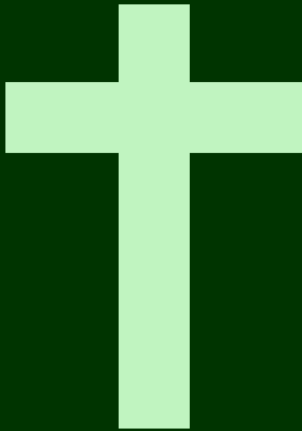


# Buk Baibel long Anuki



Portions of the Holy Bible in the Anuki language of Papua  
New Guinea

**Buk Baibel long Anuki**  
**Portions of the Holy Bible in the Anuki language of Papua**  
**New Guinea**  
**Buk Baibel long tokples Anuki long Niugini**

copyright © 2010-2016 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Anuki

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-06-02

---

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023  
3c3405c8-4e9b-582a-95e8-4f2128c4872e

## Contents

-credits-	1
Genisis	3
Exodas	36
Livitikas	61
Nambas	65
Diutoronomi	75
Josuwa	81
Judges	83
1 Samwel	85
2 Samwel	98
Kiikiiwawo bukana dagudaguna	103
Kiikiiwawo bukana wiibatana	119
2 Kronikols	129
Esra	131
Niyamaiya	132
Job	133
Psam	140
Wonawiiyoyowana (Proverbs)	153
Ekalesiyestis	158
Aisaiya	165
Jerimaiya	179
Nuwapoya Ayidi	184
Igikel	187
Deniyel	191
Hoseya	193
Emos	194
Jona	195
Maika	199
Jakaraiya	200
Mrk	202
Apasol (Acts)	243
Sisiya basudi	309

# God Warana Miisena Mak Igirumi

## The book of Mark in the Anuki language of Papua New Guinea

### Mak long tokples Anuki long Niugini

[aui]

Translation: © 2010-2016, Wycliffe Bible Translators

Print publication, 2010 by Wycliffe Bible Translators, Inc.

Web version  
2016, Wycliffe Bible Translators, Inc.  
[www.Wycliffe.org](http://www.Wycliffe.org)

<http://pngscriptures.org>

[www.ScriptureEarth.org](http://www.ScriptureEarth.org)

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons license (Attribution-Noncommercial-No Derivative Works).  
<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0>

**Your are free to share** — to copy, distribute and transmit the text under the following conditions:

- **Attribution.** You must attribute the work to *Wycliffe Bible Translators* (but not in any way that suggests that they endorse you or your use of the work).
- **Noncommercial.** You may not use this work for commercial purposes.
- **No Derivative Works.** You may not alter, transform, or build upon this work.
- **In addition,** you have permission to port the text to different file formats, as long as you don't change any of the text or punctuation of the Bible.

**Notice** — For any reuse or distribution, you must make clear to others the license terms of this work.

### Tok Orait

Dispela Buk Baibel i kam wantaim tok orait na lo bilong Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivative Works license. Em i tok olsem **yu ken givim kopi long narapela manmeri.** Yu ken wokim kopi na givim long husat i laikim. Tasol, yu mas tok klia dispela samting i kam long <http://tokplesbaibel.org>. Yu no ken kisim mani na salim dispela. **Yu mas givim nating.** Na tu, **yu no ken senisim Tok.**

Ol piksa i kam wantim ol Baibel na narapela buk i stap long dispela sait i gat tok orait long usim wantaim dispela samting tasol. Sapos yu laik narapela tok orait, yu mas askim husat i papa bilong copyright long dispela ol piksa.

Sapos yu laik stretim samting i no orait long dispela tok orait, stretim tok, salim Buk Baibel, o tainim Tok bilong God long nupela tok ples, yu ken **askim mipela.**

Olgeta tok orait na lo long tok ples English i stap long *<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>*.

Sapos yu gat askim long dispela, **plis askim mipela.**

## Genesis

### Wonawiiakowa

Mmko bukana na dagudaguna yisisiyeni. Yisisiya da metagha kubura itubugha, bi metagha wawaya situbugha da kate metagha dam Isrel itubugha. Mmko bukana sitoreyarayi da bata:

Chapter 1 da inagho 11 yawonawona da metagha God kubura da dagudaguna wawayidi iberadi. Mma takabiyawa da Adam da Eve waragututudi, Kein da Eibol, Nowa da kutukutuwa bi kate Babel barena gekirakiina.

Chapter 12 da inagho 50 yawonawona da metagha dam Isrel itubugha. Mma takabiyawa da Abraham waragututuna, natuna Aisik, tubuna Jeikap da kate Jeikap natunatuna yadi 12, nokona dam Isrel kadi dam yadi 12 kayekikidi.

Wawaya iyyabo mmko bukana igirumina gegha kana waghawagha iya-woneda bi akowa damdi korotodi sigeruwana da Mosis mmkodi waragututudi igiruma Isrel damdi kiiravidiye bi toudi akowa siyakabi da metagha God ivineyidi da touna yana wawaya bi awaki beradi iberata toudi kiiravidiye. Mosis mmko bukana memeda 1500 BC da 1230 BC basudiye igirumi.

### Dagudaguna

<sup>1</sup> Ghuyoghuyone na, God abama da kubura iberata. <sup>2</sup> Kubura na kanakita gegha torewiikayokayowanina bi kwebuna, wiididibara rarima wautapudi isowomumudi, bi God kanumina rarima wowodigha iyaghanoghanowa.

<sup>3</sup> Bi God iwona bo, “Yeghana nama inarumaghatara” da yeghana irumaghatara. <sup>4</sup> God yeghana ikita da imiise; na yeghana da wiididibara ivibogogaedi. <sup>5</sup> God yeghana ikwatuvuni *Raghani* bi wiididibara ikwatuvuni *Nubasau*. Ravidi inagho bi didibara ipiika - gabudara dagudaguna.

<sup>6</sup> Wasina bi God iwona bo, “Taraboga nama rarima basune da inibogogaedi.” <sup>7</sup> Bi God taraboga iberata da rarimina ivibogogaedi da bata situbugha. Bi tarabogine iberata, da rarima rogune bi kiidamove. Na itubugha. <sup>8</sup> Taraboga kiidamove ikwatuvuni *Abama*. Ravidi inagho bi didibara ipiika - gabudara wiibatana.

<sup>9</sup> Noko murine God iwona bo, “Rarima abama rogune gawara tanagha initaghomini, bi tanawa kanakanana inarumaghatara,” na itubugha. <sup>10</sup> Bi God tanawa kanakanana ikwatuvuni *Kubura* bi rarima wiiwitaghomidi ikwatuvuni *Yegii*. Na God ikita da imiise. <sup>11</sup> Bi noko murine God iwona bo, “Kubura sawara bogaebogae inigogodi, pei kiidi, da kiiuwa kiidi mma kubure sinagogo bi sinuwagha da ere peidi. Yadi tubugha nunudigha,” na itubugha. <sup>12</sup> Wasina bi kubura kiiuwa bogaebogae ivigogodi, yadi tubugha nunudigha na God ikita da imiise. <sup>13</sup> Ravidi inagho bi didibara ipiika - noko gabudara wiirabina.

<sup>14</sup> Bi God iwona magha bo, “Yeghana abame sinarumaghatara bi raghani da nubabasu sinibogogaedi, bi toudi sinimatakira da raghani meyani gabudara, bodu da kwamra sinadagu, <sup>15</sup> bi abame sinakarata da kubura yeghana sinavereni,” na itubugha. <sup>16</sup> Na God yeghana ghamadi bata iberadi - gabudara raghani inibadani bi nawaravi nubabasu inibadani, bi kate bada kewokewo iberadi. <sup>17</sup> Na mmkodi abame itoredi na yeghana kubura sinavereni, <sup>18</sup> da raghani bi nubabasu sinibadani, na yeghana

wiiddibarama ivibogaeni. Bi God ikita da imiise. <sup>19</sup> Ravidi inagho bi didibara ipiika - noko gabudara wiiruwaruvina.

<sup>20</sup> Wasina bi God iwona bo, “Sawara yawayawiidi bogaebogae rarima sinibonuvi bi manu kiidamo sinibonuvi.” <sup>21</sup> Na God yegii ighanidi ghamanakidi da gisigisidi mekodi rarime samakamake na iberadi, yadi tubugha nunudigha, bi kate bada manu roworowoyidi tupadi yadi tubugha nunudigha. Bi God ikita da imiise. <sup>22</sup> Na ivimiiseyedi bi iwonededi bo, “Ighana kovituwa wiipeyara da yegii konibonuvi bi manu bada kovituwa wiipeyara kiidamove.” <sup>23</sup> Na ravidi inagho bi didibara ipiika - noko gabudara wiimiikovina.

<sup>24</sup> Wasina bada God iwona bo, “Kubura ribiribi bogaebogae in-itubuyidi, yadi tubugha nunudigha: ananamanidi da gegha ananamanidi, ghamanakidi da gisigisidi” na itubugha. <sup>25</sup> Bi God awaki tupadi iberadi, na ikita da imiise.

<sup>26</sup> Wasina bi God iwona bo, “Bi katana wawaya tanabera mekeyudae, naboni touda mayimayiyida bi toudi kubura tupana sinibadeni da kate ighana, manu kiidamove, ribiribi tupadi, ananamanidi da gegha ananamanidi, ghamanakidi da gisigisidi, bi kate sawara mekodi tanave sasasadi.”

<sup>27</sup> Na God wawaya ibera tounamani mekeyune,  
da touna naboni.

Tomogha da wasike iberadi.

<sup>28</sup> Wasina bi God ivimiiseyedi bi iwona wiyyoyowanedi bo, “Kovituwa da natunatumi sinakoro, da kubura konibonuvi da konakoyayi, bi yegii ighanidi da manu kiidamove bi kate ribiribi tupadi mekodi tanave sasasadi konibadedi.”

<sup>29</sup> Bi God iwona bo, “Tagu kii tupadi ere peidi da kiiuwa ere peidi bogaebogae avereveremi da toudi tami kamikam, mmko kuburina debane, <sup>30</sup> bi kubura ribiribidi tupadi da kiidamo manudi da kate sawara yawayawiidi tupadi mekodi tanave sasasadi - kiimatagha uwadi avereveredi kadikam,” da itubugha. <sup>31</sup> Wasina bi God sawara tupadi ibera na ikita da imiise kirakii. Ravidi inagho bi didibara ipiika - noko gabudara kana wiisix.

## 2

<sup>1</sup> Na mmkona metagha God abama da kubura iberadi bi kate sawara tupadi yawata ivitubuyidina ivikovini. <sup>2</sup> Na God awaki iyaberaberana ikabitore, bi gabudara kana wiiseven na yana bagibagi tupadima iviyawitaveyana. <sup>3</sup> Bi gabudara kana wiiseven ivimiiseyeni da ririmonina, basuna noko gabudarine awaki bagibagina iyaberaberana tupana ikabitore bi iviyawitaveyana.

### *Yawe wawaya iberadi*

<sup>7</sup> Wasina bi Yawe God tanawa dobodobona ikabi da tomogha ibera bi yawa-yawiina gigha bonayine iuvenarughuveni, na tomoyina irupapara.

<sup>8</sup> Bi Yawe God raghani matane, Eden kubura kamone kwabu tana ikabununayi; da name tomoyina iberana itore. <sup>9</sup> Bi noko gawaribe ibera da dobodoboma kii warawaratetedi sigogo - kadi kita svinuwakayowana bi kadi kam simiise. Tanavina basukiine na kii bata, yawa verevereyana kiina da akowa verevereyana kiina meko wawaya uwana sinakani na akowa sinakabi awaki miisena da berona.

<sup>15</sup> Wasina bi Yawe God - tomoyina ikabi da Eden kwabuna kamone itore da iyabigeni bi iyakoyayi. <sup>16</sup> Bi Yawe God - tomoyina iwona wiiyoyowani bo, “Kwabu kamone kii tupadi uwadi na kunakam, <sup>17</sup> bi kii meko wawaya inaberadi da awaki berona da awaki miisena sinakovina gegha uwana kunakanina, memeda uwana kunakanina rotomanina tam kunarabobo.”

<sup>18</sup> Bi Yawe God iwona bo, “Mmkona gegha iyamiise da tomogha tanaduma inamakena. Kana gwabigwabiyana anabera da iniwiiteni.”

<sup>19</sup> Wasina bi tanawa dobodobo nama kwabu ribiribi tupadi da kiidamo manudi tupadi iberadi. Bi kate ipiikedi bi iyakita da metagha tomoyina iyiwaghawaghayedi; bi metagha ribiribi tupadi iyiwaghawaghayedi na wasina kadi waghawagha naboni. <sup>20</sup> Na tomoyina ribiribi tupadi, kiidamo manudi da kate ribiribi tupadi gegha ananamanidi iyiwaghawaghayedi, bi gegha ribiribi tana rubana da tomoyina iyagwabiyeni da kanawiiwiita.

<sup>21</sup> Na Yawe God iberadi da tomoyina ikenayakuka, bi raghanina iyakenakenana, ghabaghabana irikena tana ikabitaveni bi gawarina vighoma igudu.

<sup>22</sup> Wasina bi Yawe God tomogha ghabaghabana irikena ikabitavenina tounama wasike iberadi, bi ikabi ipiikeni tomoyina biidi. <sup>23</sup> Na tomoyina iwona bo,

“Eka! Katada tagu mayimayiyigu - irike tagu irikeguma, bi vigho tagu vighoguma, na kana waghawagha *Wasike*,

basuna touna tomogha gwabinama ikanibu.”\*

<sup>24</sup> Na noko kiiravine tomogha tamananaki da sinananaki inakuyovedi bi inanagho wavinena teya sinikapudi, da toudi tubugha tanagha.

<sup>25</sup> Bi tomoyina wavinena teya na ighanidigha, bi gegha siyisini-mayaghana.

### 3

#### *Wawaya yadi anibekuna*

*Raghanina God Kubura iberadi, na sawara tupadi miisedi, da wawaya miisedi. Mmko waragututuna na metagha berona irughu kubure. Waragututuna na mota gwabinama idaguni.*

<sup>1</sup> Wasina bi mota touna wiiyaba iyakowa kirakii gegha ware ribiribi dipa mekodi Yawe God iberadina naboni. Bi raghani tana mota ipiika da wasikena iwoneneni bo, “Wiiuwona God iwona da, ‘Mmko kwabuna kamone kii tupadi uwadi gegha konakamna?’ ”

<sup>2</sup> Na wasikena mota iwonenabodeni bo, “Gegha, toudi kii tupadi mmko kwabuna kamone uwadi kanakam, <sup>3</sup> bi God iwonemii bo, ‘Kii kwabu basukiine yamiimirina uwana gegha konakanina, da konakabitowoyina, bi konaberana konarabobo.’ ”

<sup>4</sup> Na mota iwona bo, “Noko wiiyaba, kate gegha konarabobona! <sup>5</sup> God noko iwonenina, basuna iyakovi da raghanina uwana konakanina inaberami da matami sinaruyeghana, da tami naboni God na awaki miisena da berona na konakovi.”

<sup>6</sup> Na wasikena ikita da kii uwana kanakam ivinuwakayowana bi kiina ivimatakonakona, da kate kiina nuwagiura iyavereni, na uwana mududi iyouna bi ikam; da kate mududi moghanena nama yawata na ivereni, da touna bada ikam. <sup>7</sup> Wasina bi yadi batabata matadi siruyeghana, da sakowa

\* **2:23:** Hibru gamodima sisiya tomogha da wasike kiiravidiye na waiyanidi mayimayiyidi. Tomogha sawoneni da is bi wasike sawoneni da issah. **2:24:** Mrk 10:7,8



bi sinoghota da ighanidigha; na bidogo rugurugudi siwaturatawatawana naboni kwama da sivikasibabara.

<sup>8</sup> Bi ravidi duduvine na tomoyina wavinena teya Yawe God kwabu kamone iyapepewa na kwarituna siwaiyaneni, na toudi kii dughudughudi kamodiye Yawe God sikowoyeni da gegha iyakitadina. <sup>9</sup> Bi gegha, Yawe God tomoyina ikwatuwiidagu bo, “Tam meme barasina?”

<sup>10</sup> Tomoyina iwonabodeyana bo, “Kwabu kamone kuyapepewa na awaiyanem bi anaghara kiiravine na akowogha, basuna tagu ighanigugha.”

<sup>11</sup> Na Yawe God iwona bo, “Iiyabo iwonem da tam ighanimgha? Bo noko kiina uwana meko avigesiyem da gegha kuyakani na kukani?”

<sup>12</sup> Tomoyina iwona bo, “Wasike gwabiguve kutere na touna kiina uwana iveregu na akani.”

<sup>13</sup> Wasina bi Yawe God wasikena iwoneni bo, “Mmko awaki berana tam kubera?”

Na wasikena iwona bo, “Mota iviyabegu na uwana akani.”

### *Yawe God metagha aro iveredi*

<sup>14</sup> Na Yawe God mota iwoneni bo,

“Tam mmko berana kubera kiiravine na aro kunakabi;

ribiribi tupadi ananamanidi da gegha ananamanidi kamodiye,  
na tam kawagha aro kunakabi:

kata da nabo inagho na tam dobodobo debanagha kamokamma  
kunasasa,

bi popoku kunakamkam yam yawa kamone.

<sup>15</sup> Bi anaberam da wasike teya nonowa koninuwapughu kabivivirana;

kate anabera da touna nosinosina da tam nosinosim nonowa siniaviya.  
Touna nosina gayamim initugudaguda bi tam touna nosina kayegiduna  
kunarutarayi.”

<sup>16</sup> Bi kate wasikena iwoneni bo,

“Tagu yam ropeya nuwapoyina aniragasi da  
sinivisi teya bi simira gisigisi kuni tubuyi.

Bi yam wiina da moghanem kuni badeni,  
bi gegha,

da touna tam inibadem.”

<sup>17</sup> Bi kate bada tomoyina iwoneni bo, “Wavinem gamona kukabisisireni  
da kii uwana kukani, meko avitarababaranem awona bo,

‘Gegha uwana kunakani,

na noko biidi tam yam bera kiiravine na mmko tanavina iimimagi.

Bi yam yawa tupane na sinivisiye kunabagibagi bi kunawawa ku-  
nakam.

<sup>18</sup> Bi tanavina dinamona iyiyodi da modimodidi inigogodi yam kwabu  
kamone kiiravimve,

bi karayaba dipa kunakam.

<sup>19</sup> Bi bada kunabagibagi kirakii kukuma inaturim da kamkam kunabanani,  
patana da kunaveramagha dobodobove,

basuna tounama kutubugha.

Na tam dobodoboma kutubugha kiiravine,

na bada kunidobodobo magha.’”

<sup>20</sup> Wasina bi Adam wavinena iviwaghawaghayeni Eve, basuna touna  
wawaya tupadi kiiravidiye na katere inisinada.\* <sup>21</sup> Bi Yawe God

\* **3:20:** Hibru yadi gamoma waghawagha Eve waiyanina naboni sisiya yawa.

ribiribi ghunighunidima kwama ibera Adam wavinena teya kiiravidiye, bi ivikotedi.

*Yawe God, Eden kwabunama Adam ivikanibuveni*

<sup>22</sup> Wasina bi Yawe God tounamani iwonenana mayeni bo, “Aa, katana tomogha touda naboni, na iyakowa da awaki miisena bi berona. Na touna gegha wiiwaghasina inakabi da imana inakoghasi bi kii meko yawa yaverevereyana na uwana inakiyapuri da inakanina, kate bi inamake waghata.” <sup>23</sup> Na Yawe God noko kiiravine tomoyina wavinena teya Eden kwabunama ivikanibuvedi da dobodobone inawawa mekonama touna itubughana. <sup>24</sup> Wasina bi Yawe God iviporadi bi murine, na Eden kwabune raghani matane serubim† ivikoyayidi bi kate seri wiibububuna wiikuwamiwamirina, nabo da mabo itore da yawa verevereyana kiina kana keda sinakoyayi bi sinitarababareni, da wawaya kiine gesiyapiikana.

## 4

*Kein da Eibol*

<sup>1</sup> Adam, wavinena Eve teya sivimumurana, da iropeya bi ivituwa da Kein itubugha. Na Eve iwona bo, “Yawe God yana wiiwiita kamone natugu tomogha avitubuyi,” na kana waghawagha ikwatuveni da Kein.\* <sup>2</sup> Bi muriye ivituwa magha da natuna ivibata bi ikwatuveni da Eibol.

Bi sivimagura murine, Eibol, na ribiribi kadi waghawagha sip iyakoyakoyagha, bi Kein na kiiuwa iyawawawa tarana kamodiye. <sup>3</sup> Raghani tana, Kein yana kiiuwa muduna ipiikedi da Yawe God biidi isuwara, <sup>4</sup> bi Eibol na yana ribiribi kamodima nigenige mududi iyyarokodi ivikasunughana bi taridi miisedi ipiikedi da Yawe God biidi isuwara. Yawe God na Eibol yana suwara teya kiiravine iwiwaghasineni, <sup>5</sup> bi Kein yana suwara teya kiiravine na Yawe God gegha iwiwaghasineni. Na Kein nuwanuwana ipughu kirakii, bi ibera da mayiyina ibero da touna ivinuwapoya.

<sup>6</sup> Wasina Yawe God, Kein iwonenani bo, “Awaki biidi nuwanuwam ipughu? Awaki biidi mayiyim kanakita ibero? <sup>7</sup> Memeda bera miisedi kuyaberabera na ayiwaghasinem. Bi meboda bera beroberodi kwaberabera na, kukita yapori! Basuna berona nama ririmve, ikowogha naboni ware ribiribi dipa yikoyakoyagha da tam inagognakurim. Yana wiina da inibadem, bi tam kunimaragata da kunagetawani.”

<sup>8</sup> Wasina muriye na Kein tiinaru Eibol iwonenani bo, “Tana kanibu wareregha tana pepewa.” Raghanina toudi name warereye, na Kein tiinaru igogonakuri da ikasunuyi.

<sup>9</sup> Noko berana murine Yawe God, Kein ivitarakiiyaneni bo, “Tiiru Eibol meme?”

Na Kein iwona bo, “Gegha ayakovi da meme. Bi tagu gegha touna kanakoyakoyagha.”

<sup>10</sup> Bi, Yawe God iwona bo, “Awaki biidi mmko berana bero kirakina kubera? Tiiru kukasunuyi, bi akitana iikanighughuveni, da ware ganiganina dobodoboma iyakwatukwatu da kanarabobo biwana kabina biidi. <sup>11</sup> Bi katana mma naboni animagim. Tiiru kukasunuyi na ibera da dobodobo ganiganina yasusus, na katana gegha rubana mmko tanavine kunawawana. <sup>12</sup> Bi katana mmko tanavine kunawawana kate kam gegha

† **3:24:** Serubim na gegha akakovidina bi toudi na kanukanuma ere-mabemabedi iiyawogha gawara kabikabikuwayidi sakoyakoyagha. \* **4:1:** Hibru yadi gamoma waghawagha Kein yana basuna avitubuyi.

miisedi inaveremna. Wasina, kata da nabo inaghona gegha ere yam meyagiina bi tam kedakedagha kunapeepewa wapawapa.”

<sup>13</sup> Wasina Kein, Yawe God iwoneni bo, “Kagu aro na iragata kirakii da tagu anipiyyeni. <sup>14</sup> Tam kata mmko tanavinama kuvikanibuvegu da mayiyimma kwiikowoyigu. Da tagu anikedakeda mmko kuburine, bi wawaya iyyawogha sinabananiu na sinakasunuyigu.”

<sup>15</sup> Wasina Yawe God iwonena bo, “Gegha tana! Iiyabo inakasunuyimna, wiisuwona da kambuwa kiiravine, na iyyabo inirabobom na vita ghamakirakiina inakawari.” Bi Yawe, Kein debane matakira ivikarapasi, da iyyabo inabanani na gegha inakasunuyina.

<sup>25</sup> Bi Adam, wavinena teya sivimumurana magha, da tomogha ivitubuyi. Bi ikwatuveni da kana waghawagha Set,<sup>†</sup> basuna Eve iwona bo, “God, wawaya tana iveremayegu da Eibol kana wiitaparara kiiravine, basuna Kein tiinaru ikasunuyi.”

<sup>26</sup> Wasina bi Set bada ivituwa da natuna tomogha itore, bi ikwatuveni da Inosi. Noko raghanine Inosi iyamakamakena, wawaya sidagu Yawe God siyakabekabepepi.

## 6

### *Wawaya yadi bera beroberodi*

<sup>5</sup> Yawe God ikita da wawaya yadi bera beroberodi iragata kirakii, bi bada awaki nonowa siyanoghonoghotu, bo awaki siyigiugerogerora na ibero kirakii. <sup>6</sup> Na noko kiiravine Yawe God ivinuwabero bi inoghotu da wawaya mmko kuburine itoredi, na kiiravine ivinuwapoya. <sup>7</sup> Bi iwona bo, “Wawaya tupadi mmko kuburina debane anagigirataveni, iinuwapoya da aberadi. Na noko kiiravine tagu, wawaya tupadi da ribiribi ghamadi da gisigisidi, sasasadi mmko kuburina debane da manu tupadi kiidamove saroworowogha na aniberodi.” <sup>8</sup> Bi Nowa kabikuwaye imake yapora na Yawe God ivinuwamiise touna biidi.

### *Nowa waragututuna*

<sup>9-10</sup> Nowa, natunatuna teya waragututudi naboni:

Nowa kawagha na tomogha kabikabikuwayina bi kate gegha ere yana berona mmko kuburine nokodi raghanidiye, na God yawata siyiturana yapora. Touna ivituwa da natunatuna yadi aroba, kadi waghawagha Sem, Hem da Jeipet. <sup>11</sup> Bi kata God mmko kuburina ikita da ibero kirakii bi wawaya meghamegha na wiikayotaketowana kamone siyamakamake. <sup>12</sup> God ikita da wawaya tupana yawa beroberodi kamodiye siyamakamake na mmko kuburina sivibero kirakiiyeni.

<sup>13</sup> Na God, Nowa iwoneni bo, “Wawaya yadi berawapawapae na kubura tupana sivibero kirakiiyeni, noko biidi awiiwiini da wawaya tupana nama samakamake na aniberodi. Bi kate sawara tupadi mmko kuburine bada anagigiratavedi.

<sup>14</sup> Bi mmkona awaki kunabera: Waga ghamanakina kiiravimve kunayoghani. Kii maragasidi bi kakokakodima kunayoghani. Kamona tupana kunatupayararayayi. Bi wagana kubuna da kamona pakima kunapasidi. <sup>15</sup> Naboni kunayoghani: da yanaguri 140 mitas, yananaba 22 mitas, bi yanagae 14 mitas. <sup>16</sup> Bare kubu kubera, bi bonagha gegha ghamadi bare kubu bi papa basudiye kunabera da wagana kunikenavivivireni. Waga

<sup>†</sup> 4:25: Hibru yadi gamoma waghawagha Seti yana basuna iveremayegu.

papana nawanawane matamketa kutore. Bi wagana kamone na kawii guridi aroba kuberadi: Tana wowone, tana basune bi tana rogune.”

<sup>17</sup> God iwona bo, “Kuwaiyana, tagu kutukutuwa ghamana anipora da mmko kuburina tupana inakutuvi, bi sawara tupana yawayawiidi bo samakamakena iniberodi. <sup>18</sup> Bi yagu wiisuwona ghamana gwabimve atoretore. Tam, wavinem, natunatum, da natunatum natuwavinedi yawata tupami waga konarughu. <sup>19-20</sup> Ribiribi mayiyi bogaebogae batabatighate waga kunuwana, tam yawata. Manu tomoyina tana da wasikena tana bi ribiribi ghamanakidi bada naboni, bi kate ribiribi gisigisidi sasasadi tupadi, da yawayawiidi sinamake. <sup>21</sup> Bi kate kam bogaebogae kunuwana kiiravimve, yam rakaraka, da ribiribi tupadi kiiravidiye.”

<sup>22</sup> Wasina Nowa bera tupana metagha God iwonenina naboni ibera.

## 7

### *Kutukutuwa idaguni*

<sup>1</sup> Yawe God, noko kiiravine Nowa iwoneni bo, “Yam rakaraka yawata waga korughu, basuna akita da wawaya tupadi kamodima na tam kabikuwaya kirakiim. <sup>2</sup> Bi ribiribi miisedi tupadi mekodi iwaghasinem na makidi yadi seven bi yagaridi bada yadi seven kunakabidi. Bi nokodi ribiribi dadabudi na bata kawagha kabidi - makina da yagarina. <sup>3</sup> Bi kate bada manu roworowoyidi tupadi bogaebogae kuyouna, tomotomoyidi yadi seven bi kadi wiibatataba wasiwasikedi yadi seven. Mmko kunabera na ribiribi da manu bogaebogae tupadi mmko kuburine sinamake bi sinituwawiipeyara magha. <sup>4</sup> Bi gabudara yadi seven murine na, amra aniporani inayowogha da mmko kuburine inakiyara da gabudara 40 da nubabasu 40, bi mmko kuburina debane sawara tupadi yawayawiidi aberadi na anagigiratavedi.”

<sup>5</sup> Wasina Nowa bera tupana metagha Yawe God iyawonewonenina ibera.

<sup>17</sup> Kutukutuwa inowiiwoneni da gabudara 40 na, rarimina isisiragasi da iviwaupatu na waga irutenam igae da kubura igetawani.

<sup>23</sup> Wasina bi, Yawe God mmko kuburine sawara tupana iviberodi. Wawaya tupadi, ribiribi ghamadi da sasasadi da manu roworowoyidi tupadi sirabobo. Wasina Nowa, yana rakaraka bi ribiribi bogaebogae da manu tupadi nama waga kamone na toudi kawagha simakae.

## 8

### *Kutukutuwa imama, bi tanawa ikanakana murine na.*

#### *Kutukutuwa tughurina*

<sup>15</sup> Na God ivisisiya Nowa biidi iwona bo, <sup>16</sup> “Wavinem, natunatum da natuwavinedi teya waga kokanibutaveni koyowogha. <sup>17</sup> Sawara yawayawiidi tupadi yawata kabitavedi sinayowogha - manu, ribiribi da mekodi tanave sasasadi - da sinituwa wiipeyara da mmko kuburina tupana sini-bonuvi.”

<sup>18</sup> Wasina, Nowa, wavinena, natunatum da natuwavinedi teya waga sikanibutaveni. <sup>19</sup> Bi kate ribiribi tupadi, manu da mekodi sasasadi kadirokone waga sikanibutaveni bada siyowogha.

<sup>20</sup> Wasina bi Nowa, suwara gibugibu gawarina ibera bi ribiribi da manu miimiisedi mekodi Yawe God iwiwaghasinedi suwara kiiravinena, yadi tubugha nunudigha tatadigegha iyouna bi ere tupadi igibu da Yawe

biidi isuwara, suwara gibugibu debane. <sup>21</sup> Raghanina Yawe God mmko suwarina pughuna imaghani da ighabu, na nuwanuwana kamone iwona bo, “Akovi da wawaya na ededa raghanine noghota berodi nuwanuwadiye sanoghonoghota na sadaguni, bi Tagu kate gegha meyani mmko kuburina anakasiwiiberu mayenina, bagune akovi da wawaya awaki siberana. Bi bada kate gegha sawara yawayawiidi aniberodi da ware kata aberana naboni.

<sup>22</sup> Raghanina kubura inamakamakena,  
wawa da yaba,  
bodu da kwamra,  
kiyara da gabudara  
raghani da nubabasu,  
sinanagho wiikarukaru, da gegha sinakovi.”

## 9

### *God yana Wiisuwona Nowa biidi*

<sup>1</sup> Wasina bi God, Nowa da natunatuna teya ivimiiseyedi bi iwonedo bo, “Kovituwa da yami koroto inaragata bi mmko kuburina tupana konibonuvi. <sup>2</sup> Bi ribiribi ghamadi, gisigisidi bi sasasaki mmko kuburine, bi manu da kate ighana, anaberadi da tami sinanagharena kirakiiyemi. Bi tupadi na konibadedi. <sup>3</sup> Sawara yawayawiidi tupadi na kamikam. Ware naghove kii matagha uwadi averemina naboni, bi katana sawara tupadi avereveremi da kamikam.

<sup>4</sup> Bi tami iyuwa ere ganiganina gekonakani, basuna ganigani touna yawa kayena, bi memeda kanina konawiinina ganiganina inadiororotaveni bi muriye konakani.

<sup>5</sup> Bi ribiribi tana wawaya inaburavi na noko ribiribina aro inakabi. Bi mmko naboni, memeda iyabo wawaya turana inakasunuyi, na tagu, noko wawayina aro anavereni. <sup>6</sup> Tagu, God, wawaya aberadi da mayimayiyigu noko kiiravine iyabo wawaya turana tana inakasunuyi na touna wawayina sinakasunuyi.

<sup>7</sup> Bi kata tami, kovituwa bi yami koroto inaragata da mmko kuburina tupana konibonuvi.”

<sup>8</sup> Wasina God, Nowa, natunatuna teya iwonedo bo, <sup>9</sup> “Kowaiyana, mmko raghanine yagu wiisuwona tami biidi atoretore bi bada raghani murine nosinosimi kiiravidiye <sup>10</sup> bi kate ribiribi yawayawiidi mekodi tami yawatana - manu, meyagii da garagara ribiribi tupadi - kate mekodi tami yawata wagama kokanibuna, tupadi raghani murine mmko kuburine sinamake na kiiravidiye. <sup>11</sup> Yagu wiisuwona tami gwabimiye atoretore, da gegha meyani kutukutuwa tana anawona inatubugha da sawara tupadi yawayawiidi inirabobodi, bi kate mmko kuburina iniberona.”

<sup>12</sup> Bi God iwona bo, “Mmkona wiisuwona matakirina tagu bi tami basu-daye, da sawara tupadi yawayawiidi kiiravidiye raghani muriye. <sup>13</sup> Yagu wurere, uwaye anatore da wiisuwona inimatakireni da tagu bi sawara yawayawiidi kiiravidiye mmko kuburine. <sup>14</sup> Raghani nonowa abama, karekarewama anasowo bi wurere inarumaghatara na uwaye konakita, <sup>15</sup> bi inabera na ananoghosi da yagu wiisuwona matakirina tagu bi tami da sawara yawayawiidi tupadi biidi, na gegha muriye kutukutuwa yawa tupana iniberona.”

## 11

### *Babel barena kiidamo kirakiina*

<sup>1</sup> Dagudagune, na wawaya tupana mmko kuburine na yadi gamo tanagha, bi sisiyidi mayimayiyidi siyisisiya. <sup>2</sup> Noko raghanine na wawaya sivikedakeda raghani matana kubure sitaveyana, da gawara tana ruwipikapikana sibanani Sainai kubure da name sikwanatu bi simake.\*

<sup>3</sup> Bi toudimani sivisisiya da siwona bo, “Kopiika, dobodobo tana youna tana kabiwiipakipaki brik tanabera bi tanagibu da sinakakokako.” Bi naboni sibera, da toudima bare siyayoghana akima wasadi bi pakima siyapasi da siyakabitawana. <sup>4</sup> Bi toudimani siwonena mayedi bo, “Kwanatu ghamana kiiravidaye, bi bada bare tana teya tanayoghani inagee kirakii inanagho abame. Naboni tanabera da kada waghawagha inaragata bi gegha mmko kuburine tanimosaredana.”

<sup>5</sup> Bi gegha Yawe God iyowogha da, kwanatuna da barena geekirakiina yawata, mekona wawaya siyayoghayoghani na iyakita. <sup>6</sup> Bi iwona bo, “Meboda mmko na dam tanagha bi gamo tanagha sisiyiya. Bi kata mmkodi beradi sidagu sinabera na raghani muriye na awaki sinawiiwiini berana, rubana sinabera. <sup>7</sup> Noko biidi, tanayowogha da yadi gamo tanawamirani bi sininagonagwana kabivivirana.”

<sup>8</sup> Wasina Yawe God ikasiwiimosaridi na sivibogabogae kubura tupane da kwanatuna siyayoghayoghanina sikabitore. <sup>9</sup> Wasina, noko kiiravine kwanatuna sikwativeni da Babel, basuna Yawe God name, wawaya tupana yadi gamo iwamiri,† bi bada name ikasiwiimosaridi da sivibogabogae kubura tupane.

## 12

*Raghani iguri inagho muriye na Nowa, natuna Sem nosinosina kamodima, Abram itubugha.*

### *Yawe God, Abram ikwatuveni*

<sup>1</sup> Bi Yawe God mma naboni, Abram iwoneni, “Yam kwanatu, yam dam da yam rakaraka kukuveyedi bi kunagho da gawara tana avineyina bi muriye aniyevevemna nabo. <sup>2</sup> Da nosinosim korotodi anaverem bi sinituwa wiipeyara da yadi koroto inaragata. Bi animiiseyem da kam waghawagha inaragata da wawaya sinakabikarawayem. Bi tamve na wawaya bada miisena sinakabi.

<sup>3</sup> Raghanina wawaya sinimiiseyem na, animiiseyedi.

Bi memeda wawaya sinisisiya berovem na, tagu aro anaveredi.

Tamve na dam tupadi, mmko kuburine animiiseyedi.”

<sup>4-5</sup> Noko raghanine Abram kana bodu 75, bi wasina metagha Yawe God iwonenina naboni iberana, touna, wavinena Serai bi tiinaru natuna, Lot, Haran kuburina sikuyoveni. Yadi sawara tupadi sikawara da ribiribi bi yadi wiibagubagurana wawayidi Haranne siyounana, da Kenen kubure sitouya sinagho.

Bi sipiika kubura kana wiibarabarate, <sup>6</sup> na Abram, yana dam teya noko kuburina sipepewa rughuwonenin sinagho gawara tana, Sikem kwanatuna ririne. Bi name tomogha kana waghawagha More yana kii ghamanakina

\* **11:2:** Babilon kuburina † **11:9:** Hibru gamodima Babel waiyanina yana basuna naboni wamira. **12:1:** Acts 7:2,3

ririne sivitaki.\* (Noko raghanine na Kenen damdi patana nama siya-makamake). <sup>7</sup> Name Yawe God ivimaghatara mayeni Abram biidi bi iwona bo, “Mmko, Kenen tanavina tam nosinosim anaveredi.” Na Abram, suwara gabugabuna gawarina ibera, meme Yawe ivimaghatara mayenina gawarine.

*Kenen kuburena, Abram yana wawaya teya siyapeepewa wapawapa, meyagii bi meyagii. Toudi bare gegha siyayoghana bi kiregoru sabera bi rogudiye samake. Bi raghanina satouya gawara tane make biidi, na yadi kiregoru sanokutavedi, bi ribiribi kadi waghawagha kamel debadiye satoura, da sakawara sanagho.*

*Toudi gegha pei siyawawawana, bi ribiribi siyakoyakoyagha. Yadi ribiribi mududi siyakamkam bi wawaya biidi kam kiiravine mududi siyigimona. Abram yana wawaya teya na wit wawaya bogae gwabidima siyagimogimona. Mmkodi witdima parawa siyaberabera bi bred siyagibugibu.*

## 13

### *Abram da Lot sivibogobogae*

<sup>5</sup> Noko raghanine, na Lot patana Abram teya siyapeepewa. Bi yana sip da kau na peyaridi bi yana rakaraka da wiibagubagurana. <sup>6</sup> Toudi ribiribi sivirapeneyana na sipeyara kirakii da kadikam gegha rubana, bi kate yadi bata na gerubana da gawarina tanagha siyamakena.

<sup>8</sup> Na Abram, Lot iwoneni bo, “Kuwayana, touda rakarakada bi gegha tanikawakereyana, bi yada ribiribi kadi koyakoyagha bada gegha sinirouwa kabivivirana. <sup>9</sup> Wasina tani bogabogae bi tananagho gawara mududiye tanamake. Noko kuburina naghodaye kukita, meko nawana kunawiiwiini na kuvineyi, da kunagho name kunamake. Memeda katiiyamve kunanagho na, tagu dugemve ananagho. Bi dugemve kunanagho na, tagu katiiyamve ananagho.”

<sup>10</sup> Nokona Yawe God, Sodom da Gomora kwanatudi gegha iyiberodi raghanine, bi muriye iviberodi. Wasina bi Lot ikayogagawa bi ikitawiivera da Jodan tanavina ruwiiipikapikadi tupana ikita, patana da Jor kwanatune na ere rarimidi bi mounouridi ware Yawe God yana tarana Iden kwabuna mayimayiyina,\* bo Ijiptne tanawa miisedi naboni. <sup>11</sup> Na Lot, Jodan rarimina ririne, tanawa ruwiiipikapikana tupana ivineyi kiiravine bi yana wawaya teya raghani matane sitaveyana. Bi mmko kedane, sivibogobogae. <sup>12</sup> Abram, Kenen kubure ikwanatu, bi Lot, kwanatu viya ruwiiipikapikaye riridiye imakeyowogha, bi Sodom ririne ivitaki. <sup>13</sup> Sodom damdi yadi bera ibero kirakii, bi bera berokirakiidi Yawe God matane siyaberabera.

<sup>14</sup> Lot, aghunanaki ivibogaeni bi murinena, Yawe God, Abram iwoneni bo, “Kukita wiiveravera yapoyapora inanagho da meme matam inatupona. <sup>15</sup> Mmko tanavina kwakitakitana tupana, tam da nosinosim teya anaveremi, da konirapenena waghasi. <sup>16</sup> Nosinosim korotodi anaveremna gegha rubana da wawaya sinakabiyawa, naboni ware egha mmko kuburine, na gegha tana iiyabo rubana da nosinosim inakabiya-vidina. <sup>17</sup> Mmko tanavina tupana tam avereverem, na wasina kunagho, kunapepewa wiikenavivireni bi kunakita yapoyapori.”

\* **12:6:** Kenen damdi kadi makoya mmko kiina rogune siyapepetedi. **12:7:** Acts 7:5 \* **13:10:** Iden tarana (Genesis 2:8). **13:15:** Acts 7:5

<sup>18</sup> Wasina Abram itouya ikanibau da Hebron kubure, Mamri yana kii kabikabikarawayidi gwagwaridiye ivitaki. Bi name suwara gabugabuna gawarina tana ibera da Yawe God iyapepeteni.

*Raghanina Lot, Sodom kwanatune iyamakamakena, kiikiwawo ruwamaruwa sigogona sipiika Sodom da Gomorama. Nokodi kiikiwawo ruwamaruwa, Sodom da Gomora kana wiiwiiyogha totomoyidi sigeiwayidi.*

## 14

### *Lot sirutayini bi Abram ikabimayeni*

<sup>11-12</sup> Kiikiwawo ruwamaruwa yadi wawaya yawata, Sodom da Gomora damdi yadi sawara tupadi sikawara, da kadikam yawata. Bi kate Abram, tiinaru natuna, Lot, na Sodomne iyamakamake na sirutayini da yana sawara yawata sikawara, bi sitouya sinagho.

<sup>13</sup> Bi tomogha tana wiirouwa kamonama ivikanibu iveraiipiika Abram biidi, da awaki wiirouwa kamone itubugha na tupana iwonen, bi noko raghanine na Abram, touna Hibru tomogha, bi Amori dam tomogha kana waghawagha Mamri yana kii kabikabikarawayidi gwagwaridi riiridiye iyamakamake. Bi Mamri yana rakaraka Iskol da Ena yawata na Abram teya siyitoghatii, bi wiiwaghasina sibera da wiirouwa raghanine na siyiwiita kabivivirana.

<sup>14</sup> Na raghanina Abram iwaiyana da kiikiwawo ruwamaruwa, natunaru Lot sirutayini na yana wiiyogha totomoyidi yadi 318 nama yana dam kamone situbugha siyamakamakena ikwatu wiiitaghomidi bi kiikiwawo ruwamaruwa yadi wawaya yawata sirukwavinidi sinagho patana da Dan kwanatune. <sup>15</sup> Nubabasuve na Abram yana wiiyogha totomoyidi iyarayidi ribayeribaye, bi keda bogaebogaema sigogona kiikiwawo ruwamaruwa yadi wawaya yawata biiyadi da sigeiwayidi. Bi siverataveyana na sirukwavinidi sinagho patana da kwanatu kana waghawagha Hoba, nokona Damaskas kwanatuna bi nabo. <sup>16</sup> Da sawara siyapina tupadi bi kate natunaru Lot na yana sawara iyouna magha bi bada yawata na wasiwasike da wawaya iyawogha kiikiwawo ruwamaruwa yadi wawaya yawata sirutayinidina iviveramayidi.

### *Melkasidek, God ivibabiini da Abram iyimiiseyeni*

<sup>18</sup> Wiirouwa murine Melkasidek, Salem kwanatuna kana kiiwawo bi God Kiidamo Kirakiina yana **prist**, Abram verabodenina biidi, na bred da wain ikawara ipiika bi ivereni. <sup>19</sup> Bi ivimiiseyeni mma naboni iwona,

“Abram, God Kiidamo Kirakiina,  
iiyabo abama da kubura ibera,  
na inimiiseyem.

<sup>20</sup> God Kiidamo Kirakiina,  
iiyabo iviwiitem da kam aviya kugeiwayidi  
na tanakabepepi.”

Wasina, Abram sawara aviya damdi gwabidima iyouna, na riba yadi ten iberadi, bi tanaikabitaveni da Melkasidek ivereni.

## 15

### *Yawe God, yana Wiisuwona Abram biidi ibera*

<sup>1</sup> Raghani muriye Yawe God mimeu kamone Abram biidi ivisisiya iwona bo, “Abram, gegha kunanagharana. Tagu na kam babara, bi puyo ghamanakina anaverem.”



<sup>2-3</sup> Bi Abram, iwona bo, “Yawe God yagu Bada, tagu natunatugu gegha bi yam puyo ghamanakina kate gegha iniwiiteguna. Tam gegha natugu tomogha kuyavereguna, bi anarabobo murine, na Damaskas tomogha kana waghawagha Eliyesa, yagu wiibagubagurana, buderigu tupana inayouna.”

<sup>4</sup> Wasina bi Yawe God, Abram iwonena mayeni bo, “Gegha, noko tomoyina buderim gegha inayouna, bi natum tomogha tam gwabimma inatubugha, na buderim tupana inayouna kuna rabobona murine.” <sup>5</sup> Bi Yawe God, Abram irutayini sikanibu maghatare bi iwoneni bo, “Kayogagawa abame bi kuberatowoyi da kewokewo kunakabiyawa - Memeda tam rubana na! Raghani muriye na nosinosim na naboni ware mmkodi kewokewodi bi getana iiyabo rubana da inakabiyavidina.”

<sup>6</sup> Abram, Yawe God yana sisiya ivigeruveni na Yawe God matanama ikita na iwiwaghasineni iwona, da Abram na gegha awaki berona tana gwabinena.

<sup>12</sup> Gabudara iyayoyo, na Abram ikena yowogha da ikenayakuka, na wiididibara da kumararagha ipiika na mimeu ikita na iyarewarewa.

<sup>13</sup> Bi Yawe God ivisisiya touna biidi iwona bo, “Mmko kwakowa yaporil! Nosinosim na kubura wiibate sinibaretaya mekona gegha rapediya. Bodu 400 kamodiye na noko kuburina damdi sinakabidi da kiiravidiye sinabagibagi bi bada sinitupaketowanedi.\* <sup>14</sup> Bi noko kuburina damdi, iiyawogha kiiravidiye sinabagibagiyedina, raghani muriye nosinosim kadi biwa nokodi damdi gwabidiye anakabi da aro anaveredi bi nosinosim kuburina sinikanibutaveni da sawara miisedi peyaridi yawata sinakawara.

<sup>15-16</sup> Abram, bi tam, na kunamoraba kirakii bi nuwamiiseye kunarabobo da sinadogum. Bi nosinosim na gegha mmko kuburine sinaveramagha yaininagha, da kimta ruwamaruwa murine bi sinaveramagha, basuna Amori damdi mmko kuburine katana samakamake, bi raghanina yadi makamake yawana inabero kirakiina, noko raghanine aro anaveredi bi anarukwavinidi mmko tanavina sinakanibutaveni.”

## 16

### *Serai da Heiga*

<sup>1</sup> Abram, wavinena Serai ivigagara da gegha tana iyituvnenina, bi gegha da touna Ijipt wasike nada waghata ikabi yana wiitamariyana kana waghawagha Heiga, <sup>2</sup> na Serai, Abram iwoneni bo, “Yawe God ivigagarigu da geyaituwa, na kunagho da yagu wiitamariyana yawata konimumurana. Memeda inituwa na noko pepeyina aninatuneni.”

Abram, wavinena metagha iwonana iwiwaghasineni <sup>3</sup> na Serai, yana wiitamariyana ikabi da moghanena Abram ivereni da naboni iwiwowowara, (Mmko berana itubugha na raghanina Abram, Kenen kubure bodu 10 imakae bi murine na).

<sup>15</sup> Muriye na Heiga, Abram natuna tomogha ivitubuyi bi Abram iwiwaghasineni Ismel.

## 17

### *Yawe God yana matakira torena*

<sup>15:13:</sup> Exo 1:1-14; Acts 7:6 \* <sup>15:13:</sup> Mmko berana na Exodas waragututuna kamone itubugha.

<sup>15:14:</sup> Exo 12:40,41; Acts 7:7

<sup>1</sup> Raghanina Abram kana bodu 99, na Yawe God, irumaghatara touna biidi bi iwoneni bo, “Tagu God Maragata Kirakiigu. Kaye warubigugha kupepewa da gegha bera berodi kunaberana, <sup>2</sup> na yagu wiiwaghasina tam biidi maragasina anabera da nosinosim gerorina sinakoroto kirakii.”

<sup>3</sup> Abram ivituwapore oghogheyana da mayiyina iyowogha dobodobo iyakasikasitowoyi na God iwoneni bo, <sup>4</sup> “Mmko kuwaiyanena yapori, bi tagu yagu nawae na, yagu wiiwaghasina maragasina tam yawata: Iisuwona da kuninosina dam korotodi kiiravidiye. <sup>5</sup> Anaberam da dam korotodi nosidinaki, noko biidi kam waghawagha awamiwamiri da gegha Abram\* bi katana Abraham.† <sup>6</sup> Anabera da kunituwa wiipeyara da nosinosim korotodi anaverem, bi mududina sinikiiwawo. Tam nosinosim sinakoroto kirakii da dam bi dam korotodi sinatubugha.

<sup>7</sup> Yagu wiisuwona anakabitawani da mmko wiiwaghasina maragasina anabera na makewaghawaghasina tam da nosinosim biiyadi raghani muriye da yam God bi nosinosim muriye bada yadi God. <sup>8</sup> Kenen tanavina tupana, meko kata kopeepevenina, anavereyana naboni yami sawara makewaghawaghasina tam da nosinosim yawata raghani muriye da tanavina sinirapenena waghasi, bi tagu na yadi God.”

<sup>9</sup> God, Abraham iwonena mayeni bo, “Bi tam yam nawae, na yagu wiiwaghasina maragasina kunakabisisireni, da kate nosinosim bada naboni sinakabisisireni. <sup>10</sup> Da tami wiiwaghasina maragasina sirana kunakabisisireni da tam kuni **sinibori**, bi kate nosinosim kamodiye tomotomogha tupadi bada naboni. <sup>11</sup> Toudi mayinaghodi matabekadi sinaboritavedi, da noko wiiwaghasina maragasina kana matakira tami da tagu basudae. <sup>12-13</sup> Pepeya tomoyina, inatubugha bi gabudara 8 sinakovi, na yagu matakira naboni gwabine konatore. Natunatumi biiyadi konabera bi bada yami wiibagubagurana natunatudi biiyadi - tomotomogha tupadi yam kunukunu kamone. Wasina bi tomotomogha yam kunukunuve sinatubugha bi kate kunukunu wiibata tomotomogha meme konagimonidi yami wiibagubagurana, na yagu matakira gwabidiye konabori. Noko inimatakira da yagu wiiwaghasina maragasina tubuyimi kamone inamake nonowa. <sup>14</sup> Bi meko tomoyina wiiwaghasina maragasina matakirina tubuyine gegha na getagu yagu wawaya, touna yagu wiiwaghasina maragasina ivikasigiyei na noko damnama sinikanibuveni.”

*Yawe God, Serai ivisuwoneni da ininatuna, da Aisik*

<sup>15</sup> Yawe God, Abraham iwonena mayeni bo, “Wavinem Serai na gemuriye kunakwatuvuni Serai, bi kata kana waghawagha na Sera.‡ <sup>16</sup> Bi animiiseyeni da natum tomogha touna gwabinama anaverem. Animiiseyeni bi inisinada dam korotodi kiiravidiye bi nosinosina kamodima kiikiwawo sinakanibu.”

<sup>17</sup> Abraham ivituwapore oghogheyana bi mayiyina iyowogha do-bodobove, da imaniwa bi nuwanuwana kamone iwona bo, “Tomogha kana bodu 100 rubana inituwa bo? Bi Sera na 90 - rubana inituwa bo gegha?” <sup>18</sup> Bi Abraham, God iwoneni bo, “Rubana da Ismel kuyimiiseyeni da kagu tupataveyana.”

\* **17:5:** Hibru gamodima Abram waiyanina naboni Tamada Kabikakuwayina. † **17:5:** Hibru gamodima Abraham waiyanina yana basuna naboni Dam tupadi kayekikidi. **17:8:** Acts 7:5

**17:10:** Acts 7:8 ‡ **17:15:** Serai, Sera: Hibru gamodima mmkodi waghawagha yadi basuna tanagha da kiwawo natuna wasikena. God, Serai waghawagha wouna ivereni bi iyiveveyana da touna wawaya yadi kunukunu da kiikiwawo sinadinaki.

19 Bi God iwona bo, “Gegha! Wavinem Sera initivem da tomogha bi kuniwaghaneni da Aisik.<sup>§</sup> Yagu wiiwaghasina maragasina gwabine anabera bi kate nosinosina gwabidiye touna murine, da wiiwaghasina maragasina makewaghawaghasina. 20 Bi yam wiina, Ismel kiiravine na awaiyaneni. Animiiseyeni bi natunatuna korotodi anavereni bi bada nosinosina sinakoroto kirakii. Bi babada ghamaghamadi yadi 12 touna gwabinama sinatubugha, bi nosinosina anaberadi da yadi dam inaragata kirakii. 21 Bi gegha da yagu wiiwaghasina maragasina, na Aisik gwabine anatore, iiyabo, Sera muriye initubuyina mmko nawaravine bi viko bodune.”

## 18

### *Tomotomogha aroba Abraham sivikiiwageni*

1 Yawe God, irumaghatara Abraham biidi Mamri kiina kabikabikarawayidi riridiye na waragututuna mma naboni.

Da gabudara yana muyamuya kirakii raghanine na Abraham yana kiregoru matamketane iyamakamake. 2 Bi iyakayogagawa na tomotomogha aroba nama ririne, gegha rabarabae siyamiimiiri. Iyakitakitadi, na kiregoru matamketana ikuyoveni, bi ivera inagho da iyikiikiivedi na ipepeta iyowogha dobodobove.

3 Bi iwona bo, “Yagu bada, memeda konanoghosi da tagu miisegu, na gegha konaveratupiiregu. 4 Bi rarima anakawari anapiika da kayemi konakogha, bi mmko kiina rogune koniyawitaveyana. 5 Bi kam bada anakawara anapiika konakam da maragata inaveremi, bi muriye da yami wagawaga konadagu mayeni. Bi kokabikarawayeguna, wasina anabigemi.”

Na siwona bo, “Wasina, awaki kuwonenina kubera.”

6 Wasina bi Abraham yaininagha inagho irughu kiregoruve bi Sera iwoneni bo, “Yaininagha, yam kabikabiwiitaghoma ma parawa miisena kabi da bred benabenana kugabuni.” 7 Bi bada ivera inagho kau borudiye da natudi takukuna tana ivineyi, bi yana bagibagi wawayina ivereni da iyakabununagha yaiyaneni.

8 Wasina bi Abraham, ribiribi susudi miidi bi kam susu miidima siwamirina da kate iyowa ikawara ipiika bi kii rogune, tomotomoyidi naghodiye iririini, bi siyakamkam na riridiye iyakoyakoyayidi.

9 Na sivitarakiyaneni bo, “Wavinem Sera meme?”

Na iwonabodedi bo, “Kiregoru kamone.”

10 Tomoyina tana Abraham iwoneni bo, “Wiisuwona mmko nawaravine, bi viko bodune anaveramagha, na wavinem inituwa da natuna tomogha.”

Bi Sera na tomoyina iyisisiyana murine, kiregoru matamketane, iyawaiwaiyana. 11 Abraham da Sera na simoraba kirakii, na Sera kubuwiipum kabina ikabitore da wiituwa kedana gegha. 12 Bi imanivena mayeni iwona bo, “Tagu amoraba da kata anoganoga, bi moghanegu bada imoraba bi rubana da wawaya wiitubuyina aninuwamiiseyeni?”

13 Yawe God, Abraham ivitarakiyaneni bo, “Awaki biidi Sera imaniwa bi iwona bo, ‘Tagu amoraba - bi rubana da wawaya anitubuyi bo?’ 14 Sawara tana meme ipiropiro da Tagu Yawe God gegha anaberana bo? Bi nada awona, anaveramagha tam biidi mmko nawaravine, bi viko bodune, da wavinem Sera inituwa da natuna tomogha.”

§ 17:19: Hibru gamodima Aisik waiyanina yana basuna Imaniwa.

<sup>15</sup> Sera inaghara, na ikeyeni bi iwona bo, “Geayamaniwana.”  
Bi Yawe God iwona bo, “Gegha, kumaniwa.”

*Sodom kwanatuna waragututuna*

<sup>16</sup> Nokodi totomogha aroba sighehomiiri, sitouyana na Abraham yawata sipepwa sinagho da ivitutavedi. Sikita iyowogha da Sodom tanavina sikita,

<sup>17</sup> Bi Yawe God iwonena mayeni bo, “Awaki pinimina bi anabera, na gegha Abraham gwabinama anikowoyina, <sup>18</sup> touna kana dam na inaragata bi inimaragata kirakii bi tounae na dam tupadi mmko kuburine animiseyedi. <sup>19</sup> Na avineyi da natunatuna, bi nosinosina murine inawonedi da kaye warubigugha sinapepwa bi bera rotomanidi sinabera, da kate miisena sinabera, na awaki avisuwoneni na anabera.”

<sup>20</sup> Na Yawe God imiiriwamira da Abraham biidi iwona bo, “Sodom da Gomora kwanatudi sisiyidi awaiyana bi wawayidi yadi tamumu na iragata kirakii. <sup>21</sup> Ayowoyowogha anakita da mmkodi gwinidi na wonawaghata bo gegha, da anakovi.”

<sup>22</sup> Wasina totomogha bata sitouya na Sodomma sitaveyana, bi Yawe God, na Abraham naghone imiiriwaghata. <sup>23</sup> Abraham imiiririya Yawe God biidi bi iwona bo, “Wonawaghata da wawaya miisedi da berodi yawata kunakasiwiiberodi? <sup>24</sup> Meboda kwanatu kamone wawaya miisedi yadi 50, rubana kuniberodi? Bi gegha kwanatuna kuanuwatotoveni da nokodi wawaya miisedi yadi 50 kiiravidiye nama kamonena bo? <sup>25</sup> Wonawaghata kate gegha wawaya miisedi, berodi teya kunikasunughana na. Noko gewasina, bi gerubana da kunabera. Bi memeda kunabera na wawaya miisedi, berodi yawata kunikamowana da aro sinakabi, nokona wawaya miisedi kunikasunughana wawaya beroberodi yadi berae. Noko gebera miisena. Gegha, Tamna wawaya kadi wiitupawamiwamira kubura tupana debane - na kayowiiyayeyane kunibademii, bo?”

<sup>26</sup> Yawe God iwona bo, “Memeda wawaya miisedi yadi 50 Sodom kwanatune anabanani na, Tagu kwanatuna ananuwatawani basuna toudi kiiravidiye.”

<sup>27</sup> Abraham iwonabodeyana bo, “Yagu Bada, tagu na tomogha wapawapa, bi tam biidi mmko wiisisiyenina adaguni na anitarakiiyana magha. <sup>28</sup> Memeda wawaya miisedi yadi 50 kamodima yadi 5 sinawapana - rubana da kwanatuna tupana kunibero basuna wawaya miisedi 5 sinawapana?”

Yawe God iwona bo, “Memeda wawaya miisedi yadi 45 nama anabanani na gegha aniberoni.”

<sup>29</sup> Abraham ivitarakiiyana magha bo, “Memeda nama wawaya miisedi yadi 40 kunabanani?”

Yawe God iwona bo, “Memeda 40 nama, na gegha anaberana.”

<sup>30</sup> Abraham iwona bo, “Yagu Bada, gegha nuwanuwam inapughu tagu biidi, bi anisisiya magha - meboda yadi 30 namana?”

Yawe God iwona bo, “Memeda yadi 30 anabanani, na gegha anaberana.”

<sup>31</sup> Abraham iwona bo, “Mmko wiisisiyenina avidaguveni tam biidi, rubana da anisisiya magha - meboda yadi 20 nama kunabanani?”

Yawe God iwona bo, “Memeda yadi 20 anabanani, na gegha aniberona.”

<sup>32</sup> Abraham iwona bo, “Yagu Bada, gegha nuwanuwam inapughu tagu bi-idi, kayowiiyayegu da raghani tanagha anisisiya magha - meboda wawaya miisedi yadi 10 nama kunabanidina?”

Yawe God iwona bo, “Memeda wawaya miisedi yadi 10 anabanidini, na gegha aniberona.”

<sup>33</sup> Wasina Yawe God, Abraham teya sivisisiya ikovi, na itouya inagho-taveyana, bi Abraham iveramagha yana gaware.

## 19

### *Sodom kwanatuna yana berona*

<sup>1</sup> Nokodi aneyaneya yadi bata sinagho bi ravidie na Sodomma siver-akanibu, na Lot kwanatu matamketane iyamakamake\* bi raghanine ikitadi na igeghomiiiri inagho da iyikiikiivedi, na ipepeta iyowogha da mayiyina dobodobove. <sup>2</sup> Bi iwona bo, “Yagu babada, kopiika yagu bare kamone konarughu, bi anabigemi. Kayemi konakogha, da mma konakena bi raghani inaborina didibarawote konageghomiiri da konanagho.”

Bi siwona bo, “Gegha, tounii mma debakiikave kanakena kwanatu kamone.”

<sup>3</sup> Bi gegha, da ivibaba tupetupedi, da yawata sinagho bi sirughu yana bare kamone. Bi kepo gisina iberu, da bred gegha yist teya igibu kiiravidie, bi ikabununagha da sikam.

<sup>4</sup> Bi muriye da kiiwaga siyarughu siyakena, na Sodom kana tomotomogha bare sikousi sivikenavivireni, kwanatu kana tomotomogha tupadi, yaraga bi magura, <sup>5</sup> bi Lot siyakwatukwatuveni bo, “Nokodi tomotomogha iya-wogha, kata ravidie tam biidi sipiika na meme? Kurutayina kanibuedi tounii biyadi, yama wiina da kanakenedi!”

<sup>6</sup> Wasina Lot ikanibu maghatare da bare naghone imiiri bi murinama matamketa igudu. <sup>7</sup> Bi iwonedini bo, “Turaturagu, gegha mmko berona berona konaberana. <sup>8</sup> Kowaiyanegu! Natunatugu wasiwasikedi bata, wabuwabudi bi gegha tomotomogha teya siyakenatowoghana. Mmkodi wasiwasikedi woudi anarutayina kanibuedi tami biyadi, da yami wiina toudi biyadi konabera. Bi mmkodi tomotomogha apiikedi yagu bareye, na gegha awaki tana konabera.”

<sup>9</sup> Bi Sodom tomotomogha siwona bo, “Kumiiri irana! Tam wawaya wiibata mma, bi kata yam wiina kunabera da tam bada ghamam. Bi kata kanabera da kunakabikwarakwara kirakii gegha naboni nokodi bata!” Na Lot sirutuvena tagutagureni, bi yadi wiina da ware matamketa siyagawowori.

<sup>10</sup> Na aneyaneya yadi bata bare kamove imadi sirorona sikanibu, da Lot sitayina rughuveni toudi biyadi, bi matamketa sigudu. <sup>11</sup> Bi namana-mama tomotomoyidi maghatare sirouvidi da matadi sididibara raghani tupana, na gegha rubana da matamketa siyabananina.

<sup>12-13</sup> Bi aneyaneya yadi bata, Lot siwoneni bo, “Pinimina bi mmko kuburina kanibero, Yawe God, mmko kwanatuna wawayidi yadi berabero sisiyidi peyaridi iwaiyana kiiravine na iviporamii da kaniberoni. Bi yam

\* **19:1:** Noko raghaninena kwanatu kadi papa na kiidamo kirakiidi bi akimama siyayoghayoghana wiikenaviviredi, bi kadi matamketa na tanagha bo bata. Tomotomogha na name matamkete sinamake raghanina yadi wiina wiigimogimona na bo sisiya (bera) ghamanakidi wiisisiyedi bo beradi biidina.

rakaraka mududi mma bo? Natunatum tomotomogha da wasiwasike, natunatum kadi kabibabara, tomotomoyidi: mmko gawarinama kabitavedi kokanibu konanagho!”

<sup>14</sup> Na Lot ikanibu da natunatum wasiwasikedi kadi kabibabara iwonedo bo, “Yawe God pinimina bi mmko kwanatuna inibero, yaininagha, mmko gawarina kokuyoveni.” Bi sinoghosi da ware iyiyaba.

<sup>15</sup> Bi raghani kana didiguba iyoghoyeni, na aneyaneya yadi bata, Lot siwoneni da iyiyaininagha. Siwona bo, “Gegha iyamiise da kunamomogha, raghanina Yawe God mmko kwanatuna iniberona. Kuviyaininagha, wavinem, bi natunatum wasiwasikedi bata kabitavedi.”

<sup>16</sup> Bi Lot ikayowiiwiyupe na Yawe God inuwatotoveni, na nokodi aneyaneya yadi bata, imana sikabi, wavinena bada imana sikabi da natunatum wasiwasikedi bata imadi siyouna, da sivinaghovedi kwanatuna sikanibutaveni. <sup>17</sup> Raghanina sivikanibuvedi murine, na tana iwona bo, “Kovera da konayawa! Gegha kona rusinimurana bi bada gegha meme anagha kamone koniraborabobona. Koya kadivera kovera, gegha iyamiise da konamomogha.”

<sup>23</sup> Wasina gabudara iyageege bi Lot yana rakaraka yawata Jor kwanatune siverakanibu raghanine, <sup>24</sup> na Yawe God ibera da salfa† keyamina karakarsina, kiyara mayimayiyina Yawe God gwabinama iyowogha Sodom da Gomora ikarasidi. <sup>25</sup> Wasina naboni nokodi kwanatudi da tanawa ruwipikapikana tupana bi wawaya tupadi nokodi kwanatudiye da kate sawara tanave siyagogogona tupadi iviberodi. <sup>26</sup> Bi Lot murine, na wavinena irusinimura na iviwamiwamira da ivimadasoru yegii pakoridi totokina naboni.

## 21

### *Aisik itubugha*

<sup>1</sup> Wasina bi Yawe God, Sera iviwiitani da metagha ivisuwonana naboni da Sera iyitwa da natuna tomogha. <sup>2</sup> God metagha gabudarina iyatoretorena naboni ibera, da Sera iropeya bi Abraham natuna tomogha ivitubuyi, Abraham yana moraba raghanine. <sup>3</sup> Sera, tomogha ivituvani bi Abraham iviwaghaneni da Aisik. <sup>4</sup> Raghanina itubugha bi gabudara 8 sikovi, na Abraham, Aisik **sinina ibori** da ivimatakira, metagha God naghove iwoneni, na naboni ibera. <sup>5</sup> Mmko berana itubugha na raghanina Abraham kana bodu 100 bi natuna Aisik itubugha.

### *Abraham, Heiga natuna Ismel teya iviporatavedi*

<sup>8</sup> Raghanina Aisik ivimagura bi siyikarataveni, na gabudarine Abraham kepo ghamana ibera. <sup>9</sup> Noko raghanine Abraham natuna Ismel, touna Ijpt wasike ivituvani, na Aisik iynamayeni na Sera ikita. <sup>10</sup> Na noko biidi Abraham iwoneni bo, “Noko wiitamariyana wasike natuna teya kudaru ketoketodi sinanagho! Basuna gegha yagu wiina da natuna buderim muduna inayoyo, wasina natugu Aisik kawagha buderi inirapeneyana.”

<sup>11</sup> Na Abraham mmko sisiyina ivinuwapoyena kirakiyeni, basuna Ismel na touna wosina natuna. <sup>12</sup> Bi gegha, God iwoneni bo, “Tomogha gisigisi da sinananaki, yam wiitamariyana wasike gekuninuwapoyedina. Bi Sera awaki yawonewonem na kubera, basuna iisuwona da Aisik gwabinama

† 19:24: Salfa na sawara tana bi tana gabunina muyana iragata kirakii bi kate pughuna ibowa kirakii. 21:4: Gen 17:12; Acts 7:8

nosinosim sinatubugha. <sup>13</sup> Bi gegha da wiitamariyana wasike natunama na nosinosina korotodi anavereni da dam tana kate inatubugha, basuna touna na tam natum.”

<sup>14</sup> Na raghani ibori didibara wote, Abraham igeghomiiri bi kam mududi da rarima, kabikabiwiitaghoma ribiribi bekadima siberana kamone iyouna, bi Heiga katiiyane ivikawari bi tomogha gisigisi teya iviporatavedi.

## 22

### *Yawe God, Abraham yana wiitumaghana irubuni*

<sup>1</sup> Raghani viya sikovi murine na God, Abraham yana wiitumaghana irubuni, ikwativeni bo, *Abraham!*

Na Abraham iwona bo, “Tagu mma.”

<sup>2</sup> Na God iwona bo, “Tam, natunuwam Aisik kabi, meko kuvin-uwayuyunena kirakiyenina, bi kunagho Moriya kubure. Bi name koya tana anawonem na debane, kunigeni da ere tupana kugabuni naboni suwara tagu biidi.”

<sup>3</sup> Na raghani ibori didibara wote Abraham igeghomiiri. Da yana donki ikabununayi, bi keyama ibiga suwara gabunina kiiravine, bi yana wiitamamariyana bata da natuna Aisik irutayinidi bi sitouya sinagho meko gawarina God iwonenina nabo. <sup>4</sup> Wasina bi sipepewa siyanono da gabudara wiiarobine na Abraham rabarabama ikitarorona da gawarina ikita. <sup>5</sup> Na yana wiitamamariyana iwonedo bo, “Mma donki teya komakae, bi tagu da tomogha gisigisi kanatowawona vibo da God kanakabikuwayeni. Bi kate kanaveramagha tami biiyadi.”

<sup>6</sup> Na Abraham suwara kana gabugabuna keyamidi iyouna da natuna Aisik ivikawari bi touna kiirupatumu da ipaga ikawara bi sinagho. Bi raghanine siyanono patapata, <sup>7</sup> na Aisik ikaradeba tamananaki biidi iwona bo, “Tamada?”

Abraham iwona bo, “Kisisiya, natugu.”

Na Aisik iwona bo, “Keyama da kiirupatumu na mma, bi suwara gabunina kana nigenige na meme?”

<sup>8</sup> Na Abraham iwonabodeyana bo, “Natugu, God kawagha nigenige inavereda suwara gabunina kiiravine.” Bi yadi bata sinagho patapata.

<sup>9</sup> Bi raghanina God gawarina iwonenina name sikanibu, na Abraham akima ivitaghotaghoma da suwara gabunina gawarina ibera bi debane keyama iririni. Bi natuna Aisik iyaghiratawatawani da suwara gabugabuna gawarina debane, kii debadiye ivikeneni.

<sup>10</sup> Wasina bi imana ikoghasi ipaga ikabi da natuna iyagwarunuyi. <sup>11</sup> Bi Yawe God yana aneya abamama ikwativeni iwona bo, “Abraham! Abraham!”

Abraham iwonabodeyana bo, “Tagu mma.”

<sup>12</sup> Na Yawe God yana aneya iwona bo, “Gegha imam tomogha gisigisi debane kunatorena, bo awaki berona tana kunabera touna biidi. Kata akovi da wiisuwona Tagu, God kwakabikabikuwayegu basuna natunuwam gwabiguma gekuyanuwatovenina.”

<sup>13</sup> Wasina bi Abraham ikitarorona da sip makina ikita, doghana kii gisigisi ragharaghane sikira. Na inagho da sip na ikabi, ikasunuyi bi ere tupana igabuni da God biidi isuwara, natuna wasana. <sup>14</sup> Mmko itubugha kiiravine na Abraham gawarina ikwativeni “Yawe God inavereyana.” Noko raghanine da patana kata wawaya mma naboni sawona bo, “Yawe God yana koya debane inavereyana.”

<sup>15</sup> Wasina bi Yawe God yana aneya abamama Abraham ikwatuvena mayeni raghani wiibatana, <sup>16</sup> iwona bo, “Yawe God iwona, ‘Tam kukabisisiregu da natunuwam gwabiguma gekuyanuwatotoveni, na tam biidi iisuwona da kagu waghawaghae <sup>17</sup> animiiseyem bi nosinosim korotodi anaverem. Yadi koroto naboni kewokewo abame bi egha kikire. Na nosinosim kadi aviya sinageiwayidi da yadi kwanatu sinirapeneyana <sup>18</sup> bi nosinosimve na dam tupadi mmko kuburina debane animiiseyedi, basuna tam kukabisisiregu na mmko anabera.’”

<sup>19</sup> Wasina bi Abraham natuna Aisik teya siveramagha yana wiitamata-mariyana biiyadi, bi tupadi sitouya siveramagha Biasibama. Bi Abraham name itourawiiplikapika imakae.

*Raghanina Sera kana bodu 127, na irabobo. Abraham wavinena idouveni. Bi gawara gegha tana da iyadogu, na tanawa muduna wawaya iyawogha noko kuburine siyamakamake na gwabidima igimoni, bi name wavinena idoguni.*

*Bodu yadi 3 sikovi murine, Abraham natuna Aisik, Haran wasike irawayi. Wasikena kana waghawagha Rebeka bi Abraham waresina Naho natuna. Aisik kana bodu 40 bi inayi. Raghanina Abraham kana bodu 175 na irabobo, na natunatuna yadi bata tubuyina, wavinena karawagina ririne sidogu.*

## 25

### *Isso da Jeikap situbugha*

<sup>19</sup> Abraham natuna Aisik da natunatuna yawata waragututudi mma naboni. Aisik tamananaki na Abraham <sup>20</sup> bi raghanina Aisik kana bodu 40, na Rebeka irawayi. Touna Betuwei\* natuna, bi Leiban tiinaru wasike, na toudi Aram damdi bi Mesapotemiya kubure siyamakamake.

<sup>21</sup> Bi Rebeka ivigagara na Aisik, Yawe God biidi irupari da wavinena iyiiwiiteni. Wasina bi Yawe God, Aisik yana rupari iwayaneni na wavinena wawaya bata imakeyedi. <sup>22</sup> Bi muriye da siyatubugha na ededidi sinadinaki kamokamone siyiketokabivivirana, na Rebeka, Yawe God biidi ruparima ivitarakiiyana bo, “Awaki kiiravine hera naboni yatubutubugha tagu biidi?”

<sup>23</sup> Na Yawe God iwonen bo, “Nokodi ededa bata kamokamomve na kate dam sinatubugha wawaya bata kunituvedi, bi siniaviya kabivivirana. Tana inimaragata kirakii genaboni tana Iyarokona touna murimurina inabigeni.”

<sup>24</sup> Raghanina Rebeka yana wiitwa gabudarina ipiika, na tomotomogha wawaya bata situbugha. <sup>25</sup> Bi iyarokona itubugha na sinina idurina bi ere ghuighunina, ware kwama ghuighunina, noko biidi kana waghawagha sikwatuvuni Isso.† <sup>26</sup> Bi noko murine na tomoyina tana itubugha imanama toghanaru kayegidune ikabikikita, na sikwatuvuni Jeikap.‡ Aisik kana bodu 60 bi wavinena mmkodi tomotomogha bata ivituvedi.

### *Isso iyaroko routotona miisena Jeikap ivereni*

<sup>27</sup> Raghanina totomoyidi bata sivimagura murine, na Isso yebaye na wasina na nonowa iyanono garagaraye. Bi Jeikap na tomogha wawumina

**22:18:** Acts 3:25 \* **25:20:** Betuel na Leiban da Rebeka tamadinaki. † **25:25:** Hibru yadi gamoma waghawagha Isso waiyanina naboni sisiya ghuighuni ma isowo. ‡ **25:26:** Hibru yadi gamoma *Jeikap* yana basuna touna kayegidu ikabitawani. Mmkona miiba sisiyina, yana basuna wiiyaba.



bi nonowa bareye iyamakamake. <sup>28</sup> Aisik yana wiina, na Isso yayebagha na iyuvidi kam, noko biidi Isso ivinuwayuyunena kirakiiyeni bi Rebeka, na Jeikap ivinuwayuyuneni.

<sup>29</sup> Raghani tana gabudare Jeikap kiipeni monamonana iyimuyamuya, bi Isso garagara iveramagha, vitonana irabobo da iyamameyeni. <sup>30</sup> Na Jeikap iwonei bo, “Tagu vitonana arabobo. Noko kiipenina idurina katota kuveregu anakani!” (Noko biidi sikwatuveni *Idom*).<sup>§</sup>

<sup>31</sup> Bi Jeikap iwona bo, “Tamna iyarokom, muriye tamadanaki yana mourama reregha ghamana kunakabi. Kata kunawonegu da noko rereyina kunaveregu, na mmko kiipenina monamona anaverem.”

<sup>32</sup> Wasina Isso iwona bo, “Tagu vitonana araborabobo, na noko iyaroko rereyina kate gegha iniwiitegu! Na tam kabi.”

<sup>33</sup> Bi Jeikap iwona bo, “Katota wota kuwonakasiyaragha da noko iyaroko rereyina kunaveregu.” Na Isso wonakasiyaragha ibera da noko iyaroko rereyina Jeikap ivereni.

<sup>34</sup> Wasina bi Jeikap kiipeni monamonana muduna iyepataveni da Isso ivereni, bred viya teya, bi ikam iniuna bi igeghomiiri da inaghotaveyana. Wasina noko naboni kiiravine, Isso iyaroko rereyina miisena geiyakabikar-awayenina da isinighiiyeni.

## 26

### *Yawe God ivisuwona da Aisik inimiiseyeni naboni Abraham*

<sup>1</sup> Kapoe ghamana ipiika magha Kenen kuburine. Bi noko kapoena, na ware naghove Abraham yana raghaniye itubughana. Na Aisik inagho Gera kwanatune, meme Abimelek, Pilistain damdi yadi kiiwawo, iyamakamakena.

<sup>2</sup> Wasina bi Yawe God irumaghatara Aisik biidi bi iwona bo, “Gegha kunanagho Ijipt ma, bi gawara anawonem na name kumakae. <sup>3</sup> Mmko gawarine kunamake raghani gisina, bi tagu na tam gwabimve da animiiseyem. Tagu mmko tanavina tupana anaverem bi kate nosinosim yawata, bi kiiravimve anabera da awaki tamamnaki Abraham biidi avisuwoneni na inatubugha. <sup>4</sup> Nosinosim korotodi anaverem, yadi koroto naboni ware kewokewo abame, bi mmko tanavina tupana anaveredi. Nosinosimve na dam tupana mmko kuburina debane animiiseyedi <sup>5</sup> noko biidi mmko anabera, basuna Abraham gamogu iwaiyaneni, bi yagu sisiya tupadi ikabisisiredi, kate yagu wiiveveyana da yagu gwara.” <sup>6</sup> Na Aisik nama Gera kwanatune imakae.

## 28

*Muriyena, Aisik inagho kubura Biasibane iyamakamake bi raghanina imoraba kirakii da matana sibero na natuna murimurina kana waghawagha Jeikap igeghomiiri da iviyabeni. Mmko ibera na tamananaki Aisik wiimiiseyana miisenama ivimiiseyeni da touna naboni iyarokona. Raghanina natuna iyarokona Isso mmko iwaiyanenina nuwanuwana ipughu bi ikayoveni da Jeikap iyakasunuyi.*

*Jeikap naghara ivera inagho Leiban biidi*

<sup>§</sup> 25:30: Hibru yadi gamoma *Idom* yana basuna ididurina. 26:3: Gen 22:16-18

<sup>1</sup> Wasina bi Aisik, Jeikap ikwatuveni ipiika da ivimiiseyeni bi sisiya bag-ibaginama iwoneni bo, “Gegha Kenen wasike\* kunarawayina. <sup>2</sup> Bi kunagho Mesapotemiyama, sinamnaki tamananaki Betuwel yana kubure. Bi name wasike kiiravimve kunakabi da wavinem, sinamnaki nughunaru, Leiban natunatuna kamodiye. <sup>3</sup> Bi God Maragata Kirakiina inimiiseyem kunituwa da yam koroto inaragata, bi kunitamada dam peyaridi kiiravidiye! <sup>4</sup> Bi bada tam da nosinosim wiimiiseyana inaveremi naboni Abraham iverenina, da kate mmko tanavina kunirapneni meme wawaya wiibata naboni tam kwamakamakena, tanawa meko God, Abraham iverenina.”

### *Jeikap imimeu da Yawe God iyisisiya touna biidi*

<sup>10</sup> Wasina bi Jeikap, Biasiba kwanatuna ikuyoveni bi itouya iyanono Haranma. <sup>11</sup> Raghanina piika da gawara tane ikanibu na nama ivitaki, basuna gabudara nada imakepowa. Bi ikenayowogha da kena biidi, na akima tana ikabi da ivikasepa. <sup>12</sup> Bi iyakenakena na imimeu da kedawaga ikita, kayena kubura debane ivitupeni bi damona igae inagho abame, na God yana aneyaneya debanagha siyayoyo bi siyageegee.

<sup>13</sup> Bi nama wowone na Yawe God iyamiimiiri, na iwona bo, “Tagu Yawe God, tubumnaki Abraham yana God da tamamnaki Aisik yana God. Mmko tanavina debane kwakenakena, na tam da nosinosim anaveremi. <sup>14</sup> Nosinosim sinakoroto kirakii ware kubura popokuna naboni. Keda tupane sinimosaredi, bi wawaya tupadi mmko kuburina debane tamve da nosinosimve na animiiseyedi. <sup>15</sup> Tagu na tam gwabimve bi meghamegha kunanono na anakighukighum, da anakabim kunaveramagha mmko tanavine. Bi gegha anakuyovem patana da awaki avisuwonem da ayabera na anabera.”

<sup>16</sup> Raghanina Jeikap igeghomiiri na iwona bo, “Wiisuwona Yawe God mma, mmko gawarine bi akovina geayakabina.” <sup>17</sup> Wasina bi inaghara na iwona bo, “Mmko gawarina ririmonina iraghata! Bi mmko God yana bare, ware abama kana matamketa.”

<sup>18</sup> Raghani ibori bi didibara wote, Jeikap igeghomiiri da noko akimina ivikunuwananen na ikabiwiimiiri naboni matakira. Bi oliv miina debane iwayi, da God biidi na kabikabikuwayina. <sup>19</sup> Bi noko gawarina ikwatuveni Betel (Naghove kwanatuna siyakwatukwatuveni Lus).

<sup>20</sup> Wasina bi Jeikap wiisuwona maragasina ibera Yawe God biidi iwona bo, “Memeda tam gwabiguve bi mmko wagawagana akabikabi bi kunakoy-ayigu bi kam da kwama kunaveregu, <sup>21</sup> bi yawayawiigu anaveramagha tamagunaki yana kubure, na tamna yagu God. <sup>22</sup> Bi mmko matakira akimina meme akabiwiimiiri na tam yam bare, kabepepa gawarina. Bi sawara tupadi mekodi kunavereguna, riba yadi 10 anabera, bi tana anakabitaveni da anaverem.”

## 35

*Jeikap inagho Haranma bi Leiban natunatuna wasiwasike bata kadi waghawagha Liya da Reitsel irawayidi. Leiban kiiravine bodu 14 ibag-ibagi da kiiravidiye iyimiisana. Bi Liya yana wiitamariyana wasike Zilpa, Jeikap ivereni da naboni wavinena tana bi bada Reitsel yana wiitamariyana wasike Bilha, Jeikap ivereni da naboni wavinena tana. Bi God iwonen da rawananaki yana kubura iyakuyoveni bi iyaveramagha tamananaki yana*

\* **28:1:** Kenen wasiwasike na gegha Isrel damdi bi toudi tarabiibisaka sapeepetedi. **28:4:** Gen 17:4-8 **28:13:** Gen 13:14,15 **28:14:** Gen 12:3, 22:18

*kubure. Raghanina iyaveraveramagha, na Isso yana wawaya teya inagharedi basuna yana rakaraka teya siyakayowiiaviyedi. Bi raghanina sivibanana, na Isso genuwanuwana iyapughana bo gesiyirouwa kabivivirana.*

### *God, Jeikap ivimiiseyeni*

<sup>9</sup> Jeikap, Mesapotemiyama\* iveramagha, bi Betel kwanatune iyamaka-make na God irumaghataramagha touna biidi da ivimiiseyeni. <sup>10</sup> Bi iwona bo,

“Tam kam waghawagha Jeikap,  
bi gegha muriye sinakwatuvem Jeikap.

Kam waghawagha na Isrel.”†

Na ikwatuveni Isrel. <sup>11</sup> Wasina bi God iwona bo,

“Tagu God Maragata Kirakiigu.

Kuvituwa da natunatum sinakoroto.

Tam nosinosim na sinidam kiitowana bi dam mududi

bi kiikiiwawo tamve sinatubugha.

<sup>12</sup> Tagu tanawa anaverem,

noko Abraham da Aisik averedina

bi bada mmko tanavina

nosinosim murimve anaveredi.”

<sup>13</sup> Wasina bi God, noko gawarine Jeikap yawata sivisisiya, na ikuyoveni inagho. <sup>14</sup> Bi gawarina meme God touna biidi ivisisiya, na Jeikap akima ikabiwiimiiri bi wain iwayi debane da naboni yana suwara.‡ Wasina bi

oliv miina bada debane iwayi.§ <sup>15</sup> Bi noko gawarina ikwatuveni Betel,\*\*

basuna God name ivisisiya touna biidi.

### *Reitsel yana rabobo*

<sup>16</sup> Noko murine Jeikap yana dam yawata Betel sikuyoveni bi siwagawaga siyanono, na boga gisina rabarabana bi muriye da Ifareit kwanatune siyakanibu. Na Reitsel wawaya idaguni. Bi yana wiituwa ipiropiro <sup>17</sup> na patana iyibusura da sinivisi ghamana iyidami bi pepeya iyatubutubugha.

Na wiiburaburawa wasikena iwona bo, “Gekunanagharana! Tomogha tana kuvitubuyi.” <sup>18</sup> Raghanina Reitsel yawiina itavenatughureni - bi rabobo biidi na pepeya ikwatuveni *Benoni*.†† Bi tamananaki ikwatuveni *Benjiman*.‡‡ <sup>19</sup> Wasina bi Reitsel irabobo na name Ifareit (kata sakwatuveni Betlihem) kedana ririne sidogu. <sup>20</sup> Bi Jeikap wavinena karawagine akima ikabiwiimiiri. Noko akimina na kata patana nama da Reitsel karawagina yimatakireni.

### *Jeikap natunatuna bi Aisik yana rabobo*

(22b) Wasina bi Jeikap natunatuna yadi 12 kadi waghawagha mma.

<sup>23</sup> Liya natunatuna:

\* **35:9:** Mesapotemiyana na kubura Padam Aram kana waghawagha tana. **35:10:** Gen 32:28

† **35:10:** Hibru yadi gamoma waghawagha Jeikap yana basuna kayegidu ikabitawani, bo wiyaba.

Bi waghawagha Isrel yana basuna God teya sirouwa. **35:11:** Gen 17:4-8 **35:14:** Gen

28:18,19 ‡ **35:14:** Suwara nininina na touna suwara rarimina nonowa na wain. Mmko

suwarina na nonowa suwara tana teya sakabiwiikapu sasuwara. Jeikap ikayoveni da wiimayimayiyi

iyiyeveveyana da yana wiitumaghana God biidi. § **35:14:** Jeikap mmko gawarina iyaberabera

da kabikabikuwayina da God biidi pepeta. \*\* **35:15:** Hibru yadi gamoma Betel yana basuna

God yana bare bo God yana gawara. †† **35:18:** Hibru yadi gamoma Benoni yana basuna yagu

nuwapoya tomoyina. ‡‡ **35:18:** Hibru yadi gamoma Benjiman yana basuna waghata na katiyagu

tomoyina (miiba sisiyina) yana basuna abawiiwiita maragasina.

Rubin na Jeikap natuna iyarokona,  
Simiyon, Livai, Jiuda, Isaka bi Jebulan.

<sup>24</sup> Bi Reitsel natunatuna:  
Jousep da Benjiman.

<sup>25</sup> Reitsel yana wiitamariyana wasike, Bilha natunatuna:  
Dan da Neptalai.

<sup>26</sup> Liya yana wiitamariyana wasike, Zilpa natunatuna:  
Ged da Aser.

Mmkodi na Jeikap natunatuna Mesapotemiya kubure natuwavinena sivituvédi.

<sup>27</sup> Wasina bi Jeikap iveramagha Mamrima, Kiriyat-Aba (kata sakwatuveni Hebron) ririne, tamananaki Aisik biidi. Bi mmko kuburine Abraham imake, bi bada muriye Aisik imake. <sup>28</sup> Bi Aisik imakae da kana bodu 180. <sup>29</sup> Touna imoraba da ikabipipin bi irabobo, na kayekikina muridigha inagho. Wasina bi natunatuna Isso da Jeikap tubuyina sidogu.

## 37

### *Jousep da kana makewona iyiyarokodi yawata*

<sup>1</sup> Wasina bi Jeikap yana dam yawata Kenen kubure simakae, tanawa meme tamananaki Aisik imake ware naboni wawaya wiibata.

<sup>2</sup> Mmkona Jeikap natunatuna teya waragututudi.

Raghanina Jousep wabuwabuna kana bodu 17, na tamananaki natuwavinena Bilha da Zilpa natunatudi yawata sip da gout siyakoyakoyagha.\* Bi Jousep kana makewona iviwara berovedi tamananaki biidi.

<sup>3</sup> Wasina bi Jeikap, Jousep ivinuwayuyunena kirakiiyeni gegha naboni natunatuna mududi, basuna Jeikap yana moraba raghanine bi itubugha, na kwama katukatuyina ibera bi ivereni. <sup>4</sup> Raghanina kana makewona iyiyarokodi sikita da tamadinaki yana nuwayuyuna iragata Jousep biidi, bi gegha toudi biiyadi, na yadi nuwavisi iragata da genuwayuyune siyisisiya touna biidi.

<sup>5</sup> Nubabasu tana Jousep imimeu bi raghanina kana makewona iwonedí, na yadi nuwavisi iviragata kirakiiyeni. <sup>6</sup> Jousep iwonedí bo, “Kowaiyana bi yagu mimeu anawonemi. <sup>7</sup> Touda kwabu kamone wit ere taghodi tayapetopeto, tayiitaghoghoma da tayaginaginaba. Bi noko raghanine yagu ginaba igeghomiiri da imiiri rotomana. Bi yami ginaba yagu ginaba simiiri gwagwari da situwayowaneni.”

<sup>8</sup> Wasina bi kana makewona iyiyarokodi siwona bo, “Da kwanoghonoghosi tam kunikiiwawo? Bi kwanoghonoghosi da kunibademii, bo?” Na Jousep yana sisiya da yana mimeu kiiravine na yadi nuwavisi touna biidi iragata kirakii.

### *Jousep, Ismel damdi biiyadi sivigimone*

<sup>12</sup> Raghani tana Jousep kana makewona sinagho Sikem kubure tamadinaki yana sip da gout siyakamkam na siyakoyakoyayidi. <sup>13</sup> Na Jeikap iwoneni bo, “Warewaresim Sikem kubure sip da gout sakoyakoyagha. Awiiwiini da aniporamun sinagho toudi biiyadi.”

Na Jousep iviwaghasina iwona bo, “Wasina, ananagho.”

<sup>14</sup> Na Jeikap iwona bo, “Kunagho da kam makewona kunakitadi wasina samakamake bo gegha bi kate sip da gout yawata, bi kunaveramagha na kuniwaraveregu.”

Wasina bi Jeikap Hebron anayinama Jousep iviporataveni inagho. Raghanina ikanibu Sikemma, <sup>15</sup> bi muriye na tomogha tana Jousep ibanani guburagha iyapeepewa wapawapa na ivitarakiyaneni bo, “Awaki kwininogha?”

<sup>16</sup> Na Jousep iwona bo, “Kagu makewona ininoyedi, yadi sip da gout sakoyakoyayidi. Rubana da kuyawonegu toudi meme barasina?”

<sup>17</sup> Bi tomoyina iwona bo, “Nada sinagho bi awaiyanedi siwona bo, ‘Tanatouya tananagho Doten kubure.’ ” Wasina bi kadi makewona Jousep muridigha ikivini, inagho da Doten kubure ibananidi.

<sup>18</sup> Bi muriye da iyakanibu toudi biiyadi, na vimenaki rabarabae sikita na sinuwakapiyeni da siyakasunuyi. <sup>19</sup> Na sivosisiya siyawonawona bo, “Kokita, mimeu badana yapiipiika! <sup>20</sup> Kopiika, tanakasunuyi bi tubuyina mmkodi dogu tana kamone tanitavenayowoyeni. Bi tamadanaki tanawoneni da ribiribi dipa itarunuyi. Bi tanakita yana mimeuma awaki inatubugha.”

<sup>21</sup> Bi Rubin mmko yadi sisiyina iwaiyaneni na iberatowoyi da Jousep iyiyawiini. Na iwona bo, “Gegha yana yawa tanaborina, <sup>22</sup> bo tanakasunuyina. Bi mma mayabe, doguve tanitavenayowoyena wosi, bi gesinina taniberona.” Rubin mmko iwonenina kiiravine iyanoghonoghoti da Jousep iyiyawiini bi iyakabi iyanaveni tamananaki biiyadi.

<sup>23</sup> Wasina raghanina kadi makewona Jousep ipiika toudi biiyadi, na sikabitawatawani da kana kwama katukatuyina meko tamananaki ibera bi ivereni iyakotekotenina siroukiyakiyani. <sup>24</sup> Bi sikabi sinagho da dogu kwebuna kamone sivitavenayowoyeni.

<sup>25</sup> Bi sivitavenayowoyeni ikovi. Na muriye simakeyowogha siyakam, na sikitatorona da dam Ismel boruna yadi kamel teya siyapiipiika na sikitadi. Yadi kamel na sawara sikawara bi sawaridina: kam kadi wiiwiimetewa, sawara ghabughabudi mududi da myrrh, bi Giliyed kwanatunama sipiika siyanono Ijipta.

<sup>26</sup> Na Jiuda yana rakaraka iwonedo bo, “Memeda tiidaru tanakasunuyi bi yana rabobo warana tanikowoyi, na muriye yana miisena awaki tanabanani? <sup>27</sup> Kopiika, Ismel damdi biiyadi tanigimoneni bi geimada debane tanatarena. Kiiravine touna waresida waghata, bi tubuyida da ganiganida tanagha.” Na wasina Jiuda yana rakaraka yana sisiya siviwaghasinini.

<sup>28</sup> Na raghanine wiigimona damdi Giliyed kwanatuna, Midiyan kubura kamonama† siverakanibu na Jousep yana rakaraka sigeghomiiri sinagho da doguma sitayinageeyeni bi sivigimoneni da silva pinipinimidi 20 rubana Ismel damdi biiyadi. Bi sikabi sinagho Ijpt kubure.

<sup>29</sup> Bi noko murine, raghanina Rubin iveramagha doguve na iyakita da Jousep genama na ivinuwapoya kirakii da kana kwama itainagosiri. <sup>30</sup> Bi iveramagha yana rakaraka murimuridi biiyadi da iwona bo, “Tomogha gisigisi gedogu kamonena! Tagu awaki anabera?”

<sup>31</sup> Wasina bi Jousep, yana rakaraka gout sikasunuyi bi kana kwama sikabi da ganiganine sisirakutivi. <sup>32</sup> Bi kwamana sikabi sinagho tamadinaki biidi bi siwona bo, “Mmko kwamana kabanani, kabikitakita, meboda natum kana kwama bo?”

<sup>33</sup> Na Jeikap akovina ikabi na iwona bo, “Wasina, mmkona natugu kana kwama! Ribiribi dipa itarunuyi. Oo-o, natugu! Ribiribi itainamiimiini.”

**37:28:** Acts 7:9 † **37:28:** Abagirugiruma wawayina waghawagha bata igirumi, Ismel damdi da Midiyan, bi gegha, da dam tanagha yisisiyeni.

<sup>34</sup> Wasina bi Jeikap ivinuwapoya kiiravine na kana kwama itainagosiri, bi wirowarowa **kwamana ribiribi ghunighunidima** sibera, na ikoteni bi natuna kiiravine idou da sinina irudavero. <sup>35</sup> Bi natunatuna tupadi tomo-tomogha da wasiwasike sikayoveni da siyiororoyi, bi gegha, touna isinighai. Na iwona bo, “Tagu patana anaduudu, da ere duudugu anayowogha anano Tanamama, natugu biidi.” Na natuna Jousep kiiravine idou wiiwoneni.

## 39

### *Potipa wavinena Jousep ikita kiroroveni*

<sup>1</sup> Wasina bi Ismel damdi Jousep sikabi, sinagho Ijpt kubure da sivigimomeni na Potipa igimoni da yana wiitamariyana. Potipa touna na Ijpt kana kiiwawona yana ababagibagi wawayina ghamana tana, bi kate yana bare kanakoyakoyagha kadi bada.

<sup>2</sup> Yawe God na Jousep gwabine, na iviwiiteni bi bera tupana iyaberabera na miisena. Bi yana bada Ijpt tomogha yana bareye iyamakamake.

<sup>3</sup> Raghanina yana bada Potipa ikita da Yawe God na gwabine bi iyiwiiteni da bera tupana iyaberabera na miisena, <sup>4</sup> na ivinuwamiise bi iwoneni da touna wosina yana wiitamariyana. Na Jousep itore da yana bare da kate sawara tupadi rapene, na ima debane itoura da inakoyagha. <sup>5</sup> Noko raghanine bi nabo inaghona, Jousep nama kiiravine na Yawe God, Potipa yana bareye wawayi wadubodi ivimiiseyedi na miisena siyabanabanani. Yana sawara tupadi, bare kamove da kwabuve na Yawe iyiimiiseyedi.

<sup>6</sup> Bi bera tupadi Jousep ima debane itoura da iyibadedi bi iyakoyayidi, na Potipa getana awaki iyinuwapoyenina wasina kam iyakamkam na touna kawagha.

Bi Jousep na ere tubuyina bi komerowanina. <sup>7</sup> Na nama imake gegurina bi yana bada wavinena ikita kiroroveni na igagari iwoneni bo, “Piika, taniragoba tanakena!”

<sup>8</sup> Bi Jousep isinighii na iwoneni bo, “Kukita, yagu bada yitumaghanegu na getana awaki yana bare kamone iyinuwapoyenina basuna tagu mma. Sawara tupadi rapene na imaguve itoura da anakoyagha. <sup>9</sup> Bi mmko barena kamone getana iiyabo iyageekirakii da tagu naboni, na getana awaki iyanuwatotoveni da wasina tam kawagha, basuna tamna wavinena. Na metagha bi bera berona anabera da God biidi tamumu anabera?”

<sup>10</sup> Bagune wasike gabudara patepatena iyigagarana, bi Jousep iyasin-isinghii, na geyawata siyiragoba bo siyama ke patapata.

<sup>11</sup> Gabudara tana Jousep irughu bare kamone yana bagibagi iyabera, bi noko raghanine na bare kana wiitamariyana getana nama kamone.

<sup>12</sup> Na Potipa wavinena ipiika Jousep biidi da kana tarasowo ikabitawani bi iwoneni bo, “Piika, taniragoba tanakena!” Bi gegha, Jousep kana kwama wasikena gwabine ikuyoveni bi bare kamonama ivera ikanibu maghatare.

<sup>13</sup> Raghanina wasikena ikita da Jousep kana tarasowo imadebane ikuyoveni bi ivera ikanibu maghatare, <sup>14</sup> na yana bare kana wiitamariyana damdi ikwatavedi sipiika bi iwona bo, “Kokita! Moghanegu mmko Hibru tomoyina meko ipiikeni bareye na ivibera berowaneda! Irughu yagu tupayaraye bi iberatowoyi da iyakenegu, na arakapara da ghamana. <sup>15</sup> Bi raghanina iwaiyanegu arakapara, na kana kwama ririguve ikuyoveni, bi ivera ikanibu maghatare.”

<sup>16</sup> Wasikena tarasowona gwabine ikabitawani patana da Jousep yana bada iveramagha bareye. <sup>17</sup> Wasina bi moghanena bada sisiyina mayi-mayiyina iwoneni bo, “Noko wiibagubagurana Hibru tomoyina meko kupi-ikeni mabo, na irughu yagu tupayaraye bi iwiini da iyibera berowanegu. <sup>18</sup> Bi raghanina arakapara na, kana tarasowo ririguve ikuyoveni bi ivera ikanibu maghatare.”

<sup>19</sup> Wasina bi Potipa wavinena yana sisiya iwaiyana na nuwanuwana ipughu kirakii <sup>20</sup> da iwona, na iyo damdi Jousep sikabitawani bi biwa gawarine sitorerughuveni, meme kiiwawo yana biwa damdi satutoura, na nama imakae.

Bi raghanina Jousep biwa gawarina kamone iyamakamake, <sup>21</sup> na Yawe God na gwabine; bi ivinuwayuyuneni da ivimiiseyeni, na biwa gawarina kana bodaboda ivinuwamiise kirakii touna biidi. <sup>22</sup> Na Jousep itore da iiyawogha nama biwa gawarina kamone na kadi bada, bi awaki bagibagidi name siyaberabera na iyakoyakoyayidi. <sup>23</sup> Na biwa gawarina kana bodaboda bagibagi mekodi Jousep iyirutamariyeni na iyakoyakoyagha gegha iyanoghosidina, basuna Yawe God na gwabine, bi wiiwiita ivereni da bera tupana iyaberaberana miisena.

## 40

### *Redu kana vereveryana da kam kadi gabugabuna*

<sup>1</sup> Raghani viya murine, na Pero\* yana redu vereveryana badana† da kam gabugabuna badana bera berodi mudodi sibera yadi kiiwawo biidi.

<sup>2</sup> Na nuwanuwana ipughu nokodi yana bagibagi damdi bata biiyadi, <sup>3</sup> da biwa gawarina, bare kana koyakoyagha kadi bada yana bareye sitore-rughuvedi, gawarina tanagha meme Jousep sitorena. <sup>4</sup> Bi biwa gawarine simake raghani iguri, na koyakoyagha kadi bada, Jousep irupoyedi da yadi wiitamariyana. Bi biwa gawarina kamone siyamakamake. <sup>5</sup> Da nubabasu tana tomotomoyidi bata - redu vereveryana badana da kam gabugabuna badana simimeu, bi yadi mimeu na basudi bogaebogae.

<sup>6</sup> Didibare raghanina Jousep ipiika toudi biidi na ikitadi da siyinuwabero.

<sup>7</sup> Na ivitarakiyanedi bo, “Awaki kiiravine kata mayiyimi siberu kirakii?”

<sup>8</sup> Bi siwonabodeni bo, “Toumii kamimeu, bi getana iiyabo mma da yama mimeu basudi iyawonemii.”

Na Jousep iwona bo, “Wasina, God kawagha yiwiita da mimeu yawon-awiiakowa. Yami mimeu kowonegu.”

<sup>9</sup> Wasina bi redu vereveryana badana iwona bo, “Yagu mimeu kamone na *greip* uravina naghoguve akita, <sup>10</sup> debane na ragharaghana aroba. Bi raghanina rugurugudi sirumaghatara, da sipopo bi suwagha da simeni.

<sup>11</sup> Na uwana ayouna bi kiiwawo yana redu imaguve na arubotoboto kamone bi kiiwawona avimakabi.”

<sup>12</sup> Wasina bi Jousep iwona bo, “Mma naboni: da nokodi ragharagha aroba na yana basuna gabudara aroba. <sup>13</sup> Bi gabudara aroba murine na kiiwawo inikanibuvem da yam gawara inaverem, bi yana redu imane kuni imakabi ware yana redu kana vereveryana roro kuyaberaberana naboni. <sup>14</sup> Bi raghanine bera inarotomana tam biidi na kunoghosigu bi

\* **40:1:** Ijpt damdi yadi kiiwawo sakwatuvuni Pero. Mmkona gegha kana waghawagha waghata. Sikabigubawosi. † **40:1:** Mmko tomoyina yana bagibagi na kiiwawo kana rarima da kam inakarawogha yaininagha da gegha wawaya, kiiwawo tuwamorobama sinaburavina, muriye na kiiwawo inavereni inaniuna.

yam miisena anakita, da kiiraviguve; kiiwawo biidi kunikawa da mmko gawarinama anikanibutaveyana. <sup>15</sup> Kiiravine wawaya tupeyenama Hibru damdi tanavidima sipikegu, bi bada mma Ijiptne, na gegha awaki berona ayabera da biwa gawarine sitorerughuvegu.”

<sup>16</sup> Wasina bi kam kadi gabugabuna badana iwaiyana da redu vereveryana badana yana mimeu kana wonavereyana irotomana na Jousep iwoneni bo, “Tagu teya naboni amimeu da bred irigidi aroba gayamiguve akunapa. <sup>17</sup> Bi iriga wowone na kam gibugibudi bogaebogae kiiwawo kiiravine, bi manu irigina kamonama siyakamkam.”

<sup>18</sup> Na Jousep iwona bo, “Mma naboni: da nokodi iriga aroba na yana basuna gabudara aroba. <sup>19</sup> Bi gabudara aroba murine na kiiwawo inikanibuvem da kanighom sinakasiyarayi! Bi tubuyim kiiye sinakuwiirorgi bi manu vighom sinakani.”

<sup>20</sup> Wasina bi gabudara aroba murine, na kiiwawo yana tubugha gabudarine, na kepo tana iberana yana ababagibagi damdi kadi babada ghamaghamadi kiiravidiye; redu kana vereveryana badana da kam kadi gabugabuna badana ivikanibuvedi yana ababagibagi damdi kadi babada naghodiye. <sup>21</sup> Redu vereveryana badana yana gawara iveremayeni, da kiiwawo imane bada redu inimakabimayeni, <sup>22</sup> bi iwonana kam kadi gabugabuna badana kanighona sikasiyarayi bi sikuwiirorgi, metagha Jousep yana wonawiiakowa iwonedni na naboni itubugha. <sup>23</sup> Bi redu kana vereveryana badana gegha Jousep iyanoghosina; touna Jousep ivinuwawapi.

## 41

### *Kiiwawo yana mimeu*

<sup>1</sup> Bodu bata sikovi murine, Ijipt kana kiiwawo imimeu. Yana mimeu mma naboni: Da touna Nail rarimina ririne iyamiimiiri, <sup>2</sup> bi kau miisedi bi takutakukudi yadi 7 rarimama sigae da siviya siyakamkam. <sup>3</sup> Bi muridigha na kau berodi kirakiramidi yadi 7 bada Nail rariminama sigae, da kau takutakukudi simiiri tawanidi rarima kawabarane. <sup>4</sup> Nokodi kau berodi bi kirakiramidi, kau miisedi takutakukudi yadi 7 sikamkovi. Wasina bi kiiwawo ivitunoka na imataka.

<sup>5</sup> Bi ikena nuwawapa magha na bada imimeu. Da wit kuvedi miisedi tavetaveyana yaporidi yadi 7 nama kiina tanagha sirukewakewa. <sup>6</sup> Wasina bi muridigha na kuvedi yadi 7 sikarapumka sigae, da uwadi na kumararayidi, bi nada raghani matana yanununa muyamuyana ivikarunughana. <sup>7</sup> Nokodi kuvedi kumararayidi, kuvedi miisedi bi ruruvidi yadi 7 sivitonanidi. Wasina bi kiiwawo imataka na inuwagiura da touna iyamimeu.

<sup>8</sup> Didibare igeghomiiri na ivinuwabero, na sisiya idaru mimeu kadi wonawonavereyana Ijipt kamone da kate akowa damdi tupadi siyapiika touna biidi. Kiiwawo yana mimeu iwonedni, bi getana iiyabo rubana da nokodi mimeu bata basudi iyawonaverenina.

<sup>9</sup> Wasina bi redu vereveryana badana kiiwawo iwoneni bo, “Tagu, kata yagu berona anoghosi. <sup>10</sup> Da naghove noko raghanine nuwanuwam ipughu kam gabugabuna badana da tagu biidi, bi biwa gawarina Potipa yana bare kamone kutorerughvemii. <sup>11</sup> Toumii tatadigegha nubabasu tana kamimeu, bi mimeudi yadi basuna bogaebogae. <sup>12</sup> Name na Hibru tomogha yaragina toumii yawata, tounana Potipa yana wiitamariyana. Yama mimeu kawoneni, na yadi basuna iwonaveremii. <sup>13</sup> Metagha iwonemii na naboni



itubugha, da yagu gawara kuveremayegu, bi kuwona na kam gabugabuna badana kanighona sikasiyarayi da sivirorogi.”

<sup>14</sup> Wasina bi kiiwawo yana sisiya idaru Jousep biidi na yaininagha biwa gawarinama sivikanibuveni. Raghanina ivimura ikovi bi kwama miisedi ivikote murine na, sikabi sipiikeni kiiwawo biidi. <sup>15</sup> Da kiiwawo ivisisiya Jousep biidi iwona bo, “Tagu nubabasuve amimeu, bi getana iyyabo rubana da yagu mimeu basudi iyawonavereguna. Bi awaiyana da raghanina mimeu kwawaiyana, na yadi basuna kwawonavereyana.”

<sup>16</sup> Na Jousep iwona bo, “Tagu gerubagu da anabera, bi God kawagha wonabodeyana miisena kiiwawo inavereni.”

<sup>25</sup> Wasina bi Pero yana mimeu yadi bata ivisisiyedi ikovi na Jousep iwona bo, “Kiiwawo, nokodi mimeu yadi bata na mayimayiyidi bi basudi tanagha. Bi God awaki pinimina bi inabera na kiiwawo biidi ivimaghatari. <sup>26</sup> Nokodi kau miisedi yadi 7 na toudi bodu miisedi yadi 7, bi kate wit kuvedi miisedi yadi 7 na bada bodu miisedi yadi 7; bi mimeudi na mayimayiyidi da basudi tanagha. <sup>27</sup> Bi nokodi kau kirakiramidi yadi 7 murigha sigae na bodu 7, da kate wit kumararayidi kuvedi yadi 7 raghani matana yanununa ikabisisi na ivikarunughana na sivivi: Na toudi kapoe bodudi yadi 7 yirupatanedi.

<sup>28</sup> Kiiwawo, mmko metagha awonem na inatubugha: basuna God pinimina bi awaki inabera na iviyevevem. <sup>29</sup> Bodu yadi 7 kamone na moura ghamanakina yapiipiika Ijpt kuburina tupane, <sup>30</sup> bi gegha da kapoe bodudi bada yadi 7 murigha sinapiika, na wawaya Ijpt kubure moura raghanina sininagonagoveni, basuna kapoe kubura tupana inakabimumu. <sup>31</sup> Da moura ghamanakina raghanina kate gegha sinanoghosina, basuna kapoe muriye yapiipiika, na inabero kirakii. <sup>32</sup> Yana basuna naboni kiiravine na kiiwawo nokodi mimeu yadi bata kukita bi mmko noghosina na God tounamani ikayoveni, na pinimina bi berana inabera.

<sup>33</sup> Na kiiwawo, memeda kata na tomogha akakovina bi nuwanuwagiurina kuninoyeni bi kunatore da Ijpt kuburina tupana inibadeni. <sup>34</sup> Bi kate Ijpt kubura kamone babada mududi kunavinegaha. Bi moura raghanine na kabipura ribadi 5 kamodima tana sinakabitaveni da maghara bareye sinatoura. <sup>35</sup> Mmkodi babada moura raghanine kam tupadi sinituwiiaghoma. Bi tam gamomve na kwanatu nunudigha kam sinimaghara bi sinakighudi da nokona wawaya kadi kam. <sup>36</sup> Bi mmko kamna sinanuwatawani da wawaya kadi kabiwiitete raghanina kapoe bodudi yadi 7 sinapiika Ijpt kuburena. Da mmko kedane na wawaya gegha vitonana sinarabobona.”

### *Jousep Ijpt kamone yibada*

<sup>37</sup> Wasina bi kiiwawo da yana ababagibagi damdi kadi babada tupadi Jousep yana nuwagiuru miisena kiiravine siviwahasina. <sup>38</sup> Na yana wiitamariyana iwonedni bo, “Wiisuwona God kanumina Jousep gwabine; touda gerubana wawaya tana nuwanuwagiurina tana banani ware mmko tomoyina naboni.” <sup>39</sup> Na kiiwawo imakewamira iwona bo, “Jousep, God mmkodi bera tupadi tam biidi ivimaghataridi kiiravine, na memeda getana iyyabo meme akakovina bo nuwanuwagiurina tam naboni. <sup>40</sup> Anatorem yagu kubura kunibadeni, bi yagu wawaya tupadi sinawaiyanem bi gamom sinakabisisireni. Bi tagu kawagha kiiwawo, kiiravine na yagu wiibadana inagee kirakii gegha tam naboni. <sup>41</sup> Tagu kata avineyim da Ijpt kuburina tupana kana wiibadana.” <sup>42</sup> Wasina bi kana imakwaki kiiwawo yana

matakira debane\* na tounamani imane ikabitaveni da Jousep imane iviyagha. Bi kiikiiwawo kadi kwama yeyeghaninama ivikoteni bi gould posaru kanighone iviruvivireni.

<sup>45</sup> Wasina bi kiiwawo Ijipt gamodima Jousep waghawagha ivereni Jepenet-Paniya.† Bi bada wasike ivereni da wavinena; kana waghawagha Esenet. Bi tamananaki na Potipera bi On kuburina kana prist.‡ Wasina Jousep Ijipt kuburina tupana ivibadeni. <sup>46</sup> Noko raghanine na Jousep kana bodu 30, bi kiiwawo wiibadana ivereni. Na kiiwawo gwabinama ikanibutaveyana da Ijipt kuburina tupana ipepewawiiwoneni.

<sup>47</sup> Moura bodudi yadi seven kamone, na tanawa kam ghamana ivereyana. <sup>48</sup> Nokodi bodudi yadi 7 kamone, na Jousep Ijipt kuburina tupane kam ivituwitaghoma, da kwanatu nunudigha ivimaghara. Kwanatu nunudigha, na kwabu name riridiye na kam nama ivituwitaghoma. <sup>49</sup> Jousep wit kamdi riba kiikiitowana ivitubugha ware egha kikire naboni na gerubana da iyakabirubata maghana.

<sup>53</sup> Wasina bi moura bodudi yadi 7 Ijipt kubure ipiika tughura, <sup>54</sup> bi bada kapoe bodudi yadi 7 idagu, metagha Jousep ivisisiyana. Kapoe ghamana kubura mududiye bada itubugha, bi Ijipt kuburina tupane na kam nama. <sup>55</sup> Bi raghanina Ijipt damdi vitonana sidagu siyaraborabobo, na kiiwawo siyibabiini da kam iyaveredi. Na iwonedni bo, “Konagho Jousep biidi da awaki inawonemina kobera.” <sup>56</sup> Kapoe kubura tupana ikabimumu bi Ijipt kubure na ibero kirakii da Jousep maghara baredi ikabitavetaveyana bi wit iyigimona Ijipt damdi biiyadi. <sup>57</sup> Kubura mududiye na bada kapoe ibero kirakii, na wawaya nokodi kuburidima sipiika Ijiptma da Jousep gwabinama wit siyagimona.

## 42

### *Jeikap natunatuna iviporadi Ijiptma*

<sup>1</sup> Raghanina Jeikap akowa ikabi da wit name Ijiptne, na natunatuna iwonedni bo, “Awaki tana konabera bo gegha? <sup>2</sup> Na mma naboni! Tagu awayana da name Ijiptne na wit samakamake. Koyowogha konanagho nabo da wit konagimona kiiravidae, da tanayawa bi gegha tanarabobona!”

<sup>3</sup> Wasina bi Jousep warewaresina iyiyarokodi yadi 10 siyowogha Ijiptma da wit siyagimona. <sup>4</sup> Bi Jeikap inaghara na Jousep tiinaru waghata Benjiman gegha iyiporana basuna kate bi awaki berona touna biidi inakayotubugha. <sup>5</sup> Kenen kubure kapoe ibero kirakii na Jeikap natunatuna, wawaya mududi yawata siyowogha Ijiptma da wit siyagimona.

<sup>6</sup> Wasina bi Jousep, Ijipt iyibadeni na raghanine, wawaya biiyadi wit iyigimona kuburina tupane. Na raghanina warewaresina siverakanibu na sipepeteni da mayiyidi siyowogha dobodobove. <sup>7</sup> Jousep warewaresina iyiyarokodi ikitarutavedi da iyakovidi bi ibera da ware iyinagonagovedi na iwonaghakighakiyedi bo, “Tami mema kopiika?”\*

\* **41:42:** Wiibada matakirina bi wiisuwona da Jousep na kiiwawo yana wiibadane da yana sisiye iyabagibagi. † **41:45:** Ijipt yadi gamoma waghawagha Jefenet-faniya yana basuna God yisisiya bi yamakamake. ‡ **41:45:** On na kwanatu Hiliopolis kana waghawagha tana. Noko kuburine na wawaya gabudara sapepeteni. **41:54:** Acts 7:11 **42:2:** Acts 7:12 \* **42:7:** Touna gegha Hibru gamodima iyisisiya toudi biiyadi bi wawaya tanama iyawonawonavereyana.

Na warewaresina siwona bo, “Kenen kuburama kapiika da kam kanagimona.”

<sup>8</sup> Jousep warewaresina iyiyarokodi iyakovidi, bi toudi, touna sivinagotagoveni. <sup>9</sup> Bi naghove waghata imimeuvedina inoghosi na iwona bo, “Tami na kitawiikighu dammi! Bi yama kubura mekodi noganogadi konakita kiiravine kopiika.”

<sup>10</sup> Bi warewaresina iyiyarokodi siwona bo, “Gegha, bada, toumii na yam wiitamariyana bi kapiika kam kanagimona.”

<sup>21</sup> Na toudimani siviisiya siwona bo, “Wiisuwona touda awaki tabera tiidaru biidi, kiiravine na mmko arona takabikabi. Basuna yana nuwawisi metagha na takita bi raghanine yana yawa kiiravine ikabida touda biiyadi, na getayawaiyaneni, noko biidi mmko nuwapoyina tabanabanani.”

<sup>22</sup> Rubin iwona bo, “Roro na tagu awaki awonemi, ‘Tomogha gisigisi gegha koniberoni!’ Bi yagu sisiya gekoyawaiyanenina! Na katana yana rabobo miisanina takabikabi.” <sup>23</sup> Bi sinoghosi da Jousep yadi gamo geiyawaiyaiyanana basuna Ijpt gamodima iyisiya bi wawaya tana iyiwaraveredi.

*Jousep warewaresina wit gwabinama sigimona bi sikawara siveramagha Kenen kubure tamadinaki biidi. Muriyena siveramagha da wit siyagimona magha.*

## 45

### *Jousep ividebena mayeni*

<sup>4</sup> Wasina bi Jousep warewaresina iwonedo bo, “Maboda kopiika ririguve.” Bi sipiika ririne na iwona bo, “Tagu waresimi Jousep, iyabo kovigimoneni Midiyan damdi da toudi sikabigu sinagho Ijpt damdi biiyadi.

<sup>5</sup> Na genuwanuwami sinawisi bo tamimani koniwawuwivirana da mabo kovigimonegu, basuna God tounamani iviporagu avinagho da wawaya ayiyawiidi. <sup>6</sup> Kiiravine kata na bodu bata gomara mmko kuburina kamone. Bi bodu yadi 5 kamodiye na kwabu beradi da kabipura gegha. <sup>7</sup> Na God iviporagu avinagho da mmko berakayowiiyiakinama ayiyawiimi da nosinosimi viya mmko kuburine sinamake. <sup>8</sup> Na getami koyiporagu mabo, bi gegha da God. Na itoregu da kiiwawo yana bada ghamanakina tana, yana wawaya kadi koyakoyagha da kate Ijpt kuburina tupana kana wiibadana.

<sup>9</sup> Na konagho yaininagha, tamagunaki biidi bi kowoneni bo, ‘Natum Jousep iwona da, “God iberagu da Ijpt kuburina tupana kana bada. Na kuyowogha yaininagha tagu biidi bi gekunimetewana. <sup>10</sup> Bi Gosen kubure kunamake, da tagu ririguve - tam, natunatum, tubutubum, yam ribiribi gisigisidi da ghamaghamadi da kate sawara rapemve na tupadi. <sup>11</sup> Da name na tagu kam anavereveremi, basuna gomara bodudi yadi 5 katara bada sinapiika. Bi meboda gekonayowogha na tam, yam rakaraka da yam ribiribi yawata tupami vitonana konarabobo.’ ’ ’ ”

<sup>25</sup> Wasina bi Jousep warewaresina iyiyarokodi Ijpt sikanibutaveni siveramagha Kenen kubure tamadinaki biidi.

<sup>26</sup> Raghanina sipiika na siwoneni bo, “Jousep patana yawayawiina, bi wiisuwona Ijpt kuburina tupana yibadeni.” Jeikap yadi sisiya iwaiyana na nuwanuwana irugaogawori da gegha iyigeruvedina. <sup>27</sup> Bi raghanina

sisiya tupadi metagha Jousep iwonedni na siwoneni, bi kate ikita da Jousep weigon iviporapora da siyigeru siyaveramagha Ijptma. Na tamadinaki Jeikap yana noghota inoveramagha.

<sup>28</sup> Na iwona bo, “Wonawaghata! Natugu Jousep patana yawayawiina. Ananagho anakita bi muriye da anarabobo.”

## 46

### *Jeikap iyowogha Ijptma*

<sup>1</sup> Wasina bi Jeikap yana sawara tupadi rapenena iguguwa itouya Ijptma, bi raghanina Biasibama ivera kanibu, na ribiribi tana igabuni da tamananaki Aisik yana God biidi isuwara. <sup>2</sup> Bi nubabasuve na God mimeu kamone ivisisiya Jeikap biidi iwona bo, “Jeikap! Jeikap!”

Jeikap iwonabodeyana, “Tagu mma.”

<sup>3</sup> Na God iwona bo, “Taguna God, bi tamamnaki yana God, na gegha Ijptma yowogha kunanagharenina, kiiravine name anabera da nosinosimi inidam kiitowana. <sup>4</sup> Tagu yawata tanayowogha Ijptma, bi muriye na wiisuwona nosinosimi anakabidi sinaveramagha mabo Kenenma. Bi raghanina kuna rabobona natum Jousep inakabununayim bi inadogum.”

<sup>5</sup> Wasina Jeikap Biasiba kuburina ikuyoveni, na natunatuna sigeghomi-iri tamadinaki, bi toudi natuwavinedi da natunatudi yawata weigonye sivigerudi mekodi kiiwawo iviporaporana. <sup>6-7</sup> Bi kate yadi ribiribi tupadi da sawara rapediye mekodi Kenen kubure siyounana bi siyowogha Ijptma. Na Jeikap yana rakaraka tupana yawata sinagho natunatuna tomotomogha da wasiwasike da tubutubuna tupadi.

### *Jeikap yana rakaraka yawata sipiika Ijptma*

<sup>28</sup> Gosen kubura siyitutukabikabi na Jeikap natuna Jiuda ivipora, ivinagho da Jousep iyitarakiiyaneni da Gosen kubura kedana iyiyeveveni. Bi raghanina Gosen kubure siverakanibu, <sup>29</sup> na Jousep yana seriyot\* ik-abununagha bi inagho da tamananaki Jeikap iyaverabodeni. Bi ibananidi, na Jousep tamananaki itaraghuni bi iduu kirakii. <sup>30</sup> Wasina Jeikap iwona bo, “Jousep, katada akitam bi akovi da yawayawiim na wasina bi nuwami-seye anarabobo.”

## 48

### *Jeikap, Ifreim da Manasa ivimiiseyedi*

<sup>1</sup> Raghani viya murine na Jousep siwoneni bo, “Tamamnaki igubaga.” Na natunatuna bata Manasa da Ifreim irutayinidi, bi sinagho da Jeikap siyakita.

<sup>2</sup> Raghanina wawaya Jeikap siwoneni bo, “Natum Jousep kitam kiiravine iipiika,” na Jeikap (kana waghawagha tana Isrel) ivimaramaragateni da yana kenakena gawarinama ikena geghomiiri.

<sup>3</sup> Wasina bi Jeikap, Jousep iwonedni bo, “God Maragata Kirakiina iru-maghatara tagu biidi Biasiba (kana waghawagha tana Lus) kwanatune, Kenen kubura kamone da ivimiiseyegu, <sup>4</sup> bi iwonegu bo, ‘Natunatum

**46:6-7:** Acts 7:15 \* **46:29:** Seriyot na dedewaga kayena bata bi wawaya tanagha yageru bi ribiribi kana waghawagha hosi yatayitayini. Bi geaviya kawagha kamone siyagerugeruna bi wagawaga wote yawata. **48:3:** Gen 28:13,14

korotodi anaverem, bi nosinosim anaberadi da kadi dam sinakoroto bi Kenen tanavina nosinosim anaveredi, da sinirapenena waghasi.’”

<sup>5</sup> Bi Jeikap iwona bo, “Natunatum yadi bata, Ifreim da Manasa kiiravidiye, iyyawogha Ijpt kubure situbugha yainagha bi muriye apiika mabo, na tagu rapeguve ware natunatugu Rubin da Simiyon naboni. <sup>6</sup> Bi natunatum muriye sinatubughana, tam rapemve bi tanawa sinirapeneyana na turadi iyyarokodi, Ifreim da Manasa kadi waghawaghae sinayoyo.”

<sup>13</sup> Jousep natunatuna bata ipiikedi, da Ifreim, na Jeikap dugenama ikabi wiimiiri, bi Manasa na, Jeikap katiyanama ikabi wiimiiri. <sup>14-21</sup> Bi gegha, Jeikap imana ivikasiruwireni, da katiyana Ifreim gayamine itore bagune touna murimurina, bi dugena Manasa gayamine itore bagune touna iyarokona. Bi raghanina Jousep ikita da tamananaki katiyana Ifreim gayamine itore, na geyinuwamiisena. Na tamananaki imana ikabi, ware Ifreim gayaminama iyakabitaveni bi Manasa gayamine iyatore\* na iwona bo, “Gegha, tamada! Manasa iyarokona, katiyam gayamine kutore.”

Bi tamananaki isinighii na iwona bo, “Natugu, akovi awaki aberabera. Manasa kana waghawagha inaragata bi nosinosina inidam kiitowana, bi gegha da, tiinaru inage kirakii bi nosinosina kadi dam sinakoroto.” Na noko gabudarine ededidi bata ivimiiseyedi iwona bo,

“Yagu God, iyyabo tamagunaki Aisik da tubugunaki Abraham siyapeepetenina,

God, iyyabo yagu yawa tupane ikoyayigu ware sip kadibodaboda naboni, Yam aneya, iyyabo bero tupadi gwabidima ivitarababaranegu, na mmkodi tomotomoyidi inimiiseyedi.

Basuna mmkodi tomotomoyidi kiiravidiye na, wawaya kagu waghawagha da tamagunaki Aisik kana waghawagha da tubugunaki Abraham kana waghawagha sinanoghoti wiiwoneni, bi anoghonoghosi da nosinosim korotodi mmko kuburine sinatubugha. Isrel damdi kami waghawaghae raghanina

wiimiiseyana sinaberabera, na sinawona bo ‘Karurupari da God wiimiiseyana inaverem naboni Ifreim da Manasa iveredina.’”

Na Jeikap noko kedane Ifreim kana waghawagha itore ivinagho bi Manasa kana waghawagha ivimuri.

Wasina bi Jeikap, Jousep ivimiiseyeni iwona bo, “Jousep, kukita, pinimina bi anarabobo, bi God na gwabimiye, da inakabimi konaveramagha Kenenma nosinosinakimi yadi tanave.”

## 49

### *Jiuda wiimiiseyana ikabi*

*Wasina bi Jeikap natunatuna ikwatuvedu sipiika touna biidi, bi ivimiiseyedi iwonedu da raghani muriye awaki beradi sinatubugha toudi biyyadi. Bi natuna Jiuda mma naboni iwoneni:*

<sup>8</sup> “Jiuda, warewaresim sinakabepepim da sinapepetem, basuna kam aviya kanighodiye kwayouna da kwageiwayidi. <sup>9</sup> Tam ware laiyon natuna, tam kunimaragata da wawaya kunibadedi. Bi ware laiyon

\* **48:14-21:** Hibru damdi yadi noghote na katiya touna iragata kirakii gegha naboni duggedu, na tomogha gisigisi meko Jeikap katiyana debane itorena, touna wiimiiseyana miisena inakabi. Noko kiiravine Jousep inokeni raghanina Jeikap katiyana tomogha murimurina debane itorena.

meko kana iyuwa yaburavi yakani, bi yaveramagha yakenayowogha da yiyawiitaveyana. Bi iyyabo rubana inanagho da inakasiwiimataki? Getana da iyyabo! <sup>10</sup> Bi Yawe God yana wiikiwawo matakirina dighonina, na Jiuda imane inamake bi nosinosina nonowa sinibada patana da iyyabo noko wiibadana rapene inapiika na dam tupadi sinakabikuwayeni.”

<sup>33</sup> Raghanina Jeikap natunatuna iwonawiiyoyowanedi ikovi, na kayena itourageegeeyana yana kenakena gawarine bi ikenayowogha. Da yawiina itavena tughureni bi irabobo.

*Jeikap bodu yadi 17 Ijpt kamone imakae, bi yana yawa bodudi tupana na 147.*

## 50

### *Jousep warewaresina iwonawiiyoyowanedi*

<sup>15</sup> Raghanina Jousep warewaresina sakovi da tamadinaki irabobo, na toudimani sivisisiya bo, “Memeda Jousep patana nuwanuwana touda biiyadi inapughu da awaki bera berodi naghove tabera touna biidi na kana biwa inakabi.”

<sup>16</sup> Na sisiya sidaru Jousep biidi, siwona bo, “Tamadanaki mmkodi wonawiiyoyowanama iwonemii bi muriye da irabobo. <sup>17</sup> ‘Mma naboni Jousep konawoneni, “Ibabiim da warewaresim yadi tamumu da kate berona sibera da sivikayotaketowanem na kunoghotatavedi.” ’ Na katana kiibabiim da toudimani na tamamnaki yana God yana wiiwiitamariyana, na yama berona kunoghotatavedi.” Raghanina Jousep mmko sisiyina iwaiyaneni na idou. <sup>18</sup> Wasina bi warewaresina sipiika da naghone sipepeta siyowogha dohodobove, bi siwona bo, “Kita, toudimani na yam wiiwiitamariyana.”

<sup>19</sup> Bi gegha da Jousep iwonededi bo, “Gekonanagharana, tagu na gegha God, bi gebiwa anaveremina. <sup>20</sup> Naghove yami kayowana da koyiberogu, bi God ikayoveni na iwamiri da miisena ibera, da wawaya korotodi gegha sinarabobona, bi yawayawiidi sinamake naboni kata takitakitana. <sup>21</sup> Na noko biidi gekonanagharana, tami da natunatumi gisigisidi anabodami.” Noko naboni, iwonawiiyoyowanedi bi nuwamiimiseye ivisisiya toudi biiyadi.

## Exodas

### *Wonawiiakowa*

Waghawagha *Exodas* yana basuna “kanibutaveyana,” yia kovida da bera ghamanakinna Isrel damdi kamodiye, yadi kanibutaveyana Ijipt kuburama, meme toudi sivibagubaguranana. Bukana itoreyarayi da rowa ruwamaruwa:

God wiibagubaguranama Hibru damdi iviyawiidi;

Hibru damdi sipepewa sinagho Sainai Koyane;

God *wiiwaghasina maragasina* ibera yana wawaya yawata Sainaine, bi kabepepa, aviya da kabikuwaya gwaradi iveredi; bi kate Isrel damdi kabepepa gawarina sibera.

### *Jeikap nosinosina sikoroto kirakii Ijipt kamone*

<sup>1</sup> Raghanina Jeikap inagho Ijiptma na natunatuna, ere natuwavinedi da natunatudi yawata sinagho, na kadi waghawagha na: <sup>2</sup> Rubin, Simiyon, Li-vai, Jiuda <sup>3</sup> Isaka, Jebulan da Benjiman, <sup>4</sup> Dan, Neptalai, Ged da Aser. <sup>5</sup> Noko raghanine Jeikap natunatuna tomotomoyidi da tubutubuna tomotomogha tupadi na yadi 70. Bi natuna Jousep na nada name Ijiptne iyamakamake.

<sup>6</sup> Bi noko murine, na Jousep warewaresina teya tupadi, da kate bada wawaya iyyawogha noko raghanine siyamakamake na sirabobo. <sup>7</sup> Bi nosinosidi, Isrel damdi, sivituwa wiipeyara da ivedam kiitowana. Toudi sivikoroto kirakii da noko kuburina sivibonuvi.

### *Ijipt kana Kiiwawo nuwapoya ghamana Isrel damdi iveredi*

<sup>8</sup> Bodu viya murine na kiiwawo wouna, iyyabo touna Jousep geiyakovina, idagu Ijipt kuburina iyibadeni. <sup>9</sup> Na yana wawaya iwonedo bo, “Kowaiyana, Isrel damdi sikoroto bi sivimaragata kirakii da yadi koroto ikasiwoneda genaboni touda. <sup>10</sup> Memeda touda biyayi aviya inatubugha, na kada aviya sinrukapeduveni siniaviyeda da sinagetawanida bi sinavera sinanagho yada kubura sinakuyoveni. Na keda taninoyeni bi yadi koroto tana yarayi da gegha sinakoroto kirakiina.”

<sup>11</sup> Wasina bi Ijipt damdi sibera da bagibagi ghamana Isrel damdi siyaberabera kiiravidiye, bi wiibagubagurana kadi babada sitoura da siyibadedi. Nokodi babada siberadi da kwanatu ghamaghamadi yadi bata siyoghana, kadi waghawagha Pitom da Ramesis naboni wiimaghara kwanatudi, meme kiiwawo kana kam da sawara mududi iyatoura. <sup>12</sup> Bagune Ijipt damdi bagibagi ghamadima Isrel damdi siyikayotaketowanedi, bi gegha da, Isrel sikoroto kamokamogha da noko kuburina tupana sivibonuvi. Na Ijipt damdi parapa siyanaghanaghara. <sup>13-14</sup> Bi siberadi da sibagibagi kirakii da parapa sikabikwarakwara. Bi siyatupetupedi na brik siyaberabera da kate dobodobo siyawamiwamira brik pasitawanidi kiiravine. Bi bada siyawonewonedi na kwabu bagibagidi tupadi siyaberabera. Ijipt damdi nuwapoya ghamana Isrel siyavereveredi yadi bagibagi kamone bi gesiyanuwaghanedina.

<sup>22</sup> Wasina bi Ijipt kana kiiwawo yana wawaya iwonedo bo, “Raghanina Hibru damdi natunatudi tomotomogha sinatubugha, na Nail rarimine

konitavena yowoyowoghana. Bi raghanina wasiwasike sinatubugha, na wasina sinamake.”

## 2

### *Mosis yana tubugha*

<sup>1</sup> Noko raghanine bera siyatubutubugha, na tomogha tana kana dam Livai bi dam turanama wasike irawayi, <sup>2</sup> da wasikena iropeya bi ivituwa da natuna tomogha. Bi ikita da pepeyina komerowanina, na Ijipt damdi nagharidi na ivikowoyi da nawaravi aroba sikovi. <sup>3</sup> Bi raghanina gerubana iyikowogha wiigurina na tobo, rei kana waghawagha papairasma sibera na ikabi bi pakima ipasibodaboda. Wasina bi pepeyina iuveni kamone bi Nail rarimina kawabarane siviya kamodiye ivitenamni. <sup>4</sup> Pepeyina toghanaru wasike kana taraboga imiiri bi iyaruruwiitete da awaki iyatubugha pepeyina biidi.

<sup>5</sup> Bi noko raghanine kiiwawo natuna wasike iyowogha rarime wiyeke kiiravine, na yana wiitamariyana wasiwasikedu rarima kawabaranagha siyitubata siyanono bi siyapiipiika. Bi tobona siviya kamodiye ikita, na yana wiitamariyana wasikena tana ivipora da rarimama iyatayinageeyeni.

<sup>6</sup> Bi raghanina tobona iyarukwouve, na pepeya ikita, iyaduuduna ivinuwapoyeni, na iwona bo, “Aki-i-i-i, mmkona Hibru damdi natudi tana.”

<sup>7</sup> Wasina bi pepeyina toghanaru inagho da kiiwawo natuna iwoneni bo, “Rubana da ayanagho Hibru wasike tana ayinoyeni da mmko pepeyina iyakoyayi da kiiravimve iyisusu?”

<sup>8</sup> Na kiiwawo natuna iviwaghasina iwona bo, “Wasina, kunagho!” Na wasikena inagho da pepeyina sinananaki waghata irutayini ipiika.

<sup>9</sup> Na kiiwawo natuna iwona bo, “Mmko pepeyina kabi da kiiraviguve kunisusu, bi animiisanim.” Na wasikena natuna ikawari inagho bareye na ivisusu da ikoyayi.

<sup>10</sup> Raghanina pepeyina ivimagura bi wiikaratavenina kiiravine, na ikabi inagho kiiwawo natuna biidi da iyayabiyi naboni natuna. Na iviwaghawaghayeni Mosis, iwona bo, “Tagu rarimama atayinageeyeni.”\*

### *Mosis, Ijipt ikuyoveni ivera inagho Midiyanma*

<sup>11</sup> Raghanina Mosis nada ivimagura, bi bodu viya sikovi murine, na kiiwawo yana bare ikanibutaveni inagho da yana wawaya iyarubodadi, na Ijipt damdi ikitadi da metagha Hibru damdi siyabagubaguredi bi bagibagi ghamadi siyaberabera. Noko raghanine, ikita da Ijipt tomogha tana Hibru tomogha iyarurouvi, yana wawaya waghata tana. <sup>12</sup> Na Mosis ikita wiiveravera, da wawaya gesiyakitakita, na yaininagha Ijipt tomogha ikasunuyi bi tubuyina eghae itouna wiikowoyi.

<sup>13</sup> Raghani iborina Mosis ikanibu magha da yana wawaya iyarubodadi, na Hibru tomotomogha bata siyirouwa na ikitadi. Bi tomogha mekona iberabero na ivitarakiyaneni bo, “Awaki kiiravine dam turam kwarourouvi?”

<sup>14</sup> Tomoyina iwonabodeni bo, “Awaki, iyabo itorem da kunibademii bi kama wiitupawamiwamira? Bo kwanuwanuwagiura da kunirabobogu ware Ijipt tomogha kukasunuyina naboni?”

Na Mosis inaghara bi inuwagiura da, “Wawaya nada sibananigu bi sakovi da awaki abera.”

<sup>15</sup> Raghanina Ijipt kana kiiwawo mmko warana iwaiyaneni, na iber-



towoyi da Mosis iyakasunuyi. Bi Mosis, kiiwawo gwabinama iverataveyana inagho Midiyan kubure da name imakae. Bi iverakanibu na dogu tana ririne itourawiipikapika imakae.

### 3

*Mosis nama prist tana yawata simakae, bi natuna, Jipora irawayi.*

*God ivisisiya Mosis biidi*

<sup>1</sup> Mosis rawananaki Jetro yana sip da gout iyakoyakoyagha. Jetro na Midiyan kubura kana prist tana. Bi gabudara tana ribiribidi iv-  
inaghokedaridi sikanibu mayabe da Sainaima siverakanibu, koya kabik-  
abikuwayine.\* <sup>2</sup> Noko gawarinne Yawe God yana Aneya irumaghatara Mosis  
biidi, kana kita ware keyama gweyurina naboni kiikiiruku basunama iyapi-  
ipiika. Mosis ikita da kiikiirukuna iruwiinawa bi gegha iyakarataveni. <sup>3</sup> Na  
Mosis inuwagiura, “Awaki biidi mmko kiikiirukuna geiyakaratavenina?  
Ananagho wiitupo da anakita.”

<sup>4</sup> Raghanina Yawe God ikita bi Mosis iyapiipiika wiitupo na kiikiiruku  
kamonama ikwatu bo, “Mosis! Mosis!”  
Bi Mosis iwona bo, “Uu, tagu mma.”

<sup>5</sup> Na God iwona bo, “Gegha kunapiika wiitupo kiikiiruku ririnena. Mmko  
gawarina debane kwamiiimiiri na tanawa kabikabikuwayina, na kam kaye  
turababara kabitavetaveyana.” <sup>6</sup> Bi iwona bo, “Tagu nosinosiminakim  
yadi God - Abraham, Aisik da Jeikap yadi God.” Raghanina Mosis mmko  
iwayaneni na inaghara da gegha God kitana iyakayoveni, na mayiyina  
ikasibabari.

<sup>7</sup> Wasina bi Yawe God iwona bo, “Tagu akita da metagha Ijpt yagu  
wawaya siberaberowanedi na yadi dou, yagu wiiwiita sikayoveni kiiravine  
awayana na kadi tupetupeyana damdi gwabidima ayiyawiidi. Yadi kabik-  
warakwara na akovi. <sup>8</sup> Na ayowogha da Ijpt damdi gwabidima aniyawiidi  
da anakabidi Ijpt sinakanibutaveni bi sinanagho kubura miisene, mekona  
ghamana bi mounourina, meme katana dam Kenen, Hitti, Amori, Periji,  
Hivi bi kate dam Jebusi nama samakamakena. <sup>9</sup> Wiisuwona, yagu wawaya  
yadi dou nada awayana. Bi akita da Ijpt damdi metagha sikayotake-  
towanedina. <sup>10</sup> Na kata iiporam, kunanagho Ijpt kana kiiwawo biidi, da  
yagu wawaya Isrel damdi kuninaghovedi bi Ijpt sinakanibutaveni.”

<sup>11</sup> Bi Mosis, God iwoneni bo, “Tagu na gerubagu. Metagha ananagho  
kiiwawo biidi da Isrel damdi aninaghovedi Ijpt sinakanibutaveni?”

<sup>12</sup> Bi God iwona bo, “Tagu na tam gwabimve. Bi noko raghanine  
wawaya kuninaghovedi da Ijpt sinakanibutaveni, na mmko koyane kon-  
akabikuwayegu. Noko berana inimatakira da kunakita bi murine, na  
wiisuwona tam kunakovi da taguwosina aviporam.”

<sup>13</sup> Bi Mosis iwona bo, “Raghanina ananagho Isrel damdi biiyadi anawona  
bo, ‘Nosinosidanakim yadi God iviporagu tami biiyadi,’ na sinitaraki-  
yanegu, ‘Kana waghawagha metagha?’ Na awaki anawonedi?”

<sup>14</sup> Na God, Mosis iwoneni bo, “Tagu Makewaghawaghasigu, da gegha  
tughurina.” Na Isrel damdi kunawonedi, Noko, kana waghawagha na,  
“Tagu Makewaghawaghasigu,”† touna iviporagu tami biiyadi. <sup>15</sup> Isrel  
damdi kuwonedi, Yawe, nosinosidanakim yadi God - Abraham, Aisik, da  
Jeikap yadi God, iviporagu tami biiyadi. Mmkona kagu waghawagha

\* **3:1:** Sainai kana waghawagha tana na Horeb. **3:2:** Acts 7:30-34 † **3:14:** Hibru yadi gamoma sisiya Tagu makewaghawaghasigu waiyanina naboni Yawe God.

makewaghawaghasina. Mmko kintina tupadi na kagu waghawagha naboni sinakwatuveni.

*Noko murine Mosis iveramagha yana gaware, muriye nokodi beradi tupadi toghanaru Eron iwoneni, da kate Isrel damdi kadi babada. Bi muriye toghanaru Eron teya sinagho Ijpt kana kiiwawo biidi siwona bo, "Yawe God iviporamii tam biidi da kanawonem bi Isrel damdi kuniwaghasinedi sinanagho mayabe da touna biidi suwara sinagabuni."*

*Ijpt kana kiiwawo iwona bo, "Gegha aniwaghasinedi da naboni sinabera. Toudi patana sinabagibagi wiikaru."*

*Na God beraberodi peyaridi Ijpt damdi biiyadi iyaberabera, bi gegha, Ijpt kana kiiwawo patana geiyiwaghasina da siyanagho. Rarima iviwamiwamira da ganigani, bi gegha, Ijpt kana kiiwawo patana geiyiwaghasina da siyanagho. Ijpt damdi yadi ribiribi peyaridi sirabobo bi kate wawaya korotodi sivinotanota, bi gegha, patana Isrel damdi geiyiwaghasinedi da siyanagho.*

## 11

### *Ijpt natunatudi tomotomogha tubugha-yainidi sinarabobo*

<sup>1</sup> Yawe God, Mosis iwoneni bo, "Tagu aro raghani tanagha Ijpt kana kiiwawo da yana wawaya teya anaveremayedi. Noko murine na kate kiiwawo iniwaghasinemi da konanagho, bi raghanina iniwaghasinemi, na inikanibuvena waghasi. <sup>2</sup> Na kunagho Isrel damdi kunawonedi bo, "Tami tupami konagho Ijpt damdi biiyadi, mekodi ririmiye samakamakena, bi awaki sawaridi gould da silvama sibera, na kiiravidiye konibabiidi.'" <sup>3</sup> Na Yawe God, Ijpt damdi iberadi da Isrel damdi sikabikuwayedi. Bi wiisuwona, Mosis kana waghawagha Ijpt kamone iragata kirakii, kiiwawo yana bagibagi damdi ghamaghamadi matadiye da yana wawaya tupadi.

<sup>4</sup> Wasina bi Mosis inagho da kiiwawo iwoneni bo, "Yawe God iwona bo, 'Kata pomkam basune, Ijpt tupana anaverarughuwoneni, <sup>5</sup> da ededa tomotomoyidi tubugha-yainidi tupadi Ijpt kamone sinarabobo. Dagudagune na kiiwawo natuna gwabinama inadagu, meko wiikiwawo gawarina iyakabina, bi inayowogha inanagho bagibagi damdi, mekodi wit sagudaguda, na natunatudi tubugha-yainidi biiyadi. Ribiribi tupadi natunatudi tubugha-yainidi bada sinarabobo. <sup>6</sup> Meghamegga Ijpt kamone na wawaya sinaduudu siyapa. Bi siyapa mma naboni naghove na gegha, bi muriye na bada kate genaboni inatubugha maghana. <sup>7</sup> Bi getana awaki inatubugha Isrel damdi biiyadi, bo bero gisina tana inatubugha toudi biiyadi, daghasi kate gegha Isrel damdi bo yadi ribiribi inakawonedina. Wasina bi tami Ijpt dammi konakovi da, Tagu Yawe God, Isrel damdi avibogaedi tami gwabimima.'" <sup>8</sup> Yam ababagibagi damdi kadi babada ghamaghamadi sinapiika naghoguve sinapepeta sinayowogha bi sinawona bo, "Tam da yam wawaya tupadi yawata, konagho!" Bi noko murine, tagu ananagho." Bi Mosis nuwanuwana ipughu kirakii na kiiwawo ikuyoveni inagho.

<sup>9</sup> Wasina bi Yawe God, Mosis iwoneni bo, "Kiiwawo kate gegha gamom inawaiyaneni. Bi mmko mma naboni na Tagu kate Ijpt kamone **berakayowiiwiyaka** mududi bada anabera." <sup>10</sup> Mosis da Eron mmkodi berakayowiiwiyaka tupadi Ijpt kana kiiwawo matane sibera, bi Yawe God iberi da kiiwawo nuwanuwana ikotakii, na Isrel damdi geiyiwaghasinedi da Ijpt siyakanibutavenina.

# 12

## *Koughanu dagudaguna*

<sup>1</sup> Yawe God Ijiptne Mosis da Eron biiyadi mma naboni iwoned, <sup>2</sup> “Mmko nawaravina konatore kiiravimiye da bodu dagudaguna nawaravina. <sup>3</sup> Isrel damna tupana kowonedi da gabudara yadi 10 mmko nawaravina kamone tomogha tupadi nigenige bo gout tana sinavineyi yadi rakaraka kiiravine, bare nunudigha na tanagha. <sup>4</sup> Bi meboda tomogha tana yana bareye wawaya gekorotodi sinamakamake bi gerubana da noko ribiribina tupana sinakani, na turadi teya sinikamvereyana, mekodi nama riridiye samakamakena. Bi ribiribina yadi koroto rubane sinarereyi da wawaya rubadiye sinakam. <sup>5</sup> Tami sip bo gout tanagha konavineyi, bi makina, kana bodu tanagha bi tubuyina miisena.

<sup>6</sup> Kokoyagha yapora patana da gabudara 14 mmko nawaravine, bi noko raghanine gabudara inamakepowa na Isrel damna tupana nokodi ribiribidi sinikasunughana. <sup>7</sup> Wasina bi ganiganina muduna yami bare matamketadi koghoridi nawanawadiye konakwamira da kate matamketa wowodiye, meme tami kamone konakamkamna. <sup>8</sup> Noko pomne iyuvidi konawatara keyama wowone, bi kiimatagha kawagabegabedi da parawa gegha yist teya konakam wiikaninigha.

<sup>11</sup> Mma naboni konakam: Tami pepewa kiiravine konakounagha, kamikaye turababara konakoteyana bi yami dighona imamiye konakabitawana. Konakam kabiyaininagha. Mmkona **Koughanu** porayina da Tagu, Yawe God konakabepegu. <sup>12</sup> Noko pomna tanagha, Ijipt kuburina tupana anaverarughuwoneni da totomogha tubugha-yainidi tupadi anunugha, wawaya da ribiribi. Tagu na Yawe God, bi god gisigisidi kadi waghawagha anaturayowoyana, noko mekodi Ijipt damdi sapeepetedina. <sup>13</sup> Bi ganigani matamkete na yami bare kana matakira, bi iniyevevegu da nokodi barediye na nama kamone komakamake; bi raghanina ganiganina anakita, na anaveratupiiremi. Bi getana awaki berona tami biiyadi inatubughana raghanina Ijipt kuburina biwa anavereverenina.

<sup>14</sup> Mmko porayina bodu nununagha konabera gabudarina mayimayiyina, na Tagu Yawe God awaki abera na nonowa konanoghonoghosigu. Kimta muriye sinapiikana, tami mmko porayina raghani nonowa konaberabera, bi konakabikabitawani.”

## *Parawa Gegha Yist Teya porayina*

<sup>15</sup> “Bi gabudara 7 kamodiye na parawa gegha yist teya sinabera na konakam. Poragha gabudarina dagudaguna na yist tupadi yami barema kovitavena kanikanibuwana. Bi iyyabo parawa yist teya sibera bi mmkodi gabudaridi yadi 7 kamodiye inakankam na dam Isrel kamonama sinikanibuvuni. <sup>16</sup> Gabudara dagudaguna da kate poragha gabudarina tughurine na konitaghomimi kabikuwaya kiiravine. Mmkodi gabudaridi kamodiye na getana bagibagi konaberana, da kam kawagha konakabikuya.

<sup>17</sup> Tami **Parawa Gegha Yist Teya** porayina konabera na yami noghota sinaveramagha da metagha noko gabudarine yami rakaraka da kami dam avinaghovedi Ijipt kuburina sikanibutaveni. Noko gabudarine mmko porayina konaberana naboni poragha naghowiikarukaruna.”

<sup>21</sup> Wasina bi Mosis, Isrel kana babada tupadi ikwatuwiitaghomidi bi iwoned bo, “Konagho yaininagha da sip bo gout natuna tana konavineyi

yami rakaraka kiiravidiye bi konakasunuyi da Koughanu porayina konakam patapata. <sup>22</sup> Bi kii kana waghawagha hisop konayouna da gumba konabera bi ribiribi ganiganine kaboma kamone konasirakutuvi, bi ganiganinama yami matamketa wowone da nawanawadiye kiye kokasik-wamikwamira. Bi getana iyabo bare inakanibutavenina patana da raghani inabori. <sup>23</sup> Raghanina Yawe God kubura tupana inaverarughuwoneni Ijpt damdi kasunuyidi kiiravine, na ganigani matamketa wowone da nawanawadiye inakita, na noko barena inakoughanuni, bi gegha yana kasunugha Aneyina iniwaghasineni da yami bare kamodiye inarughu da natunatumi totomoyidi tubugha-yainidi inirabobodina.

<sup>24</sup> Mmkodi wonawiiyowwana konakabisisirena nonovedi kiiravimiye, tami da nosinosimi. <sup>25</sup> Raghanina Yawe God meko tanavina ivisuwona da inaveremi na name konarughuna, mmko porayina bodu nunudigha konaberabera. <sup>26</sup> Raghanina natunatumi sinitarakiiyanemi bo, 'Mmko porayina yana basuna awaki tami biidi?' <sup>27</sup> Na konawona bo, 'Mmkona **Koughanu** suwarina Yawe God biidi, iyabo naghove Ijptne yada bare iverakoughanudi da inuwatawanidi bi Ijpt damdi natunatudi totomogha tubugha-yainidi iunugha raghanine.' Wasina bi wawaya sipepeta Yawe biidi da sikabepepi.

<sup>28</sup> Na Isrel damdi sinagho da metagha Yawe God, Mosis da Eron iwonedni na naboni sibera.

### *Ededa totomogha tubugha-yainidi sirabobo*

<sup>29</sup> Pomkam basuve na Yawe God Ijpt kubure tubugha-yainidi tupadi iunugha, dagudaguna na kiiwawo natuna tomogha tubugha-yainina gwabine idagu, iyabo wiikiwawo gawarina iyakabina, bi iyowogha inagho biwa kabikabina biwa gawarina kamone, natuna tubugha-yainina, da kate ribiribi natunatudi tubugha-yainidi tupadi. <sup>30</sup> Bi nubabasuve na kiiwawo, yana bagibagi babadidi ghamaghamadi yawata da kate Ijpt damdi tupadi simatakana sigeghomiiri, bi nama Ijpt kamone na duu siyapa ghamana, kiiravine getana bare nama wawaya raborabobona iyakabiwiadina.

### *Kanibutaveyana*

<sup>31</sup> Wasina bi Ijpt kana kiiwawo nubabasuve Mosis da Eron ikwatuvedi sipiika bi iwonedni bo, "Kogeghomiiri! Yagu wawaya kokuyovedi, tami da Isrel damdi! Konagho, yagu kubura kokanibutaveni da Yawe God konakabepepi metagha kovibabana. <sup>32</sup> Yami sip, gout da kau tupadi korutayina, konagho, metagha kowonana. Bi kate yami God kovibabiini da wiimiiseyana inaveregu."

<sup>33</sup> Na Ijpt damdi siruwiiyaininagha da Isrel damdi yadi kubura siyakanibutaveni, siwona bo, "Meboda gekonanona, toumii tupamii kanarabobo."

<sup>37</sup> Wasina noko raghanine Isrel damdi Ramesis kwanatuna sikuyoveni bi kayegha sitouya siyanono Sukot kubure. Na totomogha yadi 600,000, bi wasiwasike da ededa na gegha kabikabiyawa wiikapudina. <sup>38</sup> Wawaya korotodi iyawogha gegha Isrel damdi na yawata sinagho, sip, gout da kau peyaridi yawata. <sup>39</sup> Raghanine Ijpt damdi sikwavinidi na toudi siviyaiyainagha da gegha taraboga meme da kadi kam siyakabikuya, bi parawa wamiwamiridi gegha yist teya sikawara. Na nokodi parawa wamiwamiridi gegha yist kamodiye na toudima bred benabenadi sigibu.

<sup>40</sup> Isrel damdi na bodu yadi 430 Ijpt kubura kamone simakae bi muriye sikanibutaveyana.

*Koughanu porayina siradi*

<sup>43</sup> Yawe God, Mosis da Eron iwonedni bo, “**Koughanu** porayina siradi mmakatanidi: kuburawiibata wawayidi gesinakanina. <sup>44</sup> Yami wiibagubagurana mekodi manema kogimona na sinakani, bi dagudagune na **sinibori** konaveredi. <sup>45</sup> Kuburawiibata damdi iiyawogha samakamake gubaguba kamomiye da kate bagibagi wawayidi iiyawogha kwiimiisanidi na, gesinakanina. <sup>46</sup> Tami Koughanu nigenigena bare tanagha kamone konakani, bi iyuvina getana noko barenama konakawari konakanibu maghatarena, bo gegha irikena tana konagiinina. <sup>47</sup> Isrel dammi tupami mmko Koughanu porayina konakani.”

## 13

*Ededa tubugha-yainidi tore iriredi*

<sup>1</sup> Wasina bi Yawe God, Mosis iwoneni bo, <sup>2</sup> “Tomotomogha tubugha-yainidi tupadi kutoura irirana kiiraviguve. Bi Isrel damna kamodiye na tomotomogha tubugha-yainidi tupadi, meboda wawaya bo ribiribi, na tagu rapeguve.”

*Mosis, Isrel damdi iwonedni.*

<sup>11</sup> “Yawe God inakabimi, konanagho Kenen damdi yadi kubure da inaveremi, metagha nosinosiminakim ivisuwonedina. Raghanina mmko berana inaberana <sup>12</sup> tami natunatumi tubugha-yainidi da ribiribi natunatudi tubugha-yainidi na Yawe God konapuyoni. Ribiribi makidi mekodi tubugha-yainidi tupadi na rapene. <sup>13</sup> Bi donki tubugha-yainina wasana na nigenigema Yawe God konimiisaneni naboni donki kanamiisana da konakabi mayeni. Bi memeda donki tubugha-yainina gegha konimiisana da konagimona mayeni na kanighona koturaviroyi. Bi natunatumi tomotomogha tubugha-yainidi na konimiisana da konagimona mayedi.

<sup>14</sup> Raghani muriye natunatumi sinitarakiyanemi, ‘Awaki kiiravine mmko berana tabera?’ Na konawonedni bo, ‘Yawe God yana maragata ghamanama Ijpt kuburinama irutayinida takanibutaveyana, bi noko kuburine tabagibagi naboni bagubagurana. <sup>15</sup> Bi Ijpt kana kiiwawo nuwanuwana ikotakii na geiyiwaghasineda da taya kanibutaveyana, na Yawe God tomotomogha tubugha-yainidi Ijpt tanavina kamone iunugha, wawaya da ribiribi tupadi yawata. Noko kiiravine touda tomotomogha tubugha-yainidi tupadi Yawe God biidi tasuwasuwara, bi natunatuda tubugha-yainidi tagimogimona da tiiveramaghamayedi.’ <sup>16</sup> Mmko berana na wonawiinoghota, naboni matakirina imamiye bo kounagha maitepamiye, da Yawe God yana maragata ghamanama Ijpt tanavinama ivikanibuvada.”

<sup>20</sup> Noko murine Sukot kubura sikuyoveni sinagho mayaba kawabarane kubura Itemne sivitaki. <sup>21</sup> Yawe God na iyinaghonagho, gabudare na uwa ware madasoru kamone bi iyinagho iyanono, bi nubabasuve na keyama pepana ware madasoru kamone bi iyinagho iyanono da yeghana iyavereveredi. Bi mmko kedane na rubana gabudare da nubabasuve siyapeepewa.

## 14

### *Ijpt kana Kiiwawo Isrel damdi irukwavinidi*

<sup>5</sup> Wasina, raghanina kiiwawo siwoneni da Isrel damdi sivera, na yana bagibagi damdi kadi babada ghamaghamadi teya yadi noghota siwamiri siwona bo, “Mmko awaki berana tabera? Nokodi Isrel damdi tavi-waghasinedi sinagho na kata gesinabagibagiyena mayedana!” <sup>6</sup> Wasina bi kiiwawo yana seriyot ikabununagha da iyo wawayidi iyouna. <sup>7</sup> Bi nuwanuwana seriyotidi miisedi yadi 600 iyouna da kate Ijpt kana seriyot mududi, tatadigegha na ere aviya badana. <sup>8</sup> Bi Yawe God, Ijpt kiiwawona iberani da nuwanuwana ikotakii, na Isrel damdi iverakwavinidi inagho. Bi Isrel damdi na nuwanuwadi torane bi siyakanikanibutaveyana. <sup>9</sup> Na Ijpt damdi siverakwavinidi sinagho - kiiwawo, yana seriyot, iyo totomogha hosiye tupadi, da iyo totomogha kayegha bi kubura Pi-ahirotné sikabitawanidi, Yegii Idurina ririne meme sivitakina, kubura Baal-Jipon ririne.

<sup>10</sup> Raghanina Isrel damdi sikita bi Ijpt kana kiiwawo yana aviya damdi yawata nada siyitutuwiikabikabidi, na sinaghara kirakii da wiwiita ki-iravine Yawe God biidi sidou. <sup>11</sup> Na Mosis siwoneni bo, “Ijptne karawaga gegha, kiiravine na mabo kupiikemii mayabe da kanarabobo? Awaki berana kubera da Ijptma kuvikanibuvemii? <sup>12</sup> Raghanina Ijptne taya makamakena kawonem bo, ‘Kuyovemii, da Ijpt damdi kana bagibagiyedi!’ Bi Ijpt damdi yadi wiibagubagurana kayamake na iyamiise, bi gemayabe rabobo biidi!”

<sup>13</sup> Bi Mosis iwonedo bo, “Gegha konanagharana! Yami miimiiriye komiiri bi konakita da awaki Yawe God inabera da kata iniyawimi. Bi mmkodi Ijpt damdi kata kokitakitadi, na gekonakita mayedina. <sup>14</sup> Yawe God kiiravimiye inirouwa, bi getana awaki konaberana, komake wiiraborabobo.”

### *Isrel naghara sivera yegii sivera rughuwoneni*

<sup>15</sup> Wasina bi Yawe God Mosis iwoneni bo, “Awaki kiiravine Tagu biidi kwaduudu? Isrel damdi kuwonedi sinanagho. <sup>16</sup> Yam dighona kurukabepi bi yegiiye kukoghasi inakanibu da yegii inatupayarayi bi Isrel dammi tanawa kanakananagha konapepewa rughuwona. <sup>17</sup> Kukita, tagu, Ijpt damdi nuwanuwadi anikotakiidi da murimigha sinakiviniimi sinayowogha yegiiye. Bi Ijpt kana kiiwawo, yana seriyot, iyo totomogha hosiye anageiwayidi, na wawaya sinakabepepigu. <sup>18</sup> Raghanina kiiwawo, yana seriyot da iyo totomogha hosiye anageiwayidi na Ijpt damdi sinakovi da Taguna Yawe God.”

<sup>19</sup> Wasina bi God yana Aneya, Isrel damdi naghodiye iyanono, na ivitumamiiriyeni bi iveranagha muridiye. Bi uwa ware madasoru naghodiye iyanono, na bada ivimuritayina da muridiye imiiri. <sup>20</sup> Bi uwa, Ijpt damdi da Isrel damdi basudiye imiiriyarayidi. Noko nubabasune wiididibara Ijpt damdi iveredi, bi yeghana Isrel damdi iveredi, kiiravine na noko nubabasu gurigurina Ijpt damdi da Isrel damdi gerubadi siyimiiruriya kabivivirana.

<sup>21</sup> Wasina bi Mosis imana ikoghasi ikanibu yegiiye, na Yawe God raghani matana yanununa maragasina ivipora, da noko nubabasu gurigurina yegii itapini da ivibogabogae, da tanawa kanakanana itubugha. <sup>22</sup> Bi Isrel damdi tanawa kanakanane sipepewa rughuwona, bi rarima ware papa naboni katiiyadiye da dugediye siyamiimiiri.

<sup>23</sup> Wasina bi Ijpt damdi Isrel siverakwavinidi - kiiwawo yana hosi, seriyot da iyo totomogha hosiye tupadi muridigha siyowogha yegii kamone.

<sup>24</sup> Bi raghani boriboriye Yawe God uuwa da keyama madasoru kamodima, ikayogenara Ijpt damdi biiyadi da ikasiwiineghaneghadi. <sup>25</sup> Yadi seriyot kayedi ibera da sitamotavetaveyana, da gerubana siyaverana. Na Ijpt damdi siwona bo, “Yawe God na Isrel damdi yiwiitedi, da touda Ijpt damda yiaviyeda, na kokayotanavera magha!”

<sup>26</sup> Wasina bi Yawe God, Mosis iwonena mayeni bo, “Imam kukoghasi inakanibu yegiiye da yegii inanoveramagha, bi Ijpt damdi yadi seriyot da iyo tomotomogha hosiye inakutuvidi.” <sup>27</sup> Na Mosis imana ikoghasi ikanibu yegiiye, bi raghani ibori na yegiina iveramagha kana gaware da ikasiwiikapu mayeni. Ijpt damdi sivimatipo da siyaverataveyana, bi gegha, Yawe God yegiiye ivitavenayowoyoyedi. <sup>28</sup> Rarimina iveramagha ikasiwiikapu da kana gaware na Ijpt damdi mekodi Isrel damdi sikivini siyowogha yegiiye na tupadi ikutuvidi. Nokodi seriyot, iyo tomotomogha hosiye da iyo damdi getana da siyayawana.

<sup>31</sup> Raghanina Isrel damdi Yawe God yana maragata ghamana sikita, da metagha Ijpt damdi igeiwayidi, na sikabikuwayena kirakiyeni bi yadi wiitumaghana touna da yana wiitamariyana Mosis gwabidiye sitore.

## 15

### *Mosis kana ayi*

<sup>1</sup> Wasina bi Mosis da Isrel damdi Yawe God biidi mmko ayinama sikabepepa, mma naboni sitawora,

“Tagu, Yawe God anakabepepi,  
basuna kana aviya parapa igeiwayidi;  
bi hosi da seriyot ere aviya badadi  
yegiiye ivitavenayowoyedi.

<sup>2</sup> Yawe God na kagu wiiwiita maragasina na  
ayima anakabepepi;  
touna iviyawiiigu.

Touna na yagu God na anakabepepi,  
bi tamagunaki yana God na anakabikuwayeni.

<sup>3</sup> Kana waghawagha na Yawe God  
bi touna wiiyogha tomoyina.

<sup>4</sup> Ijpt kana kiiwawo yana seriyot da iyo tomotomogha  
yegiiye ivitavenayowoyedi;  
bi kiiwawo yana babada miisedi  
Yegii Idurine iviniudonadi.

<sup>5</sup> Bi rarima wautapudi isowodi;  
na sinibuka siyowogha sinagho  
yegii dibune ware akima.

<sup>6</sup> Oo Yawe God, katiyam na ivimaragata kirakii;  
bi yam maragatama na aviya damdi kuvitugaogaoworidi.

<sup>7</sup> Tam wiisuwona kugekirakii na  
noko biidi kam aviya kugeiwayidi.  
Yam nuwapughu kuvikanibuveni na  
iviberodi ware keyama rei iyakararakasina naboni.

<sup>8</sup> Yawiiimma yegii kuveni na  
rarima ivitaghotaghoma mayeni,  
bi yabarata simiirikikita ware papa;

bi rarima wautapudi yegii nuwanuwane na sikakokako.

<sup>9</sup> Bi aviya damdi siwona bo, ‘Kanaverakwavinidi,  
da kana kabitawanidi,  
yadi moura tupadi kanayouna  
bi kate awaki kakayokayowana na kanayouna,  
yama seri kanatayina kanikanibuwana da kanunugha.’

<sup>10</sup> Bi gegha da, yawiimma yegii kuvenatatabi  
na isowomumudi;  
da yabarata maragasidi kamodiye  
sinibuka ware akima vitadi.

<sup>11</sup> Yawe God, god tana meme tam naboni bo? Gegha!  
Tam wiisuwona kabikabikuwayim,  
yam maragata iragata na kanaghanagharem,  
bi **berakayowiiwiiyaka** kwaberabera!

<sup>12</sup> Tam katiiyam kukoghasi ikanibu,  
na kubura kawana itatari da kam aviya ivitonanidi.

<sup>13</sup> Yam nuwayuyuna nuwakayowaninama, kuvisuwona na naboni da,  
yam wawaya kuvinaghovemii,  
toumii kama aviya gwabidima kuviyawiiimiina.  
Tam yam maragatama kuvinaghovemii tanagho  
gawara kabikabikuwayine meme kwamakamakena.

<sup>14</sup> Dam mududi awaki kuberana sisiyidi siwaiyana na naghara ikabidi.  
Pilistiya damdi naghara ghamana ivibonuvudi;

<sup>15</sup> Idom kubura kana dogadogara sinaghara kirakii;  
bi Moab kubura kana babada ghamaghamadi  
sinaghara na siyakirokiroro;

bi Kenen damdi tupadi yadi noghota ibeku da gesiyimaragatana.

<sup>16</sup> Naghara ghamanakina tupadi debadiye ibeku.  
Oo Yawe God, yam maragata ghamana sikita  
na simiiri waghata ware akima,  
patana da toumii yam wawaya  
kapepewa da kaveratupiiredi,  
nokodi wawaya wiibaguranama kugimona mayemiina.

<sup>17</sup> Yawe God, tam kunakabirughuedi  
da koya rapemve debane sinamake,  
meko gawarina kuvineyi da kunamakena,  
gawara kabikabikuwayina touna imamma kuberana.

<sup>18</sup> Yawe God na inikiwawo waghata.”

<sup>19</sup> Isrel damdi yegii sirughuwoneni tanawa kanakananagha sipepewa.  
Bi raghanine Ijipt kana kiiwawo yana hosi da seriyot bi kate seriyot kadi  
babada yegii kamone siyowogha, na Yawe God rarima ikabiwiiveramayi  
da tupadi isowomumudi.

### *Miriyam kana ayi*

<sup>20</sup> Eron toghanaru Miriyam na **peroveta** wasikena tana. Bi inawa  
gisina ikabi bi wasiwasike mududi yawata sikanibu da inavidi gisigisidi  
siyarourouwa bi siyarikuriku.

<sup>21</sup> Miriyam mma naboni itawora,  
“Yawe God ayima tanakabepepi,



kiiravine kana aviya parapa igeiwayidi,  
basuna hosi da seriyot ere aviya badadi  
yegiiye ivitavenayowoyedi.”

### *Rarima berona imiise magha*

<sup>22</sup> Wasina bi Mosis, Isrel damdi ivinaghovedi da Yegii Idurina sikuyoveni bi sinagho sirughu Sur mayabine. Bi gabudara aroba mayabe sipepewa bi getana rarima siyabananina. <sup>23</sup> Bi raghanina sipiika Mara kubure na rarima sibanani, bi damina na ibero kirakii na gerubana siyaniuni (Noko biidi gawarina sikwatuveni Mara).\*

<sup>24</sup> Na wawaya Mosis biidi siyagwinigwini, siyawonawona bo, “Katana awaki tananiuna?”

<sup>25</sup> Na Mosis wiiwiita kiiravine irupari Yawe God biidi na kii raghana gisina iviyeveveni. Raghanina Mosis kiina raghana ivitavenayowoyeni rarima kamone, na rarimina iwaratete ninina kiiravine.

Noko gawarine Yawe God wawaya yadi makamake siradi iveredi, bi iruyaghadi da iyakita memeda siyakabisisireni bo gegha. <sup>26</sup> Na iwona bo, “Memeda yagu sisiya konawaiyana wiimasi bi yagu noghota miisedi konakivina da yagu gwara konakabisisiredi, na gubagidi mayimayiyidi gegha anaveremina ware Ijpt damdi averedina. Tagu na Yawe God, iyabo yaberami da koyawa.”

<sup>27</sup> Muriye na sipiika Elim kubure. Noko gawarine na wusira yadi 12 bi kate notuveya kiidi yadi 70. Bi nama rarima ririne sivitaki.

## 16

### *God mayabe kam ivereyana*

<sup>1</sup> Wasina bi Isrel damdi tupadi Elim kubura sikuyoveni bi sikanibu sinagho mayaba kana waghawagha Sin, nama Elim da Sainai Koyana bi basudiye. Noko gawarine na gabudara 15 nawaravi wiibatane bi siverakanibu, nokona nawaravi tana ikovi Ijpt kubura sikuyoveni bi murine.\*

<sup>2</sup> Isrel damdi noko gawarine Mosis da Eron biyadi bada sigwinimagha.

<sup>3</sup> Siwonedi bo, “Kakayoveni da Yawe God naghove iyiunuyimii raghanine Ijptne kaya makamakena. Name kamakeyowogha da iyuwa kakam bi kate yama kayowana kamdi mududi. Bi gegha da kokabi kanibuvemii mabo mayabe na vitonanama kanarabobo.”

<sup>4</sup> Wasina bi Yawe God, Mosis iwoneni bo, “Kuwaiyana! Tagu abamama kam anipora kiiravimiye inayowogha ware amra. Gabudara patepatena wawaya sinakanibu da noko gabudarina kawagha rubane kam sinameka. Mmko kedane na anarubudi bi anakita, memeda gamogu sinakivini bo gegha. <sup>5</sup> Bi gabudara 6 na kam sinameka kirakii gabudara 2 rubadiye bi sinakabikuya.”

<sup>11</sup> Yawe God, Mosis iwonena mayeni bo, <sup>12</sup> “Isrel damdi yadi gwini awaiyaneni. Na kuwonedi, ‘Ravidi pompomve tami iyuwa konakam, bi didibare na kam tupadi kokayokayowana na konakam. Wasina bi konakovi da Tagu na Yawe, yami God.’”

\* **15:23:** Hibru yadi gamoma mara yana basuna tomatoma.

\* **16:1:** Isrel damdi na gabudara yadi 15 nawaravi tana kamone bi Ijpt kubura sikuyoveni.

13 Noko ravidine manu gisigisi kadi waghawagha kweal<sup>†</sup> peyaridi sirowogha sirughu da meme wawaya siyamakamake na name sitowa, bi didibare na youra tanawa tupana ivibedibedi. 14 Raghanina yourina ikanakana, na sawara tana ware yapukare bi nenanenadi sirumaghatara dobodobo debane. 15 Raghanina Isrel damdi sikitana, gesiyakovi da awaki na sivitarakiyana vivirana bo, “Mmko awaki?”

Na Mosis iwonedni bo, “Kamna makatanina Yawe God iveremi da konakani. 16 Mmkodi na Yawe God yana wonawiiyoyowana, ‘Wawaya tanagha kamdi rubane inameka da inakam. Bi oma tanagha irigina wawaya tanagha rubane inayouna da yana kiregoru kamone kiiravidiye.’”<sup>‡</sup>

17 Na Isrel damdi God metagha iwonedina naboni sibera, da wawaya mududi simeka kirakii, bi mududi na viyagha. 18 Bi raghanina sikabirubata, na wawaya tupana wasina rubadiye. Iiyawogha simeka kirakii na gesiyipuwatana, bi iyyawogha viyagha simeka na rubae. Rakaraka nunudigha na awaki sikayovenina sikabi.

19 Wasina bi Mosis iwonedni bo, “Getana iyyabo kamdi inakabitawana maram kiiravine.” 20 Bi gegha da, Isrel damdi gesiyawaiyaneni. Na wawaya viya kam muduna sivipuwata patana da raghani ibori, bi gegha, kamdi simotamota da siyabowabowa, na Mosis nuwanuwana ipughu wawaya biiyadi.

21 Didibara nunudigha wawaya kamdi rubae siyamekameka da kam kiiravine, bi raghanine gabudara iyamuyamuya na kamdi mekodi gesiyamekana sitamoguda da simomogha. 22 Bi gabudara 6 kamone na wawaya kam simeka kirakii gabudara 2 rubane bi wawaya tatadigegha na oma 2 rubadiye. Wawaya kadi babada ghamaghamadi tupadi sipiika Mosis biidi da mmko berana kiiravine siwoneni. 23 Na Mosis iwonedni bo, “Mmkona Yawe God yana sisiya bagibagina, ‘Maram na gabudara meko Yawe God tana kabikuwayeni, bi gabudarina na kabikabikuwayina da taniyawiiitaveyana pom. Awakigha konagibu, na kata kogibu bi awakigha konitawogha, na kata kovitawogha. Bi mekodi konakabitoura na kokabitawana da maram didibare.’”

24 Na nokodi kam kabiwiiririyidi wawaya sikabitawana patana da raghani ibori, metagha Mosis iwonedina, da gesiyabowa bo siyamotamotana. 25 Wasina bi Mosis iwona bo, “Kata konakani, basuna katana **wiiyawiiitaveyana gabudarina** Yawe God biidi na kam kate gegha taki kubune konabananana. 26 Tami gabudara 6 kamodiye kam konituwitaghoma, bi gabudara 7 na wiiyawiiitaveyana gabudarine na kate gegha kam konabananana.”

27 Bi gabudara 7 na wawaya mududi sikanibu kam siyameka, bi getana, sirubodakawa. 28 Na Yawe God, Mosis iwoneni bo, “Wawaya kuwonedni, Raghani viya yagu wiiyeveveyana da yagu gwara kivinidi konasinighiyana?” 29 Konoghosi da wiiyawiiitaveyana gabudarina na Yawe God yana puyo tami biiyadi. Noko kiiravine gabudara 6 kamone na gabudara 2 kanayaku ikabi kiiravine na kam iveremi, na gabudara 2 rubadiye konakam. Bi wiiyawiiitaveyana gabudarine, na tupami bareye konamake. Bi gegha tana iyyabo gabudara 7 kamone na kam inamekana. 30 Wasina bi gabudara 7 kamone wawaya getana kam siyamekana. 31 Isrel damdi mmko kamna sikwatuvani da *mana*.<sup>§</sup>

<sup>†</sup> 16:13: Kweal touna manu tana kana kita ware kivivi bi Isrel damdi mayabe siya peepewa na siya kanikani. <sup>‡</sup> 16:16: Hibru yadi sisiya oma tanagha na 2 litas rubana. 16:23: Exo 20:8-11

<sup>§</sup> 16:31: Hibru yadi gamoma Mana waiyanina naboni sisiya “Mmko awaki?”

35 Na Isrel damdi bodu 40 kamone mana sikani, patana da Kenen tanavine siverakanibu, kubura meme siyamakewaghatana.

## 17

### *Akimama rarima iwusira ikanibu*

1 Wasina bi Isrel damdi mayaba kana waghawagha Sin sikuyoveni. Bi Yawe God gamone, na gawara siyamakamake wiipepewa. Da Repidim kubure sivitaki, bi name na rarima gegha da wawaya siyaniuna.

2 Na Mosis teya sivigamowana siwona bo, “Rarima kuvereda tananina!” Bi Mosis iwona bo, “Awaki biidi tagu yawata tiigamowana? Bi awaki kiiravine Yawe God koruburubuni?”

3 Bi gegha da wawaya kanighodi sirugaowora kirakii, na Mosis biidi sigwini siwona bo, “Awaki kiiravine Ijpt kuburinama kukabi kanibuvemii? Bo, toumii, natunatumii da yama ribiribi kanigho rugaoworama kunirabobomii?”

4 Wasina bi Mosis, irupari wiimaragata Yawe God biidi, “Awaki anabera mmkodi damdi biiyadi? Bi sikabunagha da akimama sinarouviigu.”

5 Na Yawe God, Mosis iwoneni bo, “Yam dighona kabi, mekoma Nail rarimina kurouvina bi wawaya kimuriyedi naghodiye kupepewa. Bi Isrel kana dogadogara mududi kuyouna da sinikapvem, bi konanagho.

6 Na Sainai kubure naghomiye akima debane anamiimiiri. Na akimina kunarouvi, da rarima inakanibu wawaya kiiravidiye da sinaniuna.” Mosis mma naboni Isrel kana dogadogara matadiye bera ibera.

7 Na gawarina ikwatuvedi Massa\* da Meriba,† basuna name Isrel damdi Mosis teya sivigamowana da Yawe God sirubuni, siyawonawona bo, “Yawe God mma touda yawata bo gegha?”

### *Dam Isrel, Amelek damdi teya siniyogha*

8 Wasina bi Amelek damdi sigogona sipiika Repidimne Isrel damdi biyadi. 9 Na Mosis, Josuwa iwoneni bo, “Tomotomogha kiiravidae kuvinegha. Bi konagho da Amelek damdi teya konirouwa. Bi maram, na Yawe God yana dighona na imagueve bi koya debane anamiiri.”

10 Mosis metagha iwona, na naboni Josuwa ibera, bi Amelek yadi wiiyogha damdi teya sivirouwa. Bi raghanina tanagha, bada Mosis, Eron da Hur sinagho sigae koya debane. 11 Raghanina Mosis imana da dighona irukabekabepa sigae kiidamove simakewiiguri, na Isrel wiiyogha damdi turadi siyageegeeiwayidi, bi raghanine imana iyatutoura yowoghana, na Amelek wiiyogha damdi turadi siyageegeeiwayidi. 12 Bi raghanina Mosis imana siyamameyana, da gerubana iyarukabepa siyagae, na Eron da Hur akima sikabi da Mosis rogune sitore da debane iyamakekira bi ririne siviimiiri nawaneni da imana sirukabekabepa, na imana gesiyidagudagu patana da gabudara imakepowa. 13 Bi mmko kedane na Josuwa yana wawaya teya yadi serima Amelek wiiyogha damdi sigeiwayidi.

## 18

### *Jetro ivikiiwaga Mosis biidi*

16:35: Jos 5:12    17:1: Num 20:2-13    \* 17:7: Hibru yadi gamoma sisiya Massa yana basuna na rubu.    † 17:7: Hibru yadi gamoma sisiya Meriba yana basuna na wiigamowana.

1 Mosis rawananaki Jetro, na Midiyan kubura kana prist bi sisiya iwaiyana da Yawe God awaki tupana ibera Mosis da Isrel damdi kiiravidiye, bi kate metagha ivinaghovedi raghanine Ijpt sikanibutavenina.

5 Bi Jetro, na Mosis wavinena da natunatuna totomoyidi yadi bata yawata sipiika mayabe Yawe God yana koyaye, meme Mosis iyamakamak-ena. 6 Muriye da iyaverakanibu na Mosis yana sisiya iwonataveni iwona bo, “Tagu, Jetro, rawannaki bi wavinem da natunatum totomoyidi yadi bata yawata kapiipiika kana kitam.”

7 Bi raghanina siverakanibu, na Mosis ikanibu da rawananaki iyikiiki-iveni, na naghone ipepeta iyowogha, bi imaghani. Wasina sivikiikiwa kabivivirana, bi sirughu Mosis yana kiregoru kamone. 8 Mosis, rawananaki iwoneni da awaki beradi tupana Yawe God ibera Ijpt damdi da yadi kiiwawo biidi, da Isrel damdi iyyawiidi na kiiravine. Bi kate iwonena mayeni da kedae wawaya nuwapoyaye sikabikwarakwa na kiiravine bi kate metagha Yawe God iviwiitedina. 9 Wasina bi Jetro bera muisedi sisiyidi tupadi iwaiyana bi kate Yawe God awaki ibera dam Isrel biyadi raghanina Ijpt damdi yadi maragatama iviyawiidi kiiravine, na ivinuwamiise.

10 Na Jetro iwona bo, “Tagu, Yawe God akabekabepepi basuna Ijpt damdi gwabidima da Ijpt kana kiiwawo gwabinama iviyawiiimina. Bi wiisuwona Ijpt damdi yadi maragatama na Isrel iviyawiiimi. 11 Bi kata akovi da Yawe God na ivimaragata kirakii genaboni god tupadi mekodigha wawaya sapeepetedina, basuna Ijpt damdi siyatoretoegegeeyedi da yana wawaya siykayotaketowanedi raghanine, na iviyawiidi.”

### *Jetro, Mosis iwonawiiyoyowaneni*

13 Raghani ibori, na Mosis wiitupawamiwamira abamakamakene imakeyowogha da wawaya yadi wiikawakereyana iyawaiyana, toudi kana didibara naghone simiiri patana da iravidi.

14 Raghani rawananaki ikita da awaki tupana iyaberabera wawaya biyadi na iwona bo, “Mmko awaki kwaberabera wawaya kiiravidiye? Awaki biidi mmko bagibagina tamduma kwaberabera, na wawaya kana didibara siyamiimiiri patana da iravidi?”

15 Na Mosis iwonabodeyana bo, “Mmko aberaberana basuna wawaya sapiika tagu biidi bi akowa sakabi da awaki Yawe God yawiwiinedi da sinabera. 16 Raghani wawaya yadi 2 sikawakereyana, na sapiika tagu biidi bi anuwagiura da mekona wasina, bi Yawe God yana wiieveyeyana da sira awonaveredi.”

17 Wasina bi Mosis rawananaki Jetro iwona bo, “Mmkona gebera misena kuyaberabera. 18 Mmko bagibagina na ivita kirakii da tamduma kuyabera. Tam da wawaya tupadi konamameyemi. 19 Na kuwaiyanegu bi anawonawiiyoyowanem, bi Yawe God na yawata gwabimve. Bi wawaya wasadi na imiise kirakii da tam kiiravidiye na Yawe God biidi kunisisiya bi yadi wiikawakereyana kunimaghmaghatareni. 20 Yawe God yana wiieveyeyana da sira kuwonaveredi, bi makamake yawana kunawonawiiyevededi da awaki kate sinabera. 21 Bi kate wawaya tupadi kamodima totomogha nuwanuwagiuridi kuvinegha bi kutoredi da wawaya sininaghovedi: mududi wawaya yadi 1,000 sinibadedi, mududi yadi 100, mududi yadi 50 bi mududi yadi 10 sinibadedi. Tomotomogha mekodigha God sakabikabikarawayenina kuvineyidi, iyawogha kwiitumaghanedina bi gegha wiinuwatayina manedi kabiwiikowoye wawaya gwabidima sinayouna wapawapana. 22 Bi nonowa wawaya yadi wiikawakereyana

sinanuwagiureyana. Wiikawakereyana piropirodi na sinapiikedi tam biidi, bi wiikawakereyana gisigisidi na toudi wosina sinanuwagiureyana. Bi siniwiitem da vitana konakawari, na berana inatekateka tam biidi. <sup>23</sup> Mmko kunaberana Yawe God ininaghovem, da gegha kunamameyemna, bi mmkodi wawaya tupadi sinanagho yadi bareye da nuwaruririye sinamakae.”

<sup>24</sup> Na Mosis rawananaki Jetro yana wonawiiyoyowana iwaiyaneni da berana ibera. <sup>25</sup> Dam Isrel kamonama tomotomogha nuwanuwagiuridi mududi ivinegha, bi itoredi da wawaya siyinaghovedi: mududi wawaya yadi 1,000 siyibadedi, mududi 100, mududi 50, bi mududi na wawaya yadi 10 siyibadedi. <sup>26</sup> Mmkodi babadidi na nonowa wawaya yadi wiikawakereyana siyakabikabi wirotomana. Bi wiikawakereyana piropirodi na siyapiiikedi Mosis biidi bi toudi wosina na wiikawakereyana gisigisidi siyanuwanuwagiureyana.

<sup>27</sup> Wasina bi mmko murine, na Mosis rawananaki ivikukuveni bi Jetro iveramagha yana kubure.

## 19

### *Yawe God ividebena mayeni Sainai koyane*

<sup>2</sup> Wasina bi Isrel damdi Repidim kubura sikuyoveni bi sinagho mayaba kana waghawagha Sainaima. Da name Sainai Koyana kayene sivitaki, <sup>3</sup> bi Mosis igae koyae da God yawata siyibanana. Yawe God koyama ikwatuvuni da Jeikap nosinosina, Isrel damdi iyawonedi bo, <sup>4</sup> “Tami wosina kokita da Ijpt damdi biiyadi awaki abera bi kwakovi da metagha akawarimi ware kakaka natunatuna mabenama yakawakawaridi na naboni, da apiikemi mabo tagu biidi. <sup>5</sup> Meboda konakabisisiregu bi yagu wiiwaghasina maragasina konakabitawani, na wasina tami na tagu wosina yagu wawaya. Kubura tupana na rapeguve bi gegha da dam tupadi kamodima na anavineyimi da yagu wiivinevinegha wawayimi. <sup>6</sup> Bi konabigegu da naboni **prist** bagibagina konabera patapata, bi kami dam na atoretaveni kiiraviguve da tagu kawagha yagu wawaya. Wasina mmkodi sisiyidi Isrel damdi kuwonedi.”

<sup>7</sup> Na Mosis koyama iyowogha bi Isrel damdi kadi babada ikwatu wiiitagho-midi, bi bera tupana iwonedi metagha Yawe God iwonenina. <sup>8</sup> Wasina bi wawaya tupana siwonabodeyana bo, “Bera tupana kanabera metagha Yawe God iwonana.” Na Mosis yadi wonabodeyana Yawe God biidi iwonavereni.

<sup>9</sup> Na Yawe God, Mosis iwoneni bo, “Tagu karekarewa kamodigha anapika kurim, bi wawaya sinawaiyanegu tam teya tanisisiya na nonowa sinigeruvem.” Wasina bi Mosis, Yawe God ivimaghamaghatareni da metagha wawaya siwonabodeyana. <sup>10</sup> Na Yawe God iwona bo, “Kuyowogha wawaya biiyadi bi kuwonedi da kabepepigu kiiravine kata da maram sinakabununagha mayedi. Kadi gara sinakogha <sup>11</sup> bi sinakabunagha gabudara wiiarobina kiiravine, basuna noko gabudarine wawaya tupana matadiye bi anayowogha Sainai Koyane. <sup>12</sup> Koyana barata kutore da wawaya gesinighanunina. Bi kuwonedi da sinakoyagha yaporidi! Da gegha koyane sinage bo sinanagho ririnena. Iiyabo inanagho koyane bi kayenama initutowoyi na inarabobo. <sup>13</sup> Memeda wawaya bo ribiribi barata inighanuni, na gekona kabitowoyina, bi iyoma bo akimama kona

kasunuyi. Bi gegha, raghanina gisumani gamona konawaiyaneni, na wasina bi wawaya sinanagho koyana kayene.”

<sup>14</sup> Wasina bi Mosis koyama iyowogha bi wawaya iwonedo da kadi gara sinakogha da siyakabununagha mayedi God kabepepina kiiravine. <sup>15</sup> Na iwonedo bo, “Gabudara wiirobina kiiravine kokabununagha bi kata da inanagho noko gabudarine na gekonimumuranana.”

<sup>16</sup> Gabudara wiirobine, didibare na namanamara da warikayakeya sidagu, bi koyae karekarewa sirumaghatara, da gisumani gamona ghamana siwaiyaneni, na wawaya nama makamakedi naghara ikabidi na sikiroro. <sup>17</sup> Mosis ivinaghovedi taki sikanibutaveni da God teya siyibanana, na koyana kayene simiiri. <sup>18</sup> Sainai Koyana tupana buu isowomumu, basuna Yawe God debanagha iyowogha keyama naboni. Bi buuna igae na ware brik sagabugabuna na naboni, da koyana tupana ivinukenuke, <sup>19</sup> bi gisumani gamona iragata kamokmogha. Wasina bi Mosis ivisisiya, na God gamo ghamanama iwonabodeyana warikayakeya naboni. <sup>20</sup> Yawe God iyowogha Sainai Koyana debane bi Mosis ikwatuvuni bo, “Mabo kugae,” na Mosis igae koya debane da Yawe God teya siyibanana.

## 20

### *Gwara yadi ten*

<sup>1</sup> Wasina bi God mmkodi sisiyama ivisisiya bo,

<sup>2</sup> “Taguna Yawe yami God, bi Ijpt kuburama akabikanibuvemi, meme tami koyibaguburanana.

<sup>3</sup> Tami god mududi gegha konakabepepidina, tagu kawagha konakabepepigu.

<sup>4</sup> Gegha tarabiibiisaka kiiravimiye konabera mekodi kadikita naboni sawara abama kamone bo kubura debane bo rogune yegii kamonena.

<sup>5</sup> Gekona pepetedi bo konakabepepidina, basuna Taguna Yawe yami God bi geaniwaghasinemi da wasagu konakabepepidina. Tagu wawaya sinisinighiighiyegu na aro anaveredi bi mmko arona inanagho wiiwoneni natunatudi bi tubutubudi da nosinosidi biiyadi. <sup>6</sup> Bi memeda koni nuwayuyunegu da yagu gwara konakabisisiredi na aninuwayuyunena wiikaruvemi bi kate nosinosimi yawata kimta 1,000 murine kiiravidiye.

<sup>7</sup> Gegha kagu waghawagha konabera da iniwaghawagha wapawapa, kiiravine Tagu na, Yawe yami God, bi iiyabo kagu waghawagha inabera da iniwaghawagha wapawapa na aro anavereni.

<sup>8</sup> Konoghosi da **wiiyawiiitaveyana gabudarina** kokabikarawayeni bi konakabitawani da kabikabikuwayina. <sup>9</sup> Taparoro nununagha na gabudara yadi 6 kamodiye yami bagibagi konabera. <sup>10</sup> Bi gabudara 6 sinakovi murine na Yawe yami God yana raghani, wiiyawiiitaveyana gabudarina. Noko gabudarine na getana iiyabo inabagibagina - gegha tami, natunatumi, yami wiibagubagurana, yami ribiribi, bo kubura wiibata damdi iiyawogha yami kubure samakamakena. <sup>11</sup> Basuna gabudara 6 kamodiye na Tagu, Yawe God, abama, kubura, yegii da sawara tupadi kamodiye abera, bi gabudara 7 kamone na aviyawiiitaveyana. Noko biidi Tagu, Yawe God, wiiyawiiitaveyana gabudarina avimiiseyeni bi atoreireni ivibogae da Tagu kiiraviguve.

- 12 Tamamnaki da sinamnaki kuna kabikarawayedi, na yam make inaguri mmko tanavina debane meko Tagu, Yawe yami God avereveremina.
- 13 Gegha konakasunughana.
- 14 Gegha wawaya tana wavinena teya konimumurana.
- 15 Gegha konayapina.
- 16 Gegha wawaya tana wiiyabama koniwawuna.
- 17 Gegha kwiinam yana bare kuna kita kirorovenina. Gegha wavinena kuna kirorovenina, yana wiibagubagurana, yana kau, yana donki, bo sawara wapawapa kwiinam rapenena.”

## 21

### *Gwara wawaya wiiberodi kiiravine*

12 Wasina bi Yawe God, Mosis iwonena mayeni bo, “Memeda wawaya tana wawaya turana inarouvi bi inarabobo, na noko wawayina sinakasunuyi.” 13 Bi meboda inatubugha wapawapa bi geiyanoghosi da kasunuyina, na Tagu gwara kiiravimiye anavineyi na nabo kasunugha wawayina inavera inanagho da inayawa. 14 Bi memeda wawaya tana nuwanuwana yapughu na yanuwagiura yakovi bi wawaya yakasunuyi, na bagune inavera inanagho yagu suwara gabugabuna gawarine yawa kiiravine, bi gegha da sinakabi kanibuveni da sinakasunuyi.

15 Memeda wawaya tana tamananaki bo sinananaki inarouvi, na noko wawayina sinakasunuyi.

16 Memeda wawaya tana tupeyane kwiinana inakabiyapi bi inigimoneni bo patana inakabikabitawani gwabine, na noko wawayina sinakasunuyi.

17 “Bi memeda wawaya tana tamananaki bo sinananaki inawona imagi na noko wawayina sinakasunuyi.”

## 22

### *Gwara yami makamake kiiravine*

16 Wasina bi Yawe God, Mosis iwonena mayeni bo, “Memeda tomogha iniyaba, bi wasike wabuwabuna touna tomogha yawata gesiyakena-towogha da getana iiyabo siyakabibabareni bi yawata sinimumurana, na wasikena kiiravine na nayi miisanina inatore bi inarawayi. 17 Bi memeda wasike tamananaki inasinighii bi geiniwaghasina da tomoyina, wasikena inarawayi na tomoyina, wasike tamananaki manema inimiisani wasike wabuwabuna rubane nayi miisanina kiiravine.

18 Memeda wasike imapu inaberabera na sinakasunuyi.

19 Memeda wawaya, ribiribi teya sivimumurana na noko tomoyina sinakasunuyi.

20 Memeda iiyabo suwara inagabuni god mududi biiyadi bi getagu kawagha, Yawe God biidi, na noko wawayina sinakasunughataveni.

21 Kubura wiibata damdi gegha konitupaketowanedina, kiiravine tami wosina na raghani tana kovi dam wiibata Ijpt kubure.

22 Gegha kwabura bo uwuwavi konitupaketowanedi. 23 Memeda konitupaketowanedi bi raghanina wiiwiita kiiravine sinibaba Tagu biidi, na Tagu Yawe God rubana anawaiyanedi da aniwiitedi 24 bi nuwanuwagu inapughu

kirakii na aviya kamone anunuyimi. Natuwavinemi sinakwabura, bi natunatumi siniuwuwavi.

<sup>25</sup> Memeda mane kwavereyana yagu wawaya moyamoyakidi biiyadi, na gegha kunabera da mane vereverezana damdi naboni da awaki kuvereyana na kunawona da debane mane pinimina inatore bi inaverem.

<sup>26</sup> Memeda wawaya tana mane kunavereni bi inisuwona da muriye inimiisana mayem, na kana kwama kunakabitawani naboni kabivereyana matakirina kiiravine, na kunavere mayeni muriye da gabudara inamakepowa, <sup>27</sup> basuna nokona wasina yanasowo keyakeya da sinina inakabiwi-muyamuya. Na awakima bada kamone inakena? Memeda gekuniveramayi bi kwiinam wiiwiita kiiravine inibaba tagu biidi, na anawaiyaneni, basuna Tagu na wiinuwanuwaghana tomoyigu.”

## 23

### *Rotomana da wiinuwanuwaghana gwaradi*

<sup>1</sup> Wasina bi Yawe God, Mosis iwonena mayeni bo, “Gegha wawaya mududi kiiravidiye sisiya wiiyaba konakabirereghana. Gegha wiitupawamiwamira wawayina naghona koniyaba da wawaya kawakeekeena koniwiitenti. <sup>2</sup> Wawaya korotodi berona sinabera na gegha konigubegubedina. Raghanina wiitupawamiwamira wawayina naghona kunisisiya, bi wawaya korotodi mududi sisiyabana, gekonabera da toudi naboni. Gegha rotomana kedana naboni konakiyawiirwana.”

## 24

### *Wiiwaghasina Maragasina dagudaguna*

<sup>3</sup> Wasina bi Mosis inagho da Yawe God yana gwara da wiiyeveveyana tupadi iverenina wawaya iwoned, na tupadi gamo tanagha bi siwon-abodeyana bo, “Yawe God awaki beradi tupana ivisisiyedi, na toumii kanabera.”

<sup>4</sup> Bi Mosis, Yawe God yana sisiya da gwara tupadi igiruma. Raghani ibori didibare igeghomiiri da koyana kayene suwara gabugabuna gawarina ibera. Bi kate akima ghamaghamadi yadi 12 ikabiwiimiiridi naboni matakira, da Isrel kana dam ikabipatadi. <sup>5</sup> Wasina bi tomotomogha yaragidi dam Isrel kamonama iviporadi da ribiribi sivikasunughana bi sigibu naboni puyo Yawe God biidi bi kate kau woudi makidi sisuwara naboni wiiturana puona. <sup>6</sup> Mosis mmkodi ribiribi sisuwara na ganiganidi muduna ikabi da kaboma kamodiye iwagha bi ganiganidi muduna na suwara gabugabuna gawarina iyeburi.

<sup>7</sup> Wasina bi Wiiwaghasina Maragasina Bukana ikabi bi ikabiyavi na wawaya tupadi siwaiyaneni. Raghanina siwaiyaneni na siwona bo, “Yawe God kanakabisisireni bi awaki tupana ivisisiyeni na kanabera.”

<sup>8</sup> Wasina bi Mosis ganigani kabomidi iyouna bi wawaya iyeburidi bi iwoned bo, “Kokita, raghanina Yawe God mmkodi gwara iveremina, wiiwaghasina maragasina ibera tami biiyadi bi mmko ganiganina na yimatakira da Yawe God yana wiiwaghasina maragasina Isrel yawata yadagudaguni.”

<sup>12</sup> Bi Yawe God ivisisiya Mosis biidi iwona bo, “Kugae koya debane da yawata tanamake. Bi yagu gwara da sisiya akima benabenadi yadi



bata debadiye agiruma na anaverem, bi tam wawaya kuniyevevedi da sinakabisisiredi.”

<sup>13-14</sup> Wasina bi Mosis kana wiiwiita Josuwa teya sikabununagha da koya siyaghiini. Na dogadogara biyadi ivisisiya iwona bo, “Mma kokoyayimii patana da kanaveramagha tami biyadi. Bi Eron da Hur na tami yawata mma. Memeda iyabo wiikawakereyana nuwapoyina gwabine na inapiika toudi biyadi da sinakabiwiitrotomani.” Wasina bi Mosis da Josuwa, Yawe God yana koya aghiinina sidaguni.

<sup>15</sup> Raghanina Mosis igae koya debane na uuwa dumadumana koya isowomumu. <sup>16</sup> Bi Yawe God yana kiniwa yeghanina iyowogha Sainai Koyana debane. Bi uuwa koyana isowomumu da gabudara 6 sikovi bi raghani ibori na God, uuwa kamonama Mosis ikwatuvuni da iyapiika. <sup>17</sup> Bi Isrel damdi na koya kayene bi raghanina sikayogagawa, na Yawe God yana kiniwa sikita ware keyama ghamana gweyurina koya debane. <sup>18</sup> Wasina bi Mosis koyana iyaghiini iyageege da uuwa kamone irughu bi name gabudara 40 da nubabasu 40 imakae.

## 25

### *Kiregoru Kabikabikuwayina*

*God, Mosis iwoneni da wawaya ivikatayidi da siyiwiita sawara bogae-bogaema siyapuyo da God yana Kiregoru Kabikabikuwayina yoghanina kiiravine.*

<sup>8</sup> Yawe God ivisisiya Mosis biidi iwona bo, “Wawaya Kiregoru Kabikabikuwayina sinabera kiiraviguve da Tagu nama kamodiye anamake. <sup>9</sup> Kiregoru Kabikabikuwayina da kana sawara tupadi nuwagiuridi na naboni mayimayiyina aniyevevemna kobera.”

### *Wiiwaghasina Maragasina dedewagina*

<sup>10</sup> “Wawaya kuwonedo da kii kana waghawagha akeisiyama dedewaga sinabera. Kanakabirubata na yana guri 110 sentimita, yana naba na 66 sentimita bi yana gae na 66 sentimita.\* <sup>11</sup> Kamona da kubuna gould wotama kopasi bi nawanawanagha gouldma kikiru konatorewiikena-  
navivireni. <sup>12</sup> Kwaki yadi ruwamaruwa gouldma kobera bi dedewagina kayena yadi ruwamaruwa na tadigegha kovikaba, kwaki bata nawana tane bi bata bada nawane. <sup>13</sup> Akeisiya kiinama paghodi kobera bi gouldma kopasi. <sup>14</sup> Paghodi dedewaga nawanawadiye kwakidiye konitupatete bi toudima konakawari. <sup>15</sup> Paghodi kwakiye kokuyowana; gegha konakabitavetavedina. <sup>16</sup> Raghanina dedewagina inakovi na Wiiwaghasina Maragasidi girumidi akima benabenadiye anaverem, na kunuwana kamone.

<sup>17</sup> Wasina bi taratawana gouldma konabera tamumu koghatavenina gawarina, yana guri 110 sentimita, bi yana naba na 66 sentimita.† <sup>18</sup> Bi gould kokasigudaguda da Serubim‡ bata koberadi <sup>19</sup> bi taratawana debane konikarapasidi na toudi da taratawana na tanagha, taratawanina pusiridiye na Serubim tadigegha kotoura. <sup>20</sup> Bi mabedi na sinarorona sinakanibu da taratawana sinarogutawani. Sinimiiri karokaroneyana bi

\* **25:10:** Hebrew gamodima kadikabirubata na kiubikma sikabiyavi, (yana guri 2.5 bi yana naba 1.5 da yana gae 1.5) kiubik na yana ruba na imakwarukwaruwa da inagho imatupiyi bo basune 44.5 - 45.7 cm. † **25:17:** Yana guri na 2.5 kiubik, bi yana naba na 1.5 kiubik. ‡ **25:18:** Serubim na gegha akakovidina bi toudi na kanukanuma ere-mabemabedi iyawogha gawara kabikabikuwayidi sakoyakoyagha.

sinakayogenara taratawanine. <sup>21</sup> Bi Wiiwaghasina Maragasina girumina akima benabenadiye dedewaga kamone kwuwana bi mmko taratawanina kabi da dedewaga debane kutore. <sup>22</sup> Wasina bi taraboga Serubim bata basudiye da Wiiwaghasina Maragasina Dedewagina debane, na noko gawarina kamone tam yawata tani banana da yagu gwara anaverem Isrel damdi kiiravidiye.”

## 28

*God, Mosis bada iwoneni da metagha kemakema kabikabikuwayina, gouldma wane ghabughabu gabugabuna gawarina, da kibe miimiiri ragharaghana yadi 7 meme kibe sinatourana sinabera. Bi kate Mosis bada iwoneni da metagha Kiregoru Kabikabikuwayina sinabera tupayaragha yadi bata yawata kamone, da bebera inibogobogaeni, bi gari kiregoru inikenavivireni. Bi kate iwoneni da suwara kiiravine ribiribi kadigabugabuna gawarina bronsma sinabera, bi kate dabira ghamana koghakogha kiiravine.*

### *Prist kadi kounagha*

<sup>1</sup> Wasina bi Yawe God, Mosis iwonena mayeni bo, “Waresim Eron da natunatuna: Nadab, Abiu, Eliesa da Itama kwatuvedi yawata sinapiika. Dam Isrel kamodima na toudi avineyidi da sinabagibagiyegu naboni **prist**. <sup>2</sup> Bi kounagha kabikabikuwayidi kobera waresim Eron kiiravine, da raghanina inikofe na kanakita ininuwakayowana bi wawaya sinakabikarawayeni. <sup>3</sup> Wawaya akowa kirakiidi kuwoned, iyawogha nuwagiura averedi da sawara sinabera. Na toudi kawagha prist kadikunagha sinabera Eron kiiravine bi wawayina konakabireni da tagu inabagibagiyegu naboni prist kiikiwawona.”

## 31

### *God yana Kiregoru sawaridi kanaberabera wawayidi*

<sup>1</sup> Wasina bi Yawe God ivisisiya Mosis biidi iwona bo, <sup>2</sup> “Kuwaiyana! Tagu, Jiuda kana dam kamonama, Hur tubuna, bi Uri natuna tomogha Besalel avineyi, <sup>3</sup> bi kanumiguma avibonuvi. Na noghota da nuwagiura miimiisedi avereni, bi akowa yawata da sawara bogaebogae beradi: <sup>4</sup> Bi katugha wiinuwakayowanidi beradi bi kate gould, silva da bronsma sawara beradi; <sup>5</sup> akima sinabori bi sinataramumu sawara tupadi kadikounagha kiiravine da kii tarakatugha. Touna nuwagiura tupana inikapukapu bi mmkodi bagibagi akowama inabera. <sup>6</sup> Bi kana wiiwita, na Dan kana dam kamonama, Ahisamek natuna tomogha Oholiyab avineyi. Bi kate bagibagi damdi akakovidi nuwagiura averedi da awaki sawaridi awonem da kunabera na sinabera. <sup>7</sup> Sawaridi na mma: Yagu Kiregoru Kabikabikuwayina, Wiiwaghasina Maragasina Dedewagina, da kate taratawanina, touna na tamumu koghataveyana gawarina, da kate yagu Kiregoru Kabikabikuwayina kana sawara: <sup>8</sup> kiinabonabo bi kate kana sawara; kibe miimiiri gouldma sibera bi kate kana sawara, da sikoko kana gabugabuna gawarina; <sup>9</sup> suwara gabugabuna gawarina da kana sawara, bi dabira ghamana koghakogha kiiravine da kate kana abamiimiiri, <sup>10</sup> bi kounagha wiinuwakayowanidi katukatuyidi poopodi -nokodi na Eron kana gara prist kiikiwawona kiiravine, da kate gara natunatuna sinakounagha bi sinabagibagiyegu naboni **prist**; <sup>11</sup> bi wawaya bo sawara toreiredi kana mayawaga; da kate sikoko ghabughabu gawara

Kabikabikuwayina kiiravine. Bi wawaya nuwagiura kirakiidi mmkodi sawaridi sinabera metagha awonem na naboni.”

## 32

### *Kau natuna makina gouldma sibera*

<sup>1</sup> Wasina bi wawaya sikita da Mosis koyama geiyayowogha yaininagha, na Eron sigwagwari bi siwoneni bo, “Geghomiiri da god kiiravidae kunabera da ininaghoveda bi inakoyayida. Noko tomoyina, Mosis iyabo Ijipt kuburama ikabikanibuveda, na gekayakovi da awaki itubugha touna biidi.”

<sup>2</sup> Na Eron iwonedo bo, “Natuwavinemi, natunatumi tomotomogha da wasiwasike taina yodi gouldma beraberadi siyagha na kokabitave-taveyana, bi kokawara kopiika tagu biidi.”

<sup>3</sup> Na wawaya tupadi kadi taina yodi sikabitavetaveyana bi sikawara sipiika Eron biidi. <sup>4</sup> Bi gould iyouna da ivirararayidi na sivirarima bi ibera da kau natuna makina igubani. Raghanina wawaya sikita na sirukwatu bo, “O Isrel, god na mmakatanina meko Ijiptma ikabi kanibuedana!”

<sup>5</sup> Raghanina Eron ikita da wawaya svinuwamiise, na kau natuna makina naghona suwara gabugabuna gawarina ibera bi iviyonayona iwona bo, “Maram na Yawe God biidi kepo tana tanabera.”

<sup>6</sup> Raghani ibori na didibara wote wawaya ribiribi sikawara sipiika bi puyo gabugabunidi da wiiturana puyodi sigibu. Wasina bi muriye na simake yowogha sikam da siniuna, bi siniuna neghanegha na madawara beradi siyaberabera.

<sup>7</sup> Wasina bi Yawe God, Mosis biidi iwona bo, “Kuyowogha yaininagha, basuna yam wawaya, iyawogha kukabidi da Ijipt kuburinama kokanibutaveyana, na bera berokirakiina sibera. <sup>8</sup> Toudi sivi-yaininagha da keda metagha aviyevevedi da siyakivini na sikuyoveni, bi kau natuna makina gouldma sibera na sipepeteni da sisuwari. Bi siwona da nokona yadi god meko Ijipt kuburama ivikanibuedina.”

<sup>9</sup> Bi Yawe God, Mosis iwonena mayeni bo, “Mmkodi wawaya akitadi na akovi da nuwanuwadi sikotakii. <sup>10</sup> Katana kuyovegu bi nuwanuwagu ipugha kirakii toudi biiyadi na anakasiwiiberodi. Wasina bi tam da nosinosim anabera da konidam kiitowana.”

<sup>11</sup> Bi gegha da Mosis, God nuwanuwana ikani iwona bo, “O Yawe God, yam maragata ghamanama yam wawaya Ijiptama kukabi kanibuedi, bi noko kiiravine na gegha nuwanuwam inapughu da kuniberodina!

<sup>12</sup> Memeda kuniiberodi, na Ijipt damdi sinawona da yam noghota berona bi Isrel damdi kupiikedi koyae, da kubura debanama kunibero tuwanonoyidi. Na genuwanuwam inapughuna; yam noghota kuwamiri da gekuna kasiwiiberodina. <sup>13</sup> Yam wiitamariyana Abraham, Aisik da Jeikap kunoghosi, kiiravine wiisuwona maragasina kam waghawaghae kuveredi raghanina kuwona bo, ‘Anabera da nosinosim yadi koroto ware kewokewo abame naboni bi kate avisuwona da kubura tupana ayaveredina sinirapenena waghasi.’ ” <sup>14</sup> Na Yawe God yana noghota iwamiri da awaki iyanuwanuwasu- iureni Isrel damdi biiyadi, na ibera da geiyunuyidina.

<sup>15</sup> Wasina bi Mosis koyama iveremagha iyowogha bi imane na akima benabenadi bata. Akimidiye na God yana gwara karodiye da kubudiye girugirumidi. <sup>16</sup> Mmkodi akima na God tounamani itarapaapadi, bi sisiyidi na touna wosina igiruma.

19 Raghanina Mosis ipiika taki ririne da kau natuna makina bi kate wawaya siyirikuwana ikitadi na nuwanuwana ipughu kirakii, na nokodi akima benabenadi koya kayene dobodobove ivitavena yowoyowoghana da igawoworidi. 20 Bi kau natuna makina meko wawaya siberana, ikabi da keyame igabuni. Wasina bi ikasigudaguda da iviyapukare bi rarime ivitavenayowoyeni bi Isrel damdi itupedi da siniuni.

21 Wasina bi Mosis, Eron ivitarakiyaneni iwona bo, “Mmkodi wawaya awaki tam biidi sibera bi kuvinaghovedi mmko tamumuna ghamana sibera?”

22 Na Eron iwonabodeyana bo, “O bada, genuwanuwam inapughu bi mmkodi wawaya na kwakovidi da yadi wiina metagha bi berona siyabera. 23 Na siwonegu bo, ‘Geghomiiiri da kiiravidae god kunabera da ininaghoveda bi inakoyayida. Bi noko tomoiyina, Mosis iiyabo Ijipt kuburama ikabikanibueda na gekayakovi da awaki itubugha touna biidi.’ 24 Na awonedi bo, ‘Iiyawogha taina yodi gouldma beraberadi gwabimiye na kokabitavetaveyana.’ Wasina bi sikawara sipiika siveregu, na keyame avitavenageeeyana na mmko kau natuna makina nuwane iguba mayeni da itubugha.”

25 Mosis ikita da Eron gerubana wawaya iyakabiwiidouvidi, bi sibera da kadiaviya matadiye toudi neghanegha waghata. 26 Na taki matamketane imiiri bi irakapara bo, “Tam iiyabo Yawe God yana nawae, na piika tagu biidi!” Na Livai kana dam kamonama tomotomogha tupadi sivikasitaghomana bi sigwagwarawiikenavivireni.

27 Bi iwonededi bo, “Yawe God, Isrel dammi yadi God, mma naboni iwona, “Tupami yami seri koyouna bi konagho konarughu da taki tupana konavera rughuwoneni nawana da nawana bi warewaresimi, turaturami da maketurami kovikasunughana.’ ” 28 Na dam Livai tomotomogha Mosis yana sisiya sikabisisireni bi noko gabudarine na tomotomogha yadi 3,000 sivikasunughana. 29 Wasina bi Mosis iwonededi bo, “Tami, Yawe God kokabisisireni bi bera rotomanina kobera da warewaresimi, turaturami da maketurami kovikasunughanedi, na kata Yawe God ivimiiseyemi bi yatoretoireiremi naboni yana **prist** da konabagibagiyeni.”

30 Raghani ibori na Mosis wawaya iwonededi bo, “Tami tamumu bero kirakiina kobera. Na katana anaveramagha anagae koyae; da memeda tamumu noghotataveyanina Yawe God gwabinama anakabi tami kiiravimiye.”

31 Wasina bi Mosis iveramagha igae Yawe God biidi bi iwona bo, “Mmkodi wawaya na bera berokirakiina sibera. Da toudimani kiiravidiye gouldma god sibera na siyapeepeteni. 32 Bi katana, yadi tamumu kunoghotataveni, bi gegha na, memeda kagu waghawagha yam buka kamonama kasunaghataveni.”

33 Bi Yawe God iwonabodeyana bo, “Gegha, iiyawogha Tagu biidi tamumu sinaberana, yagu buka kamonama kadi waghawagha anakasunayi. 34 Na kunagho, da yagu wawaya kuninaghovedi konanagho da gawara meme awonem na nabo, bi yagu aneya ininaghovem. Bi gegha da raghani inapiika na yadi tamumu kiiravine na aro anaveredi.”

35 Wasina bi wawaya kau natuna makina, Eron ibera bi sipepeteni kiiravine na Yawe God gubaga bero kirakiinama aro iveredi.

## 34

### *Akima benabenadi woudi*

<sup>1</sup> Raghani viya murine, na Yawe God, Mosis iwoneni bo, “Akima benabenadi bata kuboridi nokodi kugawoworana naboni, bi debadiye na sisiyidi mayimayiyidi anagiruma ware naghove naboni. <sup>2</sup> Maram didibare na kabununagha, da kugae Sainai Koyane bi name kunabanangu.”

<sup>4</sup> Na Mosis akima benabenadi bata iboridi, bi didibare pomsowae akimidi ikawara igae Sainai Koyane, metagha Yawe God iwonenina naboni.

<sup>5</sup> Bi Yawe God uuwa kamonagha iyowogha da nama yawata siyamiimiiri, na Tounamani kana waghawagha iwonena mayeni, Yawe God. <sup>6</sup> Wasina bi Yawe God, Mosis naghone inomiiri bi irukwatu bo, “Tagu, na Yawe, bi kayowiiyayeyana da nuwatotowana kana God, na genuwanuwagu iyapughupughu yaininagha, bi nuwamonika da wiitumaghaneyana gwabiguve na aninuwayuyuna nonowa. <sup>7</sup> Bi nuwamonika gwabiguve da aninuwayuyuna nonowa kata da inanagho kimta 1,000 murine, bi iyyawogha bera beroberodi da tamumu sabera na ananoghotatedi. Bi berabero wawayidi da natunatudi, tubutubudi, bi kate nosinosidi na aro anaveredi.”

<sup>8</sup> Bi Mosis ivituwapore oghogheyana da mayiyina iyowogha dobodobove bi God ikabepepi <sup>9</sup> iwona bo, “O Yawe God, memeda kuninuwamiise tagu biidi na arurupari da gwabimiiye kunamake. Wiisuwona mmkodi damdi nuwanuwadi sikotakii, bi gegha da bagune, yama berabero di da tamumu kunoghotatedi bi kabimii da tamwosina yam wawaya.”

<sup>10</sup> Wasina bi Yawe God iwonabodeyana bo, “Kuwaiyana! Tagu wiiwaghasina maragasina aberabera Isrel damdi teya. Bi wawaya tupami naghomiye konakitagu bera ghamaghamadi anabera mekodi wawaya gegha naghove siyakita kubura mududiye siyatubughana. Basuna tami kiiravimiye na mmkodi anabera, na wawaya kamodiye komakamakena tupadi sinanaghara.”

<sup>28</sup> Mosis gabudara 40 da nubabasu 40 name koya debane Yawe God yawata simakae, bi getana awaki iyakam bo iyaniunana. Bi touna wiiwaghasina maragasina sisiyidi - gwara yadi 10 akima benabenadi debadiye igiruma.

### *Mosis mayiyina iyayeyeghani*

<sup>29</sup> Wasina bi Mosis Sainai Koyanama iyowogha bi imane na Wiiwaghasina Maragasina akimidi benabenadi bata ikabitawana. Touna koya debane God teya sivisiya bi raghanina iveramagha iyowogha, na mayiyina iyayeyeghani bi geiyakovina. <sup>30</sup> Eron da Isrel damdi sikita bi Mosis mayiyina iyayeyeghani na sinaghara da gesiyapiika ririnena.

<sup>31</sup> Bi gegha da Mosis ikwatuvedu na Eron da Isrel dogadogara siveramagha bi ivisisiya toudi biiyadi. <sup>32</sup> Wasina bi noko murine, na Isrel damdi tupadi simiiririya bi Mosis gwara tupadi Sainai Koyana debane Yawe God iwoneni, na naboni wawaya iwonawiiakovi. <sup>33</sup> Raghanina Mosis toudi biiyadi wiisisiya yakabitore, na mayiturababara garanama mayiyina yasowo. <sup>34</sup> Bi raghanina Mosis yanagho Yawe God yawata Kiregoru Kabikabikuwayina kamone wiisisiya biidi, na mayiturababara yakabitaveni patana da yakanibu. Bi raghanina yakanibu na metagha

God iwonawiiyoyowaneni na Isrel damdi yawoned, <sup>35</sup> na Isrel damdi sakita da mayiyina na yayeyeghani. Wasina bi Mosis mayiturababara garanama mayiyina yasowo mayeni patana da Yawe God yawata wiisisiya magha biidi na yakabitaveni.

## 40

*Wasina bi Mosis puyo kiiravine wawaya ivibabiidi. Mmkodi puyodina na Kiregoru Kabikabikuwayina sinayoghani da kana sawara bi kate **prist** kadi kunagha kabikabikuwayidi. Wawaya puyo sipiikena kirakiiyeni da mmkodi sawaridi rubana siyabera. Dam Jiuda kamonama tomogha kana waghawagha Bejarel bi dam Dan kamonama na tomogha kana waghawagha Oholiyab, bi kadi kabiwiiwiita akakovid, tomotomogha da wasiwasike mmkodi sawaridi sibera metagha God, Mosis iviyeveveni da iyaberana naboni.*

### *Kiregoru Kabikabikuwayina kabiwiiimirina*

<sup>1</sup> Wasina bi Yawe God ivisisiya Mosis biidi iwona bo, <sup>2</sup> “Nawaravi dagudaguna bi gabudara dagudaguna na yagu Kiregoru Kabikabikuwayina kona kabiwiiimiiri. <sup>3</sup> Bi Wiiwaghastina Maragasina Dedewagina, mekana gwara yadi 10 kamone na Kiregoruna kamone kutore bi tupayarayina beberama naghona kutorebabari. <sup>4</sup> Bi kiinabonabo kawari kurughu da kate kana sawara kiiravine sibera, na debane kutoura. Bi kate kibemiimiiri kawari kurughu bi kibedi debane kutoura.

<sup>5</sup> Wasina bi sikoko gabugabuna gawarina gouldma sibera na Wiiwaghastina Maragasina Dedewagina naghona kutore bi bebera kirorogi da Kiregoruna kunaguduni. <sup>6</sup> Bi suwara kadi gabugabuna puyo gabunidi kiiravine na yagu Kiregoru naghona matamkete kutore. <sup>7</sup> Bi dabira ghamana koghakogha kiiravine kabi da Kiregoru da suwara gabugabuna gawarina basudiye kutore bi rarimama kibonuvi. <sup>8</sup> Bi gawarina na beberama kutayinaviviridi da kunagaridi bi bebera siberana kuvirorogi da Kiregoru garina matamketana inagudu.

<sup>9</sup> Wasina bi toreirana mayawagina kabi bi Kiregoru da kana sawara tupadi kamone na debadiye kiwagha, bi kutoreireni, da touna kabikabikuwayina. <sup>10</sup> Bi suwara kadi gabugabuna gawarina puyo gabunidi kiiravine da kana sawara tupadi, mayawagama kiwayidi bi kutoreireni da kabikabikuwayina. <sup>11</sup> Mayawagama dabira ghamana koghakogha kiiravine da kana miimiiri kiwayidi bi kutoreiredi.

<sup>12</sup> Bi Eron natunatuna yawata kupiikedi Kiregoru Kabikabikuwayina naghona da rarimama kiyekidi. <sup>13</sup> Bi Eron gara kabikabikuwayidima kikounayi, bi mayawaga debane kiwayi da kutoreireni tagu inabagibagiyege naboni **prist**. <sup>14</sup> Natunatuna piikedi da prist kadi garama kikounayidi, <sup>15</sup> bi mayawaga debadiye kiwagha ware tamadinaki mayawagama kwiiwayi na naboni, da nonowa sinabagibagiyege naboni prist. Toudi da nosinosidi na kata da kimta muriye sinapiipiika na prist bagibagina sinaberabera wiiwoneni.”

<sup>16</sup> Mosis bera tupana metagha Yawe God iwonenina naboni ibera. <sup>17</sup> Wasina bi bodu wiiibatane, na nawaravi dagudaguna bi gabudara dagudaguna, na Kiregoru Kabikabikuwayina sikabiwiiimirini. <sup>18</sup> Mosis, koghora kadi miimiiri akimama siberana name bonayidiye koghoridi ikabiwiiimiridi bi riiri da tupoga itoura. <sup>19</sup> Wasina bi sowa siberana Kiregoruna irikena debanagha sitore bi wowone na ribiribi bekadima sowa siberana tounama sikasitawani, metagha Yawe God iwonana naboni.

<sup>20</sup> Wasina bi Mosis akima benabenadi bata iyouna da Wiiwaghasina Maragasina Dedewagine iuwana. Bi paghodi kwakiye sivitupateete Wiiwaghasina Maragasina Dedewagina nawanawane, bi kanataratawana, meko debane na tamumu koghatavenina gawarina ikabi da itaratawani. <sup>21</sup> Bi Dedewagina ikawari irughu Kiregoru Kabikabikuwayine bi tupayaragha beberina tupatupana ivirorogi da Wiiwaghasina Maragasina Dedewagina iyababari, metagha Yawe God iwonana naboni.

<sup>22</sup> Bi kate kiinabonabo ikawari irughu Kiregoru Kabikabikuwayina kamone, bi tupayaragha beberina kubune kikiramutumutuba yana nawae itore, <sup>23</sup> bi bred Yawe God biidi sipuyo na iyouna da debane itoura, metagha Yawe God iwonana naboni.

<sup>24</sup> Bi kube miimiiri ikawari irughu Kiregoru kamone da wareregubugubura yana nawae itore da kiinabonabo imiiri karoneni <sup>25</sup> bi kibedi Yawe God matane ivinawanawii, metagha Yawe God iwonana naboni. <sup>26</sup> Bi sikoko gabugabuna gawarina gouldma sibera na ikabi da tupayaragha beberina naghone itore, <sup>27</sup> bi sikoko igibu, metagha Yawe God iwonana naboni.

<sup>28</sup> Wasina bi bebera ivirorogi da Kiregoru matamketana iyagudu. <sup>29</sup> Bi suwara gabugabuna gawarina puyo gabuna kiiravine Kiregoru matamketana naghone itore, bi debane ribiribi da bred isuwara, metagha Yawe God iwonana naboni.

<sup>30</sup> Bi dabira ghamana koghakogha kiiravine Kiregoru da suwara gabugabuna gawarina bi basudiye itore bi rarimama ivibonuvi amagha kiiravine, <sup>31</sup> na Mosis, Eron da natunatuna yawata name imadi da kayedi samagha, <sup>32</sup> raghanina Kiregoru kamone rughu biidina, bo nagho suwara gabugabuna gawarine na, metagha Yawe God iwonenina naboni iberu.

<sup>33</sup> Na Mosis, Kiregoru da suwara gabugabuna gawarina beberama igari wiikenavireni, bi gari matamketane bebera ivirorogi. Wasina bi Mosis bagibagi tughurina iberu da ivikovini.

### *Yawe God yana kiniwa*

<sup>34</sup> Wasina bi uuwa Kiregoru Kabikabikuwayina isowo, na Yawe God yana kiniwa ivibonuvi. <sup>35</sup> Uuwa Kiregoru wowone itourawiiipikapika na Yawe God yana kiniwa ivibonuvi kiiravine, na Mosis gerubana da iarughu kamonena.

<sup>36</sup> Bi raghanina uuwa Kiregoru debanama inarukawari, na Isrel damdi sinaguguwa bi sinakivini sinanagho gawara tane. <sup>37</sup> Bi uuwa geinarukawari, na kate gesinanaghona - patana da inarukawarina gabudarine na wasina. <sup>38</sup> Na yadi pepewa gabudaridi tupana kamone, na Yawe God yana gwabigwabiyana uuwa Kiregoru wowone gabudare siyakitakita, bi nubasuve na keyama iyakarakarata na siyakitakita.

## Livitikas

### *Wonawiiakowa*

Bariyawa gamodima (English) mmko bukana kana waghawagha na *Livitikas*, basuna mmko bukana na Livai kana dam yisisiyeni. Nokodi wawayidi ribana na **prist** siyiwiitedi, bi siyiwiita da Yawe God yana Kiregoru Kabikabikuwayina siyakoyakoyayi.

### *Tamumu wiimiisana suwarina*

<sup>1</sup> Yawe God, Kiregoru Kabikabikuwayinama Mosis ikwatuvени iwona bo, <sup>2</sup> “Mmkodi na suwara gabuna kadi wonawiiyeveveyana, na Isrel damdi mma naboni kuwoned, raghanina wawaya iyyabo ribiribi kwasuwasuwaru Yawe God biidi na kau tana, bo sip bo gout tanagha kunakawari kunapiika yam suwara kiiravine.

<sup>3</sup> Meboda yam suwara kau, na nokona ribiribi makina bi takutakukuna bi getana berona gwabinena. Kunakawari kunapiika Kiregoru Kabikabikuwayina matamketane, da Yawe God matanena tam wasina. <sup>4</sup> Bi imam ribiribina gayamine kutore, da yana basuna noko ribiribina kam gawara inakabi inarabobo da Yawe God noko rabobona iniwaghasineni da kam gawara ikabi da yam tamumu ikabitaveni, bi inaberam da matane na tam rotomanim. <sup>5</sup> Yawe God naghone kunakasunuyi, bi Eron natunatuna toudi na **prist** noko ribiribina ganiganina sinayouna bi Kiregoru Kabikabikuwayina matamketane, suwara gabugabuna gawarina nawanawana yadi 4 sineburidi. <sup>6</sup> Wasina bi ribiribina bekana kunasikataveni, bi kunarigha da kunataramutu. <sup>7</sup> Bi prist suwara gabugabuna gawarine kii raberabega sinatoura bi sininawiini. <sup>8-9</sup> Bi ribiribina dimna da kayena kukoghadi bi prist kunaveredi, da taridi tupadi bi gayama da nanara teya suwara gabugabuna debane keyama wowone sinatoura, da noko ribiribina ere tupana sinagabuni. Mmkona suwara gabugabunina, kam suwarina, bi ghabuna iwaratete kirakii Yawe God biidi.”

*Yawe God kate bada Mosis iwoneni da rubana wawaya sip bo gout bo ayabo da buruku wouna kedana mayimayiyina sinasuwara naboni puyo gabugabunina. Mmkodi sawaridi gabunidi kiiravine na bada iwonawiiyeveveni.*

## 3

### *Wiiturana suwarina*

<sup>1</sup> Yawe God iwona magha bo, “Meboda kau kunapuyo naboni wiiturana suwarina, na noko makina bo yagarina bi takutakukuna getana berona gwabinena. <sup>2</sup> Bi Kiregoru Kabikabikuwayina matamketana naghone, imam ribiribina gayamina debane kutore bi kunakasunuyi. Bi Eron natunatuna toudi na **prist** ribiribina ganiganina sinakabi da suwara gabugabuna gawarina yadi nawanawana 4 sineburidi. <sup>3-4</sup> Bi dim kamonama nanara tupadi, da kubupisipisika yadi bata ere nanaridi da katekate gerena kuyouna bi kusuwara. Bi prist wiiturana puyonama mmkodi dimdima inasuwara naboni kam suwarina Yawe God biidi. <sup>5</sup> Wasina bi Eron natunatuna



suwara gabugabunidi debane sinatoura bi sinagibu wiikapu.\* Mmkona kam suwarina, bi ghabuna na iwaratete kirakii Yawe God biidi.”

*Noko wawayina iiyabo ribiribi rapene na yana rakaraka da turaturana yawata ribiribina iyuvina sinakani. Mmkodi na Yawe God yana sisiya kau kiiravine. Sisiyidi mayimayiyidi ivisisiya sip bo gout sapuyo naboni wiiturana suwarina kiiravine.*

## 13

### *Beka gubagidi kana wiiveveveyana*

<sup>1</sup> Wasina bi Yawe God ivisisiya Mosis da Eron biiyadi iwona bo, <sup>2</sup> “Meboda iiyabo gubaga ghamana, nota bo sinina inaruyano bi yaberabera da beka gubagina ghamana, na yana wawaya sinapiikeni **prist** biiyadi, Eron, bo natunatuna tana. <sup>3</sup> Da prist gubagina sinakabikita yapori, bi ghunighuni gubagina kamone miimiiridi sinapoe bi gubagina inayokirakii sini kamone, na wasina nokona beka gubagina ghamana. Wasina bi prist wawaya inawonedi bo, ‘Mmko wawayina na God matene na idadabu.’

<sup>45</sup> Iiyabo beka gubagina ghamana gwabine na gara tamogosisiridi iniyagha, gayama ghunighunina geininasina, bi kawana inakasibabari bi wawaya biiyadi inarukwatu bo, ‘Tagu na dadabugu! Gekonapiika ririguvana!’ <sup>46</sup> Raghanina gubagina gwabine inamakamake na touna patana dadabuna. Na tanaduma taki kubune inamakae, wawaya gwabidima inibogae.”

## 17

### *Ribiribi ganiganidi sisiyina*

<sup>10</sup> Yawe God ivisisiya Mosis biidi iwona bo, “Raghanina wawaya ribiribi inakasunuyi, na ganiganina inororotaveyana bi noko murine inakani. Meboda Isrel wawaya tana bo kubura wiibata wawaya yawata komakamake bi iyuwa ere ganiganina inakani, na noko wawayina tagu anamiiri kubuteni da getagu yagu wawaya. <sup>11</sup> Sawara yawayawiidi tupadi yadi yawa na ganigani kamone, bi ganigani averemi da suwara gabugabuna gawarina debane yami tamumu iyakoghatavedi. Na ganiganina yana basuna na yawa, noko biidi na tamumu yakoghataveyana.”

## 18

### *Wimumurana kana wonawiiyoyowana*

<sup>1</sup> Wasina bi Yawe God, Mosis iwonena mayeni bo, <sup>2</sup> “Isrel damdi kuwonedi da Tagu na Yawe yami God. <sup>3</sup> Gegha konabera da ware Ijipt damdi siyaberaberana, iyawogha yadi kubure koya makamakena naboni, bo konabera da ware Kenen damdi siyaberaberana, iyawogha yadi kubure akabimi tanaghonagho na naboni. Geyadi kedagha konanaghona. <sup>4</sup> Tagu na Yawe God, noko biidi yagu gwara da wonawiiyoyowana kokabisisiredi da konabera. <sup>5</sup> Memeda yagu gwara konakabisisiredi bi wonawiiyoyowana konabera, na yawa gwabidima konakabi, Tagu Yawe God.

<sup>6</sup> Tagu Yawe God, na yagu sisiya kowaiyana, da getana iiyabo yana rakaraka ririne yawata sinimumuranana.

\* **3:5:** Didibara patepatena da ravidu patepatena prist puyo gabugabunidi sasuwara Isrel damdi kiiravidiye, bi wiiturana suwaridi sakabi da puyo gabugabunidi debane satoura. **17:10:** Gen 9:4

<sup>19</sup> Gegha wasike nawaravi yakabikabi, bi yawata konimumuranana, basuna touna na dadabuna.

<sup>20</sup> Gegha tomogha tana wavinena yawata konimumuranana - memeda naboni konabera na konidadabumi.

<sup>21</sup> Gegha natunatumi konapuyo, god Molek\* yana suwara gabugabuna gawarina debane. Tagu na Yawe yami God, bi memeda naboni konabera na kagu waghawagha konisininamayayai.

<sup>22</sup> Gegha tomogha tana tomogha turana yawata sinimumuranana, mayimayiyina wasike teya; Mataguve na mmko ibero kirakii.

<sup>23</sup> Gegha tomogha bo wasike tana ribiribi teya sinimumuranana, memeda naboni konabera na tami konadadabu.

<sup>24</sup> Gegha mmkodi beradi konabera da konidadabumi. Basuna nokodi wawaya Kenen kubure samakamakena naboni sibera da mataguve na sidadabu, noko biidi na kuburinama ivikanibuedi bi tami konarughu kamone.”

## 19

### *Nuwapoya vitadi gwaradi*

1 Yawe God, Mosis iwonena mayeni bo, <sup>2</sup> “Isrel damdi tupadi kukasi wiitaghomidi bi kuwonedida da Tagu Yawe yami God na kabikabikuwayigu, na kobera da kabikabikuwayimi.

<sup>17</sup> Iiyabo berona inabera tam biidi, na noko berana gegha nuwanuwam kamone kunatorena, bi gegha da nuwamiiseye kisisiya wawayina biidi, bi berana kuvirotomani wawayina yawata, da gegha iniberomna.

<sup>18</sup> Gegha biwa kunakabina bo nuwanuwam patana inapughu yam wawayi waghata biidi, bi gegha da maketuram kinuwayuyuneni naboni tammani kwiinuwayuyunemna. Tagu na Yawe God.”

## 20

### *Raborabodi kanumidi gegha yawata wiisisiya*

<sup>6</sup> Yawe God ivisisiya Mosis biidi iwona bo, “Isrel damdi kuwonedida da iiyabo sawara yana basuna kabina kiiravine, na Tagu, Yawe God initarakiyanegu. Bi gegha wonawiiyoywana kiiravine na inanagho iiyabo, raborabodi kanumidi yawata sisisiya na wawayina biidi. Memeda wawaya naboni inabera, na anamiiri kubuteni da getagu yagu wawaya.”

## 24

### *Biwa kabina kana wonawiiyoywana*

<sup>19</sup> Yawe God, kate bada Mosis iwonena mayeni bo, “Isrel damdi kuwonedida da iiyabo wawaya iniruberowaneni, na awaki ibera, na mayimayiyina touna biidi konabera. <sup>20</sup> Meboda irikena inakasigiini, na touna bada mayimayiyina konabera da irikena tana konakasigiini. Bi meboda wawaya matana tana inibero, na mayimayiyina touna bada naboni matana tana kovibero. Bi meboda wawaya nighona tana inakasirige, na mayimayiyina touna bada naboni nighona tana kokasirige. Wawaya iiyabo nokodi bera berodi naboni inabera, na mayimayiyina bada bera berodi naboni touna biidi konabera. <sup>21</sup> Iiyabo wawaya tana yana ribiribi inakasunuyi,

\* **18:21:** Molek na Amon damdi yadi god. **18:23:** Exo 22:19 **19:18:** Mrk 12:31

na inimiisana da initaparari. Bi iyyabo wawaya tana inakasunuyi, na mayimayiyina touna bada kokasunuyi.

<sup>22</sup> Tagu na Yawe yami God, noko biidi mmkodi gwara na tami tupami ki-iravimiye, Isrel dammi da kate kubura wiiyata damdi iyyawogha kamomiye samakamakena.”

## Nambas

### *Wonawiiakowa*

Bariyawa gamodima na mmko bukana kana waghawagha na *Nambas* basuna yana chapter dagudagudi yadi ruwamaruwa na Isrel yana wiiyogha tomotomogha yadi koroto sikabiyavina da kate kadi dam yisisiyedi. Mmko bukana bada yawonawona da metagha Isrel damdi, bodu yadi 38 mayabe siyamakamakena, da awaki siyaberabera bi metagha Sainai Koyanama sipepewa sinagho Kenen kubura wiibarabarate.

## 6

### *Eron yana wiimiiseyana Isrel damdi biiyadi*

<sup>22</sup> Yawe God, Mosis iwoneni bo, <sup>23</sup> “Eron da natunatuna kuwonedu da Isrel damdi siniimiiseyedi na mmkodi sisiyidima sinawonedi.

<sup>24</sup> ‘Yawe God inimiiseyemi,  
bi inabodami.

<sup>25</sup> Yawe God mayiyina inabera da inaruyeghani debamiye,  
bi miisena inabera tami biiyadi.

<sup>26</sup> Yawe God nuwamiiseye inakitakitami,  
bi nuwaruriri inaveremi.’

<sup>27</sup> Raghanina Eron natunatuna yawata kagu waghawaghae Isrel damdi siniimiiseyedi, na Tagu wosina toudi animiiseyedi.”

## 13

### *Kitawiikighu damdi yadi twelve*

<sup>1</sup> Yawe God, Mosis iwoneni bo, <sup>2</sup> “Isrel damdi kadi dam yadi 12 kamodima, babada tadigegha kuvinegga dam nununagha kiiravidiye bi sinanagho da Kenen kubura, meko Isrel damdi avereveredina sinakitawiikighuni.” <sup>3</sup> Na Mosis metagha Yawe God iwoneni na iberu. Da Isrel kana dam yadi 12 kamodima babada tatadigegha ivinegga, bi Paran mayabine yadi takima iviporadi sikanibu sinagho.

<sup>17</sup> Raghanina Mosis iviporadi siyakanibu da Kenen kubura siyakitawiikighuni na iwonedu bo, “Kikiramutumutuba yana nawae kogae da Negeb kubura makewapana koverarughuwoneni bi korughu konagho koyakoya kubure. <sup>18</sup> Da kuburina akovina konakabi, bi wawaya viya name samakamake, bi meboda maragasidi bo noganogadi? <sup>19</sup> Bi tanawa akovina konakabi, miisena bo berona? Awaki kwanatudiye samakamake ere papadi bo debae gepaapadina? <sup>20</sup> Bi dobodobona kanakita metagha? Mournourina bo gomagomarinu? Bi name kii bo gegha? Bi kovimatipo da kuburina kana kiiuwa mududi kokawara koveramagha.” (Mmkona greip yadi meni dagudaguna irina).

<sup>21</sup> Na tomotomoyidi kikiramutumutuba yana nawae sigae sinagho da tanawa sikitawiikighudi Zin mayabina wareregubugubura yana nawae bi

igae inagho patana da kubura kana waghawagha Reob, nokona kubura kana waghawagha Lebo-Hamat ririne kikiramutumutuba yana nawae.\*

### *Kitawiikighu siveramagha*

<sup>25</sup> Kuburina sikitawiikighuni ikovi bi gabudara 40 sikovi murinena siveramagha, <sup>26</sup> Mosis, Eron da dam Isrel tupana biiyadi Paran mayabine, kubura kana waghawagha Kedesma. Bi yadi kitawiikighu warana dam Isrel biiyadi sivimaghamaghatara da kate noko kuburinama kiiuwa sikawara siveramagha na siviyevevedi. <sup>27</sup> Wasina bi tomotomoyidi, Mosis siwoneni bo, “Tam noko kuburine kuviporami kanagho, na tanavina moumourina, da kwabudi miisedi; bi kam wiyeveveyana na kiiuwadi makatanina noko kuburinama. <sup>28</sup> Bi gegha da wawaya noko kuburine samakamake na toudi maragasidi, bi yadi kwanatu na ghamanakidi da papadi na bada maragasidi. Bi Anak nosinosina kakitadi, da wawayidina imaraguriguridi. <sup>29</sup> Bi Amelek damdi Negeb kubure samakamake, bi dam Hitti, Jebusi da Amori na koyakoya kubure samakamake, bi Kenen damdi yegii ririne samakamake da kate Jordan rarimina rurerenagha.”

<sup>30</sup> Wasina bi Keileb iwona na wawaya, Mosis sigwagwari siyamiimiiri na sivraborabobo bi iwona bo, “Touda rubana nokodi wawaya tanageiwayidi bi tanavina tanakabi, na kata tanagae tananagho da kuburina tanakabi tanirapeneni.”

<sup>31</sup> Bi gegha da tomotomogha iiyawogha yawata sigae sinagho na siwona bo, “Gegha, nokodi wawaya na sivimaragata kirakii, bi gerubana tananagho da yawata tanirouwana.” <sup>32</sup> Na noko tanavina sikitawiikighuni na kiiravine wara berona Isrel damdi biiyadi siviisiya, siwona bo, “Tanawa meko kakitawiikighuni, na wawaya kamone samakamakena yiberodi. Nokodi wawaya name kakitadi na imaraguriguridi. <sup>33</sup> Bi kate Napili damdi bada name kakitadi. (Toudi na Anak nosinosina). Bi tounii kakita mayemii da toudi matadiye, na kagisi kirakii ware tatata naboni toudi riridiye.”

## 14

### *Wawaya sigwini*

<sup>1</sup> Wasina bi dam Isrel tupana sidagu gamo ghamanama sinasiyapa, da noko nubabasune na siduu raghani. <sup>2</sup> Da gwinima Mosis da Eron siviaviyedi, siwonedi bo, “Tounii kakayoveni da name Ijiptne kayarabobo! Bo meboda mma mayabe. <sup>3</sup> Bi awaki kiiravine na Yawe God yanavenaveda noko kuburine, da wawaya name sinikasunughaneda? Bi natuwavineda da natunatuda sinaroda naboni neneyana. Bi iyamiise kirakii da meboda tayaveramagha Ijiptma!” <sup>4</sup> Na siwonena mayedi bo, “Touda kiiravidae kada wiinaghowana tana tanavineyi bi tanaveramagha Ijiptma.”

<sup>5</sup> Wasina bi dam Isrel tupana naghodiye bi Mosis da Eron sipepeta da mayiyidi siyowogha dobodobove. <sup>6</sup> Bi Nun natuna Josuwa da Jepune natuna Keileb, na kitawiikighu damdi yadi bata siviinuwapoya na kadigara sitayina gosigosira, <sup>7</sup> bi dam Isrel tupadi siwonedi bo, “Noko kuburine tupana kavera rughuwoneni da kakita wiikighuni bi tanavina na imiise kirakii. <sup>8</sup> Memeda Yawe God ininuwamiise touda biiyadi, na noko kuburine

\* **13:21:** Mmko yana basuna mmkodi tomotomogha Kenen kuburina tupana sivitukitakita yegii ghamane da inagho Jordan rarimine bi wareregubugubura yana nawae barate da inagho kikiramutumutuba yana nawae barate.

inakabida tanarughu da inavereda. Bi tanavina na mounourina da kwabudi miisedi bi ribiribi peyaridi. <sup>9</sup> Bi gekonikuwamira da Yawe God koniaviyenina, gegha kuburina wawayidi konanagharedina, basuna Yawe God na gwabidae bi toudina gegha kadiwiwita tana meme, bi rubana da tanageiwayidi, noko biidi na gekonanagharedina.”

<sup>10</sup> Wasina bi wawaya tupana siwona da Josuwa da Keileb akimama siyarouvidi da siyikasunughana. Bi gegha da Yawe God yana kiniwama irumaghatara dam Isrel tupadi biiyadi, Kiregoru Kabikabikuwayina naghone.

*God, Mosis iwoneni da iyikuwamira bi wawaya iynaghovedi siyanagho mayabe, da Yegii Idurina kanarutayine siyataveyana.*

*God iwona da yana wawaya aro inaveredi*

<sup>26</sup> Wasina bi Yawe God, Mosis da Eron iwonedi bo, <sup>27</sup> “Raghani viya mmkodi wawaya kawakekedi gwinima siniaviyegu? Isrel damdi yadi gwini Tagu biidi na awaiyana! <sup>28</sup> Na noko biidi mmko sisiyina kowonedi: Yawe God yawonawona bo, ‘Wiisuwona da awaki beradi sisiyidi awaiyana kovi-sisiyedi na nokodi bera anabera tami biiyadi. <sup>29</sup> Bi iyawogha sikabiyavimi da kami bodu 20 bi nabo igae, na mma mmko mayabine konarabobo, basuna tupami gwinima koviaviyegu na kiiravine, <sup>30</sup> bi kubura meme avisuwona da ayaveremi, na tupami kate gegha konarughu da konamakena. Wasina Jepune natuna Keileb da Nun natuna Josuwa, toudi kawagha sinarughu noko kuburine.

<sup>31</sup> Bi natunatumi kiiravidiye mekodi kowona da kami aviya sinayouna ware nenyana, na anakabidi sinarugha noko kuburine, meko kosinighiyeni na name sinamake. <sup>32</sup> Bi tami na mmko mayabine konarabobo. <sup>33</sup> Bi natunatumi na bodu 40 mmko mayabine sip sinakoyakoyagha patana da tupami konarabobo. Bi geyami wiitumaghana gwabiguve kiiravine na sinakabikwarakwara. <sup>34</sup> Tami tanavina gabudara yadi 40 kokita wiikighuni kiiravine, na bodu 40 aro anaveremi bodu tanagha, na gabudara tana kiiravine. Bi koberagu da kami aviya kiiravine na noko kabikwarakwarana damina konakabi. <sup>35</sup> Tagu, Yawe God iisisiya, da wiisuwona mmko berana anabera mmko damna kawakekedi tupadi biiyadi, iyawogha sivotuwika-pukapu da siaviyeguna. Bi mma mayabe yadi tughura sinabanani, da mma tupadi sinarabobo.’”

## 20

*Miriyam irabobo*

<sup>1</sup> Wasina bi nawaravi dagudagune, na dam Isrel tupana siverakanibu Zin mayabine, da Kedes kubure sivitaki. Bi Miriyam name irabobo na sidogu.

*Dam Isrel sigwini magha*

<sup>2</sup> Bi noko kuburine rarima gegha kiiravine, na wawaya tupadi Mosis da Eron sigwagwaridi bi siviaviyedi. <sup>3</sup> Da gwinima Mosis siwoneni bo, “Toumii kakayovena kiirakiyi ni da warewaresimii yawata kayarabobo, Yawe God matane sirabobona naboni. <sup>4</sup> Awaki kiiravine touda Yawe God yana wawaya mabo kukabi kanibueda mmko mayabine, da yada ribiribi yawata tanarabobo? <sup>5</sup> Awaki kiiravine kubera da Ijpt kubura kakuyoveni bi kapiika mmko kuburina berone? Mma na getana wit bo kogheya, greip bo pomegrenate,\* bi getana rarima da niuna.”

**14:33:** Acts 7:36    **20:2:** Exo 17:1-7    \* **20:5:** Pomegrenate na kiiuwa tana bi Isrel damdi kadi kam tana. Bi kana kam na metemetevina, bi kana kita na ware pasiporo bi ghamanakina.

<sup>6</sup> Wasina bi Mosis da Eron, wawaya tupadi sikuyovedi bi sinagho Kiregoru Kabikabikuwayina matamkete bi mayiyidi siyowogha dobodobove. Na Yawe God yana kiniwa yeghanina irumaghatara toudi biiyadi, <sup>7</sup> bi Mosis iwoneni bo, <sup>8</sup> “Yam dighona kabi bi waresim Eron yawata Isrel tupadi kokwatu wiitaghomidi. Bi wawaya matadiye noko akimina kuwoneni da rarima inaveremi. Noko kedane na tam akimama rarima kunapiikeni toudi kiiravidiye, da yadi ribiribi teya sinaniuna.”

<sup>9</sup> Na Yawe God, Mosis iwoneni na naboni ibera da naghone bi dighonina ikabi.

### *Mosis akima irouvi*

<sup>10</sup> Wasina bi Mosis da Eron wawaya tupadi sikwatuvedi na akima ghamana naghone sivitaghomidi, bi Mosis iwona bo, “Kowaiyana, tami wawaya kawakeekeemi, bo mmko akiminama rarima kanapiikeni kiiravimiye?”

<sup>11</sup> Bi Mosis yana dighona imane na irukabepi da akimina irouvi raghani bata, na rarima ivitosiyo ikanibu da wawaya tupadi da yadi ribiribi yawata siniuna.

<sup>12</sup> Bi gegha da Yawe God, Mosis da Eron iwonedo bo, “Tami Isrel damdi matadiye gekoyitumaghanegu bi gekoyiyeveveyana da Tagu kabikabikuwayigu kiiravine, na mmko damna kate gekoninaghovedi meko kuburina avisuwona da ayaveredina nabo.”

### *Eron yana rabobo*

<sup>23</sup> Bi Idom kubura kana wiibarabarate, Hor Koyane Yawe God, Mosis da Eron iwonedo bo, <sup>24</sup> “Tami kubura Meriba rarimine gekoyakabisisiregu kiiravine, na Eron gerubana noko kuburina Isrel damdi avereveredi na inarughuna, bi touna mma inarabobo. <sup>25</sup> Na Eron da natuna Eliesa kurutayinidi kogae Hor Koyana debane. <sup>26</sup> Bi name **prist** garadi Eron gwabine na kabitavetaveyana bi natuna Eliesa kikounayi, kiiravine Eron nama inarabobo da inanagho nosinosinanakim biiyadi.”

<sup>27</sup> Mosis awaki tupana Yawe God iwoneni na naboni ibera. Da wawaya tupadi matadiye bi Hor Koyana saghiini sigae. <sup>28</sup> Mosis, Eron kana gara ikabitavetaveyana bi natuna Eliesa ivikounayi, bi Eron name koya debane irabobo. Wasina bi Mosis da Eliesa koyama siveramagha siyowogha, <sup>29</sup> bi raghanina dam Isrel akowa sikabi da Eron irabobo, na tupadi gabudara 30 kiiravine sidou.

## 21

### *Bronsmata mota sibera*

<sup>4</sup> Bi Hor Koyana sikuyoveni bi sitouyana Yegii Idurina kedana sikabi, da Idom kubura siyaveravivireni. Bi gegha da kedae wawaya nuwanuwadi sipughu basuna yadi wagawaga iyaguriguri. <sup>5</sup> Na toudi gwinima God da Mosis siviaviyedi siwona bo, “Awaki biidi Ijiptna kokabikanibuvoda da mma mayabe tana rabobo? Toumii kam da rarima gegha! Bi kate geyama kayowana mmko kamna berona!”

<sup>6</sup> Wasina bi Yawe God, mota googonidi iviporadi sirughu wawaya kamobasudiye da siyakanikanidi, na dam Isrel korotodi sirabobo. <sup>7</sup> Na wawaya sipiika Mosis biidi bi siwona bo, “Toumii bera berona kabera raghanina Yawe God da tam biidi kagwinina. Bi kiiravimiiye Yawe God biidi kurupari da mmkodi mota gwabimiima inakabitavetaveyana.” Na Mosis wawaya kiiravidiye irupari.

<sup>8</sup> Wasina bi Yawe God, Mosis iwoneni bo, “Mota googonidi gubadi tana kubera bi kiikera damone kiyatawatawani. Memeda mota, wawaya tana inakani na inakayogagawa inakita na inayawa.” <sup>9</sup> Noko biidi Mosis, bronsma mota igubani bi kiikera damone ikiyatawani. Da memeda mota, wawaya tana inakani na inakayogagawa da bronsma mota beraberana inakita na inayawa.

### *Sinagho Moab kubure*

<sup>10</sup> Wasina bi dam Isrel sitouya sinagho da kubura kana waghawagha Obotne sivitaki. <sup>11</sup> Bi Obot kubura sikuyoveni sitouya na sinagho mayabe kubura kana waghawagha Iye-Abarim, Moab kubure raghani matana nawane. <sup>12</sup> Bi nama sitouya na sinagho viriri kubura kana waghawagha Jeredne sivitaki. <sup>13</sup> Wasina bi nama sitouya magha na sinagho da kikira-mutumutuba yana nawae Anon rarimina rurerene sivitaki, mayabe dam Amori yadi kubura kana wiibarabarate (Anon rarimina na barata, touna Moab kubura da Amori kubura itupayarayidi).

### *Amori yadi kiiwawo Siyon sigeiwayi*

<sup>21</sup> Wasina bi Isrel damdi sawariyonayona sidarudi dam Amori yadi kiiwawo Siyon biidi da siyawoneni bo, <sup>22</sup> “Toumii yama wiina da yam kubura kanavera rughuwoneni. Bi gekeda kanituirana da yami kwabuve kanarughuna, bo yami doguve rarima kananiunana. Toumii Kiiwawo yana kedagha kawagha kananagho patana da yam kubura kanaveratupiireni.”

<sup>23</sup> Bi gegha, kiiwawo Siyon geiyiwaghasina da Isrel yana kubura siyavera rughuwoneni. Touna yana aviya damdi ikwatu wiitaghomidi bi sikanibu sinagho mayabe da dam Isrel teya siyiaviya. Raghanina kubura kana waghawagha Jahasne siverakanibu na name dam Isrel teya sivirouwa. <sup>24</sup> Bi gegha da Isrel sigeghomiiiri da yadi serima kiiwawo Siyon sigeiwayi bi yana kubura sikabi, Anon rarimine da igae inagho Jabok rarimine, bi gesiyano kirakii wasina Ammon damdi yadi barate, basuna yadi barata na ere maragasidi siyakighukighu wiimasiyeni. <sup>25</sup> Dam Isrel sigeghomiiiri da dam Amori yadi kwanatu tupadi sivirapeneyana da kamodiye sitoura wiipikapika, yadi kwanatu ghamana Hesbon da kate kwanatu gisigisidi ririnena.

### *Basan yadi kiiwawo Og sigeiwayi*

<sup>31</sup> Dam Isrel, Amori damdi yadi kubure sitoura wiipikapika simakae. <sup>32</sup> Bi Mosis totomogha idarudi da Jasa kwanatuna siyakitawiikighuni, murine na dam Isrel sigeghomiiiri da kwanatu gisigisidi ririne teya sivirapeneyana bi Amori damdi nama makamakedi sirukwavina sikanibu. <sup>33</sup> Wasina bi dam Isrel simiiri wamira da keda yageege Basanma na sikabi sinagho. Bi Basan kana kiiwawo Og yana aviya damdi teya sikanibu da kubura kana waghawagha Edreine sivirouwa.

<sup>34</sup> Bi gegha da Yawe God, Mosis iwoneni bo, “Gekunanagharenina, kiiravine touna, yana wiaviya damdi tupadi da kate yana kubura imadebamve atoretoredi. Bi Amori damdi yadi kiiwawo Siyon, iiyabo Hesbonne iyibada bi metagha kuberani na naboni mayimayiyina kunabera kiiwawo Og biidi.” <sup>35</sup> Na dam Isrel, kiiwawo Og, natunatuna da yana wiaviya damdi sigeiwayidi, getana iiyabo siyakabiwiadina. Wasina bi yana kubura sikabi sivirapeneni.



## 22

*Balam isinighii da Isrel iyimagidi*

<sup>1</sup> Wasina bi Isrel damdi sitouya sinagho da Jodan rarimina ririne, Moab ruwiipikapikane sivitaki bi nawane na Jeriko kwanatuna.

<sup>2</sup> Raghanina Jipo natuna Balak, Moab kana kiiwawo iwaiyana da Isrel damdi awaki sibera dam Amori biiyadi, <sup>3</sup> bi kate Isrel damdi yadi viya nama, na yana wawaya teya sinaghara kirakii. <sup>4</sup> Wasina bi Moab damdi Midiyan babada siwonedo bo, “Mmko korotona ghamana bi sawara tupadi sigwagwarida na siniberodi, ware metagha kau kwabuve rei tupadi yakamkovi di na naboni.”

<sup>5</sup> Bi noko raghanine na Jipo natuna Balak, touna Moab kana kiiwawo kiiravine, na sawariyonayona iviporadi da Beo natuna Balam biidi, touna yana kubura wadubove Petone iyamakamake Euprate rarimina ririne. Na Balak wara idaru iwoneni da iyapiika touna biidi na iwona bo, “Dam tana Ijptma ipiika. Toudi kubura tupana sakabikabimumu bi ririguve samakamake. <sup>6</sup> Bi sivimaragata kirakii getagu naboni, na piika kiiraviguve kunimagidi. Memeda noko murine na rubana anageiwayidi da anarukwawina yagu kubura sinakanibutaveni. Akovi da raghanina wawaya kwiimiiseyeni, na wiimiiseyana yakabi bi raghanina wawaya kwimagi, na noko wawayina yakabikwarakwara.”

<sup>7</sup> Na Moab da Midiyan babada sitouya, na imaga kana wiimiisana manena sikawari da Balam siyavereni da Isrel iyimagidi. Raghanina sipiika Balam biidi, na Balak metagha ivisisiyana siwonavereni.

<sup>8</sup> Wasina bi Balam iwonedo bo, “Kata nubabasuve mma yawata tanakena, bi maram yagu wonabodeyana metagha Yawe God inaveregu na ananemi.” Na Moab babada nama Balam yawata simake.

<sup>9</sup> Bi God ipiika Balam biidi iwona bo, “Noko awaki wawayidi tam yawata komakamake?”

<sup>10</sup> Na Balam iwona bo, “Jipo natuna Balak, Moab damdi yadi kiiwawo wara idaru tagu biidi iwona bo, <sup>11</sup> ‘Kuwaiyana, dam tana Ijptma sipiika. Toudi kubura tupana sakabikabimumu na piika da kiiraviguve kunimagidi. Memeda noko murine na rubana da anagogona kuridi da anarukwavinidi.’”

<sup>12</sup> Bi gegha da God, Balam iwoneni bo, “Geyawata konanona. Bi gegha Isrel damdi kunimagidina, basuna toudi nada wiimiiseyana sikabi.”

<sup>13</sup> Bi raghani ibori na Balam igeghomiiri da Balak yana sawariyonayona iwonedo bo, “Yawe God geiyiwaghasinegu da yawata tananaghona, na koveramagha yami kubere.”

<sup>14</sup> Na Moab babada siveramagha Balak biidi bi siwoneni bo, “Balam isinighii na geyawata kayapiikana.”

*Wasina bi Balak, babada ghamaghamadi iviporadi sinagho Balam biidi. Bi Balak iwona da miisana ghamana Balam iyavereni memeda iyapiika da Isrel damdi iyimagidina. Katana God, Balam iwoneni da tomotomoyidi teya sinanagho Balak biidi, bi God metagha iwoneni da iyabera na naboni kawagha inabera.*

*Balam yana donki*

<sup>21</sup> Na Balam didibare igeghomiiri da yana donki ikabununayi bi Moab babada yawata sinanagho Balak biidi. <sup>22</sup> Bi gegha da, God nuwanuwana ipughu Balam biidi basuna touna nokodi babada yawata sinagho, na Yawe God yana aneya Balam yana keda imiiriboda ware aviya naboni.

Balam na yana donki debane iyamakamake bi yana wiitamamariyana tomotomogha yadi bata yawata siyanono. <sup>23</sup> Bi raghanina donki, Yawe God yana aneya ere serina keda basune ikita iyamiimiiri, na kedama ivituirana irughu kwabuve. Bi Balam yana donki irouvi bi ibera da iyiveramayi kedae.

<sup>24</sup> Wasina bi Yawe God yana aneya wain kwabudi yadi bata basudiye keda gidorona imiiriboda, bi nawana da nawana na papa akimama sibera.

<sup>25</sup> Raghanina donki, Yawe God yana aneya ikitana, papae iviriya da Balam kayena iwasiraturatu. Na Balam, donkina iroumayeni.

<sup>26</sup> Bi Yawe God yana aneya ivinagho da taraboga gisina imiiriboda, bi getana taraboga meme da wiikasiwamira katakatiye bo duggedugeye.

<sup>27</sup> Raghanina donki, Yawe God yana aneya ikitana, Balam rogune ikenay-owogha. Na Balam nuwanuwana ipughu na yana dighonama irouvi.

<sup>28</sup> Wasina bi Yawe God, donki kawana ikimototari na Balam iwoneni bo, “Tagu getana awaki berona ayabera tam biidi, bi awaki kiiravine na kurouyigu da raghani aroba?”

<sup>29</sup> Na Balam iwona bo, “Tagu kuberagu da wawaya matadiye na naboni ware neghanegha. Tagu akayovena kirakiiyeni da memeda seri ayakabi imaguve, na kata ayagwarunuyim!”

<sup>30</sup> Wasina bi donki iwona bo, “Taguna yam donki, bi raghani nonowa debaguve kwageru bi kwawagawaga. Bi naghove, naboni abera tam biidi, ware kata abera na naboni, bo gegha?”

Na Balam iwona bo, “Gegha, getana naboni kuyaberana.”

<sup>31</sup> Wasina bi Yawe God, ibera da Balam ikitarunagha da aneya ikita keda basune iyamiimiiri bi imanena seri iyakabikabitawani. Na Balam ipepeta da mayiyina iyowogha dobodobove.

<sup>32</sup> Na Yawe God yana aneya iwona bo, “Awaki biidi yam donki kurouvi da raghani aroba? Kuwaiyana, mmko yam wagawagana mataguvana ibero kiirakii, na apiika da aniaviyem. <sup>33</sup> Bi yam donki ikitaguna raghani aroba naghoguve ivikasirana. Bi memeda noko geiyaberana, wiisuwona tagu ayakasunuyim, bi touna iyayawa.”

<sup>34</sup> Wasina bi Balam, Yawe God yana aneya iwonabodeni bo, “Tagu bera berona abera, geayakovi da tam keda basune kuyamiimiiri wiaviyegu kiiravine. Noko biidi memeda mmko yagu wagawagana matamve inabero na kata anaveramagha.”

<sup>35</sup> Yawe God yana aneya iwona bo, “Mmkodi tomotomogha yawata konagho, bi awaki anawonemna toudi kawagha kisisiya.” Wasina bi Balam, na Balak yana babada yawata siveramagha sinagho Moab kubure.

## 23

*Raghani aroba Balak da Balam suwara sibera, da meboda Balam Isrel damdi iyimagidi, bi nonowa na Balam gerubana iyimagidina. Touna wasina God kawagha iyisisiyeni da metagha miisena iyabera Isrel damdi biyadi. Balam, God wonana raghani ruwamaruwa ivisisiyana. Mmkona yana sisiya wiibatana.*

<sup>18</sup> Wasina bi Balam mmko warana ivisisiyeni:

“Balak, Jipo natuna,  
piika da yagu sisiya kunawaiyana wiimasi.

<sup>19</sup> God touna gegha wawaya wotana, gemeyani iyiyabana.

Bi touna gemeyani yananoghoti iyawamiwamirina, naboni wawaya saberaberana.

Bi nonowa yabera da awaki yawoneni na inabera.

Raghanina yisuwona da awaki berana inabera, na naboni yatubugha.

<sup>20</sup> Tagu iwonegu da mmkodi wawaya animiiseyedi.

Touna ivimiiseyedi, na gerubana noko wiimiiseyanina anawamirina.

<sup>21</sup> Yawe yadi God na gwabidiye,

Toudi rukwatuma sakabepepa da touna na yadi kiiwawo,

Bi piropiro bo nuwapoya ghamadi

gegha inapiikedi Jeikap nosinosina biiyadi,

toudi na Isrel damdi.

<sup>22</sup> God, Ijijt kuburama ikabikanibuvedi,

bi yana maragata na ware garagara kau makina naboni geananaman-  
ina.

<sup>23</sup> Wawaya gerubana dam Isrel sinimagidina

toudi kate gerubana imapuma siniberodina.

Kata na wawaya, Jeikap nosinosina sinisiyedi, toudi na Isrel damdi:

'Kokita awaki beradi ghamaghamadi God ibera yana wawaya kiira-  
vidiye!'

<sup>24</sup> Bi Isrel damdi na ware laiyon naboni maragasina

Yageghomiiri da kana aviya yunugha yakam

bi ganiganidi yaniuna.

Murine na yakena yowogha da yiyawiitaveyana!"

## 24

*Wasina bi Balam yana wonakasiyaragha wiiruwamaruvina ivisisiyeni,  
iwona bo:*

<sup>17</sup> "God iviyevevegu da wawaya tana kate murigha inapiika,  
tagu akitani, bi gekatota iyapiiikana.

Bi kiiwawo tana inapiika, naboni kewokewo,

Jeikap nosinosina, toudi na Isrel damdi kamodima.

Touna, Moab damdi mayitepadi inarouwa

bi Set damdi deudeudi inagawowora.

<sup>18</sup> Bi kana aviya, Idom damdi inageiwayidi,

da yadi kubura inakabi,

na dam Isrel inimaragata kamokamogha.

<sup>19</sup> Wiinaghowana tana Jeikap nosinosina kamodima inapiika

bi Moab damdi toudi Ir kwanatune patana samakamake na iniberodi."

## 25

*Dam Isrel, Baal sipepeteni*

<sup>1</sup> Raghanina Isrel damdi Sitimne siyamakamake, na tomogha sidagu wiimumurana beradi siyaberabera Moab wasiwasike yawata. <sup>2</sup> Wasina bi mmkodi wasiwasikedi, tomotomogha siviyonedi da yadi god siyasuwawaridi, na Isrel tomotomogha, Moab wasiwasike yawata sikam da yadi god sipepetedi. <sup>3</sup> Mmko kedane dam Isrel, Moab damdi sivrurukapuedi da Baal-Peo sipepeteni, na Yawe God nuwanuwana ipughu kirakii na gubaga bero kirakiina ivipora Isrel biiyadi.

<sup>4</sup> Wasina bi Yawe God, Mosis iwoneni bo, "Wawaya kadi wiinaghowana kabidi, da naghoguve bi gabudare koroto matadiye kikasunughana da Isrel damdi biiyadi genuwanuwagu inapughu maghana."

<sup>5</sup> Na Mosis dam Isrel kadi babada iwonedni bo, “Tami tatadigegha, tomotomogha iyawogha yami wiibadana rogune bi sivirukapuwana da Baal-Peο siyapeepeteni na kovikasunughana.”

<sup>6</sup> Wasina bi Mosis da dam Isrel na Kiregoru Kabikabikuwayina matamketana naghone siyiduduwana, bi matadiye Isrel tomogha, Midiyan wasike irutayini ipiika yana rakaraka biiyadi. <sup>7</sup> Raghanina Eron tubuna, bi Eliesa natuna Piniyas touna na **prist**, mmko ikitana igeghomiiri da koroto ikuyoveni, bi imane iyo ikabi <sup>8</sup> da Isrel tomogha ikivini irughu yana kiregoru kamone. Piniyas noko iyonama tomogha igwari da iyona ivikukupaghopagho inagho wasike kamokamone irughu na sirabobo. Noko raghanine gubaga bero kirakiina Yawe God ivipora Isrel damdi biiyadi na ikovi. <sup>9</sup> Bi gegha da noko gubaginama na wawaya yadi 24,000 nada sirabobo.

<sup>10</sup> Wasina bi Yawe God, Mosis iwonedni bo, <sup>11</sup> “Eron tubuna, Piniyas touna na prist yana berama iviyeveveyana da yana noghota tagu naboni, bi geiyiwaghasina da wawaya, god mududi siyapepetedina, wasina tagu kawagha. Nuwanuwagu ipughu Isrel damdi biiyadi bi ayanoghonoghoti da ayiberodi, bi gegha da noko naboni na Piniyas yagu nuwapughu ivikovini da gegha aniberodina. <sup>12</sup> Na Piniyas kuwonedni da tagu wiiwaghasinina maragasina touna biidi aberabera, da yagu nuwaruriri averevereni. <sup>13</sup> Touna ikayovena kirakiyeni da kagu waghawagha ghamana iyitarababaraneni, na Isrel damdi yadi tamumu ikoghataveni, noko biidi. Tagu wiiwaghasina maragasina aberabera touna da nosinosina biiyadi. Da toudi na yagu prist raghani nonowa.”

## 27

### *Josuwa, Isrel ininaghovedi*

<sup>18</sup> Na Yawe God, Mosis iwonedni bo, “Kanumigu na Nun natuna, Josuwa gwabine na kabi bi imam gayamina debane kutore. <sup>19</sup> Bi Eliesa, touna na **prist** da kate wawaya tupana naghodiye kubera da Josuwa inamiri bi matadiye karadeba da touna wawaya ininaghovedi naboni kam tupataveyana. <sup>20</sup> Bi yam wiibadana muduna kuvereni da Isrel damdi gamona sinakabisisireni. <sup>21</sup> Bi Eliesa, touna na prist naghone inamiiri bi kiiravine na Eliesa inibabiigu da yagu nuwagiura Urimve\* inakabi. Bi yana sisiye, na Josuwa da dam Isrel tupadi sinakanibu bi yana sisiyama na sinaveramagha.”

<sup>22</sup> Na Mosis ibera da metagha Yawe God iwonedni na naboni. Josuwa ikabi bi Eliesa da dam Isrel naghodiye ikabiwiiimiiri. <sup>23</sup> Bi Mosis imana Josuwa gayamine itoura bi ikaradeba da wawaya ininaghovedi, metagha Yawe God iwonedni na naboni.

## 33

### *God iwona da dam Isrel, Kenen kuburina sinakabi*

<sup>50</sup> Raghanina dam Isrel, Moab ruwiiipikapikane, Jodan rarimina ririne sivitaki siyamakamake, bi nawane na Jeriko. Noko raghanine, Yawe God, Mosis iwonedni bo, <sup>51</sup> “Isrel damdi mmko sisiyina kuwonedni, ‘Raghanina Jodan rarimina konatowawonedni bi konarughu Kenen kubure, <sup>52</sup> na

**27:18:** Exo 24:13 \* **27:21:** Urim na sawara gisigisidi, memeda akima gisigisidi naboni. Bi toudima prist rubana da God yana noghota siyabanabanani. Bi getayakovi da kadikita metagha bo prist metagha bera toudima siyaberabera (Exodas 28:29-30 kokita).

iiyawogha kata nama noko kuburine samakamake na kurukwavina sinakanibu. Yadi god akimama tarakatukatuyidi da yadi kabepepa sawaridi kovikourikekana. <sup>53</sup> Tagu noko kuburina averemi na kokabi kiiravimiye da kamone konamakae. <sup>54</sup> Isrel kamone damve damve kuburina kokabirerei metagha aviyevevemi na naboni. Kubura ghamana, dam ghamana kovereni bi kubura gisina, dam gisina kovereni. Nosi-nosiminakim kadi dam nunudigha kokabireregha. Bi gegha da akima kabikabikuwayidima wiirekwa\* aviyevevemi dam nunudigha kiiravidiye, na naboni yadi kubura sinayouna.

<sup>55</sup> Bi meboda wawaya iiyawogha noko kuburine kata samakamakena gekonarukwavinidi, bi kwiiwaghasinedi sinamake na nuwapoya ghamadi sinaveremi, toudi na ware mugumugu matam kamone bo ware modi ririwamve, bi siniaviyemi. <sup>56</sup> Bi meboda gekona rukwavina sinakanibu na tagu aro anaveremi, kedana mayimayiyina ayanoghonoghosi da aro ayaveredina.’ ”

## 35

### *Wawaya kadi babara kwanatudi*

<sup>9</sup> Wasina bi Yawe God, Mosis iwoneni bo, <sup>10</sup> “Isrel damdi kuwoned, ‘Raghanina Jodan rarimina konatowawonen bi konarughu Kenen kubure, <sup>11</sup> na kwanatu mududi kovinegha da wawaya babaredi kiiravine. Bi meboda tomogha tana geiyanuwagiura da kasunugha bi wawaya tana ikasunuyi na inavera inanagho noko kwanatune na inayawa. <sup>12</sup> Bi memeda wawaya raborabobona yana rakaraka sinakayoveni biwa kabina, bi kasunugha wawayina inavera inanagho babara kwanatune, na gerubana yaininagha sinakasunuyina. Dagudagune na wawaya tupadi matadiye bi wiitupawamiwamira wawayina naghone inamiiri.’ ”

---

\* **33:54:** Mmkona Isrel damdi yadi kiki berana tana, raghanina sakayoveni God yana noghota kabina kiiravinena. Getayakovi da awaki sibera, bi meboda akima gisigisidi bo kii ere tarakatuyidi siyirekweyana. Raghanina sakita da metagha akimidi saririghana, noko naboni na God yana noghota yiyevevedi (Mak 15:24 da Apasol 1:26 kokita).

## Diutoronomi

### *Wonawiiakowa*

Mmko bukana kamone na dam Isrel pinimina bi Kenen kubure sinarughu da sinakabi sinirapenedi. Mosis gerubana yawata sinarughuna, noko biidi na yawonawona wiiyoyowanedi muriye da sinarughu. Na Mosis yawonawona wiiakowidi da metagha God, Ijpt kuburama ikabi kanibuedi bi mayabe ikoyayidina. Bi kate iwonena mayedi da metagha God sinakabisisirena yapori raghanina sinarughu Kenen kuburena.

Grik gamodima, mmko bukana kana waghawagha yana basuna, na *Gwara Wiibatana* kiiravine Mosis, God yana gwara wawaya yawonewonena mayedi yibatani. Bi gwaradi na gegha woudi bo bogaena.

## 4

### *Mosis, Isrel iwonededi da God sinakabisisireni*

<sup>1</sup> Wasina bi Mosis, dam Isrel iwonededi bo, “Gwara tupadi kokabisisireni mekodi awonewonemina, da konamake bi konarughu da kubura meko Yawe, nosinosiminakim yadi God yavereveremina, da konakabi kiiravimiye. <sup>2</sup> Bi Yawe yami God yana gwara awonemi na gegha gwara mududi woudima koniagagudina, bi kate gegha gwarana mududi konakabi tavetaveyanana, wasina kokabisisirena wosidi.

<sup>6</sup> Mmkodi gwara kokabisisirena yaporidi da dam mududi yami nuwagiura bi yami akowa sinakita. Raghanina mmkodi gwara tupadi siwaiyanedi na sinawona bo, ‘Wiisuwona Isrel na dam maragasina bi kana wawaya na nuwanuwagiuridi da akakowidi!’ <sup>7</sup> Yawe yada God na riridae bi yiwiiteta raghanina tarupari touna biidina. Bi dam mududi, ghamaghamadi bo gisigisidi god noko naboni gegwabidiyena. <sup>8</sup> Mmkodi gwara tupadi kata awonewonemi na rotomanidi bi miisedi, getana dam mududi ghamaghamadi bo gisigisidi, gwara rotomanidi mmkodi naboni gwabidiyena.

<sup>32-34</sup> Raghanina maragata ghamanama bi Yawe yami God, Ijptma ikabikanibuvemi, na **berakayowiiwiiyaka** da bera ghamanakidi matamiye ibera. Tami kiiravimiye na Ijpt damdi iviaviyedi, da kabikwarakwara ghamana iveredi. Bi iberami da yana wawaya waghata, bi Sainai Koyane keyama kamonama kowaiyana ivisisiya tami biiyadi, bi gegha da patana komakamake. Bi bera tana mmko naboni naghove itubugha bo gegha? Getana! Konoghota inaveramagha da ghuyoghuyone raghanina God kubura debane wawaya iberadina, kubura tupane kovinogha. Getana god meme mmkodi bera naboni iyaberana!

<sup>39</sup> Kata kovigeruwana bi konakowa yapori da Yawe na God, abama kamone bi kubura debane, getana god meme. <sup>40</sup> Yana gwara tupadi kokabisisireni mekodi kata avereveremina. Wasina bi tami da nosinosimi makamake miisena konabanani, bi raghani gurina kuburine konamakae meko Yawe yami God yaverevere waghasingina.”

## 6

*Yawe yami God koninuwayuyuneni*

<sup>4</sup> Wasina bi Mosis iwona bo, “Dam Isrel, kowaiyana! Yawe yada God, na touna kawagha God. <sup>5</sup> Bi Yawe yami God, nuwanuwami tupana, kanumimi tupana da yami maragata tupanama koninuwayuyuneni. <sup>6</sup> Mmkodi gwara kata awonewonemina na yami noghota kamone kokabitawana yaporidi. <sup>7</sup> Mmkodi gwara natunatumi koviyevewedi. Raghanina yami bareye komakamakena, kedae kopeepewana bo nubabasuve kokenakena yowoghana da kate raghani diidibare kogeghomiiri na konisisiyana.”

## 7

### *Isrel na Yawe God, touna wosina yana wawaya*

<sup>1</sup> Wasina bi Mosis, Isrel damdi iwonedo bo, “Raghanina Yawe yami God inakabimi konarughu meko kuburina konakabi konirapeneni, na naghomiye dam yadi 7 inarukwavina sinakanibu: Damdi na mmakatanidi dam Hitti, Gegasi, Amori, Kenen, Periji, Hivi da dam Jebusi. Nokodi dam na ghamadi bi maragasidi getami naboni. <sup>2</sup> Yawe yami God nokodi dam yami maragate inatorede bi raghanina konageiwayidi, na kovikasunughana. Gegha konakayowiiyayedi da sinamakana. Gewiiwaghasina yawata konabera da koniwiita kabiviviranana da nuwaruririye konamakae. <sup>3</sup> Geyawata koninayi kabivivirana, bi genatunatumi wasiwasike koniwaghasinedi da natunatudi tomotomogha sinarawayidina, bo natunatumi tomotomogha, natunatudi wasiwasike sinarawayidina. <sup>4</sup> Bi memeda tami naboni konabera na nokodi dam sinageghomiiri da natunatumi sinatainawamiridi da kivinigu sinakabitore bi god mududi sinakabepepidi. Na Yawe God nuwanuwana inapughu kirakii na yaininagha iniberotuwanonoyimi.

<sup>5</sup> Mmko na awaki kunabera toudi biiyadi: Yadi suwara gabugabuna gawaridi kiberodi, yadi akima kabikabikuwayidi madasorudi kugawowora, yadi god wasikena Asera\* kabepina kiitupodi kitaragiiyana da yadi tarabiibiisaka tarakatukatuyidi keyame kugibu. <sup>6</sup> Mmkodi beradi kunaberana basuna Yawe yami God itoreiremi touna wosina kiiravine. Dam tupadi kubura debane kamodima na Yawe God tami ivineyimi da yana wawaya. Tami na touna rapene.

<sup>7</sup> Yawe God ivinuwayuyunemi na ivineyimi, bi ivineyimi na gegha tami yami koroto iyaragatana kiiravine bi dam mududina gegha. Wiisuwona da kami dam na igisi kirakii genaboni dam mududi kubura debanena! <sup>8</sup> Yawe God ivinuwayuyunemi bi ikayoveni na wiisuwona maragasina iberanoshinominakim biiyadi na naboni inabera. Noko kiiravine yana maragata ghamanama bi Ijpti kuburama ikabikanibuvemi. Bi wiibagubagurana gawarinama iviyawiimi, Ijpti kana kiiwawo yana wiibadana rogune. <sup>9</sup> Na kwakowa yapori da Yawe yami God na God waghata, touna nonowa awaki yawoneni na naboni yabera. Wawaya iiyawogha sininuwayuyuneni da yana sisiya sinakabisisireni, na ininuwayuyunena kirakiiyedi bi metagha ivisuwona na naboni miisena yabera, da kimta 1,000 kiiravidiye. <sup>10</sup> Bi gegha da iiyawogha gesiyakabikabisisireni na aro yaveredi da yiberotuwanonoyidi. Iiyawogha sasinighiiyeni na yaininagha aro yaveredi. <sup>11</sup> Na noko biidi kokoyagha yaporimi da kata mmkodi gwara da wiiveveveyana tupadi mekodi awonewonemina kokabisisireni.”

6:4: Mrk 12:29    6:5: Mrk 12:30    6:6: Deu 11:18-20    7:1: Acts 13:19    \* 7:5: Asera touna na Kenen damdi yadi god wasikena, bi wasana na wawaya kiitupodi siyakabekabepepidi.    7:6: Exo 19:5    7:9: Exo 20:5,6, 34:6,7

## 8

*Yawe yami God gekoninuwapina*

<sup>2</sup> Wasina bi Mosis, Isrel damdi iwonedo bo, “Konoghosi da metagha Yawe God vikodi bodudi 40 kamodiye ivinaghovemi mayabe kopepewa. Bi genuwanuwami sinawapa da metagha piropiro iveremi da yana sisiya koyakabisisireni, bi nokodi piropiroma na irubumi. Ikayoveni da yami noghota iyakita bi kate akowa iyakabi da memeda yana gwara konakabisisireni bo gegha. <sup>3</sup> Na ibera da vitonana korabobo da yana sisiya koyakabisisiredi, bi muriye na mana iveremi da koyakani. Tami da nosinominakim noko kamna gemeyani naghove koyakamtowoyina. Mmkona wiiveveyana ibera da kam kawagha na gerubana wawaya inayawana. Wawaya yawa inakayoveni na awaki sisiyidi tupadi Yawe God kawanama sakanikanibu na toudi kawagha inakabisisiredi.

<sup>12</sup> Raghanina kam konamoureni da konakamkam bi bare miisedi konayoghana, <sup>13</sup> bi yami kau, sip da gout sinapeyapeyara, bi konamoumouura da yami sawara sinapeyara, <sup>14</sup> na kokita wiimasi da gekona toregegeeyemi da Yawe God koninuwapina bi kate metagha Ijpt kubure, wiibagubagurana gawarinama ikabikanibuvemina. <sup>15</sup> Bi nuwanuwami gesinawapa da touna ivinaghovemi mayaba ghamane bi naghanagharine, meme mota googonidi da gwaghayagwaghaya yawata. Noko kuburina na kakanana bi gegha ere rariminana. Bi gegha da akima kakokakonama ibera da rarima iwusira ikanibu kiiravimiye, <sup>16</sup> bi kate mana ivikanimi, touna nosinominakim naghove gesiyakamtowoyina, bi mmko iberana irubumi da koyakabikuwayeni, bi damone na miisena iyapiikeni tami biiyadi. <sup>17</sup> Bi kwakowa wiimasi da genuwanuwamiye konawona bo, ‘Tagu avikiiwawo basuna maragasigu bi abagibagi kirakii.’ <sup>18</sup> Yawe yami God konoghosi, touna yana wiiwaghasina maragasina nosinominakim teya sibera, na wiiwaghasinina yakabikabitawani, noko biidi maragata iveremi da sawara peyaridi konayouna.”

## 11

*God awaki ibera na konoghosi*

<sup>18</sup> Wasina bi Mosis, dam Isrel iwonawiikatayidi bo, “Yawe God gamona konoghosidi bi konuwagiurena nonovedi. Kwasiye kogiruma bi inamiye kwaghira da kate maitepamiye koviyagha naboni matakira. <sup>19</sup> Natunatumi koviyevevedi; yami bareye konamakamake na Yawe yana gwara konisisiyedi bo kedae konapepewana, nubabasuve kena kiiravine bo raghani diidibare kogeghomiirina.

<sup>26</sup> Kowaiyana! Yami kayowana da Yawe God inimiiseyemi bo aro inaveremi? <sup>27</sup> Kata yana gwara avereveremi. Memeda konakabisisiredi na inimiiseyemi. <sup>28</sup> Bi memeda yana gwara konasinighiyedi bi keda iyyevevemi na konamiiri kubutedi, da god mududi konakivinidi mekodi naghove gekoyakivina, na Yawe God aro inaveremi.

<sup>32</sup> Na kobera yapori bi mmkodi gwara da wonawiiyoyowana kata awonewonemi na konakabisisiredi.”



## 17

### *Metagha kiiwawo vineyina*

<sup>14</sup> Wasina bi Mosis iwona bo, “Yawe God, kubura yavereveremi bi raghanina konapiika noko kuburine na kami aviya konageiwayidi bi yami bare konayoghana da konatourawiipikapika murine, na mma naboni konanuwagiura, ‘Dam turaturada ere yadi kiikiwawo. Noko biidi na kiiwawo tana kiiravidae tanavineyi.’ <sup>15</sup> Yawe God kami dam kamonama tomogha tana inavineyi bi konatore da yami kiiwawo. Gegha tomogha wiibata konavineyina, iiyabo na gedam turamina. <sup>16</sup> Bi gegha hosi peyaridi inayouna tounamani kiiravine bo wawaya iniporadi Ijptma da sinayouna bi sinarutayina sinaveramagha, basuna Yawe God iwona da yana wawaya gemeyani noko kedanagha sinaveramagha Ijptma. <sup>17</sup> Bi kiiwawo genatuwavinena korotodi inayounana. Memeda inabera, na kate nuwanuwana sinatayina wamiri da Yawe God geinakivinina; bi bada moura geinituwiitaghomana. <sup>18</sup> Bi raghanina konabera da inikiwawo, na mmko gwara bukana mayimayiyina tana tounamani kiiravine inagiruma mayeni. Gwara bukana dagudaguna na **prist**, toudi na dam Livai imadiye. Kiiwawo noko bukana inakabi da inagiruma mayeni. <sup>19</sup> Bi yana yawa tupane, na gwabine inamake da nonowa inakabikabiyavi, bi akowa inakabi da Yawe yana God inakabikarawayeni bi mmkodi gwara tupadi inakabisisredi. <sup>20</sup> Raghanina mmko inaberana, kate geinatoregeeyena mayeni da yana wawaya inagetawanidina. Bi kate mmkodi gwarama geinamiiri wamira katakatiye bo duggedugeye bi touna da nosinosina teya raghani gurina Isrel sinibadeni.”

## 18

### *Yawe God mmkodi kiki beradi geyanawiina*

<sup>9</sup> Mosis kate bada wawaya iwonedo bo, “Raghanina kubura meme Yawe God yavereveremi bi konarughu, na gegha nama dam wiibata yadi kiki beradi bero kirakiidi konigubegubeyana.

<sup>10</sup> Gemeyani natum tomogha bo wasike suwara gabugabuna keyamine kunagabunina.

Bi kate gegha kasiko bogaebogae kunaberana, geimapuna kunawonakasiyaragha raghani murina kiiravine, bo kiirapu da yapunema,

bo kuniimagana <sup>11</sup> da kate raborabobodi kanumidi bo kayekiki mekeyudi teya wiisisiya.

<sup>12</sup> Yawe yami God geyana kayowana wawaya iyawogha mmkodi bera bero kirakiidi saberaberana. Wawaya noko kuburine samakamake na mmkodi bera saberabera, noko biidi Yawe God pinimina bi inarukwawina, raghanina kuburine konarughurughuna. <sup>13</sup> Tami nonowa Yawe yami God konakabisisireni. <sup>14</sup> Kubura meko pinimina bi konirapeneni, na wawayidi wonawiipusipusiri imapu damdi da kate wawaya iyawogha raborabobodi biiyadi sisisiyana gwabidima sakabi, bi Yawe yami God geiyiwaghasina da nokodi damdi yadi kiki beradi konaberana.”

### *Peroveta tana Mosis naboni*

<sup>15</sup> “Wasina bi Yawe God, **peroveta** tana inakabi wiimiiri kiiravimiye tagu mayimayiyigu kami dam kamonama, na kohera da konawaiyaneni.

<sup>16</sup> Kiiravine mmkona awaki Yawe yami God biidi kovibaba Horebne, Sainai Koyana kayene kovitaghomimi na raghanine, bi kowona bo, ‘Gekunabera da Yawe yama God gamona kanawaiyana bo yana keyama kanakita, geiyamiise da kanarabobo.’

<sup>17</sup> Wasina bi Yawe God iwonegu bo, ‘Yadi wiibaba na imiise kirakii.

<sup>18</sup> Na tagu, peroveta tana anakabi wiimiiri tam naboni nama yadi wawaya kamodima. Bi anawoneni da metagha inisisiya, bi bera tupana inawonedi metagha awoneni da iyisisiyana. <sup>19</sup> Bi perovetina waghawaghaguve inadimadima bi wawaya iyabo gamona geinawaiyaneni na tagu aro anavereni.

<sup>20</sup> Bi memeda peroveta tana inatoregeeyena mayeni bi awaki geayawoneni da iyisisiya bi inisisiya, bo god mududi waghawaghadiye inisisiya, na konakasunuyi.’”

<sup>21</sup> Bi Mosis yana sisiya ivikiitayini bo, “Memeda konitarakiiyanena mayemi bo, ‘Metagha tanakovi da yana sisiya na gegha Yawe God gwabinama?’ <sup>22</sup> Mmkona metagha konakovi. Raghanina peroveta tana waghawaghaguve inadimadima bi yana sisiya gesinatubughana, na wasina noko sisiyina na getagu gwabigumana. Noko perovetina itoregeeyena mayeni da yana noghotama ivisisiya, na gekonanagharenina.”

## 31

### *Josuwa, Mosis itupataveni*

<sup>7</sup> Wasina bi Mosis, Josuwa ikwatuveni ipiika da dam Isrel tupadi naghodiye bi iwoneni bo, “Kimaragata da kitepatora, basuna mmkodi wawaya kuninaghovedi da kubura meko Yawe God wiisuwona maragasina ibera nosinosidinakim iyaveredi na nabo konarughu. Bi kuniwiitedi da kuburina sinakabi sinirapeneni. <sup>8</sup> Bi Yawe God touna wosina ininagho naghomve, bi yawata gwabimve; kate gemeyani inakuyovem bo inakayosinighiyemna. Gegha kunanaghara bo kuninuwapoyana.”

## 34

### *Mosis yana rabobo*

<sup>1</sup> Wasina bi Mosis, Moab ruwiiipikapikanama itouya inagho da Nebo Koyana iyaghiini bi igekamokamogha da igekawaruwana koyapokona sakwatuveni Pisga, bi nawane na Jeriko kwanatuna. Bi Yawe God kuburina tupana iviyeveveni; Giliyed kubura da inagho Dan kwanatune, <sup>2</sup> Neptalai kubura tupana, Ifreim da Manasa kuburidi, Jiuda kubura tupana, bi inagho da Mediteriyen Yegiine.\* <sup>3</sup> Yawe God kate bada Mosis, mayaba kubura kana waghawagha Negeb iviyeveveni, Jodan viririna, bi yawata na Jeriko (kana waghawagha tana na notuveya kwanatuna), bi ikitarorona inagho da Jor kwanatune. <sup>4</sup> Wasina bi Yawe God, Mosis iwoneni bo, “Kuburina mmakatanina, noko kiiravine wiisuwona maragasina abera Abraham, Aisik da Jeikap biiyadi awona bo, ‘Nosinosimi anaveredi.’ Tagu awiwaghasinam da matamma kuburina kukita, bi gegha da gekunarughu kamonena.”

<sup>5-9</sup> Wasina bi muriye na Mosis, imana Nun natuna Josuwa gayamine itoura bi ikaradeba da touna na wiinaghowana, na God nuwagiura ghamana Josuwa ivereni na dam Isrel sikabisisireni. Bi bera tupadi siyaberabera metagha Yawe God, Mosis iwonenina naboni. Bi Yawe God

yana wiitamariyana Mosis nama Moab kubura kamone irabobo metagha Yawe God ivisisiya naboni.

## Josuwa

### *Wonawiiakowa*

Mmko bukana yawonawona da metagha dam Isrel sirughu Kenen kubure da wawaya nama makamakedi sigeiwayidi. Bi kate bada yawonawona da metagha kuburina sikabirereyi kiiravidiyi damvedamve, Isrel kana dam yadi twelve nunudigha. Mmko bukana kana waghawagha na *Josuwa* basuna dagudagune, na yawonawona da metegha Josuwa inakanibu da dam Isrel kanawiinaghowana, Mosis irabobo bi murine.

### *Yawe God, Josuwa iruwiitamariyeni*

<sup>1</sup> Raghanina Mosis yana yawa tupane iyamakamake na Yawe God iyabigebigeni bi Nun natuna Josuwa na iywiitani. Bi irabobo murine na Yawe God, Josuwa iwoneni bo, <sup>2</sup> “Mosis yagu wiitamariyana na irabobo. Na noko biidi kabunagha, bi tam da dam Isrel tupana Jodan rarimina konatowawoneni konarughu kubura avereveredina. <sup>3</sup> Tagu, kubura tupadi meme debadiye kayemi konitutughana anaveremi, metagha Mosis avisuwoneni na naboni. <sup>4</sup> Yami kubura na Negeb mayabine inadagu bi inanagho da Lebinon koyadiye kikiramutumutuba yana nawae, bi raghani matene Euprate rarimine inadagu bi inanagho da dam Hitti yadi kubura tupana patana da inanagho Mediteriyen Yegiine, gabudara yowoyinama. <sup>5</sup> Josuwa, yam yawa tupane kunamakamake, na getana iyyabo rubana da inagebodem inageeiwayimna, kiiravine tagu na tam gwabimve ware naboni Mosis gwabine na. Gegha meyani anasinighiyem bo anakuyovemna.

<sup>6</sup> Tagu yagu wiisuwona maragasina mmkodi wawaya nosinosidnakim biiyadi abera da mmko kuburina ayaveredi. Na kimaragata da kisinitora, bi wawaya kinaghowedi da kuburina konakabi konirapeneni. <sup>7</sup> Noko biidi kimaragata bi kisinitora kirakii, bi kayowiimasi da mmkodi wonawiiyoyowana tupadi yagu wiitamariyana Mosis iveremna kunakabisisiredi. Bi yagu wonawiiyoyowana kunakivina yapora da gegwabidima kunituirana katakatiye bo duggedugeye na tam bera tupana kunabera na wasina kawakawa. <sup>8</sup> Kubera wiimasi da mmko gwara bukana nonowa konakabiyavi. Gabudare da nubabasuve nonowa akovina kunakabikabi na girumina akovina kunakabisisirena wiimasiyeni. Memeda naboni kunamake, na tam awaki kunaberabera na wasina kawakawa.”

## 5

### *Koughanu porayina dagudaguna Kenen kubure*

<sup>10</sup> Dam Isrel, Jeriko ruwiipikapikane kubura kana waghawagha Gilgalne sivitaki siyamakamake raghanine, nawaravi dagudaguna bi gabudara 14 ravidine na **Koughanu** porayina sibera. <sup>11</sup> Bi Koughanu porayina ikovi murine bi raghani ibori na wit peidi sisabeda bi parawa gegha yist teya sigibu bi sikam. Nokona kabipura kamna noko kuburinama da sikam. <sup>12</sup> Noko gabudarine, kam noko kuburinama sikam ikovi murine, na getana mana siyarumaghatarana. Na dam Isrel getana mana siyakam maghana, wasina noko gabudarine inagho na Kenen kubura kamna siyakanikani.

*Bodu peyaridi dam Isrel, wawaya Kenen kubure makamakedi yawata sivirouwa. Yadi kwanatu peyaridi siyouna sivirapenyana da kamodiye*

*sitourawiiipikapika. God iviwiitedi da kadi aviya sigeeiwayidi bi kuburina kadi dam nunudigha sikabireregha.*

## 24

### *Dam Isrel sivisuwona da Yawe God sinabigeni*

<sup>1</sup> Wasina bi muriye na Josuwa, Isrel dogadogara tupadi damvedamve iwonedu da Sikem kwanatune siyitaghomidi. Raghanina name sivitaghomidi na Josuwa, dogadogara, wiinaghowana, wiitupawamiwamira da babada ikwatuvedu sipiika da God naghone siyamiiri.

<sup>2</sup> Bi Josuwa, wawaya tupadi iwonedu bo, “Yawe God, dam Isrel yadi God iwona bo, ‘Naghove waghata kayekikimi Tera da natunatuna Abraham da Naho, Euprate rarimina nawane siyamakamake, bi god mududi siyapeepetedu. <sup>3</sup> Bi gegha da nosiminaki Abraham noko kuburinama akabi da avinaghokedari da Kenen kuburina tupana kaverarughuwoneni. Bi natuna Aisik gwabinama na nosinosina korotodi avereni.

<sup>13</sup> Kubura ere kwabudu averemi, meme getami koyawawana bi kate kwanatu getami koyayoghana na averemi, kwanatudi meme kata komakamakena. Bi greip da oliv uwadi kokamkam, bi nokodi uravidi da kiidi getami koyawawana.’”

<sup>14</sup> Wasina bi Josuwa, Isrel damdu iwonena mayedi bo, “Noko biidi Yawe God kokabisisireni da nuwanuwami tupanama kobagibagiyeni. Tarabiibiisaka mekodi kayekikimi siyapeepetedina, raghanina Euprate rarimina nawane siyamakamake da kate Ijiptne na kovitavetaveyana, bi Yawe God kawagha konabagibagiyeni. <sup>15</sup> Bi memeda Yawe God bigenina konasinighiiyeni, na kata konivinevinegha da meko godna konabigeni, nokodi Eupratene kayekikimi sibigedina bo nokodi god, Amori damdu sibigedina, bi kata yadi kubure komakamakena. Bi tagu da yagu rakaraka yawata, na Yawe God kana bagibagiyeni.”

<sup>16</sup> Wasina bi wawaya siwona bo, “Toumii gemeyani Yawe God kanakuyoveni bi god mududi kanabigedina. <sup>17</sup> Kiiravine Yawe yada God, na touna kayekikida iviyawiiidi da kate touda teya, raghanine Ijipt kubure tayibagubaguranana. Bi **berakayowiiwiiyaka** maragasidi matadaye ibera, bi kate raghanina mayabe kada aviya kamodiye tayapeepewana ikoyayida.

<sup>18</sup> Bi dam Amori da dam mududi mmko kuburine siyamakamake bi kiiravidaye na irukwavina sikanibu. Noko biidi na toumii teya, Yawe God kanabigeni, kiiravine touna kawagha na yada God.”

## Judges

### *Wonawiiakowa*

Judges bukana yawonewoneda da Josuwa yana rabobo raghanine bi inagho Samwel yana tubugha gabudarine. Mmkodi giruma mma na sawonawonavereda da nokodi raghanidi na kadikita metagha.

## 2

### *Josuwa irabobo murine raghanina metagha*

<sup>7</sup> Josuwa iyamakamake gabudaridiye na Isrel damdi Yawe God siyabigebigeni, bi irabobo murine na bada wawaya, Yawe God sibigena wiikaruveni patana da Isrel kanababada yawayawiidi siyamakamakena, iyyawogha Yawe God yana berabera Isrel damdi kiiravidiye ibera sikitana.

<sup>8</sup> Yawe God yana wiitamariyana Josuwa, Nun natuna na kanabodu 110 bi irabobo. <sup>9</sup> Na yana wawaya, kubura kana waghawagha Timnat Heresne tanawa ivirapenenina name sidogu, dam Ifreim yadi kubure koyae, Gaas Koyane kikiramutumutuba yana nawae.

<sup>10</sup> Noko kimtana tupana sirabobo murine, na bada kimta tana itubugha na Yawe God gesiyakovina bo Isrel damdi kiiravidiye awaki iberana. <sup>11</sup> Na toudi Yawe God matane bera berona sibera da Baal yana tarabiibiisaka siyapepetedi. <sup>12</sup> Toudi tamadinakim yadi God, Yawe God sisinighiiyeni, iyyabo Ijipt kuburama ikabikanibuvedi, bi sidagu wawaya wiibata iyyawogha nama riridiye siyamakamake na yadi god siyapepetedi, na Yawe God svinuwapughupughuni <sup>13</sup> basuna toudi Yawe God sisinighiiyeni bi Baal da Astoret\* siyapepetedi. <sup>14</sup> Na Yawe God yana nuwapughu iragata kirakii Isrel damdi biiyadi bi ibera na wiikayotaketowana damdi sigeghomiiri da Isrel damdi tupeyanama siyapiyedi bi aviya damdi nama riridiye iviruveredi da gerubana siyageebodedi. <sup>15</sup> Raghanina Isrel damdi sanagho wiiaviya biidi, na Yawe God geiywiitedi da kadi aviya sinageeiwayidi. Touna iwonawiikatayidi da metagha ivisuwona na ibera. Na Isrel damdi nuwapoya ghamana sikabi.

<sup>16</sup> Wasina bi Yawe God babada ikabiwiimiiridi da Isrel damdi siyiyawiidi iyyawogha siyayapiyapiyedi na gwabidima. <sup>17</sup> Bi gegha, Isrel damdi babadidi gesiyawaiyanedi da Yawe God kawagha siyapepeteni, bi gegha da bada god wiibata sikirorovedi da sipepetedi. Toudi yaininagha nosidinakim yadi kedama simiiri irana da Yawe God gesiyakabisisireni. <sup>18</sup> Raghanina Yawe God, bada tana Isrel damdi yaveredi bi noko badana yana make yawana kamone na God wawaya iywiitedi da kadi aviya siyaviyedina gwabidima yiwiitedi. Basuna Isrel damdi yadi kabikwarakwara da wiikayotaketowana kamodima siyakabikabida kiiravidiye na Yawe God iyinuwawanuwaghanedi. <sup>19</sup> Bi raghanina noko badana yarabobo na wawaya, Yawe God samiiri kubuteni da saveramagha yadi yawa katamanidiye bi bera bero kirakiidi sabera geware kimta katamanidi naboni, da god mududi sakivikivina bi sabigebigedi da sapepetedi. Toudi geyadiwiina da bera beroberodi da kotakii beradi sinakabtourana.

*Yawe God yana wiisuwona wiiwaghasinina Isrel damdi teya bi sivikasigi-iyeni, na nuwanuwana ipughu bi ikayoveni da iyaruyaghadi na wiiwiitedi*

\* **2:13:** Baal touna Kenen damdi yadi god tomoyina bi wavinena touna Astoret. Kenen damdi situmaghana da mmkodi god wiiuwaga kedadi siyavereveredi.

*kubura wiibata damdi, Isrel kuburama wiikanibuvedi ikabitore. Kubura wiibata damdi yadi bera beroberodima Isrel siruyaghadi, da memeda Yawe God siyakivini ware tamadinakim sibera bo gegha na naboni.*

# 1 Samwel

## *Wonawiiakowa*

Buka yadi 4 kamodima bi mmkona buka dagudaguna yawonewoneda da Isrel da Jiuda yadi wiibadana waragututuna. Samwel touna wawaya ghamana mmko bukana dagudaguna kamone, bi Isrel kana wiibadana tughurina tana bi touna wosina Isrel damdi yadi kiikiwawo bata dagudagune ivituborodi (Sol da Deivid), na noko kiiravine mmko bukana siviwaghaneni. Mmko bukana na Isrel damdi yadi waragututu yisisiyeni patana da Sol yana rabobo.

## **Vineveyidi**

Samwel yana tubugha (1; 2:1-11; 3:1-21)  
 Isrel damdi kiwawo kiiravine sivibaba (8:1-22a)  
 Samwel, Sol ivituboro (9:1-3, 15-16; 10:1-2, 5-24)  
 Sol yana wiibadana (11:14-15; 13:13-14; 15:1-4)  
 Yawe, Sol isinighiiyeni (15:7-23, 27-29, 34-35)  
 Samwel, Deivid ivituboro (16:1-7, 10-14)  
 Sol, Deivid inuwakapiyeni (18:5-9)  
 Deivid, Sol gwabinama iverataveyana (21:1-6)  
 Sol yana rabobo (31:1-5)

## *Samwel itubugha*

<sup>1</sup> Name na tomogha tana kana waghawagha Elkana, dam Ifreim kamona bi Rama kwanatune iyamakamake Ifreim yadi koyakoya kubure. Touna Jeroham natuna bi Elihu tubuna bi Tohu yana rakaraka, Jup kana dam muduna. <sup>2</sup> Elkana natuwavinena yadi bata, Hana da Penina. Penina ivituwa ere natunatuna bi Hana na gegha.

<sup>3</sup> Bodu nunudigha na yana kuburama iyatutuya iyananono Sailoma da Yawe God Maragata Kirakiina biidi iyakabikuwaya da iyasuwara. Bi name na Eli natunatuna yadi bata, Hopni da Piniyas na Yawe yana **prist**. <sup>4</sup> Raghanina Elkana yapiika suwara puyodi kiiravine, na iyuwa taridi rereyina tana wavinena Penina yavereni da kate bada natunatuna yaveredi. <sup>5</sup> Bi gegha da bagune Yawe God, Hana yana wiituwa kedana igudu. Elkana, Hana ivinuwayuyunena kirakiyeni na kana reregha iyuwa taridi waratena bada iyaverevereni. <sup>6</sup> Orananaki Penina, Hana nonowa na wiinamaghama iyisisiya beroveni basuna Yawe God ivigagari da geiyituwana. <sup>7</sup> Bodu patepatena mmko berana iyatubutubugha; raghanina sanagho Yawe God yana bareye, na Penina nonowa Hana yimarumaraveni na yinuwapoya kirakii da yadou na kam yasinighii.

<sup>8</sup> Na moghanena Elkana iyitarakiyaneni bo, “Hana, awaki kiiravine kwaduudu da geyamkayowana kam? Bi awaki biiyadi nuwanuwam ibero kirakii? Wiisuwona tagu ware natunatum totomoyidi yadi 10 naboni tam biidi!”

## *Hana da Eli*

<sup>9</sup> Gabudara tana, Sailone Yawe God yana bareye sikam da siniuna ikovi murine, na Hana igeghomiiri bi inagho da iyarupari. Noko raghanine Eli touna **prist** na yana gawara God yana bare kamone matamketa ririne iyamakamake. <sup>10</sup> Hana ivinuwapoya kirakii da ere duuduna bi Yawe God biidi iyarurupari. <sup>11</sup> Na ruparima ivisuwona iwona bo, “O Yawe God Maragata Kirakiim, kitagu, tagu yam wiitamariyana! Yagu nuwapoya kita



bi kunoghosigu! Gekuninuwapiguna! Bi memeda natugu tomogha kunaveregu, na iisuwona da anatoreireni tam kiiravimve yana yawa tupane bi gemeyani gayamina inaborina.”\*

<sup>12</sup> Hana naboni iyarurupari wiiguriguri na Eli kawana iyaruruwiitete.

<sup>13</sup> Touna nuwanuwana kamone iyisisiya na Eli gamona geiyawaiwaiyenenina, bi giburu kawanagha siyidagudagu. Noko kiiravine inoghosi da ware Hana iyaniuna neghanegha. <sup>14</sup> Na ikini iwoneni bo, “Awaki kiiravine kunina neghanegha? Yam niuna kabitore bi kimaragata!”

<sup>15</sup> Bi Hana iwonabodeyana bo, “Gegha bada, tagu gegha ayaniuna neghaneghana, tagu nuwanuwagu ivisikirakii na yagu nuwapoya ayakarakaraiwayi Yawe God biidi. <sup>16</sup> Bi mma naboni arurupari basuna avinuwapoya kirakii, na gegha kunanoghosi da tagu wasike berogu.”

<sup>17</sup> Na Eli iwonabodeni bo, “Nuwaruririyi kunagho! Bi Isrel kana God gwabinama awaki kiiravine kwiibaba na inaverem.”

<sup>18</sup> Na Hana iwona bo, “Avikiikiivem bada, bi kunoghota wiimasiyegu.” Wasina bi inagho ikam bi gemuriye iyinuwapoya maghana.

<sup>19</sup> Raghani ibori, na Elkana yana rakaraka didibara wote sigeghomiiri da Yawe God sikabepepi bi siveramagha yadi bareye Rama kwanatune. Elkana wavinena teya sikena na Yawe God, Hana yana rupari iwaiyateni. <sup>20</sup> Na wasina Hana iropeya da ivituwa natuna tomogha, bi iviwaghawaghayeni Samwel bi iwona bo, “Touna kiiravine Yawe God avibabiini.”†

### *Hana, Samwel ikabi da Yawe God ivereni*

<sup>21</sup> Raghanina puyo gabudarina ikabimayeni na, Elkana yana rakaraka yawata tupadi sinagho Sailoma, metagha ivisuwona na naboni da bodu tughurina suwarina siyapuyo Yawe God biidi. <sup>22</sup> Bi Hana geiyanagho, na moghanena iwoneni bo, “Tomogha gisigisi wiikaratavenina inakovi murine, na anakabi ananagho Yawe God yana bareye da name yana yawa tupana inamakae.”

<sup>23</sup> Elkana iwona bo, “Wasina, awaki kwanoghonoghosi imiise tam biidi na kubera bi kumakae da tomogha gisigisi kunikarataveni, bi Yawe God yana sisiya inabera da inarumaghatara.” Na Hana bareye imakae natuna iyisusu patana da ivikarataveni.

<sup>24</sup> Samwel sivikarataveni bi murine, na sinananaki ikabi inagho Sailoma, bi siyanono na bull wotuna kana bodu 3, parawa siripuna tana‡ da wain kabikabiwiitaghoma kamone tana sikawara. Touna simira wouna bi sinananaki ikabi sinagho Sailoma, Yawe God yana bareye. <sup>25</sup> Bi bull sisuwara ikovi na tomogha gisigisi na sikabi sipiika Eli biidi <sup>26</sup> bi sinananaki iwona bo, “O bada! Iisuwonem da tagu noko wasikena iiyabo rorowayinagha kukitagu Yawe God biidi ayaruruparina. <sup>27</sup> Tagu Yawe God avibabiini mmko simirina kiiravine na yagu wiibaba iveregu. <sup>28</sup> Na kata

\* **1:11:** Buka katamanine, tomatomogha da wasiwasiike wiisuwona siyabera bi siyiyeveveyana da toudi siveremayedi God biidi. Wawayina iiyabo mmko wiisuwonina ibera na sakwatuvuni da “Nasarait” (meko yana basuna “wawaya wiibogabogayedi”) bi wiisuwonina siyakwatuvuni da “Nasarait wiisuwona.” Mmko wiisuwona siradi na: (a) Nasarait gerubana wain siyaniuna bo wain tomatomana bo kam wapawapa greipma sabera na sinakam; (b) Nasarait gerubana gayamina iyabori bo gayamina iyasabu; (c) Nasarait gerubana iyanagho wawaya raborabobona riirine (Nambas 6:1-5 kokita). † **1:20:** Hibru yadi gamoma waghawagha *Samwel* yana basuna na avibaba. ‡ **1:24:** Sisiya “epa” tanagha na 10 kilogram rubana.

Yawe God averevereni, yana yawa tupana na Yawe God inabigeni.” Wasina bi Yawe God nama sikabepepi.

## 2

### *Hana yana kabepepa ruparina*

<sup>1</sup> Wasina bi Hana ruparima iwona bo,

“Tagu, Yawe God biidi avinuwamiise;

Yagu maragata touna yavereveregu,  
bi iviyawiigu na iinuwamiise,  
noko kiiravine kagu aviya iinamayedi.

<sup>2</sup> O Yawe God, getana iiyabo kabikabikuwayina ware tam naboni.

Getana god mududi meme

Getana miiribabara ware tam naboni, yama God.

<sup>3</sup> Na anawona bo, ‘Yami kabigegeeyana kokabitoura;

yami noghota mayeyana sisiyidi tughuridi kotoura.

Basuna Yawe God bera tupadi iyakowa  
bi yami bera initupawamiwamiredi.’

<sup>4</sup> Yawe God, tam aviya damdi yadi riwariwa kugiidi;

bi wawaya noganogadi kukabi wiimaragasidi.

<sup>5</sup> Iiyawogha roro simoura kirakiina, kata kam kiiravine sinabagibagi,

bi gomagomaridi katana sakamkam kirakii.

Wasike gagarina katana ivituwa da natunatuna seven  
bi wasike wiituwa kirakiina na getana iiyabo da iyiwiiteni.

<sup>6</sup> Tam rabobo kwiitubuyi bi yawa kwavereyana;

Wawaya karawage kwatoredi bi kwakabiwiigeghomiiridi.

<sup>7</sup> Yawe God, kwabera na wawaya mududi sagomara bi mududi samoura;

kwabera na mududi kwatoreyowoyedi bi mududi kwatoregeeyedi.

<sup>8</sup> Moyamoyakidi popokuma kwakabiwiimiiridi

bi wiikanighughuvidi yoghoma kwarukabepidi

da kiikiwawo yawata samake  
bi kabikuwaya gawaridi sirapeneyana.

Bi kubura tupana na tam Yawe God rapemve;

bi bera tupadi kadi gaware kutoredi.

<sup>9</sup> Yam wawaya kabikabikuwayidi kwiitarababaranedi,

bi wawaya wiikawakeekeedi wiididibara kuburine sanagho.

Wawaya gemeyani yadi maragatama kadi aviya sinageeiwayidina

<sup>10</sup> Kam aviya kwakasiwiiberodi,

yam nuwapughu abamama inaguguri na ware warikeyakeya naboni  
toudi biiyadi

Yawe God, tam kubura tupana kunitupawamiwamireni

bi yam kiiwawo kunakabiwiimaragasi,

bi yam wiivinevinegha kiiwawona maragata kunavereni.”

<sup>11</sup> Bi Elkana yana wawaya yawata siveramagha yadi bareye Rama kwanatune, bi Samwel, Sailo kwanatune imakae da Yawe God ibagibagiye bi Eli touna prist yana wiibadana rogunne.

*Raghanina Samwel ivimagura na iyiwiita da God yana bare kamone iyabagibagi. Bi God da wawaya na Samwel siyakabikabigegeeyena kirakiyeni. Bi Eli natunatuna yadi bata na toudi prist kawakekedi. Na Yawe God, peroveta tana idaru inagho Eli biidi bi iyawoneni da bera berobrodima natunatuna gegha iyitarabaranedi, na Yawe God inageghomiiri da Eli natunatuna yadi bata tomotomogha gabudarina tanagha inikasunughana. Bi noko murine na Eli natunatuna tupadi woudiye sinarabobo.*

### 3

#### *Yawe God, Samwel ivineyi*

<sup>1</sup> Wasina bi raghanina Samwel, tomogha wabuwbune, na Yawe God iyabigebigeni Eli yana wiibadana rogune. Noko raghanine Yawe God gewawaya biiyadi iyisisiyana bo wawaya biiyadi genonowa iyarurumaghatara mimeu kamodiye bi raghani tatadigegha siyatubutubugha.

<sup>2</sup> Eli matana sibero kirakii na pinimina bi siyapota. Nubabasu tana yana gawara iyakenakena, <sup>3</sup> bi Samwel na Yawe God yana bare kamone Wiiwaghasina Maragasina Dedewagina ririne iyakenakena. Bi raghani kana didiguba iyoghogheni na kube gawara kabikabikuwayine patana iyakarakarata <sup>4</sup> bi Yawe God irukwatu bo, “Samwel!”

Na Samwel iwona bo, “Awaki, tagu mma!” <sup>5</sup> Bi igeghomiiri da iverainagho Eli biidi bi iwona bo, “Tam kukwatuvegu, tagu mma nada apiika.”

Bi Eli iwona bo, “Getagu ayakwatumemna, kuveramagha kunakena.” Na Samwel iveramagha ikenayowogha iyakenakena.

<sup>6</sup> Wasina bi Yawe God ikwatumagha bo, “Samwel!”

Na Samwel igeghomiiri da inaghomagha Eli biidi bi iwona bo, “Tam kukwatuvegu, nada apiika.”

Bi Eli iwona bo, “Natugu, getagu ayakwatumemna, kuveramagha kunakena.” Na Samwel iveramagha ikenayowogha iyakenakena.

<sup>7</sup> Noko raghanine Yawe God getana iyisisiya towogha Samwel biidi noko kiiravine na gamona iwaiyana wiinagonagoveni.

<sup>8</sup> Wasina bi Yawe God ikwatu iviarobi, na Samwel igeghomiiri magha da inagho Eli biidi bi iwona bo, “Tam kukwatuvegu?”

Wasina bi Eli noghota ikabi da nokona Yawe God tomogha gisigisi iyakwatukwatuveni. <sup>9</sup> Na Samwel iwonen bi, “Kuveramagha kunakenayowogha, bi memeda wawaya tana inakwatuvena mayem na mma naboni kisisiya, ‘Yawe God, kisisiya, bi yam wiitamariyana yawaiwaiyana.’” Wasina bi Samwel iveramagha ikenayowogha.

<sup>10</sup> Wasina bi Yawe God ipiika da imiiri bi Samwel ikwatuveni ware dagudagune iberana naboni iwona bo, “Samwel! Samwel!”

Na Samwel iwona bo, “Kisisiya, tagu yam wiitamariyana awaiwaiyana.”

<sup>11</sup> Na Yawe God iwona bo, “Isrel damdi kamodiye Tagu bera bero kirakiina anabera. Raghanina wawaya sinawaiyaneni na sinakabinoka da sinanaghara. <sup>12</sup> Tagu, aro Eli yana rakaraka teya anaveredi ware rorowainagha awonedina naboni. <sup>13</sup> Touna natunatuna bera berobrodi siyaberabera, bi geiyakidi da siyakabitore, na awoneni da yana rakaraka aro anaverewaghasidi. <sup>14</sup> Bi iisuwona da yadi tamumu geananoghotataveni, bagune memeda sinasuwaru tagu biidi bi kate geananoghotatave-dina.”

<sup>15</sup> Samwel ikenayowogha bi iyimatatete patana da raghani ibori, bi igeghomiiri da Yawe God yana bare matamketana ikabitaveni. Bi Yawe God awaki iwoneni na inaghara da gerubana noko yana mimeuna iyimaghmaghatareni Eli biidi. <sup>16</sup> Bi gegha Eli ikwatu bo, “Samwel, natugu.”

Na Samwel iwona bo, “Tagu mma.”

<sup>17</sup> Na Eli iwona bo, “Yawe God metagha iwonem? Na sisiyina tupana kuwonegu, bi memeda gekunawonegu, na God aro ghamanakina inaverem!”

<sup>18</sup> Na Samwel, Yawe God yana sisiya tupana Eli ivimaghmaghatareni, bi getana iyikowoyina. Wasina bi Eli iwona bo, “Yawe na God, bi awaki yanoghonoghosi miisena touna biidi na inabera.”

<sup>19</sup> Raghanina Samwel iyaragaragata na Yawe God, Samwel iyagwabigwabiyeni bi iberani da yana sisiya tupadi situbugha. <sup>20</sup> Na Isrel damdi tupadi, Dan kwanatune da inagho Biasiba kwanatune sakovi da Samwel na Yawe God yana **peroveta**. <sup>21</sup> Yawe God raghani ipeyari Sailo kwanatune iyidebena mayeni da iyiisisiya Samwel biidi.

## 8

### *Isrel kiiwawo kiiravine sivibaba*

<sup>1-2</sup> Samwel natunatuna yadi bata, iyarokona kana waghawagha Jowel bi murimurina Abija. Raghanina iyamoramoraba na ivineyidi da Isrel damdi siyibadedi, bi noko bagibagina Biasiba kwanatune siyaberabera. <sup>3</sup> Bi gegha da gebera miisedi siyabera da ware tamadinaki iberana naboni. Toudi yadi wiina da bera berodima mane siyayouna, na wiinuwatayinama mane kabiwiikowoye wawaya gwabidima siyayuyouna wapawapa bi gegha da keda rotomanina naboni sikiyawiiiriwa.

<sup>4</sup> Na noko kiiravine Isrel kana babada sivitaghomidi bi sinagho Rama kwanatune Samwel biidi da yawata siyibanana. <sup>5</sup> Na siwona bo, “Tam nada kumoraba bi natunatum na gekayewarubimgha siyanono bi geyam bera rotomanidi siyakivikivina. Na noko biidi kiiwawo tana kuveremii da ininaghovemii ware kubura mududi saberaberana naboni.”

<sup>6</sup> Bi gegha da Isrel babadidi yadi wiibaba kiiwawo kiiravine na Samwel geiyinuwamiiseyeni na Yawe God biidi irupari. <sup>7</sup> Na Yawe God iwona bo, “Awaki kiiravine sibabiim kuyabera na kubera. Tagu sisinighiighiiyegu, gegha tam. Toudi geyadi kayowana da kata Tagu kiiravidiye anikiiwawo maghana. <sup>8</sup> Raghanina Ijipt kuburama akabikanibuvedu gabudarine patana da kata na samiimiiri kubutegu da god mududi sakivikivina ware rowainagha siyaberabera na naboni. Bi katana bada tam biidi naboni saberabera. <sup>9</sup> Na kuwaiyana, metagha sivibabiim na naboni kubera, bi dagudagune na sisiya maragasinama kuwonawiiikatayidi da metagha noko kiiwawona inibadedi.”

<sup>10</sup> Na Samwel, iiyawogha kiiwawo kiiravine sivibaba na Yawe God yana sisiya tupana ivisisiyena rutughutughuredi toudi biiyadi <sup>11</sup> bi iwona bo, “Memeda kiiwawo inibademi, na mma naboni inabera - natunatumi totomogha viya inayouna da yana iyo damdi. Bi inabera da mududi yana seriyot da hosi debadiye sinabagibagi, bi yana seriyot naghodiye sinaveravera kiiwawo warana siniyoneyoneni. <sup>12</sup> Bi mududi inabera da iyo damdi yadi 1,000 kadi babada bi mududi iyo damdi yadi 50 kadi babada. Mududi na yana kwabuve sinabagibagi da yana kam sinituwiitaghoma. Bi kate mududi na yana wiyyogha sawaridi da seriyot kadi sawara sinabera. <sup>13</sup> Noko kiiwawona natunatumi wasiwasike mududi inayouna bi inabera

da touna kiiravine wane ghabughabu sinabera bi mududi kana kam sinitawogha da sinagibugibu. <sup>14</sup> Yami kam kwabudi, wain kwabudi da kate oliv kiidi sinawawa na gawaridi miisedi inayouna da yana bagibagi wawayidi ghamaghamadi inaveredi. <sup>15</sup> Raghanina yami kabeni da wain uwadi konituwiitaghoma bi riba 10 konaberadi, na riba tana inakabi da yana bagibagi wawayidi da wiitamariyana yawata sinarereyi. <sup>16</sup> Yami wiitamariyana tomotomogha da wasiwasike, bi kau da donki miisedi inayouna da touna wosina yana bagibagi sinabera. <sup>17</sup> Raghanina yami sip bo gout konayouna da riba 10 konaberadi bi kamodiye na ribiribi yadi 10, na riba tana inakabitaveni touna kiiravine, bi inabera mi da touna wosina yana wiitamariyana. <sup>18</sup> Noko gabudarine, raghanine kiiwawo mmkodi bera inabera na tami, Yawe God biidi konadou mmko kiiwawona kiiravine koyibaba na gwabinama iyiwiitemi, bi gegha Yawe God kate geiniwiitemina.”

<sup>19</sup> Bi gegha da wawaya, Samwel yana sisiya maragasina gesiyawaiyaneni bi siwona bo, “Gegha, toumii yama kayowana da kiiwawo inibademii. <sup>20</sup> Na wasina bi toumii ware kubura mududi naboni. Yama kiiwawo inibademii bi ininaghovemii da ininagho kana kanibu da dam mududi kaniaviyedi.”

<sup>21</sup> Na Samwel, wawaya yadi sisiya iwaiyana ikovi bi inagho da ivitowawoneni Yawe God biidi, <sup>22</sup> na Yawe God iwona bo, “Awaki sakayokayoveni na kubera da kiiwawo kuveredi.”

## 9

### *Sol, Samwel ibanani*

<sup>1</sup> Dam Benjiman kamonama na tomogha tana nama kana waghawagha Kis, tamanananaki na Abiel, tubunanaki Jero bi nosinanaki na Bekoret, bi kayekikidi na Apiya dam Benjiman tomogha bi moumourina. <sup>2</sup> Kis natuna Sol na tomogha komerowanina, geware tomotomogha mududi Isrel kamone naboni. Bi kate bada igurikirakii da Isrel tomotomogha imiiritawanidi.

<sup>3</sup> Gabudara tana Kis yana donki sisiwana, na natuna Sol iwonen bo, “Wiitamariyana tana kurutayini bi konagho da donki koninoyedi.”

*Sol da wiitamariyana tomoyina raghani gurina donki sivinoyedi bi getana siyabanani. Na sitouya peroveta Samwel siviikiwageni da siyitarakiyaneni mebo siyanagho da donki siyinoyedi.*

<sup>15</sup> Gabudara raviravi naboni, muriye da Sol iyapiika Samwel biidi, na Yawe God, Samwel iwonen bo, <sup>16</sup> “Mmko raghanine maram, na dam Benjiman kamonama tomogha tana anipora tam biidi. Bi oliv miinama kituboro bi noko niyeveveyana da avineyi yagu wawaya Isrel damdi inibadedi. Touna Pilistain damdi gwabidima iniyawiidi. Yagu wawaya yadi kabikwarakwara akita bi wiiwiita kiiravine yadi dou awaiyana.”

## 10

### *Samwel, Sol ivituboro*

<sup>1</sup> Wasina bi Samwel oliv miina verikokona ikabi bi Sol gayamine iwaiyi, imaghami bi iwona bo, “Yawe God ivineyi da nuwanuwana wawayidi Isrel damdi kunibadedi noko biidi mmko berana aberabera. <sup>2</sup> Raghanina kata kunakuyovegu, na tomotomogha bata Jelsane, Benjiman kubura kana wiibarabarate Reitsel karawagina ririne kunabanani. Na sinawonem bo, ‘Nokodi donki kunagho wiinoyedi kiiravine, na nada sibanani. Na katana

tamamnaki geiyanoghonoghosidina, touna tam yinuwapoyem na patana yitarakiyana yawonawona bo, “Metagha natugu anabanani?” ’ ”

5 Bi bada Samwel, Sol iwonenamayeni bo, “Bi noko murine na kunanagho God yana Koya Gibiyane,\* meme Pilstain damdi sivitakina. Bi kwanatuve kunarughurughu, na peroperoveta boruna kunabanani kabepepa gawarinama sinayoyo. Toudi kabepepa sawaridi kadi waghawagha hap da laya, tambarin da durere sinirekwedi, bi sinawonawona kasiyaragha. 6 Noko raghanine na Yawe God kanumina inayoyom na toudi yawata konawonawona kasiyaragha. Tam iniwuwamirem na yam bera inibogae. 7 Raghanina mmkodi bera sinatubugha, na Yawe God iniwitem da awaki beradi yakayokayovem da kuyabera na kunabera. 8 Wasina bi kuninagho kunayowogha Gilgal kwanatune, bi name tanibanana da ribiribi anikasunughana bi anagibu naboni suwara Yawe God biidi bi ribiribi mududi anaverewosi naboni wiiturana suwarina. Tam name gabudara 7 kunikoyakoyagha patana da anaverakanibu, bi anawonem da awaki kunabera.”

### *Sol ivikiwawo*

9 Raghanina Sol imiiri wamira bi Samwel iyakuyokuyoveni, na Yawe God iviwuwamireni na yana bera ivibogae. Noko gabudarine Samwel sawara tupadi Sol iwonena katamaneni na wiisuwona situbugha. 10 Berana mma naboni. Raghanina Sol da yana wiitamariyana Gibiya kwantune siverakanibu, na peroperoveta boruna sikitadi siyapiipiika toudi biiyadi. Wasina bi God kanumina Sol ivibonuvi, na inorughu da idagu yawata siyawonawona kasiyaragha. 11 Raghanina iiyawogha Sol sakowakatamaneni bi sikita mmko berana iyaberabera, na sivitarakiyana kabivivirana bo, “Wiisuwona? Da mmko awaki berana itubugha Kis natuna biidi? Wiisuwona da Sol touna **peroveta?**”

12 Wawaya tana nama iyamiimiiri na iwona bo, “Getamananaki tananoghoti kirakiyenina, rubana da wawaya wapawapa iniperoveta.” Na wonakayowiiwiyaka mma naboni irumaghatara, “Wiisuwona bi wonawaghata da Sol touna peroveta?” 13 Raghanina Sol iwonakasiyaragha ikovi na igae kabepepa gawarine.

14 Muriye na aghunanaki ipiika da ibananidi na touna da yana wiitamariyana teya ivitarakiyanedi bo, “Tami meme koyamakamake?”

Na Sol iwona bo, “Toumii donki kayininoyedi, bi gekayabananiidina. Na kanagho Samwel biidi da kayitarakiyaneni donkidi meme.”

15 Na aghunanaki ivitarakiyana bo, “Bi metagha Samwel iwonem?”

16 Na Sol iwona bo, “Touna iwonemii da wawaya donkidi nada sibanana.” Bi Sol aghunanaki geiyawoneni da Samwel iwona da touna inikiwawo Isrel damdi kiiravidie.

17 Muriye na Samwel, Isrel damdi tupadi iwonedo da siyanagho Mispa kwanatune da Yawe God yana sisiya siyawaiyana. 18 Raghanina siverakanibu, na Samwel iwonedo bo, “Yawe God, Isrel kana God, mma naboni yawonewonemi, ‘Tami Isrel dammi, nosinosiminakim Ijipt damdi maragasidima aviyawiidi, akabi apiikedi mmko kuburine bi dam tupadi siyikayotaketowanemi na gwabidima aviyawiimi. 19 Bagune Tagu yami God, iiyabo yami nuwapoya da kabikwarakwarama aviyawiimi, bi gegha da kata mmko gabudarine na kosinighiyyegu, kowona bo, “Gegha, toumii

\* 10:5: Hibru gamodima na “Gibiya-elohim”.

yama kayowana da kiiwawo inibademii.” Noko biidi Yawe yami God naghoguve kovitaghomimi, bi kami dam nunudigha kokabiwiiborumi komiiri.’ ”

<sup>20</sup> Na Samwel, Isrel tupana ikabikanibuvedi da kadi dam nunudigha simiiri, bi Yawe God, dam Benjiman ivineyi. <sup>21</sup> Wasina bi Samwel, dam Benjiman kamonama rakaraka tupadi iwonedni na simiiri kanikanibu, bi Yawe God, Metri yana rakaraka ivineyi bi noko rakarakana kamonama Kis natuna Sol ivineyi. Bi gegha raghanina wawaya, Sol sivinoyeni na gesiyabanani. <sup>22</sup> Na Yawe God sivitarakiiyaneni bo, “Bada wawayina mma bo gegha?”

Na Yawe God iwona bo, “Touna sawara kamodiye yakowokowogha.” <sup>23</sup> Na sivera sinagho Sol sininoyeni, bi raghanina sibanani na sirutayini sipiika wawaya naghodiye sikabiwiimiiri, bi siyakita da touna igurikirakii da tupana imiiritawanidi.

<sup>24</sup> Wasina bi Samwel, wawaya iwonedni bo, “Tomoyina mmakatanina Yawe God ivineyi da yami kiiwawo. Getana iiyabo touda Isrel damda kamodae touna naboni!”

Na wawaya tupana sikarayewoveni bo, “Kiiwawo rubana inamake da bodu peyaridi!”

## 11

### *Isrel siviwaghasina da Sol na yadi kiiwawo*

<sup>14</sup> Muriye na Samwel, Isrel damdi iwonedni bo, “Kopiika tana nagho Gilgalma bi taniwaghasina da wiisuwona Sol na yada kiiwawo.” <sup>15</sup> Na tupadi sinagho Gilgalma, bi raghanina Yawe God siyakabekabepepina siviwaghasina magha da wiisuwona Sol na yadi kiiwawo. Name ribiribi Yawe God siverewosi naboni wiiturana suwarina, meko tupadi sikam patapata. Na Sol da Isrel damdi tupadi siviluwamiise kirakii.

## 13

### *Sol, Yawe God geiyakabisireni*

*Raghanina Sol kana bodu 30 na ivikiwawo. Sol, Isrel wiiyogha damdi ivinaghovedi bi Ammon damdi yawata sivirouwa da sigeewayidi. Noko murine, na Pilistain damdi bada yawata siyirouwa, bi nokodi dam yadi wiiyogha wawayidi sikoroto kirakii, na Isrel damdi sinaghara. Sol na Samwel iyakoyakoyayi da iyapiika Yawe God biidi iyasuwaru muriye da siyanagho siyirouwa, bi gegha Samwel ivimetewa, na Sol tounamani Yawe God biidi isuwaru. Mmko berana kiiravine Yawe God nuwanuwana ipughu, bi muriye Samwel iverakanibu.*

<sup>13</sup> Samwel, Sol iwoneni bo, “Mmkona beraneghanegha kubera! Yawe yam God yana sisiya bagibagina meko iverem na gekuyakabisirenina. Bi memeda kuyakabisireni, na Yawe God, tam da nosin sim yawata iyabera da Isrel koyibadana waghasi! <sup>14</sup> Bi kata da nabo inagho, na yam wiilbadana geinano wiikaruna, basuna yana sisiya bagibagina gekuyakabisireni kiiravine. Na Yawe God, wawaya tana nada ibanani iiyabo yana noghota na ware touna yana noghota naboni, na ikabiguba ivineyi da kam tupataveyana yana wawaya Isrel damdi ininaghovedi.”

## 15

*Yawe God, Sol isinighiyeni*

<sup>1</sup> Muriye na Samwel, Sol iwoneni bo, “Tagu wosina Yawe God iviporagu avituborom da kuvikiiwawo Isrel kuyibadeni. Na noko kiiravine Yawe God yana sisiya kuwaiyana. <sup>2</sup> Yawe God Maragata Kirakiina iwona da, ‘Raghanina Isrel damdi Ijptma siyapiipiika, na Amelek damdi nosinodinakim sigeghomiiri da sigogona kuridi, na kata Amelek damdi aro anaveredi.

<sup>3</sup> Na konagho da Amelek kogogona kuridi, bi sawara tupadi rapediye na koviberotuwanonoyidi. Gegha konanuwatotovedina bi tomotomogha, wasiwasike, natunatudi da pepeya tupadi kovikasunughana. Bi kate bada yadi kau, sip, kamel da donki tupadi kovikasunughana.’ ”

<sup>4</sup> Wasina bi Sol yana wiiyogha tomotomoyidi yadi sisiya idaru da siyapiika Telem kwanatune siyitaghomidi. Wiiyogha tomotomoyidi yadi 10,000 dam Jiuda kamonama sipiika bi 200,000 na Isrel kana dam mududi kamodima sipiika.

<sup>7</sup> Sol yana wiiyogha tomotomoyidi ivinaghovedi bi wiirouwa sidaguni da Amelek damdi sigeiwayidi, wiirouvina na Havila kwanatune sidagu bi sivirouwa wiikaru da Su, noko kwanatuna na Ijpt bi raghani matanama.

<sup>8</sup> Toudi Amelek yadi kiiwawo Agag yawayawiina siburavi, bi wawaya tupana na siviberotuwanonoyidi. <sup>9</sup> Bi Sol yana wiiyogha tomotomogha yawata gegha Agag siyakasunuyina, da kate bada sip da kau miisedi, bi natunatudi takutakukudi da kate sawara miisedi tupadi. Bi ribiribi da sawara tupadi mekodi gesiyakayovedi, na toudi kawagha siviberodi.

<sup>10</sup> Muriye na Yawe God, Samwel iwoneni bo, <sup>11</sup> “Tagu iinuwabero da Sol atore ivikiiwawo, basuna imiiri kubutegu da yagu sisiya bagibagidi geiyakabisisiredi.” Raghanina Samwel, Yawe God yana sisiya iwaiyaneni na ivinuwapoya da noko nubabasu gurigurina irupari wiimaragata Yawe God biidi.

<sup>12</sup> Raghani ibori didibarawote na Samwel itouya inagho da Sol iyinoyeni, bi gegha wawaya tana iwoneni da Sol inagho Kamel kwanatune. Meme tounamani noghosine akima ikabiwiimiiri da wawaya siyakabikuwayeni, bi muriye iyowogha inagho Gilgalma.

<sup>13</sup> Wasina bi Samwel, Sol ibanani raghanine, na Sol iwona bo, “Samwel, Yawe God inimiiseyem. Tagu yana sisiya bagibagidi akabisisiredi.”

<sup>14</sup> Bi gegha da Samwel iwona bo, “Memeda yana sisiya bagibagidi kuyakabisisiredi da sawara tupadi kuyiberodi, bi awaki kiiravine sip da kau gamodi awaiwaiyana?”

<sup>15</sup> Na Sol iwona bo, “Yagu wiiyogha tomotomoyidi nokodi ribiribi Amelek damdi gwabidima siyouna. Bi sip da kau waratetedi sikabitawana da Yawe yam God biidi siyasuwara, bi muduna na kaviberotuwanonoyidi.”

<sup>16</sup> Wasina bi Samwel, Sol iwoneni bo, “Kiraborabobo kunawaiyana! Bi Yawe God metagha nubabasuve iwonegu na anawonem.”

Na Sol iwona bo, “Metagha iwona?”

<sup>17</sup> Na Samwel iwonabodeyana bo, “Bagune kunoghosida da tam gewawayi ghaman, katana tam Isrel damdi kadibada. Yawe God ivituborom na tam yadi kiiwawo. <sup>18</sup> Sisiya bagibagidima iwonem bi iviporam kukanibu da nokodi Amelek damdi kawakeekeedi kuyiberotuwanonoyidi. Iwonem da kuyirouwa patana da tupadi kuyagigiratedi. <sup>19</sup> Awaki kiiravine gekuyakabisisirenina? Iwonem da tupeyane yapi sawaridi gekoyayouna,



bi gegha da wiisasarane koyouna, na tami Yawe God matane bera berona kobera.”

<sup>20</sup> Na Sol iwona bo, “Tagu Yawe God akabisisireni, bi iwonegu da ayanagho na akanibu anagho da Amelek damdi tupadi agigiratavedi bi yadi kiiwawo Agag akabi averamagha. <sup>21</sup> Bi gegha da yagu wiiyogha tomotomoyidi, na sip da kau miisedi mekodi siyouna, na gesiyikasunughana bi sikawara sipiika mabo Gilgalma da siyasuwara Yawe yam God biidi.”

<sup>22</sup> Wasina bi Samwel iwona bo,  
 “Awaki ivinuwayuyuna kirakii Yawe God biidi  
 suwara gabugabunidi  
 bo gamona kabisisirenina?  
 Wiisuwona! Kabisisira, na imiise kirakii  
 geware suwara gabugabunidi naboni.  
 Bi bera ghamana na gamona tana waiyaneni,  
 gegha ware sip makina nanarina miisena suwarina naboni.

<sup>23</sup> Bi memeda wawaya Yawe God iniaviyeni,  
 na yana berona na ware imapu naboni.  
 Bi wawaya nuwanuwana inakotakii Yawe God biidi na  
 yana berona na ware tarabiibiisaka pepetedi naboni.  
 Na Yawe God yana sisiya bagibagina kuvisinighiighiiyeni kiiravine,  
 na isinighiiyem da tam gemuriye yana wawaya yadi kiiwawona.”

<sup>27</sup> Raghanina Samwel imiiri wamira da iyatouya na Sol, Samwel kana kwama itainatawani na itamogosira. <sup>28</sup> Na Samwel iwoneneni bo, “Kagu kwama kutainatawani da itamogosira, na bada mayimayiyina kata mmko gabudarine Yawe God yam wiibadana Isrel damdi gwabidima ikabitaveni, bi wawaya tana ivereni iyyabo imiise getam naboni. <sup>29</sup> Isrel kana God makewaghawaghasina na gegha wiiwiiyabina bo yana noghota iyawamiwamirana. Touna gewawaya wota, da yana noghota inawamiri.”

<sup>34</sup> Wasina bi Samwel iveramagha Rama kwanatune, bi Sol iveramagha yana bareye Gibiya kwanatune. <sup>35</sup> Samwel yawayawiine iyamakamake raghanine, na geiyanagho da Sol iyakita mayenina, bi gegha da Sol kiiravine na ivinuwapoya. Bi Yawe God ivinuwapoya kirakii da Sol ibera da Isrel kana kiiwawo.

## 16

### *Yawe God, Deivid ivineyi da kiiwawo*

<sup>1</sup> Yawe God, Samwel iwoneneni bo, “Sol kiiravine kuninuwapoya da raghani meyani duu kunakabitore? Tagu asinighiiyeni da naboni Isrel kana kiiwawo. Na oliv miina yam dogha kamone kiwayi bi kabikunagho tomogha kana waghawagha Jese biidi, Betlihem kwanatune. Natunatuna kamodima tomogha tana avineyi kiiwawo kiiravine Sol kana tupataveyana.”

<sup>2</sup> Na Samwel ivitarakiiyana bo, “Metagha ananagho? Memeda Sol mmko berana kiiravine inawaiyana na inakasunuyigu!”

Bi Yawe God iwona bo, “Kau wouna yagarina kunarutayini da kunnanagho bi kunawona bo, “Tagu apiika da Yawe God biidi anasuwara.”

<sup>3</sup> Bi Jese kuviyoneneni noko suwarina kiiravine, bi aniyevevem da awaki kunabera. Raghanina natuna meko avineyi na oliv miina gayamine kuniwayi na noko inimatakira da yagu wiivinevinegha.”

<sup>4</sup> Na Samwel, Yawe God awaki iwonenina naboni ibera. Raghanina Betlihemma iverakanibu na kwanatu babadidi ere kirokirorodi sikanibu da siyikiikiiveni na siwona bo, “Metagha, nuwaruririye kopiika?”

<sup>5</sup> Na Samwel iwona bo, “Eeka, mabo apiika da Yawe God biidi anasuwara. Kokabununagha mayemi bi kopiika tana suwara.” Bi kate bada Jese natunatuna yawata iwonedida da siyakabununagha mayedi bi iviyonedi noko suwarina kiiravine.

<sup>6</sup> Raghanina siverakanibu, na Samwel, Jese natuna iyarokona Eliyab ikita, na tounamani iwonena mayeni bo, “Wiisuwona, mmko tomoyina mma Yawe God naghona yamiimiiri na yana wiivinevinegha kiiwawona.”

<sup>7</sup> Bi gegha Yawe God, Samwel iwoneni bo, “Gegha yana komerowana da yana guri kunanoghosidina, Tagu geyaguwiina touna. Wawaya gesiyak-itakita da Tagu awaki akitakitana. Toudi wawaya tubuyina kubuna sakitakita, bi Yawe God na wawaya nuwanuwana akitakita.”

<sup>10</sup> Na mmko kedane Jese natunatuna yadi 7 ipiikedi Samwel biidi. Bi gegha da Samwel, Jese iwoneni bo, “Yawe God mmkodi tomotomogha woudi getana meko iyavineyina.” <sup>11</sup> Bi ivitarakiyaneni bo, “Da natunatum wasina mma naboni?”

Na Jese iwona bo, “Natugu tomogha tughurina, na touna sip yakoyakoy-  
agha.”

Na Samwel iwona bo, “Tomotomogha viya koviporadi da sinarutayini sinapiika mabo. Raghanina inaverakanibu na suwara tanabera da tanakam.”

<sup>12</sup> Wasina bi Jese tomotomogha iviporadi da sikabisipiikeni. Bi tomoyina na tubuyina miisena, komerowanina bi matana yeghanidi. Raghanina tomoyina iverakanibu.

Na Yawe God, Samwel iwoneni bo, “Wasina tomoyina mmakatanina avineyina! Geghomiiri da oliv miinama kunituboro.”

<sup>13</sup> Wasina bi Samwel oliv miina ikabi da Deivid kana iyiyaroko naghodiye bi ivituboroni. Na noko gabudarine da nabo inagho na Yawe God kanumina Deivid ivibonuvi da gwabiyenina idagu. Noko murine na Samwel iveram-  
agha Rama kwanatune.

<sup>14</sup> Wasina bi Yawe God kanumina miisena Sol ivikanibutaveni bi kanama berona ivipora da Sol ivibonuvi na nonowa iyinakinakiyeni na iyanaghanagha.

*Deivid, Sol yana iyo tomotomogha damna kamone.*

## 18

### *Sol, Deivid inuwapughuveni*

<sup>5</sup> Sol awaki sawaridi beradi kiiravine na Deivid iyipora na rubana iyaberabera, noko biidi na itore da naboni yana wiyyogha tomotomoyidi kadi bada. Mmko berana kiiravine na wawaya tupadi da wiyyogha tomotomogha kadi babada yawata svinuwamiise.

<sup>6</sup> Deivid, Golaiyet ikasunuyi murine, bi raghanina tomotomogha siyav-  
eravera magha bareye na wasiwasike Isrel kwanatudima sikanibu da Sol siyikiikiiveni, na tambarin da kabepepa inavina tana kana waghawagha lute siyiirekwedi bi nuwamiise ayidi siyatawotawora da siyarikuriku.

<sup>7</sup> Wasina bi yadi nuwamiise kamone na wasiwasikedi mma naboni siyata-  
wotawora,  
“Sol aviya damdi yadi 1,000 iunugha!

Bi Deivid na 10,000 iunugha!”

<sup>8</sup> Sol mmkodi sisiyidi kiiravine geiyinuwamiise, na nuwanuwana ipughu kirakii da iwona bo, “Toudi Deivid satoretoregeeyeni sawonawona da touna aviya damdi yadi 10,000 ivikasunughana, bi tagu na 1,000 kawagha avikasunughana. Bi muriye na sinabera da yadi kiiwawo!” <sup>9</sup> Wasina bi noko raghanine da nabo inagho, na Sol, Deivid iyanuwanuwakapiyeni.

*Mmko raghanina murine na Sol, Deivid iviaviyeni bi ivimatipo da iyaka-sunuyi. Bi Sol natuna Jonatan, Deivid ivimaghamaghatareni da tamananaki yana wiina da inakasunuyi, na Deivid iverainagho kubura bogaebogae da Sol gwabinama iyakowogha.*

## 21

*Ahimelek, Deivid iviwiiteni*

<sup>1</sup> Wasina bi Deivid inagho kwanatu kana waghawagha Nobma da Ahimelek iyakita, bi touna na **prist**. Raghanina Ahimelek ikanibu da iyikiikiiveni, bi inaghara na iwona bo, “Awaki kiiravine tamduma mabo kupiika bi getana da iiyabo yawata?”

<sup>2</sup> Deivid, iwonabodeyana bo, “Kiiwawo Sol iwonegu da bagibagi tana anabera, bi iwona bo, ‘Gewawaya tana kunawoneni da awaki basuna na iiporam bo wonawiiyoyowana awonemna.’ Bi yagu wiiyogha to-motomoyidi, na awonedi da gawara tane sinikoyakoyagha da muriye sinabanangu. <sup>3</sup> Gwabimve kam bo gegha da mududi kunaveregu? Bred geredi yadi 5 bo kam wapawapa gwabimve na kuveregu.”

<sup>4</sup> Bi gegha da Ahimelek iwona bo, “Toumii getana bred wota gwabimi-yena, bi mma na bred\* Yawe God biidi sisuwara na toudi kawagha. Mmkodi bred kunayouna bi memeda yam wiiyogha to-motomoyidi gabudara viya natuwavinedi yawata gesiyakena, na wasina.”

<sup>5</sup> Na Deivid iwona bo, “Wiisuwona toumii gegha wasiwasike yawata kayakenana. Raghanina kakanibu kanagho aviya kiiravine na nonowa, toumii kakabununagha mayemii da kanakabepepa. Katana kiiwawo iviporamii na parapa kakoyagha yapoyapora mayemii da toumii mmko bagibagina kanabera.”

<sup>6</sup> Getana awaki kamna nama, kiiravine na Ahimelek bred Yawe God biidi sipuyo, na iyouna da Deivid ivereni, noko bred na Yawe God naghona satoura yana Kiregoru kamone. Noko gabudarine na bred katamanidi kiin-abonabo debanama sikabitavetaveyana Yawe God yana Kiregoru kamone bi bred woudi name sitoura.

## 31

*Sol yana rabobo*

<sup>1</sup> Noko raghanine Pilistain damdi, na Isrel damdi teya Gilbo Koyane siyirouwa. Na Isrel wiiyogha to-motomoyidi, Pilistain nagharidi siverataveyana, na Pilistain sigeghomiiri da Isrel damdi korotodi sivikasunughana. <sup>2</sup> Pilistain damdi Sol da natunatuna yawata sirukwavina sinagho, da natunatuna Jonatan, Abinadeb da Malkisuwa sivikasunughana.

<sup>3</sup> Sol ririnagha na wiirouwa ivita da ibero kirakii na aviya damdi riwariwa iyonama sogha na sivinoganoga.

**21:1:** Mrk 2:25,26 \* **21:4:** Livitikas iwona da bred kabikabikuwayidi na prist kawagha sakam. Bi Mak 2:25-26 kamone, na Yesu, Deivid yana waragututu yisisiyeni.

<sup>4</sup> Na Sol wiiyogha tomoyina, meko yana wiirouwa sawaridi iyakawakawara na iwoneni bo, “Yam seri kabitaveni da tounama kunakasunuyigu! Geyagu kayowana da mmkodi kubuna dandi sininamayegu bi sinakasunuyiguna.” Bi gegha da mmko wiiyogha tomoyina kasunuyina inagharareni. Wasina bi Sol tounamani yana seri ikabitaveni da ikabiwiinighonigho bi debane ibeku. <sup>5</sup> Raghanina wiiyogha tomoyina ikita bi Sol irabobo, na touna bada yana seri itaina kanibuvuni bi berana mayimayiyinama ivirabobo mayeni.

## 2 Samwel

### *Wonawiiakowa*

Mmko bukana na Deivid yana wiibadana raghanina yisisiyeni. Chapter 1 da inagho chapter 4 yawonawona da metagha wareregubugubura yana nawae Jiuda kubure kawagha ivibadana bi chapter 5 da inagho chapter 24 yawonawona da metagha kikiramutumutuba yana nawae Isrel kubura ivibadeni. Mmko girumina yawonawona da metagha Deivid aviya damdi Isrel kamone da kubura mududiye iviaviyedi. Yiyeveveda da metagha Deivid, Yawe God ivinuwayuyuneni da ivitumaghanenina, bi gegha da yana tamumu bi yananogana mududi bada yiyeveveda. Takitakita da metagha Yawe God, raghanina Deivid tamumu iberana aro ivereni bi bada takitakita da metagha Deivid imiiri karon na Yawe God inoghotataveni. Deivid nuwapoya peyaridi ibanana Isrel iyibadenina raghanine bi gegha da Yawe God ivitarababareni bi yana wiisuwona Deivid da nosinosina biiyadi na ikabitawani (2 Samwel 7:11-16 kokita).

### **Vineveyidi**

Deivid ivikiiwawo Isrel kiiravine (5:1-4)

Yawe God yana wiiwaghasina maragasina Deivid biidi (7:1-5, 8-17)

Deivid utuwiiyogho berana Betsiba teya sibera (11:1-17, 26-27)

Peroveta Neitan yana sisiya (12:1-25)

## 5

### *Deivid ivikiiwawo Isrel kiiravine*

<sup>1</sup> Wasina bi Isrel damdi kadi babada tupadi sipiika Hebron kwanatune bi Deivid siwoneni bo, “Toumii na yam rakaraka, tubuyida da ganiganida tanagha. <sup>2</sup> Roro, raghanine Sol iyikiiwawo kiiravimiiye, na Isrel yana wiiyogha tomotomoyidi kuyinaghovedi wiirouwa kiiravine koyakanikanibu. Na Yawe God iwonem bo, ‘Yagu wawaya Isrel damdi kunakoyayidi ware sip kanabodaboda\* wawayina sip yakoyakoyayidina naboni, bi tam kadi wiibadana.’ ”

<sup>3</sup> Raghanina Isrel kana babada ghamaghamadi tupadi sipiika Hebronma Deivid biidi, na Yawe God matane wiiwaghasina maragasina touna yawata sibera. Wasina bi babadidi oliv miina Deivid gayamine siwayi da noko iyiyeveveyana da touna kata Isrel kana kiiwawo.

<sup>4</sup> Raghanina Deivid kana bodu 30 na ivikiiwawo, bi bodu 40 kamone ivibada.

## 7

### *God yana Wiiwaghasina Maragasina Deivid biidi*

<sup>1</sup> Wasina bi Yawe God, Deivid kana aviya itarababareni bi maragata ivereni da aviya tupadi igeiwayidi. Bi yana kiiwawo barene nuwaruririye iyamakamake, <sup>2</sup> na Deivid, **peroveta** Neitan iwoneni bo, “Kata tagu mma, bare waratetena bi kii miisena sidama siyoghanina kamone amakamake, bi God yana Wiiwaghasina Maragasina Dedewagina na kiregoru kamone yamakamake.”

<sup>3</sup> Bi Neitan iwonabodeni bo, “Yawe God na gwabimve, na kunagho da awaki kwanoghonoghosi na kubera.”

\* **5:2:** God tounamani sakwatuvuni da sip kadi bodaboda (Genesis 48:15 kokita).      **5:4:** 1 Ki 2:11

4 Bi gegha da noko nubabasune Yawe God, Neitan iwoneni bo,

5 “Kunagho yagu wiitamariyana Deivid kunawoneni bo, ‘Yawe God mma naboni iwona: Gegha tam kiiraviguve bare kunayoghani da kamone anamakena.’

8 Bi katana yagu wiitamariyana Deivid kuwoneni bo, ‘Yawe God Maragata Kirakiina mma naboni iwona: Naghove na tam wawaya wota wawa kuburidigha sip kuyakoyakoyagha, bi gegha da avineyim bi atoregeeyem da yagu wawaya Isrel damdi yadi bada. 9 Meghamegha kuyanono, na tagu nama gwabimve, da matamve bi kamaviya ageiwayidi. Na kata kam waghawagha anabera da inaragata kirakii, ware wawaya kadi waghawagha ghamaghamadi mmko kuburine naboni. 10-11 Bi yagu wawaya Isrel damdi tanawa anaveredi sinirapeneni, bi gawara tana avineyina name anatore wiipikapikadi meme nuwaruririye sinamake da gemuriye sinitainairiredina. Bi wawaya kawakeekeedi gemuriye sinikayotaketowanedina, ware dagudagune siberana naboni nokona babada avinegha da Isrel siyibadenina raghanine sibera. Tagu, Yawe God awonewonem da tam bi nosinosim yawata anaberami da kiikiwawo.

12 Bi nosinosim tana anavineyi, tam wosina natunatum tana da iniki-iwawo raghanina yam yawa damona inapiika da kunanagho kayekikim biiyadina. Tagu anabera da yana wiikiwawo inimaragata, 13 da getana iiyabos rubana da yana wiibadana gwabinama inakabitavenina. Touna wosina kiiraviguve bare inayoghani. 14 Tagu na touna tamananaki, bi touna na tagu natugu. Raghanina bera berona inabera, na aro anavereni ware tamada natuna aro yavereverenina naboni. 15 Bi gerubana da yagu nuwayuyuna gwabinama anakabitavenina, ware Sol aberana naboni da yagu nuwayuyuna gwabinama akabitaveni bi tam kanagaware atorem da kunikiwawo. 16 Kam dam inatuwa wiiwoneni da inamake nonowa bi anabera da nosinosim sinikiwawo waghata.’ ”

17 Wasina bi Neitan, awaki sisiyidi mimeu kamone Yawe God ividebedi touna biidi, na tupadi Deivid biidi ivimaghamaghatara.

## 11

### *Deivid utuwiiyogho Betsiba teya sibera*

1 Roro, raghanine kiikiwawo nonowa siyakanikanibu siyanono wiiaviya kiiravine, na kwamra tane noko gabudarina ikabi na Deivid, Joab bi wiirouwa babadidi da kate Isrel wiiyogha tomotomogha iviporadi sikanibu da Ammon damdi teya siyirouwa. Noko raghanine sinagho da Ammon wiiyogha tomotomoyidi siviberotuwanonoyidi bi Raba kwanatuna simiiri gwagwara wiikenavivireni,\* bi Deivid na Jerusalem kwanatune imakae.

2-4 Gabudara tana ravidu gabudare, Deivid yana kenama igeghomiiri bi yana kiiwawo bare debane iyapeepewa. Bi ikitarorona da wasike iyyeka na ikita, noko raghanine wasikena ivikubuwiipum na iyyekayeka, da iyimiiseyena mayeni nawaravi dadabuna iyakoghakoghataveni. Bi wasikena ivikepamara kirakii, na Deivid wawaya tana idaru da akowa iyakabi. Tomoyina iveramagha da iwona bo, “Noko Betsiba, Eliyam natuna, bi dam Hitti tomogha Uraiya wavinena.” Na Deivid sawariyonayona idarudi da wasikena siyakabi siyapiika, na wasikena ipiika Deivid biidi da

7:12: Acts 2:30 \* 11:1: Mmko yigesa da wawaya gegha sinarughu bo sinakanibu, na wawaya Raba kwanatuna kamone rubana da kadi kam sinakovi.

yawata sikena bi muriye da iveramagha yana bareye. <sup>5</sup> Muriye raghanina wasikena ikabibanani da imake na sisiya idaru iveramagha Deivid biidi iwona bo, “Tagu aropeya.”

<sup>6</sup> Wasina bi Deivid wara idaru Joab biidi iwona bo, “Dam Hitti tomogha Uraiya kuvipora inapiika tagu biidi.” Na Joab, ivipora ipiika Deivid biidi. <sup>7</sup> Bi ipiika na Deivid ivitarakiyaneni bo, “Joab da wiiyogha tomotomogha wasina bo gegha? Bi wiirouwa metagha yanono?” <sup>8</sup> Wasina bi Deivid iwona bo, “Uraiya, kunagho yam bareye da kuniyawitaveyana.” Raghanina kiiwawo barena ikuyoveni bi murine, na Deivid puyo ivipora inagho Uraiya biidi yana bareye. <sup>9</sup> Bi geiyanagho yana bareyena, touna nama kiiwawo barena matamketane ikena, Deivid yana wiitamariyana damdi yawata.

<sup>10</sup> Na wawaya Deivid siwoneni bo, “Uraiya gegha iyanagho yana bareyena.”

Na ivitarakiyaneni bo, “Tam kubura rabarabama kupiika. Awaki kiiravine gekuyanagho yam bareyena?”

<sup>11</sup> Bi Uraiya iwona bo, “Wiiwaghasina Maragasina Dedewagina, bi Isrel da Jiuda damdi na kiregoru kamodiye samakamake. Yagu wiiyogha badana Joab da yana iyo damdi na warereye sitaki. Touna kiiravine na gerubana ayanagho yagu bareye bi ayakam da ayaniuna da wavinegu teya kayakena, gegha gerubana naboni ayaberana!”

<sup>12</sup> Na Deivid, Uraiya iwoneneni bo, “Kata mma kumake, bi maram aniporam kunaveramagha.” Na noko gabudarine da wowonama na Uraiya, Jerusalemne imakae. <sup>13</sup> Na Deivid, iviyoneni da yawata sikam da siniuna patapata, bi ibera da Uraiya iniuna neghanegha. Bi gegha, ravidie na geiyanagho yana bareye bi ikanibu da yana gaware ikena Deivid yana wiitamariyana damdi yawata.

<sup>14</sup> Bi didibare na Deivid pepa igrumi bi Uraiya ivereni da iyakawari iyanagho Joab iyavereni. <sup>15</sup> Pepa kamone na mma naboni iwona, “Uraiya wiirouwa matane kutore meme wiirouwa yaworaworana bi wiiyogha tomotomoyidi kuberadi da sinimuritayina touna gwabinama da inasirage bi inarabobo.” <sup>16</sup> Joab na Raba kwanatuna iyaruruwiitete na iyakovi da aviya damdi yadi wiiyogha tomotomoyidi miisedi meme, na Uraiya noko gawarine ivipora inagho. <sup>17</sup> Bi kwanatu kana tomotomogha sikanibu da Joab yana tomotomogha teya sivirouwa na Deivid yana wiiyogha tomotomoyidi viya da kate Uraiya dam Hitti tomogha yawata sivikasunughana.

<sup>26</sup> Raghanina Betsiba iwaiyana da moghanena Uraiya irabobo, na kiiravine idou. <sup>27</sup> Bi duu raghanina ikovi murine, na Deivid wara idaru da wawaya tana iyakabi iyapiika yana bareye da wavinena tana. Wasina bi ivituvuni da natuna tomogha. Bi gegha da Deivid naboni ibera na Yawe God geiyinuwamiiseyena.

## 12

### *Neitan yana wiimiiba sisiyina*

<sup>1</sup> Wasina bi Yawe God, **peroveta** Neitan idaru inagho Deivid biidi. Raghanina ipiika Deivid biidi na iviwaragututu iwona bo, “Kwanatu tana kamone tomotomogha yadi bata siyamakamake. Tomogha tana kiikiwawona bi tana na moyamoyakina. <sup>2</sup> Tomogha kiikiwawona yana sip da kau sipeyara kirakii. <sup>3</sup> Bi tomogha moyamoyakina na getana da awaki wasina

sip wouna yagarina igimoni na touna kawagha bi touna da natunatuna teya gwabidiye iragata da iyamakamake. Kam siyikamvereyana, yana reduve iyaniniuna bi kate imadebane iyakenakena. Touna nigenige na iyabiya da ware natuna wasike naboni. <sup>4</sup> Gabudara tana kiiwaga iverakanibu tomogha kiikiwawona yana bareye, na tomogha kiikiwawona geiyakayoveni da yana sip bo kau tana iyakasunuyi bi iyitawoyi da kiiwaga iyakam. Bi gegha tomogha moumourina, tomogha moyamoyakina yana sip wouna yagarina ikabi da ikasunuyi bi ivitawoyi da kiiwaga ipiika yana bareye na ivereni ikam.”

<sup>5</sup> Noko raghanine na Deivid nuwanuwana ipughu kirakii noko tomoyina biidi na Neitan iwoneni bo, “Wiisuwona, Yawe God yamakamake bi kana waghawaghae awonawona da noko tomoyina mmko berana ibera na imiise da inarabobo. <sup>6</sup> Bi mmko ibera na geiyinuwanuwaghaneni, noko kiiravine touna sip woudi yadi ruwamaruwa tomogha moyamoyakina inaveremayeni da inimiisana.”

<sup>7</sup> Wasina bi peroveta Neitan, Deivid iwoneni bo, “Tomoyina na tam! Mmko na metagha Yawe, Isrel kana God iwona, ‘Tagu avituborom da Isrel tupana kana kiiwawo, bi Sol yana maragatama aviyawim. <sup>8</sup> Bi yam bada yana bare averem, bi kate natuwavinena imamve atoura. Bi atorem da Isrel bi Jiuda kadi kiiwawo. Bi mmkodi bera meboda matamve siyagisikirakii, na memeda ayavere kirakiiyem. <sup>9</sup> Awaki kiiravine Yawe God gamona kuvisinighiighiyeni da matane bera berona kubera? Gamomve na Ammon damdi, dam Hitti tomogha Uraiya sikasunuyi bi wavinena kukabi da kuvirapeneni. <sup>10</sup> Na noko kiiravine yam rakaraka kate genuwaruririye sinamakena, basuna gamogu gekuyakabisisireni bi Uraiya wavinena kukabi da kiiravimve.’

<sup>11</sup> Mmko na metagha Yawe God yawonawona, ‘Anabera da tam wosina yam rakaraka kamonama na wawaya tana makepiropiro inapiikeni tam biidi. Da matakamomve bi natuwavinem anayouna da tomogha tana ririmve na anavereni, da yawata gabudara moramoraye sinimurana. <sup>12</sup> Tam wiikowoye tamumu kubera bi gegha da tagu gabudara moramoraye Isrel damdi tupadi naghodiye bi mmko berana anabera da inatubugha na matadima sinakita.’”

<sup>13</sup> Wasina bi Deivid, Neitan iwoneni bo, “Tagu tamumu abera Yawe God biidi.”

Na Neitan iwona bo, “Yawe God yam tamumu inoghotataveni. Kate gekunarabobona. <sup>14</sup> Bi tam, wonawaghata Yawe God gekuyakabikarawayeni bi mmko berana bero kirakiina kubera, na natum tomogha meko itubugha na inarabobo.”

<sup>15</sup> Neitan iveramagha yana bareye bi murine, na Yawe God, ibera da Deivid natuna meko Uraiya wavinena ivituyenina igubaga kirakii. <sup>16</sup> Na Deivid noko raghanine, Yawe God biidi irupari simirina kiiravine. Bi iviia da geiyakamkamna bi Irughu yana bare kamove bi nubasuve na geyanagawara debane iyakenana, bi dobodobo debane iyakenakena. <sup>17</sup> Yana bare wadubo kana dogadogara sinagho da simiiritawani bi sivi-matipo da siyawona wiitoratorani iyageghomiiri, bi gegha Deivid isinighii da geyawata siyakamna.

<sup>18</sup> Taparoro tana ikovi murine, na simirina irabobo. Bi Deivid yana wiitamariyana sinagharu na gesiyawoneni da simira irabobo, kiiravine toudimani sivisisiya kabivivirana bo, “Raghanina simira yawayawiine iyamakamake, na Deivid biidi tayi sisiya bi geiyawaiyaneda. Na metagha



tana woneni da simira irabobo? Kate bi bera tana inabera da tounamani iniberoni.”

<sup>19</sup> Raghanina Deivid ikita bi yana wiitamariyana siyikawaghamgham, na iyakovi da awaki itubugha, na ivitarakiyanedi bo, “Da simira irabobo?”

Na siwona bo, “E-ee, irabobo.”

<sup>20</sup> Wasina bi Deivid dobodoboma ikena geghomiiri da iviyeka, bi wane ghabughabuma sinina ikwamira da ivigararutaveyana. Bi inagho Kiregoru Kabikabikuwayine da Yawe God iyakabepepi. Noko murine, na iveramagha yana bareye bi kam kiiravine ivibaba na sepa da ikam.

<sup>21</sup> Bi yana wiitamariyana sivitarakiyana bo, “Awaki kiiravine mmko naboni kwaberabera? Raghanina simira yawayawiine iyamakamake na kam kuvi iya da kudou, bi irabobo murine na kata kugeghomiiri da kukam.”

<sup>22</sup> Na Deivid iwona bo, “Simira yawayawiine iyamakamake na aviiya da adou, kiiravine anoghosi da Yawe God iyinuwauwaghanegu bi simira iyakuyoveni iyamake. <sup>23</sup> Bi kata irabobo, na awaki kiiravine aniiya? Da simira anakabiwiiiveramayi inayawamagha? Gabudara tana kate ananagho touna biidi, bi touna geinaveramagha tagu biidina.”

### *Solomon itubugha*

<sup>24</sup> Wasina bi Deivid wavinena Betsiba ivinuwapikepikeni, na inagho da yawata sikena. Bi iropeya da ivituwa natuna tomogha na Deivid iviwaghawaghayeni Solomon. Yawe God, Solomon ivinuwawayyuneni kiiravine, <sup>25</sup> na **peroveta** Neitan idaruni inagho da Deivid iyawoneni da simirina waghawagha ivereni Jedidiya.\*

---

\* **12:25:** Hibru yadi gamoma waghawagha Jedidiya yana basuna na Yawe God yinuwayyuneni.

## Kiikiiwawo bukana dagudaguna (1 Kings)

### *Wonawiiakowa*

Kiikiiwawo bukana dagudaguna na rowa yadi aroba. Rowa daguadaguna (chapter 1 da 2) na metagha Deivid irabobo bi natuna Solomon kana gaware ivikiiwawona. Rowa wiibatana (chapter 3 da 11) Solomon yana wiibadana Isrel tupana kiiravine yisisiya, bi metagha mmko wiibadana iragata. Bi bada yawonawona da metagha God yana bare Jerusalem kamone iyoghani. Rowa wiiarobina (chapter 12-22) yawonawona da metagha Isrel damdi siyarayidi da dam bata, Isrel kikiramutumutuba yana nawae bi Jiuda wareregubugubura yana nawae. Nokodi dam yadi bata na ere yadi kiiwawo. Mmko girumina na nokodi kiikiiwawo yadi waragututu yisisiyeni. Yiyeveveda da mekodi kiikiiwawo, Yawe God yana sisiya sikivini ware Deivid ibera na naboni, bi mekodi kiikiiwawo, Yawe God simiiri kubuteni da god mududi sikivina.

### **Vinevineyidi**

Kiiwawo Deivid irabobo bi natuna Solomon ivikiiwawo (2:10-12)

Solomon nuwagiura miisedi kiiravidiye Yawe God biidi ivibaba (3:3-5, 7-14, 16-28)

Solomon yana wiibada iragata kamogha (4:20-21, 25)

Solomon Yawe God yana bare iyoghani bi kiiravine irupari (5:1; 6:1, 7, 11-14; 8:1, 3-6, 10-11, 22-23, 27-30, 41-43)

Seba yadi kiiwawo wasikena, kiiwawo Solomon biidi iwagawaga (10:1-9)

Solomon, God imiiri kubuteni (11:1-5, 7-13, 26-33, 35, 40)

Solomon irabobo bi natuna Rehoboam ivikiiwawo (11:42-43)

Wawaya siyarayidi da dam bata, Isrel da Jiuda (12:1-20, 25-31)

Kiiwawo Aheb, Yawe God imiiri kubuteni da god mududi ikabepepidi (16:30-33)

Peroveta Elaija, kwabura natuna iviwiiteni (17:1, 8-24)

Yawe God, Kamel Koyane Baal yana peroperoveta igeiwaiyidi (18:1-2, 17-46; 19:1-21)

## 2

### *Kiiwawo Deivid yana rabobo*

<sup>10-11</sup> Kiiwawo Deivid Isrel iyibadeni raghanine, dagudagune na bodu yadi 7 Hebron kwanatune imakae bi muriye na Jerusalem kwanatune bodu yadi 33 imakae. Da noko kedane na bodu 40 Isrel ivibadeni. Bi irabobo na Jerusalem kwanatuna kamone nosinosinanakim yawata sidogudi. <sup>12</sup> Wasina bi Solomon ivikiiwawo, da tamananaki kana gaware Isrel ivibadeni bi God ibera da yana wiibadana ivimaragata.

## 3

### *Solomon nuwagiura kiiravine ivibaba*

<sup>3</sup> Solomon, Yawe God ivinuwayuyuneni na tamananaki Deivid yana wonawiiyoyawana tupadi ikivina. Bi gegha da keda tane na Yawe God geiyakivina yaporina. Touna ribiribi iunugha da ipuyo naboni suwara, god wiiwiyaba yadi suwara gabugabuna debadiye da insens igibu ware wawaya siyaberabera na naboni. <sup>4</sup> Raghani tana Solomon inagho Gibiyon

kwanatune da puyo peyaridi 1,000 naboni isuwara Yawe God biidi, basuna suwara gabugabuna gawarina ghamana na noko kuburine. <sup>5</sup> Yawe God nubabasu tana mimeu kamone ividebena mayeni Solomon biidi Gibiyon kwanatune, bi ivitarakiyaneni bo, “Awaki kwakayokayoveni? Awaki kiiravine kunibaba na anaverem.”

<sup>7</sup> Solomon iwonabodeni iwona bo, “O Yawe yagu God, tam tamagunaki kanagaware kutoregu da anikiwawo, bi gegha da tagu wawaya ededa kawagha na geayakovi da metagha wawaya anibadena yaporidi. <sup>8</sup> Bi tagu kata mma yam wawaya vinevineyidi kamodiye, toudi sikoroto kirakii da gerubana anakabiyavidina. <sup>9</sup> Gerubana iyabo mmko yam damna ghamana tanaduma inibadedina. Na nuwagiura miisedi kuveregu da yam wawaya anibadena wiimasiyedi bi anakovi da awaki miisena bi awaki berona.”

<sup>10</sup> Solomon nuwagiura kiiravine ivibaba, na Yawe God ivinuwamiise. <sup>11</sup> Na Yawe God iwona bo, “Tam gegha makewiiguri kiiravine kuyibabiigu, bo gegha mane peyaridi da sawara bo kam aviya wiikasunughana kiiravidiye kuyibabiigu. Gegha, tam nuwagiura miisedi kiiravidiye kuvibabiigu da ayaverem bi yagu wawaya rubana da keda rotomanine kunibadedi. <sup>12</sup> Na awaki kiiravine kuvibaba na anaverem! Tagu nuwagiura miisedi da akowa anaverem, genaboni wawaya naghove sikabina bo wawaya muriye sinakabimayenina naboni. <sup>13</sup> Bagune gemoura bo waghawagha ghamadi kiiravidiye kuyibaba, bi gegha da toudi sawaridi na bada anaverem. Patana yawayawiim kunamakamakena, getana meko kiwawona mane bo waghawagha ghamana inakabi ware tam naboni. <sup>14</sup> Bi meboda yagu sisiya kunawaiyana da yagu gwara da sira kunakabisisiredi ware tamamnaki Deivid ibera na naboni, na anaberam da bodu peyaridi kate kunamakae.”

### *Solomon yana nuwagiura ividebeni*

<sup>16</sup> Raghani viya murine na keda wasiwasike yadi bata piropiro tana basudiye na sipiika kiwawo biidi bi sivibabiini da yadi piropiro iyakabi-wirotomani. <sup>17</sup> Keda wasike dagudaguna iwona bo, “Kiiwawo, mmko wasikena da tagu na bare tanagha kamakamake. Bi kayamakamake patapata raghanine, na avituwa. <sup>18</sup> Gabudara aroba murine na mmko wasikena bada ivituwa. Toumiiduma, yana bata kawagha name noko barena kamone, getana da iyabo nama. <sup>19</sup> Wasina bi nubabasu tana kamone ikenawamira na yana pepeya ikenatawani da ikenunuyi. <sup>20</sup> Tagu ak-enayakuka na igeghomiiri da yagu pepeya tomogha ririguve ikabi. Bi yana pepeya raborabobona ririguve ivikeneni bi yagu pepeya ikabi da yawata sivriragoba. <sup>21</sup> Didibare ageghomiiri da natugu ayisusu bi gegha, pepeya irabobo. Wasina bi raghani diidibara yeghanine akitarukunukunuveni, da touna getagu natugu.”

<sup>22</sup> Bi wasikena tana iwona bo, “Gegha! Yawayawiina na tagu natugu bi raborabobona na tam natum!”

Bi gegha wasike dagudagune ivituwa na iwona wiimaragata bo, “Raborabobona na tam natum bi yawayawiina na tagu!” Wasina bi kiiwawo naghone naboni siyikawakeereyana.

<sup>23</sup> Na Solomon iwona bo, “Wasina, mmko wasikena yawona da ‘Pepeya raborabobona na tam, bi yawayawiina na tagu,’ bi noko wasikena tana yawona da, ‘Gegha! Yawayawiina na tagu bi raborabobona na tam.’”

<sup>24</sup> Wasina bi kiiwawo yana bagibagi damdi iwonedo bo, “Seri kopiikeni konaveregu.” Na seri sikawari sipiika kiiwawo biidi. <sup>25</sup> Bi kiiwawo iwona

bo, “Pepeya yawayawiina korigha seseri da bata! Nawana wasike tana kovereni bi nawana bada wasike tana kovereni.”

<sup>26</sup> Noko pepeyina sinananaki waghata ivinuwayuyunena kirakiiyeni, na douma ikabida iwona bo, “Oo bada ghamam, pepeyina gekunakasunuyina, noko wasikena kovereni!”

Bi wasikena tana iwona bo, “Gegha, pepeyina korigha seseri da bata. Da gegha tagu bo touna natuna.”

<sup>27</sup> Wasina bi kiiwawo iwona bo, “Pepeyina gekunakasunuyina, bi meko wasikena yakayokayoveni da pepeyina inamake na touna kovereni, basuna touna na sinananaki waghata.”

<sup>28</sup> Raghanina kiiwawo noko yana sisiyina Isrel damdi siwaiyaneni, na sakovi da God nuwagiura miisedi ivereni da piropiro iyakabiwirotomana, na sikabikarawayena kirakiiyeni.

## 4

### *Solomon yana wiikiiwawo da nuwagiura*

<sup>20</sup> Jiuda da Isrel damdi na sikoroto kirakii, ware egga kikire naboni. Toudi kam da rarima rubarubadi na siyinuwamiise. <sup>21</sup> Solomon dam tupadi, Euprate rarimina ghamane idaguni bi iyowogha inagho Pilistain damdi yadi kubure da Ijipt kubura kana wiibarabarate wareregubugubura yana nawae iyibadedi. Mmkodi damdi na yadi puyo siyiipora kiiwawo Solomon biidi, bi siyakabikabisisireni raghanina yawayawiine iyamakamakena.

<sup>25</sup> Raghanina Solomon yawayawiine iyamakamake, na wawaya tupadi Jiuda da Isrel kamodiye nuwaruririye simakae, getana piropiro ghamadi siyabanana. Dan kwanatune kikiramutumutuba yana nawae bi iyowogha inagho Biasiba meyaigiine wareregubugubura yana nawae, rakaraka nununagha toudimani siyakoyakoyagha mayedi, ere yadi bare bi ere yadi kwabu.

## 5

### *Solomon ikabununagha da God yana bare iyayoghani*

<sup>1</sup> Naghove, kiiwawo Deivid yawayawiine iyamakamake, na yana witurana waratetena na kiiwawo Hiram. Touna Taya meyaigiina damdi iyibadedi, na raghanine iwaiyana da Deivid natuna Solomon na Isrel damdi yadi kiiwawo wouna, na sawariyonayona idarudi sinagho da siyikiikiiveni.

<sup>2</sup> Wasina bi Solomon wara iwonataveni iveramagha Hiram biidi iwona bo,

<sup>3</sup> “Tam kwakovi da metagha tamagunaki Deivid dam tupadi sivi-tumpipineni na iyaviyedi, noko biidi gerubana da kabepapa barena iyayoghani da Yawe God iyakabepepina. Dagudagune na iyikoyakoyagha da Yawe God iyiwitenti da kana aviya tupadi iyageiwayidi. <sup>4</sup> Bi katana Yawe yagu God nuwaruriri iveregu tupana ivikenaviviregu. Na geere kagu aviya bo getana piropiro ghamadi. <sup>5</sup> Na Yawe God tamagunaki iwonen bo, ‘Tagu natum anatore inikiwawo kam gaware bi touna kabepapa barena inayoghani da kagu waghawagha inakabepepi.’ Noko biidi anuwanuwagiura da kabepapa barena kata anayoghani da Yawe yagu God anakabepepi ware tamagunaki Deivid iwonana naboni.

<sup>6</sup> Na yam bagibagi wawayidi kudarudi sinanagho Lebinonma da kii kana waghawagha sida kiiraviguve sinataragha, bi yagu bagibagi damdi

na yawata sinabagibagi. Touda takovi da tami Saidon dammi kii tarayidi kwakowa kirakii, getoumii Isrel dammii naboni na kuwonegu da yam bagibagi wawayidi mane viya rubana animiisanedi na noko rubane anaveredi.”

*Na Solomon nokodi kii Hiram gwabinama igimona, bi Isrel tomotomogha yadi 30,000 ikabidi bi siviwiita da nokodi kii da sawara mududi siyouna God yana bare yoghanina kiiravine.*

*Solomon kate bada tomotomogha yadi 150,000 bagibagiye itoredi, toudi God yana bare yoghanina kiiravine kayena kana akima ghamanakidi siya-boribori.*

## 6

### *Solomon, God yana bare iyoghani*

<sup>1</sup> Solomon bodu aroba kamone Isrel damdi ivibadedi, bi bodu 4 kamone nawaravi wiibatana kana waghawagha Jiv, na Yawe God yana bare yoghanina idaguni. Nosinosinanim yadi gabudare Isrel damdi Ijpt kubura sikanibutaveni, bi bodu 480 nada sikovi bi Solomon mmko bagibagina idaguni.

<sup>7</sup> Toudi yoghana kana akima na gawara meme dobodobove sabori na tupadi name sakabununagha, bi irabaraba kirakii da meme barena siyayoghayoghanina, da yoghana gawarine na getana iiyabo amama da karuwakoya bo sisiruma akima iyabori bo iyataraapapi da kwarituna siyawaiyana.

<sup>11-12</sup> Wasina bi Yawe God ivisisiya kiiwawo Solomon biidi noko barena iyayoghayoghani kiiravine, iwona bo, “Memeda yagu sisiya kunawaiyana bi yagu gwara kunakivina da awaki awonemna kunabera, na metagha tamamnaki Deivid avisuwoneni na kiiravine naboni anabera. <sup>13</sup> Tagu yagu wawaya Isrel kamobasudiye bare meko kwayoghayoghanina kamone anamake, bi geanakuoyovedina.”

<sup>14</sup> Wasina bi kiiwawo Solomon, God yana bare iyayoghayoghani na ivikovini.

## 8

### *Wiiwaghasina Maragasina dedewagina sirughuveni God yana bareye*

<sup>1</sup> Wasina bi kiiwawo Solomon, Isrel dogadogara, bi dam kadi babada da bare kadi babada iviyonedi da siyapilka Jerusalem, Deivid yana kwanatu kana waghawagha Zaiyon, bi name Yawe God yana Wiiwaghasina Maragasina Dedewagina siyakawari siyarughu God yana bareye.

<sup>3</sup> Raghanina Isrel dogadogara tupadi siverakanibu na **prist**, Wiiwaghasina Maragasina Dedewagina sirukabepi. <sup>4</sup> Bi Livai kana damma tomotomogha da prist, Wiiwaghasina Maragasina Dedewagina da Kiregoru Kabikabikuwayina da kana sawara kabikabikuwayidi sikawara sinagho God yana bare kamone. <sup>5</sup> Kiiwawo Solomon da Isrel damdi tupadi nama Wiiwaghasina Maragasina Dedewagina naghone sivitaghomidi bi sip da kau peyaridi siyasuwawara, bi sipeyara kirakii da gerubana siyakabiyavidina.

<sup>6</sup> Wasina bi prist, Wiiwaghasina Maragasina Dedewagina sikawari sirughu God yana bare kamone da Gawara Kabikabikuwaya Kirakiine, da Serubim mabe rogudiye sitore.

<sup>10</sup> Raghanina prist, Gawara Kabikabikuwayina sikanibutaveni, na karekarewa God yana bare ivibonuvi. <sup>11</sup> Wasina bi karekarevina prist igududi da gerubana yadi bagibagi siyabera basuna Yawe God yana kiniwa bare irughuwoneni.

<sup>22</sup> Wasina bi kiiwawo Solomon, Yawe God yana suwara gabugabuna gawarina naghone imiiri bi Isrel damdi tupadi na murine siyamiimiiri. Bi imana irukabekabepa abame, <sup>23</sup> da mma naboni irupari,

“O Yawe Isrel kana God, getana da god tam naboni abama kamone bo mma kubura debane. Tam nonowa kwabera da metagha kwiisuwona na naboni, tam nonowa yam wawaya kwiinuwayuyunedi, iiyawogha nuwanuwadi tupadima sakabikabisisiremna.

<sup>27</sup> Bi rubana God, kubure inamake? Gegha! Abama tupana geiyaragata kirakii da inakamuwanim, Bada! Na mmko kabepa barena ayoghanina, memeda getam yam makamake gawarina! <sup>28</sup> Yawe yagu God, tagu na yam wiitamariyana. Na yagu pari kuwaiyana, da kata awaki kiiravine iibabiim na kuveregu. <sup>29</sup> Tam mmko barena kiiravine mma naboni kuwona, ‘Kagu waghawagha nama inamakae.’ Na mmko kabepa barena gabudara da nubasuu kunakoyakoyayi. Kuwaiyanegu raghanina anamiiri karona mmko barene da anaruparina. <sup>30</sup> Yagu pari da yam wawaya Isrel yadi pari kuwaiyana raghanina kanakitarorona da mmko gawarina kanakita bi kanarupari tam biidina. Yam makamake gawarinama abame bi yama pari kunawaiyana na yama berona kunoghotatavemii.

<sup>41-42</sup> Raghani muriye, kubura wiibata damdi iiyawogha na gegha Isrel damdi, kam waghawagha ghamana, yam maragata da yam bera ghamaghamadi sisiyidi sinawaiyana, na yadi kubura rabarabae bi sinapiika da sinakabikuwayem bi yam Bare sinakita bi tam biidi sinarupari. <sup>43</sup> Yam makamake gawarinama abama kamone, bi yadi rupari kuwaiyana da yadi kayowana sinibaba na kuveredi. Wasina bi dam tupadi kubure sinakovi bi sinakabepepim ware toumii yam wawaya Isrel dammii kaberberana. Toudi sinakovi da mmko barena ayoghani, na touna tam kabepim kana gawara.”

## 10

### *Siba damdi yadi kiiwawo wasikena*

<sup>1</sup> Raghanina Siba damdi yadi kiiwawo wasikena iwaiyana, da wawaya tupadi Solomon sakowa kirakiiyeni bi kate metagha Yawe God iyakabikabikarawayeni na iwagawaga iipiika touna biidi, bi yana wiina da Solomon yana nuwagiura miisedi iyaruyagha na wiitarakiiyana bagibagidi peyaridi ivitarakiiyaneni. <sup>2</sup> Touna bagibagi damdi korotodi irutayinidi da kate kamel peyaridi kam kadi wiimetewa miisedi, gould peyaridi da akima wiinuwakayowanidi sikawara. Raghanina Solomon teya sivibanana, na wasikena yana noghota tupadi iyanoghonoghota na sivisisiyana. <sup>3</sup> Na

Solomon wiitarakiyana tupadi iwona bodeyana, getana awaki iyapiropiro da wasikena iyawonawiiyeveni. <sup>4</sup> Wasina Siba yadi kiiwawo wasikena, Solomon yana nuwagiura miisedi iwayana, bi kate kiiwawo barena meko iyoghani na ikita. <sup>5</sup> Bi kate bada ikita da kam kiinabonabo debadiye, bagibagi damdi kadi kunagha miisedi, bi kate redu verereyana da suwara gabugabunidi Yawe God yana bareye Solomon isuwara ikitadi, na beradi tupadi kiiravidiye na ivisoko kirakii.

<sup>6</sup> Na wasikena kiiwawo Solomon mma naboni iwoneni, “Yagu kubura waghate, na yam nuwagiura miisedi da yam bera ghamaghamadi peyaridi kiiravidiye na awaiyana bi kata akovi da nokodi sisiya na wiisuwona!

<sup>7</sup> Ghuyoghuyone, na nokodi sisiya geayitumaghanedina bi kata apiika da mataguma akitakita. Yam nuwagiura miisedi da yam moura na siragata kirakii, genaboni awaki siwonegona! <sup>8</sup> Yam wawaya sinuwamiise kirakii bi yam bagibagi wawayidi gabudara patepatena naghomve samiimiiri, da yam nuwagiura miisedi sawaiyana. <sup>9</sup> Tagu, Yawe yam God akabekabepepi, tam kiiravimve na yinuwamiise, na itorem da yana wawaya Isrel kunibadedi. Basuna yana nuwayuyuna makewaghawaghasina Isrel damdi biyadi kiiravine, na ibera da kuvikiwawo, bi yana wawaya keda miisena da rotomanine kunibadedi.”

## 11

### *Solomon, Yawe God imiiri kubuteni*

<sup>1</sup> Kiiwawo Solomon, na Ijpt kana kiiwawo natuna irawayi, bi gegha da kubura wiibata wasiwasike bada korotodi ivinuwayuyunedi. Touna Moab, Ammon damdi, Idom, Saidon da Hitti wasiwasike mududi irawayidi.

<sup>2</sup> Naghove Yawe God Isrel damdi sisiya bagibaginama nokodi dam kiiravidiye mma naboni iwona, “Tami gekonarawayidina, basuna konarawayidi na toudi nuwanuwami sinatainawamira da yadi god konakayokivinidi.” Bi gegha da, bagune noko sisiyina Solomon touna nokodi wasiwasike ivinuwayuyunena kirakiyedi. <sup>3</sup> Kiiwawo Solomon natuwavinena yadi 700, toudi na kiikiwawo natunatudi. Bi bada yana bagibagi wasiwasikedi yadi 300, toudi naboni natuwavinena mududi. Mmkodi wasiwasike nuwanuwana sitayinawamiri da Yawe God kivinina ikabitore.

<sup>4</sup> Raghanina kiiwawo Solomon imoraba, na natuwavinena nuwanuwana sitayinawamiri da god mududi iyakivina, touna gegha wiisuwona Yawe God kawagha iyakivini ware tamananaki Deivid ibera na naboni. <sup>5</sup> Touna Saidon damdi yadi god wasikena, Astoret bi Ammon damdi yadi god, bero kirakiina Molek iyapepetedi.\*

<sup>7</sup> Jerusalem kwanatune raghani matana yana nawae koya debane, kiiwawo Solomon, Moab damdi yadi god bero kirakiina, Samos, da Ammon damdi yadi god bero kirakiina, Molek, kiiravidiye na kabepepa gawaridi iyoghana. <sup>8</sup> Bi bada kabepepa gawaridi iyoghana natuwavinena kiiravidiye da name insense siyagabugabuna bi yadi god biidi siyasuwawara.

<sup>9-10</sup> Naghove, Yawe God raghani bata ividebena mayeni Solomon biidi, bi iwonawiiyowaneni da gegha god mududi iyakivinidi, bi Solomon, God yana sisiya geiyawaiyaneni, touna Isrel damdi yadi God imiirikubuteni da geiyakivinina. Na Yawe God nuwanuwana ipughu Solomon biidi. <sup>11</sup> Wasina

**11:1:** Deu 17:17    **11:2:** Deu 7:3,4    \* **11:5:** Hibru gamodima, Milcom bi gegha da akowa damdi sanoghonoghoi da mmko sisiyina na Ammon damdi yadi god Molek yisisiyeni (Livitikas 18:21 kokita).

Yawe God mma naboni Solomon iwoneni, “Tam, yagu wiiwaghasina maragasina gekuyakivini da yagu gwara gekuyakabisisireni kiiravine, na iisuwona da yam wiibadana Isrel damdi gwabidiye anakabitaveni bi yam bagibagi tomoyina tana anavereni. <sup>12</sup> Bi gegha da tamamnaki Deivid avinuwayuyuneni, na gegha yam wiibada kata yawayawiimve kwamakamake na raghanine anakabitavenina. Gegha, noko wiibadana na natum yana raghaniye anakabitaveni. <sup>13</sup> Bi gegha dam Isrel tupana yana wiibadanama anakabitavenina; Tagu yagu wiitamariyana Deivid da Jerusalem kwanatuna, meko avineyi da rapeguve na noghosidiye dam tanagha yana wiibadana rogune anakuyoveni.”

### *Jeroboam, kiiwawo Solomon iviaviyeni*

<sup>26</sup> Kiiwawo Solomon yana bagibagi tomoyina ghamana tana kana waghawagha Jeroboam, Nebet natuna, yana kwanatu na Jereda, Ifreim kubura kamone bi sinananaki na kwabukwaburina, kana waghawagha Jeruwa, touna igeghomiri da kiiwawo Solomon iviaviyeni.

<sup>27</sup> Waragututuna mma naboni da metagha kiiwawo iviaviyeni. Solomon, Jerusalem kwanatune raghani matana yana nawae tanawae iyasousouwiipika da kwanatu papane bonagha iyagudugudu bodaboda Jerusalemne, tamananaki Deivid yana kwanatu kamone. <sup>28</sup> Jeroboam na tomogha akakovina bi raghanina kiiwawo Solomon ikita bi Jeroboam na tomoyina akakovina bi bagibagi tomoyina miisena, na itore da dam Ifreim da Manasa toudina Jousep nosinosina kamodima bagibagi wawayidi tupadi iyakoyayidi.

<sup>29</sup> Gabudara tana raghanina Jeroboam, Jerusalem kwanatuna ikanibutaveni iyanono, na kedae **peroveta** tana ibanani, kana waghawagha Ahija touna yana meygii na Sailo. Toudi yadi bata kawagha wawa kuburidiye bi Ahija na kwama wouna iyakotekoteni. <sup>30</sup> Ahija noko kwamana wouna ikabitaveni bi itaina gosigosiri da pinipinimidi yadi 12 situbugha. <sup>31</sup> Wasina bi Ahija, Jeroboam iwoneni bo, “Mmkodi kwama pinipinimidi yadi 10 kabidi kiiravimve. Basuna Yawe, Isrel kana God mma naboni iwona, ‘Tagu, wiibada Solomon imanama anakabitaveni, bi dam yadi 10 tam anaverem. <sup>32-33</sup> Basuna Solomon imiiri kubutegu, bi idagu Saidon damdi yadi god wasikena Astoret, Moab damdi yadi god, Samos da Ammon damdi yadi god Molek iyakabekabepepidi. Touna yagu keda geiyakivini da mataguve miisena iyabera bi kate yagu sisiya da gwara geiyawaiyana ware tamananaki Deivid ibera na naboni. Bi gegha da yagu tamariyana Deivid noghosine na Isrel kana dam tupana kamonama na Jerusalem kwanatuna avineyi da kiiraviguve, na noko biidi dam tanagha anakuyoveni da Solomon yana wiibadana rogune inamakae.”

<sup>35</sup> Bi Solomon natuna yana wiibadana raghanine dam Isrel anayarayi bi kamonama na dam yadi 10 na tam anaverem.’ ”

<sup>40</sup> Noko kiiravine kiiwawo Solomon ivimatipo da Jeroboam iyakasunuyi bi gegha da ivera inagho kiiwawo Sisak biidi Ijijpt kubure bi name imakae patana da Solomon irabobo.

### *Solomon yana rabobo*

<sup>42</sup> Solomon, Jerusalem kwanatune iyikiwawo bi dam Isrel tupana bodu 40 kamone ivibadedi. <sup>43</sup> Raghanina irabobo, na tamananaki Deivid yana Kwanatuve sidogu. Wasina bi Rehoboam, tamananaki Solomon kana gawara ikabi da ivikiwawo.



## 12

### *Kikiramutumutuba damna Rehoboam siviaviyeni*

<sup>1</sup> Rehoboam inagho Sikemma, meme Isrel damdi tupadi siyiikoyakoyagha da siyatore iyikiwawo. <sup>2</sup> Raghanina Nebet natuna Jeroboam, iiyabo naghove Solomon nagharina ivera inagho Ijipt kubure iyamakamake, bi mmko sisiyina iwaiyaneni, na Ijipt kuburama iveramagha. <sup>3</sup> Bi kikiramutumutuba yana nawae damna siviyoneni ipiika, bi touna da wawaya tupadi sinagho kiiwawo Rehoboam biidi bi siwoneni bo, <sup>4</sup> “Tamamnaki Solomon na ghakighakina bi bagibagi vitadi iyavereveremii, memeda mmkodi vita kunabera sinatekateka da yama makamake yawadi sinamiise, na toumii yam wiibadana rogone kanamakae.”

<sup>5</sup> Rehoboam iwonabodedi bo, “Konagho bi gabudara aroba murine na koveramagha da yami sisiya kiiravine anawonabodemi.” Na wawaya tupadi siveramagha sinagho.

<sup>6</sup> Wawaya sugetaveni murine, na Rehoboam babada magumaguridi yawata sivisisiya, nokodi iyawogha naghove Solomon yawawawiine iyamakamake, bi siyiwiitenina. Touna ivitarakiyanedi bo, “Vikodi wawaya metagha anawonabodedi?”

<sup>7</sup> Babada magumaguridi siwona bo, “Memeda wawaya wiiwiitedi kunakayoveni, na awaki kiiravine sibabiim na kubera, nokove na yam wiibadana rogone sinamake waghata.”

<sup>8</sup> Bi gegha, Rehoboam magumaguridi yadi sisiya geiyawaiyanedi, bi inagho da tomotomogha woudi yawata sivisisiya, mekodi yawata siragata patapata bi kata siwiitenina. <sup>9</sup> Ivitarakiyanedi bo, “Metagha anabera? Mmkodi wawaya sawonewonegu bo, ‘Yama bagibagi kubera inatekateka, gegha tamamnaki yana raghaniye naboni.’ Awaki wonabodeyaninama anawonedi?”

<sup>10</sup> Tomotomogha woudi siwonabodeni bo, “Mma naboni sivibabiim, ‘Yama bagibagi kubera inatekateka,’ na kuwoned, ‘Tagu tomogha ghakighakigu, gegha tamagunaki naboni!’ <sup>11</sup> Tamagunaki piropiro ghamadi iveremi, bi gegha, tagu piropiro ghamanakidi anaveremi! Touna kwaro bagidima iyawakiwakirimi bi tagu na kwaro iyiyodima anawakirimi.’ ”

<sup>12</sup> Gabudara aroba murine, Jeroboam da wawaya tupadi siveramagha da kiiwawo yana wonabodeyana siyawaiyaneni, metagha iwoned na naboni sibera. <sup>13</sup> Bi gegha da, kiiwawo Rehoboam babada magumaguridi yadi wonawiiyoyowana geiyawaiyana, bi sisiya ghakighakidima wawaya iwoned. <sup>14</sup> Tomotomogha woudi yadi wonawiiyoyowana touna ikivini, na wawaya iwoned bo, “Tagu tomogha ghakighakigu, geware tamagunaki naboni! Tamagunaki piropiro ghamadi iveremi, bi gegha da taguna piropiro ghamanakidi anaveremi! Touna kwaro bagidima iyawakiwakirimi, bi tagu na kwaro ere iyiyodima anawakiwakirimi!”

<sup>15</sup> Yawe God ikayoveni da mma naboni iyatubugha kiiravine, na Rehoboam wawaya yadi sisiya geiyawaiyana. Rorowainagha Yawe God ivisisiya Nebet natuna Jeroboam biidi, Sailo kwanatuna kana **peroveta** Ahija yana sisiyae. Na raghanina Yawe God kiiwawo Rehoboam ivigesiyeni da wawaya yadi sisiya geiyakivini, na Ahija metagha ivisisiya na naboni itubugha.

<sup>16</sup> Wasina bi Isrel damdi tupadi sikita bi kiiwawo yadi sisiya geiyawaiyaneni, na siwona bo,  
 “Toumii gegha Jese natuna Deivid yana rakaraka muduna!  
 Toumii getouna kana dam muduna!”

Isrel dammi kokayo tana veramagha yada kubure yada kubure,  
bi Deivid nosina Rehoboam yana wawaya waghata inibadedi!”

Wasina bi Isrel damdi siveramagha sinagho yadi kubure yadi kubure.  
17 Bi gegha da, Rehoboam patana Isrel damdi iiyawogha Jiuda kubura kwanatudiye siyamakamake na iyibadedi.

18 Wasina bi kiiwawo Rehoboam yana bagibagi damdi kadi bada kana waghawagha Adoniram ivipora inagho Isrel damdi iyatayina wamiridi da kiiwawo yana wiibadana rogune siyarughumagha, bi gegha Isrel damdi sigeghomiiri da akimama sirouvi sikasunuyi. Raghanina kiiwawo Rehoboam warana iwaiyaneni na yana seriyotye igeru bi naghara iverainagho Jerusalem kanatune. 19 Noko raghanine inagho da kata, na Isrel damdi kikiramutumutuba yana nawae, na geyadikayowana da Deivid nosinosina sinibadedina.

20 Raghanina Isrel damdi siwaiyana da Jeroboam, Ijpt kuburama iveramagha, na dughu tana siviyoeyoneni bi noko dughuna kamone Jeroboam sitore da Isrel tupana kana kiiwawo. Wasina dam Jiuda touna kawagha Deivid nosinosina yadi wiibadana rogune imakae.

### *Jeroboam, God geiyakabisisireni*

25 Wasina bi kiiwawo Jeroboam, Ifreim koyakoya kubura kamone Sikem kwanatuna iyababareni na akimama igari wiikenavivireni, bi name imakae. Bi nama itouya na inagho bada Penuel kwanatuna akimama igari wiikenavivireni da iyababari.

26-27 Gabudara tana Jeroboam mma naboni iyanuwanuwagiura na tounamani iwonena mayeni, “Wawaya tupadi na sanagho Jerusalem, da Yawe God yana bareye yadi puyo sasuwara Bada biidi. Awaki bada inatubugha memeda sinamiiri karona Deivid yana rakaraka biyyadi bi nuwanuwadi sinawamiri da yadi bada ghamana, Rehoboam, Jiuda kana kiiwawo biidi? Toudi sinakasunuyigu bi kagu gaware sinatore da inikiwawo.”

28 Wasina bi kiiwawo Jeroboam awaki iyabera kiiravine na yana wawaya akakovidi yawata sivisisiya ikovi, na kau wotudi bata gouldma iberadi. Bi wawaya iwonedo bo, “Jerusalem naghona, tami Isrel dammi biyyadi na ipiropiro kirakii, na yami god makatanidina, toudi Ijpt kuburama sikabikanibuvemi.” 29 Na kau wotudi gouldma ibera, da tana Betel kwanatune itore, bi tana Dan kwanatune.\* 30 Wasina bi mmko kedane na wawaya tamumu sibera. Bi kate bada siyanono Dan kwanatune kau gouldma beraberana siyakabekabepepi.

31 Jeroboam kate bada kabepa gawaridi koya debadigha iyoghana, bi dam wiibatama tomatomogha ivinegha da naboni **prist**, bi toudi na gegha Livai kana dam kamonama.

*Jeroboam, Isrel kubure iyikiwawo raghanine, na Rehoboam touna Jiuda kubure iyikiwawo. Rehoboam bodu yadi 17 ivikiwawo. Noko yana wiikiwawo raghanine, na Jiuda damdi god wiwiyyaba siyapepetedi, da Ijpt damdi sigogona sipika Jiuda kubure da yadi sawara warawatetedi, God yana bareye da kate kiiwawo yana bareye sikawara. Rehoboam da Jeroboam na nonowa siyiaviya kabivivirana.*

---

12:28: Exo 32:4 \* 12:29: Isrel damdi yadi noghota na Dan da Betel na gawara kabikabikuwayidi. Betel na Jereboam yana wiibana wareregubugubura yana nawae kubura wiibarabate. Noko na Jerusalem yana rabaraba na 16 kilomita. Jerusalem na geiyarabaraba kirakiina, na Jeroboam ware Jerusalem iyawonawona wiiberoveni, wawaya iyawonewonedi da siyanagho Betelne siyakabepepa. Dan na kikiramutumutuba yana nawae kubura wiibarabate.

*Raghanina Rehoboam irabobo, na natuna Abaija ivikiiwawo da bodu aroba Jiuda kiiravine. Bi Jeroboam teya bada siyaviya. Raghanina irabobo na natuna Asa, Jiuda kiiravine ivikiiwawo. Asa bodu 41 ivikiiwawo. Touna kiiwawo miisena bi God iyakabekabepepi da Jiuda damdi yadi god wiwiiyabidi iwiaviyedi. Touna nonowa Isrel damdi yadi kiiwawo Baasa teya siyaviya. Raghanina Asa irabobo na natuna Jehosepet, Jiuda kiiravine ivikiiwawo.*

*Isrel kamone, na Jeroboam natuna Nadab touna kiiwawo berona, bi kate iiyawogha murine sivikiiwawo na bada sibero kirakii. Touna bodu bata Isrel kiiravine ivikiiwawo. Wasina bi Baasa igeghomiiri da Nadab ikasunuyi da kate Jeroboam yana rakaraka tupadi. Baasa ivikiiwawo da bodu 24 sikovi bi irabobo, na natuna Elah ivikiiwawo da bodu 2 Isrel ivibadeni. Wasina bi yana wiirouwa totomoyidi badana tana kana waghawagha Jimri igeghomiiri da ikasunuyi bi tounamani itoregeyena mayeni da ivikiiwawo. Bi gegha da taparoro tanagha murine, na Isrel damdi yadi wiirouwa badana Omri sitore da kiiwawo, na Jimri naghara ikabi na tounamani ikasunugha mayeni. Omri bodu 12 kamodiye ivikiiwawo, wasina bi natuna Aheb ivikiiwawo. Aheb bodu 22 kamodiye Isrel kiiravidiye ivikiiwawo.*

## 16

*Aheb ivikiiwawo Isrel kiiravine*

<sup>30</sup> Omri natuna Aheb na Yawe God matene na bera bero kirakiidi ibera, geware kiikiiwawo tupadi mekodi naghone sivibadana naboni. <sup>31</sup> Touna inoghosi da wiitamumu na getana awaki, ware Nebet natuna Jeroboam tamumu iberana naboni. Bi bera bero kirakiina ibera na Saidon damdi yadi kiiwawo Eetbaal natuna wasike Jesibel irawayi bi Baal iyapepeteni. <sup>32</sup> Aheb kabepena barena tana Baal kiiravine Sameriya kwanatune iyo-ghani da suwara gabugabuna gawarina kamone ibera. <sup>33</sup> Bi kate bada god wasikena Asera\* kabepina kiiravine kana kiitupo ikabiwiimiiri. Aheb bera peyaridi ibera da Yawe, Isrel kana God ivinuwapughupughuni, geware kiikiiwawo naghone sivibadana naboni.

## 17

*Elaija iwona da kapoe inatubugha*

<sup>1</sup> Peroveta tana kana waghawagha Elaija,\* bi yana kwanatu na Tisbi, Giliyed kubura kamone, inagho kiiwawo Aheb biidi bi iwonen bo, “Wisisuwona, Isrel kana God, Yawe na Makewaghawaghasina bi tagu na yana wiitamariyana. Bi kana waghawaghae tagu awonawona da geamra† bo youra sinayowogha, mmkodi bodu sapiipiikana kamodiye patana da gamogu anatore na wasina.”

*Metagha na naboni itubugha. Da raghani gurina nama amra gegha, na getana awaki da wawaya siyakam.*

*Kwabura, Jerepet meyiigiine*

\* **16:33:** Asera touna god wasikena bi Mesapotemiya, Ijpt, Ponisiya da Siriya damdi yadi god tana Baal wavinena. \* **17:1:** Hibru yadi gamoma waghawagha Elaija yana basuna Yawe na God. † **17:1:** Kenen damdi yadi God Baal siyitumaghaneni da touna amra iyibadeni, taraghaniye na yadi god kana waghawagha Mot, yana basuna “rabobo,” Baal yakasunuyi. Bi raghanina Baal yayawa magha na rubana kubura rarima inaveremayeni. Elaija, na Baal iyaviyeni iyawonawona da touna “God Makamakewaghasina” yabagibagiyeni bi God na amra da kate rabobo yibadeni.

8 Wasina bi Yawe God, Elaija iwoneni bo, 9 “Kunagho da Jerepet meyagiine‡ kunamakae, Saidon kwanatuna ririne. Name na kwabura tana awoneni da tam inikanim.”

10 Na Elaija inagho Jerepetma. Bi raghanina iverakanibu meyagii matamketane, na kwabura tana ikita kiiraberabega iyatoghutoghura, na ivitarakiiyaneni bo, “Rubana bo gegha da rarima gisina kiyabu kamone kuyakawari kuyapiika da ayaniuna?” 11 Bi wasikena itouya iyanono rarima kabina biidi, na ikwatukwavini bo, “Bi kate bred viya teya kuyouna da anakam.”

12 Bi wasikena iwona bo, “Yawe yam God makewaghawaghasina kana waghawaghae awonawona da wiisuwona tagu getana da bred gwabiguve. Tagu gwabiguve na parawa yoghoyoghona kaboma kamone da kate oliv oil kabikabiwiitaghoma gisina kamone. Tagu kiiraberabega atoghutoghura bi anakawara anaveramagha bareye da awaki pinimina gwabiguve na anakabununayi, natugu teya kiiravimiye da kanakam, bi muriye na vitonana inirabobonii.”

13-14 Bi gegha Elaija, wasikena iwoneni bo, “Gekuninuwapoyana! Yawe, Isrel kana God iwona da, ‘Parawa da oliv oil na nonowa yami kabikabiwiitaghoma kamodiye sinamakamake patana da Yawe amra inipora na pei sinagogo maghana raghanine.’ Na kunagho da metagha kuvisisiya na naboni kubera, bi dagudagune na bred gisina kiiraviguve kugabuni da kawari piika. Bi muriye na kabiwiiriyina kabununayi, tam bi natum teya kiiravimiye.”

15 Wasikena inagho da metagha Elaija iwoneni na naboni ibera, na Elaija da kwabura bi yana rakaraka yawata gabudara patepatena na kam siyakamkam. 16 Bi metagha Yawe God ivisuwona, na naboni da Elaija metagha ivisiisiya na nunune, da parawa kabomina geiyakovi bi oliv oil kabikabiwiitaghoma geiyamamana.

17 Raghani viya sikovi murine, na noko kwaburina iyyabo bare rapene, na natuna igubaga. Kanagubaga iragata kamokamogha da tughurine na irabobo. 18 Wasina bi wasikena, Elaija iwoneni bo, “Tam na God yana **peroveta**, awaki kiiravine na naboni kubera tagu biidi? Bo mabo kupiika yagu tamumu§ wiivevege kiiravine da natugu kasunuyina biidi?”

19 Bi Elaija iwona bo, “Natum kuveregu.” Na tomogha gisigisina sinananaki imane bi ikabaro, da teteboruborugha ikawari igae da tuppayaragha meme touna iyamakamake, na name yana kenakena debane ivikeneni. 20 Bi Yawe God biidi irupari iwona bo, “Oo Yawe yagu God, awaki kiiravine nuwapoya ghamana mmko kwaburina kuvereni? Touna iwiwaghasinegu da yana bareye amakamake, bi kata natuna kubera da irabobo!” 21 Wasina bi Elaija iroroni da raghani aroba tomogha gisigisi debane bi irupari Yawe God biidi iwona bo, “Oo Yawe yagu God, mmko tomogha gisigisina yana yawa kuveremayeni!” 22 Yawe God, Elaija yana pari iwaiyaneni, na tomogha gisigisi yawiina tavenina idagumayeni da iyawamagha.

‡ 17:9: God, Elaija ivipora inagho Saidon kubure meme wawaya parapa Baal siyakabekabepepina. Mmkona Aheb rawananaki tomoyina Eetbaal yana kubura, bi mmko raghanine, na Elaija, Aheb gwabinama iyakowokowogha. § 17:18: Noko raghanine wawaya siyitumaghana da gubaga da rabobo na God yana aro, tamumu kiiravine. Kwabura iyitumaghana da Elaija yana bareye iyamakamake bi ibera da God matane na touna biidi itore da yana tamumu ikita, noko biidi iberana natuna tomogha gisigisi irabobo.

<sup>23</sup> Wasina bi Elaija, tomogha gisigisina irubevi bi ikawari iyowogha tupayaragha ghamane. Da sinananaki iviruvereni bi iwona bo, “Kita, natum iyawamagha!”

<sup>24</sup> Wasina bi wasikena, Elaija iwoneni bo, “Kata akovi da tam na God yana peroveta, bi Yawe God gamona tam kawamma sakanikanibu na wiisuwona.”

## 18

### *Elaija da Baal yana peroperoveta*

<sup>1-2</sup> Raghani iguri murine, bodu wiiarobine getana amra Sameriya kubura kamone iyayotowogha, na gomara ghamana itubugha. Noko kapoe boduna wiiarobina kamone, na Yawe God, Elaija iwoneni bo, “Kunagho da kimaghatara mayem kiiwawo Aheb biidi, bi kuwoneni da Tagu pinimina bi amra anipora inayowogha kubure.” Na Elaija inagho da kiiwawo Aheb biidi iyimaghatara mayeni.

<sup>17</sup> Raghanina Aheb, Elaija ikita na iwona bo, “Da noko tam, iiyabo piropiro ghamaghamadi Isrel biidi kawapiipiikedi?”

<sup>18</sup> Bi Elaija iwona bo, “Tagu getana awaki piropirona Isrel biiyadi ayaberana, bi gegha da, tam bi tamamnaki yana rakaraka yawata noko berana naboni kobera. Tam geyamwiina da Yawe God yana sisiya bag-ibagidi kuyakabisisiredina, bi bada tam wosina na Baal yana tarabiibiisaka kuyapepetedi. <sup>19</sup> Katana Isrel damdi tupadi kwatuwiitaghomidi da Kamel Koyane sinabananigu. Bi Baal yana peroperoveta yadi 450 da god wasikena Asera yana peroperoveta yadi 400 kurutayinidi konapiika, mekodi kiiwawo wasikena Jesibel kam yavereveredina.”

<sup>20</sup> Na Aheb, Isrel damdi tupadi da Baal yana peroperoveta tupadi iviyoneyonedi da Kamel Koyane siyitaghomidi. <sup>21</sup> Elaija wawaya tupana naghodiye imiiri bi iwonedi bo, “Raghani meme bi noghota bata basudiye konituyakayakata? Memeda Yawe touna God, na kokivini; bi meboda Baal touna God, na wasina kokivini.” Bi gegha, wawaya tupadi siwakawapotapota.

<sup>22</sup> Wasina bi Elaija iwonedi bo, “Yawe God yana **peroveta** na tagu kawagha amakamake,\* bi Baal yana peroperoveta na yadi 450. <sup>23</sup> Kau makidi yadi bata kopiikedi toumii biiyadi. Baal yana peroperoveta kau makina tana sinavineyi, sinakasunuyi, sinarigha pinipinimi bi kiiraberabega wowodiye sinatoura, suwara gabugabuna gawarina debane, bi keyama gesininawiinina. Tagu berana mayimayiyina kau makina tana biidi anabera. <sup>24</sup> Wasina bi Baal yana peroperoveta yami god biidi korupari, bi tagu na Yawe God biidi anarupari. Bi meko god na keyamama wona-bodeyana inabera da kiiraberabega sinaruwiinawa, na touna wiisuwona God!” Na wawaya tupadi siwiwaghasina.

<sup>25</sup> Wasina bi Elaija ivisisiya Baal yana peroperoveta biiyadi iwonedi bo, “Tami kokoroto kirakii kiiravine, na kovinagho yami suwara konabera. Na kau makina tana kiiravimiye kovineyi da kokabununayi bi keyama gekoninawiinina, bi yami god biidi korupari.”

\* **18:22:** Elaija yana sisiya na yatupaturarona Jesibel biidi basuna yimatipo da God yana peroperoveta iyikasunughana. Aheb yana wiitamariyana Obedaiya ivimatipo da God yana peroperoveta iyiwitendi na mududi epamana bonayidiye iyikowoyidi bi kam da rarima iyavereveredi, bi tayakovi yadi viya siyamakamake.

<sup>26</sup> Na kau makina tana sikabununayi bi suwara gabugabuna gawarina debane sitore. Wasina bi Baal biidi rupari sidaguni, didibare da inagho gabudara youbasuve. Toudi siyarurukwatu siyawonawona bo, “Oo Baal, kuwaiyana bodemii!” Bi getana wonabodeyana, na yadi suwara gabugabuna gawarina meko siyoghani na parapa siyiibaga wiiknavivireni.

<sup>27</sup> Gabudara youbasune na Elaija idagu iynamayedi iyawonawona bo, “Gamo ghamanama korupari! Wiisuwona touna na god! Memeda nuwanuwana iwapawapeni yanuwauwagiura bo inagho yisarewaboni, bo inagho yawagawagaboni. Meboda yakenakenaboni, na konakasiwi-imataki!” <sup>28</sup> Na gamo ghamanama sirukwatu kamokamogha bi yadi kiki nunune, na seri da iyoma siyarigharigha mayedi patana da ganiganidi siyorororo. <sup>29</sup> Toudi sirukwatu, bi sirukwatu, patana da ravidu suwarina kana gabudare, bi gegha, getana gamo, getana iyabo iyawaiyana da iyawonabodeyana.

<sup>30</sup> Wasina bi Elaija wawaya ikwatuvedu iwona bo, “Mabo kopiika tagu biidi.” Na tupadi sipiika da simiiri wiikenavivireni, bi idagu Yawe God yana suwara gabugabuna gawarina, meko sikouwiiriyi na iyakabukabunagha mayeni. <sup>31</sup> Akima yadi 12 iyouna bi Isrel kana dam tanagha kiiravine na akimidi tatadigeghama ikabigubadi. Mmko waghawaghana Isrel, na Yawe God, toudi nosidinaki Jeikap ivereni. <sup>32</sup> Mmkodi akimidima Elaija suwara gabugabuna gawarina iyoghana mayeni da Yawe God kabepepina kiiravine. Bi durein ibani wiikenavivireni da yana ragata, na rarima 14 litas naboni rubana iyakabitawani. <sup>33</sup> Bi kiiraberabega suwara gabugabuna gawarina debane itoura, bi kau makina irigha pinipinimi da kiiraberabega debadiye itoura. Wasina bi iwona bo, “Kibubu yadi ruwamaruwa rari-mama kovibonuvidi, bi suwara da kiiraberabega rariminama kwiwaghayoyoyidi.” <sup>34</sup> Raghanina naboni sibera na iwona bo, “Berana mayimayiyina kobera mayeni.” Na sibera mayeni ikovi na iwona bo, “Bada berana mayimayiyina kobera mayeni koniarobi.” Bi iwonedu na berana sibera raghani kanawiaroba. <sup>35</sup> Da rarima suwara gabugabuna gawarinama sivitototo siyowogha da durein sivibonuvi.

<sup>36</sup> Ravidiye suwara gabuna gabudarine, na Elaija ipepewa inagho suwara gabugabuna gawarine bi irupari iwona bo, “Oo Yawe - Abraham, Aisik, da Jeikap† yadi God - kata kiyeveveyana da tamna God Isrel kamone bi tagu na yam wiitamariyana. Bi kiyeveveyana da tam gamomve na mmkodi bera tupadi abera. <sup>37</sup> Kuwonabodegu, Yawe God, kuwonabodegu, da mmkodi wawaya sinakovi, da tam Yawe, na God bi nuwanuwadi kwatayina wamira magha tam biidi.”

<sup>38</sup> Wasina bi Yawe God yana keyama karakarasina abamama irukarata iyowogha, da kau makina, kiiraberabega, akima da dobodobo suwara gabugabuna gawarina ririnagha ikarasidi bi kate rarima durein kamone imuyamuya kirakii na imama. <sup>39</sup> Raghanina wawaya tupadi mmko sikita, na sivituwapore oghogheyana mayiyidi siyowogha dobodobove bi sirukwatu bo, “Yawe, touna God! Yawe, touna God!”

<sup>40</sup> Wasina bi Elaija sisiya bagibaginama iwonedu bo, “Baal yana peroperoveta kokabitawatawanidi. Getana konakabiwiadidi da inaverataveyana!” Na wawaya sigeghomiiri da Baal yana peroperoveta tupadi sikabitawatawanidi, bi Elaija ivinagho kedaridi siyowogha Kison anyine da name sivikasunughana.

### *Kapoe tughurina*

<sup>41</sup> Bi Elaija, kiiwawo Aheb iwoneni bo, “Kunagho awaki kunayouna da kunakam bi kunaniuna, kiiravine tagu amra ghamana yapiipiikana gugurina vimenaki awaiwaiyaneni.” <sup>42</sup> Na Aheb inagho da awaki iyakam da iyaniuna, bi Elaija na igae inagho Kamel Koyana debane bi ivituwapore oghogheyana bi gayamina tuwaporena basudiye itore da mayiyina iyowogha dobodobove da iyarupari.

<sup>43</sup> Bi yana wiitamariyana iwoneni bo, “Kunagho da kunakitarorona yegiiye.”

Na wiitamariyana inagho da ikita bi iveramagha Elaija biidi bi iwona bo, “Tagu getana awaki ayakitana.” Raghani yadi 7 Elaija yana wiitamariyana iwoneni bo, “Kunagho kunakita.”

<sup>44</sup> Bi raghani 7 tughurine na yana tamariyana inagho bi iveramagha da iwona bo, “Tagu uwa gisina akita bi yana ragata na ware wawaya imana yegiima yageege.”

Na Elaija yana wiitamariyana iwoneni bo, “Kunagho da Aheb kuwoneni bo, ‘Yam seriyotye kugeru bi kunagho bareye muriye da amra inabodebodem.’ ”

<sup>45</sup> Bi gerabarabana, na uwa dumagawoworidi sipiika da abama sisowo. Yanunu idagu inatapi bi amra idagu iyayoyo. Na Aheb yana seriyot debane ivikiyagha igeru bi itouya inaveramagha Jesrelma. <sup>46</sup> Wasina bi Yawe God parapa maragata ghamana Elaija ivereni, na kana kwama damona irukabepi da kanakiideye ivitupakavini bi ivera da Aheb yana seriyot iverawitaveni ivinagho patana da Jesrelma iverakanibu.

## 19

### *Elaija iverainagho Sainai koyane*

<sup>1</sup> Raghanina Aheb bareye iverakanibu, na awaki tupadi Elaija ibera da kate metagha Baal yana peroperoveta tupadi ivikasunughana, na wavi-nena Jesibel iwoneni. <sup>2</sup> Na Jesibel sawariyonayona tana idaru inagho Elaija iyawonen bo, “Isuwona mmko raghanine maram, tagu anakasunuyim ware metagha peroperoveta kuvikasunughana na naboni. Memeda mmko geanabera, na arurupari da god parapa aro inaveregu bo meboda inaka-sunuyigu.”

<sup>3</sup> Elaija inaghara kirakii da yana yawa kiiravine, na ivera inagho-taveyana. Raghanina Jiuda kubure Biasiba kwanatune iverakanibu, na yana wiitamariyana nama ikuyoveni, <sup>4</sup> bi touna tanaduma inagho mayabe, da gabudara tanagha ipepewapom, bi ipiika da kii gisina kana waghawagha brum\* rogune imakeyowogha bi irupari da yana wiina iyarabobo. Iwona bo, “Mmko gewasina, tagu inunurigu, Yawe God, yagu yawa kata kabitaveni. Mmkona tagu ware nada arabobo naboni nosinogunakim iyyawogha nada sirabobo na naboni!” <sup>5</sup> Wasina bi kiina rogune ikenayowogha da nuwanuwana iwapa iyakenakena.

Na yaininagha aneya ikabitowoyi bi iwoneni bo, “Geghomiiri, kunakam!” <sup>6</sup> Bi ikitawiveravera, da nama gayamine na bred benabenana tana akima muyamuyandiye sigabuni da rarima kiyabuna. Bred ikani bi rarima inina ikovi, na ikenayowogha magha.

**19:4:** Jona 4:3 \* **19:4:** Brum na mayaba kiina tana bi rubana da rogu miisena inavereyana da wawaya name siniyawiitaveyana.

7 Wasina bi Yawe God yana aneya ipiikamagha da ikasiwiimataki bi iwona bo, “Geghomiiri, bred viya kunakam kamogha. Bi gegha na kate mmko wagawagane na tam gerubam.”

8 Na igeghomiiri da bred ikam da rarima iniunamagha. Noko kamna maragata ivereni, na gabudara 40 bi nubabasu 40 ipepewa da Sainai† Koyane, nokona Yawe God yana Koya. 9 Nama na inagho epamana tana bonayine da noko nubabasune name ikena.

### *Yawe God ivimaghataramayeni Elaija biidi*

Bi gegha Yawe God iwona bo, “Elaija, mma awaki kwaberabera?”

10 Na Elaija iwona bo, “Yawe God Maragata Kirakiina, tagu nuwanuwagu tupanama ayabagibagiyena nonovem, tam kawagha. Bi gegha da Isrel damdi yam wiiwaghasina maragasina toudi yawata na sivikasigiyeni, yam suwara gabugabuna gawaridi sivikouririghana bi yam peroperoveta tupadi sivikasunughana. Tagu kawagha amakamake, bi kata simatipo da sinakasunuyigu!”

11 Bi Yawe God iwona bo, “Kanibu da koya debane naghoguve kunamiiri.” Wasina bi Elaija nama iyamiiri bi Yawe God ipiika da iyaveratupiira, na yanunu maragasina koya itapi da akima ghamadi ivikouririghana da tanawa yarayaragha itubugha, bi gegha Yawe God genama yanunu kamonena. Yanunu tapi ikabitore na bada nukenuke ipiika, bi gegha Yawe God genama nukenuke kamonena. 12 Nukenuke murine na bada keyama, bi gegha Yawe God genama keyama kamonena. Bi keyama murine, na wiikawaghamgham gisina gugurina ipiika. 13 Raghanina Elaija iwaiyaneni, na mayiyina kana garama ikasibabari‡ bi ikanibu da epamana kawa bonayine imiiri.

Wasina bi gamo tana ivisisiya touna biidi iwona bo, “Elaija, awaki kiiravine tam mma?”

14 Na Elaija iwona bo, “Yawe God Maragata Kirakiim, nonowa na tagu nuwanuwagu tupanama ayabagibagiyem, tam kawagha. Bi gegha da Isrel damdi yam wiiwaghasina maragasina toudi yawata na sivikasigiyeni, yam suwara gabugabuna gawaridi sivikouririghana bi yam peroperoveta tupadi sivikasunughana. Tagu kawagha amakamake, bi kata simatipo da sinakasunuyigu!”

15 Wasina bi Yawe God iwona bo, “Megha kupiika, na kedana mayimayiyina kuveramagha, da kunagho Damaskas mayabine. Raghanina name kunaverakanibu, na kurughu kwanatune, bi Hasael kituboro bi noko iniyeveveyana da touna Siriya kana kiiwawo. 16 Bi Nimsi natuna Jehu kituboro bi noko iniyeveveyana da touna Isrel kana kiiwawo, bi kwanatu kana waghawagha Eibol Mehola tomogha, Sapat natuna Elaisa kituboro bi noko iniyeveveyana da touna, tam inatupatavem naboni yagu **peroveta**. 17 Wawaya iiyabo Hasael gwabinama inavera, na Jehu inageghomiiri da inakasunuyi, bi nokodi iiyawogha Jehu gwabinama sinavera, na Elaisa inageghomiiri da inikasunughana. § 18 Bi Isrel damdi yadi 7,000 iiyawogha na gemeyani Baal siyatwayowaneni bo geyana tarabiibiisaka siyamaghanina sinamake!”

### *Elaisa kanakwatu*

† 19:8: Sainai kana waghawagha tana na Horeb (Exodas 3:1 da 17:6 da Diutoronomi 18:16 kokita). Nokona meme Yawe God ivimaghatara mayeni Isrel damdi biiyadi da yana gwara iveredi (Exodas 19:20 kokita).

‡ 19:13: Meboda Isrel damdi siyakayogagawa God siyakita na katebi siyarabobo (Exodas 3:6 kokita). § 19:17: God ruabana yana wawaya wiiwaghasina maragasina sinikasigiyeni na aro inaveredi.



19 Na Elaija inagho da Sapat natuna Elaisa yana tanawa iyaroverove na ibanani. Nama na tomotomogha yadi 12 bi kau batabatiighatema tanawa siyaroverove bi touna tughurine kau yadi batama iyaroverove.\*\* Elaija inagho touna biidi bi kana kwama Elaisa katiyane ivitavenageyeni bi itouya da inagho.†† 20 Wasina bi Elaisa yana kau ikuyowana bi Elaija murinagha ivera inagho da iwoneni bo, “Dagudagune na kuyovegu ananagho tamagunaki da sinagunaki anamaghanidi da anikukuvedi, bi muriye na anakivininim tananagho!”

Na Elaija iwona bo, “Wasina kuveramagha, bi kwakowaboga da awaki abera tam biidi.”

21 Wasina bi Elaisa iveramagha yana kau biidi da ivikasunughana. Touna roverove sawaridi kiima sibera bi kau satayina da tanawa sarove, na toudima keyama ibera da iyuvidi ivitawogha bi wawaya iveredi da sikam. Wasina bi itouya inagho da Elaija ikivini da kanawiiwiita.

---

\*\* 19:19: Isrel damdi yadi kwabu na ruwiiipikapikae saberabera gegha koyae. Toudi kau sabera da rove sawaridi satayina bi yadi kwabu kamodiye tanawa sarove. Toudi kau yadi bata saberadi da rove yewadi kiima sibera na satayina bi dobodobo sarove da rotomanidi wawa kiiravine. †† 19:19: Elaija yana bera yiyeveyana da Elaisa, Elaija inatupataveni da naboni God yana peroveta.

## Kiikiiwawo bukana wiibatana (2 Kings)

### *Wonawiiakowa*

Kiikiiwawo bukana dagudaguna da wiibatana na yawonewoneda da awaki itubugha kiiwawo Deivid ivibada bi murine. Kiikiiwawo bukana dagudaguna yawonawona da metagha Solomon, Deivid murine ivikiiwawo.

Solomon irabobo murine, na Isrel iyarayi da kubura bata. War-egubugubura yana nawae sikwatuveni Jiuda, bi kikiramutumutuba yana nawae na patana sakwatuveni Isrel.

Jiuda da Isrel, God siyakabikabisisireni raghanine, name na nuwaruriri. Raghani viya na kiikiiwawo, Yawe God gesiyakabikabisisirenina bi god mududi siyakabekabepepidi. Na bera mududi berodi situbugha. Raghani Isrel damdi, Yawe God kabisisirenina sikabitore, na peroperoveta iviporadi. Na Kiikiiwawo bukana wiibatana kamone na peroveta ghamakirakiina, na Elaisa. Touna bera mekodi ibera na wasina God yanawiiwitaakawagha. Touna wawaya iwoneddi da God sinakabepepa mayeni.

Elaisa irabobo murine, na kiikiiwawo korotodi na sibero kirakii. Na God yana wawaya aro iveredi bi kadi aviya wiiwaghasina iveredi da siburavidi. Dagudaguna na Isrel damdi biiyadi itubugha. Muriye na Jiuda damdi biiyadi. God yana wawaya geiyiwaghasinedi da bodu 70 kamone siyaveramagha yadi kuburena.

### **Vinevineyidi**

Dam bata Isrel da Jiuda

Peroveta Elaisa waragututuna (2:1-18; 4:8-11, 14-17, 42-44; 5:1-3, 9-19)

Asiriya damdi yadi kiiwawo, Sameriya kwanatuna igeeiwayi da dam Isrel igigirataveni (17:5-10, 24-29)

Jiuda kana kiikiiwawo waragututudi

Kiiwawo Hesekaiya yana wiibadana raghanine idaguni da inago kiiwawo Josaiya yana wiibada raghanine (18:1-8; 21:1-6, 10-16, 18-24; 22:1-2, 11-13, 16-20; 23:1-4)

## 2

### *Yawe God, Elaija ikabi igae abame*

<sup>1</sup> Raghani tupona bi muriye, da Yawe God yanunu virovirogha kamone Elaija iyakabi iyagae abame, na Elaija da Elaisa Gilgalma sitouya siyanono,

<sup>2</sup> na Elaija, Elaisa iwoneneni bo, “Mma kumakae, Yawe God iwonegu da ananagho Betelma.”

Bi gegha Elaisa iwona bo, “Wiisuwona, Yawe God yamakamake na kana waghawaghae da kate tam yam yawa waghataama awonawona da gemeyani anakuyovemna.” Na siyowogha sinagho Betelma.

<sup>3</sup> Betel meyagiine na God yana peroperoveta ribana nama siyamakamake na sipiika Elaisa biidi bi siwoneni bo, “Kwakovi bo gegha da Yawe God kata yam bada gwabimma inakabirenataveni?”

Na Elaisa iwona bo, “Akovi, bi gegha noko konisisiyenina.”

<sup>4</sup> Wasina bi Elaija iwona bo, “Elaisa, mma kumakae, Yawe God iwonegu da ananagho Jeriko kwanatune.”

Elaisa iwona bo, “Wiisuwona, Yawe God yamakamake na kana waghawaghae da kate tam yama yawa waghatawona awonawona da gemeyani anakuyovemna.” Na sinagho Jerikoma.

<sup>5</sup> Bi Jeriko kwanatune na God yana peroperoveta ribana nama siyamakamake na sipiika Elaisa biidi da siwoneni bo, “Kwakovi bo gegha da Yawe God kata yam bada gwabimma inakabirenataveni?”

Na Elaisa iwona bo, “Akovi, bi gegha noko konisisiyenina.”

<sup>6</sup> Wasina bi Elaija, Elaisa iwonena bo, “Mma kumakae, bi Yawe God iwonegu da ananagho Jodan rarimine.”

Bi gegha Elaisa iwona bo, “Wiisuwona Yawe God yamakamake na kana waghawaghae da kate tam yama yawa waghatawona awonawona da gemeyani anakuyovemna.” Na yadi bata sipepewa patapata sinagho.

<sup>7</sup> Bi peroperoveta ribana kamona tomotomogha yadi 50 bada yawata sinagho da kadi taraboga sivituramiiriyedi. Bi Elaija da Elaisa, sinagho da Jodan rarimina ririne sivituramiiriyedi bi peroperovetidi na kadi taraboga simiiri bi Elaija da Elaisa siyaruruwiitetedi. <sup>8</sup> Wasina bi Elaija kana kwama, ikabitaveni da inoku bi tounama rarima irouvi na ivibogobogae, bi yadi bata tanawa kanakananagha sipepewa sitowawona!

<sup>9</sup> Raghanina Jodan rarimina nawane sikabigae, na Elaija, Elaisa iwoneni bo, “Yam kayowana awaki na kuwonegu da anabera, muriye da Yawe God gwabimma inakabitavegu.”

Na Elaisa iwona bo, “Rubana da yam wiiperoveta kamona maragata tupatupawiiikapuna\* kuyaveregu, bi kam gawara ayakabi naboni peroperoveta kadi bada.”

<sup>10</sup> Na Elaija iwona bo, “Tam sawara ghamana kiiravine kuvibaba. Meboda raghanina kunakita bi Yawe God gwabimma inakabitavegu, na wasina yam wiibaba kunakabi, bi meboda gegha kunakitagu na bada gegha.”

<sup>11</sup> Raghanina yadi bata sivisiya patapata sipepewa siyanono, na raghani tana hosi da seriyot ere keyama karakarasi sirumaghatara, na Elaija da Elaisa sivibogobogaedi bi Yawe God, yanunu virovirogha kamone Elaija ikabiigae abame. <sup>12</sup> Bi Elaisa ikitana irukwatu iwona bo, “Tamagunaki! Tamagunaki! Tagu, Isrel kana seriyot da hosi akitakitadi!” Wasina bi gemuriye Elaija iyakita mayenina. Bi yana nuwapoya matakirina, na kanakwama itayina gosiri da bata situbugha.

<sup>13</sup> Raghanina Yawe God, Elaija ikabi iyageege, na kana kwama ibeku iyowogha dobodobove, na Elaisa ikabi† bi iveramagha inagho Jodan rarimina ririne imiiri. <sup>14</sup> Bi Elaija kana kwama meko kiidamoma ibeku, na nokoma rarima irouvi bi iwona bo, “Yawe na meme, Elaija yana God?” Na rarimina itamoyaragha da sivibogobogae bi ipepewa inagho nawane.

<sup>15</sup> Raghanina God yana peroperoveta ribana, toudi Jeriko kwanatunama sivitukiviniidi bi rabarabama siktaronona da awaki itubugha sikitana na siwona bo, “Elaija yana maragata na kata Elaisa gwabine!” Wasina bi sitouya sinagho da siyikiivi, na naghone sipepeta da mayiyidi siyowogha dobodobove. <sup>16</sup> Bi siwona bo, “Toumii yama 50 mma bi tupamii

\* **2:9:** Isrel damdi yadi kiki kamone, na raghanina tamada irabobo, na natu tomogha iyarokona tamanaki yana mourama reregha ghamanakina inakabi. Elaisa na natu tomogha iyarokona rereyina kiiravine iyibaba da Elaija kana tupataveyana. † **2:13:** Mmko berana yiyeveiyana da Elaisa na Elaija kana tupataveyana. Touna Elaija yana maragata da yana wiibada iyouna (Kiikiiwawo bukana dagudaguna 19:19 kokita).

maragasimii bi kiwaghasinemii da kananagho yam bada kaninoyeni. Meboda Yawe God kanumina ikabiinagho da koya tana debane bo anagha tana kamone itoreboni.”

Bi Elaisa iwona bo, “Gegha, gekonanaghona.”

<sup>17</sup> Bi gegha, toudi siyibaba tupetupeni patana da sinimayagha ikabi na iviwaghasina, iwona bo, “Wasina, tami konagho.” Na tomotomogha yadi 50 sinagho da gabudara aroba sivinoyeni, bi getana da Elaija siyabananina.

<sup>18</sup> Elaisa na Jeriko kwanatune iyamakamake, bi raghanina siveramagha na iwonedo bo, “Tagu awaki awonemi, awona bo, ‘Gekonanaghona.’”

## 4

### *Elaisa, Sunem wasike mounourina iviwiitena*

<sup>8</sup> Raghani tana Elaisa inagho Sunem kwanatune.\* Bi wasike mounourina nama iyamakamake, na ivibaba wiimaragata da iyapiika yana bareye da siyakam patapata. Noko murine, raghanina Elaisa iyanono Sunem kwanatune na noko barene iyakamkam. <sup>9</sup> Na wasikena, moghanena iwoneneni bo, “Kuwaiyana, tagu noko tomoyina raghani peyaridi yapiipiika mabo na akovi, touna God yana **peroveta** kabikabikuwayina. <sup>10</sup> Imiise da tupayaragha gisina yada bare wowone† tanabera bi kenakena kana pesapesa tana da kamkam kana kiinabonabo, bi abamakamake da bada kibe kamone tanatoura. Da tomoyina meboda inapiika, na noko gawarine inamake.”

<sup>11</sup> Gabudara tana, raghanina Elaisa ipiika magha Sunem kwanatune, na inagho wasikena yana bare wowone yana tupayaraye da iyiyawiitaveyana.

<sup>14</sup> Noko murine, na Elaisa yana wiitamariyana kana waghawagha Gehasi ivitarakiyaneni bo, “Awaki sawarina miisena rubana ayabera mmko wasikena kiiravine?”

Na Gehasi iwona bo, “Touna natuna tomogha gegha bi moghanena‡ imoraba.” <sup>15</sup> Na Elaisa yana wiitamariyana iwoneneni bo, “Wasikena mabo kuwoneni inapiika.” Na Gehasi, wasikena iwoneneni na ipiika da Elaisa yana tupayaragha matamketane imiiri. <sup>16</sup> Bi Elaisa iwona bo, “Mmko gabudarina naboni viko bodune, na natum tomogha imamve kunarurubevi.”

Na wasikena iwona bo, “Gegha, tomogha ghamam. Tam na peroveta, na gekuniyabeguna, yam wiitamariyana.”

<sup>17</sup> Bi gegha, wiisuwona wasikena iropeya. Da gabudarina mayimayiyina noko boduna ikovi murine na wasikena ivituwa da tomogha ware Elaisa iwoneneni na naboni.

### *Elaisa, wawaya yadi 100 ivikanidi*

<sup>42</sup> Raghani tane, na tomogha tana Baal-Salisa kwanatunama bred geredi yadi 20 noko bodune barlie dagudaguna sikabipura na toudima sigabuna, bi kate grain woudi katota sikabipura, na irigama iuwana bi ikawara ipiika da Elaisa ivereni. Bi Elaisa yana wiitamariyana iwoneneni bo, “Kamna wawaya kuveredi da sinakani.”§

\* **4:8:** Sunem na kwanatu gisina, bi Isrel kana kwantu ghamana Sameriyaane bi yana rabaraba na 40 kilomitas naboni. † **4:10:** Isrel damdi yadi bare na kubudi benabenadi. ‡ **4:14:** Meboda Gehasi inanoghosi da tomogha imoraba na gerubana ininatuna. Meboda tomogha inarabobo bi gegha erenatuna, na geiiyabo da wavinena iniwiitenina. **4:16:** Gen 18:14 § **4:42:** Peroperoveta viya nama Elaisa yawata siyamakamake. Nama na kapoe noko kuburine, na Elaisa yana wiina da wawaya noko kamna siyakani.

<sup>43</sup> Na Elaisa yana wiitamariyana iwona bo, “Awaki, gerubana da totomogha yadi 100\*\* mmko kamna sinakanina.”

Bi Elaisa iwona bo, “Yawe God iwona da sinakam inanunuridi bi patana kawatupo sinamake, na kamna kuveredi sinakam.”

<sup>44</sup> Wasina bi wiitamariyana kamna wawaya iveredi. Toudi sikam bi murine, na kam muduna iyamakamake, ware Yawe God iwonana naboni.

## 5

### *Elaisa, Naaman iviyawiini*

<sup>1</sup> Naaman na, Siriya damdi yadi kiiwawo yana wiiyogha totomogha kadi bada ghamana. Yawe God, Naaman iviwiiteni na Siriya damdi sigeghomiiri da kadi aviya sigeiwaiyidi. Na Siriya damdi yadi kiiwawo iyanoghonogho da Naaman na tomogha ghamana, na ikabikarawayeni. Naaman na wiiyogha tomoyina ghamana tana, bi gegha da gubaga berona kana waghawagha korekore\* ikabi.

<sup>2</sup> Naghove Siriya damdi yadi gogona tane Isrel damdi biiyadi. Na wiiyogha totomoyidi Isrel wasike wabuwabuna tana siburavi. Bi wasikena na Naaman wavinena ikabi da yana wiitamariyana. <sup>3</sup> Gabudara tana kana bada wasikena iwoneneni bo, “Tagu akayokayoveni da yagu bada Naaman iyanagho da God yana **peroveta** Sameriya kubure yamakamake na iyakita. Bi kana gubaga korekore iyiyawiini.”

<sup>9</sup> Na Naaman yana hosi da seriyot teya sinagho Sameriya kubure, da Elaisa yana bare matamketane ivituramiiriyeni. <sup>10</sup> Bi Elaisa sawariyonayona tana idaru inagho da Naaman iyawoneneni bo, “Kunagho da Jordan rarimine raghani yadi 7 kuniyeka. Na sinim inanoveramagha da kam korekorema kunayawa da kunamiise.”†

<sup>11</sup> Bi gegha Naaman nuwanuwana ipughu, na itouya inaghotaveyana bi iwona bo, “Yagu noghota maragasina, na ware peroveta yana barema iyakanibu tagu biidi da iyamiiri bi yana God, Yawe biidi iyarupari bi gubaga wowone imana inarutapitapi da kagu korekore iyayawa! <sup>12</sup> Bi Damaskas kwanatuna rarimidi Abana da Parpar na simiise kirakii bi Isrel kubura rarimidi na gegha miisedina. Rubana da tagu nokodi rarima Siriya kubure ayiyeka na ayayawa.” Na Naaman nuwanuwana ipughu kirakii bi imiiri wamira da itouya inaghotaveyana.

<sup>13</sup> Bi Naaman yana wiitamamariyana sipiika da siwoneni bo, “Tomogha ghamam, memeda peroveta iyawonem da awaki sawarina ghamana kuyabera, na imiise da kunabera. Na rubana kuyakabisisireni da kuyiyeka raghanina iwona bo, ‘Kunagho kuniyeka da kunayawa!’” <sup>14</sup> Na Naaman inagho Jordan rarimine bi ivikipukipu da raghani yadi 7 metagha Elaisa iwoneneni naboni, na sinina inoveramagha da iyawa ware tomogha gisina sinina naboni da touna imiise.

<sup>15</sup> Wasina bi Naaman yana wawaya tupadi yawata siveramagha peroveta Elaisa biidi da naghone ivituramiiriyeni bi iwona bo, “Kata akovi da parapa

\*\* **4:43:** Sisiya waghata “Metagha, rubana da tagu totomogha yadi 100 mmko anaveredi?”

\* **5:1:** Beka gubagina sakwatuvuni korekore bi Baibol kamone na gubagina na ibero kirakii. Touna genonowa naboni metagha kata touda takwatukwatuvuni da korekore. † **5:10:** Mosis yana gwara iwona da mmko gubagina, na inabera da wawaya inadadabu (wiiyawiitaveyana Livitikas 13:3 kokita).

Isrel kana God, na God waghata kubura tupane! Na kata, rubana bo gegha da puyo gwabiguma kuyakabi, tagu yam wiitamariyana.”

<sup>16</sup> Bi Elaisa iwona bo, “Wiisuwona, Yawe God yamakamake, iiyabo yana wiitamariyana na tagu bi kana waghawaghaye awonawona da puyona geanakabina.” Naaman, Elaisa ivibaba tupetupeni da puyona iyakabi, bi gegha da, touna isinighii na geiyakabina.

<sup>17</sup> Wasina bi Naaman iwona bo, “Meboda yagu puyo gekunakabi, na rubana kuyiwaghasinegu da mule<sup>‡</sup> yadi batama mmko kuburinama tanawa ayuwana, bi sinakawara kanaveramagha yagu kubure.<sup>§</sup> Basuna kata da nabo inagho, na puyo bo suwara gabugabunidi gegha meko godna biidi anaveryana da Yawe God biidi kawagha anabera. <sup>18</sup> Na anoghonoghoi Yawe God rubana inanoghotatavegu raghanina yagu ki-iwawo animataturaneni kananagho Siriya damdi yadi god, Rimon yana kabepepa barene,<sup>\*\*</sup> da name kanakabepepi bi imagu debane inirukekewana da tagu, touna yawata nama kanapepete. Wiisuwona Yawe God rubana inanoghotatavegu!”

<sup>19</sup> Elaisa, Naaman iwoneni bo, “Nuwaruriri kamone kunagho.”<sup>††</sup> Wasina bi Naaman itouya da inagho.

*Isrel kana kiiwawo Aheb na 851 BC kamone irabobo. Noko murine na Isrel kana kikiwawo bada mududi, na bada Sameriya kwanatune siyamakamake patana da Hoseya ivikiwawo. Bi muriye 724 BC kamone, na Asiriya damdi yadi wiyogha tomotomogha, Isrel damdi sigogona kuridi.*

## 17

### *Hoseya, Isrel kana kiiwawo tughurina*

<sup>5</sup> Wasina bi Asiriya yadi kiiwawo yana wiyogha tomotomoyidi sipiika Isrel kubure da Isrel damdi siyageiwaiyidi. Toudi bodu aroba kamone Sameriya kwanatuna siyamiimiiri gwagwari bi mmko berane na wawaya iyagudugudu da gesiyakanikanibu bo siyarughurughuna, na wawaya Sameriya kwanatuna kamone kadi kam siyakovikovi, na siyaverevere mayedi kadi aviya biiyadi. <sup>6</sup> Kiiwawo Hoseya yana wiibada boduna nine bi kamone, na Asiriya yadi kiiwawo Sameriya kwanatuna ikabi, bi Isrel damdi siberadi da biwa kabikabi wawayidi na sikabidi sinagho Asiriya kubure. Da mududi Hala kwanatune itore wiipikapikadi, mududi Gosan kubure Habo rarimina ririne bi mududi na Midiya kubura kwanatudiye itoredi.

### *Yawe God, Isrel damdi iviporatavedi sinagho*

<sup>7</sup> Mmko itubugha basuna Isrel damdi tamumu sibera Yawe yadi God biidi, iiyabo Ijipt kana kiiwawo yana maragatama iviyawiidi da Ijipt kuburinama ikabidi sikanibutaveyana. Bi god mududi siya peepetedi <sup>8</sup> da dam mekodi Yawe God, Kenen kuburama irukwawina sikanibutaveyana na yadi kiki beradi siyakivikivina bi kate kiki mekodi Isrel kana kiikiiwawo sivitubutubugha, na siyakivikivina. <sup>9</sup> Isrel damdi bada wiikowoye bera peyaridi sibera mekodi Yawe yadi God geiyakayovedina. Bi god mududi kadi

<sup>‡</sup> **5:17:** Mules na toudi sawara kadi kawakawara. Bi toudi na donki tomoyina da horse wasike simumura na yatubugha. <sup>§</sup> **5:17:** Memeda Naaman inoghosi da Isrel yadi god na Isrel kubure kawagha sinapepetedi. Na wawaya sinoghosi da tanawa Isrel kubure na kabikabikuwayina. Naaman ikayoveni da suwara gabugabuna inabera God kiiravine bi muriye inaveramagha inagaye mmko tanavine Isrel kubure.

<sup>\*\*</sup> **5:18:** Rimon na Siriya damdi yadi god tana kana waghawagha. <sup>††</sup> **5:19:** Elaisa ivitumaghana da Yawe, Naaman inanoghotataveni na yana wiimiiseyana Naaman biidi ivisisiyeni.

kabepepa gawaridi yadi kwanatu tupadiye siyoghana, meyangii gisigisidi da igae inagho kwanatu ghamanakidiye. <sup>10</sup> Bi akima kabikabikuwayidi\* da Asera kabepepina kiitupodi† koya tupadi debadiye da kii tupadi rogu miisedi savereyana, na rogudiye sikabiwiimiiridi.

### *Asiriya damdi Isrel kubure sitourawiipikapika*

<sup>24</sup> Wasina bi Asiriya damdi yadi kiiwawo, kwanatu ghamaghamadi Babilon, Kuta, Ava, Hamat da Separwaimma wawaya ikabidi da Sameriya kubura kwanatudiye‡ itoredi siyamake Isrel kaditupataveyana. Bi Sameriya kubura sikabi sivorapeneni da kana kwanatu nunudigha simakae. <sup>25</sup> Raghanina mmkodi kubura wiibata damdi sitourawiipikapika ghuyoghuyone, na Yawe God gesiyakabekabepepina. Noko kiiravine na God, laiyon iviporadi da kubura wiibata damdi viya siyitarunughana.

<sup>26</sup> Na wawaya, Asiriya yadi kiiwawo siwoneni bo, “Wawaya mekodi kuviporadi da Sameriya kubura kwanatudigha samakamake, na noko kuburina kana god yana gwara gesiyakovina, noko kiiravine God, laiyon iviporadi toudi biiyadi, da wawaya sitarunughana.”

<sup>27</sup> Wasina bi Asiriya yadi kiiwawo iwona bo, “**Prist** tana tapiikedi naboni biwa kabikabi wawayidi, na kovipora inaveramagha Sameriyama name inamake, da noko kuburina kana god yana gwara, dam wiibata wawayidi nama samakamakena iniyevevedi.” <sup>28</sup> Na prist tana naghove Sameriya kuburama sirutayini, na iweramagha da Betelne imakae bi dam wiibata wawayidi nama makamakedi iviyevevedi da Yawe God siyakabepepi.

<sup>29</sup> Bi gegha, kubura wiibata damdi na kwanatu meghamegga siyamakamake, na kamodiye toudimani yadi god rapediye siyaberabera, bi Isrel damdi yadi god mududi kadi kabepepa gawaridi§ naghove sibera, na kamodiye siyatutura.

## 18

### *Hesekaiya na Jiuda kana kiiwawo*

<sup>1</sup> Bodu wiiarobine Ela natuna Hoseiya, Isrel kana kiiwawo iyibada raghanine, na Ahes natuna Hesekaiya ivikiwawo da Jiuda kiiravidiye wiibada idaguni. <sup>2</sup> Bi kana bodu 25 na ivikiwawo bi Jerusalem kamone bodu yadi 29 ivibada. Sinananaki na Abija, touna Jakaraiya natuna. <sup>3</sup> Bi yana berabera na rotomanidi Yawe God matane ware nosinanaki Deivid ibera, na naboni. <sup>4</sup> Hesekaiya kabepepa berodi gawaridi ivikouririghana, akima kabikabikuwayidi ivikasigiiyana bi Asera\* kabepepina kiitupodi ivikasiyaraghana. Bi kate naghove waghata Mosis bronsma mota iberana† ikasigiigiini, basuna Isrel damdi noko motana noghosine, na insense siyagabugabuna‡. Motana sikwatuveni da Nehusten. Na Hesekaiya,

\* **17:10:** Akima kabikabikuwayidi toudina madasoru wiiwiiakimidi, kenen damdi siyapeepetedi yadi kabepepa kamodiye. Toudi kenen damdi yadi god ghamana Baal yimatakireni. † **17:10:** Asera kabepepina kiitupodi. Asera na Kenen damdi yadi god wasikena. Wawaya meme kabepepina kiiravine na gawaridiye kiitupo siyakabikabiwiimiiridi. ‡ **17:24:** Babilon kwanatuna, Cutha kwanatuna, Avva kwanatuna, Hamat kwanatuna da Separvaim kwanatuna na tupadi Asiriya kiiwawo kana wiibatana kamone. § **17:29:** Mmkodi na kabepepa gawaridi meme Isrel damdi yadi god wiiwiyaba sakabekabepepidina.

\* **18:4:** Asera na Kenen damdi wasikena kana waghawagha. Wawaya na Asera kiitupove sikabiguba na tounae siyapeepeteni. † **18:4:** Noko raghanine Isrel damdi mayabe siyamakamake bi meboda mota inakanidi na sinakayogagawa noko gubana sinakita na sinayawa, bi katana toudi bera berona siyaberabera, da motana gubana siyapeepeteni ware god naboni. ‡ **18:4:** Mmko waragututuna na Nambas 21:9 kamone kunakabiyavi.

motana ikasigiigiini da pinipinimidi.

<sup>5</sup> Hese kaiya, Yawe Isrel kana God ivitumaghanena kirakiyi. Getana meko Jiuda kiiwawona naghone bo kiiwawona murine da God iyitumaghaneni ware Hese kaiya ibera na naboni. <sup>6</sup> Bi Yawe God metagha iwona, na nonowa iyaberabera. Touna, Yawe God yana gwara Mosis iverenina ikabisiredi. <sup>7</sup> Noko kiiravine na Yawe God, Hese kaiya iyagwabigwabiye bi yana bagibagi na wasina kawakawa. Bi Asiriya yadi kiiwawo igobodoni da isinighii bagibagiye. <sup>8</sup> Hese kaiya, Pilstain damdi igewaiyidi, nokona Jiuda kubure da inagho Gasu kwanatune bi kate kubura ririnagha kwanatudigha, meyagii gisigisidi da inagho kwanatu ghamaghamadi akimama sigari wiikenaviviredina.

*Raghanine Hese kaiya irabobo, na natuna Manasa kana gawara ikabi da ivikiwawo.*

## 21

### *Manasa na Jiuda kana kiiwawo*

<sup>1</sup> Manasa na kana bodu 12 bi ivikiwawo, da bodu 55 Jerusalem kamone ivibada. Bi sinananaki na kana waghawagha Hepsiba. <sup>2</sup> Manasa, Yawe God, ivikawakeekeyeni bi dam wiibata yadi kiki beradi beroberodi iyaberabera, iyawogha na Yawe God, Kenen kuburama iyaru-rukawina siyakanikanibu bi Isrel damdi siyarughuru. <sup>3</sup> Manasa kabepepa berodi gawaridi iyoghana magha mekodi tamananaki Hese kaiya ivikouririghanana. Touna suwara gabugabuna gawaridi ibera da god Baal siyakabepepi. Bi kate god wasikena Asera kabepepina kiitupodi bada ikabiwiimiri ware Isrel kana kiiwawo Aheb ibera na naboni. Manasa bada ipepeta da abame kewokewo iyakabekabepepi.

<sup>4</sup> Bi Manasa, god mududi yadi suwara gabugabuna gawaridi Yawe God yana bareye ibera, gawara meme naghove Yawe God iwona bo, “Kagu waghawagha Jerusalem kamone inamake nonowa.” <sup>5</sup> Yawe God yana bare garidi yadi bata kamodiye na kewokewo abame kiiravidiye suwara gabugabuna gawaridi ibera.\* <sup>6</sup> Bi bada natuna waghata keyame igabuni naboni suwara gabugabunina, touna kiirapu bo yapune da kasiko beradi iyaberabera, touna imapu damdi da iyawogha kanukanuma teya sisisiyana wawayidi iyawaiwaiyanedi.† Touna bera berokirakiina ibera na Yawe God nuwanuwana ipughu.

<sup>10</sup> Wasina bi Yawe God yana peroperoveta, iyawogha sabagibagiye, na sisiya iveredi, <sup>11</sup> iwonedo bo, “Kenen damdi bera berodi sibera bi gegha da Manasa parapa bera bero kirakiidi ibera. Bi Jiuda damdi iberadi da bera berodi sibera, toudi yana tarabiibiisaka sipepetedi <sup>12</sup> Na Tagu, Yawe, Isrel kana God piropiro ghamanankina anapiikeni Jerusalem kwanatune da Jiuda kubure. Noko raghanine na wawaya mmko piropirona sisiyina sinawaiyaneni na sinanaghara. <sup>13</sup> Tagu Sameriya kwanatuna akabirubata da avibero da Aheb yana rakaraka yawata, na noko naboni tagu Jerusalem kwanatuna aro anavereni. Bi wawaya tupadi Jerusalem anagigiratedi ware wawaya enopu sakimokogha bi sikuratabuni da inakanakana na naboni. <sup>14-15</sup> Yagu wawaya bera berodi sibera bi nuwanuwagu sivipughu, raghanina rorowainagha nosinosidankim Ijipt kubura sikanibutaveni,

\* **21:5:** Isrel damdi wiiwaghasina sikabi da gari tanagha kamone kwagha sirughu bi prist kawagha na wiiwaghasina sikabi da gari wiibatane sinarughu. † **21:6:** Mmkodi berabera na Mosis yana gwara wiikasigiye (Diutoronomi 18:14).



gabudarine bi ipiika da kata mmko raghanine. Na yagu wawaya mekodi patana yawayawiidi samakamakena anasinighiiyedi da kadi aviya aniruveredi. Kadi aviya sinageghomiiri da Jiuda damdi yadi kubura bi yadi sawara tupadi sinayapi.”

<sup>16</sup> Bi kate bada, Manasa igeghomiiri da bera miisedi kadi berabera wawaya korotodi ivikasunughana, na Jerusalem kwanatuna kedadi na ganigani ibonuvi; Na mmko berana iberana na bera katamanina iviki-itayineni bi Jiuda damdi ivinaghovedi da tarabiibiisaka siyapeepetedi bi tamumu siyaberabera Yawe God matane.

<sup>18</sup> Manasa irabobo na kwabu yana kiiwawo bare ririne sidogu, kwabuna sikwatuveni Usa. Bi natuna Amon kana gwara ikabi da ivikiwawo.

### *Amon na Jiuda yadi kiiwawo*

<sup>19</sup> Noko raghanine na Amon kana bodu 22 bi ivikiwawo Jiuda kiiravine. Bi Jerusalem kamone iyikiwawo da bodu bata sikovi. Bi sinananaki na Mesulemet, bi Jotba kwanatu tomogha Harus natuna. <sup>20</sup> Amon, Yawe God ivikawakekeyeni ware tamananaki Manasa iberana naboni <sup>21</sup> Amon tamananaki yana bera ikabi na touna bada dam wiibata yadi kiki beradi beroberodi tarabiibiisakidi iyapeepetedi, tamananaki ipepetedina naboni. <sup>22</sup> Bi nosinosinanakim yadi God, Yawe isinighiiyeni, bi yana sisiya bagibagidi geiyakabisiredina.

<sup>23</sup> Noko biidi na yana bagibagi tomotomoyidi ghamaghamadi siviaviyeni, na sivigiogerogera bi yana kiiwawo bare kamone sikasunuyi. <sup>24</sup> Na Jiuda damdi mududi sigeghomiiri da iyyawogha Amon sikasunuyi,‡ na wawayidi tupadi sivikasunughana, bi natuna Josaiya sitore kana gwara ivikiwawo.

## 22

### *Josaiya na Jiuda kana kiiwawo*

<sup>1</sup> Noko raghanine na Josaiya kana bodu 8 bi Jiuda kiiravine ivikiwawo, touna Jerusalem kamone ivibada patana da bodu 31 sikovi. Bi sinananaki na kana waghawagha Jedida bi Boskat kwanatunama tomogha kana waghawagha Adaiya natuna. <sup>2</sup> Josaiya, bera iberadina Yawe God ivinuwamiimiiseyeni. Bi nosinanaki Deivid yana bera ikabi na Yawe God yana gwara iyakabikabi sisiredi geiyituirana katakatiya bo duggedugeye.

*Josaiya, tomotomogha viya iwoned da Yawe God yana bare sinakabunayi siyunuri. Noko raghanine siyununuri na Mosis yana gwara nama sibanani na sikawari sipiika Josaiya biidi.*

<sup>11</sup> Raghanina kiiwawo gwara bukana kamonama sisiya iwaiyana, na wiyeveveyana iberana da touna ivinuwapoya, na kana gara itayina gosigosira. <sup>12</sup> Wasana bi raghani tana Josaiya sisiya itore Hilkaiya touna **priest**, bi Sapan natuna Ahikam, Mikaiya natuna Akibo, bi kiiwawo yana girugiruma wawayina Sapan da kiiwawo yana wona wiyooywana wawayina miisena Asaiya biyadi iwona bo, <sup>13</sup> “Nosinosidanakim mmko bukana sisiyidi gesiyakabisiredi, bi metagha iwoned ta yabera na genaboni siyaberana, noko biidi Yawe God nuwanuwana ipughu kirakii yamuyamuya ware keyama naboni touda biyadi. Na konagho God yana bareye da Yawe God

‡ 21:24: Mmkona memeda wawaya ghamaghamadi bo akakoviidi Jiuda kubura kamone.

biidi kovisisiya kiiraviguve bi kate Jiuda kana wawaya\* tupadi kiiravidiye da mmko buka kamone awaki sigiruma.”

*Josaiya yana bagibagi tomotomogha ghamaghamadi sinagho Yawe God yana peroveta tana biidi. Bi perovetina na wasike, bi mmko warana idaru iveramagha kiiwawo biidi:*

16-17 “Yawe God mma naboni iwona bo, ‘Jiuda damdi sisinighiiyegu, toudi god mududi siyasuwawaridi, bi tarabiibisaka imadima siyaberabera na yadi bera kiiravine na svinuwapughupughugu. Na aro ghamanakina anapiikeni Jerusalem kwanatune da wawaya iyyawogha nama samakamake biiyadi, ware metagha Jiuda yadi kiiwawo buka kamone ikabiyavina naboni. Tagu nuwanuwagu ipughu ware keyama naboni gerubana sinasighirina.’ 18 Jiuda kana kiiwawo, iyyabo iviporami da Yawe God koyitarakiiyaneni, na kowoneni bo, ‘Mmkona metagha Yawe, Isrel kana God iwona wara kuwaiyaneni na kiiravine. 19 Kuvinuwapoya da Yawe God naghone kutore yowoyenamayem bi kam gara kutayina gosigosira. Noko raghanine tam yagu sisiya kuwaiyaneni da mmko kuburina da iyyawogha mma samakamake kiiravidiye, na metagha aro anaveredi bi anaberadi da wawaya sinasinighiyedi bi kadi waghawaghaye sinimimaga na kiiravidiye kudou, 20 bi aniwaghasinem da kunarabobo bi yam wawaya nuwaruririye sinadogum. Tam aro ghamanakina meko Jerusalem biidi ayapiikeni na gekunakitana.’” Na wasikena yana sisiya sikabisiveramagha da Josaiya siwoneni.

## 23

### *Josaiya ivisuwona da Yawe God inakabisisireni*

1 Wasina bi kiiwawo Josaiya, Jiuda kuburidi kadi babada da Jerusalem kwanatuna babada ghamaghamadi iwonedni na sipiika touna biidi. 2 Da tupadi sigae sinagho Yawe God yana bareye, bi **prist** da peroperoveta, da kate wawaya tupadi sivikayeturanedi yawata, wawaya moyamoyakidi bi igae inagho wawaya moumouridi. Name Yawe God yana bareye, na Josaiya Wiiwaghasina Maragasina Bukana meko bagibagi damdi, Yawe God yana bareye sibananina, tupana ikabiyavi wawaya biiyadi. 3 Josaiya, Yawe God yana bare tupogina ririne imiiri, gawara meme kiiwawo inamiiri bi sisiya ghamaghamadi inisisiya. Na name Josaiya wiiwaghasina maragasina Yawe God matane iviwuwamireni. Bi ivisuwona da Yawe God yana sisiya bagibagidi, gwara bi sira inakabisisiredi da awaki sisiyidi Wiiwaghasina Maragasina Bukana kamone na inabera. Wawaya tupadi bada mayimayiyina svisuwona wiimaragata Yawe God biidi.

4 Wasina bi kiiwawo Josaiya sisiya bagibaginama, Hilkaiya touna prist kiikiwawona, bi kana wiiwiita pristna da kate prist mekodi Yawe God yana bare matamketana samiimiri babari, na iwonedni da sawara mekodi wawaya sibera Baal kiiravine, Asera kiiravine, kewokewo tupadi kiiravidiye abama kamone, na Yawe God yana barema siyakawara siyakanibu maghatare. Bi kiiwawo Josaiya wawaya iwonedni na sawaridi tupadi Jerusalem kwanatuna kubune, tanawa Kidron anayina gisina ririne siyagabuna. Noko murine na yapukaredi siyakawara siyanagho Betel kwanatune.\*

\* **22:13:** Kubura wawayidi na augunai da yana basuna na kubura kana tomotomogha akakovidi bo babada ghamaghamadi. Toudi kadi kabikuwaya na ivibogae. **23:4:** 2 Ki 21:3 \* **23:4:** Betel kwanatuna na yana rabaraba 16 kilomitas bi Jerusalem kwanatune.

*Wasina bi Josaiya, inagho Jiuda kubura da Isrel kubura kamodiye bi gawara tupadi meme wawaya tarabiibiisaka siyapeepetedi na ivikourikeyana da kate prist, mmkodi tarabiibiisaka siyabagibagiyedi, na ivikasunughana.*

*Kiikiwawo, Josaiya murine na Yawe God gesiyakabikuwayeni na toudi tamumu sibera touna biidi.*

## 2 Kronikols

### *Wonawiiakowa*

Buka sakwatuvani 1 da 2 Kronikols na waragututudi mayimayiyidi ware 1 da 2 Samwel bukadi da Kiiwawo yadi buka Dagudaguna da Kiiwawo yadi buka Wiibatana bukadi yisisiyedina. 1 Kronikols na kiiwawo Deivid waragututuna yisisiyeni da Deivid yana nuwagiura Jerusalem kwanatuna kamone Yawe God yana bare kabikabikuwayina kiiravine. Deivid sisiya miimiisedi **prist** iveredi. Bi yana wiina da wawaya tupadi God siyabag-ibagiyena wiimasiyeni.

2 Kronikols na Isrel kana kiikiiwawo waragututudi yisisiyeni. Yawonawona da metagha Solomon yana bagibagi damdi Jerusalem kamone Yawe God yana bare kabikabikuwayina siyoghani. Solomon irabobo murine na yana kubura iyarayi da kubura bata situbugha. 2 Kronikols na mmkodi kubura bata kadi kiikiiwawo da bagibagi yisisiyedi. Mmkodi kiikiiwawo mududi na kiikiiwawo miimiisedi, toudi Yawe God siyakabikabisireni. Bi gegha, kiikiiwawo tupanakidi na siberokirakii. Bi Yawe God yana gwara gegha siyakabisirenina, bi god wiiwiyaba siyakivikivina. Mmkodi kiiki-iwawo vita ghamadi wawaya siyavereveredi na kiiravine Yawe God aviya iviwaghasinedi da mmkodi kubura bata wawayidi biiyadi sigogona kuridi da siviaviyedi. Aviya sigeghomiiri da mmkodi kubura bata siviberodi.

## 36

### *Jerusalem yana bekuna*

<sup>14</sup> **Prist** babadidi tupadi da wawaya na yadi wiisuwona maragasina Yawe God biidi sibera na gesiyakivinina bi sigeghomiirii da bera berona ghamana sibera da wawaya wiibata yadi kiki beradi siyaberabera da tarabiibisaka siyapeepetedi na Yawe God yana bare, meko itoreireni da kabikabikuwayina Jerusalem kamone, na sividadabu kirakiyeni.

<sup>15</sup> Wasina bi Jiuda damdi nosinosidinakim yadi God, Yawe na ivinuwapoya kirakii yana wawaya da yana Bare kiiravidiye, na sawariyonayona idarudi da yana wawaya siyikatagha witaratawatawanedi, <sup>16</sup> bi gegha da, wawaya sigeghomiiri God yana sawariyonayona sivinamayedi da yana wiiyoywana gesiyakabikarawayenina, bi yana peroperoveta simanivedi. Na Yawe God yana nuwapughu iragata kirakii, da gerubana awaki iyagudu bodenina.

### *Babilon damdi Jerusalem kwanatuna sivibero*

<sup>17</sup> Na Yawe God, Babilon damdi yadi kiiwawo Nebukednesa idaru da iyagogona Jerusalem kwanatuna biidi da iyaviyeni. Babilon iyo damdi sigeghomiiri da Jiuda kana tomotomogha woudi sivikasunughana bi bada iyyawogha Bare Kabikabikuwayina kamone na sirukwawina da nama sivikasunughana. Babilon iyo damdi getana Jiuda wawaya siyanuwaghanedina, toudi tomotomogha woudi da wasiwasike woudi sivikasunughana bi bada wawaya moramorabidi da wawaya gubagubagidi yawata. Yawe God, Jiuda damdi tupadi na kiiwawo Nebukednesa yana maragata rogune itoredi. <sup>18</sup> Na sawara tupadi ghamadi da gisigisidi God yana bare kamone siyamakamake, na kiiwawo yana iyo tomotomogha sikawara siveramagha sinagho yadi kwanatu ghamana Babilonma. Bi kate Yawe God yana bare kana gararaba teya sikawara sinagho da kate kiiwawo da yana babada yawata yadi gararaba. Mmkodi sawara tupadi sikawara siveramagha Babilonma. <sup>19</sup> Bi God yana bare kabikabikuwayina sigabuni

bi Jerusalem kwanatuna akimama sigari na sikwouwiiririya da kate bare ghamanakidi sigibu. Bi moura sawaridi nama siviberodi. <sup>20</sup> Babilon kana kiiwawo yana iyo tomotomogha, Jiuda damdi iyyawogha yawayawidi siyamakamakena sikabidi bi siberadi da biwa kabikabi wawayidi bi sinavedi Babilon kwanatune. Noko raghanine Jiuda damdi name siyamakamake na toudi sivibagubagurana da kiiwawo Nebukednesa da natunatuna teya siyabagibagiyedi patana da Pesiya kubura wiibada maragasina ikabi. <sup>21</sup> Wasina bi Yawe God wonana **peroveta** Jerimaiya kawanama siyakanikanibu na irumaghatara: Da tanawa yana **wiiyawiiitaveyana gabudaridi** na iviyawiiitaveyana patana da bodu 70 sikovi.\*

<sup>22</sup> Wasina bi Pesiya kubura kana kiiwawo Sairus yana wiikiiwawo boduna dagudagune na, noko warana Yawe God peroveta Jerimaiya iyaverevereni na itubugha. Yawe God ibera da Sairus nuwanuwana irukawari na sisiya igiruma bi ivipora kubura tupadi yana wiibana rogune da wawaya akovina siyakabi.

<sup>23</sup> Mmkona metagha Pesiya kana kiiwawo Sairus iwona:

Abama kana God, Yawe kubura tumtumpipinina tupana kana wi-ibadana iveregu. Bi bagibagi iveregu na yana Bare Kabikabikuwayina Jerusalem kwanatune anayoghani Jiuda kubura kamone. Yawe God yana wawaya iyyawogha sawiiwiini veramagha na rubana nabo sinaveramagha, bi Yawe yami God na tami yawata gwabimiye.

---

\* **36:21:** Peroveta Jerimaiya kawanama sisiya sikanibu da bodu 70 kamone, na geiiyabo tana tanawa inarove da kwabu inaberana (Jerimaiya 25:11 kokita).

## Esra

### *Wonawiiakowa*

Buka sakwatuveni Esra yawonawona da metagha Jiuda damdi mududi Babilonne siyamakamake bi metagha da siveramagha yadi kubura waghate da Jerusalem kwanatuna kamone Yawe God yana bare kabikabikuwayina sinayoghana mayeni.

### 3

#### *Suwara gabugabuna gawarina yoghana mayenina*

<sup>1</sup> Isrel damdi\* noko raghanine nawaravi 7 kamone na yadi kwanatuve, kwanatuve siyamakamake, na tupadi nuwanuwadi tanagha bi Jerusalem kwanatune sivitaghomidi. <sup>2</sup> Wasina bi Josadak natuna Jesuwa da **prist** mududi yawata bi Sieltiel natuna Zerubabel, da yana rakaraka teya, Isrel kana God yana suwara gabugabuna gawarina yoghana mayenina sidaguni, da debane suwara siyagabuna ware sira nunune, God yana **peroveta** Mosis yana gwara kamone na naboni. <sup>3</sup> Isrel damdi na wawaya mududi iyyawogha nama noko kuburine makamakedi siyanaghanagharedi, bi gegha da suwara gabugabuna gawarina kana gharauve siyoghana mayeni. Wasina bi sigeghomiiri da suwara gabugabuna gawarina debane didibara da ravidu puyodi siyagabugabuna da naboni suwara Yawe God biidi.

#### *Wawaya sidagu Bare Kabikabikuwayina sinayoghana mayeni*

<sup>7</sup> Wasina bi Isrel damdi sigeghomiiri da akima tarapapi damdi da yoghayoghana damdi sigimonidi, bi kate kam, wain da oliv Saidon da Taya damdi siveredi da Lebinon kuburama sida kiidi kiiravidiyee, kiidi na Lebinon kubure sagogogo bi siyayowoyedi kikire bi yegiigha siyadeudi siyanagho Jopa kawakedane,† metagha Pesiya yadi kiwawo Sairus iwona na naboni.

<sup>8</sup> Wasina bi sipiika God yana bare Jerusalem kwanatuna kamone, boduna ikovi murine bi bodu tane nawaravi wiibatane na yoghana bagibagina sidaguni.

*Wawaya bagibagi sidaguna mayeni, Yawe God yana bare siyayoghayoghani patana da bodu 21 sikovi, wasina bi bagibagina sivikovi.*

### 6

#### *Bare Kabikabikuwayina ikovi bi wiimiiseyanina porayina*

<sup>16</sup> Wasina bi Isrel damdi, da **prist**, da dam Livai tomotomogha\* da kate wawaya iyyawogha kadi aviya sikabidi bi siviveramayidi na tupadi God yana bare wiimiiseyanina nuwamiiseye porayina sibera.

---

\* **3:1:** Isrel damdi-dam bata Isrel da Jiuda sikovi na katana sivikapu mayedi da tanagha kiiravine giruma wawayina damdi ikwatuedi da Isrel damdi. † **3:7:** Jopa touna yana rabaraba 58 kilomitas kayetanawagha da Jerusalem kwanatuna. \* **6:16:** Livait na tomogha kana waghawagha Livai nosinosina, touna na Jeikap da Liya natudi wiiarobina. Toudi na prist siyiwiitedi Kiregoru Kabikabikuwayina kamone da Bare Kabikabikuwayine kabepepa kiiravine.

## Niyamaiya

### Wonawiiakowa

Mmko bukana sakwatuveni Niyamaiya na metagha Jiuda damdi mududi Babilonne siyamakamakena yisisiyedi da toudi rubana siyaveramagha yadi kubura waghate, na toudi, Yawe yana Kabepepa barena sinayoghana mayeni Jerusalem kamone.

## 8

### Esra, Yawe God yana gwara wawaya biiyadi ikabiyavidi

<sup>1</sup> Wawaya tupadi sipiika debadebae matamketa tana sakwatuveni rarima\* naghone sivitaghomidi bi gwara wiiyeveveyana tomoyina kana waghawagha Esra siwoneni da Mosis yana gwara bukana meko Yawe God sisiya bagibagidi Isrel damdi iveredi na iyakawari iyaipiika.

<sup>2</sup> Wasina bi nawaravi kana wii 7 bi gabudara dagudagune na **prist** kana waghawagha Esra† gwara bukana ikawari ipiika wawaya biiyadi, tomotomogha, wasiwasike da ededa iiyawogha kadi bodu rubana da siyakowa na sivitaghomidi. <sup>3</sup> Na debadebae bi Esra gwara bukana ikabiyawa gwaruveni wawaya biiyadi. Touna kabiyawa gabudara iyageegeena idaguni patana da gabudara yubasuve, bi wawaya tupadi gwara bukana siwaiyanena wiimasiyeni.

<sup>5</sup> Esra na pesapesa debane iyamiimiiri na wawaya tupadi rubana siyakitakita. Bi raghanine gwara bukana irutatari bi wawaya sikita na yadi kabikarawagha Yawe God yana gwara biidi sitore na tupadi simakegeghomiiri.

<sup>6</sup> Wasina bi Esra iwona bo, “Kabepepa Yawe biidi, God maragata kirakiina!” Na wawaya tupadi imadi sirukabekabepa kiidamove bi siwona bo, “Waghasina! Waghasina, noko wiisuwona!” Wasina bi sivituwapore oghogheyana da mayiyidi siyowogha dobodobove bi Yawe God sikabepepi.

<sup>8</sup> Livait gwara bukana sikabiyavi bi yana basuna wawaya biiyadi sivi-sisiyena yapoyaporidi, na wawaya akovina siyakabi wiimasiyeni da awaki sikabiyavi.

<sup>9</sup> Noko raghanine wawaya gwara sisiyidi siwaiyana, na kiiravine siyadudu na gavena Niyamaiya, bi Esra touna prist bi gwara wiiyeveveyana tomoyina, da kate dam Livai tomotomogha, toudi na gwara kana wonawonavereyana wawayidi sigheghomiiri da wawaya tupadi siwonedo bo, “Mmko gabudarina na kabikabikuwayina Yawe yami God kiiravine na gekoninuwabero bo konaduuna!”

<sup>10</sup> Wasina bi Niyamaiya sisiya ivikiitayini iwona bo, “Konagho bar-eye bi kepo kobera, kam miimiisedi kokam, wain metevidi koniuna, bi wawaya iiyawogha moyamoyakidi na toudi teya kovikamvereyana. Mmko gabudarina na kabikabikuwayina yada Bada biidi, na gekoninuwaberoni, kiiravine Yawe God yana nuwamiise tami biiyadi na yami maragata!”

\* **8:1** Matamketa sakwatuveni rarima na Jerusalem kwanatuna garina akimama siberana tarabogina tana. Touna na raghani matana yana nawaye. † **8:2** Esra na prist bi bada gwara wiiyeveveyana tomoyina.

## Job

### *Wonawiiakowa*

Mmko bukana touna tomogha tana miisena iiyabo nuwapoya peyaridi iyabanabanana, na waragututuna. Bi yiyeveveyana da Job yana noghota mmkodi nuwapoya kiiravidiye, bi kate turaturana yadi noghota mmkodi nuwapoya kiiravidiyena. Job turaturana sinoghosi da yana nuwapoya kiiravine na yiyeveveyana da God aro yaverevereni yana bera berodi ibera na kiiravine. Bi Job iyakovi da mmko na gewiisuwona, touna patana God iyiitumaghaneni, bi gegha da yana wiina yana kabikwarakwara basuna iyakovi.

Mmko bukana kamone, na God gegha Job yana kabikwarakwara basuna iyawoneni, bi gegha da iviyeveveni da yana maragata bi nuwagiura na siragata kirakii da wawaya akovina gesinakabina. Raghanina Job akowa ikabi da God yana maragata da nuwagiura metagha, na yana kabikwarakwara basuna kana wiitarakiiyana ikabitore bi kabepepa kawagha ibera God biidi.

Bukana damone, na Job kana gubagama God iviyawiini, natunatuna korotodi ivereni bi kate iheramayeni da tomogha moumourina. Bi kate Job turaturana ikidi basuna toudi gesiyakowa yapori da awaki kiiravine Job iyakabikabikwarakwara.

### *Job da yana rakaraka*

<sup>1</sup> Raghani tana name Us\* kubure na tomogha tana kana waghawagha Job iyamakamake. Bi tomogha miisena da God kawagha iyakabekabepepi da bera rotomanidi iyaberabera. <sup>2</sup> Touna natunatuna tomotomogha yadi 7 bi wasiwasike yadi 3, <sup>3</sup> bi yana sip yadi 7,000, kamel yadi 3,000, bi kau yadi 1,000 da donki yagayagaridi yadi 500 bi kate yana wiitamatamariyana korotodi. Touna imoura kirakii gegha ware wawaya mududi nama raghani matana kubure naboni.

<sup>4</sup> Job natunatuna tomotomogha na nonowa tatadigegha yadi gabudara duma kepo yadi bareye siyatutoura bi warewaresidi da nughunughudi yadi 3 siyiyonedi siyapiipiika da yawata siyakamkam niniuna. <sup>5</sup> Kepo gabudaridi sakovi bi muridiye, na Job natunatuna yadi sisiya yadaru na sapiika touna biidi da yaberadi da God matane na toudi miisedi. Yana noghota na, “Meboda natunatugu berona sibera, bo meboda nuwanuwadiye God sivi-sisiyena beroveni.” Na didibara wote yageghomiiri na ribiribi yagabuna da God biidi yasuwara natunatuna kiiravidiye.

### *Job kana ruyagha dagudaguna*

<sup>6</sup> Wasina bi gabudara tana God yana aneyaneya sivitaghomidi Yawe naghone, bi **Seitan**† na bada nama kamodiye yawata. <sup>7</sup> Na Yawe God igeghomiiri da Seitan ivitarakiiyaneni bo, “Tam katota wota na mema kupiika?”

Na Seitan iwona bo, “Tagu kubure ayapeepewa wapawapa, nabo ayanono mabo ayapiipiika.”

<sup>8</sup> Wasina bi Yawe God, Seitan ivitarakiiyaneni bo, “Da yagu wiitamariyana Job kwanoghonoghosi bo gegha? Touna wawaya miisena,

\* **1:1:** Mmko kuburina na gawarina waghata na geakakovina. † **1:6:** Seitan na kasi wiibero tomoyina.



geware wawaya mududi kubure naboni. Bi bera rotomanidi kawagha yaberabera da God yakabikabikuwayeni bi bera berodi geiyaberaberana.”

<sup>9</sup> Bi Seitan iwona bo, “Tam kukoyagha yapori, noko biidi yakabikabikar-awayem! <sup>10</sup> Na nonowa touna bi yana rakaraka da yana sawara tupadi kwababaredi. Awaki tupana yaberabera na tam kwiimiiseyeni na yana kwabube wasina kawakawa, na kata yana kau da sip sipeyara. <sup>11</sup> Bi memeda imam kunakoghasi da yana sawara tupadi kuna kabitavetaveyana, na rubana da matamve bi inakaradeba da inisisiya berovem.”

<sup>12</sup> Na Yawe God, Seitan iwoneni bo, “Waghasina, Sawara tupadi rapene na yam maragate atoretoredi, bi gegha tubuyina kuniberona.” Wasina bi Seitan, Yawe God naghonama inaghotaveyana.

### *Job natunatuna da yana moura sibero*

<sup>13</sup> Gabudara tana raghanina Job natunatuna totomogha da wasiwasike toghadiru iyarokona yana bareye siyakamkam kepokepo, <sup>14</sup> na sawariyonayona tana ipiika Job yana bareye, bi iwoneni bo, “Yam kau kwabube siyaroverove bi yam donki na nama riiridiye rei siyakamkam, <sup>15</sup> raghani tana wawaya yapiyapidi toudi na Siba damdi sipiika da ribiribi tupadi siyapi bi wiifamariyana tupadi sivikasunughana, wasina tagu kawagha ayawa, na averataveyana apiika da tam ayawonawiikatayim!”

<sup>16</sup> Tomoyina patana iyisisiya, bi sawariyonayona tana iverakanibu da iwona bo, “Namanamara abamama iyogha iyowogha na yam sip da kadi koyakoyagha ivikarunughana, wasina tagu kawagha ayawa, na averataveyana apiika da tam ayawonawiikatayim!”

<sup>17</sup> Noko tomoyina patana iyisisiya, bi sawariyonayona kana wiiaroba iverakanibu da iwona bo, “Yapiyapi damdi borudi aroba Babilon kuburama, yam kamel tupadi siyapi da yam wiitamamariyana sivikasunughana. Wasina tagu kawagha ayawa na averataveyana apiika da tam ayawonawiikatayim!”

<sup>18</sup> Noko tomoyina bada patana iyisisiya, bi sawariyonayona tana bada iverakanibu da iwona bo, “Natunatum totomogha da wasiwasike siyakamkam kepokepo, natum tomogha tubugha yainina yana bareye. <sup>19</sup> Bi yaininagha yanunu maragasina mayabama irughu da bare itapi kirakiyeni, na barena ibeku da natunatum tupadi kamone ivikasunughana. Wasina tagu kawagha ayawa na averataveyana apiika da ayawonawiikatayim!”

<sup>20</sup> Wasina bi Job imakegeghomiiri, da kana kwama itayina gosigosira bi gayamina imuratayeni da noko yana wiinuwabero matakirina. Bi ivituwapore oghogheyana da mayiyina iyowogha dobodobove da God iyakabikuwayeni. <sup>21</sup> Na iwona bo,

“Getana awakima ayimakabi babarana bi atubugha,  
da getana awakima animakabi babara raghanina anarabobona.  
Yawe God sawara iveregu,

bi bada Yawe God sawaridi gwabiguve na ikabitavetaveyana;  
na Yawe God kana waghawagha anakabepepi.”

<sup>22</sup> Mmkodi nuwapoya tupadi Job biidi situbugha, bi gegha iyawona da God ibera bero, Job tamumu genaboni iyaberana.

<sup>1</sup> Gabudara tana God yana aneyaneya sivitaghoma mayedi Yawe God naghone, bi **Seitan** na bada nama kamodiye yawata na ipiika da Yawe God naghone imiiri. <sup>2</sup> Na Yawe God igeghomiiri da Seitan ivitarakiyaneni bo, “Tam katota wota na mema kupiika?”

Na Seitan iwona bo, “Tagu kubure ayapeepewa wapawapa, nabo ayanono mabo ayapiipiika.”

<sup>3</sup> Wasina bi Yawe God igeghomiiri da Seitan ivitarakiyaneni bo, “Da yagu wiitamariyana Job kwanoghonoghoi bo gegha? Touna tomogha miisena, geware wawaya mududi kubure naboni. Bi bera rotomanidi kawagha yaberabera, bi God yakabikabikarawayeni da bera berodi geiyaberabera. Touna getana awaki berona iyabera bi kutupegu da gebasuna bi ayakasiwiibero, bi gegha da patana bera rotomanidi yaberabera da yakabikabikuwayegu.”

<sup>4</sup> Seitan igeghomiiri da Yawe God iwoneneni bo, “Touna, tounamani tubuyina yanoghonoghotu mayeni! Tomogha yana yawa kiiravine na yana sawara tupadi inavereyana taveyana bi inamake. <sup>5</sup> Bi memeda imam kunakoghasi da tubuyina kuna kasiwiibero, na rubana da matamve bi inakaradeba da inisisiya berovem!”

<sup>6</sup> Na Yawe God igeghomiiri da Seitan iwoneneni bo, “Waghasina, Tagu tubuyina yam maragata atoretore, bi gegha kuna kasunuyina!”

### *Job kana gubaga*

<sup>7</sup> Wasina bi **Seitan** igeghomiiri da Yawe God naghonama inaghotaveyana. Bi ibera kayowiiwiyaka da gubaga berona Job sinine sikarabubu, kaye kamone da igae inagho gayamina.

<sup>8</sup> Noko biidi Job yana wiinuwabero matakirina kiiravine na yapukare imakeyarayi iyamakamake bi nau tamobogana sepinama kana gubaga iyaghosighosidi.

<sup>9</sup> Na wavinena iwona bo, “Mmkodi piropiro tam biidi situbugha na awaki kiiravine tam patana bera rotomanidi kwaberabera da kate God kwakabikabikuwayeni? Rubana da God kuyawona wiiberoveni na wasina da kuyarabobo!”

<sup>10</sup> Bi gegha, Job iwona bo, “Tam kwiisisiya na ware wasike neghaneghana naboni. Touda sawara miimiisedi God gwabinama tayuyouna, noko biidi raghanina sawara berodi yavereda, na touda teya tanayouna!” Mmkodi piropiro tupadi situbugha Job biidi, bi gegha, getana God iyisisiya berovenina.

### *Job turaturana aroba*

<sup>11</sup> Job turaturana yadi aroba, kadi waghawagha na Elipas yana kwanatu na Teman, bi Bildad yana kubura na Sua bi Jopar yana kwanatu na Naamat. Bi raghanina Job yana piropiro sisiyidi siwaiyana na sivitaghomiidi bi sivikiiwaga sinagho touna biidi da siyawona wiikayokayowaneni.

<sup>12</sup> Raghanina rabarabama Job sikita na gesiyakita akovina. Bi akovina sikabi na siduu siyapa, da kadi gara sitayina gosigosira bi popoku siyitaveyana kiidamove bi gayamidiye siyatutoura da yadi nuwavisi kiiravine siyimatakira. <sup>13</sup> Bi siverakanibu na gabudara 7 bi nubabasu 7 Job yawata dobodobove simakeyowogha. Getana iyabo awaki iyisisiyenina, simake wiiraborabobo, kiiravine sikita da Job yana kabikwarakwara na ibero kirakii.

## 3

*Job yana sisiya dagudaguna*

- <sup>1</sup> Noko taparorone raghanine getana iiyabo iyisisiya bi murine, na Job ikararupama da ere ghakighakina sinananaki ivitubuyina gabudarina ivisisiya beroveni. <sup>2</sup> Iwona bo,
- <sup>3</sup> “O God, sinagunaki ivitubuyigu na gabudarina kasunaghataveni da kate nubabasune siwona bo,  
‘Tomogha itubugha.’
- <sup>4</sup> Noko gabudarina na inididibari!  
God kiidamove kate geininoyenina,  
da yeghana kate geinarukarata debanena.
- <sup>5</sup> Wiididibara ghamana noko gabudarina inibonuvi;  
Uwa wowonagha inasowo mumu,  
bi mmko wiididibarina inabera  
da sinagunaki ivitubuyiguna gabudarina inanaghara kirakii.
- <sup>6</sup> Wiididibara ghamana noko nubabasuna inakabitawani!  
Noko nubabasuna kate geininuwamiise  
ware gabudara mududi naboni bodu tana kamone;  
genoko boduna kamone sinakabiyawa wiikapuna.
- <sup>7</sup> Noko nubabasuna na inigagara,  
getana nuwamiise rukwatudi sinawaiyana.
- <sup>8</sup> Imapu damdi iyawogha sakovi da metagha yegii motana ghamanakina sinakasiwiimatakina,  
na toudi damdi mmko gabudarina sinawona imimagi.\*
- <sup>9</sup> Rubana raghani boribori kewokewona inididibari,  
rubana da raghani yeghanina inakoyagha kawakawa  
da raghani didigubana na geinakitana,
- <sup>10</sup> kiiravine noko wiididibarina sinagunaki raparapana matamketana  
geiyagudu bodenina,  
getana piropiro gwabiguma iyikowoyidina.
- <sup>11</sup> Iyamiise da sinagunaki kamokamone ayarabobo,  
bo ayatubutubugha na raghanine ayarabobo.
- <sup>12</sup> Awaki kiiravine sinagunaki manonone ivikenegu?  
Bi awaki kiiravine susunama ivisusugu?
- <sup>13</sup> Mameda yagu tubugha raghanine ayarabobo, na tagu ayakenayowogha,  
ayiraborabobo;  
Augunai da tagu ayakenakena, bi nuwaruririye ayiiyawiiitaveyana.”

## 4

*Elipas ivisisiya Job biidi*

- <sup>1</sup> Wasina bi Teman tomogha Elipas iwonabodeyana bo,
- <sup>2</sup> “Meboda animatipo da wiisisiya biidi,  
na nuwanuwam inapughu bo gegha?  
Basuna gerubana da mmko raghanine anikawapotapota makena.
- <sup>3</sup> Wasina tam raghani katamanidiye wawaya korotodi kuviyevevedi,  
bi wawaya noganogadi kuviwiitedi da sivimaragata.

\* **3:8:** Wawaya waragututu sisisiyana na noko mota ghamanakina yegii kamone iyamakamake kiiravine. Kana waghawagha Leviatan. Wawaya sinoghosi da sinakasiwiimataki na inageghomiiri da nuwapoya bo piropiro initubutubugha.

- 4 Yam sisiya na wawaya bekubekudi ikabiwiigeghomiriidi;  
bi wawaya utukirokirorodi kuberadi da sivimaragata.
- 5 Bi katana piropiro ipiika tam biidi,  
na tam gekuyitumaghanana;  
piropirona ikabitowoyim,  
na parapa kwanaghanaghara.
- 6 Metagha, God kabepepina yam noghota yimaragasi bo gegha?  
Bi yam makamake yawana noghota yavereverem da tam wasina bo?
- 7 Mmko kunuwagiureni!  
Da wawaya iyawogha bera berodi gesiyaberaberana sarabobo?  
Bo wawaya yadi makamake yawana rotomanidi,  
God iviberodi bo gegha? Gegha!
- 8 Bi yagu wiikitakitayena, wawaya iyawogha berona sarove bi piropiro  
sawavi,  
na damone mayimayiyina sinakabipura.”
- Job turaturana patana siyawonewoneni da touna bera berodi peyaridi ibera  
kiiravine na kata piropiro ghamadi iyouna bi gegha da Job iyawonawona da  
getana bera berodi iyaberana.*

## 38

### *Yawe, Job iwonabodeni*

- 1 Wasina bi Yawe God yanunu virovirogha kamonama Job iwonabodeni  
bo,
- 2 “Metagha, bi yam sisiya kwabudima  
yagu nuwagiura kiiravine kwiitarakiyana?
- 3 Kabunagha da tomogha naboni bagibagi ghamana kiiravine;  
Basuna gwabigive na wiitarakiyana viya tam kiiravimve,  
da kunawonabodeyana.
- 4 Raghanina kubura kayena ayaberabera, na tam meme barasina?  
Mmko kunakovi na kuwonegu.
- 5 Kwakovi bo gegha da iiyabo kana ruba inuwagiureni?  
Bi iiyabo imana irutataru da irubani?
- 6 Kayena awaki debane ivitukikita,  
bo iiyabo papasusu koghorina ikabiwiimiiri,  
7 noko raghanine, na raghani boribori kewokewodi tupadi sitawora patap-  
ata  
bi aneyaneya tupadi nuwamiise kiiravine sirukwatu?
- 8 Iiyabo matamketa itoredu da yegii iyamiiri babareni  
raghanina raparapama ivikwata ikanibuna?”

## 40

- 1 Wasina bi Yawe God ivisisiya iwona bo,
- 2 “Job, rubana bo gegha da tagu, God Maragata Kirakiigu  
teya wiikawakereyana kuyakabitore?  
Bi memeda tagu biidi kuna gwini,  
na wasina yagu wiitarakiyana kunawonabodedi.”
- 3 Wasina bi Job, Yawe God iwonabodeni bo,
- 4 “Tagu getomogha wapawapa,  
metagha bi tam, God anawonabodem?  
Bi kawagu imaguma anagudu da anikawapotapota.
- 5 Tagu nada avisisiya, bi gerubana anawonabodemna.

Bi getana awaki da anisisiya maghana.”

## 42

### *Job, Yawe God iwonabodeni*

- <sup>1</sup> Wasina bi Job ivisisiya magha Yawe God biidi iwona bo,  
<sup>2</sup> “Akovim Yawe God, tam rubana bera tupadi kunabera,  
 da getana iyyabo inigesiyem da awaki kwanoghonoghosi kuyabera na  
 gekunaberana.  
<sup>3</sup> Tam kuvitarakiyanegu bo, ‘Metagha bi tam, yagu nuwagiura kiiravine  
 yam sisiya kwebudima kwiitarakiyana?’  
 Wiisuwona, tagu sawara geayakowa na kiiravidiye avisisiyana,  
 parapa sawara ghamanakidi gerubana akovidi ayayouna na kiira-  
 vidiye avisisiya.  
<sup>4</sup> Tam kuwonegu bo, ‘Kuwaiyana bi anisisiya!  
 Tagu anitarakiyanem, bi tam kunawonabodeyana.’  
<sup>5</sup> Naghove na wawaya mududi tam kiiravimve siwonegu na touna kawagha  
 akovi,  
 bi katana tagumani mataguma akitam.  
<sup>6</sup> Na yagu sisiya tupadi kiiravidiye na iisnimayagha,  
 bi popoku da yapukare kamodiye amakamake,  
 noko yagu miiriwamira kanawiiyeveyana.”

### *Yawe God, Job ivimiiseyeni*

<sup>7</sup> Yawe God mmkodi sisiya Job biidi ivisisiya ikovi murine, na Teman kwanatuna kamonama tomogha kana waghawagha Elipas biidi ivisisiya iwona bo, “Tagu nuwanuwagu ipughu tam da turaturam yadi bata biiyadi, basuna kiiraviguve gewiisuwona koyisisiyeni ware yagu wiitamariyana Job iberana naboni. <sup>8</sup> Na kata kau makidi 7 da sip makidi 7 koyouna bi konagho yagu tamariyana Job biidi da puyo gabugabunidi konasuwaru tamimani kiiravimiye. Touna kiiravimiye inarupari, bi metagha inibabiiguna naboni kiiravimiye anabera, da bagune bera berona kobera bi gesnimayagha anaveremina. Tami, gegha wiisuwona sisiyidi kiiraviguve koyaberana, ware Job ibera na naboni.”

<sup>9</sup> Na Teman kwanatunama tomogha Elipas, bi Bildad yana kubura Sua da Naamat tomogha Jopar metagha Yawe God iwonedni na naboni sibera, bi Yawe God na metagha Job ivibaba na naboni ibera.

<sup>10</sup> Job turaturana kiiravidiye irupari ikovi murine, na Yawe God ibera da Job imouramagha. Sawara tupadi naghove rapenena Yawe God ivere-mayeni bi bada debane iviagagumayeni. <sup>11</sup> Job warewaresina da gene-geneghuna tupadi da iyyawogha naghove sakovina, sipilka yana bareye da yawata siyakam patapata. Piropiro tupadi Yawe God ipiikedi Job biidi kiiravine na svinuwapoyeni bi siwona wiitoratorani. Bi wawaya tatadigegha mane mududi da imakwaki gouldma beraberadi sikabigunaveni.

<sup>12</sup> Job yana make yawana damona Yawe God ivimiiseyena kirakiyiyei geware yana make yawana dagudagune naboni. Na kata Job ribiribi ivirapeneyana na erenonoyina sip yadi 14,000 bi kamel yadi 6,000 bi kau yadi 1,000 da donki yagayagaridi yadi 1,000. <sup>13</sup> Bi kate bada natunatuna totomogha yadi 7 bi wasiwasike yadi 3. <sup>14</sup> Natuna wasike iyarokona iviwaghawaghayeni Jimaima, tubabasuna iviwaghawaghayeni Kisaiya, bi

wiiarobina na Keren-Hapuk.\* <sup>15</sup> Kubura tupana debane na getana wasiwasike nama siyikepamara ware Job natunatuna wasiwasikedi naboni. Job iwonedo da raghanina inarabobo bi murine na yana moura sinarereyi da riba 10 bi ededidi tatadigegha na riba tanagha sinakabi, genatunatuna tomotomogha kawaghana, bi gegha da natunatuna wasiwasike yawata.

<sup>16</sup> Mmko murine na Job imake da bodu 140. Na parapa imake da raghani gurina bi tubutubuna ikitadi da kate tubutubuna natunatudi bi iyowogha inagho da kimta ruwamaruwa. <sup>17</sup> Bi raghanina Job imoraba kirakii, na irabobo.

---

\* **42:14:** Hibru gamodima mmkodi waghawagha tatadigegha na waiyanidi naboni sisiya kepamara. Bi yadi basuna na Jimaima basuna ayabo, Kisaiya yana basuna wane ghabughabu, wasiwasike kiiravidiye bi Keren Hapuk basuna na dedewaga gisina, wane ghabughabu kana dedewaga.

## Psam

### *Wonawiiakowa*

Raghani iguri kamone, wawaya bogaebogae korotodi ayi da pari mmko bukana kamone sigiruma. Isrel damdi sivituwiiatghoma da toudima sikabepepa. Mma na ayi da pari bogaebogae: mududi na God kabikuwayenina da kabepepina kiiravine bi wiikiikiivenina da wiimiiseyana kiiravine. Mududi na wiiwiita da wiitarababarana kiiravidiye sibaba, bo noghotataveyana kiiravine. Ayi mududi kamodiye na wawaya yadi kiiwawo kiiravidiye sarupari, bi God sibabiini da kadi aviya aro inaveredi. Bi mududi kamodiye na giruma wawayina yana piropiro da nuwapoya kiiravidiye yagwinigwini God biidi.

Yesu touna wosina raghani viya na sisiya mmkodi paridima ivisisiya, bi keresiyana dagudagunama, na God yana wawaya mmkodi ayi da parima siyakabekabepepa.

### **Psam Vinevineyidi**

Psam: 1, 23, 27, 34, 51, 67, 90, 95:1-11, 100, 103, 110, 119:9-16, 139

## 1

### *Nuwamiise wiisuwonina*

- <sup>1</sup> Wawaya iyyawogha berabero wawayidi geyawata siyapeepewa bi yadi sisiya gesiyakivikivina, da bada gewiigeruwana damdi yadi sisiya siyawaiwaiyana raghanina God sinamayanina, toudi nuwamiise wawayidi.
- <sup>2</sup> Bi gegha da Yawe God yana wiiveveyana svinuwayuyuneni, na raghani nonowa gabudara da nubabasu na yana gwara sinuwanoghoteni.
- <sup>3</sup> Toudi ware kii rarima kawabarane siwawa na naboni, kadi iri vinevineyina nunune suwagha bi rugurugudi gesiyaraborabobo da siyariirighana. Wawaya nokodi naboni, na awaki sabera na berana kamna yatubugha.
- <sup>4</sup> Bi berabero wawayidi na genaboni. Toudi na ware rugurugu pokina naboni, yanunu yatapitaveni.
- <sup>5</sup> Na God matane na toudi gewasina raghanina wawaya initupawamiwamiredina gabudarine, toudi kate gegha God yana wawaya yawata sinikapudina.
- <sup>6</sup> Yawe God kana kivikivina yinaghovedi bi yakoyayidi, bi berabero wawayidi na rabobo kedane sapeepewa.

## 23

### *Bada na kada Bodaboda*

Ayina Deivid igirumi

- <sup>1</sup> Yawe God yakoyakoyayigu ware sip bodaboda yana sip yakoyakoyayidina naboni na getana awaki ayadadina.

- <sup>2</sup> Bi yaberagu da idu miisediye akenayowogha,  
bi rarima nighorovidi riridiye yinaghovegu.
- <sup>3</sup> Touna yawa wouna yavereveregu,  
bi keda rotomanidiye yinaghovegu  
basuna yana keda waghata na nonowa rotomanidi.
- <sup>4</sup> Raghani viya na anagha wiididibaridiye apeepewa,  
bi gegha ayanaghanagharana,  
basuna tam kwabaabaregu da kwiiwiitegu,  
ware sip bodaboda yana kiima  
sip yitarababaranedi bi yakoyakoyayidina naboni.
- <sup>5</sup> Kagu aviya matadiye bi  
tam kepo kiiraviguve kwakabunayi.  
Tam oil gayamiguve kwiiwayi  
da wiiyeveveyana tam kwakabikabi karawayegu.  
Yagu niniuna reduna kwiibonuvi yakamiviwayi
- <sup>6</sup> Akovi da tam kuninuwayuyunegu  
bi miisena kunabera tagu biidi  
patana da anarabobo  
da Yawe God yana bareye anamake waghata.

## 27

### *Kabepepa Parina*

Ayina Deivid igrumi

- <sup>1</sup> Yagu yeghana na Yawe God gwabinama yapiipiika,  
bi yiyawiigu na geananagharana.  
Touna piropiro gwabidima yamiiri babaregu  
na kate geiiyabo ananagharenina.
- <sup>2</sup> Raghanina kagu aviya, iiyawogha na wawaya beroberodi  
sinagogona tagu biidi bi sinimatipo da kasunuyigu,  
na toudi wosina sinataguredi da sinabeku.
- <sup>3</sup> Meboda aviya peyaridi sinapiika sinituwiikapudi da sinagogona tagu  
biidi,  
bi gegha da geananagharedina.  
Raghanina sinagogona tagu biidi,  
na tagu Yawe God kawagha anitumaghaneni.
- <sup>4</sup> Tagu sawara tanagha kiiravine Yawe God avibabiini,  
sawara tanagha kawagha akayoveni:  
Yagu wiina kirakii da yagu yawa tupana kamone na yana bare kamone  
anamakae,  
bi anakita da touna imiise da awaki patana  
bi yana Bare Kabikabikuwayine anarupari touna biidi.
- <sup>5</sup> Raghanina piropiro anabanani na yana gawara nighorovine inikowoyigu,  
bi yana bare kamone inababaregu,  
touna akima kiidamo kirakiine inatoregeeyegu  
meme kagu aviya gerubana sinakabiguna.
- <sup>6</sup> Kagu aviya sinagwagwara wiikenaviviregu,  
bi gegha da animaragata kirakii da anageiwayidi.  
Yawe God yana bare kabikabikuwayina kamone tagu suwara anagibu,  
bi nuwamiiseye anarukwatu da anatawora  
bi inawa anarouwa da ayima anakabepepi.



- 7 Yawe God, raghanina arupari tam biidi na kwawaiyanegu,  
kinuwauwaghanegu bi yagu sisiya kuwonabodegu!
- 8 Tam kuwonegu bo, Piika kunisisiya tagu biidi,  
na kata aplipiika tam biidi.
- 9 Tagu yam wiitamariyana,  
genuwauwam inapughu da kunamiiri kubuteguna,  
gegwabiguma kunakowoghana!
- Tam kuviyawiigu bi nonowa kwiiwiitegu,  
na kata gekunakuyoveguna!
- 10 Meboda tamagunaki da sinagunaki sinamiiri kubutegu,  
bi gegha, Yawe God na nonowa inakoyakoyayigu.
- 11 Yawe God, kagu aviya sikoyakoyagha da sinaburavigu,  
na kiyevevegu da anakivinim,  
bi keda rotomanidiye kinaghovegu.
- 12 Nokodi aviyidi kiiraviguve sisiya wiiyaba saberabera,  
yadi wiina da siniberogu,  
na gekuniwaghasinedi da sinaburaviguna!
- 13 Bi gegha da iitumaghana da Yawe God miisena inabera tagu biidi,  
raghanina mmko kuburina debane patana yawawawiiguve amakamak-  
ena  
bi anakitani da noko inabera.
- 14 Na tam Yawe God kitumaghaneni,  
kimaragata bi nuwanuwam inatora,  
na Yawe God kitumaghaneni.

## 34

### *God yana Miisena kiiravine Kabepina*

Raghani tana Abimelek naghone bi Deivid ibera da ware iyaneghanegha na iviporataveni inagho. Muriye na God metagha Deivid iviwiitani na kiiravine noko raghanine mmko ayina igirumi.

- 1 Tagu raghani nonowa Yawe God anakabepepi  
bi yana miisena kiiravine anisisiya.
- 2 Tagu kana waghawagha iragata kirakii na anakabepepi,  
tami moyamoyakimi yagu sisiya koyawaiyana bi koyinuwamiise.
- 3 Kobera da tupada Yawe God tana kabepipi,  
kobera da tupada kana waghawagha tana kabikarawayeni!
- 4 Tagu arupari Yawe God biidi na iwonabodegu,  
nokodi wawaya ayanaghanagharedi, na gwabidima iviyawiigu.
- 5 Wawaya iyawogha wiiwiita kiiravine samiiri wamira Yawe God biidi,  
na toudi parapa sinuwamiise,  
bi nonowa inwiitedi.
- 6 Tagu piropiro kamone bi arupari na Yawe God iwaiyanegu,  
touna yagu nuwapoya tupadi kamodima iviyawiigu.
- 7 Bi wawaya iyawogha Yawe God sakabi karawayeni,  
na yana aneya inakoyayidi,  
bi riiridiye yamake da yitarababaranedi.
- 8 Na Yawe God biidi komiiriwamira  
bi tami bada konakabibanani da yana miisena metagha.

Memeda wiiwiita kiiravine konanagho touna biidi,  
na tami parapa koninuwamiise.

<sup>9</sup> Tami wiiwiigeruwana dammi,  
Yawe God kokabikarawayeni.

Wawaya iyyawogha sakabikarawayeni na  
getana awaki siyadadiyenina.

<sup>10</sup> Raghani viya, na laiyon kadi kam sarukwamra na vitonana sarabobo,  
bi gegha da Yawe God yana wiiwiigeruwana damdi na  
sawara miisedi bogaebogae gesinadiyanana.

<sup>11</sup> Natunatugu, kopiika yagu sisiya konawaiyana.  
Tagu aniyevevemi da metagha Yawe God konakabikuwayeni.

<sup>12</sup> Memeda makewiiguri konakayoveni  
bi yawa miisena kabina,

<sup>13</sup> na gewawaya konisisiya berovedi  
da gekoniyabana.

<sup>14</sup> Berabero beradima komiiriramira,  
bi miisena konabera,

kovi matipo kirakii bi wawaya koniwiitedi  
da nuwaruririye sinamakae.

<sup>15</sup> Yawe God na rotomana berabera wawayidi yakighukighudi,  
raghanina wiiwiita kiiravine sakwatu touna biidi na yawaiyanedi.

<sup>16</sup> Bi bera bero wawayidi na yamiiri kubutedi da yiaviyedi,  
toudi sinarabobo da getana iyyabo inanoghotu mayedina.

<sup>17</sup> Raghanina Yawe God yana wawaya wiiwiita kiiravine sarukwatu,  
na yawaiyanedi,  
da yadi piropiroma yiyawiidi.

<sup>18</sup> Yawe God na noghotu kawakawa wawayidi yagwabigwabiyedi,  
bi raghanina wawaya yadi noghotu parapa sabeku na yiwiitedi.

<sup>19</sup> Rotomana berabera wawayidi na nuwapoya peyaridi sabanana,  
bi gegha da Yawe God yiwiitena nonovedi.

<sup>20</sup> Touna irikedi tupadi yabaabarena wiimasiyedi  
da irikedi getana inipokina.

<sup>21</sup> Bi wawaya berodi kiiravidiye,  
na toudi wosina yadi berona sinageghomiiri da sinirabobodi,  
bi rotomana berabera wawayidi  
kadi aviya na aro sinakabi.

<sup>22</sup> Bi gegha, Yawe God yana wiitamariyana yiyawiidi.  
Wawaya iyyawogha wiiwiita kiiravine samiiri karona  
touna biidi na aro gesinabanana.

## 51

### *Noghotataveyana kana Pari*

Raghani tana kiiwawo Deivid madawara ibera, tomogha kana waghawagha Urayi wavinena kana waghawagha Betsiba yawata. Na God yana peroveta Neitan noko berana kiiravine ikini na Deivid yanabera kiiravine ivinuwapoya na God biidi mmko parina igirumi.

- 1 O God, yam nuwayuyuna geiyakovikovina  
na miisena kubera tagu biidi.  
Tam nonowa wawaya kwiinuwapoyedi,  
na berona ayaberabera na kunoghotaaveni;
- 2 yagu berona koghataveni,  
bi yagu tamumu kugigirataaveni ware wawaya gara dadabuna  
sakoghatavenina naboni.
- 3 Berona ayaberabera na akovi,  
raghani nonowa na iinuwanoghoteni.
- 4 Tagu berona tam biidi abera, tam kawagha;  
yagu kabikwayo matam kamone iberu.  
Na raghanina kuwonegu bo, "Tam bera berona kubera!"  
Na tam wonawaghata kwiisisiya.  
Raghanina aro kunavereguna,  
tam bera rotomanina kwaberabera.
- 5 Yagu tubugha raghanine da kata na tagu tamumu wawayigu,  
raghanina tagu patana sinagunaki kamokamone na tagu naboni abero.
- 6 Bi gegha da kukayoveni da nuwanuwagu kamone wiisuwona iyibonuvigu  
na noghota miisena nama kuviyevegu.
- 7 Yagu berona ayaberabera na kukoghataveni da anamiise magha;  
da parapa anapoe wamira.
- 8 Kuwonegu da tam kunoghotaavegu na  
wiisuwona aninuwamiise!  
Naghove, tam irikegu kugawowora,  
katana kubera da aninuwamiise magha.
- 9 Geyagu berona kunakita kirakiiyedina  
bi kabitavena tuwanonoyidi.
- 10 O God, nuwanuwa miisena, bi wouna kuveregu  
da tam wiisuwone anakivininim.
- 11 Gegha gwabimma kunaporataveguna!  
Gegha Kanumim Kabikabikuwayina gwabiguma kunakabitavenina!
- 12 Kuberagu da aninuwamiise magha,  
ware dagudagune kuviyawiguna raghanine naboni;  
kuberagu da yam sisiya kabisisirenina nuwanuwagu anasisira.
- 13 Wasina bi bero berabera wawayidi biiyadi yam keda aniyeveveyana  
da sinamiiri karonu magha tam biidi.
- 14 O God tam kuviyawigu, na kata yagu yawa kitara babaraneni  
bi yam keda rotomanidi kiiravine nuwamiiseye anataworedi.
- 15 O Bada, kiwiitegu da anisisiya  
da tam anakabepepim.
- 16 Tagu ribiribi anagibu da tam biidi anasuware, bi gegha, noko geyam  
kayowana,  
tam suwara noko naboni na gekiiravidiyu kuyibabana.\*
- 17 Raghanina atoreyowoyenu mayegu

\* 51:16: Mmko geiyawonawona da God yana kayowana da wawaya suwara beradi sinakabiturana.  
Mmko yana basuna na God yanoghotagha da parapa suwara miisena na raghanina yada berona  
kiiravine tani nuwapoya bi tani babinu da inanoghotu taveda.

bi iibabiim da yagu tamumu kunanoghotataveni,  
na nokodi suwara naboni na tam yam kayowana.

O God, gekuyamiimiiri kubutegu  
raghanina yagu tamumu kiiravine iinuwapoya  
bi arupari tam biidina.

<sup>18</sup> O God yam nuwasisirama na Zaiyon biidi miisena kunabera;  
bi Jerusalem papana kunayoghana mayeni.

<sup>19</sup> Wasina bi wawaya nuwanuwadi miisenama tam biidi suwara sinabera,  
na tam kuninuwamiise toudi biiyadi.  
Toudi suwara bogaebogae sinagabuna tam biidi.  
Bi suwara gabugabunidi kiiravine na kau makidi yam suwara  
gabugabuna debane sinagabuna.

## 67

### *Ayi wiikiikiwa kiiravine*

Kabepepa ayidi badana kiiravine. Inawa ere uravidima. Psam, bo Ayi.

<sup>1</sup> O God, kinuwanuwaghanemii, da kimiiseyemii  
bi mayiyim kubera da inarukarata toumii biiyadi.

<sup>2</sup> Wasina bi wawaya tupadi kubura debane  
sinakovi da tam awaki kwakayokayoveni da toudi sinabera,  
dam bi dam tupadi sinakovi da tam rubana kuniyawiiidi.

<sup>3</sup> Na dam bi dam tupadi tam sinakabepepim,  
O God, wawaya tupadi na tam sinakabepepim!

<sup>4</sup> Dam tupadi kubura debane na nuwamiiseye sinatawora  
basuna tam keda rotomanidiye wawaya kwiibadedi,  
bi dam tupadi kubura debane kwiinaghovedi.

<sup>5</sup> Na dam bi dam tupadi tam sinakabepepim,  
O God, wawaya tupadi na tam sinakabepepim!

<sup>6</sup> Na kwabu kabipura miisena inavereyana,  
bi yada God parapa miisena inabera touda biiyadi.

<sup>7</sup> Wonawaghata, God wiimiiseyana inavereda  
bi meghamegha mmko kuburina debane,  
na wawaya God sinakabikarawayeni.

## 90

### *God da Wawaya kiiravidiye*

God yana bagibagi tomoyina Mosis, touna mmko parina igrumi.

<sup>1</sup> Yawe God, kimta bi kimta nunudigha na  
tam na ware yama bare.

<sup>2</sup> Tam rorowainagha na God waghata  
bi muriye da koya kuyaberadi  
da muriye na kubura kuyabera.

<sup>3</sup> Wawaya kwawonedi bo, “Koveramagha konidobodobo magha!”  
Na kwawamiridi da saveramagha sidobodobo, mema sipiikana.

<sup>4</sup> Mata kamomve, na bodu 1,000 na ware gabudara tanagha naboni,  
toudi ware raghani tupona nubabasu kamone.

- 5 Wawaya yadi yawa kwabori yaininagha  
ware raghanina mimeu yakovina naboni.  
Touda ware rei didibare yagogo yageena naboni.
- 6 Didibare na reina matayina da yagogo yapora  
bi ravidie na yivivi da yarabobo.
- 7 Noko naboni da yam nuwapughu ghamana yiberonii.  
Raghanina nuwanuwam yapughu toumii biiyadi,  
na parapa kanagharena kirakiiyem.
- 8 Bi yama bera berodi tupadi kwakitakita  
bi kiimatipo da yama berona kayikowoyidi,  
bi gegha da tupadi kwakitadi.
- 9 Raghanina yawawayimii kamakamake na nuwanuwam yapughu toumii  
biiyadi,  
da yama yawa kwabori yaiyainedi,  
mayimayiyina raghanina wawaya yiyawiigurina naboni.
- 10 Toumii kamake da bodu 70 naboni  
bi meboda wawaya viya maragasidi na  
samake da bodu 80 naboni,  
bi gegha da nuwapoya peyaridi kabanana,  
na raghani yanagho yaininagha da karabobo.
- 11 Getana iiyabo parapa iyakakovi da yam nuwapughu maragasina  
metagha;  
meboda yam nuwapughu kayakowa yapori,  
na parapa kayakumararayem.
- 12 Kiyeevemii da yama yawa makena gabudarina yana guri kanakovi,  
da toumii noghota miisena tam gwabimma kanakabi.
- 13 Yawe God kuveramagha da kuninuwanuwaghanemii!  
Genuwanuwam inapughumake toumii biiyadina!
- 14 Yam nuwamonikama didibara patepatena kibonuvimii,  
da yama make yawana kamone nuwamiimiseye kanatawora.
- 15 Bodu peyaridi nuwapoya kuveremii kiiravine,  
na kata raghani gurina nuwamiise kuveremii!  
Yama kabikwarakwara kabitavetaveyana,  
bi bodu miisedi kuveremii!
- 16 Toumii yam wiitamariyana, yam bagibagi yana maragata kiyeevemii.  
Yam badobado da maragata metagha na natunatumii kiyeevedii!
- 17 Yawe tamna yama God, kinuwanuwaghanemii  
bi awaki bagibagidi kaberabera na  
kubera da sinuwagha wiimasi,  
bi awaki bagibagidi kaberabera na  
kubera da sinuwagha wiimasi.

## 95

### *Kabepepa ayina*

- 1 Kapiika, Yawe God tanakabepepi!  
Kobera da nuwamiise kiiravine God biidi tanatawora,  
iyyabo yitarababaranedana.
- 2 Kobera da wiikiikiiwama tanapiika naghone

bi kabepewa ayidi nuwakayowanidi tanatawora da tanakabepepi.

- <sup>3</sup> Kiiravine Yawe na God kiidamo kirakiina,  
touna kiiwawo maragata kirakiina,  
da god tupadi igeetawanidi.
- <sup>4</sup> Bi kubura tupana yibadeni,  
epamana bonayidi didibaridiye da inagho igae koya gekirakiidiye.
- <sup>5</sup> Yegii tupana yibadeni, meko iberana;  
bi bada tanawa, meko touna wosina ikabiwiipakipakina.
- <sup>6</sup> Kopiika, kobera da tanapepeta bi tana kabikuwayeni;  
kobera da Yawe God naghone tanituwapore oghogheyana,  
kada berabera tomoyina!
- <sup>7</sup> Touna na yada God;  
bi touda na yana wawaya, na yakoyakoyayida,  
ware sip bodaboda yana sip yakoyakoyayidina naboni.
- Kata kowaiyana Yawe God awaki yawonewoneni:
- <sup>8</sup> Genuwanuwami sinakotakii,  
ware nosinosiminakimi Meriba kubure siberana naboni,  
ware toudi noko gabudarine Massa mayabine siberana naboni.
- <sup>9</sup> Name siruyaghagu da sivitupawamiwamiregu,  
bagune sikita da awaki abera kiiravidiye  
raghanina Ijiptma akabikanibuedina gabudarine.
- <sup>10</sup> Bi bodu 40 kamodiye nuwanuwagu ipughu nokodi damdi biiyadi.  
Awona bo, Toudi nuwanuwadiye tagu simiiri kubutegu,  
da yagu gwara gesiyakabisisiredina.
- <sup>11</sup> Na nuwanuwagu ipughu na wiisuwona maragasina mma naboni abera,  
awona bo,  
“Tagu gawara kiiravidiye akabununayi da siyiyawiiitaveyana,  
bi gegha da kata geaniwaghasinedi da sinarughu kamonena.”

## 100

### *Kabepepa ayina*

Mmko ayina kamone na God yana miisena kiiravine yana wawaya sikiiki-iveni.

- <sup>1</sup> Wawaya tupami kubura debane,  
kabepepa ayidma kotawora gwaru Yawe God biidi!
- <sup>2</sup> Nuwamiimiiseye touna kokabepepi,  
kopiika naghone bi konatawora touna biidi.
- <sup>3</sup> Bi konakovi da, “Yawe na God!”  
Touna iberada, touda na yana wawaya,  
bi yakoyakoyayida ware sip bodaboda yana sip yakoyakoyayidina naboni.
- <sup>4</sup> Ere wiikiikiivimi yana Bare Kabikabikuwayine korughu,  
korughu garina kamone bi konakabepepa.  
Touna kovikiikiiveni da kana waghawagha kovimiiseyeni.
- <sup>5</sup> Basuna Yawe God na wiinuwawanuwaghaneyanina;  
yana nuwamonika na makewaghawaghasina

bi yana nuwamiise na inanowiikarukaru kimta bi kimta biiyadi.

## 103

### *Yawe God yana nuwayuyuna*

Ayina Deivid igirumi

- 1 Tagu nuwanuwagu tupanama Yawe God anakabepepi!  
Kana waghawagha kabikabikuwayina anakabepepi!
- 2 Tagu nuwanuwagu tupanama Yawe God anakabepepi,  
bi bera miisedi tupadi iberana na gemeyani aninuwapidina.
- 3 Touna yagu tamumu tupadi yanoghotatavedi,  
bi gubaga tupadima yiyawiigu.
- 4 Touna karawagama yiyawiigu,  
bi yinuwanuwaghanegu da nuwamonika yaveregu  
bi miisena yaberabera tagu biidi.
- 5 Patana amakamakena,  
touna sawara miisedi yiwiitegu,  
da tubuyigu na ware kakaka wouna maragasina naboni.
- 6 Yawe God yana wiiwiita na yayowogha wawaya biiyadi  
basuna yana keda na nonowa rotomanidi;  
bi raghanina wawaya berona sabera na Yawe God toudi wawayidi  
wiitupawamiwamira yaveredi.
- 7 Touna yana noghota iyanoghonoghosi da iyabera na Mosis biidi ividebeni,  
bi Isrel damdi biiyadi parapa yana maragata ghamana iviyevevedi.
- 8 Yawe God na wiiwiinuwanughanayanina da wiinuwayuyunina,  
touna genuwanuwana iyapughupughu yaininagha,  
bi yana nuwayuyuna kiiravidae na gegha damonana.
- 9 Touna genonowa yada berona inatupakoghatedina,  
bi kate yana nuwapughu inanuwatawana waghawaghasina.
- 10 Bagune touna rubarubana da aro ghamana iyavereda,  
bi yada bera beroberodi kiiravine yanuwatotoveda na gegha iyimiisana  
mayedana.
- 11 Yana nuwayuyuna touda kiiravidae, iiyawogha sakabikabikarawayeni  
na gegha damonana;  
nuwayuyunina na iragata kirakii,  
gegha abama yana ragata naboni.
- 12 Ware raghani matanama metagha na yana rabaraba mayimayiyina  
raghani didinama naboni,  
yada bera berodi gwabidama yayounataveyana da yana rabaraba noko  
patana.
- 13 Ware tamada natunatuna yanuwatotovedi na naboni,  
bi Yawe God iiyawogha sakumakumararayeni na yanuwatotovedi;
- 14 touna yanoghosi da touda dobodoboma kawagha iberada,  
na iyakovi da touda na noganogada.
- 15 Bi yada make yawana kubura debane na ware rei naboni.  
Ware garagara sarudi naboni, tiisaru bi tarabobo.
- 16 Yanunu yatapidi, na toudi sasiwana  
getana iiyabo iyakitakita mayedina.
- 17 Bi gegha da iiyawogha Yawe God sakumakumararayeni,

- na yana nuwayuyuna da bera rotomanidi beradi gwabidiye inamake nonowa,  
kimta da kimta kiiravidiye
- 18 da nokodi iyyawogha yana wiiwaghasina maragasina sakabikabitawani bi yana gwara sakabikabisisiredina biiyadi.
- 19 Yawe God ibera da abama na yana wiibada abamakamakena, bi nama sawara tupadi yibadedi.
- 20 Yawe God kokabepepi, tami aneyaneya tupami badobadomi da maragasimi,  
iyyawogha yana sisiya kowaiyana da koberadina  
tami Yawe God kokabepepi.
- 21 Yawe God kokabepepi  
abama kana iyo wawayimi  
iyyawogha kobagibagiyeni  
da yana noghota koberaberana.
- 22 Sawara tupadi touna iberadina,  
sawara tupadi yana wiibadana kamone,  
na tami Yawe God kokabepepi.
- Tagu nuwanuwagu tupanama Yawe God anakabepepi.

## 110

### *Yawe God da yana Wiivinevinegha Kiiwawona*

Mmko Psamna Deivid igirumi.

#### *Dima wawayina-wawaya biiyadi*

- 1 Yawe God yagu Bada\* iwoneni bo,  
“Mma ririguve kumakekira gawara kabikabikarawayine  
bi Tagu kam aviya anageiwayidi da yam wiibadana rogune anatore di.”

#### *Dima wawayina-kiiwawo biidi*

- 2 Yawe God inabera da yam wiibadana inaragata  
da Jerusalemma yam kanibutaveyana kamone  
na tam kam aviya kunibadedi.
- 3 Noko gabudarine kunanagho aviye yam maragatama wiirouwa biiyadi,  
na yam wawaya nuwasisire sinaveremayedi sinanagho.  
Tam na gara kabikabikuwayidi kunikote,  
bi gabudara nununaghana yam maragata aniiuwamiri,  
ware youra didibara nununagha naboni.

#### *Dima wawayina-kiiwawo biidi*

- 4 Tagu, Yawe God wiisuwona abera na  
gegha yagu noghota anawamirina, awona bo,  
“Tam na kuni **prist** waghata  
Melkasidek† yana kayenama.”

#### *Dima wawayina-Yawe God biidi*

- 5 O Yawe God, kiiwawo na katiiyamma yamiimiiri  
da babarem kiiravine.  
Bi kiikiwawo korotodi inikasunughana

**110:1:** Mrk 12:36; Acts 2:34,35 \* **110:1:** Akowa damdi sawona da mmko God yana Wiivinevinegha Kiiwawona, Keriso kiiravine yisisiya (Matiu 22:44 kokita). † **110:4:** Melkasidek na yana kayena getayakovina bi touna God yana prist kiikiwawona tana ware Isu naboni Abraham yana raghaniye.



raghanina nuwanuwana inapughuna.

<sup>6</sup> Touna dam tupadi aro inaveredi

bi yadi kubura na wawaya sirabobona tubuyidima inibonuvi.

Bi kiikiwawo tupadi inageiwayidi, kubura tupane.

<sup>7</sup> Touna keda wusire rarima inaniuna

da gayamina inarukabepi bi iniyeveveyana da touna kana aviya  
igeeiwayidi.

## 119

### *Yawe God yana Gwara*

<sup>9</sup> O Yawe God metagha tomogha yaragina keda rotomanine inamake?  
Nokona wonam kabisisireninana.

<sup>10</sup> Nuwanuwagu tupanama iimatipo da anabagibagiyem;  
na kiwiitegu da yam gwara kabisisireni geanasinighiiyedina.

<sup>11</sup> Bi wonam agirumeyana da nuwanuwaguve atourarughuwana,  
na getam biidi tamumu anaberana.

<sup>12</sup> Yawe God akabekabepepim,  
yam gwara kiyeyevegu.

<sup>13</sup> Kawaguma gwara tupadi yam wawaya kuveredi  
na anakabiyawa gwaruvedi.

<sup>14</sup> Tam wonam akivikivini na nuwamiisena parapa iragata kirakii,  
genaboni moura peyaridi wiirapeneyanana.

<sup>15</sup> Bi yam keda ananoghonoghosi;  
yam gwara kiiravidiye na yagu wiinuwanothonoghotata kamone  
nonowa ananoghonoghosidi.

<sup>16</sup> Tagu yam gwara kiiravidiye na aninuwamiise,  
bi wonam geaninuwawapidina.

## 139

### *God yana nuwagiura tupana da koyagha*

Mmko Psamna Deivid igirumi.

<sup>1</sup> Yawe God, tam nuwanuwagu kamona kwaginigini  
bi kwakowa kirakiiyegu.

<sup>2</sup> Tam kwakovi da awaki raghanine amakeyowogha  
bo ageghomiiri amiiri.

Bagune tam rabarabae,  
nonowa na yagu noghota kwakakovi.

<sup>3</sup> Tam apeepewana raghanine na kwakitakitagu  
bo raghanina yagu bare kamone iiyawiiitaveyanana.

Tagu sawara tupana aberabera na tam kwakakovi.

<sup>4</sup> Yawe God, muriyeda ayisisiya na,  
tam nada kwakovi da awaki anisisiyeni.

<sup>5</sup> Tamna ware gari naboni kuvitumpipinegu,  
bi imam debugu kutore da yam maragatama kwabababaregu.

<sup>6</sup> Tam akovigu kabina mma naboni na parapa iragata kirakii  
da gerubana anakovina.

<sup>7</sup> Tagu gerubana mebo anaverairem ananagho da gekunakitaguna?  
Getana kubura noko naboni meme.

Meghamegha ananono na tam nonowa na nama!

- 8 Meboda anagae abame, na tam nama;  
Bo meboda anarabobo bi sinadogugu,  
na tam nama.
- 9 Meboda anarowoghataveyana ananagho raghani matene gabudara  
yageegeena kuburidiye,  
bo meboda ananagho raghani didine gabudara yayoyona kuburidiye  
make biidi
- 10 na tam imam maragasina ininaghovegu,  
bi katiiyam inababaregu.

11 Tagu meboda wiididibara ayawoneni da iyikowoyigu  
bo yeghana ivitumpipinegu na iyididibara magha

12 Bi gegha da bagune wiididibara kamone,  
tagu gerubana anakowoyemna.

Tam biidi wiididibara na parapa yeghanina ware gabudara.  
Wiididibara da yeghana tam biidi na mayimayiyidi.

13 Tam tubuyigu kamona torerereyidi, nuwanuwa da gayama kubera  
bi sinagunaki raparapane kuvikiikiigu.

14 Bi kubera wiimasiyegu kiiravine na iikiikiivem;  
bagibagi tupadi kwaberabera na waratetedi.  
Tagu nuwanuwagu tupanama akovi.

15 Raghana irikegu kubera, bi sinagunaki raparapane kutoura yapoya-  
pora,  
bi name wiikowoye ayaragaragata na tam kwakovi da tagu nama.

16 Muriye da ayatubugha na tam kukitagu.

Na yagu make yawana gabudaridi kuveregu da anamake,  
na yam buka kamone kugiruma.  
Muriye da gabudara dagudaguna iyadagu,

17 O God ipiropiro kirakii da tagu yam noghota parapa anakovidi  
basuna toudi sipeyara kirakii!

18 Tagu gerubagu da anakabiyavidina  
basuna toudi parapa sipeyara,  
gekikira eghana naboni!

Bi tupadi kabiyawa kovidina na,  
augunai da ayamakewaghata tam naboni!

19 God, tagu parapa akayokayoveni da berabero wawayidi kunika-  
sunughana!

Kasukasunugha wawayidi gwabiguma kurukwavina tavetaveyana.

20 Toudi sisiya berodima sigiboyim;  
bi kam waghawagha gesiyakabikabi karawayenina.

21 O Yawe God, tagu iyyawogha sasinighiiyem na asinighiiyedi,  
da iyyawogha gesiyakabikabi sisiremna.

22 Getana awaki, da nuwapughuma iisinighiihiiyedi,  
na toudi kagu aviya.

23 O God, kita rughuwona da nuwanuwagu kunakita  
bi kuruyaghagu da yagu noghota kunakovi.

24 Bi meboda berabero wawayidi yadi kedagha ananono na kiyevevegu,

bi yawa makewaghawaghasina kedane kinaghovegu anapiika tam  
biidi.

## Wonawiiyowana (Proverbs)

### *Wonawiiakowa*

Mmko bukana kamone na wonawiiyowana peyaridi, toudi na God yana wawaya yiyevevedi da rotomane sinamakae. Kiiwawo Solomon mmkodi wonawiiyowana peyaridi igiruma, bi gegha da wawaya viya na bada mududi sigiruma. Tomogha kana waghawagha Agar mududi igiruma (Wonawiiyowana 30:1 kokita) bi kiiwawo Lemuel mududi igiruma (Wonawiiyowana 31:1 kokita).

Mmko girumina kamone na wiyeveveyana ghamana tana, da nuwagiura tupadi na God yana puyo, bi akowa kirakii wawayina dagudagune na God inakabisisirena yayaineni. Yada makamake yawana gabudara patepatena bareye, meyagiye, gabemaniye bo bagibagiye na mmko nuwagiurina yawata yiwiiiteda. Mmko girumina bada yiyeveveyana, da touda tayabera da awaki wawayida, bi metagha bera rotomanidi naboni tayabera, bi tayabera da getayakabi geegeeyeda, touda tayabagibagi wiimaragata bi wawaya iyawogha gwabidiye getana awaki na toudi biiyadi tayavereyana.

### *Wiiyowana wawaya woudi biiyadi*

- <sup>7</sup> Wiiwawaya wiimasi dagunina biidi,  
na tam ghuyoghuyone na Yawe God kunakabikarawayeni  
da kunitumaghaneni nokona akowa dagudaguna,  
bi kawakeekee wawayidi sanoghosi da  
nuwagiura da akowa kabina na toudi yadi basuna gegha.
- <sup>8</sup> Natugu, tamada yana wonawiiyowana kuwaiyaneni,  
bi sinada yanawiiyeveyana gekunasinighiiyenina.\*
- <sup>9</sup> Yadi wiyeveveyana na iniwiitem da kuniwawaya wiimasi,  
ware saru gerorina gayamim debane  
bo ware posaru kanighomve naboni, na inabera da kamkita in-  
awaratete.

## 5

### *Madawara kana wiiyowana*

- <sup>8</sup> Madawara wasike gwabinama kumiiritaveyana!  
Da gekunanagho yana makamake gawarina ririnena!
- <sup>9</sup> Bi meboda kunanagho, na wawaya kate tam gesinakabikarawayemna,  
bi sawara tupana kunavereyana da moghanena kunimiisanena  
mayeni,  
tomogha meko geinanuwaghanemna.
- <sup>21</sup> Wawaya awaki sawaridi tupadi yaberabera na Yawe God yakitakita,  
bi bera miisedi bo berodi wawaya yavinevinegha na yakitakita yapoy-  
apora.
- <sup>22</sup> Kawakeekee damdi yadi tamumu na noko sapuru,  
na yadi tamumu sapuruna yakonamayedi.
- <sup>23</sup> Toudi koyagha mayeyana gwabidiye kiravine na sarabobo.  
Yadi kawakeekee beradi siniporadi sinanagho kadi karawage.

\* **1:8:** Mmkona God yana gwara Mosis iverenina yisisiyeni. Tamaminakimi da sinaminakimi mmkodi gwara siyiyevevemi.

## 6

*Madawara kana wiikatagha*

- 20 Natugu, tamada da sinada sawara tupadi\* siyevevem,  
na kabisisiredi da kukivina.
- 21 Yadi sisiya nuwanuwamve kutoredi da nonowa kunanoghonoghoti.  
Kubera da ware posaru kanighomve naboni.
- 22 Raghanina kunapeepewa,  
na mmkodi gwara waratetedi yam keda siniyevevem.  
Raghanina kunakenakena,  
na mmkodi gwara sinababarem.
- Bi kunamataka,  
na mmkodi gwara sinisisiya tam biidi.
- 23 Kiiravine gwara na kibe,  
bi wiiyeveveyana na yeghana wiididibara kamone.  
Yadi giu na rubana iniyevevem da metagha keda rotomandiye kuna-  
makae.
- 24 Toudi madawara wasike yana kedama sinamiiri babarem  
da kate tomogha bogae wavinena yana sisiya metemetavidima.
- 25 Gegha nuwanuwam kamonama yana kepamara kunakita kirorovenina,  
bo yana wiimatakamokamota inabera da tam inirubasimna.

## 8

*Yawe God nuwagiura beradi yabera*

- 22 Yawe God, Tagu nuwagiura ibera yayiainegu,\*  
muriye da mmko kuburina ibera. Naghove waghata, muriye da awaki  
sawaridi iyabera na tagu iberagu.
- 23 Dagudagune waghata na, Tagu nuwagiura atubugha,  
muriye da kubura iyabera.
- 24 Dagudagune Tagu nuwagiura atubugha,  
muriye da Yawe God yegii ibera,  
bi kate rarima wusirama sakanikanibuna.
- 25 Muriye da koya iyakabiwiipakipakidi,  
na Tagu nuwagiura atubugha yayiainagha.
- 26 Raghanina atubughana,  
Yawe God genada kubura da guburidi iyaberana, bo getana dobodobo.
- 27 Yawe God abama kiidamove itore raghanine na tagu nada nama,  
da kate gawara ikabiguba da meme abama da yegii sinibanana.
- 28 Uwa abama kamone itoura raghanine na tagu nama ririne,  
bi kate wusira ibera da yegii sivibonuvina raghanine.
- 29 Yawe God yegii kana barata itore raghanine na Tagu nama,  
bi iwoneni da genoko barasina iyaveratupirenina.
- Tagu nama noko raghanine bi kubura kayena itore.
- 30 Touna mmkodi sawaridi iberadi raghanine na Tagu nama bi aviwi-  
iteni da kanuwagiura bi kabera.
- Gabudara patepatena na ayaberabera da iyiinuwamiise,  
bi bada nonowa na ayiinuwamiise da Tagu nama touna yawata.
- 31 Tagu avinuwamiise da kubura ibera na akitani,  
bi avinuwamiise kirakii da wawaya nama kamone akitadi.

\* 6:20: Mmkona God yana gwara Mosis ivereni na yisisiyeni. Tamamnaki da sinamnaki mmkodi gwara siyiyevevem. \* 8:22: Mmko sisiyina kamone, na Nuwagiura yisisiya ware wawaya iyisisiya na naboni.

## 9

*Nuwagiura da kawakeekee*

- <sup>1</sup> Nuwagiura yana bare iyoghani ware abayoghayoghana yaberana naboni; touna barena kiiravine na kanakoghora yadi 7 itarakatukatuyidi.
- <sup>2</sup> Wasikena parapa ribiribi iunugha da kepo ghamanakina kiiravine ik-abununayi,  
da kana wain iwamira,  
bi sawara tupadi na kiinabonabo debane itoura.
- <sup>3</sup> Bi yana tamariyana wasiwasike idarudi sikanibu da wawaya tupadi siyyonedi.  
Nuwagiura kwanatu kamone gawara gekirakiina debanama iyii kwatu,
- <sup>4</sup> iyawonawona bo, “Iiyawogha geakakovimi korughu yagu bareye,”  
bi kawakeekeedi biyadi iyawonawona bo,
- <sup>5</sup> “Kopiika, korughu yagu kam konakani,  
bi wain meko awamirina konaniuni.
- <sup>6</sup> Kawakeekee beradi kokuyowana,  
bi konadagu yawa miisene konamakae,  
bi akowa yana keda konakivini.”

## 13

- <sup>1</sup> Natu nuwanuwagiurina, na raghanina tamananaki keda miisedi yiyevevenina na yakabisisiredi,  
bi wawaya kawakeekeena, na raghanina wawaya tana yakikini na gegha iyawaiwaiyanana.
- <sup>4</sup> Wawaya kapokapoyanina parapa yana wiina sawara,  
bi gegha da getana awaki iyakabikabina;  
bi wawaya bagibagi kirakiina na awaki yakayokayovenina inakabi.
- <sup>24</sup> Wawaya iiyabo natuna aro geiyaverevereni,  
na touna natuna geiyinuwayuyunenina;  
bi wawaya iiyabo natuna yinuwayuyuneni na raghanina natuna bera berona inabera na inakabiwirotomani.

## 17

- <sup>21</sup> Tamada bi sinada iiyawogha natunatudi wiikayotirana saberabera, na getana awaki da nuwapoya da kanighughuwa gwabidiye.

## 20

- <sup>4</sup> Upi wawayina iiyabo yakapokapoyana  
bi yana kwabu gerove gabudarine iyaroverove,  
na kasiyargha gabudarine na getana awaki inakamna.

**22**

- <sup>6</sup> Ededa koviyevevedi da metagha sinamake,  
da sinimagura na yadi yawa tupana kamone na bera rotomanidi  
kedadi sinanoghonoghoosi.

**23**

- <sup>13</sup> Gekunanaghara da natum bera berona iberana aro verenina;  
bagune memeda kiima kurouvi kate geinarabobona.  
<sup>14</sup> Memeda kiima kunarouvi,  
na augunai da raboboma kwiiyawiiini.

**24**

- <sup>30</sup> Tagu, tomogha kapokapoyanina yana kwabu averatupiireni,  
bi greip kwabuna, na tomogha kawakeekeena rapene.  
<sup>31</sup> Bi akita da dinamona iyiyodi kwabuna debane siyagogogo,  
bi pasiporo dobodobo sisowomumuni,  
da kwabuna garina akimama beraberana itamoririgha.  
<sup>32</sup> Tagu mmkodi sawara akitadi,  
na akowa gwabidima akabi:  
<sup>33</sup> Da kena pinimina, wiiyawiiitaveyana gisina kabina.  
Bi imam kunarukuma da kuniyawiiitaveyana kamogha,  
<sup>34</sup> bi gegha, noko raghanine kunakenakena na  
yaininagha tam kunigiikayokayo  
ware yapiyapi tomoyina ruta yawata yapiika da yam sawara tupadi  
yayounana naboni.

**26**

- <sup>13</sup> Wawaya kapokapoyanina yana bare kamone yamakamakae,  
bi yawona bo, "Laiyon nama maghatare! Laiyon nama kedae!"  
<sup>15</sup> Wawaya kapokapoyanina imana kana kam dahirina kamone yatore;  
touna ikapokapoyana kirakii  
da gerubana kam inakabepi da kawane inatorena.

**29**

- <sup>3</sup> Wawaya tana nuwagiura miisedi gwabine na yabera da tamananaki  
yinuwamiise,  
bi wawaya iyyabo keda wasike yawata sinapeepewa na yana moura  
inikawawaneni.  
<sup>15</sup> Aro kabina da kabiwirotomana na sabera da simira nuwagiura savereni.  
Bi ededa toudimani yadi keda sinakabi,  
na sinabera da sinadinakim sinisinimayagha.  
<sup>17</sup> Natunatumi kokabiwirotomanidi da toudi nuwaruriri sinaveremi,  
bi sinabera da koninuwamiise kirakii.

**31***Gwabigwabiyana miisena*

- <sup>10</sup> Wiisuwona gwabigwabiyana dadourina,  
na touna parapa gararaba miisena tomogha iiyabo inabanani na.
- <sup>11</sup> Tomogha wavinena initumaghaneni,  
na kate getana awaki inadiyanana.
- <sup>12</sup> Touna nonowa miisena yaberabera bi geberona moghanena biidi  
gabudara tupadi yana yawa kamone.
- <sup>13</sup> Touna sip ghunighunidi yayouna da bebera yabera bi  
yinuwamiise da imanama yabagibagi.
- <sup>19</sup> Bi yana urawa yatumsesera bi yanowa,  
da kana gara tounamani yaberabera.
- <sup>20</sup> Touna imana yatatari moyamoyakidi yiwiitedi  
da imana yakoghasi iyawogha getana awaki gwabidiye na toudi  
biiyadi.
- <sup>30</sup> Wasike yana bera wiigayagayaye na rubana tomogha iniyabeni,  
bi mayiyi kepamarina na geinamake waghataana.  
Bi gegha da, wasike iiyabo Yawe God yakabikabikarawayeni na kok-  
abepepi.
- <sup>31</sup> Bi awaki iberana na kiiravine kana reregha kovereni,  
wawaya naghodiye kokabepepi basuna sawara tupadi iberana ki-  
iravine.



## Ekalesiyestis

### *Wonawiiakowa*

Getayakovi wawaya iiyabo Ekalesiyestis igirumi. Wawaya mududi sanoghonoghosi da kiiwawo Solomon mmko bukana igirumi. Giruma wawayina na tomogha nuwagiura kirakiina. Tounamani ikwatuvana mayeni da Abawiiyeveyana. Abawiiyeveyana sisiya mududi bogae ivisisiyana. Yana basuna mmko: Wawaya korotodi gesiyakovi da God touna iiyabo, na simatipo da sawara tupadi satubutubugha na yadi basuna siyabanana. Bi gerubana basudi siyabanana.

Abawiiyeveyana yawonewoneda da awaki mmkodi wawaya sanoghonoghosi. Wawaya viya bera sabera na basudi gegha. Abawiiyeveyana mmkodi bera yimaghata touda biiyadi. Nokona ware wawaya iyiimatipo da yanunu iyaburawatawani. Touna yawonawona da nokona neghanegha. Mmkodi wawaya sikabibanani da yawa mmko kuburina debane na basuna gegha.

### *Sawara tupadi basudi gegha*

<sup>1</sup> Mmkodi na abawiiyeveyana yana sisiya, Deivid natuna, iiyabo Jerusalem kamone iyikiwawo na:

<sup>2</sup> Abawiiyeveyana iwona da, “Sawara tupadi basudi gegha, yawa na yana basuna gegha, parapa basuna gegha!”

<sup>3</sup> Tomogha bagibagi tupadi mma kubura debane yaberabera na awaki yakabi?

<sup>4</sup> Kimta yanagho, bi kimta yapiika, bi gegha da kubura yamake waghata.

<sup>5</sup> Gabudara yagae, bi gabudara yayowogha, bi yiyainagha da mema yageege maghana nabo.

<sup>6</sup> Yanunu wareregubugubura yana nawae yatapi yanagho, da yatapi wiikenavivira yagae yanagho kikiramutumutuba yana nawae;

yanunu yatapi da yatapi wiikenaviivira.

<sup>7</sup> Rarima savera sayowogha yegiiye, bi gegha da yegii geiyabonubonuvina.

Rarima samama saveramagha anagha matadiye mema sawusiwusirana, bi vera sadagumayeni sayowogha yegiiye.

<sup>8</sup> Sawara tupadi saberam da kwamameyem; wawaya kate gerubana noko kiiravine inisisiyana. Bagune mata yakitada meme, bi gerubana inanunurina, bi taina yawaiyana da meme, bi gerubana inanunurina.

<sup>9</sup> Awaki sawaridi tupadi naghove situbugha, na bada sinatubugha magha.

Sawara tupadi wawaya naghove sibera, na bada sinabera magha, getana da awaki wouna mma kubura debanena.

<sup>10</sup> Metagha wawaya inawona bo, “Kita, mmkona sawara wouna!” Bi gegha, sawara tupadi naghove situbugha, naghove waghata muriye da tatubugha.

<sup>11</sup> Getana iiyabo iyanoghonoghosi da awaki naghove itubugha,

bi getana iiyabo kata wawaya awaki saberabera na inanoghosidina.  
Getana iiyabo nokodi sawara raghani muriye sinatubughana  
inanoghosidina.

### *Nuwagiura yana basuna gegha*

<sup>12</sup> Tagu, na Abawiiyeveyana bi Isrel damdi yadi kiiwawo, bi Jerusalem kwanatune ayamakamake. <sup>13</sup> Yagu Nuwagiura miisenama na akayoveni da bera tupadi kubura debane parapa ayakita yapoyaporidi. Na anoghota bo, “God nuwapoya da piropi vitadi wawaya iveredi da iyitaina iriredi.”

<sup>14</sup> Tagu sawara tupadi wawaya kubura debane saberabera na akitadi, kokita, tupadi na basudi gegha, ware tayimatipo da yanunu taya veraver-akwavini.

<sup>15</sup> Awaki iriwariwa na gerubana sinakabi wiitrotomanina,  
bi memeda awaki isiwana na gerubana sinakabiyawa wiikapuna.

<sup>16</sup> Na tagumani awonena mayegu, “Kita, kiikiiwawo iyyawogha naghoguve Jerusalem kwanatune sivibadana, toudi meboda nuwagiura miisena gwabidiye bi gegha da tagu yagu nuwagiura da akowa na parapa simiise kirakii.” <sup>17</sup> Tagu parapa avinuwanoghonoghota kirakii da nuwagiura ayakovi, bi kate kawakeeke da neghanegha. Bi gegha, tagu abanani da mmko teya na yanunu vera kwavikwavinina.

<sup>18</sup> Memeda yagu nuwagiura inaragata kirakii,  
na tagu parapa aninuwapoya.  
Bi bada memeda sawara peyaridi akovidi anayouna,  
na tagu parapa aninuwapoya.

## 2

### *Wiinuwamiise kayovenina basuna gegha*

<sup>1</sup> Tagu awona bo, “Wasina, animatipo da tagumani aninuwamiimi-iseyena mayegu.” Bi gegha, abanani da mmko bada basuna gegha. <sup>2</sup> Na awona bo, “Maniwa touna neghanegha. Wiinuwamiimiiseyena mayegu na basuna gegha.” <sup>3</sup> Yagu nuwagiura iynaghovegu kiiravine, na parapa ayanoghonoghota kirakii, da metagha wainma bo neghanegha beradi ayabera da ayinuwamiimiiseyena mayegu, bi ayakovi memeda mmko imiise wawaya kiiravidiye, mma kubura debane mmko raghanina tupona yawayawiidi samakamakena.

<sup>4</sup> Tagu parapa bagibagi kiitowana abera. Bare ayoghana, da wain kwabudi kiiraviguve abera. <sup>5</sup> Kiimatagha kwabudi abera bi kii bogae-bogae awawa da kam siyavereyana. <sup>6</sup> Bi tarakibubu aberadi da rarima siyaveregu da yagu kii peyaridi kiiravidiye. <sup>7</sup> Bi wiibagubagurana korotodi, tomotomogha bi wasiwasike agimona da kate wiibagubagurana mududi iyyawogha nama yagu bareye situbughana. Bi kate bada kau da sip peyaridi avirapeneyana geware kiikiiwawo iyyawogha Jerusalem kwanatune naghove simakena. <sup>8</sup> Tagu silva da gould peyaridi, nokodi na kiikiiwawo yadi sawara wiinuwakayowanidi kubura wiibatama avituwitaghomana. Tomotomogha da wasiwasike kiiraviguve sitawora bi bada natuwavinegu kepekepararidi korotodi, parapa kepekepararidi. <sup>9</sup> Na yagu sawara parapa sipeyara geware wawaya Jerusalem kwanatune naghoguve simakena naboni. Mmkodi sawaridi tupadi kamodiye, na yagu nuwagiura gemeyani iyakuyoveguna.

<sup>10</sup> Sawara akitadi bi akayoveni da ayimatipo,  
na toudi beraberadi akivina.  
Tagu sawara tupadi mekodi siyaberagu

da ayinuwamiise na avimatipovedi.

Bi bagibagi tupadi siberagu da avinuwamiise,  
yagu bagibagi tupadi miisanina kiiravidiye na nuwamiise akabi.

<sup>11</sup> Wasina bi sawaridi aberana kiiravidiye parapa anoghota kirakii  
da kate yagu bagibagi ghamadi,  
bi akita da bera tupadi na kwebudi,  
noko ware yanunu taya veraverakwavini na naboni,  
da getana awaki toudi gwabidima tanayouna mmko kuburina debane.

### *Nuwagiura yawata makena basuna gegha*

<sup>12</sup> Wasina bi adagu aninuwanoghonoghota nuwagiura,  
kawakeekeke da neghanegha beradi kiiravidiye.

Tomogha iyyabo muriye kiiwawo murinagha inapiika  
na awaki nada Tagu abera na bada inabera.

<sup>13</sup> Tagu akita da nuwagiura na iwaratete kirakii geware neghanegha  
naboni,

mayimayiina yeghana na imiise geware wiididibara naboni.

<sup>14</sup> Wawaya nuwanuwagiurina matanama yakita da mebo yanono,  
bi wawaya kawakeekeena na ware wiididibare iyapeepewa.

Bi gegha, akovi da berana tanagha yapiika  
nokodi wawaya bata biyadi.

<sup>15</sup> Wasina bi awonena mayegu bo,

“Yagu rabobo na mayimayiina  
wawaya kawakeekeena yana rabobo na naboni.”

Bi awona bo, “Mmkona bada basuna gegha.

Na nuwagiura kirakiima awaki akabi?”

<sup>16</sup> Getana da iyyabo, wawaya nuwanuwagiurina inanoghotamayenina  
bo wawaya kawakeekeena inanoghotamayenina.

Wawaya nuwanuwagiurina yarabobo na mayimayiina  
metagha wawaya kawakeekeena yarabobona naboni.

<sup>17</sup> Basuna sawara tupadi mma kubura debane taberabera na nuwapoya  
saverevereda noko biidi yawa avisinighiighiyeni. Bera tupadi na basudi  
gegha - ware yanunu taya veraverakwavini.

### *Bagibagi kirakii na basuna gegha*

<sup>18</sup> Tagu yagu kayopika tupadi mma kubura debane asinighiyyedi, basuna  
akovi da bera ayaberabera na tomogha iyyabo muriguve inibada, na ima  
debane anakuyowana. <sup>19</sup> Bi iyyabo iyakovi? Noko wawayina inakowa

kirakii bo inaneghanegha? Bi gegha da bera tupadi kiiravidiye ayabagibagi  
na inirapeneyana, sawara tupadi mmko kuburina kamone yagu nuwag-

iurama situbughana. Toudi na basudi gegha. <sup>20</sup> Na noghota awamiri da  
yagu kayopika mmko kuburina debane tupadi kiiravidiye na avinuwapoya

kirakii. <sup>21</sup> Wawaya na nuwagiura, akowa da noghotama sabagibagi, bi  
wasina bera tupadi rapediye na sakuyowana da wawaya tana iyyabo

gekiiravidiye iyabagibagina inirapeneyana. Mmko bada yana basuna  
gegha, bi gebera miisenana! <sup>22</sup> Wawaya tubuyinama da gayaminama

mmko kuburina debane yabagibagi kirakii, bi awaki yakabi? <sup>23</sup> Yana  
make gabudaridiye na sinivisi yakabikabi bi yana bagibagi yaberani da

nuwanuwana yapughu. Bi kate nubabasuve na bada geiyakenakenana.  
Mmko bada basuna gegha.

<sup>24</sup> Bera miisena wawaya inabera na inakam da inaniuna bi ininuwamiise  
basuna awaki ibera situbughana kiiravine. Bi akita da mmko teya na

God gwabinama ipiika, <sup>25</sup> basuna God gegha, na getana iyyabo inakam

bo ininuwamiisena. <sup>26</sup> God, na nuwagiura, akowa da nuwamiise iya-wogha sinuwamiimiseyenina yaveredi, bi tamumu damdi na yaberadi da sabagibagi, situwiitaghoma da simaghara, bi iyawogha sabera da God yinuwamiise na mourina toudi yaveredi. Mmko teya, na basuna gegha - ware yanunu taya veraverakwavini.

### 3

#### *Sawara tupadi ere kadi gabudara*

<sup>1</sup> God, sawara tupadi kiiravidiye na kadi iri itoura.

Bera tupadi mma kubura debane satubutubugha na ere kadi gabudara waghata:

<sup>2</sup> Touna gabudara itore da wawaya inatubugha  
bi bada rabobo kana gabudara,  
wawa gabudarina itore  
bi bada yaba kana gabudara.

<sup>3</sup> Kasunugha gabudarina itore  
bi bada wiyyawa kana gabudara,  
tayinarika gabudarina itore  
bi bada yoghana kana gabudara.

<sup>4</sup> Dou gabudarina itore  
bi bada maniwa kana gabudara,  
wiinuwapoya gabudarina itore  
bi bada riku kana gabudara.

<sup>5</sup> Touna akima wiirubusarana gabudarina itore  
bi bada wiitaghotaghoma kana gabudara.  
Wiiaghaghuwana gabudarina itore  
bi bada gewiaghaghuwana kana gabudara.

<sup>6</sup> Sawara wiinogha gabudarina itore  
bi bada wiiwapewapeyana kana gabudara,  
sawara kabitawana gabudarina itore  
bi bada wiitavetaveyana kana gabudara.

<sup>7</sup> Gara gosira gabudarina itore  
bi bada popo kana gabudara,  
wiiraborabobo gabudarina itore,  
bi bada wiisisiya kana gabudara.

<sup>8</sup> Wiinuwayuyuna gabudarina itore,  
bi bada wiigiyaguveyana kana gabudara,  
wiiaviya gabudarina itore, bi bada nuwaruriri kana gabudara.

### 4

<sup>9</sup> Wawaya tanaduma yamakamake na wasina,  
bi gegha da wawaya bata sinamakana inamiise kirakii.  
Toudi yadi bagibagiye siniwiitakabivivirana da miisena sinabanani.

<sup>10</sup> Memeda toudi, tana inabeku,  
na tana inageghomiiri da kwiinana iniwiiteni.  
Bi meboda wawaya tana makedumana bi inabeku na noko ibero kirakii,  
basuna getana iyyabo nama da iniwiitenina.

<sup>11</sup> Mayimayiyina, wawaya bata sinikena rereghana na sinidi sinamuyamuya,  
bi wawaya tanagha na metagha tanaduma bi sinina inamuyamuya?

12 Rubana aviya wawaya inagogona wawaya tanaduma makamakena biidi  
 na inageeiwayi,  
 bi wawaya bata na sinimiiri kubukubutana na aviyina sinageebodeni.  
 Wawaya yadi aroba na parapa maragata ghamana ware kwaro, urawa yadi  
 arobama sametanina naboni.  
 Tam gerubana noko kwarona kunayaragha yaininenina.

## 5

### *Moura kirakii basuna gegha*

10 Memeda mane kuninuwayuyuneni, na kate gegha inanunurimna;  
 bi meboda kwakayokayoveni da kuna moura,  
 na kate geyamkayowana tupadi kunayounana.  
 Yam nuwagiura na kwebuna.

11 Kunamoura kirakii,  
 na wawaya korotodi sinapiika siniwiitem  
 da yam moura koniawaviyaneni,  
 bi yam moura kunakita bi kuna ruruwiitetewosi da inayorikovi.

12 Wawaya iyyawogha sabagibagi kirakii na sakena yapora,  
 bagune memeda sakam kirakii bo gesiyakamkam kirakiina;  
 bi wawaya moura ghamana teya, na geiyakenakena yaporana.

13 Nuwapoya tana bero kirakiina kubura debane akita na mmko:  
 Wawaya tana iyyabo inamoura kirakii,  
 bi memeda inakabitawani tounamani kiravine,  
 na mourina inageghomiiri wawayina inakasiwiibero.

14 Meboda wawaya tana yana mane wiigimogimone itore,  
 bi gegha, yikuwamira da yabero na noko manena yiwapeni.  
 Wasina bi raghanina inarabobo,  
 na natunatuna kate gegha ere yadi manena.

15 Noko naboni touda ighanidagha tatubugha,  
 getana mane bo sawara,  
 bi raghanina tanarabobo, na mmko kuburina tanakuyoveni,  
 na kate getana awaki tanakawarina.  
 Touda yada bagibagi tupadi kiiravidiye na  
 getana miisana imadae tanakawarina.

## 7

### *Yawa kana nuwagiura*

15 Yagu yawa na basuna gegha, bi gegha da kamone na sawara tupadi  
 akita:  
 Rotomana wawayidi na God yana gwara sakivikivini bi gegha da sarab-  
 orabobo,  
 bi berabero wawayidi na God yana gwara gesiyakivikivinina bi gegha  
 da samake da raghani gurina.

16 Noko biidi gekonanoghosi da tami parapa rotomanimi,  
 Bi gekoniyaba da tami yami nuwagiura parapa miisedi.  
 Da kowiiwiini tamimani konirabobo mayemi?

17 Gegha konabera da tami bero kirakiimina,  
 gekonabera da parapa wawaya kawakeekeedi.  
 Metagha, kowiiwiini da konarabobo yaninagha,  
 muriye da gabudara waghata inakabi?

- 18 Augunai da bera miisena na meboda mmkodi wonawiikatagha konakabitawana:  
Wawaya iiyabo God yakabikabikarawayeni,  
na mmkodi keda berodi yadi bata gwabidima inamiiritaveyana.
- 19 Nuwagiura yabera da wawaya tana yimaragata kirakii,  
geware kiikiiwawo yadi 10 kwanatu tanagha kamone sibatana naboni.
- 20 Getana wawaya nama mmko kuburina debane iiyabo nonowa bera rotomanidi yaberabera,  
da tamumu geiyaberaberana.

## 8

### *Abawiiyeveyana yana sisiya*

16 Raghanina yagu gayama ayiteteni da nuwagiura parapa ayakovi bi kate wawaya yadi bagibagi ayaruruwiitete mma kubura debane, nubabasuve da raghaniye na gerubana ayakenana. 17 Wasina bi God awaki beradi tupadi ibera na akitadi. Awaki bagibagidi mma tanawa debane satubutubugha na getana iiyabo iyakakovidina. Bagune memeda wawaya parapa yakayopika da akovina iyakabi, kate gerubana inakovina. Wawaya akowa woraworana meboda iwona da iyakovi bi gegha da wiisuwona touna geakovina iyakabina.

## 11

### *Wawaya woudi kadisisiya*

- 9 Wawaya woumi, yami kayowiikomerowana konuwasisireni.  
Tami patana yaragimiye na yawa kovinuwamiiseyeni.  
Awaki kokayokayoveni na kobera,  
bi nuwanuwami yana wiina kokivini.  
Bi konoghosi da raghani damone,  
na God mmkodi sawaridi tupadi kiiravidiye na wiitupawamiwamira inaveremi.
- 10 Na nuwabero nuwanuwamiye kokabitavetaveyana,  
bi sinimiye piropiro tupadi kokabitavetaveyana,  
kiiravine kayowiikomerowana da kate tubugha rubodeyana na basudi gegha.

## 12

- 1 Na yami kayowiikomerowana gabudaridiye,  
na kami berabera wawayina konoghotaboga,  
muriye da piropiro gabudaridi sinapiika bi bodu sinapiika  
na noko raghanine konawona bo  
“Yawa kata geiyamiise kamoghana,”
- 2 muriye da noko raghanina na gabudara, matu  
da kewokewo yeghanidi sinarusowa tami biiyadi,  
bi kiyara uuwadi dumadumadi gemeyani sinanaghotaveyanana,
- 3 raghanina bare koyakoyagha sinakiroro\* bi  
tomotomogha maragasidi sinaturayoudi,†  
raghanina gudaguda‡ siniraborabobo basuna toudi gepeyaridi, bi

\* 12:3: Mmkona miiba sisiyina wawaya tubuyina yisisiyeni raghanina inamorabana, † 12:3: Mmkona wawaya kayena yimiibeiyeni, ‡ 12:3: Mmkona wawaya nighona yimiibeiyeni,

- nokodi kitawiiiverama<sup>S</sup> sinakitakita na sinarusowa.  
<sup>4</sup> Tainam sinapotepoteyana  
 da kwaritu kedae gekunawaiyanana.  
 Tami kate gerubana da parawa kana gudaguda kwarituna konawaiyaneni,  
 bi bada gerubana manu gamodi kenama sinakasikasi wiimatakim bi  
 kunawaiyana.  
<sup>5</sup> Tami gawara kiidamo kirakiidi konanagharedi,  
 bi kedae pepewa na sinikumakumararayina.  
 Raghanina almond\*\* kiina yapopona;  
 bi tatata tounamani yatayinakwaro mayeni - miimiikiidigha yatete  
 yanagho,  
 bi wiina tupadi na sinamomogha.  
 Kiiravine wawaya na sanono yadi wiiyawitaveyana gawarina  
 makewaghawaghasine,  
 wasina bi nama kedae na duudu inaghaaghari iiyawogha sirabobo na  
 kiiravidiye.  
<sup>6</sup> Bi kwaro silvama siberana inatamoyaragha,  
 bi kaboma gouldma beraberana inagawowori;  
 bi kiyabu wusire makamakena inatamogawowora;  
 bi kwaro doguve yarororoga na inatamoyaragha;  
 bo wil doguve inatamorika.  
<sup>7</sup> Bi popoku sinaveramagha sinidobodobo mema sipiikana,  
 bi yawa yawiina na inaveramagha God biidi, iiyabo iveredana.  
<sup>8</sup> Abawiiyeveyana iwona da, "Sawara tupadi basudi gegha,  
 parapa basudi gegha!"

*God metagha iwonemina naboni kobera*

- <sup>9</sup> Abawiiyeveyana na geakakovina kawagha bi gegha da touna nonowa  
 wawaya bada akowa kiiravine iyiiyevevedi. Touna wona kayowiiwiiyaka  
 igirumeyana da yadi wiisuwona ikabirubatabatadi bi iriri yapoyaporidi.  
<sup>10</sup> Abawiiyeveyana ivimatipo da sisiya waghata iyabanana bi iyagiruma  
 da wiisuwona iyimaghatara yapori.  
<sup>11</sup> Wawaya nuwagiura kirakiina yana sisiya na ware kii gangamna  
 naboni meko sip bodaboda sakabi da sip situwiiitetedina, bi yadi wonawiiy-  
 oyowana na ware kii ere tutuna gangamna damone meko amama sarouwi-  
 imasiyeni yayowogha na naboni. <sup>12</sup> Iikatayim natugu, kuberawiimasi  
 da wiiyeveyana mududi gwabidima kumiiritaveyana. Buka girumidi  
 na getana meme damodina, bi akowa kabikirakiiyenina na inabera da  
 tubuyim inamameyeni.

- <sup>13</sup> Mmkodi bera murine,  
 na sawara tanagha anawoneni:  
 God kumararayenina bi yana sisiya bagibagidi kunakabisisiredi,  
 basuna wawaya situbugha na mmkodi bera tupadi kiiravidiye.  
<sup>14</sup> Sawara tupadi taberabera na kiiravidiye, God kate inageghomiiri da  
 initupawamiwamireda,  
 memeda miisena bo berona,  
 bo meboda wiikowoye bera situbugha na kiiravidiye.

<sup>S</sup> 12:3: Mmkona wawaya matana yimiibeyeni, \*\* 12:5: Almond touna kii tana bi Isrel kubure  
 yagogogo bi yanunu raghanidiye na yapopo da poepoena.

## Aisaiya

### *Wonawiiakowa*

Mmko bukana na peroveta tana ghamana iviwaghaneni, kana waghawagha na Aisaiya. Touna bodu 750 BC kamone Jerusalemne imakae. Bukana sitore rereyi da riba aroba:

Chapter 1 da inagho Chapter 39 na Asariya kubura kana kiiwawo maragasina yana iyo damdi teya dam tupadi Isrel da Jiuda damdi riiridiye siyaveyedi bi siyagegeeiwayidi na yisisiyeni. Perovetina Jiuda damdi iwonedni da toudi gegha kiiwawo da wiiyogha damdi siyitumaghanedina bi God kawagha siyitumaghaneni da yana sisiya siyakivini.

Chapter 40 da inagho Chapter 55 na Babilon kana kiiwawo igeghomi-iri dam Jiuda igeeiwayi bi kana wawaya korotodi yawayawiidi ik-abidi sinagho Babilone siyamakae. Peroveta noko kuburine Jiuda damdi iwonawiiikayokayowanidi bi iwonedni da metagha God inakabidi sinaveramagha Jerusalemna bi yawa wouna nama inaveredi.

Chapter 56 da inagho Chapter 66 na Jiuda damdi siveramagha Jerusalemne siyamakae bi murine yisisiyeni. Peroveta na God yana nuwagiura Jerusalem da kate dam tupadi kubura debane kiiravidiye yisisiyeni.

## 2

### *Nuwaruriri Makewaghawaghasina*

<sup>1</sup> God awaki Jiuda kubura da Jerusalem kwanatuna kamodiye inabera, na warana mmakatanina Eimos natuna Aisaiya iverenina.

<sup>2</sup> Raghani tughurina yapiipiika na mmkona awaki inatubugha:

Koya meme Yawe God yana bare yamiimiiri na inamakewaghata.  
Touna inagee kirakii geware koya mududi naboni.

Dam tupadi kubura debane na sinikabiriyeni nabo da sinakabepepa.

<sup>3</sup> Bi wawaya korotodi nabo sinanagho na sinawona bo,

“Kopiika, tananagho Yawe God yana koyae,  
nabo tananagho Isrel kana God yana bareye.  
Name iniyeveveda da metagha tanamake

bi yana kedae tanapepewa.”

Basuna wiiyeveyana na Zaiyonma inakanibu,  
bi Yawe God ivisisiya na wonana Jerusalem kamona inakanibu.

<sup>4</sup> Raghanina dam siniaviya kabivivirana na

God initupawamiwamiredi da yadi berona inakabiwirotomani.

Dam gisigisidi yadi wiigamowana inakabiwiidouvidi.

Toudi yadi seri ghamadi sinakasiwiibena da roverove yewadi,  
bi yadi iyo sinakasiwiibena da wawa kana yewakwiikwii gisigisidi.

Dam tana geyadi seri sinayouna bi dam tana siniaviyena mayedina,  
bi kate bada gewiirouwa kiiravine sinakabununaghana.

<sup>5</sup> Isrel dammi, kopiika, tanabera

da Yawe God yana yeghane tanapepewa meko iviyevevedana.

## 5



- <sup>1</sup> Kowaiyana bi kwiinagu avinuwayuyuneni na kiiravine mmko ayina anatawori.  
Tagu, touna da yana wain kwabuna kiiravidiye anatawora.  
Kwiinagu, koya nawanawane dobodobo miisene wain kwabuna ibera.
- <sup>2</sup> Touna tanavina irove bi akima ikabitavetaveyana,  
wasina bi greip imatupidi miisedi kamone iwawa.  
Bi wiikighukighu barena kwabuna basukiine iyoghani,  
da kate gawara tana akime ibani da greip rubotodi kiiravine.  
Touna ivikoyakoyagha da greip siyameni,  
bi gegha da mekodi sigogo na berodi.
- <sup>3</sup> Na kata kwiinagu iwona bo, “Jerusalem kwanatuna kamone makamakemi da Jiuda kubura dammi,  
iibabiimi da konanuwagiura iiyabo ibera bero.  
Tagu abera bero bo yagu wain kwabuna?”
- <sup>4</sup> Bo nama getana awaki ayabera touna kiiravine?  
Na wasina, kowonegu awaki biidi greip berodi sigogo  
bi gegha miisedi ayatumatumayedina?
- <sup>5</sup> Kata awonewonemi da konakovi  
awaki anabera yagu wain kwabuna kiiravine.  
Tagu kii iyyodi simiiri kewakewa sivikenavivireni, na anataratave-  
taveyana  
bi gari iyabababareni na anakourikataveni,  
da ribiribi sinarughu bi sawara tupadi  
sinakamtavetaveyana da kwabuna sinibero.
- <sup>6</sup> Bi kwabuna anakuyoveni da inabubu.  
Tagu uravidi ragharaghadu geanayaragha da anakabununayidi bo  
tanavina anarovena,  
bi dinamona berodi iyyodi sinagogo da sinibonuvi.  
Bi kate bada geaniwaghasinedi da uuwa  
kiyara sinapiikeni debanena.”
- <sup>7</sup> Na wasina dam Isrel na naboni,  
toudi na Yawe God Maragata Kirakiina yana wain kwabuna,  
bi uravidi iwawa yana nuwamiise kiiravine na toudi ware Jiuda damdi.  
Touna itumayedi da awaki miisena siyabera,  
bi gegha, wasadi na toudi kasunugha sibera.  
Itumayedi da awaki rotomanidi siyabera,  
bi gegha, wasadi na duudu iwaiyaneni wiiwiita kiiravine.

## 6

### *Aisaiya kana kwatu*

<sup>1</sup> Mmkona awaki itubugha Jiuda kana kiiwawo, Usaiya irabobo na bodune. Tagu, Bada akita kiikiiwawo yadi abamakamake geekirakiina debane iyamakamake, bi kana kwama pusiridi na Bare Kabikabikuwayina ivibonuvi. <sup>2</sup> Bi Serapim\* na Bada sigwagwara wiikenavivireni siyibod-aboda da awaki ikayoveni na toudi siyabera bi tatadigegha na mabemabedi yadi 6. Tatadigegha na mabemabedi batama mayiyidi sikasibabara, bi mabemabedi batama na bada kayedi sikasibabara, bi tughuridi yadi bata

<sup>5:1</sup> Mrk 12:1    \* <sup>6:2</sup> Serapim na aneyaneya bi kadi kita ware ribiribi ere mabemabedi bi ere karakarsidi. Bi toudi na God yana bagibagi damdi.

na toudima siyaroworowogha. <sup>3</sup> Bi siyikwatu kabivivirana siyawonawona bo,

“Yawe God Maragata Kirakiina, kabikabikuwayina, kabikabikuwayina! Yana kiniwa kubura tupana ivibonuvi.”

<sup>4</sup> Gamodi gugurina ibera da yana Bare Kabikabikuwayina kayena da matamketana koghoridi sividagudagu, bi buu barena kamona ivibonuvi.

<sup>5</sup> Wasina bi awona bo, “Aiyo! Kabikwarakwara anabanani! Yagu sisiya na dadabudi, bi wawaya iyyawogha yadi sisiya dadabudi na kamodiye amakamake, bi kate bada Yawe God Maragata Kirakiina akita na anarabobo!”

<sup>6</sup> Wasina bi Serapim tana suwara gabugabuna gawarine kavinama umeka muyamuyana ikavini, bi irowogha iyowogha ipiika tagu biidi. <sup>7</sup> Da tounama kawagu ikasitowoyi bi iwona bo, “Kuwaiyana! Mmko umekina kawam ikasitowoyi da nokove na Yawe God yam berona ikabitavedi bi yam tamumu inoghotataveni.”

<sup>8</sup> Wasina bi Bada gamona awaiyaneni, iwona bo, “Iiyabo anadaru da sawariyonayona? Iiyabo kiiravidaye inanagho?”

Na awona bo, “Tagu ananagho! Kudarugu.”

## 7

### *Yawe God, kiiwawo Ahes matakira iviyeveveni*

<sup>10</sup> Yawe God **peroveta** Aisaiya kawanama ivisisiya magha Ahes biidi iwona bo, <sup>11</sup> “Yawe yam God kibabiini da matakira iniyevem. Tam rubana meboda wawaya raborabobodi yadi gawara kamonakinama, bo abame kiidamonakiye matakira kiiravine kunibaba.”

<sup>12</sup> Bi Ahes iwona bo, “Tagu gematakira kiiravine Yawe God anibabiinina, bi tagu geyaguwiina Yawe God anaruyaghanina.”

<sup>13</sup> Na Aisaiya iwona bodeyana bo, “Tami iyyawogha kiiwawo Deivid nosinosina, mmko kowaiyaneni! Tami yami kawakeekeema wawaya koberaberadi na samameyedi. Bo gerubana noko kiiravine, na yami kawakeekeema, bada koberabera na Yawe God yamameyeni? <sup>14</sup> Noko kiiravine Bada touna wosina matakira iniyevemi. Na mma naboni: Wasike mama-ragina inaropeya da inituwa tomogha, bi iniwaghawaghayeni Imaniwel.”\*

## 9

### *Raghani murina kiiwawona*

<sup>1</sup> Wawaya iyyawogha siyiinuwapoya na gewiididibare sinamakena. Naghove Zebulan kubure da Neptalai kubure na wawaya wiikayotaketowane siyamakamake, bi gegha raghani muriye na nokodi kubura kabikarawagha sinakabi - keda ghamana Mediteriyen Yegii ririnagha, bi kubura Jordan rarimina nawane da kate bada Galili kubure meme dam bi dam sipiika samakamakena.

<sup>2</sup> Wawaya wiididibare sapeepewa  
na yeghana matakonakonana sikita;  
bi iyyawogha wiididibara ghamane samakamake,  
na yeghana irukarata debadiye.

<sup>3</sup> Bada, dam Isrel kubera da sikoroto kirakii,

\* **7:14:** Imaniwel yana basuna na God touda yawata.

tam nuwasisira ghamana kuveredi.

Awaki kiiravidiye kubera na iberadi da sinuwamiise kirakii,  
kedana mayimayiyina ware wawaya kabipura raghanine sinuwami-  
isena naboni,  
bi kedana mayimayiyina ware wiiruwa tomotomogha nuwamiise  
kiiravine sarurukwatu na naboni  
raghanina kadiaviya gwabidima yapi sawaridi sikawara bi sa-  
reereghana.

<sup>6</sup> Simira kiiravidae itubugha, Yawe God natutomogha ivereda.

Touna maragata inakabi da inibadeda.

Bi wawaya sinakwatuvuni da:

“Wiiyoyowana Verevereyana Waratetena,”

“God Maragata Kirakiina,”

“Tamada Makewaghawaghasina,”

“Nuwaruriri Badana.”

<sup>7</sup> Yana wiibada da nuwaruriri inapiikeni na

inatuwa wiikarukaru da geere damonana.

Touna kiiwawo Deivid kana gaware inikiiwawo,  
da kubura tupana inibadeni,

inabera da inimaragata bi wawaya rotomane inakoyayidi da wiisuwona  
teya,

kata da inanagho wiikarukaru waghata.

Yawe God Maragata Kirakiina mmko inabera

basuna yana nuwayuyuna wawaya biiyadi na iragata kirakii.

## 11

### *Yawe God, kiiwawo inadaru na nuwaruririye inibada*

<sup>1</sup> Kiiwawo wouna Jese\* nosinosina kamodima inapiika;  
ware kiighabi naboni iyakarapunka iyakanikanibu,  
ragharagha wouna kiikotowa ramramnama inagogo da inuwagha.

<sup>2</sup> Yawe God kanumina na touna gwabine,  
bi noko kanumina nuwagiura da akowa inavereni na yana wawaya  
inibadena yaporidi,  
kanuma iiyabo ininaghoveni bi noghota rotomanidi inabera da yana  
nuwagiura inakivina,  
kanuma iiyabo iniwiiteni na inakowa da Yawe God inakabikarawayeni.

<sup>3</sup> Touna, Yawe God kabisisireninama ininuwamiise.  
Bi sawara matanama yakitakitadi bo tainanama yawaiwaiyanedi na  
gegha inilupawamiwamiredina.

<sup>4</sup> Touna wawaya moyamoyakidi keda rotomanine inilupawamiwamiredi,  
bi wawaya noganogadi na noghota miisedi inabera kiiravidiye.  
Yana sisiya na ware kii kakokakonama tanawa yarurouvina naboni,  
da wawaya kawakeekeedi yikasunughana.

<sup>5</sup> Wiitupawamiwamira rotomanidi na ware kikiru borine iyiruvivireni na  
naboni,  
bi wiisuwona na ware sineyetutura geyageyane iyiruvivireni.

<sup>6</sup> Noko raghanine, na ribiribi geananamanidi da anananamidi na  
nuwaruririye sinamake patapata,  
noko biidi garagara daghasi na sip wotuwtudi teya sinimakeyana,

\* 11:1: Jese na kiiwawo Deivid tamananaki.

- leporo na gout wotuwotudi teya sinikeneyana,  
laiyon na kau wotuwotudi teya sinakam patapata  
bi ededa gisigisidi sinageghomiiri da sinakoyayidi.
- 7 Kau da Beya sinakam patapata,  
bi natunatudi na nuwaruririye sinikena reereghana.  
Laiyon na rei sinakam ware kau sakamkamna naboni.
- 8 Pepeya, mota ere tuwamorobidi kadi bonagha riridiye sinirekwa;  
bi ededa gisigisidi bada mota googonidi kadi nighuve imadi sinatoura  
bi gesinakanidina.
- 9 Toudi gesinivisi sinayouna bo gesiniyogha kabivivirana da bero sinayouna yagu koya kabikabikuwayina debanena,  
basuna wawaya iiyawogha Yawe God sakovi na kubura tupana sini-bonuvi  
ware rarima yegii ivibonuvina naboni.
- 10 Noko raghanine na kiiwawo wouna Jese nosinosina kamodima  
na ware matakira naboni wawaya kiiravidiye kubura debane.  
Toudi sinariyeni touna biidi yana kwanatu kiikiwawone  
bi gawarina meme yamakamake na kabikabikarawayina.

## 35

### *Keda Kabikabikuwayina*

- 1 Nokodi raghanidiye na mayaba da warere sininuwamiise;  
bi saru gubure na sinapopo.
- 2 Mayaba debane kii sinagogo da sinibonuvi na ininuwamiise  
da nuwasisire inarukwatu.  
Touna kana kita ininuwakayowana ware Lebinon koyadi naboni  
bi inamoura ware kwabu kubura Kamel  
da Seron ruwiipikapikadi kamodiye naboni.  
Bi name Yawe God yana kiniwa iniyeveveyana,  
da nama wawaya tupadi yada God yana waratete da maragata sinakita.
- 3 Touna iiyawogha imadi noganogadi na inakabi wiimaragasi  
bi kayedi kirokiroodi na maragata inaveredi.
- 4 Wawaya iiyawogha sanaghanaghara na kuwonedo bo,  
“Gekonanagharana, kovimaragata!  
Kokita, yami God yapiipiika da kana aviya iniberodi.  
Bi yapiipiika na aro inaveredi bi tami iniyawimi.”
- 5 Raghanina inapiika na inabera da wawaya mata potapotadi sinakita  
bi taina potapotadi sinawaiyana.
- 6 Wawaya digadigadi sinikapokapoka ware diya,  
bi kawa gumegumedi nuwamiiseye sinarukwatu.  
Rarima tanawama sinawusira sinagae da mayaba sinavera rughuwonedo;
- 7 Egha muyamuyana inawamiri da initarabu,  
bi tanawa kanakanana na rarima wusiridi sinarumaghatara.  
Ribiribi geananamanidi yadi makamake gawaridi meme sakenayowoghana sinisawasawa  
bi taritariga da kanikani peyaridi nama sinagogo.
- 8 Keda ghamana kana waghawagha “Keda Kabikabikuwayina”  
na noko gawarina inavera rughuwoneni.  
Berabero wawayidi gemeyani debane sinapepewana,

nokona God yana wawaya kawagha kiiravidiye;  
wawaya kawakeekeedi geririnagha sinapepewa wapawapana.

<sup>9</sup> Laiyon kate genoko kedana debanena, bo getana ribiribi googonidi  
geananamanidi  
sinagae debanena.

Wasina iyyawogha Yawe God iviyawiidina toudi namagha sinapepewa.

<sup>10</sup> Wiiwiiyawiidi na nuwasisire bi  
sinatawora sinaveramagha Jerusalemma.

Nuwasisira makewaghawaghasina gayamidiye  
sinakunapi ware pinawa naboni.

Toudi parapa nuwamiise da nuwasisira inibonuvidi,  
na nuwabero da dou sinamomogha waghata.

## 40

### *Wonawiitora God yana wawaya kiiravidiye*

<sup>1</sup> Yami God iwona bo, “Wonawiitora sisiyidi kovisisiya yagu wawaya  
biyadi,  
wonawiitora sisiyidi kovisisiya.

<sup>2</sup> Nuwapikae kovisisiya wawaya biyadi Jerusalem kamone  
bi kowonedi da yadi kabikwarakwara raghanina ikovi,  
da kate bada Yawe God yadi tamumu inoghotatavedi.  
Bi touna wasina yadi tamumu kiiravine aro kasiwiikapuna iveredi.”

<sup>3</sup> Kowaiyana, tagu wawaya tana yarurukwatu na gamona awaiyaneni,  
“Warereye keda kogigiri Yawe God kiiravine.  
Mayabe keda rotomanina kobera yada God kiiravine.

<sup>4</sup> Anagha tupadi kotounamumu,  
bi koyapoko da koyanuwa kotarawiipikapika.  
Tanawa opopukidi siniruwiiipikapika,  
bi gawara akakimidi komumutavedi.

<sup>5</sup> Wasina bi Yawe God yanakiniwa inarumaghatara,  
da wawaya tupadi meghamegha na raghanina tanagha sinakita.  
Bi Yawe God touna wosina mmko wiisuwonina ibera, kiiravine mmko  
ivisisiyeni.”

<sup>9</sup> Zaiyon, tam na sawariyonayona iyyabo wara miisena kwapiipiikeni,  
na kugae, kunagho koya kiidamo debane.  
Jerusalem, tam na sawariyonayona iyyabo wara miisena kwapiipiikeni,  
na gamo kiitowanama kurukwatu,  
kurukwatu bi gekunanagharana.

Jiuda kubura kwanatudi kuwonedi bo,  
“Kokita yami God mmakatanina!”

<sup>10</sup> Eka, Yawe God ere maragasina yapiipiika da inibada.  
Bi wawaya iviyawiidi na yawata yapiiipikedi.

<sup>11</sup> Yana wawaya inakoyagha yaporidi  
ware sip bodaboda yana sip yakoyakoyayidina naboni.  
Touna sip wotuwo tudi imanama inarukabepidi,  
inadogaredi da inakawaridi,  
bi sip yagayagaridi ere natunatudi,  
nuwatepane ininagho kedaridi sinanagho.

## 42

*Yawe God yana wiivinevinegha tamariyina*

- 1 Yawe God iwona bo, “Kokita, yagu tamariyana, iiyabo akabiwiimarasina,  
Tagu avineyi bi iinuwamiise touna biidi.  
Bi kanumigu touna debane atore,  
na keda rotomanine initupawamiwamira wiimasi,  
wawaya tupadi kiiravidiye kubura debane,  
da inapiikedu God yana wiibadana rogune.
- 2 Touna geinarukwatu bo gamona inarukabepina,  
gegaha keda inisisiya gwaruna.
- 3 Sawasawa reina kiina tuwayowanina gerubana inaturagiinina,  
bo rampa vikina pepana nuwatepane karakarasina gerubana inuvenawiipekina.  
Touna keda rotomanine initupawamiwamira wiimasi  
bi nuwayuyune kayowiiyayeyana inapiikeni wawaya tupadi biidi  
kubura debane.
- 4 Touna geinakabibeku bo inanagharana,  
patana da kayowiiyayeyana kubura debane  
inatoura wiikayokayowana inakovi.  
Wawaya kubura rabarabae  
patana yana wiiveveveyana sinakoyayi.
- 6 Tagu, Yawe God, yagu miisenama na akwatuvem,  
imam anakabitawani  
da anitara babaranem.  
Anaberam da ware wiiwaghasina maragasina naboni wawaya biiyadi  
bi kate yeghana kubuna damdi kiiravidiye.
- 7 Tam wawaya mata potapotadi matadi  
kuna kimotaatara,  
bi biwakabikabi damdi biwa gawarinama  
kunikanibuedi,  
bi iiyawogha biwa gawaridi wiididibaridiye makamakedi,  
na tam kuniyawiidi.”

## 49

*Yawe God yana tamariyana*

- 3 Yawe God iwonegu bo, “Isrel, tam na yagu tamariyana,  
basuna tamve na wawaya yagu kiniwa kiiravine na sinakabepepigu.”
- 5 Muriye da sinagunaki raparapanama ayakanibu,  
na Yawe God ivineyigu da yana tamariyana.  
Mmko ibera na kiiravine yana wawaya  
iyakabiwiiveramayidi touna wosina biidi,  
bi Isrel damdi iyakasiwiitaghoma mayedi touna wosina biidi.  
Yawe God ikabikarawayena kirakiiyegu,  
da touna na yagu maragata kayena.
- 6 Yawe God iwonegu bo, “Tam yagu tamariyana  
bi bagibagi averem da kunabera, bi mmkona bagibagi gisina,  
Jeikap kana dam kitaghoma mayedi bi

Isrel damdi kabiwiiveramayiidi iiyawogha aviyawiidina.  
Na kata anaberam da tam na yeghana maghatara damdi biiyadi,  
bi wawaya tupadi kubura debane kunawonedi  
da tagu aniyawiidi.”

- <sup>14</sup> Bi wawaya Jerusalem kamone siwona bo,  
“Yawe God ikuyoveda, touna ivinuwawapida.”
- <sup>15</sup> Na Yawe God iwona bo, “Rubana sinada natuna waghata sususuna  
ininuwawapi,  
bi geininuwayuyuneni da touna ivitubuyi?  
Meboda sinada natuna ininuwawapi  
bi Tagu kate geaninuwawapimina!”

## 50

### *Yawe God yana tamariyana kabikabisirina*

- <sup>4</sup> Yawe God iviyevevegu da metagha anisisiya,  
da tagu wawaya amameyanidi anawonawiiitoratori.  
Didibara patepatena na yakasiwiimatakigu,  
bi tainagu yakimobubu  
da awaki iniyevevegu na anawaiyanedi ware giruma ededa.
- <sup>5</sup> Yawe God tainagu ikimobubu  
na geayiaviyeni bo ayamiiri kubutenina.
- <sup>6</sup> Tagu kubukiigu avereyana da wawaya sirouvi,  
bi nawanawagu avereyana da kagu mudukoro sitayinaraguru.  
Bi raghanina siyiinamayegu da siyakanukanugu,  
na mayiyigu geayikowoyina.
- <sup>7</sup> Bi gegha da Yawe God iviwiitegu  
na gesinakitayowoyeguna.  
Noko biidi tagu iitepatora,  
bi akovi da yagu kabikwarakwa sinimayagha geinavereguna.
- <sup>8</sup> God na ririgive bi iwonayaragha  
da tagu getana awaki ayabera berona.  
Iiyabo teya kanikawakereyana?  
Piika, tani sisiya patapata.  
Iiyabo yiwawugu?  
Touna iyamiiririya da yana wiiwawu iyawonegu.
- <sup>9</sup> Kita, Yawe God na yagu nawae da yiwiitegu;  
Iiyabo inawona da tagu bera berona abera?  
Kagu wiiwawu wawayidi tupadi na sinamomogha  
ware gara katamanidi beba sakamna naboni.

## 52

- <sup>7</sup> Sawariyonayona tana koya nawanakinama  
wara miisena ikabiyapiipiika,  
na touna kayena waratete wosina,  
basuna warana yapiipiikeni na nuwaruriri  
da metagha God wawaya iniyawiidina kiiravidiye.  
Bi Zaiyon iwoneni bo, “Yami God ivikiiwawo!”

- 8 Kuwaiyana, wawaya iiyawogha yam kwanatu sakighukighu na saruruk-watu;  
bi toudimani matadima sikita da  
Yawe God yaveraveramagha Zaiyonma,  
na nuwamiiseye sarurukwatu patapata.
- 9 Tami, Jerusalem kamone gawara kasikasiwiiberodi,  
nuwamiiseye korukwatu patapata  
basuna Yawe God yana wawaya na yawonawona wiikayokayowanedi,  
bi yana kwanatu yabababari.
- 10 Yana maragata kabikabikuwayina yidebeni dam tupadi biiyadi,  
bi wawaya tupadi kubure sinakita  
da yada God, wawaya yadi tamumuma iniyawiidi.

*Yawe God yana wiitamariyana yakabikwarakwara*

- 13 Kita, yagu wiitamariyana yana bagibagi inabera wiimasiyeni da yana  
bagibagi uwadi sinatubugha;  
Tagu anarukabepi da wawaya tupadi inageetawanidi  
bi kabi karawagha ghamana sinavereni.
- 14 Wawaya korotodi raghanina sikitana sikabinokeni;  
toudi sirouvi siviberoberowaneni da mayiyina kitana ivibogae,  
bi kanakita iwamiri da gegha naboni ware wawaya.
- 15 Da dam tupadi ininokadi,  
bi kiikiwawo sinakabinokeni na kawadi sinapota gesinisisiyana.  
Kiiravine awaki sawaridi gesiyawonedi, na sinakita,  
bi awaki sawaridi gesiyawaiyanedi, na akovidi sinayouna.

## 53

- 1 Iiyabo mmko sisiyina kavisisiyeni na yigeruveni?  
Yawe God iiyabo biidi yana maragata ividebeni?
- 2 Bi Yawe God matane na yana tamariyana igogo igae  
ware kii wouna naboni, da tanawa kakanane bi ramramna ituwa.  
Touna gekiiwawo mayiyidi iyakabi bo iyikomerowana da kayakitani,  
getana awaki iyinuwatayinimii da iyatainariyamii touna biidi,  
bo iyaberamii da touna kivinina kayakayovenina.
- 3 Touda takita kayobareni da tawona sinighiiyeni,  
tomogha kabikwarakwara yawata da sinivisi teya,  
bi tamiirikubuteni da bogae takita,  
touda getayakabikarawayeni  
bi tanoghosi da touna getana awaki.
- 4 Tanoghosi da yana kabikwarakwara na tounamani kana aro,  
God iviaviyeni da sinivisi ivereni ware yana berabero kiiravine.  
Bi gegha da yada sinivisi touna ikabi,  
da yada kabikwarakwara ikawari.
- 5 Touda yada tamumu kiiravine, na ririwana sigwari  
bi yada berabero kiiravine na sirouvi,  
bi aro meko ikabi na nuwaruriri ipiikeni touda biiyadi,  
bi rouwae na yawa takabi.
- 6 Bi tupada, na ware sip naboni tasiwana,  
touda tatadigegha, yada kedae yada kedae tanono;



bi gegha da Yawe God yada berona da yada tamumu na tupadi touna ivikawari.

<sup>7</sup> Toudi sivikayotaketowanena beroveni bi iviraborabobo da getana awaki iyisisiyenina.

Touna geiyituyakayakata  
ware nigenige wawaya sanaveni kasunuyina biidi na naboni  
bo ware sip ghunighunina sasikasika  
bi yiraborabobo na naboni.

<sup>8</sup> Toudi sikabitawani da siviwawu wapawapa bi sikabisinaveni.

Bi iiyabo, wawaya kamodima iyakovi da touna sivraboboni,  
toudi yada wawaya yadi tamumu kiiravine na sigwari?

<sup>9</sup> Touna getana awaki berona iyabera bo iyiyabana,  
bi gegha da wawaya kawakeekeedi teya karawage sitoredi,  
bi wawaya moumouridi yawata sidogu wiikapudi.

<sup>10</sup> Bi gegha da mmkona Yawe God yana nuwagiura da yana tamariyana ivikasigiyaneni  
bi iberani da ikabikwarakwara.

Raghanina tamariyana inaveremayeni ware suwara naboni da  
tamumu kabitavenina na noghotataveyana yapiikeni  
na touna nosinosina sinakoroto kirakii,  
da raghani gurina inamake,  
bi tounae na Yawe God yana nuwagiura inarumaghatara.

<sup>11</sup> Touna yana kabikwarakwara kamna inakita da ininuwamiise,  
bi inakovi da geiyakabikwarakwara wapawapana.

Yawe God iwona bo, “Yagu rotomana berabera tamariyina  
wawaya korotodi yadi tamumu inakawari bi inaberadi da sinarotomana kirakii.

<sup>12</sup> Noko biidi, akabigegeeyeni da gawara kabikabikarawayina avereni,  
bi gawarina na wawaya maragasidi da ghamaghamadi kamodiye,  
basuna touna rabobo geiyasinighiiyenina

da wawaya kawakeekeedi yawata sikabiyawa wiikapu.

Bi berabero wawayidi korotodi yadi tamumu ikawari  
bi kiiravidiye irupari.”

## 54

### *Yawe God, Isrel damdi ivinuwayuyunedi*

<sup>5</sup> Kam berabera wawayina na ware moghanem naboni  
bi kana waghawagha na Yawe God Maragata Kirakiina.

Isrel kana God kabikabikuwayina iniyawimi,  
touna wawaya sakwativeni da “Kubura tupana tumtumpipinina kana God.”

<sup>6</sup> Isrel, tam na ware wasike katotawota inayina naboni  
da moghanena iwonasinighiiyeni bi ikuyoveni na wasikena iyiinuwapoya kirakii.

Bi gegha da Yawe God ikwatuwiiveramayim touna biidi bi iwona bo,

<sup>7</sup> “Raghani tupona kiiravine akuyovem,  
bi wiinuwanuwaghaneyana ghamana teya na anakabimayem.

<sup>8</sup> Nuwanuwagu ipughu kirakii na raghani tupona amiirikubutem

bi nuwayuyuna makewaghawaghasina teya, na yagu nuwamiise aniyevevem.”

Nokona metagha Yawe God kambabara wawayina iwona.

<sup>9</sup> “Nowa iyamakamake raghanine na avisuwona da gemuriye kutukutuwa noko naboni kubura debane yawa iyibero mayeni,

na kata iisuwonem da gemuriye nuwanuwagu inapughu tam biidi bi geanawonaghakiyemna.

<sup>10</sup> Bagune meboda koya kiidamo sinanaghotaveyana da koyanuwa sinamomogha,

bi gegha da yagu nuwamonika tam kiiravimve na gemeyani inakovina, bi wiisuwona abera da nuwaruriri ayapiikeni tam kiiravimve na inamakewaghata.”

Nokona metagha Yawe God iyyabo ivinuwanuwaghanemna iwona.

## 55

*God, wawaya kanigho rugawoworidi yiyonedi*

*Yawe God iwona bo,*

<sup>1</sup> “Tami iyyawogha kanighomi sirugawowora, na tupami kopiika rarima konaniuna, bi tami iyyawogha mane gegha,

na kopiika, kam konagimona da konakam!

Kopiika, wain da milk gemanema konagimona, bi miisanidi gegha!

<sup>2</sup> Geyami mane konikawawanana awaki gekanikanina kiiravina, gegha kam meko kunakani da geinanunurim

bi kiiravine kunabagibagina!

Gamogu konawaiyaneni, na tami awaki miisena na konakani, tami kam metevina parapa koninuwamiiseyeni.

<sup>3</sup> Yagu sisiya kowaiyana, kopiika tagu biidi,

tagu konawaiyanegu na yawa wiisuwonina konakabi!

Tagu wiiwaghasina maragasina makawaghawaghasina tami biiyadi an- abera,

aninuwayuyunemi bi miisena anabera tami biiyadi ware kiiwawo Deivid biidi avisuwonana naboni.”

*God yana proveta iwona bo,*

<sup>6</sup> “Yawe God kata kovinoyeni, tami patana mmko raghanine na konabanani, touna biidi kata korupari, touna patana riirimiye.

<sup>7</sup> Tami berabero wawayimi, yami keda berodi kokuyowana, da yami noghota berodi kowamira.

Yawe God biidi komiiri wamira, touna ininuwanuwaghanemi,

yada God biidi korupari, da yami bera beroberodi tupadi inanogho- tatavedi.”

<sup>8</sup> Yawe God iwona bo, “Yagu nuwagiura na getami yami nuwagiura naboni, bi yagu bera na getami yami bera naboni.

<sup>9</sup> Abama na parapa igee kirakii, kubura ikuyovena kirakiiyeni, na noko naboni yagu bera na parapa igee kirakii, getami naboni bi kate yagu nuwagiura na parapa igee kirakii, getami naboni.

- <sup>10</sup> Wonagu na ware kiyara da youra duduvina  
 abanama yayowoyowoghana naboni,  
 geiyaveraveramagha yaininagha,  
 dagudagune na yadi bagibagi sabera,  
 tanawa rarima savereni,  
 na kii sakarapumpumka sagogo,  
 na pei wawaya saveredi da sawawa bi kam sakam.
- <sup>11</sup> Yagu sisiya na wasina noko naboni,  
 geiyaveraveramagha wapawapa tagu biidina,  
 dagudagune na yana bagibagi yabera,  
 touna sawara tupadi akayokayowana da iyabera na inadibera,  
 da uwana inatore meko akayoveni da iyuwayenina.”

## 56

### *Rupari barena wawaya tupadi kiiravidiye*

- <sup>1</sup> Yawe God iwona bo,  
 “Tagu pinimina bi wiiyawiimi kiiravine na anaveramagha,  
 bi wawaya tupadi yagu bera rotomanidi aniyevevedi,  
 na rotomane da wiisuwone wawaya kokoyagha yaporidi  
 bi bera miisedi kobera.
- <sup>6</sup> Muriye, na kubuna damdi sinaveremayedi Tagu, Yawe God biidi  
 da yagu kayowana sinabera;  
 toudi sininuwayuyunegu bi sinakabikuwayegu.  
 Toudi yagu **wiiyawiitaveyana gabudarina** sinakabikarawayeni  
 bi noko gabudarina kana gwara ayavereveredi na  
 gesinikasigiyeni da siniberona.  
 Bi yagu wiiwaghasina maragisina sinakabitawana kikisi.
- <sup>7</sup> Nokodi kubuna damdi anakabidi anapiika  
 yagu koya kabikabikuwayine, Jerusalem kwanatune,  
 bi yagu pari barene nuwamiise anaveredi.  
 Yadi suwara gabugabunidi da puyo mududi Tagu yagu suwara gabugabuna  
 gawarina debane aniwaghasinedi,  
 basuna wawaya yagu Bare Kabikabikuwayina sinakwatuvuni da pari  
 barena dam tupadi kiiravidiye.”

## 58

### *Wiiya wiisuwonina*

- Yawe God iwona bo, “Memeda mmkodi bera mma naboni konabera na yami  
 wiiya mataguve na sinamiise:*
- <sup>7</sup> Kami kam wawaya wiiwiivitonanidi yawata  
 kovi kamvereyana,  
 bi wawaya moyamoyakidi gegha ere yadi bare na  
 kotayinarughuvedi yami bareye.  
 Bi wawaya iiyawogha gegha ere kadi gara da siniyagha na  
 kokabirereyedi,  
 bi gegha yami ganigani rakarakadi  
 konamiiri kubutedina.
- <sup>8</sup> Wasina bi yeghana inarukarata debamiye,  
 ware raghani diidibara gabudara yageegeena naboni,

bi kami gubaga na yaiyainagha sinayawa.  
 Tagu nonowa na tami gwabimiye da aniyawiimi  
 bi yagu gwabiyana na inababaremi nawanawa tupadima.  
 9 Wasina bi konarukwatu Tagu, Yawe God biidi na anawonabodemi,  
 bi wiiwiita kiiravine Tagu biidi konadou na anawona bo, 'Tagu mma!'

Gegha vita ghamana wawaya konikawaridina,  
 bi gekonatupakoghata bo konisisiya berovedina,  
 10 Yami maragata tupanama wawaya wiiwiivitonanidi koviwiitedi  
 bi kobagibagi kirakii da wawaya piropiro kamodiye na koniwiitedi,  
 wasina bi yami yeghana wiididibara kamonama inarukarata  
 bi yami nubabasu na sinarukarata da ware yubasu gabudarina  
 yeghanina naboni."

## 61

*Wara Miisena moyamoyakidi kiiravidiye  
 God yana wiivinevinegha tamariyina iwona bo,*

1 "Yawe God Maragata Kirakiina kanumina iveregu,  
 touna ivineyigu da wara miisena anadimeni  
 wawaya moyamoyakidi biiyadi.  
 Bi idarugu da wawaya iyyawogha wiiwiinuwaberodi aniyawiidi.  
 Wawaya iyyawogha siburavidi bi sikou patupatumidi  
 na anakaradeba da toudi sirupamatavedi siyawa,  
 bi wawaya biwa gawarina kamone na anawonedi  
 da gawara wiididibarina sinakanibutaveni.  
 2 Bi idarugu da wawaya anawonedi da raghanina ipiika  
 da Yawe God miisena inabera toudi biiyadi.  
 Gabudarina mmakatanina da kana aviya biiyadi kana biwa inasarobi,  
 bi idarugu da wawaya iyyawogha saduudu na aniyororoyidi.  
 3 Bi wawaya tupadi Jerusalem kamone  
 iyyawogha sinuwabero kirakii na aniwiiitedi,  
 bi yapukare gayamidiye wasadi na  
 tagu kepamara pinavina anaveredi.  
 Toudi oilma gayamidi sinighoudi da yadi nuwamiise kana matakira  
 bi gemuriye sinadou maghana.  
 Bi nuwawisi wasadi, na kabepepa ayidi ware kadi gara naboni.  
 Yadi bera na parapa rotomanidi,  
 toudi ware kii miisedi bi maragasidi;  
 Yawe God touna wosina kiidi iwawa da wawaya iyiyevevedi  
 da yana miisena iwaratete awaki patana.

6 Wawaya sinakwatuvemi da, 'Yawe God yana **prist**  
 bi 'yama God yana bagibagi totomoyidi.'  
 Tami mmko kuburina debane dam tupadi  
 yadi gararabama sawara miimiisedi kunayouna  
 bi yadi mourae na kuna kabigegeeyem da tam kumoura."

*Yawe God iwona bo,*

8 "Tagu bera rotomanidi iinuwayuyunedi  
 bi kabiyouna da bera riwariwadi iisinghiighiiyana.  
 Basuna tagu wiinuwayuyunigu na yagu wawaya yadi miisana anaveredi  
 bi yagu wiiwaghasina maragasina makewaghawaghasina toudi biiyadi  
 anabera.

<sup>9</sup> Dam tupadi mma kubura debane na yagu wawaya nosinosidi sinakovidi bi sinakabikarawayedi.  
Wawaya tupadi sinakitadi na sinawona bo,  
‘Yawe God vikodi dam parapa ivimiiseyedi!’ ”

*Isrel iwona bo,*

<sup>10</sup> “Tagu parapa nuwasisira ikabigu  
basuna Yawe, yagu God yabera da iinuwamiise kirakii.  
Na iviyawiigu, bi iberagu da rotomana berabera wawayina touna naboni,  
bi noko wiiyawiina da bera rotomanidi na ware kagu gara naboni!  
Na tagu ware tomogha raghanina yanayi na naboni  
gayama kounagha waratetena yakotenina naboni.  
Bi ware wasike raghanina yanayi na  
posaru da kakatema yakounagha na naboni.  
<sup>11</sup> Wasina ware tanawa yabera da kii matagha sagogo sageena,  
bo ware kwabu yabera da pei sagogo sageena naboni,  
na noko naboni Yawe God, inabera da bera rotomanidi da kabepepa  
sinatubugha dam tupadi biiyadi kubura debane  
bi yana berabera rotomanidi nokodi gawaridiye sinarumaghatara.”

## 64

*Pari God yana wiinuwanuwaghana kiiravine*

<sup>4</sup> Naghove, naghove waghata  
getana iiyabo iyawaiyana da God tana meme tam naboni,  
bo wawaya getana God tam naboni iyakita towoyina!  
Iiyabo yiwiita da iiyawogha siyitumaghanem na kiiravidiye.  
<sup>5</sup> Raghanina wawaya nuwamiimiiseye bera miisedi saberabera,  
bi yam keda rotomanidi sakivikivina, na kwiiwiitedi.  
Tam nuwanuwam ipughu toumii biiyadi,  
bi gegha da toumii patana raghani gurina bera berona kaya berabera.  
Metagha wawaya toumii naboni, rubana kuniyawiiimii?  
<sup>6</sup> Yama tamumu saberaberamii da tam matamve na toumii dadabumii.  
Bagune raghanina kiimatipo da bera miisedi kayabera,  
bi gegha da matam kamone na nokodi bera na  
ware gara dadabudi tamogosisiridi naboni.  
Bi yama tamumu kiiravine na toumii kakanakana,  
ware rugurugu mekodi sipokina naboni  
da yama tamumu sakabitavemii ware yanunu rugurugu yatapi  
karuvedi sanaghotaveyana naboni.  
<sup>7</sup> Bi getana iiyabo tam biidi iyarurupari,  
bo iyapiipiika tam biidi wiiwiita kiiravine iyibabana,  
basuna tam kumiiri kubutemii,  
na kubera da yama tamumu siviberomii.  
  
<sup>8</sup> Bi gegha da Yawe God tamna tamamiinaki.  
Toumii na ware nau kana dobodobo naboni,  
bi tam na berabera wawayim.  
Tam imamma toumii tupamii kuberamii.  
<sup>9</sup> Na genuwanuwam inapughu kirakii toumii biiyadi,  
bi gegha yama tamumu kunanoghta wiikarukaruvenina.  
Kita! Toumii tupamii na tam yam wawaya,  
na kinuwanuwaghanemii.

## Jerimaiya

### *Wonawiiakowa*

Jerimaiya na bada peroveta ghamana tana Jerusalem kamone, bi Yawe God yana sisiya wawaya iyavereveredi. Touna wawaya ivikatayidi da metagha God aro inaveredi, kiiravine toudi simiiri kubuteni bi god mududi siyakivikivina.

### *Jerimaiya kanakwatu*

<sup>4</sup> Mmkona Yawe God yana sisiya tagu biidi, iwona bo,

<sup>5</sup> “Muriye da sinamnaki raparapane ayakabi wiipakipakim,  
na tagu nada waghata akovim.

Bi muriye da kuyatubugha, na tagu avineyim  
da yagu **peroveta** dam tupadi kiiravidiye.”

<sup>6</sup> Na awona bo, “O Yawe God, tagu tomogha gisigisi kawagha, bi geayakovi da metagha anisisiya!”

<sup>7</sup> Bi Yawe God iwona bo, “Gegha kunawona bo, ‘Tagu tomogha gisigisi kawagha.’ Basuna meghamegha aniporam na kunanagho, da awaki anawonem da kuyisisiyedi na kunisisiyana. <sup>8</sup> Bi tagu gwabimve da anitara babaranem, na wawaya gekunanagharedina.” Nokona Yawe God yana sisiya tagu biidi.

<sup>9</sup> Wasina bi Yawe God imana ikoghasi ikanibu da kawagu ikabitowoyi bi iwona bo,  
“Kita, yagu sisiya kawam kamone atutura!”

<sup>10</sup> Tagu kata avineyim da yagu maragatama  
kunisisiya dam tupadi biiyadi da yadi kiikiiwawo teya.

Mududi na kuni tainaraguwana da kuni kourikayana,  
tam kuna gawoworidi da kuniberodi,  
bi mududi na kunayoghanidi da kunawawa.”

<sup>17</sup> Yawe God iwonegu bo, “Kabununagha!  
Geghomiiri bi wara tupadi averem da kuyisisiya na kuwonedu.  
Gegha kunanagharedina, bi meboda kunanagharedi,  
na anaberam da parapa kunanagharegu da sinakitam!”

<sup>18</sup> Kata aberam da parapa kuvimaragata kirakii  
ware kwanatu kanagari geekirakiina naboni,  
ware koghora aiyanna sibera na yana maragata naboni  
bo papa bronsma sibera na naboni.

Tam Jiuda kubura tupana rubana kunageebodeni,  
kana kiikiiwawo, kana babada, kana **priest** da wawaya tupadi.

<sup>19</sup> Toudi siniaviyem da konirouwa,  
bi gerubana sinageeiwayimna,  
basuna tagu na tam yawata da anababarem.”

Noko na God yana sisiya tagu biidi.

## 6

### *Yawe God iwona bo,*

<sup>13</sup> “Yagu wawaya tupadi, moyamoyakidi bi moumouridi na wawaya nuwanigovidi,  
toudi wawaya siyabedi bi mane sayouna toudimani kiiravidiye.

Bi kate peroperoveta da **prist** na bada naboni,  
Toudi tupadi na wiiwiiyabidi.

<sup>14</sup> Yagu wawaya na kadi gubaga ghamana, bi peroperoveta da prist siyabera da siyabunami,  
bi gegha, sabera da ware tupakwari gisina naboni.  
Na sawona bo, ‘Sawara tupana na wasina,’  
Bi gegha da noko gewaghasina!”

## 17

### *Yawe God kovitumaghaneni*

<sup>5</sup> Yawe God mma naboni iwona,  
“Tagu nokodi iyyawogha wawaya yadi maragata kawagha situmaghanedi na anawonaimugagidi.  
Bi sanoghosi da maragata na wawaya gwabidima yapiika,  
na nuwanuwadiye Tagu Yawe God samiiri kubutegu.  
<sup>6</sup> Wawayidi na ware kii pokidi mayabe samiimirina naboni.  
Toudi gawara kanakanane meme kii gesiyagoogo na name sinamakae,  
tanavina rariyegayegiina bi getana iyyabo nama iyamakamakena.  
Getana awaki sawaridi miisedi sinakita bagune raghanina sinatubughana.

<sup>7</sup> Bi iyyawogha Tagu Yawe God situmaghanegu na animiiseyedi,  
toudi parapa yadi tumagha Tagu biidi sitore.

<sup>8</sup> Toudi ware kii rarima kawabarane sagoogo na naboni,  
ramramdi sayowogha sanagho rarima ririne.

Toudi gabudara muyamuyana gesiyinuwapoyenina,  
bi raghanina kiyara gegha na  
naghara gesiyakovina,  
basuna toudi rugurugudi na nonowa matayidi samakamake;  
bi nonowa suwuwagha.

<sup>9</sup> Getana iyyabo rubana da wawaya nuwanuwana inakita wiimasiyeni,  
touna wiiyabaworaworana, ware gubaga tarabu naboni,  
gerubana iyyabo inabunamina.

<sup>10</sup> Bi gegha da Tagu, Yawe God na wawaya nuwanuwadi akitakita,  
Tagu yadi noghota da wiina aruruwiitete yapoyaporidi,  
bi yadi bera rubane iimiisanena mayedi,  
bi awaki sabera kiiravinena yadi miisana waghata averedi.”

## 20

### *Jerusalem kana sawara miisedi Babilon ikawara*

#### *Yawe God iwona bo,*

<sup>5</sup> “Tagu anabera da mmko kwanatuna mourina tupana kana aviya aniruveredi, toudi tupeyane sinayouna da sinakawara sinanagho Babilonma. Noko na sawara miisanidi ghamadi, sawara mekodi kiiravidiyi kobagibagi kirakii da koberana, bi kate Jiuda kana kiikiwawo yadi gararaba tupadi aniruveredi da sinakawara.”

#### *Jerimaiya yana gwini*

#### *Jerimaiya iwona bo,*

<sup>7</sup> “O Yawe God, tam kukuwiitupi  
da yam sisiya wiiwiiyabidi avigeruedi.

Tam parapa maragasim bi tagu noganogagu,  
na kugeeiwayigu.

Gabudara patepatena wawaya sawonawiinamayena pomegu,  
sanoghosi da tagu geakakoviguna.

<sup>8</sup> Raghanina wawaya biiyadi anisisiya, na ere duudugu anarukwatu bo,  
'Kami aviya sinagogona tami biiyadi na  
yawata konirouwa da siniberomi!'

Noko yam sisiyina awonedi, na nonowa siwawugu  
bi tagu biidi sisiya berodi sawonegu.

<sup>9</sup> Bi raghani viya na awona bo, 'Yawe God wonana kate geanisisiyenina,  
bo gemuriye kana waghawaghaye tagu anisisiya maghana.'

Bi gegha da, wonam nuwanuwagu kamone yaruwiikarata,  
noko ware keyama naboni nuwanuwagu kamone yakarakarata!

Tagu iimatipo da kamoguve ayakabitawani,  
bi gegha da amameyegu,  
tagu gerubana anaberana!

<sup>10</sup> Wawaya tupadi sayanuyanuveyegu na yadi sisiya awaiwaiyana.  
Sawara tupadi sivikenaviviregu na tagu anaghanagharedi.

Toudi siwonegu bo, 'Memeda awaki kunawoneni, na yama babada kan-  
imaghmaghataredi, da aro sinaverem.'

Bi kate bada turaturagu waghata saruruwiitetegu,  
yadi wiina da awaki tana anaberabero.

Na sawona bo, 'Memeda rubana taniyabeni,  
da sisiya mududi berodi inisisiya,  
na tanakabitawani bi kada biwa gwabine tanakabi.'

<sup>11</sup> Bi gegha da, Yawe God tamna ririguve kwamiimiiri,  
tam ware wiiyogha tomoyina maragasina naboni,  
bi iiyawogha sikayotaketowanegu na sinaririgha,  
da gesinageeiwaiyiguna.

Toudi gerubana sinageeiwayigu, na sinimayagha ghamana ikabidi,  
wawaya gerubana noko sinimayayina sininuwawapina.

<sup>12</sup> O, Yawe God Maragata Kirakiina,  
wawaya iiyawogha yadi bera rotomanidi mata kamomve,  
na yadi berabera kwaruruyaghadi,

tam yadi noghota da wiina tupadi kwaruruwiitete yapoyaporidi.

Na mmko yagu nuwapoyina ima debamve atoretore,  
bi awiwiini anakita da kagu aviya aro kunaveredi."

<sup>13</sup> Kotawora Yawe God biidi da kokabeepepi!

Raghanina wawaya beroberodi sageghomiiri

bi moyamoyakidi da noganogadi nuwapoya saveredi,  
na Yawe God nokodi wawaya berodi yadi maratagama yiyawiidi.

## 23

### *Yawe God, wawaya kadi bada wouna inavineyi*

<sup>1</sup> Yawe God iwona bo, "Nuwapoya ghamaghamadi sinapiika yagu  
wawaya kadi babada biiyadi! Toudi ware sip bodaboda berodi naboni,  
toudi sip sakasiwiiberodi bi saberadi na siveramosaredi kubura bogaebo-  
gae."

<sup>2</sup> Na mmkona Yawe, Isrel kana God yana sisiya nokodi sip bodaboda  
biiyadi, "Tami yagu sip gekoyakoyagha yaporidina, korukwavina sinagho  
kubura bogaebogae, na yami bera berona toudi biiyadi kiiravine na aro



anaveremi. <sup>3</sup> Tagu yagu wawaya akasiwiimosaridi kubura bogaebogae samakamake, na anakasiwiitaghomidi, mekodi kata yawayawiidi samakamakena, bi anakabidi sinaveramagha yadi kubura waghate. Bi sinituwa wiipeyara da yadi koroto inaragata. <sup>4</sup> Tagu sip bodaboda anatupavinegha da sinakoyayidi, bi wawayidi na gesinanaghara maghana, bi getana sininuwapoyana, bi getana inasiwanana.” Mmkona Yawe God gamogu.

<sup>5</sup> Yawe God iwona bo, “Raghani yapiipiikana,  
tomogha tana anavineyi kiiwawo Deivid yana kayenama,  
touna mataguve na inamiise kirakii  
bi noghota miisedima wawaya ininaghovedi  
bi bera miisedi da rotomanidi inabera mmko kuburine.

<sup>6</sup> Bi mma naboni siniwaghawaghayeni,  
‘Yawe God keda rotomanidi kiiravidaye yabera.’  
Yana wiibada kamone, na Jiuda damdi na nuwabeye sinamake  
bi Isrel damdi na nuwaruririye sinamake.”

## 31

### *Yawe God, Isrel inakabiwiiveramayi*

<sup>7</sup> Yawe God iwona bo,  
“Isrel kiiravine kotawora da kovinuwamiise,  
kami dam ghamanakina kiiravine korukwatu!  
Yami kabepepa ayidi rukwatuma mma naboni kotawora,  
‘O Yawe God yam wawaya kiyawiidi,  
Isrel damdi mekodi patana yawayawiidi samakamakena!’

<sup>8</sup> Tagu yagu wawaya kikiramutumutuba kwanatudima aniveramayidi,  
bi kate kwanatu rabarabae tupadi mma kubura debane.  
Kamodiye na wawaya mata potapotadi da kaye beroberodi,  
wasiwasike roperopeyidi bi wasiwasike saburaburawa da sinituwa na  
sinapiika,  
koroto ghamanakina sinaveramagha!

<sup>9</sup> Nokodi sinapiipiikana ere duududi da kate wiinuwanuwaghaneyana  
kiiravine sinarurupari  
bi anitutayitayina kanaveramagha.  
Tagu rarima riridigha aninagho kedaridi kananagho,  
bi keda mumumudigha sinapepewa da gerubana sinatamotabirana.  
Kiiravine tagu na Isrel tamananaki,  
bi Ifreim\* na natugu tubugha yainina,  
noko biidi mmko anabera.”

### *Yawe God yana Wiiwaghasina Maragasina wouna*

<sup>31</sup> Yawe God iwona bo, “Raghani yapiipiika, na Tagu wiiwaghasina maragasina wouna Isrel da Jiuda damdi yawata kana bera. <sup>32</sup> Bi wiiwaghasinina maragasina wouna na noko geware nosinosidinakim yawata kabera naboni, meme imadi ayouna bi avinagho kedaridi da Ijipt kubura kakanibutavenina. Noko raghanine akoyayidi da ware moghanedi naboni, bi gegha da yagu wiiwaghasina maragasina sivikasigiyyeni. <sup>33</sup> Bi raghani yapiipiika na tagu wiiwaghasina maragasina wouna Isrel damdi yawata kanabera na mma naboni; Tagu yagu gwara gayamidiye anatore,

**23:5:** Jer 33:14-16      \* **31:9:** Ifreim na Jousep natuna bi tamananaki Jeikap ikabi da iyabiyyi ware natuna iyarokona naboni. Ifreim na noko keda tana raghanina Isrel wiisisiyenina kiiravinena.

**31:31:** Mrk 14:24

da nuwanuwadiye anagirumi. Bi tagu na yadi God bi toudi na yagu wawaya. <sup>34</sup> Getana iyyabo kwiinana inawonawiiyeveveni da Tagu Yawe God inakoviguna, basuna toudi tupadi na nada sinakowa wiimasimasiyegu, nokona wawaya moyamoyakidi bi inagee inanagho wawaya moumouridi biiyadi. Bi yadi tamumu ananoghotatavedi bi geananoghotata mayedina. Tagu, Yawe God gamogu.”

### 33

#### *Yawe God yana wiisuwona Isrel biidi inakabitawani*

<sup>14</sup> Mmkona Yawe God gamona, “Raghani yapiipiika, na Tagu miisena anabera Jiuda da Isrel damdi biiyadi, metagha avisuwonedina naboni.

<sup>15</sup> Noko raghanine na kiiwawo Deivid yana kayenama tomogha tana anavineyi,

touna mataguve na inamiise kirakii,

bi bera miisedi da rotomanidi inabera mmko kuburina debane.

<sup>16</sup> Yana wiibada raghanine na Jiuda damdi na sinayawa,

bi Jerusalem damdi na nuwaruririye sinamake.

Bi kwanatuna sinakwatuvuni da

‘Yawe God bera rotomanidi kiiravidaye yabera.’ ”

### 38

#### *Jerimaiya dogu kamone sitoreyowoyeni*

<sup>4</sup> Raghani tane, babada ghamaghamadi yadi 4 sinagho kiiwawo biidi bi siwona bo, “Yama kiiwawo, rubana Jerimaiya iyarabobo. Yana sisiye na yada wiiyogha tomotomoyidi, iyyawogha patana mma kwanatuve simi-irikuyovedi, na yikumararayidi da kate bada wawaya tupadi mma kwanatu kamona. Bi touna geyanakayowana da wawaya iniwiitedina, bi gegha, yimatipo da inakasiwiiberodi.”

<sup>5</sup> Wasina bi kiiwawo Zedekaiya iwonabodedi bo, “Waghasina, awaki touna biidi konakayokayoveni na kobera, tagu kate geanigesiyemina.”

<sup>6</sup> Wasina bi Jerimaiya sikabi da kiiwawo natuna kana waghawagha Melkisaia yana doguve, nokona kiiwawo kanabodaboda yadi bare garina kamone. Na kwaroma saghiri bi siruwiiyoyoyi iyowogha dogu kamone. Bi getana rarima doguna kamone, wasina dohodobo kawagha na Jerimaiya iyori iyowogha dohodobo kamone.

## Nuwapoya Ayidi (Lamentations)

### *Wonawiiakowa*

Mmko bukana na Isrel damdi yadi wiinuwabero ghamana raghanine, kadi aviya bodu 586 BC kamone sipiika da Jerusalem siviberona, bi kate kana wawaya da kana sawara miimiisedi teya sikawara na yisisiyeni. Bi getayakovi da iyyabo mmko bukana igirumi, bi wawaya mududi sanoghonogho da augunai Jerimaiya igirumi.

### *Nuwavisi Jerusalem kamone*

<sup>1</sup> Naghove, na wawaya korotodi Jerusalem kamone,  
bi katana noko kwanatuna ikwebu.

Roro kubura debane na kwanatu tupadi kamodiye,  
na touna kwanatu maragasina tana,

bi katana tanaduma ware wasike kwabukwaburina naboni.

Roro na touna ware kiiwawo wasikena naboni,  
bi katana touna wiibagubagurana.

<sup>2</sup> Nubabasuve na yaduu raghani,

matadoga mayiyinagha sitototo sayowogha.

Kana tomotomogha tupadi subukwari kuyoveni,  
gerubana siniororogha mayenina.

Turaturana sigiyaguvuni bi nuwanuwadi sipughu touna biidi  
da katana toudi na kana aviya.

<sup>3</sup> Aviya sigeghomiiri da Jiuda damdi siburavidi bi sikabidi sinaghotaveyana,  
bi situpedi da yadi bagubagurana bi nuwapoya ghamadi debadiye  
sitoura.

Katana toudi dam wiibata yadi kubure samakamake,

bi getana gawara meme siyabanani da siyiyawitaveyanana.

Kadi aviya sigeghomiiri da sirukwavinidi bi sikabitawatawanidi,  
toudi gerubana da kadi aviya gwabidima sinaverataveyanana.

<sup>4</sup> Keda sanono Zaiyonma na sibubu,

kiiravine getana iyyabo gabudara kabikabikuwayidiye

namagha iyanono God kabepepina kiiravine.

Getana iyyabo kwanatu matamketadigha iyarughurughuna,

bi **prist** ere nuwaberodi sakabikabida.

Wasiwasike woudi saduudu,

bi kwanatu kana wawaya tupadi kabikwarakwara ghamaghamadi  
sabanabanana.

<sup>5</sup> Katana kadi aviya sigeghomiiri da sibadedi,

bi sawara tupadi sakayokayovedina gwabidiye.

Yawe God igeghomiiri da Jerusalem

yana tamumu peyaridi kiiravidiye na aro ivereni.

Aviya sigeghomiiri da natunatudi siburavidi

bi sikabidi sinagho kubura rabarabae.

<sup>6</sup> Naghove, Jerusalem na maragasina bi wiinuwakayowanina,

bi katana nokodi tupadi sikovi.

Kana babada na ware ribiribi kadi waghawagha diya\* vitonana sirabobo  
na kam sininoghana naboni.

Toudi panapana irouvidi da sinoganoga,  
gerubana kadi aviya gwabidima sinaverataveyanana.

<sup>7</sup> Katana Jerusalem damdi kabikwarakwara sabanabanana,  
da yadi wiikedakeda kubura mududiye,  
na yadi noghota yaveramagha da naghove sawara miisedi tupadi rapediye  
na sanoghosidi.

Wasina bi aviya sipiika da siburavidi,  
bi getana iyyabo da iywiitedi.  
Nokodi aviya kwanatuna sikitani,  
bi raghanina siyibero na simaniveni.

### 3

#### *Wiitumaghana God yana wiiwiita kamone*

<sup>19</sup> Raghanina yagu kabikwarakwara,  
da yagu wiikedakeda kubura rabarabae anoghosidi,  
na noko damina ware rarima kawaororana naboni.

<sup>20</sup> Nokodi sawara anoghosidi,  
na nuwanuwagu yabero kirakii.

<sup>21</sup> Bi gegha da yagu noghota yaveramagha da Yawe God anoghosi  
na wiigeruwana adagumayeni.

<sup>22</sup> Yawe God yana nuwamonika kiiravidaye na getughurinana,  
bi yana wiinuwaghaneyana gegha iyakovikovina;

<sup>23</sup> didibara patepatena yanavereyana na yanono wiikarukaru,  
touna nonowa yaberabera ware metagha ivisuwonana naboni.

<sup>24</sup> Tagumani awonena mayegu bo, “Yawe God na nonowa gwabiguve,  
na getana awaki ayakayokayoveni,  
noko kiiravine tagu anitumaghanena kirakiyeni.”

<sup>25</sup> Raghanina wawaya yadi tumagha Yawe God gwabine bi sinoyeni,  
na touna miisena yabera toudi biiyadi.

<sup>26</sup> Na noko biidi imiise da touda tanikoyakoyagha wiiraborabobo touna  
kiiravine,  
basuna touna iniyawiida.

<sup>27</sup> Imiise bi touda akowa tana kabi da Yawe God tanakabisisireni,  
raghanina touda patana woudayena.

<sup>28</sup> Raghanina Yawe God piropiro debadae yatoura,  
na touda duma tayamakeyowogha tayiraborabobo,  
<sup>29</sup> touda tayituwapore oghogheyana,  
bi mayiyida siyayowogha dobodobove na,  
meboda God iywiiteda.

<sup>30</sup> Raghanina wawaya tana nawanawam inarouvi, bo inisisiya berovem,  
na kiwaghasineni da awaki ibera.

\* **1:6:** Diya na ribiribi tana bi touna rei yakamkam, bi wawaya touna ribiribina sayebayebayeni iyuwa kiiravine.

- <sup>31</sup> Kiiravine Yawe God geyana wawaya iyamiimiiri kubutena wagiyaedina.
- <sup>32</sup> Raghani mududiye na kabikwarakwara yapiikeni,  
bi kate bada wiinuwanuwaneyana yidebeni touda biiyadi,  
basuna yana nuwamonika touda kiiravidaye na getughurinana.
- <sup>33</sup> Wiisuwona, raghani mududiye na sinivisi da nuwapoya yapiikedi  
wawaya biiyadi,  
bi gegha, touna geiyinuwamiise da nokodi bera inaberana.

## Igikel

### *Wonawiiakowa*

Isrel damdi sigeghomiiri da God sisinighiiyeni bi god wiiwiyaba siyapepetedi. Toudi nonowa God matane bera berodi siyaberabera na kadi aviya iviwaghasinedi da sigeiwayidi naboni kadi aro, bi siyakabidi siyanagho yadi kubure naboni biwa kabikabi wawayidi.

Igikel na touna **prist** bi Livai kana dam kamonama, iiyabo yana tumagha God gwabine itore da ikabisisireni. Touna Jiuda kubure iyamakamake raghanine bi Babilon wiyogha totomogha sigogona toudi biiyadi na touna da Jiuda damdi mududi sikabidi sinagho Babilon kwanatune naboni biwa kabikabi wawayidi.

Igikel touna name, na God ivineyi da yana peroveta, wasina bi sisiya ivereni da yana wawaya biiyadi iyisisiya, nokodi Babilonne da kate bada Jiuda damdi mududi iyawogha Jerusalemne patana siyamakamakena. God yana sisiya Igikel ivereni da nokodi wawaya iyikatayidi bi meboda patana sinasinighiiyeni, na kadi aviya sinagoga toudi biiyadi da yadi kwanatu sinibero. Raghanina nokodi Jiuda damdi patana God gesiyakabikabisisireni, na Babilon wiyogha totomogha sipiika da Jerusalem sivibero ware metagha naghove iwonedu na naboni.

Igikel na God yana sisiya Isrel damdi biiyadi iyavereredi da yadi bera berobrodima sinamiiri wamira God biidi bi rotomane sinamake. Bi memeda sinamiiri karona God biidi da sinakabikarawayeni, na meboda yadi yawa iyiwouwamireni.

## 2

*Igikel na Jiuda damdi mududi teya Babilon kwanatune siyamakamake meme kadi aviya sikabidi sinaghona. Raghani tana mimeu kamone abama itamotatara na Igikel, God yana kiniwa ikita.*

### *God, Igikel ikwatuveni da iniperoveta*

<sup>1</sup> Yawe God iwona bo, “Wawaya wota, geghomiiri, Tagu yagu wiina tam teya tanisisiya.” <sup>2</sup> Raghanina iyisisiya, na God kanumina irughu kamoguve, bi itayina wiieghomiirigu, bi iiyabo iyisisiya na ayawaiwaiyane. <sup>3</sup> Bi iwona bo, “Tam wawaya wota, tagu adarudarum da kunanagho dam Isrel biiyadi, nokodi wawaya iyawogha gesiyakabisisireguna, bi patana sisinighiihiiyegu ware nosinosidnakim naghove siberana naboni. <sup>4</sup> Bi nuwanuwadi sikotaki da gesiyakabikarawayeguna, noko kiiravine adarudarum kunanagho toudi biiyadi da Tagu, Yawe God nokodi sawaridi iisiiyedi na kunawonedi. <sup>5</sup> Bi meboda nokodi wawaya wiigeruwiiranidi sinawaiyanem bo gegha, bi meboda gesinawaiyana na toudi wawaya kawakeekeedi, bi gegha da rubana sinakovi da **peroveta** tana nama toudi gwabidiye.”

## 17

### *Yawe God ivimiiba da yana wawaya iniwouwamiredi*

<sup>22</sup> Mmko na metagha Yawe God iwona,

“Tagu wosina ragharagha karapumkina anakabi, kii kana waghawagha sida,

bi kiina gekirakiina debane Tagu numonumona anakiyapiini da koya gekirakiina debane anawavi.

<sup>23</sup> Nama noko koyana debane Isrel kubura kamone inagogo inagae patana da sidana inikii kiitowana da waratetena, bi inaruragharagha da inuwagha.

Manu kadi kita bogaebogae nama ragharaghane sinakema da rogune sinikiirogu.

<sup>24</sup> Bi kii tupadi kubura debane sinakovi da Tagu na Yawe God.

Kii guridi atarayidi sayowogha  
bi kii gisigisidi aberadi da sagogo da saguri.

Kii matayidi abera da sarabobo,  
bi kii raborabobodi aberadi da sayawa.

Tagu Yawe God avisisiya, Tagu anabera.”

### 33

#### *God, Igikel ikabiguba da kighukighu tomoyina*

<sup>7</sup> God iwonegu bo, “Tam wawaya wota, tagu akabigubam da dam Isrel kamone kadi kighukighu tomoyina, na awaki anisisiyeni na kuwaiyana bi yagu wonawiiyoyowa na kikatayidi. <sup>8</sup> Raghanina anakararumaghatara da wawaya kawakeekeena inarabobo bi gekunikatayi da yana yawa inawamiri bi inamake, na touna yana tamumu kiiravine inarabobo, bi gegha da tagu aro anaverem basuna tam kubera na irabobo. <sup>9</sup> Bi meboda kunikatayi da yana bera iyawamiri bi inasinighii, na touna yana tamumu kiiravine inarabobo, bi tamna yawa kunakabi.”

### 34

#### *Sip bodaboda miisena*

<sup>11</sup> Yawe God mma naboni iwona, “Tagumani yagu sip aninoyedi patana da anabanani. <sup>12</sup> Memeda sip sivera siwasiwana, na kadi bodaboda wawayina ininoyedi, noko naboni tagu yagu sip anininoyedi. Uwa wiididibaridiye raghanine na sip sivera siwasiwana, bi gegha da meghamegha sivimosaredi kubura tupane, na tagu anabanani da aniyawidi.

<sup>15</sup> Tagu, Yawe God yagu sip kam anaveredi bi anabera da gawara tane anatoredi meme nuwaruririye sinakena yowogha siniyawiiitaveyana. <sup>16</sup> Tagu verasiwasiwanidi aninoyedi, bi mekodi verawapawapadi anakabidi sinaveramagha magha. Bi nokodi sidasidabidi na anabunamidi bi gubagubagidi na maragata anaveredi. Bi nokodi iiyawogha gwarugwarudi bi maragasidi, na anikasunughana. Basuna tagu na sip bodaboda iiyabo awaki beradi rotomanidi na anabera, na aro meko sakayokayoveni na tounama anikanidi.

<sup>17</sup> Bi tami yagu sip kiiravine, na Tagu, Yawe God mma naboni awonewonemi, ‘Ware sip bodaboda naboni da sip inibogaedi sip turadima, bi sip makidi na gout makidi gwabidima, Tagu anibogabogaemi, wawaya miisedi kadiboga bi berodi kadiboga.’”

### 36

#### *Isrel kana yawa wouna*

<sup>16</sup> Wasina bi Yawe God ivisisiya magha tagu biidi iwona bo, <sup>17</sup> “Tam wawaya wota, raghanina Isrel damdi yadi kubura waghate siyamakamake,

na yadi keda na berodi da yadi bera beroberodima kuburina sibera da idadabu, bi tagu biidi nokodi keda na ware wasike kubuwiipum yakabina dadabuna naboni. <sup>18</sup> Toudi mmko kuburina sibera da idadabu basuna wawaya sivikasanunghana da tarabiibiisaka siyapepetedi, noko kiiravine yagu nuwapughu ghamana debadiye atore. <sup>19</sup> Tagu yadi keda da yadi bera beroberodi kiiravine na aro averedi, abera da akasiwiimosaridi bi sinagho kubura wiibate da wawayidi yawata simakae. <sup>20</sup> Bi raghanina sinagho nokodi kubura wiibate, na kagu waghawagha kabikabikuwayina sikasiwiibero, basuna wawaya nokodi kuburidiye siwona bo, 'Mmkodi na Yawe God yana wawaya, bi gegha da yadi kubura waghata sikuyoveni sinaghotaveyana.' <sup>21</sup> Tagu akayoveni da wawaya kagu waghawagha kabikabikuwayina siyakabikarawayeni bi gegha, nokodi kubura nunudigha Isrel damdi sinagho na sinimayagha sipiikeni debaguve.

<sup>22</sup> Noko biidi, Isrel damdi kuwonedu da Tagu, Yawe God kadi wara na gwabiguve da: Awaki anabera na getami Isrel dammi kiiravimiyena, bi gegha da mmkona tagu kagu waghawagha kabikabikuwayina kiiravine, nokodi kubura tupadiye meme koyamakamake na koviberonina. <sup>23</sup> Bi aniyeveveyana da kagu waghawagha maragasina na kabikabikuwayina, waghawaghana meko dam wiibata kamodiye kokasiwiiberona, bi tami Isrel dammiye na nokodi kubura bogaebogae aniyevevedi da kabikabikuwayigu, bi raghanina mmko anabera, na nokodi wawaya sinakovi da, Tagu na Yawe. Tagu, Yawe God avisisiya. <sup>24</sup> Bi wawaya wiibata kamodima da kubura wiibata kamodima anakabikanibuvemi bi anituwiitaghomimi da aniveramayimi yami kubura waghate.

<sup>25</sup> Wasina bi rarima miirarina debamiye anakawariwayi, da konamiise magha, tagu yami berona anakoghataveni bi gemuriye tarabiibiisaka konapepetedina. <sup>26</sup> Bi nuwanuwa woudi anaveremi bi kate kanuma woudi kamomiye anatoura. Tami nuwanuwami sikotakii ware akima naboni, na anakabitavetaveyana bi wasadi na nuwanuwa mekodi tagu sinakabisisiregu na toudi anaveremi. <sup>27</sup> Tagu kanumigu kamomiye anatoura na yagu wonawiiyowwana konakabikarawayedi bi kwakowa wiimasi da yagu gwara konakabisisirena yapoyaporidi.”

## 37

### *Irike kanakanadi anayina*

<sup>1</sup> Yawe God yana maragata iyowogha debaguve, na Kanumina ikabigu da anagha tane itoregu meme dobodobo na wawaya irikedi ibonuvi. <sup>2</sup> Bi ivinagho kedarigu da anayina tupana kapepewa wiikenavivireni irike kamodigha, bi akita da irikedi sipeyara kirakii bi parapa kanakanadi. <sup>3</sup> Bi ivitarakiiyanegu bo, “Wawaya wota, da kwanoghonoghosi mmkodi irike sinawamiridi da siniwawaya magha?”

Bi awona bo, “Yawe God, tam kawagha noko kwakovi.”

<sup>4</sup> Na iwona bo, “Mmkodi irikedi biiyadi wonagu kisisiyeni kuwona bo, ‘Tami irike kanakanami, Yawe God wonana kowaiyana! <sup>5</sup> Yawe God Maragata Kirakiina yawonewonemi bo: Kowaiyana! Anabera da yawiimi konatavenamagha da konayawa. <sup>6</sup> Bi kwaro anikarapasipasi bi vigho anaveremi, bi bekama anageremi. Bi yawii anaveremi na konayawa magha, wasina bi tami konakovi da Tagu na Yawe God.’ ”

<sup>7</sup> Noko warana iveregu na irike awonedu. Bi patana ayiisisiya na wiiteriteri awaiyaneni, bi ayakita da irike tatadigegha siyapiipiika siyitupetupena mayedi. <sup>8</sup> Bi ayaruruwiitetedu, na kwaro da vigho sirumaghatara irike



debadiye, wasina bi beka tubuyidi igeremumu, bi yawiidi gesiyatave-taveyana.

<sup>9</sup> Wasina bi Yawe God iwonegu bo, “Tam wawaya wota, wonagu kisisiyeni yanunu biidi, kuwona bo, ‘Yawe God Maragata Kirakiina yawonawona bo: Yanunu keda tupadima piika, da kouvenatataba kunarughu mmkodi tubugha raborabobodi biiyadi da sinayawa magha.’ ”

<sup>10</sup> Noko warana iwonegu na avisiya, wasina bi yawii ipiika da nokodi tubugha kamodiye irughu, na tupadi sipapara magha da sigeghomiiri. Toudi sikoroto kirakii rubana da wiyyogha tomotomogha ribana tana siyitubuyi.

<sup>11</sup> Wasina bi Yawe God iwonegu bo, “Tam wawaya wota, Isrel damdi na ware mmkodi irike naboni. Sawonawona bo, ‘Toumii kiivivi, getana iyyabo iniyawiiimiina, tumagha tupana ikovi.’ <sup>12</sup> Noko kiiravine, kuwon-akasiyaragha yagu wawaya Isrel damdi biiyadi bi kuwonedo da mmkona metagha Yawe God iwona, ‘Kami karawaga anakabitavetaveyana da anikanibuvemi bi anakabimi konaveramagha Isrel kubure. <sup>13</sup> Raghanina karawaga meme yagu wawaya sidogudi bi anakabitavetaveyana bi anikanibuvemi, na tami konakovi da Tagu, Yawe God. <sup>14</sup> Bi kanumigu kamomiye anatore, da konayawamagha bi anakabidi konaveramagha yami kubura waghate. Raghanina mmko inatubughana, tami konakovi da Tagu, Yawe God. Avisuwona da mmko anabera. Tagu, Yawe God avisiya, na anaberani!’ ”

## Deniyel

### *Wonawiiakowa*

Isrel damdi God sivisinighiighiiyeni da tarabiibiisaka siyapeepetedi. Toudi nonowa berona God matane siyaberabera na metagha naghove ivikatayidina naboni da kadi aviya iviporadi da tounama aro iveredi na siyageiwayidi bi siyakabidi siyanagho yadi kubure naboni biwa kabikabi wawayidi. Babilon kana kiiwawo maragata kirakiina Nebukednesa igogona Jerusalemna da Isrel damdi korotodi ikoupatupatumidi.

Wawaya tana iiyabo sikabi sinagho Babilonma na tomogha yaragina kana waghawagha Deniyel. Bi bada turaturana mududi yawata sirutayinidi. Bodu aroba na Babilon damdi yadi gamo da nuwagiura miisedi sigirumeyana bi muriye da kiiwawo naghone sirumaghatara. Deniyel waghawagha wouna sivereni, sikwatuveni Beltesaja bi touna ivitamudu badana. Deniyel turaturana teya gegha Babilon damdi yadi god siyapepenina, bi patana God sivitumaghanena waghawaghasi bi touna biidi siyarurupari. God, Babilon damdi beroberodima ibabaredi iiyawogha sikayoveni da siyikasunughanedi.

Na God, Deniyel mimeu ivereni nokona iyiveveveni da raghani muriye na God wiibadana kedana wouna initubuyi bi kana kiiwawo na maragata inakabi da inikiwawo waghata. Piropiro da kabikwarakwara raghanidi muridiye, na wawaya tupadi iiyawogha kadi waghawagha God yana buka kamone na yawa sinakabi. God mmko yana sisiyina Isrel damdi ikabiwiitoratoradi raghani murina kiiravine.

## 7

### *Deniyel wawaya iiyabo inibada waghata na ikita*

<sup>13</sup> Yagu wiiguba kitakita nubabasu kamone, na awaki akita da ware wawaya wota iyapiipiika, touna uwa sigwagwara wiikenavivireni, bi sikabi siyanono Iiyabo Makewaghawaghasina biidi. <sup>14</sup> Noko Iiyabo Makewaghawaghasina igeghomiiri da wiibada, bi kabikarawagha da maragata ivereni da iyibada, bi wawaya kubura tupane, mayiyi bogaebogae, da gamo bogaebogae tupadi touna siyabagibagiyeni. Yana maragata na inamakewaghata, bi yana wiibadana gegha siniberona.

## 12

### *Aneya, Deniyel wara iwonavereni*

<sup>1</sup> Wasina bi aneya iwonegu bo, “Muriye nokodi raghanidiye na aneya maragata kirakiina kana waghawagha Maikel, iiyabo yam wawaya Isrel damdi yabaabaredi na inarumaghatara. Wasina bi nama noko raghanine na nuwapoya da sinivisi ghamanakidi, geware nuwapoya mududi naboni, nokona raghanina kami dam itubughana gabudarine bi patana da kata. Bi noko raghanine, tami wawaya tupami iiyawogha kami waghawagha God yana buka kamone na yawa konakabi. <sup>2</sup> Wawaya korotodi iiyawogha nada sirabobo bi karawage sidogudi na sinayawamagha, mududi na yawa makewaghawaghasina sininuwamiiseyeni, bi mududi na sinimayagha da kitakayobara makewaghawaghasina sinakabi. <sup>3</sup> Bi wawaya nuwanuwagiuridi, nokodi iiyawogha sageghomiiri da wawaya mududi siyevevedi da metagha God matane sinarotomana na toudi damdi na

kiniwa makewaghawaghasina sinakabi, bi kadikita na mata konakonana ware gabudara, abama yagigiri na raghanine naboni bo ware kewokewo nubabasuve.”

## Hoseya

### *Wonawiiakowa*

Hoseya na God yana peroveta iyyabo God warana iyadimadima Isrel damdi biiyadi. God noko iwonedni na basuna touna sisinighiiyeni bi god wiiwiiyaba siyapeepetedi da bera beroberodi siyakivikivina na aro inaveredi da kadi dam inakasiwiibero.

Hoseya wavinena igeghomiiri da moghanena ikuyoveni bi inagho to-mogha tana biidi naboni madawara wasike, nuwavisi ghamana teya bi gegha da ivinuwayuyunena wagiwagiyeni na ivinoyeni da irutayina mayeni ipiika yana bareye. Mmko bukana yiyeveveda da kedana mayimay-ina, bagune Isrel damdi God sisinighiiyeni, touna patana yinuwayuyunedi bi ivisuwona da inakabiwiiveramayidi touna wosina biidi.

## 11

### *Yawe God yana nuwayuyuna Isrel kiiravine*

- <sup>1</sup> Yawe God iwona bo, “Raghanina dam Isrel gisine,  
ware simira naboni na avinuwayuyuneni,  
bi Ijpt kuburama akwatu kanibuveni naboni natugu tomoyina.
- <sup>2</sup> Tagu dam Isrel biidi ayakwatukwatuvena kamokamoyidi,  
bi gegha da simiiri kubutena wagiwagiyegu.
- Yagu wawaya na god wiiwiiyaba Baal siyasuwawareni,  
bi yadi kabepepama sikoko siyagabugabuna tarabiibiisaka biiyadi.”

## Emos

### *Wonawiiakowa*

Emos na kwanatu gisina tana kamone iyamakamake Betlehem riirine, Jiudiya kubura kamone raghanine na God ikwatuvuni da yana peroveta. Bi God yana sisiya Isrel damdi da dam mududi riiridiye iwonaveredi, bi ivikatayidi da God aro inaveredi yadi bera berodi kiiravine. Nokodi wawayidi, God gesiyakabikarawayeni, toudi kuwiitupima siyiyaba bi moyamoyakidi siyayapiyiyedi.

God yana wiisuwona bada Emos, irereyi da muriye God dam Isrel iniwouwamiri da Jerusalem sinayoghana mayeni bi kiiwawo Deivid yana kayenama sinibada magha kuburina meme wawaya nuwaruririye sinamake.

## 8

### *Moyamoyakidi wiiyabedi kiiravine Yawe God iwonaghaki*

- <sup>4</sup> Tami iyawogha wawaya wiikanighughuvidi kwiitutugudadi bi kwiimatipo da wawaya moyamoyakidi yami kubura kamone konakasiwiiberodi, na mmko kowaiyaneni.
- <sup>5</sup> Tami kokayokayoveni da **wiiyawiiitaveyana gabudarina** da gabudara kabikabikuwayidi porayidi sinakovi yayainagha da kam konigimona magha da gimogimona damdi koniyabedi. Bi gewiisuwone kam miisanidi kogeeyana wapawapa, kam kokabiyawa wapawapa, bi yadi vita koruba wapawapa da gimogimona damdi kwiiyabedi.
- <sup>6</sup> Tami kam bowadi da miisedi kowamira bi kwiigimona. Bi wawaya moyamoyakina iiyabo kana pagiri geinasarobina kobera da yami bagubagurana, bagune sawarina miisanina gisina, ware mane pinimaruruna tana bo kaye tourababara miisanina naboni.
- <sup>7</sup> Yawe God wiisuwona maragasina ibera touna wosina kana waghawaghae, noko waghawaghana meko Isrel damdi sakabikabikarawayeni, na iwona bo,  
“Tagu gemeyani nokodi bera beroberodi kobera na aninuwawapidina.”
- <sup>10</sup> Tagu kabikwarakwara ghamana anaveremi na yami poragha sinakovi, wasadi na konaduudu, yami nuwamiise taworidi konakabitoura bi konasiyasiyapa. Bi dogudogu garadi konikote da yami wiinuwabero matakirina kiiravine na gayamimi konamura. Anaberam da kunadou ware natunuwam iyarabobona naboni. Noko duuduna patana inanono da damone na wiisuwona nuwapoya kii towana.

## Jona

### *Wonawiiakowa*

Mmko bukana kana wara na touna God, wawaya tupadi yinuwayuyunedi, gegha Isrel damdi kawaghana. God, Jona ivineyi da yana peroveta bi idaru iyanagho Asiriya kubure da wawaya iyawogha nama Ninive kwanatune samakamakena iyawonedi da yadi bera beroberodi sinakuyowana bi God sinakabisisireni. Memeda mmko siyabera, na aro gegha iyaveredina bi iyimiiseyedi.

### *Jona, Yawe God geiyakabisisirenina*

<sup>1</sup> Yawe God yana sisiya iwonataveni Amitai natuna Jona biidi. <sup>2</sup> Iwona bo, “Kabununagha bi kunanagho kwanatu ghamana kana waghawagha Ninivema. Bi kuwonedi da tagu aro anaveredi kiiravine yadi bera beroberodi na akovina akabi.”

<sup>3</sup> Bi gegha da Jona yana sawara ikabununagha yaiyainagha bi keda nawana ikabi da ware Yawe God gwabinama iyanaghotaveyana. Da iyowogha inagho kikire Jopa kwanatune, meme waga tana ibanani itouya kubura kana waghawagha Tasisma. Yana waga ivimiisaneni bi igeru, touna ikayoveni da Yawe God gwabinama iyaverawiiwowogha wagagha iyanagho Tasis kwanatune.

<sup>4</sup> Bi gegha da Yawe God ibera na yanunu maragasina yegii maghatare iyatapitapi da bogibogi ghamana igae na wagana pinimina bi iyagawowora wiiatavetaveni.

<sup>5</sup> Na waga bagibagi damdi sinaghara kirakii da tatadigegha wiiwiita kiiravine yadi god biidi sirukwatu. Wasina bi sawara waga kamone sidagu siyatavena yowoyowoghana yegiiye da waga siyitekani bi iyarutenami. Bi Jona, noko raghanine na iyowogha katamana waga kamone da ikenayakuka nuwanuwana iwapewapeni.

<sup>6</sup> Wasina bi yabiyabi tomoyina iyowogha Jona biidi bi iwoneni bo, “Awaki kiiravine tam kwakenakena? Geghomiiri bi yam god biidi kunarupari. Augunai da touna inawaiyanem na iniwiiteda, da getana rabobona.”

<sup>7</sup> Wasina bi waga bagibagi damdi sivisisiya kabivivirana siwona bo, “Kokayo akimama wiirekwa tana bera bi akovina tanakabi da iiyabo mmko berana berokirakiina wawuna inakabi.” Na toudi wiirekwina sibera na iiviveveyana da wawayina na Jona. <sup>8</sup> Na siwoneni bo, “Tam kuwonemii! Iiyabo mmko wawuna inakawari? Yam bagibagi awaki mma? Mema kupiika? Yam kubura meme? Bi kam dam awaki?”

<sup>9</sup> Wasina bi Jona iwona bo, “Tagu na Hibru wawaya, bi Yawe God akabekabepepi, God abame makamakena, iiyabo yegii da tanawa kakanana iberana.”

<sup>10</sup> Bi gegha da Jona raghani katamane waga bagibagi damdi iwonedi da touna iyimatipo da Yawe God gwabinama iyaverataveyana, na raghanina yana wonabodeyana siwaiyaneni na toudi sinaghara kirakii, na siwoneni bo, “Tam parapa bera berokirakiina kubera!” <sup>11</sup> Bi yanununa patana iyiiimaragata kamokamogha na waga bagibagi damdi sivitarakiiyaneni bo, “Awaki kana bera tam biidi da mmko bogibogina kana kawarawiidouvi?”

<sup>12</sup> Na Jona iwona bo, “Akovi da noko tagu yagu kerere na mmko bogibogina berona yarurouvimi, na kokabigu bi yegiiye kovitavenayowoyegu, na ininigorovi.”

<sup>13</sup> Bi waga bagibagi damdi geyadi kayowana da Jona yegiiye siyitavenayowoyeni, na siwoye wiimaragata da wagana siyakabi siyaveramagha kayetanave, bi gerubana siyaberana basuna yanununa patana iyiimara-gata kamokamogha. <sup>14</sup> Na sirukwatu Yawe God biidi siwona bo, “O Yawe God, kiibabiiim gekunaberamii da mmko tomoyina kiiravine kana rabobona. Gekuniwawumii da mmko tomoyina miisena kaya kasuka-sunuyina. Yam basuna miisena kiiravine na mmko bogibogina kudaru touna debane.”

<sup>15</sup> Wasina bi waga bagibagi damdi sivisisiya ikovi, na Jona sikabi da yegiiye sivitavenayowoyeni, na yaininagha yanununa iviraborabobo!

<sup>16</sup> Raghanina waga bagibagi damdi mmko sikita, na Yawe God sinagharena kirakiyi, noko kiiravine suwara sigabuna God biidi bi kate wiisuwona sibera touna biidi.

<sup>17</sup> Bi gegha da Yawe God yana sisiya bagibagine na ighana ghamana ipiika, bi raghanina Jona yegiiye siyitavenayowoyeni na ivitonani, da gabudara aroba bi nubabasu aroba na noko ighanina kamokamone imakae.

## 2

### *Jona yana pari Yawe God biidi*

<sup>1</sup> Raghanina Jona patana noko ighanina kamone na Yawe yana God biidi irupari. <sup>2</sup> Iwona bo,

“O Yawe God, yagu nuwabero ghamana kamone bi tam biidi arukwatu, na kuwonabodegu.

Bi wawayi raborabobodi yadi kubura kamonakinama wiiwiita kiiravine adou  
na tam kuwaiyanegu.

<sup>3</sup> Tam boga dumadumaye kuvitavenayowoyegu,  
da ayowogha anagho dibune,

meme yegii yana maragata tupana ivikenaviviregu,  
bi yam yabarata ghamanakidi tupadi na debaguve siyatamotamo gawowora.

<sup>4</sup> Tagu anoghosi da ware gwabimma kudarutavegu,  
bi gegha, akovi da kate yam Bare Kabikabikuwayina anakitamayeni.

<sup>5</sup> Bi yegii isowomumugu da gerubana yawiigu ayatavenina,  
bi boga dumaduma ivikenaviviregu,  
da watawata gayamigu sivrivivireni.

<sup>6</sup> Tagu ayori ayowogha koya kaye parapine.  
Bi noko kuburine avibiwa kabikabi wawayina,  
noko gawarine na matamketa gudu makewaghawaghasina.

Bi gegha da tam, Yawe yagu God kuviyawiiigu,  
da noko doguna wautapunama yawayawiiigu bi kukabiwiveramayigu.

<sup>7</sup> Bi raghanina ayaparoparoro,  
na Yawe God anoghosi,  
da arupari tam biidi,  
bi yam Bare Kabikabikuwayine kuwaiyanegu.

<sup>8</sup> Nokodi iiyawogha god wiiwiyaba sapeepetedi,  
na yam nuwamonika simiiri kubuteni.

<sup>9</sup> Bi kiiraviguve, na tam anakabepepim;  
tagu na tam anasuwarim,

bi avisuwona da nokodi sawara ayabera tam biidi na anabera.  
Yawe God, tam kawagha kuviyawiigu.”

<sup>10</sup> Raghanina gabudara viya sikovi, na Yawe God yana sisiya bagibagine na ighana, Jona kikire tepaye iguruwiitaveni.

### 3

#### *Jona, Yawe God ikabisisireni*

<sup>1</sup> Wasina bi Yawe God yana sisiya idaru mayeni Jona biidi. <sup>2</sup> Iwona bo, “Kabununagha bi kunagho kwanatu ghamana kana waghawagha Ninive, da name nokodi wawaya mmko sisiyina averem na kunawonedi.”

<sup>3</sup> Na Jona, Yawe God yana sisiya ikabisisireni, da ikabununagha bi inagho Ninive kwanatune. Kwanatuna na iragata kirakii, bi wawaya tana memeda iyapepewa rughuwoneni, na gabudara aroba bi iyikovi.

<sup>4</sup> Wasina bi Jona irughu kwanatune da gabudara tanagha iyapeepewa pom na wawaya biiyadi iyadimadima bo, “Raghanina gabudara 40 sinakovi muridiye, na Ninive sinibero.” <sup>5</sup> Wasina bi Ninive damdi God yana sisiya sivitumaghaneni, nokodi damdi na: wawaya kiikiwawodi bi iyowogha inagho wawaya wota tupadi, svinuwanoghonoghotu da kam siyiya, bi gara imimona siberana siviya, nokona iyiveveyana da toudi yadi bera berobrodima simiiri karonu.

<sup>6</sup> Raghanina Ninive kana kiwawo warana iwaiyaneni, na yana kiwawo abamakamakenama igeghomiiri da yana wiibadana garadi ikabitave-taveyana, bi wasadina gara imimonama sibera na iviyagha, bi yapukare ribana imakeyarayi, noko iyiveveyana da touna ivinuwapoya. <sup>7</sup> Wasina bi sisiya bagibagina iwonataveni Ninive damdi tupadi biiyadi iwona bo,

“Mmko sisiyina na tagu yami kiwawo da yagu babada gwabimiima. Tami tupami, bi yami ribiribi ghamaghamadi da gisigisidi yawata geawaki konakam bo konaniunana. <sup>8</sup> Wawaya tupami da ribiribi tupadi, na gara imimodi siberana toudima sinikasibabara. Bi wawaya tupadi nuwanuwadi toradima God biidi sinarupari bi tupadi yadi bera berobrodi sinamiiri kubutedi da bera kayotirana beradi sinakabitoura.

<sup>9</sup> Getayakovina, augunai da God noghotu inawamiri na yana nuwapughu ghamana inakabitore na getana rabobona.”

<sup>10</sup> Wasina bi raghanina God nokodi sawara sibera ikitadi bi yadi keda berobrodima simiiri wamira, na yana noghotu iwamiri da geiyiberodina ware iwonana naboni.

### 4

#### *Jona yana nuwapughu bi God yana kayowiiyayeyana*

<sup>1</sup> Bi Jona ivinuwapoya kirakii da God nokodi wawaya geiyiberodi na nuwanuwana ipughu. <sup>2</sup> Na irupari bo, “O Yawe God, raghanina tagu patana yagu kubura kamone, na awona da mmko iyatubugha, noko kiiravine tagu akabununagha bi avera ayanono Tasis kwanatune. Tagu akovi da tam na kayowiiyayeyana da wiinuwaghaneyana kana God, genuwanuwam iya-pughupughu yaininagha bi yam nuwamonika na makewaghawaghasina, bi gegha da yam noghotu kuwamiri da wawaya gekuyakasiwiiberodina. <sup>3</sup> Na noko kiiravine geyagu wiina da anamakena. Yawe God imiise kirakii da tagu ayarabobo, na yagu yawa kabitaveni.”



<sup>4</sup> Bi gegha da Yawe God iwonabodeyana bo, “Gegha iyamiise da mmko berana kiiravine nuwanuwam iyapughuna.”

<sup>5</sup> Wasina bi Jona noko kwanatune raghani matana yana nawae ikanibutaveni inagho da yobe ibera bi rogune imakeyowogha, da iyikoyakoyagha bi iyakita da awaki iyatubugha Ninive kwanatuna biidi. <sup>6</sup> Wasina bi Yawe God ibera da kii gisina nama igogo, bi igogo igae da iruragharagha na Jona sirogutawani da gabudara gwabinama kiirogu ivereni. Mmko ibera na Jona sinina isisira, bi ivinuwamiise kirakii basuna noko kiina kiiravine.

<sup>7</sup> Bi gegha, raghani ibori na God gamone na puwari kiina sunagha rughuwoneni na yivivi. <sup>8</sup> Raghanina gabudara igae, na God ibera da yanunu muyamuyana raghani matanama ivera na gabudara Jona gayamina irarayi da pinimina bi iyaparoro. Touna yana kayowana da iyarabobo na iwona bo, “Geyagakoyawana da anamakena, iyamiise kirakii da ayarabobo.”

<sup>9</sup> Wasina bi God, Jona iwoneni bo, “Gegha iyamiise da tam mmko kiina kiiravine parapa nuwanuwam inapughuna.”

Na Jona iwona bo, “Bada, tagu nuwanuwagu ipughu kirakii noko kiiravine akayokayoveni da anarabobo!”

<sup>10</sup> Bi gegha, Yawe God iwona bo, “Mmko kiina nubbasu tanagha kamone igogo bi raghani ibori na bada irabobo, tam gekuyakoyayi bo gekuyabera da iyagogo, bi gegha da irabobona kwiinuwapoyeni. <sup>11</sup> Bi kwanatu ghamana Ninive noghosina, na noko imiise tagu parapa iinuwauwaghaneni basuna nama na wawaya yadi koroto naboni 120,000 bi nabo, toudi iiyawogha na gesiyakovi da bera miisedi mebo bi bera berodi mebo, bi kate ribiribi peyaridi nama kamone samakamake!”

## Maika

### *Wonawiiakowa*

Wara mmko bukana kamone na toudi God yana keda rotomanidi kiiravidiye bi kate yana kayowana da yana wawaya bada naboni sinamaka. God, Maika ivineyi da yana peroveta bi yana sisiya ivereni da Jiuda damdi bi kate Isrel damdi iyiiwaraveredi. Touna yadi yabigogona, kabigeegeeyana, wiyaba bi gewiisuwone wawaya moyamoyakidi siiyabedi na kiiravine sisiyama iviaviyedi. Bi iwonedni da yadi bera beroberodima sinamiiri wamira bi God yana keda sinakivini.

Maika bada iwonakasiyaragha da Keriso inapiika bi kate meko kuburine inatubugha.

## 5

### *God ivisuwona da Bada, Betlihemma inapiika*

<sup>1</sup> Tami Jerusalem dammi, yami wiiyogha totomogha kokwatu wiitaghomidi.

Kada aviya sigawgwara wiikenavireda sikoyakoyagha da sinagoga.

Toudi kiima Isrel kana wiibadana nawanawana sinarouvi.

<sup>2</sup> Yawe God iwona bo, “Betlihem Iparata,\*

tam Jiuda kamone na kwanatu gisigisi kawagha,

bi gegha da tam gwabimma na wawaya tana inapiika da kiiraviguve Isrel inibadeni,

iiyabo na yana kayena inaveramagha inanagho raghani katamani-diye.”

<sup>3</sup> Noko kiiravine Yawe God, Isrel inakabidi da kadi aviya imadebadiye inatoredi,

bi patana inanaghonagho da raghanina wasike yiburaburawa bi inituwa na gabudarine.

Wasina bi wiibadana yana wawaya sivibaretaya na sinaveramagha magha da Isrel turaturadi yawata sinikapu mayedi.

<sup>4</sup> Bi raghanina Badana inapiikana, Yawe God yana maragatama yana wawaya inabodadi ware sip bodaboda yana sip yakoyakoyaidina naboni,

yana God, Yawe wiibadana ivereni na touna inabera.

Yana wawaya kadi aviya gwabidima sinamake nuwabeya,

basuna wawaya tupadi kubura debane na sinakabikarawayena kiraki-yeni.

---

\* **5:2:** Meboda noko Betlihem kana waghawagha tana bo kubura ghamana tana bi kamone na Betlihem kwanatuna (Ruti 4:11 kokita).

## Jakaraiya

### *Wonawiiakowa*

Wara mmko bukana kamone na God sawara tupadi yibadedi da kate yana wawaya yitarababaranedi na yisisiyeni, da maragata yavereveredi bi miisena yaberabera toudi biiyadi. God, Jakaraiya ivineyi da yana peroveta bi yana sisiya wawaya biiyadi iyiwaraveredi da gegha ere kumararayidi God siyabagibagiyei, da bada berabero wawayidi aro inaveredi bi yana wawaya na inakabiwiiveramayidi touna wosina biidi.

Jakaraiya iwonakasiyaragha da Keriso inapiika, bi wawaya sinasinighiyeni. Bi muriye na God yana wawaya waghata iniyawiidi bi Yawe God na kubura tupana kana kiiwawo.

## 9

<sup>9</sup> Yawe God iwona bo,

“Tami Zaiyon dammi parapa kovi nuwamiise,

bi Jerusalem dammi korukwatu gwaru.\*

Kokita, yami kiiwawo yapiipiika tami biiyadi.

Yana keda na rotomanidi, bi sawara tupadi igeeiwaiyidi, touna wawaya wawumina bi donki debane inageru bi inapiipiika.

Bi donki wotuna debane inageru, nokona donki yagarina natuna.

<sup>10</sup> Tagu, Isrel kamone seriyot da kate

Jerusalem kamone hosi, mekodi wiirouwa kamone sigerugeru na anakabitavetaveyana.

Bi wiirouwa sawaridi tupadi aniberodi,

yami kiiwawo nuwaruriri inapiikeneni dam tupadi biiyadi.

Yana wiibadana yegii nawane inadaguni da inanagho yegii nawane, bi kate Iparate rarimine da inanagho kubura tupana damone.”

## 12

### *Iiyabo sigwari na kiiravine dou*

<sup>10</sup> Yawe God iwona bo, “Nokodi wawaya iyawogha na Deivid nosinosina da kate wawaya Jerusalem kamone samakamake, na anaberadi da sininuwanuwaghaneyana bi kate rupari nuwasisirina anaveredi. Bi sinakitarona da sinakitagu, iiyabo sigwari da irabobona, bi kiiravine sinaduu ware nokodi iyawogha natudi nuwanuwadi iyarabobo da siyaduudovenina naboni. Bi sinaduu siyapa ware nokodi iyawogha natudi tubugha yainina iyarabobona naboni. <sup>11</sup> Noko gabudarine na nuwavisi da duudu Jerusalem kamone na inaragata kirakii, ware Megido anayine raghanina Hadad-Rimon kiiravine siyaduudu na naboni.”

## 13

### *Tamumuma koghataveyana*

<sup>1</sup> Yawe God Maragata Kirakiina iwona bo, “Raghanina noko gabudarina inapiika na name na wusira rarimina veraverana inatubugha meko Deivid

\* **9:9:** Mmkodi waghawagha yadi bata Zaiyon da Jerusalem na kwanatuna tanagha sisiyeni, bi gegha da Zaiyon na touna gawara meme Bare Kabikabikuwayina yamiimiriina yisisiyeni.

nosinosina da kate Jerusalem damdi inakoghadi, bi yadi tamumu da yadi berona inakoghatavedi.”

## God Warana Miisena Mak Igirumi

### *Wonawiiakowa*

Mmko bukana na Yesu yana bagibagi da yana wiiyeveveyana girumina dagudaguna. Wawaya iyyabo mmko bukana igirumina gegha kana waghawagha iyawonedana bi taparoro dagudaguna babadidi tupadi sinoghosi da Mak igirumi. Mak na gegha Yesu kana kivikivina yadi twelve bi kamodiye tana bi akowa damdi korotodi sigeruwana da touna Pita yawata Rounne simakae na Pita igeghomiiri da Yesu yana bagibagi da yana wiiyeveveyana waragututudi peyaridi Mak iwoneni. Na Mak nokodi waragututudi igiruma da wiigeruwana damdi Rounne siyakovi da Yesu na iyyabo bi awaki iberana.

Sisiya dagudaguna mmko bukana kamone yawonewoneda da “Yesu Keriso, God natuna warana miisena.” Mmko bukana kamone takita da Yesu maragata gwabine da bera iberana. Mmko takita na raghanina wawaya yiyevevedina, kanuma beroberodi wawaya gwabidima yaruk-wavina, wawaya gubagubadi yiyawiidi da yadi berona yanoghotavedi. Mak na Yesu yana bagibagi kiiravine igiruma kirakii, bi gegha yana wiiyeveveyana kiiravine iyagiruma kirakiina. Yiyeveveda da metagha Yesu korosiye irabobo da wawaya tupadi iyyawiidi bi metagha God raboboma ikabiwiigeghomiiri.

### *Jon Babataito idima*

*Mat 3:1-12; Luk 3:1-18; Jhn 1:19-28*

<sup>1</sup> Yesu Keriso, God natuna, warana miisena mma naboni yadagudaguni.

<sup>2</sup> Naghove waghata **peroveta** Aisaiya yana buka kamone igiruma da God ivisisiya iwona bo,

“Kowaiyana! Yagu sawariyonayona anawonataveni naghomiye ininagho da touna yami keda inagigiri.

<sup>3</sup> Wawaya mayabe yakwatukwatu yawonawona bo,

“Tami Bada kiiravine kokabunagha,

bi yana keda kovirotomani da inapepewa.’ ”

<sup>4</sup> Wasina bi Jon ipiika, mayabe wawaya iyabaabataitodi bi God warana iyadimedimeni iyawonewonedi bo, “Yami bera beroberodi kokabitoura bi konatubuwamira da God yami tamumu inanoghotatavedi, bi konababataito na inimatakira da yami beronama kotubuwamira.” <sup>5</sup> Wawaya Jiudiya da Jerusalem kamodima sikanibu Jon siyawaiyaneni. Yadi bera beroberodi siyimaghamaghatara bi Jon iyabaabataitodi Jodan rarimine.

<sup>6</sup> Jon kana kwama na, ribiribi kana waghawagha kamel ghunighuninama iberana bi iyakotekoteni, bi kana kiide na ribiribi bekanama iberana bi borine iviruvivireni. Bi nonowa kana kam na ghuro da manigewa. <sup>7</sup> Wasina, Jon nonowa iyisisiya bo, “Yagu maragata igisi. Wawaya muriguve yapiipiika na, touna yana maragata iragata kirakii. Tagu gegha kiimatanigu da anawasikuwaya bi kayena kana tourababara uravidi ayarupama. <sup>8</sup> Tagu rarimama abaabataitomi bi touna Kanuma Kabikabikuwayinama inababataitomi.”

*Jon, Yesu ibabataitoni**Mat 3:13-17; Luk 3:21-22*

<sup>9</sup> Noko raghanine Yesu Galili kubure Nasaret meyagiina ikuyoveni ipiika Jon biidi, bi Jon Jordan rarimine Yesu ibabataitoni. <sup>10</sup> Bi Yesu rarimama iyageegeena, ikitada abama itamotatara bi Kanuma Kabikabikuwayina, ayabo mayimayiyina iyayoyo touna biidi. <sup>11</sup> Bi God gamona abame iwona bo, “Tam na tagu natugu, iinuwayuyunem, bi tamve iinuwamiise.”

*Seitan, Yesu iruyaghani**Mat 4:1-11; Luk 4:1-13*

<sup>12</sup> Yaininagha Kanuma Kabikabikuwayina Yesu ivipora ikanibu mayabe. <sup>13</sup> Bi gabudara 40 Yesu mayabe iyamakamake na **Seitan** iyaruruyaghani da ware iyibekuni. Bi touna ribiribi dipa yawata siyamakamake, bi God yana aneyaneya sikoyayi.

*Yesu, wanowanota damdi ruwamaruwa ikwatuvedi**Mat 4:12-22*

<sup>14</sup> Herod, Jon irubiuveni murine na, Yesu inagho Galili kubure God Warana Miisena iyadimedimeni wawaya biiyadi. <sup>15</sup> Nonowa iyisisiya bo, “God yana raghani nada ipiika! God yawa woune yana wawaya inibadedi na inoratu. Yami bera beroberodima kotubuwanira bi Warana Miisena konigeruveni.”

<sup>16</sup> Bi raghani tana Galili sawana ririnagha ipepewa iyanono, da wanowanota wawayidi yadi bata ikitadi, Saimon da tiinaru Andru teya, sawae sewari siyitavenayowoyeni. <sup>17</sup> Na iwonedu bo, “Kopiika, kokivinigu. Bi aniyevemvi da wawaya konakonadi da tagu sinigeruvegu, metagha ighana sewarima kokonakonadi na naboni.” <sup>18</sup> Wasina bi, yaininagha yadi sewari sikuyowana bi sikivini.

<sup>19</sup> Bi kikiragha sinagho gerabarabana bi Zebedi natunatuna, Jemes da Jon yadi waga kamone sewari siyataratara bodaboda na ikitadi. <sup>20</sup> Bi yaininagha ikwatuvedi, “Kokivinigu.” Wasina bi, tamadinaki da yana bagibagi damdi waga kamone sikuyovedi bi Yesu sikivini.

*Yesu, Kanuma berona ivikanibuveni**Luk 4:31-37*

<sup>21</sup> Wasina, Yesu kana kivikivina teya Kaponiyam kwanatune siverakanibu, bi **wiiyawiiitaveyana gabudarine** na irughu **kabepepa barene** God warana wiiyeveveyana idaguni. <sup>22</sup> Wawaya yana wiiyeveveyana sivosokoveni, basuna touna iyiyevewedi na ere maragasina, gegha gwara wiiyeveveyana damdi naboni.\*

<sup>23</sup> Wasina, bi kabepepa barena kamone iyiyeveweyana, na tomogha kanuma berona itowatawani na irukwatu <sup>24</sup> iyawonawona bo, “Awaki tounii biidi kunabera, Yesu, Nasaret tomogha? Bo kupiika tounii kunakasiwiiberomii? Akovi da tam iiyabo, tam na God yana Wiivinevinegga Kabikabikuwayina tana.”

<sup>25</sup> Bi Yesu inawatagureni, iwona bo, “Kuviraborabobo, tomogha kuyoveni!” <sup>26</sup> Wasina, kanuma berona tomogha inuke kirakiiyeni, bi irakapara da ghamana bi ivikanibutaveni.

<sup>27</sup> Bi wawaya tupadi sivosokovena kirakiiyeni bi toudimani siyisisiya vivirana siyawonawona bo, “Mmko kokita? Mmkona wiiyeveveyana

**1:11:** Gen 22:2; Isa 42:1; Mrk 9:7    **1:14:** Mrk 6:14-29    \* **1:22:** Naghove waghata, God yana gwara Mosis ivereni da Israel damdi siyakabisisireni.

wouna ere maragasina. Mmko tomoyina maragata gwabine na kanuma beroberodi yawonedo na sakabisisireni.”<sup>28</sup> Yaininagha Yesu warana, Galili kuburina tupane wawaya siviwarareerebeni.

*Yesu, wawaya korotodi iviyawiidi*  
*Mat 8:14-17; Luk 4:38-41*

<sup>29</sup> Bi yaininagha Yesu kana kivikivina teya **kabepepa barena** sikuyoveni sinagho Saimon da Andru yadi bareye bi Jemes da Jon yawata sivitugwagwaridi. <sup>30</sup> Saimon rawananaki wasikena igubaga, sinina imuyamuya kirakii kepane iyakenakena, bi rotomanina Yesu siwoneni da touna metagha. <sup>31</sup> Irughu touna biidi, imana ikabi bi itainawiigeghomiiri. Yaininagha sinimuyamuya wasike ikuyoveni bi igeghomiiri da ikoyagha yaporidi.

<sup>32</sup> Gabudara iyowogha bi muriye ravidine, wawaya turadi gubagubagidi da iyawogha kanuma beroberodi sitowatawanidi na korotodi sipiikedi Yesu biidi.<sup>†</sup> <sup>33</sup> Bi kate wawaya tupadi noko kwanatune bare naghone sivitaghomidi. <sup>34</sup> Bi wawaya korotodi gubagegubage iviyawiidi, bi kanuma beroberodi wawaya gwabidima ivikanibuvedi. Bi kanuma beroberodi sakovi da touna iyabo na iwonedo bo, “Gegha konimaghamaghatara da tagu God natuna.”<sup>‡</sup>

*Yesu, Galiline idima*  
*Luk 4:42-44*

<sup>35</sup> Raghani kana didiguba iyoghoyeni, na Yesu igeghomiiri, bare ikuyoveni bi inagho kubura nigorovine meme wawaya gegha na God biidi iyarurupari. <sup>36</sup> Bi muriye Saimon turaturana teya sikanibu siyininoeni. <sup>37</sup> Bi sibanani na siwoneni bo, “Wawaya korotodi sitarakiiyanem.”

<sup>38</sup> Iwonabodedi, bo “Tana nagho meygii mududi mma riridae, bi God warana toudi biidi bada anadimeni. Touna kiiravine apiika.” <sup>39</sup> Wasina, Galili kuburina iverabouni God warana **kabepepa baredigha** iyarerereyi bi wawaya gwabidima kanuma beroberodi iyykanibuwana.

*Yesu, tomogha iviyawiini*  
*Mat 8:1-4; Luk 5:12-16*

<sup>40</sup> Raghani tana tomogha sinine gubaga korekore ikabi, na ipiika Yesu biidi bi ivituwapore oghogheyana bi ivipepeyana iwona bo, “Kunawiini tagu wiyawiguna, rubana kunimiiseyegu.”<sup>§</sup>

<sup>41</sup> Wasina bi, Yesu tomoyina ikita na nuwanuwana ivisi da ivikanighughuveni, na imana ikoghasi da ikabitowoyi bi iwona bo, “Wasina akayokayoveni da aniyawim. Yam berona avikovini.” <sup>42</sup> Bi yaininagha gubaga tomogha gwabine ikovi bi touna iyawamagha. <sup>43</sup> Bi Yesu sisiya bagibaginama iwonawiyoyowaneni bi iviporani, iwona bo, <sup>44</sup> “Wasina, kunagho. Wawaya getagu kiiraviguve kunawonedina. Rotomanina kunagho da **prist**

<sup>†</sup> **1:32:** Jius yadi wiyawiiitaveyana gabadarina na Fraide ravidye yadaguni da yanagho Satade ravidye yakovi. <sup>‡</sup> **1:34:** Yesu yakovi da kanuma beroberodi iyiwaghasinedi da toudi siyawona da touna God yana wiivinevnegha tana na wawaya siyabera towoyi bi siyakabi wiimiiri da wiyogha badana iynaghovedina naboni. <sup>§</sup> **1:40:** Jius yada gwara nununena, wawaya iyabo gubaga berona sinine na touna dadabuna bi gegha Jiu wawaya. Toudi gegha siyiwaghasinedi da wawaya sinidi gubagubagidi siyakabikabi towotowoghana. Wawaya dadabudi na gegha siyiwaghasinedi da pari barene siyakabepepa bo meygii kamone siyamake. Noko biidi wawaya dadabuna touna yayawa magha, bi God yiwaghasineni da wawaya teya sinamake bi pari barene sinakabepepa.

biidi, bi kunidebena mayem. Bi Mosis yana gwara nunune kunasuwara bi noko iniyevevedi da tamna kuyawa.”\*\*

<sup>45</sup> Bi gegha, tomogha ivisuwii bogae wawaya korotodi biyadi iyisisiya awaki touna biidi itubughana, bi kubura tupana warana iyarererei. Wasina noko kiiravine gerubana da Yesu debagha kwanatu kamodiye iyarughuna, bi kubura makewapawapadiye iyamakamake. Bi wawaya kubura tupadima toudimani siyapiipiika touna biidi.

## 2

*Yesu, tomogha digadigana iviyawiini*

*Mat 9:1-8; Luk 5:17-26*

<sup>1</sup> Yesu kana kivi kivina teya siveramagha Kaponiyamma. Bi gabudara viya sikovi murine, na wawaya siwaiyana da touna bareye na <sup>2</sup> koroto sivitaghomidi name, da getana gawara bare kamone iyamakamakena, kate matamketa naghona teya. Bi God warana toudi biidi iyadimedimeni. <sup>3</sup> Bi wawaya ruwamaruwa sipiika touna biidi, tomogha imana da kayena raborabodi ritoma sikawari. <sup>4</sup> Bi wawaya sikoroto kirakii da simiiri babaridi, na gerubana tomoyina siyapiikeni Yesu biidi. Na toudi maghatare teteboruborugha sigae bare kubune, bi katovina muduna sikabitavetaveyana, meme roguna Yesu iyamiimiri. Wasina bi, bare kubune bonagha sibera ikovina, tomogha ere ritona sivionayi iyowogha naghona. <sup>5</sup> Wasina bi, yadi wiitumaghana ikita, na tomoyina iwone ni bo, “Natugu, yam berona anoghotataveni, bi God kate gegha aro inaverem.”

<sup>6</sup> Nama God yana gwara kana wiyeveveyana damdi siyamakamake. Na toudimani nuwanuwadiyena naboni siyanuwawagiura, <sup>7</sup> “God touna kawagha bera beroberodi yanoghotataveyana. Awaki biidi mmko tomoyina naboni iyisisiya? Touna God yigiboyi, yawonawona da God teya sivikoupopo.”

<sup>8</sup> Yaininagha Yesu nuwanuwana kamone damina ikabi, bi iyakovi da toudi awaki siyanoghonoghosi, na iwone ni bo, “Awaki kiiravine nuwanuwamiye naboni konuwawagiura?” <sup>9</sup> Meko sisiyina gegha iyapiropirona, tomogha imana da kayena raborabobona tanawoneni bo, ‘Yam tamumu anoghotataveni,’ bo tanawona bo, ‘Geghomiiri yam kepana kabi bi kunapepewa?’ <sup>10</sup> Noko biidi bera tana anabera da tami konakovi da God, yana **Wiisuwona Tomoyina** maragata iveregu, da bera beroberodi ananoghotatavedi bi kate wawaya mmko kuburine aniyawidi.” Wasina bi tomoyina iwone ni bo, <sup>11</sup> “Awona, geghomiiri, yam kepana kabi bi kunagho bareye.” <sup>12</sup> Wasina, bi wawaya tupadi siyakitakita bi tomoyina igeghomiiri, bi yaininagha yana kepana ikawari bi ikanibutaveyana. Tupadi sivosokoveni bi God sikabepepi, bi siyawonawona bo, “Gegha meme bera naboni kayakitana.”

*Yesu, Livai Ivineyi*

<sup>13</sup> Yesu Kaponiyam kwanatuna ikuyovena mayeni bi kana kivi kivina teya Galili sawana ririnagha sipepewa siyanono. Na koroto ghamana sipiika touna biidi, bi God warana iviyavevedi. <sup>14</sup> Ipepewa inagho gerabarabana, bi Livai ikita, touna Arupiyas natuna. Yana bagibagi barene iyamakamake, bi teks iyayuyuna. Yesu iwone ni bo, “Kivinigu da kagu kivi kivina.” Wasina igeghomiiri bi inagho da ikivini.

\*\* 1:44: Prist touna inisuwona da tomogha kana gubaga yakovi.



<sup>15</sup> Muriyena, Livai yana bareye kamkena iyakamkam. Teks yuyuna da wawaya berodi korotodi na Yesu siyakivikivini nabo bi mabo, bi Yesu da kana kivikivina teya yawata siyakamkam.\* <sup>16</sup> God yana gwara kana wiiyeveveyana damdi na toudi **Perisis** yadi wawaya mududi noko berana sikita. Bi Yesu sikita teks yuyuna da wawaya berodi yawata siyakamkam, na kana kivikivina siwonedi bo, “Awaki biidi teks yuyouna da wawaya beroberodi teya sakamkam?”

<sup>17</sup> Yesu iwaiyana bi muriye, iwonedo bo, “Wawaya yawawawiidi na gedokta siyakayokayoveni. Gegha, gubagubagidi toudi dokta sakayoveni.” Bi iwona bo, “Apiika na gewawaya miisedi anakwatuvedina, bi apiika iiyawogha bera berodi saberaberana anakwatuvedi.”

### *Bera katamanidi da wiiyeveveyana woudi*

<sup>18</sup> Gabudara tana, Jon **Babataito** kana kivikivina da **Perisis** mududi kam siyiya. Wawaya mududi sipiika Yesu biidi bi siwoneni bo, “Jon kana kivikivina da Perisis kadi kivikivina siyiya, kam gesiyakamkamna. Awaki kiiravine kam kivikivina patana sakamkam?”

<sup>19</sup> Bi Yesu iwonedo bo, “Memeda tomogha wasike yarawarawayi, na turaturana gekamsiniya memeda touna patana yawatana, bo? Gegha. Touna yawatana, kam gesiniyana basuna toudi sinuwamiise patapata. <sup>20</sup> Bi raghani murine, kana aviya sinakabitavenina. Nokodi raghanidiye, na toudi kam siniya, basuna toudi sinuwapoya.”

<sup>21</sup> Bi kate iwona bo, “Sawara wouna apiikeni, da gegha yami kiki yawata inikoupopoveni. Gegha iiyabo kwama wouna pinimina iyakabi da kwama katamanine iyatupaghiri. Bi naboni inaberana, muriye inarubotona kwama pinimina inatapikokoma na kwama wouna pinimina inatamogosira da kwama katamanina inagosiri, na bonayina inaragata kamokamogha. <sup>22</sup> Naboni bada, gegha iiyabo wain wouna iyiviwayi wain kadi kabikabiwiitaghoma ribiribi bekadima saberana katamanidi kamodiye. Inaberana, noko wain iniposi da kabikabiwiitaghoma inatamobewara, basuna gerubana inakasiroroni, raghanine wain inapuro bi inaruruwana. Noko kiiravine wain da kabikabiwiitaghoma iniberodi. Gegha, wawaya na wain wouna, kabikabiwiitaghoma woune siniwagha na inakasiroroni.”

### *Yesu na Wiyawiiitaveyana Gabudarina kana Bada*

<sup>23</sup> **Wiiyawiiitaveyana gabudarina** tana Yesu kana kivikivina yawata wit kwabuna kamonagha sirughuwona. Bi toudi siyanono, na kana kivikivina wit kamdi siyapunepuneka kam biidi. <sup>24</sup> **Perisis** mududi sikitadi noko berana siyaberabera, na Yesu siwoneni bo, “Kita, kwakovi da God yana gwara yigesa, da wiiyawiiitaveyana gabudarine bagibagi gegha. Bi awaki biidi sabagibagi?”

<sup>25</sup> Yesu iwonabodedo bo, “Buka kamone sigiruma da awaki Deivid ibera kam ikayovenina, touna yana wawaya teya vitonana sirabobona. Tami waragututuna kokabiyavi bo, bi awaki kiiravine yana basuna gekoyanoghonoghosina? <sup>26</sup> Deivid irughu God yana bareye bred kiiravine. Abiyata, touna **prist** kiikiwawona yana gabudare, bi nokodi bred nada God biidi isuwara. Prist wiibadadi toudi kawagha nokodi bred sakamkam,

\* **2:15:** Mosis, God yana gwara igirumi, da Perisis mmkodi gwaradi sakabi sisirena yaporidi. Toudi bada Jius yadi kiki mududi sakabi sisirena yaporidi. Siwona da wawaya iiyawogha mmkodi gwara gegha siyakabikabi sisireyana yapora, na toudi wawaya berodi. **2:26:** 1 Sa 21:1-6

bi Deivid bred mududi ikam, bi yana wawaya mududi iveredi.”<sup>27</sup> Yesu iwonenena mayedi bo, “God wiiyawiitaveyana gabudarina itore, na wawaya kiiravidiye da iniwiitedi, gegha wawaya iyaberadi da wiiyawiitaveyana gabudarina kiiravine siyiwiitenina.”<sup>28</sup> Noko biidi, God yana **Wiiuwona Tomoyina**, na tagu wiiyawiitaveyana gabudarina kana Bada.”

### 3

*Yesu, tomogha ima raborabobona iviyawiini*

*Mat 12:9-14; Luk 6:6-11*

<sup>1</sup> **Wiiyawiitaveyana gabudarina** tana Yesu iveramagha irughu **kabepepa barene** bi tomogha imana raborabobona ikita nama iyamakamake. <sup>2</sup> Na **Perisis** yadi kayowana da siyiawuwani na siyaruruwiiteteni bi siyakita da noko tomoyina iyyawiini wiiyawiitaveyana gabudarine. <sup>3</sup> Bi Yesu tomoyina iwoneni bo, “Piika, wawaya naghodiye kunamiiri.” <sup>4</sup> Bi kate nokodi wawaya ivitarakiyanedi iwona bo, “Meko sirana imiise wiiyawiitaveyana gabudarine: Miisena tana bera bo berona tana bera? Tani yawa bo tanakasunugha?” Bi getana iyyabo iyawonabodenina. <sup>5</sup> Na Yesu nuwanuwana ipughu bi ikita wiiveravera. Toudi tainadi sikuru na touna ivinuwapoya na tomogha imana raborabobona iwoneni, “Imam kuroroni inakanibu.” Na imana ikoghasi ikanibu na iyawa.

<sup>6</sup> Wasina, Perisis yaininagha sikuyoveni bi sinagho kiiwawo Herod turaturana\* biiyadi bi keda sivinogha da metagha Yesu siyiraboboni.

*Yesu, koroto ghamana sikivini*

<sup>7-8</sup> Wasina bi, Yesu kana kiviikivina yawata siveramagha sawa kikirine, na Galilima koroto ghamana sikivini sinagho. Wawaya korotodi siwaiyana da **berakayowiiwiyaka** iyaberabera, na wawaya Jiudiyama, Jerusalemma, Idumeyama, bi kwanatu mududi Jodan rarimina nawane bi Taya da Saidon kwanatudi riridigha tupadi sipiika. <sup>9-10</sup> Wawaya korotodi nada iviyawiidi, na gubagubagidi mududi siyibusura da yadi wiina Yesu siyakabitowoi. Na kana kiviikivina iwonedni da waga tana sinakabigubeni touna kiiravine, da gewawaya sinagwagwarina. <sup>11</sup> Raghanine kanuma beroberodi wawaya siyibadedi bi sikita, na naghone sivituwapore oghogheyana bi sirakapara, “Tamna God natuna!” <sup>12</sup> Bi Yesu sisiya bagibaginama iwonedni da gegha siyisisiya da touna iyyabo.

*Yesu, apasol ivineyidi*

*Mat 10:14; Luk 6:12-16*

<sup>13</sup> Yesu koyae igae bi tomotomogha ikayovedina ikwatuedi, sipiika touna biidi. <sup>14</sup> Bi tomotomogha yadi twelve ivineyidi da touna teya siyamakae bi siyapepewa na ikwatuedi toudi **apasol**. Bi iwonedni bo, “Yagu wiina da yawata tana makae, bi raghani murine aniporami konakanibu da wawaya biidi wonagu koniwarareerebeni.” <sup>15</sup> Bi maragata iveredi da kanuma beroberodi wawaya gwabidima siyikanibuedi. <sup>16</sup> Nokodi yadi twelve ivinegha na kadi waghawagha mma naboni:

Saimon (Yesu, iviwaghawaghayeni da Pita),†

\* **3:6:** Herodiyans Herod turaturana toudi Jius damdi, bi Roume tamudu damdi yawata siyisisiya bi siyabagibagi, kiiwawo Herod (Herod Antipas) yana wiibadana rogune. Na Jius da Perisis siyanoghonoghoti bi siyigeruwana da toudi wawayidi, (Herodiyans) Herod turaturana na yadi kubura siyavereveyana. **3:9-10:** Mrk 4:1 † **3:16:** Pita yana basuna akima.

17 Zebedi natunatuna Jemes da tiinaru Jon, Yesu iviwaghawaghayedi Boaneges (yana basuna warikeyakeya natunatuna),

18 Andru,  
Piripo,  
Batoromiu,  
Matiu,

Tomas,  
Jemes, Arupiyas natuna,  
Taidiyas,

Saimon touna Zelot wawaya‡

19 bi Jiudas Iskariyot (touna ivikedawaga da Yesu sinaburavi).

*Wawaya siwona da Yesu yana maragata na Seitan gwabinama ipiika  
Mat 12:22-32; Luk 11:14-23, 12:10*

20 Yesu yana **apasol** yawata sinagho bare tane bi koroto ghamana bada siriyena mayeni, na gerubana da siyakam. 21 Yana rakaraka noko sisiyina siwaiyaneni na siwona bo, “Touna ineghanegha,” bi muriye na sipiika da siyarutayini.

22 God yana gwara Mosis iverenina kana wiiveveveyana damdi, mududi Jerusalemma siyowogha bi siwona bo, “Belsabub, touna na kanuma beroberodi kadi bada ghamana na Yesu yibadeni! Bi touna yana maragate na Yesu kanuma beroberodi yikanibuedi.”

23 Wasina bi, Yesu, gwara kana wiiveveveyana damdi ikwatuvedu bi miibama iwonedu bo, “Metagha bi **Seitan** inageghomiiri da Seitan inikanibuvuni? 24 Memeda kwanatu tana inarutotoni damvedamve bi toudi siyogha vivirana, na noko kwanatuna gegha inamiiri wiimaragatana.

25 Bi rakaraka tana yayarayi da damvedamve, bi toudi siyogha vivirana, na noko rakarakana gegha inamiiri wiimaragatana. 26 Bi wasina, memeda Seitan yana dam inayarayi bi siniyogha na gesinamakena bi toudi sinaroukwa. 27 Seitan kana miiba waragututuna tana mma: Getana iiyabo rubana tomogha maragasina yana bareye inarughu da yana sawara inayapina, da dagudagunena noko tomoyina inaghira tawatawani, bi muriye na yana bareye inayapi. 28 God wawaya bera berodi sabera bi kate siwaghawagha beroveni na tupadi inanoghotatavedi. 29 Bi iiyabo Kanuma Kabikabikuwayina iniwaghawagha beroveni, na God noko berona gegha inanoghotatavenina, bi yana berona inamakewaghata.” 30 Yesu naboni iyisisiya na basuna Kanuma Kabikabikuwayina yana maragate kanuma beroberodi iyanibuedi, bi toudi Kanuma Kabikabikuwayina siyiwaghawagha beroveni siyawonawona bo, “Touna kanuma berona itowatawani.”

*Yesu yana rakaraka waghata*

*Mat 12:46-50; Luk 8:19-21*

31 Yesu sinananaki da warewaresina siverakanibu, bi maghatare siyamiimiiri, na wawaya tana sivipora da touna iyawoneni. 32 Koroto ghamana sigwagwari siyamakamake, na nokodi wawayidi mududi siwoneni bo, “Sinamnaki da warewaresim maghatare sakayokayovem.”

33 Bi iwonabodedi bo, “Sinagunaki iiyabo, bi warewaresigu iiyawogha?”

34 Wasina, ikita wiipatedi da nokodi wawaya simakegwagwari na iwonedu

‡ 3:18: Zelot yana basuna, wawaya ribana mududi yadi kayowa na da Roume babada yawata siyiaviya.

bo, “Kowaiyana! Mmkodi na sinagunaki bi warewaresigu! <sup>35</sup> Iiyabo God yana wiina inabera na touna waresigu, nughuguru bi sinagunaki.”

## 4

### *Tanawa ruwamaruwa miibidi*

<sup>1</sup> Yesu Galili sawane\* wiiyeveveyana idagu mayeni. Wawaya korotodi sinagho iyisisiyana na siyawaiwaiyana, sikoroto kirakii, na touna wagae igeru bi imakekira bi wawaya rarima ririne siyamiimiiri. <sup>2</sup> Miiba sisiyidi ivisisiya, bera peyaridi iyivevevedi. Miiba sisiyidi iwonedo bo, <sup>3</sup> “Mmko kowaiyaneni, tomogha tana kana tarana kamone tanawa iroveni, bi pei ivirubusareni. <sup>4</sup> Pei mududi keda ririne siririgha, na manu sipiika sikam. <sup>5</sup> Pei mududi tanawa akakimine siririgha, meme dobodobo gegha ghamana, na nokodi pei sirugogo yaininagha, <sup>6</sup> bi ramramdi gesiyay-owogha kirakii, na raghanina gabudara igae bi irarayidi, na gogodi sivivi. <sup>7</sup> Pei mududi dinamona iyiyodi kamodiye siririgha, bi sigogo sigae na pei sirogutawanidi na gesiyuwaghana. <sup>8</sup> Bi pei mududi tanawa miisene siririgha, na sigogo yapora kiidi mududi sitaveyana na 30, mududi 60 bi mududi 100.” <sup>9</sup> Bi iwonedo bo, “Memeda ere tainamina, awaki awonemina kowaiyana.”

### *Yesu yana wiimiiba basuna awaki*

*Mat 13:10-17; Luk 8:9-10*

<sup>10</sup> Noko murine Yesu kana kivikivina yadi twelve da wawaya mududi miiba kiiravidiye sivitarakiyana.

<sup>11</sup> Iwonabodedi bo, “Tami avineyimi na sisiya kowoyidi anawonemi da metagha God wawaya keda woune inibadedi, bi maghatara damdi geanawonena yaporidina, bi miibama anawonedi. <sup>12</sup> Anabera da God yana **peroveta** naghove waghata igirumina inarumaghatara.

‘Patana sinakitakitawiivera  
bi gerubana sinakitana,  
bi sinawaiwaiyana  
bi gesinakovina,  
kate bi sinamake karona,  
na yadi beronama ananoghotatavedi.’ ”

### *Tanawa ruwamaruwa miibina yana basuna*

*Mat 13:18-23; Luk 8:11-15*

<sup>13</sup> Yesu ivitarakiyanedi bo, “Tami mmko miibina yana basuna kwakovi? Metagha, bi, tami miiba mududi gekoyakakowana? <sup>14</sup> Upi tomoyina pei yirubusarenina, bi wawayina touna God warana wawaya biidi yarererei.

<sup>15</sup> Wawaya mududi na naboni ware pei keda ririne siririghana - sisiya sawaiyana, bi **Seitan** yapiika na sisiyina yakabitaveni. <sup>16</sup> Wawaya mududi na ware tanawa akakimina naboni - sisiyina nuwamiiseye sawaiyaneni <sup>17</sup> bi ramramdi gegha, na gesiyamakamake wiigurina. Sisiya kiiravine na, nuwabero bo wiikayotaketowana sapiikana raghani tana sabeku.

<sup>18</sup> Wawaya mududi na ware tanawa meme dinamona iyiyodi sagogona naboni. Mmkodi wawayidi sisiya sawaiyana, <sup>19</sup> bi yawa nuwapoyina, moura nuwayuyunina mekodi siyabedina, bi kate bera mududi sarughu kuridina sisiya sarogurogu tawanidi na, gegha siyuuwaghana. <sup>20</sup> Tanawa

\* **4:1:** Galili sawana na kana kita ware boga tarakibubuna. Wawaya wagagha debane siwagawaga bi kate ighana saburaburawa, bi gegha da noko rarima wota gegha yegii.

miisena na naboni ware wawaya sisiya sawaiyana, sakabisisireni na suwagha, mududi 30 mududi 60, bi mududi 100.”

<sup>21</sup> Yesu iwonedo bo, “Da name meyani wawaya kibe yakabi yapiika dabira kamone bo kenakena kemana rogune yatore? Gegha, kibe na kadi miimiiri debane yatore, <sup>22</sup> noko kiiravine yawa kowoyidi tupadi naboni, na anakabiwiimaghataridi debae, bi bera kasikasitawanidi naboni, na anatatetavedi. <sup>23</sup> Memeda ere tainamina kowaiyana.”

<sup>24</sup> Bi toudi iwonedo bo, “Koviraborabobo bi konuwagiura, kowaiyana wiimasi na tami konakowa kirakii. <sup>25</sup> Yagu sisiya basuna konakovina aniwiitemi da konakowa yapora. Bi iyyawogha gesiyakakovina, akowa gisina gwabidiyena siniwapeni.”

### *God yana wiibada yagogogo*

<sup>26</sup> Yesu iwona bo, “Mmko waragututuna, na metagha God yana wawaya inibadedi na yadagudaguni. Tomogha kana tarane pei iwavi. <sup>27</sup> Nubabasuve yakenakena bi gabudare na yabagibagi, na nonowa pei sagogogo, bi tomoyina geiyakakovi da metagha sagogogo. <sup>28</sup> Tanawa touna kawagha yaberana kiidi sagogo, dagudagune, na sakarapumka da gisidi, bi kiidi saragata, na suwagha sakasiyuyu. <sup>29</sup> Uwadi sitora siyamenameni, na tomogha kabipura idaguni.”

<sup>30</sup> Yesu iwona bo, “Awaki miibidima anawonemi, da metagha God wawaya inibadedi na yadagudaguni? <sup>31</sup> Noko naboni ware aveya basuna. Bi basuna na igisi kirakii gebasu mududi naboni bi wawaya sawavi, <sup>32</sup> bi yagogogo, yaragata kirakii gekiiuwa mududi naboni, bi ragharaghana saragata kirakiina rubana da manu kadi kema rogune sinayoghana.”

<sup>33</sup> Yesu miiba waragututudi peyaridi mma naboni wawaya iwonedo, awaki siwaiyana na rubadiye, bi gesiyawaiyana kamoghana. <sup>34</sup> Touna miiba waragututudi kawagha ivisisiya, bi raghanina kana kivikivina yawata na, bera tupana yawonena yaporidi.

### *Yesu, yanunu maragasina ikabiwiidowu*

<sup>35</sup> Noko gabudarina, ravidie, Yesu kana kivikivina iwonedo bo, “Tana towawona sawa nawane.” <sup>36</sup> Touna patana wagae, bi sigeru da touna yawata sikabisitowawona. Sitouyana koroto ghamana sikuyovedi, bi waga mududina yawata sinagho. <sup>37</sup> Yanunu ghamana iyatapitapi bi yabarata waga iyarurouvi, na rarima wagae iyarughurughu. <sup>38</sup> Name waga murine na Yesu ivikasepa iyakenakena. Kana kivikivina sikasiwiimataki siwona bo, “Abawiiyeveyana, touda pinimina bi tana rabobo. Tam noko kwanoghonoghosi bo?”

<sup>39</sup> Igeghomiiri bi yanunu iwoneni bo, “Kiraborabobo!” Bi yabarata iwonedo bo, “Kovinighorowa.” Yanunu ikabitoura na yabarata sivinighorowa. <sup>40</sup> Bi iwonedo bo, “Awaki kiiravine konaghara? Bo gegha koyitumaghaneguna?”

<sup>41</sup> Toudi sinaghara kirakii na siwona bo, “Agii mmko awaki tomoyina? Gemeyani wawaya naboni tayakitakitana, iyyabo mmkodi **berakayowiiwiyaka** iyaberaberana. Bi maragata gwabine na yanunu da yabarata yawonedi na siraborabobo, bi sikabisisireni!”

## 5

*Yesu, kanuma beroberodi ivikanibuvedi*  
*Mat 8:28-34; Luk 8:26-39*

<sup>1</sup> Yesu kana kivikivina teya sipiika Galili sawana nawane, Gerasa damdi yadi kubure. <sup>2</sup> Bi wagama itarakapoka wota na, tomogha epamana bonayina kamodima ikanibau, meme wawaya raborabobodi siyadogudogudina. Mmko tomoyina kanuma berona iyibadeni, <sup>3-4</sup> getana iinba rubana da iyakabiwiipikana raghani ipeyari kayena da imana seinma saghira, bi nonowa seinma sanigori, na nigora yayaragha, na gerubana iiyabo iyanigoratawanina. <sup>5</sup> Raghani da nubabasu koya boridigha iyapeepewa wapawapa, iyakabikabida bi akimama iyarigharigha mayeni, bi epamana bonayidi kamodiye iyamakamake. <sup>6</sup> Touna Yesu vimenaki ikita na iverainagho naghone ivituwapore oghogheyana, <sup>7-8</sup> bi Yesu tomoyina iwoneni bo, “Kanuma beroberomi kokanibutaveni!”

Bi tomoyina ikabida gwaru, “Yesu, God kiidamo kirakiina natuna! Awaki biidi tagu kwawiiwiinegu? God waghawaghane, ipepeyana tam biidi, gearo kunavereguna.”

<sup>9</sup> Yesu ivitarakiyaneni bo, “Kam waghawagha iiyabo?”

Iwonabodeni bo, “Toumii kapeyara kirakii, na kagu waghawagha na ‘Yawo.’” <sup>10</sup> Touna patana iyipeyana tupetupeyana da Yesu kanuma beroberodi noko kuburinama geiyiporatavedi.

<sup>11</sup> Bi nama riridiyena waghita yawodi, koya borine siyakamkam, <sup>12</sup> na kanuma beroberodi Yesu sivibabiini bo, “Waghita biiyadi kuviporami, kanarughu.” <sup>13</sup> Iviwaghasinedi na kanuma beroberodi tomogha sivikanibutaveni bi waghita kamodiye sirughu. Yawo tupana yadi 2,000 tarapakove sivera siyowogha sawa kamone da siniudona.

<sup>14</sup> Waghita kadi bodaboda tomotomoyidi sivera sinagho, da kwanatu ghamana damdi siwoned, bi kate meyagii tupadi riridiye. Wawaya sinagho awaki itubughana siyakita, <sup>15</sup> bi sipiika Yesu biidina noko tomoyina naghove kanuma beroberodi yawona ikabina sikita. Nama iyamakamake ere tarasowona, bi iyanuwanuwagiura wiimasi, na toudi sinaghara. <sup>16</sup> Wawaya iiyawogha sikitana turadi siwoned da awaki itubugha kanuma beroberodi tomogha siyibadenina da kate waghita biiyadi. <sup>17</sup> Noko kiiravine Yesu sivibabiini da yadi kubura iyakuyoveni.

<sup>18</sup> Raghanina Yesu wagae iyagerugeru na tomoyina kanuma beroberodi gwabine siyamakamake na, Yesu ivibabiini da yawata siyanagho.

<sup>19</sup> Bi Yesu geiyiwaghasineni, bi iwoneni bo, “Kuveramagha yam rakaraka waghata biiyadi, bi kuwoned da Bada bera ghamanakina tam kiiravimve iber, bi metagha touna ivinuwayuyunimna.” <sup>20</sup> Noko kiiravine tomoyina iveramagha kwanatu yadi 10 kamodigha, iyimaghamaghatara awaki Yesu touna biidi iber, bi tupadi iiyawogha siwaiyana na sinuwagiura kirakii.

*Mmko waragututuna kubura tane itubugha meme wawaya na toudi gegha Jius. Touna takovi basuna waghita peyaridi name. Naghove God yana sira Mosis iverenina, iwona da waghita toudi gegha ribiribi miisedina, na Jius gegha waghita siyakabitowogha bo iyuvina siyakanina.*

*Mmko yawonawona wiiakovida, da awaki biidi Yesu tomogha iwoneni da yana rakaraka iyawoned awaki God touna biidi iber. Raghanina Yesu Jius kamodiye na wawaya iwoned da turaturadi gegha siyawoned da touna iviyawiidi.*

*Yesu, Jairas natuna wasike da wasike gubagubagina iviyawiidi*  
*Mat 9:18-26; Luk 8:40-56*

<sup>21</sup> Yesu wagagha sawa itowawonen bi ipiika nawane, bi patana kikire na wawaya korotodi sigwagwari. <sup>22</sup> Tomogha tana ipiika touna biidi, kana

waghawagha Jairas, bi touna **kabepepa barena** kanakoyakoyagha. Jairas, Yesu ikitana kayene ivituwapore oghogheyana. <sup>23</sup> Bi kate ivibabiini iwona bo, “Natugu wasike gisina yaraborabobo, piika da imam debane kunatore da inayawa bi inamakae.” <sup>24</sup> Na Yesu yawata sinagho. Bi wawaya korotodi sikivini, na toudi ririnagha sigwagwari.

<sup>25</sup> Wasike magurina tana nama, kubuwiiipum ikabi da bodu 12 sikovi. <sup>26</sup> Yana mane tupana dokta biiyadi ivitaveni, bi gerubana da siyiwiiteni, patana geiyidami bi gubagina iragata kamokamogha. <sup>27-28</sup> Yesu sisiyina iwaiyaneni na inoghotamayeni, “Memeda kana kwama anakabitowogha-wosi na anayawa.” Na koroto basudigha iveravivira murine bi kana kwama ikabitowoyi. <sup>29</sup> Iyakabitowoyi na yaininagha kubuwiiipum ikanakana, bi sinina kamone ividami da gubaga ikovi.

<sup>30</sup> Yesu damina ikabi da maragata ikanibutaveni na koroto basudiye imiiri wamira bi iwona bo, “Iiyabo kukwama ikabitowoyi?”

<sup>31</sup> Kana kivikivina siwoneni bo, “Kukita, wawaya tupadi sigwagwarim, bi metagha na kuwona da, ‘Iiyabo ikabitowoyigu?’”

<sup>32</sup> Bi ikitawiininogha, da yana wiina iiyabo ikabitowoyina iyakita. <sup>33</sup> Wasike iyakovi da awaki touna biidi itubugha na inaghara bi ikiroro, na ipiika Yesu naghone ivituwapore oghogheyana bi bera tupana ivisuwoneni. <sup>34</sup> Yesu wasikena iwoneni bo, “Natugu, kuvitumaghanegu na kuyawa, kam gubaga ikovi, nuwamiiseye kunagho.”

<sup>35</sup> Yesu patana iyisisiya, bi wawaya mududi yona sipikeni Jairas yana barema bi siwoneni bo, “Natum ikuyovem. Abawiiyeveveyana gekunitaina irirenina.”

<sup>36</sup> Yesu taina damonama noko sisiyina iwaiyana na Jairas iwoneni bo, “Gekunanagharana, kitumaghanena wosigu.” <sup>37</sup> Yesu, wawaya mududi geiyiwaghasinedi da yawata siyanagho bi Pita, Jemes da waresina Jon ikabidi da toudi kawagha sinagho. <sup>38</sup> Jairas yana bareye sikanibu, na Yesu wawaya korotodi ikitadi, sigiirara siyaduudu bi kate siyasiyasiyapa, <sup>39</sup> irughu bareye bi iwonedo bo, “Awaki biidi kwiinuwapoya bi koduudu? Simira gegha iyarabobona - touna yakenakena wota.”

<sup>40</sup> Bi wawaya simaniveni, bi Yesu simira sinananaki, tamananaki da kana kivikivina yadi aroba ikabidi, bi wawaya muduna iviporadi sikanibu, bi toudi sirughu bare kamove, meme simira iyakenakena. <sup>41</sup> Yesu wasike gisigisi imana ikabi bi iwoneni bo, “*Talita, kum!*” yana basuna, “Wasike gisigisi, awonem da geghomiiri!”

<sup>42</sup> Rotomanina igeghomiiri bi iyapeepewa, (bi touna kana bodu 12). Toudi sinokeni bi sivosokoveni. <sup>43</sup> Yesu iwonawiiyoyowanedi da awaki sikitana gegha wawaya siyimaghamaghataredi bi iwona bo, “Simira kam kovereni inakam.”

## 6

### *Nasaret damdi, Yesu sivisinighiyyeni*

<sup>1</sup> Yesu kana kivikivina teya noko meyiina sikuyoveni bi siveramagha yana ragata kwanatune. <sup>2</sup> **Wiiyawiiitaveyana gabudarine** na wiiyeveveyana **kabepepa barena** kamone idaguni. Wawaya korotodi nama; bi siwaiyanenina tupadi sivosokoveni. Sivitarakiiyana vivirana, “Meme noghota tupadi iyouna?” bi “Metagha da iyakowa kirakii da

**berakayowiiwiyaka** yabera?”<sup>3</sup> Na siwonena mayedi bo, “Touna abayoghayoghana kawagha, bo Meri natuna bi Jemes, Jousep, Jiudas bi Saimon waresidi iyarokona. Bi nughunughuna yoghoyogho mma samakamake, bo?” Na toudi sivilinighiighiyeni.

<sup>4</sup> Yesu iwonedni bo, “Kubura mududi wawayidi, **peroveta** sakabikuwayedi, bi yadi meyangii waghata wawayidi, bi turaturadi da kadi dam gesiyakabikabikuwayedina.”<sup>5-6</sup> Wawaya gesiyigeruveni, na ikabinokeni. Nama, gegha berakayowiiwiyaka iyaberana, bi wawaya gubagubagidi viyagha imana debadiye itoura bi iviyawiidi.

Bi touna meyangiigha iyapeepewa bi wawaya iyivevevedi.

### *Yesu kana kivikivina yadi 12 iviporadi*

<sup>7</sup> Yesu kana kivikivina yadi 12 ikwatu wiitaghomidi bi meyangii bogae-bogae iviporadi sikanibu yadi batabatiighate. Touna maragata iveredi da kanuma beroberodi sinibadedi,<sup>8</sup> bi iwonawiiyoyowanedi bo, “Geawaki tana wagawaga kiiravine konakabi da dighona kawagha - kam gegha, ghagu gegha bi mane kutu kamonena.<sup>9</sup> Kaye turababara kokoteyana, bi gegha kwama tana konakawari.”<sup>10</sup> Kate iwonedni bo, “Meko meyangiine konanagho bi sinikiikiivemi na, noko barene kawagha komake, patana da noko meyangiina konakuyoveni.<sup>11</sup> Konapiika meyangii tane meme wawaya gegha sinikiikiivemi bi sinawaiyanemi na kokuyoveni bi kayemi popokudi kokasiwiiririgha. Noko wiikatagha toudi biiyadi!”\*

<sup>12</sup> Na sikanibu bi wawaya biiyadi siyadimadima, Yami bera beroberodi komiiri kubutedi bi komiiri karona God biidi.<sup>13</sup> Toudi kanuma beroberodi sirukwawina sikanibu bi oliv miina naboni ware tamanuwa otonama wawaya gubagubagidi sivituborodi na siyawa.

### *Jon Babataito yana rabobo*

<sup>14-16</sup> Wawaya memegha na Yesu siyisisiyeni, da tupadi kana waghawagha sakovi. Wawaya mududi siyawonawona bo, “Nokodi **berakayowiiwiyaka** inabera na basuna touna Jon **Babataito**, bi touna wawaya raborabobodi kamodima iveramagha.”

Mududi siyawonawona bo, “Noko Elaija - touna iveramagha.”

Bi mududi siyawonawona bo, “Noko **peroveta** tana, ware peroperoveta naghove waghata simakena naboni.”

Kiiwawo Herod† mmkodi sisiya iwaiyana na iyawonawona bo, “Jon Babataito kanighona awonana sikasiyaraghi, bi iyawamagha.”

<sup>17-20</sup> Waragututu na mma naboni. Muriye da Yesu yana bagibagi wiiveveveyana iyadaguni, na Herod waresina Piripo wavinena ivituaro, bi irawaiyi. Bi wasikena kana waghawagha na Herodiyas. Noko murine Jon, Herod iyawonewoneni bo, “Waresim wavinena gegha kunakabina,” na Herod yana wiiyogha tomotomoyidi iviporadi da Jon siburavi bi saghiri da biwa gawarine sitorerughuveni. Herod iyawonawona na Jon iyapiipiika iyisisiya touna biidi, bi Herod iyinoghotu bata, bi nuwamiiseye Jon iyawawaiyaneni. Herodiyas na Jon inuwapughuveni bi yana wiina da iyakasunui, bi Herod iyakovi da Jon na wawaya miisena bi God biidi

**6:11:** Acts 13:51 \* **6:11:** Jius abapepewa damdi kubura wiibate simakeyana bi raghanine saveramagha sapiika wiibarabarate, na name kayedi popokuna sakasiwiiriyi, bi miisedima Israelma sitowawona. Yesu kana kivikivina mmko berana sinaberana, noko kwanatuna wawayidi sinanoghosi, “Toudi sawonawona, touda dadabuda naboni ware gegha Jius wawayidi.” **6:14-16:** Mrk 8:28 † **6:14-16:** Kiiwawo Herod: Herod Antipas, Galili kanabada.



iveremayeni, na inaghara, bi ikoyaghayapori. Noko kiiravine, wasikena gerubana da Jon iyirabobona.

<sup>21</sup> Bi Herodiyas yana nuwapughu kedana ibanani na raghanina Herod yana tubugha gabudarina kiiravine siyakamkamna. Na kepo tana ibera tamudu babada ghamaghamadi, wiiyogha babadidi bi Galili kana wi-inaghowana wawayidi kiiravidiye. <sup>22</sup> Herodiyas natuna wasike<sup>‡</sup> irughu bi iriku na Herod kana kiiwaga teya ivinuwamimiiseyedi. Kiiwawo, wasike wabuwabuna iwoneni bo, “Awaki yam wiina kunakabi? Awaki sawarina kunakayoveni na anaverem.” <sup>23</sup> Bi Herod ivisuwona mma naboni iwoneni bo, “God naghone iisuwonem da awaki sawarina kiiravine kunibaba na anaverem, bo memeda yagu wiibadana muduna!”

<sup>24</sup> Na wasike wabuwabuna ikanibu bi sinananaki ivitarakiyaneni, “Awaki kiiravine anibaba?”

Sinananaki iwonabodeni bo, “Jon Babataito gayamina.”

<sup>25</sup> Wasike wabuwabuna rotomanina idaru ivera magha kiiwawo biidi da ivibabiini iwona bo, “Yagu kayowana Jon Babataito gayamina, dabira debane kunatore bi katota kunaveregu.” <sup>26</sup> Kiiwawo ivinuwapoya, bi gegha da nada kana kiiwaga naghodiye ivisuwona, na gerubana wasike wabuwabuna yana wiibaba iyigeyeni, <sup>27</sup> na Herod yanawiiyogha tomoyina ivipora, iwoneni da Jon kanighona inakasiyaraghi bi gayamina inapiikeni. Tomoyina ikuyovedi inagho biwa gawarine, Jon kanighona ikasiyaraghi bi gayamina, <sup>28</sup> dabira debane itore bi ikawari ipiika wasike wabuwabuna ivereni, bi touna sinananaki ivereni.

<sup>29</sup> Raghanine Jon kana kiviikivina mmko siwaiyaneni, na toudi sipiika da tubuyina sikawari sinagho epamana bonayina kamone sitore.

*Yesu, wawaya 5,000 ivikanidi*

*Mat 14:13-21; Luk 9:10-17; Jhn 6:1-14*

<sup>30</sup> Yesu kana kiviikivina yadi 12 siveramagha bi siviwaragututuveni, da metagha bagibagi sibera da wawaya siyiyevedina. <sup>31</sup> Bi noko raghanine wawaya korotodi siyapiipiika kuridi bi siyaveraveramagha, na Yesu kana kiviikivina teya getaraboga da siyakamna. Na Yesu iwonedo bo, “Tamiduma kopiika, mmko korotona tana kuyovedi, bi tananagho gawara nighorovine, meme wawaya gegha na koniyawiiitaveyana gisina.” <sup>32</sup> Na toudiduma wagagha sawa sitowawoneni da gawara nighorovine meme wawaya gegha.

<sup>33</sup> Bi siyanonona wawaya korotodi sikitadi bi sakovidi, na meygii nunudigha wawaya kikiragha sivera sivinagho da meko gawarine Yesu kana kiviikivina teya siyanonona, toudi sikanibuyaininagha. <sup>34</sup> Raghanina Yesu wagama itarakapoka wota kikire, na koroto ghamana ikita na ivinuwapoyedi, basuna toudi ware naboni sip gegha ere kadi bodaboda, na God warana miisena wiiyevevedi idaguni.

<sup>35</sup> Ravidi gabudare na kana kiviikivina sipiika touna biidi bi siwona bo, “Gegha tana mmko gawarine iiyabo iyamakamakena, bi gabudara nada yayoyo. <sup>36</sup> Wawaya kuviporatavedi sinanagho, guburagha da meygii gisigisidigha, kadi kam sinagimona da sinakam.”

<sup>37</sup> Bi Yesu kana kiviikivina iwonabodedi bo, “Tamimani kam koveredi sinakam.”

Bi siwona bo, “Yam kayowana da toudi kananagho bi 200 dinari rubane kanitaveni, da bred kanagimona bi mmko korotona kanikanidi?”§

‡ 6:22: Mmko bukana mududi katamanidiye mmko sisiyina yamakamake, “Natuna wasike Herodiyas.” § 6:37: Grik 200 denari. Denarius na gabudara tanagha miisanina mayimayiyina.

<sup>38</sup> Yesu ivitarakiyanedi bo, “Bred yadi viya gwabimiye? Konagho da konakita.”

Sinagho sikita ikovi bi Yesu siwoneni bo, “Toumii gwabimiiye bred imiikovi bi ighana bata.”

<sup>39</sup> Bi Yesu noko korotona iwonededi bo, “Kokabiwiitaghomimi bi idu debane komakekira.” <sup>40</sup> Na sikabiwiitaghomidi bi simakekira, riba mududi wawaya 50 bi riba mududi wawaya 100. <sup>41</sup> Bi Yesu, bred imiikovi da ighana yadi bata ikabidi, bi ikayogagawa abame da kiiravidiye, God biidi ivikiikiwa bi bred ikiyagimagima. Kate kana kivikivina nokodi bred da ighana iveredi da wawaya sirereyedi. <sup>42</sup> Tupadi sikam da inunuridi, <sup>43</sup> bi kana kivikivina nokodi bred da ighana kawatupodi siripu yadi 12 sivibonuvidi. <sup>44</sup> Wawaya 5,000 noko kamna sikani.

*Yesu, rarima debane ipepewa*  
*Mat 14:22-33; Jhn 6:15-21*

<sup>45</sup> Yaininagha Yesu kana kivikivina iwonededi da wague siyageru, bi sinagho sinatowawona sawa nawane, kubura Betsaidama bi touna koroto muriye iyiporadi. <sup>46</sup> Ivikukuvedi ikovina, muriye igae koyae da iyarupari. <sup>47</sup> Nubabasuve, na kana kivikivina yadi wague bi sawa basukiine, bi Yesu tana duma kayetanave. <sup>48</sup> Bi kana kivikivina ikitadi, yanunu siyawoewoe bodebodeni bi yabarata siyibageni. Na nubabasu kamone nada raghani boriboriye touna inagho kuridi, sawa debane iyapeepewa bi ibera da ware iyaveratupiiredi. <sup>49</sup> Bi raghanine sikita sawa debane iyapeepewana, sinoghosi da touna momosika bi sirakabikwarakwara. <sup>50</sup> Raghanine sikita na tupadi sinaghara kirakii. Bi yaininagha Yesu ivisisiya iwonededi bo, “Yami noghota inimaragata, mmko tagu. Gekonanagharana!” <sup>51-52</sup> Bi touna wague toudi teya sigeru na yanunu iviraborabobo. Bi kana kivikivina sikita da metagha wawaya 5,000 ivikanidi, bi patana noko yana berana yana basuna gegha siyakowayaporina. Toudi nuwanuwadi sikotakii bi gayamidi siviakima.

*Yesu, Genasaratne wawaya gubagubagidi iviyawiidi*  
*Mat 14:34-36*

<sup>53</sup> Toudi sawa sitowawoneni bi sipiika Genasaratma, na waga nama saghiratawani. <sup>54</sup> Raghanine waga sikuyoveni, na wawaya yaininagha Yesu sikita na nada sakovi. <sup>55</sup> Kubura tupana siverabuni; bi toudi siwaiyana da touna meme, na wawaya gubagubagidi ritoma sipiikedi. <sup>56</sup> Yesu meghamegha inagho, meyagii gisidi bi ghamadi da wawa baredigha, na wawaya turaturadi gubagubagidi siyakawakawara siyanono nokodi gawaridiye, da debadebae siyatoretoredi bi Yesu biidi siyibaba, “Kuvi-waghasinemii da kam kwama damona kawagha kanakabitowoyi.”

Bi wawaya iiyawogha sikabitowoyi, na toudi yana maragate siyawa.

## 7

*God yana gwara yada kiki siradi igetawanidi*

<sup>1-4</sup> **Perisis** da Jius wawaya mududi na yadi kiki siradi nosinosidinakim gwabidima siyouna na sakivikivina. Yadi redu, rarima kibubudi da nau sakimokimokogha yapura da nokodi sawaridi na God matane, na toudi wasina. Raghaniina maketima saveramagha na yadi gwara nununena imadi samagha, bi kate sakam. Nonowa na yadi kiki siradi nosinosidinakim siveredina sakivina da naghove imadi samagha, bi muriye da sakam. Raghani tana God yana gwara kana wiiyeveveyana mududi Jerusalemma

sipiika bi kate Perisis mududi yawata, tupadi Yesu biidi sipiika da sigwagwari bi siyawaiyaneni. Toudi sikita da kana kivikivina, genaghove imadi siyamagha bi kadi kam siyakamkamna. <sup>5</sup> Na touna siwoneneni bo, “Kam kivikivina sakamkam bi God matane na toudi imadi dadabudi. Awaki biidi na nosidam yadi kiki siradi gesiyakivikivinanana?”

<sup>6</sup> Bi iwonabodedi bo, “Tami na wiiwiiyabiimi, kokabiguba da tami miiseemi! Naghove waghata **peroveta** Aisaiya, wiisuwona igiruma tami kiiravimiye. Naboni igiruma,

God yawonawona bo, ‘Mmkodi damdi kawadima sakabikuwayegu  
bi nuwanuwadi kamonena tagu samiirikubutegu.

<sup>7</sup> Toudi yadi kiki siradi waghata siyeveveyana, bi sawona da mmko God yana gwara,  
na yadi kabepepa gegha ere daminana.’”

<sup>8</sup> Bi Yesu iwonamagha bo, “Tami God yana gwara kokabitaveni bi yami wiiyeveyana kokivikivini.” <sup>9</sup> Bi kate iwonedo bo, “Memeda konoghosi da koberabera yapori, bi raghanine God komiirikubutene bi yami kiki siradi nosidam gwabidima koyouna, na kokivikivina yapora. <sup>10</sup> God yana gwara kamone Mosis naboni igirumi, ‘Tam tamannaki da sinannaki kunakabikuwayedi,’ bi ‘Iiyabo tamananaki bo sinananaki inisisiya beroveni, na noko tomoyina konakasunuyi.’ <sup>11</sup> Bi tami naboni kwiiyeveyana - memeda iiyabo mane bo sawara tamananaki bo sinananaki inavereni da iniwiiteni, na inawonedi bo, ‘Sawara gwabiguve na ayaveremi da ayiwiitemi bi atoura irirana da God anavereni, na tagu gegha tami anaveremina.’

<sup>12</sup> Memeda naboni inisisiyana, tami konawona da yana sisiyana wasina, bi konigesiyeni da sinananaki da tamananaki gegha iniwitedina. <sup>13</sup> Bi naboni kunaberana, tami nosidam yadi wiiyeveyana kawagha kokivikivina bi God yana gwara kobera da yigwara wapawapa, bi gegha ere yana maragatana. Bi tami God yana gwara, keda bogaebogaema bada kogiigiini.”

*Awaki beradi wawaya saberana, toudi God matane na dadabudi  
Mat 15:10-20*

<sup>14</sup> Yesu wawaya ikwatuvuna mayedi sipiika bi iwonedo bo, “Tami tupami, yagu sisiya kowaiyana wiimasi bi basuna konakovi. <sup>15-16</sup> Gegha wawaya kam tana yakani bi kawane yarughuna inaberada God matane na touna dadabuna. Bi awaki nuwanuwana kamone da kawanama yakanibuna, noko yaberana touna God matanena touna dadabuna.”\*

<sup>17</sup> Wasina Yesu wawaya ikuyovedi bi irughu bareye na kana kivikivina sivitarakiiyaneni bo, “Mmko miibina katota kuwoneni na yana basuna awaki?”

<sup>18-19</sup> Iwona bo, “Tami bada yagu sisiya awaki basuna gegha koyakovina? Gekoyakoviida raghanina wawaya inakam, na noko kamna gegha nuwanuwane iyarughurughuna, bi kamokamone yarughu da tubuyinagha yakanibu, noko kiiravinena touna wawayina God matane na gegha dadabuna.” Raghanina Yesu naboni iwonana, yiyeveyana da kam tupadina miisedi God matane, bi gegha kam tana inaberada touda dadabuda. <sup>20</sup> Bi kate bada iwona bo, “Awaki beradi bo nuwagiuridi wawaya nuwanuwana kamonama yakanibu, na toudi sabera na God matane na touna dadabuna.

<sup>21</sup> Mmkodi beradi na wawaya yana nuwagiura nuwanuwana kamonama sakanibu - noghota beroberodi, wiimumurana, kabiyouna, kasunugha,

<sup>7:10:</sup> Exo 20:12, 21:17      \* <sup>7:15-16:</sup> Verse 16, buka katamanidi mududi kamodiye mmkodi verse na gegha.

madawara, <sup>22</sup> kitakirorowana, bera berodi, wiiyaba, noghota mayeyana, nuwapughu, gigitu, kabigeegeeyana, bi beraneghanegha. <sup>23</sup> Mmkodi beradi tupadi na wawaya nuwanuwana kamonama sakanibu, na God matane na touna tamumu.”

*Wasike yana wiigeruwana*

*Mat 15:21-28*

<sup>24</sup> Wasina Yesu noko meyagiina ikuyoveni, bi inagho meyagii tane Taya kwanatuna ririne bi irughu bare kamove. Geiyakayoveni da wawaya siyakovi da touna nama bi gegha, gerubana da iyakowoghana. <sup>25-26</sup> Wasike tana iwaiyana da Yesu nama na ipiika touna biidi. Mmko wasikena touna gegha Jius, bi kubura wiibata wasike. Touna Ponisiyane itubugha Siriya kubura kamone. Bi natuna wasike gisina, kanuma berona iyibadenina kiiravine ipiika Yesu biidi, bi naghone ivituwapore oghogheyana, bi ivibabiini da kanuma berona iyikanibuveni natuna kamone. <sup>27</sup> Yesu iyakovi da noko wasikena touna gegha Jius na miibama iwoneni bo, “Gegha iyamiise da ededa kadi kam tanakabi bi tanitaveni daghasi biidi, da naghove na ededa sinakam da inanunuridi.”†

<sup>28</sup> Bi wasike iwona bo, “Bada, awaki kuwoneni na wiisuwona, ededa sakam, bi kam yoghoyoghodi saririgha kiinabonabo roguna na daghasi bada sakam, na noko wasina da kuniwiitegu.”

<sup>29</sup> Na Yesu iwoneni bo, “Tam ere wiigeruwanim kuwonabodegu kiiravine na kanuma berona natum kamonama avikanibuveni. Kuveramagha yam bareye.”

<sup>30</sup> Wasina wasikena iveramagha yana bareye, na ikita da natuna yana kepane iyakenakena. Bi kanuma berona nada wasike gisigisi ikanibutaveni.

*Yesu, tomogha taina potapotana bi kawaneghaneghana iviyawiini*

<sup>31</sup> Yesu, Taya kwanatuna ikuyoveni bi Saidon kuburina basunagha igae inagho. Gegha Galili kubure iyarughuna, bi gegha, kwanatu yadi ten kuburidigha iverarughuwonedi da inagho Galili sawane. <sup>32</sup> Bi name tomogha taina potapotana touna gerubana da iyisisiya wiimasi, na wawaya sirutayini sipiiken Yesu biidi, bi sivibabiini da imana debane iyatore da iyawa. <sup>33</sup> Yesu tomoyina ivinaghokedari, da wawaya sikuyovedi bi yadi bata kawagha sinoghotaveyana, bi imakwarukwaruna tomoyina tainana bonayidiye itoura bi imana ikanu da tomoyina pepana itupatowoyi. <sup>34</sup> Tomoyina ivinuwapoyena kirakiiyeni, na abame ikayogagawa, bi iviyawiiguri iwona bo, “Efata!” Noko sisiyina yana basuna “Kotamobubu!” <sup>35</sup> Yaininagha tomogha tainana sitamobubu, bi pepana ivikuwamira da iyisisiya wiimasi.

<sup>36</sup> Na Yesu wawaya ivigesiyedi da geturaturadi siyawonedi da awaki itubugha. Na iwonawiiyoyowanedi, bi toudi gegha yana sisiya siyawaiyana bi sinagho wawaya korotodi sivimaghamaghataredi da metagha Yesu tomogha taina potapotana bi kawaneghaneghana iviyawiini. <sup>37</sup> Raghanina wawaya noko sisiyina siwaiyaneni, na sinokeni bi siwona bo, “Touna bera tupana yaberabera yapori. Wawaya taina potapotadi da kawaneghaneghadi yiyawiidi na sawaiyana bi bada sisiyina.”

† 7:27: Ededa mmko miibina kamona Jius damdi iyisisiyedi, sanoghosida toudi miisedi gegha wawaya wiibata naboni na wawaya wiibata taraghaniye sakwatuvedi da daghasi.

## 8

*Yesu wawaya 4,000 ivikanidi*  
*Mat 15:32-39*

<sup>1</sup> Noko raghanine, wawaya korotodi siriyenamayeni. Bi mmko korotona kadi tamiina sikawara na gwabidiye sikovi, na Yesu kana kivikivina ikwatuwiitaghomidi sipiika, bi iwonedo bo, <sup>2</sup> “Mmko korotona yawata tamake da gabudara aroba sikovi, bi kadi kam sikovi, na tagu iikanighughuvedi. <sup>3</sup> Memeda ere vitonanidi aniporadi sinanagho yadi bareye, na kedae vitonana sinarabobo sinamameyedi. Basuna mududi na rabarabama sipiika.”

<sup>4</sup> Kana kivikivina siwonabodeni bo, “Getana iyyabo mma iyamakamakena, da meme bred tana youna bi mmkodi wawaya tani kanidi?”

<sup>5</sup> Bi Yesu ivitarakiiyanedi bo, “Bred yadi viya gwabimiye?”

Toudi siwona bo, “Bred yadi seven.”

<sup>6</sup> Wasina bi noko korotona iwonedo da tanave simakeyowogha. Bi bred yadi 7 ikabidi da God biidi ivikiikiwa, bi bred ikiyagima, da kana kivikivina iveredi da koroto siyarereyedi, bi siregaha da wawaya sikabipatadi.

<sup>7</sup> Toudi ighana gisigisidi viya bada gwabidiye, na ighana kiiravidiye na God biidi ivikiikiwa bi kana kivikivina iwonedo da wawaya siyarereyedi.

<sup>8</sup> Wasina bi wawaya tupadi sikam, da inunuridi. Bi kam kawatupodi peyaridi siyamakamake; na kana kivikivina kam kawatupodi siripu yadi 7 sivibonuvidi. <sup>9</sup> Namana wawaya meboda 4,000. Bi muriye na Yesu wayayidi iviporadi sinagho yadi bareye.

*Perisis mududi God gwabinama matakira kiiravine Yesu sivibabiini*  
*Mat 15:39–16:4*

<sup>10</sup> Yaininagha Yesu kana kivikivina teya wagaе sigeru bi sinagho Dalmanuta kubure. <sup>11</sup> Bi **Perisis** mududi sipiika da Yesu teya wiikawakereyana sidaguni. Toudi sikayoveni da siyakayetayini, na kiiravine sivibabiini da God gwabinama matakira tana iyabera, noko iyiyeevedo da touna God gwabinama ipiika. <sup>12</sup> Touna nuwanuwana kamone iviyawiiguri iwona bo, “Tami mmko kimsina woumi awaki biidi God gwabinama matakira kiiravine kwiibaba? Iisuwonemi, tami matakira kate gegha anabera da konakitana.”

*Perisis da Herod yadi wiyeveveyana beroberodi*

<sup>13</sup> Wasina bi Yesu, **Perisis** ikuyovedo bi kana kivikivina teya wagaе sigeru bi sitowawona Galili sawana nawane. <sup>14</sup> Bi kivikivina gesiyanoghosi da bred siyakawara bi gwabidiye na tanagha nama wagaе. <sup>15</sup> Wasina Yesu iwonawiiyoyowana iwona bo, “Kokita yapori da Perisis da Herod yadi yist getami kamomiye sinamakena.”\*

<sup>16</sup> Kivikivina, Yesu noko yana sisiyina sikaboveni bi toudimani siwona bo, “Memeda touda bred gegha tayakawara, noko kiiravine yist ivisisiyeni.”

<sup>17</sup> Iyakovi da awaki siyanoghonoghosi na iwonedo bo, “Awaki kiiravine kwiinuwapoya da bred gwabimiye gegha? Bo patana gegha koyakakovi-guna? Tami nuwanuwami sikotakii! <sup>18</sup> Tami ere matami bi gekoyakitakita yaporana! Bi ere tainami bi gekoyawaiwaiyana yaporana! <sup>19</sup> Konoghosi

\* **8:15:** Jius yadi noghota kamone na yist na miiba, sawara bo bera berodi meko sitowatowawona wawaya kamodiye, ware yist parawa yarughuwononina. Bi Yesu yist mma iwonenina, touna yisisiyana Perisis da Herod yadi wiyeveveyana berodi da yadi makamake kedana. **8:18:** Mrk 4:12

da metagha bred yadi 5 akiya gimagima wawaya 5,000 kiiravidiye. Bi kam kawatupodi pinipinimidi siripu yadi viya kovibonuvidi?”

Na siwona bo, “Siripu 12.”

<sup>20</sup> Bi bada ivitarakiyanena mayedi bo, “Bi raghanina bred yadi 7 akiya gimagima wawaya 4,000 kiiravidiye? Na kam kawatupodi pinipinimidi siripu viya kovibonuvidi?”

Na siwona bo, “Siripu 7.”

<sup>21</sup> Bi kate iwona bo, “Da tami patana awaki awonemina gegha koyakovina?”

*Yesu, tomogha mata potapotana Betsaida kwanatune iviyawiini*

<sup>22</sup> Wasina bi Yesu kana kivikivina teya sinagho Betsaida kwanatune. Bi name wawaya mududi tomogha mata potapotana sikabi sipiikeni Yesu biidi bi sivibabiin da iyakabitowoyi da iviyawiini. <sup>23</sup> Na Yesu tomoyina imana ikabi bi ivinagho kedari kwanatu sikanibutaveni maghatare. Tomoyina matana ikanu, bi imana matane itoura bi kate iwoneni bo, “Awaki sawarina tana kwakitakita bo?”

<sup>24</sup> Tomoyina ikayogagawa bi iwona bo, “Wawaya akitadi, bi kadi kita ware kii siyigadivivivira.”

<sup>25</sup> Wasina imana tomoyina matane itoura magha, na matana siki-tarunagha da siyawa na sawara tupadi ikita yapora. <sup>26</sup> Bi Yesu iwoneni bo, “Gegha kunaveramagha meyagiye, rotomanina kunagho yam bareye.”

*Pita ikararumaghatara da Yesu na Keriso, God yana Wiivinevinegha Kiiwawona*

*Mat 16:13-16; Luk 9:18-20*

<sup>27</sup> Wasina bi Yesu kana kivikivina teya sinagho meyagii mududi Sisiriya Pilipai ririne. Siyanono na kedae kana kivikivina ivitarakiyanedi bo, “Wawaya sawonawona da tagu iiyabo?”

<sup>28</sup> Toudi siwona bo, “Wawaya mududi sawona da Jon **Babataito**, mududi sawonawona da Elaija, bi patana mududi sawonawona da tamna **peroveta** tana, naghove waghata irabobo na bada iyawamagha.”

<sup>29</sup> Bi ivitarakiyanedi bo, “Bi bada tami, kowonegu da tagu na iiyabo?”

Pita iwonabodeni bo, “Tam na Keriso, God yana **Wiivinevinegha Kiiwawona**.” <sup>30</sup> Bi Yesu iwonawiiyoyowanedi da gegha wawaya sinawonedi da touna Keriso.

*Yesu kana kivikivina iwonedo da inarabobo bi muriye raboboma inageghomiiri magha*

*Mat 16:21-23; Luk 9:21*

<sup>31</sup> Wasina bi awaki inatubugha touna biidi na idagu kana kivikivina iniyevvedi. Iwona bo, “Tagu, God yana **Wiisuwona Tomoyina** sinivisi ghamana anakabi, bi kwanatu kadi dogadogara da **prist** babadidi bi kate God yana Gwara kana wiiveveyana damdi sinisighiighiyegu. Na sinakasunuyigu bi gabudara 3 murine raboboma anageghomiiri magha.”

<sup>32</sup> Yesu mmkodi bera debagha iyisisiya na Pita ikabireni ririne bi ikini iwoneni da gegha yana sinivisi da rabobo iyisisiyana.

<sup>33</sup> Bi Yesu imiiri wamira da kana kivikivina ikitadi bi Pita ikini iwonaghakiyeni bo, “**Seitan**, gwabiguma kunaghotaveyana! Yam noghota gegha God gwabinama iyapiikana bi wawaya gwabidima ipiika!”

*Yesu kivinina yana basuna*

*Mat 16:24-28; Luk 9:23-27*

<sup>34</sup> Wasina bi Yesu noko koroto da kana kivikivina ikwatuvedi sipiika touna biidi bi iwonedni bo, “Memeda iyyabo kivinigu inakayoveni, na yana wiina inakuyoveni bi yana korosi inakabi da inakawari† bi inakivinigu. <sup>35</sup> Iyyabo yana wiina kubura yawana kedane make inakayoveni, na touna yawa makewaghawaghasina iniwapeni. Bi iyyabo yana wiina sawaridi inakabitoura da tagu inakivinigu bi wara miisena inakabisisireni, na yawa makewaghawaghasina inakabi. <sup>36</sup> Bi meboda wawaya tana yana wiina sawaridi tupadi mmko kuburine inayouna bi gegha yawa makewaghawaghasina inakabina, nokodi sawara tupadi gesiniwiitenina. <sup>37</sup> Basuna meboda wawaya yawa makewaghawaghasina iniwapeni, na kate gegha awakima inimiisana da yawa inagimona mayenina. <sup>38</sup> Memeda wawaya iyyawogha kata samakamake na yadi kaywana beroberodi saber-bera da samiiri kubutegu. Bi kate tagu bi yagu wiiveveyana sinisinighi-ighiiyeni, na muriye tagu God yana **Wiisuwona Tomoyina** anawona da geayakovidina. Raghanina mmko kuburine anaveramagha tamagunaki yana maragate bi yana aneyaneya kabikabikuwayidi yawata bi mmko inatubugha.”

## 9

<sup>1</sup> Bi kate Yesu iwonenamayedi bo, “Tagu iisuwonemi, tami mudumi mma gekonarabobo patana da God konakita inapiipiika ere maragasina wawaya wiibadedi kiiravine.”

*Yesu kana kita ivibogae*

*Mat 17:1-13; Luk 9:28-36*

<sup>2</sup> Gabudara 6 sikovi murine Yesu, na Pita, Jemes da Jon kawagha irutayinidi bi ivinaghovedi toudi duma sigae koya kiidamove, bi name kana kita ivibogae toudi matadiye. <sup>3</sup> Kana kwama siyikarakeyana bi sipoe kirakii. Getana iyyabo mmko kuburine rubana da iyakogha da naboni siyapoena. <sup>4</sup> Wasina bi Elaija da Mosis sirumaghatara da Yesu teya siyisisiya.

<sup>5-6</sup> Pita da nokodi kivikivina bata sinaghara kirakii na gegha iyakovi da metagha iyisisiya, na Yesu iwoneni bo, “Abawiiyeveyana, imiise kirakii da touda mma. Toumii yobe aroba kanayoghanidi, tana tam, tana Mosis, bi tana Elaija.”

<sup>7</sup> Wasina bi karekarewa irumaghatara da tupadi isowodi bi God nama karekarewa kamone iwona bo, “Mmkona tagu natugu iyyabo avin-uwayuyuneni. Kowaiyaneni!” <sup>8</sup> Rotomanina kivikivina sikitawiiningha bi getana iyyabo siyakitana, wasina Yesu kawagha nama.

<sup>9</sup> Wasina koyama siyayoyo na Yesu iwonawiiyoyowanedi da awaki koya debane sikita, na gegha noko raghanine siyimaghamaghatarana. Bi patana da God yana **Wiisuwona Tomoyina** raboboma inageghomiiri, bi kate muriye na wawaya sinawonedi.

<sup>10</sup> Na Yesu sikabisisireni da wawaya gesiyawonedina bi toudimani siyisisiya kabivivirana, “Awaki basuna Yesu iwona da raboboma geghomiir-imagha?” <sup>11</sup> Wasina bi sivitarakiyaneni bo, “Awaki kiiravine God yana

† 8:34: Mmkona miiba sisiyina. Yana basuna na Yesu kana kivikivina sinimayagha da sinivisi sinakabi basuna touna sinakivini. Gegha iyawonawona da kana kivikivina korosiye sinarabobo naboni touna iberana. 9:7: Mrk 1:11

gwara kana wiiveveveyana damdi sawona da dagudagune Elaija inaveramagha bi muriye na God yana **Wiivinevegna Kiiwawona** inapiika?”\*

<sup>12</sup> Yesu iwonabodedi bo, “Noko wiisuwona, Elaija yinagho yapiika bi sawara tupadi yakabununagha da Keriso yana piikina kiiravine. Bi bada awaki kiiravine God warana meko sigirumi na bada yawonawona da tagu God yana Wiisuwona Tomoyigu sinivisi anakabikirakiyeni bi sinitupake-towanegu? <sup>13</sup> Iisuwonemi, Elaija nada ipiika bi wawaya yadi kayowana sibera touna biidi. Noko awaki itubugha na, naboni ware naghove waghata God warana sigirumina kamone touna kiiravine.”†

*Yesu, tomogha gisigisi gwabinama kanuma berona ivikanibuveni*

*Mat 17:14-21; Luk 9:37-43*

<sup>14</sup> Yesu kana kivikivina yadi 3 yawata koyama siveramagha siyowogha, na koroto ghamana sikitadi kivikivina turaturadi sigwagwaridi, bi gwara kana wiiveveveyana damdi teya siyikawakereyana. <sup>15</sup> Raghanina wawaya Yesu sikita, na sinokena kirakiyeni bi sivera sinagho da sivikiikiiveni.

<sup>16</sup> Kana kivikivina ivitarakiyanedi bo, “Tami awaki kiiravine toudi teya kwiikawakereyana?”

<sup>17</sup> Tomogha koroto kamone iwonabodeni bo, “Abawiiiveveveyana, kanuma berona irughu natugu kamone na gerubana inisisiya, na apiikeni tam biidi. <sup>18</sup> Bi raghanina kanuma berona yana maragata tomogha gisigisi kamone yadaguni, na yitavenayowoyeni tanave, bi ere kawapuropurona, nighona yitaragiyyeni, da yapatokii. Kam kivikivina avibabiidi da kanuma berona siyikanibuveni, bi gerubana siyaberana.”

<sup>19</sup> Yesu iwonabodedi bo, “Agi da tami, gekoyigerueguna! Nada mmko raghani gurina tagu tami teya tamakae! Raghani viya tagu yami vita anakawari? Tomogha gisigisi kopiikeni mabo!” Na sipiikeni touna biidi.

<sup>20</sup> Bi raghanina kanuma berona Yesu ikita, na tomogha gisigisi inukeni da iviparoroni, na ibeku tanave bi ere kawapuropurona ivikuwamiwamira.

<sup>21</sup> Yesu tomoyina tamananaki ivitarakiyaneni bo, “Awaki raghanine mmko gubagina gwabine idagu?”

Iwonabodeni bo, “Raghanina dodone bi irumaghatara. <sup>22</sup> Kanuma berona iwiini da iyirabobo na raghani ipeyari ibera da keyame ivitavenageeyeni bi rarime ivitavenayowoyeni. Bi meboda tam rubam, na kuyikanighughuemii da kuyiwiitemii.”

<sup>23</sup> Yesu iwoneneni bo, “Metagha kuwona da, ‘Meboda tam rubamna?’ Iiyabo yigeruegu, na rubana God bera tupadi kiiravine inabera!”

<sup>24</sup> Yaininagha simira tamananaki ikwatu iwona bo, “Tagu iigeruem. Bi yagu wiigeruwana geiyaragata, na kiwiitegu da inaragata kamogha!”

<sup>25</sup> Raghanina Yesu ikitada noko korotona sivera siyapiipiika, na kanuma berona ikini iwonaghakiyeni bo, “Tam kanuma berom, wawaya kwaberadi da tainadi sapota bi kate gesiyisisiyana, awonewonem da tomogha gisigisi kanibutaveni bi gekunarughukura mayenina!”

<sup>26</sup> Kanuma berona irukwatu, bi tomogha gisigisi inuke kirakiyeni, da ivikanibutaveni. Na kana kita ware sirage, bi wawaya korotodi nama siwona bo, “Touna irabobo!” <sup>27</sup> Na Yesu imana ikabi bi itaiyina wiigeghomiiri da imiiri.

\* **9:11:** Jius siyitumaghana da Elaija inaveramagha kubure raghani gisina muriyeda God yana Wiivinevegna Kiiwawona inapiika (Malakai 3:1, 4:5-6). Bi toudi gegha siyanoghosi da raghanina Elaija inaveramagha na sinivisi inakabi. † **9:13:** Yesu na Jon Babataito kiiravine iyisisiya iiyabo naboni ware Elaija (Matu 11:13-14, 17:10-13).



<sup>28</sup> Muriyena Yesu irughu bare kamove, na kana kivikivina toudi kawaghana wiikowoye, sivitarakiyaneni siwona bo, “Awaki kiiravine toumii gerubana da kanuma berona kayikanibuvenina?”

<sup>29</sup> Bi iwonedo bo, “Mmko kanuma berona naboni na, touda gerubana tanikanibuveni, wasina kiiravine memeda tanaruparina.”

*Yesu yana rabobo ivisisiyena mayeni*

*Mat 17:22-23; Luk 9:43-45*

<sup>30-31</sup> Wasina bi Yesu kana kivikivina teya noko kuburina sikuyoveni, da kubura Galili sivera rughuwoneni. Kana kivikivina iyivevevedi na geiyakayoveni da wawaya siyakovi da touna noko kuburina kamone na iya-wonawona bo, “Kagu aviya siniwaghasina da tagu God yana **Wiisuwona Tomoyina** wawaya mududi imadiye sinatoregu, bi kate toudi sinaka-sunuyigu, bi gabudara yadi 3 murine anageghomiiri magha.” <sup>32</sup> Naboni ivisisiya, na yana wiiveveveyana gegha siyakovi, na sinaghara da gesiyi-tarakiyaneni.

*Kivikivina sivigamowana da iiyabo kana waghawagha ghamana*

*Mat 18:1-5; Luk 9:46-48*

<sup>33</sup> Wasina bi Yesu kana kivikivina teya siveramagha Kaponiyamma na sirughu bare kamove, bi ivitarakiyanedi bo, “Kedae awaki kiiravine koyigamowana?”

<sup>34</sup> Toudi sivikawapotapota, basuna kedae sivigamowana vivirana da kamodiye iiyabo kana waghawagha ghamana. <sup>35</sup> Yesu imakewiipikapika, bi yana **apasol** yadi 12 ikwatuwiitaghomidi sipiika, bi kate iwonedo bo, “Iiyabo yana wiina ininagho, na inatoreyowoyena mayeni bi initughura waghata da wawaya tupadi kiiravidiye inabagibagi.”

<sup>36</sup> Simira tana imana ikabi itainariya bi basudiye ikabiwiimiiri. Bi imana simira borinagha itaraghuni bi iwonedo bo, <sup>37</sup> “Iiyabo kagu waghawaghae simira mmko naboni inakayowiiyayeni, na getouna kawagha bi tagu teya yakayowiiyayegu, bi iiyabo tagu yakayowiiyayegu, na gegha tagu kawagha iyakayowiiyayeguna, bi bada iiyabo iviporagu na yakayokayowiiyayeni.”

*Iiyabo gegha kada aviya na touda kwiinada*

*Luk 9:49-50*

<sup>38</sup> Bi Jon iwoneni bo, “Abawiiyeveveyana, toumii tomogha tana kakita kam waghawaghae kanuma beroberodi iyikanibuwana. Na kavigesiyeni da geinabera mayenina basuna touna gegha touda kwiinada.”

<sup>39</sup> Na Yesu iwona bo, “Gegha konigesiyeni. Gerubana wawaya iiyabo kagu waghawaghae **berakayowiiyiyaka** inabera bi katotawota kagu waghawagha inawonawiiiberona. <sup>40</sup> Iiyabo gegha kada aviya na touda kwiinada. <sup>41</sup> Tagu iisuwonemi, memeda wawaya iiyabo wiwiita gisina inaveremi, naboni rarima inighu bi inaveremi, na basuna tamina kagu kivikivina, na yana miisana kate gegha iniwapeni bi inakabi.”

*Ruyagha sisiyina*

*Mat 18:6-9; Luk 17:1-2*

<sup>42</sup> Yesu ivisisiya wiikaru iwona bo, “Memeda iiyabo wawaya gisina tana ware mmko simirina naboni, tagu yigeruvegu bi inaberani da berone inarughu, na God kate aro berokirakiina inavereni. Memeda gegha naboni akima ghamana kanighone sayiratawani bi sitavenayowoyeni yegiiye na noko gegha aro ghamanana. <sup>43-44</sup> Yami yawa kokita yapura, memeda imam

inaberam da berone kunarughu, na kasiyarayi. Imiise kirakii da imam tanagha bi kunarughu God yana wiikiiwawo kamone kunamakae, bi ibero kirakii da imam bata bi kunarughu **keyama karakarasine**, keyamina karata makewaghawaghasina.‡ <sup>45-46</sup> Bi memeda kayem inaberam da berone kunarughu, na kasiyarayi. Imiise kirakii da kayem tanagha bi kunarughu God yana wiikiiwawo kamone kunamakae, bi ibero kirakii da kayem bata bi sinitavena rughuvem keyama karakarasine.§ <sup>47</sup> Bi memeda matam inaberam da berone kunarughu, na kutupawiisi. Imiise kirakii da matam tanagha bi kunarughu God yana wiibadana kamone kunamakae, bi ibero kirakii da matam bata bi sinitavena rughuvem keyama karakarasine.\*\* <sup>48</sup> Noko kuburina kamone, na miikopu wawaya sakamkam na gemeyani sinarukwana, bi keyamina gegha meyani inapekina.

<sup>49</sup> Kagu kivikivina tupadi ruyagha vitadi sinabanana mekodi damidi ware keyama, bi mmkodi ruyagha kamodiye na inaberadi da sinamiise na yadi wiigeruwane sinimaragata, naboni ware yegii kam iyimetevina.

<sup>50</sup> Yegii touna sawara miisena, bi memeda yana metewa maragasina inakovi, na gegha rubana tana bera da inayegii maghana. Memeda waghawagha ghamana kiiravine konigamowana, na tami naboni ware yegii yana metewa yakovina. Genaboni konaberana, bi kobera da kam yegiima teya yatawoghana - nuwaruririye komake patapata.”

## 10

### *Yesu, nayi da wiyyakira ivisisiyana*

<sup>1</sup> Yesu Kaponiyam ikuyoveni, bi inagho Jiudiya kubure da Jodan rarimina itowawoneni inagho raghani matana nawane. Bi wawaya korotodi touna biidi sipiikamagha, na nonowa iyaberaberana naboni iyivevevedi.

<sup>2</sup> **Perisis** mududi siwiini da siyikayetayi, na sipiika touna biidi bi sivitarakiyaneni bo, “Da yada gwara yiwaghasina da tomogha wavinena rubana iniyakiri?”

<sup>3</sup> Iwonabodedi bo, “Mosis gwara iveremina kamone awaki iwoneni?”

<sup>4</sup> Toudi siwona bo, “Mosis yana gwara yiwaghasina da tomogha wiyyakira sisiyina inagirumi bo, ‘Gegha yawiwiinimna, kunaghotaveyana,’ bi sisiyina igirumina wavinena inavereni bi muriye iniporataveni.”

<sup>5</sup> Bi Yesu iwonabodedi bo, “Tami nuwanuwami gegha siyatamotatarana bi gayamimi siviakima, noko biidi Mosis mmko gwarana igirumi tami kiiravimiye. <sup>6</sup> Bi konoghosi da dagudagune, raghanina God wawaya iberadi na, ‘Tomogha da wasike iberadi.’ <sup>7</sup> ‘Na tomogha tamananaki da sinananaki inakuyovedi, bi inanagho wavinena teya sinikapudi sinamakae, <sup>8</sup> bi yadi

‡ **9:43-44:** Keyama karakarasina (Hell) na gawara tana meme God aro Seitan inavereni, Seitan yana aneyaneya da wawaya mududi iyyawogha na gegha God rapenena (Matu 25:41, Revaleison 20:10-15). Grik yadi gamoma Hell na noko Hinnom anayina yawonewoneni, nokona anagha kasigawowora Jerusalem ririne meko iviyogho wiiwitaveyana meme keyama raghani nonowa yakarakarata. Muriyena sisiyina ivikuwamira da ivimiiba sisiya meko yawonawona da touna aro makewaghawaghasina gawarina. § **9:45-46:** Verses 44-46, buka katamanidi mududi kamodiye

mmkodi verses na gegha. \*\*\* **9:47:** Yesu sisiya ghamaghamadima ivimiiba veses 43, 45, 47 kamodiye da wiiveveveyana metagha berona yana maragatana. Yesu gegha iyawiini da wawaya imadi bo kayedi siyisukasiyaragha bo matadi siyitupawitana - noko gegha bera miisena. Touna yana wiina da wawaya nuwanuwadiye berona kayena sinakabi taveni da yadi berona sinamiiri kubuteni, bi God biidi sinamiiri karona, bi yana wiine sinamake. **10:6:** Gen 1:27 **10:7:** Gen 2:24

bata na ware tubugha tanagha.’ Na gegha muriye yadi bata bi toudi tanagha. <sup>9</sup> Bi awaki God ikasiwiikapu, na gegha iiyabo inibogabogaedina.”

<sup>10</sup> Muriye siveramagha bareye, na kana kivikivina mmko sisiyina kiravine sivitarakiiyaneni. <sup>11</sup> Yesu iwonabodedi bo, “Memeda tomogha wavinena yiyakiri bi wasike bogae yarawayi, na wavinena katamanina yituwiiyogho bi God matane na bera berona. <sup>12</sup> Kedana mayimayiyine, memeda wasike moghanena yiyakiri bi tomogha bogae yarawayi, na moghanena katamanina yituwiiyogho.”

### *Yesu da ededa gisigisidi*

<sup>13</sup> Wasina wawaya mududi ededa sirutayina sipiika Yesu biidi da imana debadiye iyatoura bi iyarupari da God iyimiiseyedi, bi kana kivikivina taghununinaki sivigesiyeedi. <sup>14</sup> Yesu mmko ikitana nuwanuwana ipughu bi kana kivikivina iwonedo bo, “Ededa kokuyovedi sinapiika kurigu, gekonitara babaranedi, basuna wawaya mmkodi ededa naboni na God yana wiikiiwawo kamone sinamakae. <sup>15</sup> Iisuwonemi, memeda wawaya tana gegha iyinuwamiise da God yana wiibadana iniwaghasineni naboni mmkodi ededidi sabera, na kate gegha meyani God yana wiikiiwawo kamone inamakanen.” <sup>16</sup> Wasina bi ededidi iyouna da manonone ivimakedi, bi imana debadiye itoura bi irupari da God iyimiiseyedi.

*Tomogha moumourina Yawa makewaghawaghasina kiiravine Yesu biidi ivitarakiiyana*

### *Mat 19:16-30; Luk 18:18-30*

<sup>17</sup> Wasina, noko raghanine Yesu igeghomiiri iyanono na kedae, tomogha tana ivera ipiika da naghone ivituwapore oghogheyana bi iyitarakiiyaneni bo, “Abawiiyeveveyana miisem, awaki anabera da yawa makewaghawaghasina anakabi?”

<sup>18</sup> Bi Yesu iwoneni bo, “Awaki kiiravine kuwonegu da miisegu? Gegha tana iiyabo miisena, wasina God kawagha miisena. <sup>19</sup> Wasina, yam wiitarakiiyana kiiravine, na God yana gwara nada kwakovidi: ‘Gegha kunakasunugha; gekamkawakapu kunituwiiyoghona; gekunayapina; gekwinam wiiyabama kuniwawu beroveni; gewiiyabama wawaya yadi moura kunayouna; tamamnaki da sinamnaki kabikarawayedi.’ ”

<sup>20</sup> Bi tomoyina iwona bo, “Abawiiyeveveyana, raghanina dodoguve da patana kata, mmkodi gwaradi akivikivina.”

<sup>21</sup> Bi Yesu tomoyina iyakitakita na ivinuwayuyuneni na iwona bo, “Bera tanagha patana isiwana. Kunagho da yam moura kunigimona bi manena moyaka kuveredi, bi yam miisana na kate abame God gwabinama kunakabi. Wasina naboni kunabera murine, na piika kunakivinigu.”

<sup>22</sup> Tomoyina imoura kirakii na geiyawiini da yana moura iyavereyana tavetaveyana, na raghanina mmko sisiyina iwaiyana na ivinuwapoya bi ere nuwawisina inagho.

<sup>23</sup> Wasina Yesu ikiti wiipata bi kana kivikivina iwonedo bo, “Ipiropiro kirakii da moura wawayidi sinaveremayedi bi God siniwaghasineni da inibadedi.”

<sup>24</sup> Kivikivina yana sisiya kiiravine sivisokovena kirakiiyeni.\* Bi Yesu iwonena mayedi bo, “Natunatugu, ipiropiro kirakii da wawaya sinaveremayedi bi God siniwaghasineni da inibadedi. <sup>25</sup> Ipiropiro da ribiribi

**10:19:** Exo 20:12-16 \* **10:24:** Jius siyi geruwana da moura na God yana wiiwaghasina maragasina matakirina wawaya biidi bi iyimiiseyedi (Psam 128, Proverbs 10:22). Na Yesu kana kivikivina sinokena kirakiiyeni.

ghamana kana waghawagha kamel inobu mata bonayine inarughuwona, bi bada ipiropiro kirakii da tomogha moumourina iniwaghasina da yana yawa God inibadeni.”

<sup>26</sup> Kana kivikivina sinokena kirakiiyeni bi toudimani sivi-tarakiiyana kabivivirana, “Meboda naboni, na iiyabo bada yawa makewaghawaghasina inakabi?”

<sup>27</sup> Yesu ikitadi bi iwona bo, “Wawaya gegha rubana siniyawii mayedina, bi God na wasina, basuna touna bera tupadi rubana inabera.”

<sup>28</sup> Bi Pita iwona bo, “Wasina, bada toumii metagha? Yama moura nada waghata kakuyowana bi tam kakivininim.”

<sup>29</sup> Yesu iwona bo, “Wiisuwona awonewonemi, memeda iiyabo yana bare, warewaresina, nughunughuna, sinananaki, tamananaki, natunatuna bo kana tarana inakuyowana da inakivininu bi wara miisena tagu kiirav-iguve wawaya mududi inawonedi, <sup>30</sup> na God miisana ghamana debane inatoremayeni bi inavereni mmko yawane. Na naboni bare, ware-waresina, nughunughuna, sinananaki, natunatuna da tarana inayouna, bi wawaya bada sinikayotaketowaneni, bi raghani yapiipiika, na yawa makewaghawaghasina inakabi. <sup>31</sup> Bi iiyawogha kata korotodi sivinagho, na noko raghanine na sinimuri, bi iiyawogha kata korotodi sivimuri na noko raghanine, na sininagho.”

*Raghani kana wiiraba Yesu yana rabobo ivisisiyena mayeni*

*Mat 20:17-19; Luk 18:31-33*

<sup>32</sup> Toudi kedagha sipepewa siyageege Jerusalemna, na Yesu ivinagho bi kana kivikivina sivimuri. Na sikabinokeni, bi wawaya iiyawogha murigha siyakivikivini na sinaghara. Wasina bi kivikivina yadi 12 ikabirenamayedi, bi iwonedi da mekodi beradi tupadi raghani muriye touna biidi sinatubugha <sup>33</sup> na iyawonewonedi bo, “Kowaiyana, tageege Jerusalemna, bi nama wawaya tana, tagu God yana **Wiisuwona Tomoyina** kagu puke inakabi, **prist** babadidi da gwara kana wiiveveyana damdi bi-yiadi. Toudi sinigiugerogerora da inarabobo bi dam wiibata sinirouweredi. <sup>34</sup> Sininamayeni, sinakanuni da sinakwapuni bi sinakasunuyi. Bi gabudara yadi 3 murine na raboboma inageghomiiri magha.”

*Jemes da Jon yadi kayowana*

*Mat 20:20-28*

<sup>35</sup> Muriye na Zebedi natunatuna, Jemes da Jon sipiika Yesu biidi siya-wonawona bo, “Abawiiyeveyana, awaki kanibabiim na kunabera, yama kayowana da tam kiiravimiye kunabera.”

<sup>36</sup> Na ivitarakiiyanedi bo, “Yami wiina awaki anabera kiiravimiye?”

<sup>37</sup> Siwonabodeni bo, “Raghanina yam wiikiwawo gabudarine wawaya kuniibadedi, na kuniwaghasinemii da yawata tani makerereghana, tana katiyamve bi tana dugemve.”

<sup>38</sup> Bi Yesu iwonedi bo, “Gekoyakovi da awaki kiiravine kwiibaba. Tami rubami, ananiuna na redunama konanina, bo rubami kona **babataito** naboni ware tagu anababataitona?”†

<sup>39</sup> Bi siwoneni bo, “Toumii rubamii!”

† **10:38:** redu ananiuna da babataito meko tagu sina babataitoguna mmkodi sisiyidi batana yana kabi kwarakwara da rabobo ivisisiyeni. Raghanina Yesu Getsemenine inipoghana, mmko reduna kiiravine ere-nuwavisina ivisisiyeni (Mak 14:36). Yesu, Jon da Jemes iwonedi da toudi sinivisi sina kabi.

Bi Yesu iwonedni bo, “Redu ananiuna na konanina, da konababataito naboni tagu anababaitona. <sup>40</sup> Bi gegha rubana anavinegha da tani makerereghana, da iyyabo katiiyaguve inamake bi iyyabo dugeguve. God iyyawogha ivineyidi na nokodi gawara inaveredi.”

<sup>41</sup> Raghanina kana kivikivina yadi 10 mmko siwaiyaneni, na nuwanuwadi sipughu Jemes da Jon biidi. <sup>42</sup> Na ikwatuwiitaghomidi sipiika bi iwonedni bo, “Tami nada kwakovi da iyyawogha kubuna damdi yadi kiikiwawo, bi yadi kayowane sinibada, na nokodi babada wawaya wiitupaketowane sakoyayidi. <sup>43</sup> Na tami, genaboni konigubegubeyana. Bi iyyabo yana kayowana inibada, na touna wiibagubagurana. <sup>44</sup> Bi iyyabo yana kayowana ininagho, na inabera da touna wawaya tupadi yadi bagubagurana. <sup>45</sup> Berana mayimayiyina, **Wiisuwona Tomoyina** gegha iyapiika da wawaya touna sinabigenina bi ipiika wawaya inabigedi, da nuwasisire inarabobo bi mmkona touna miisana wawaya korotodi kiiravidiyi.”<sup>‡</sup>

*Yesu, Tomogha matapotapotana iviyawiini*

*Luk 18:35-43*

<sup>46</sup> Wasina bi Jeriko kwanatune sinokanibu. Bi muriye, Yesu kana kivikivina teya da koroto ghamana Jeriko siyakuyokuyoveni, na tomogha tana matapotapotana kana waghawagha Batimiyas, Timias natuna, keda riirine iyamakamake bi iyipepeyana. <sup>47</sup> Raghanina iwaiyana da Yesu Nasaret tomogha iyapiipiika, na irukwatu iwona bo, “Yesu, Deivid natuna kuvinuwanuwaghanegu!”<sup>§</sup>

<sup>48</sup> Wawaya korotodi sikini bi siwoneni bo, “Kuviraborabobo!”

Bi ivikawakeke irukwatu gwaru, “Deivid natuna, kuvinuwanuwaghanegu!”

<sup>49</sup> Na Yesu ivituramiiriyeni bi iwona bo, “Kokwatuveni inapiika mabo.”

Na tomogha matapotapotana sikwatuveni siwona bo, “Kinuwamiise! Geghomiiri! Yakwatukwatuvem.” <sup>50</sup> Na yana sowa ivirupitaveni, iggehomiiri ivikapoka bi ipiika Yesu biidi.

<sup>51</sup> Wasina ivitarakiyaneni bo, “Awaki yam wiina, kiiravimve anabera?”

Tomogha matapotapotana iwonabodeni bo, “Abawiiyeveyana, akayokayoveni da anakitamagha.”

<sup>52</sup> Yesu iwoneneni bo, “Yam wiigeruwana iviyawiim, kunagho.” Yaininagha ikitarunagha bi kedagha Yesu ikivini.

## 11

*Yesu, Jerusalemne siverabodeni ware kiwawo*

*Mat 21:1-11; Luk 19:28-40; Jhn 12:12-19*

<sup>1</sup> Raghanina Yesu kana kivikivina teya Jerusalem siyitukabikabina, Betapage da Beteni kwanatudi riridiye na sipiika koya kana waghawagha Oliv Koyane. Bi kana kivikivina bata iviporadi sivinagho <sup>2</sup> bi iwonedni bo,

**10:43:** Mrk 9:35    ‡ **10:45:** Raghanina Yesu ikabi kwarakwara da irabobo tamumu wawayidi kadi gaware, touna mmko sisiyina itorewiimaghatari peroveta Aisaiya 53 kamone ivisisiya da yana bagibagi kiiravine naboni touna God yana ababagibagi.    § **10:47:** Raghaina tomogha mata potapotana Yesu ikwatuveni da “Deivid natuna,” na touna waghawagha meko Jius tupadi sakovi da noko Keriso yisisiyeni. Jius na siyanoghonoghosi da Keriso wawaya iyiyawiidi da iyibadedi ware

Kiwawo Deivid naghove waghata nosinosidnakim ivibadedi na naboni (Psam 89:3 da inagho 37; Aisaiya 29:18 da inagho 19, 35:5 da 6; Jerimaiya 23:5 da 6; Igikel 34:23 da 24).

“Konagho korughu noko meyagiina naghomiye. Raghanina konanokanibu name, na donki wotuna konabanani saghiratawani getana iyabo naghove iyagerutowoyina. Korupami bi korutayini kopiika mabo.\* <sup>3</sup> Meboda wawaya sinitarakiiyanemi bo, ‘Awaki kiiravine mmko koberabera?’ Na kowonedi bo, ‘Bada yawiiwiini bi kate inipora inaveramagha.’”

<sup>4</sup> Wasina bi sinagho da donki wotuna sibanani, maghatare kedae, bi bare tana matamketana ririne koghore saghiratawani bi raghanina siyaruparupami, <sup>5</sup> na wawaya mududi riridiye siyamiimiirina sivitarakiiyanedi bo, “Awaki kiiravine donki wotuna koruparupami?” <sup>6</sup> Na toudi metagha Yesu iwonedi, na naboni wawaya siwoned, na siviwaghasinedi da sirutayini. <sup>7</sup> Wasina donki wotuna sirutayini sipiika Yesu biidi bi yadi sowo sivitave-nageegeeyana kubukiine, bi Yesu debane imakegae.

<sup>8</sup> Bi wawaya korotodi yadi sowo sirutara keda debane sikepana bi mududi kii ghabighabi ere rugurugudi kwabuma siyaragha na kedae sikepana.† <sup>9</sup> Bi wawaya naghone da iyawogha murine siyakivikivini, na sikarayewoveni bo,

“Hosanna!

Tam, God kana waghawaghae kwapiipiika na kakabekabepepim.‡

<sup>10</sup> Nosida Deivid yana kunukunuma

tam kwapiipiika kunibademii na kakabekabepepim!

God abame makamakena kakabekabepepi!”

<sup>11</sup> Yesu, Jerusalemma inokanibu na inagho God yana bareye irughu, bi sawara tupadi nama ikita yapoyaporidi. Bi noko murine, nada iravidi na touna da kana kivikivina yadi 12 yawata sikanibu sinagho Betenima.

*Yesu, Kogheya kiina imagi*

*Mat 21:18-19*

<sup>12</sup> Raghani ibori bi Yesu kana kivikivina teya Beteni sikuyoveni siyav-eravera magha Jerusalemma, na vitonana damina ikabi. <sup>13</sup> Rabarabama ikitawiivera da kiiuwa kiina kana waghawagha kogheya inumo na ikita, na inagho iyakita da iuwagha bo gegha. Bi raghanina ipiika kiine, na ikita da rugurugu kawanagha, basuna gegha kogheya kana iri. <sup>14</sup> Na kogheya kiina iwoneni bo, “Gegha tana iyabo uwam inakam towogha mayenina!” Na kana kivikivina mmko sisiiyina siwaiyaneni.

*Yesu, wiigimona da gimogimona damdi God yana bareye irukwavina*

*Mat 21:12-17; Luk 19:45-48; Jhn 2:13-22*

<sup>15</sup> Raghanine Jerusalemma sinokanibu, na Yesu irughu God yana bare ga-rina kamone bi wiigimona da gimogimona damdi, idagu iyarurukwavinindi siyakanikanibu. Bi mane wiikabivereyana damdi yadi kemakema da

\* **11:2:** Jius yadi noghotena donki toudi bagibagi kadi ribiribi. Toudi sawara sakawara, bi wawayawota sageru bi sawagawaga. Yesu donki debane igeru, na wawaya sikitada ware wawaya Kabikabikuwayina iyapiipiika bi gegha naboni kiiwawo kayowiikomerowane. Noko donkina, gegha tana iyabo naghove iyabagurena towoyina, naboni ribiribi Kabikabikuwayina. Mmko yiyeveveyana Yesu na Keriso. † **11:8:** Jon 12:13, yawonawona da mmkodi na notuveya ragharaghadi. Wawaya yadi sowo bo yarayara ere-rugurugudi kedaye sigawara da kabikuwaye bi Yesu saverabodeni naboni kiiwawo. ‡ **11:9:** Hosanna na Aramik gamodi meko dagudagune yana basuna kuviyawiimi, bi muriye yana basuna kaveraverabodem da kakabekabepepim. Veses 9 da 10 kamodiye wawaya na Psam 118 kamonama sisisiya.

iiyawogha ayabo siyigimona, na yadi makamake ivikouririghana, § 16 bi getana iiyabo iyiwaghasineni da wiigimona sawaridi God yana bare garina kamonagha iyakawara iyarughuwonana. 17 Bi iviyevevedi iwona bo, “God wonana buka kamone nada sigirumina iwona da, ‘Yagu Bare na sinakwatuvuni da touna pari barena, wawaya damvedamve kiiravidiye,

bi tami kobera da naboni yapiyapi damdi yadi kowokowogha.’”

18 Na **prist** babadidi da gwara kana wiieveyeyana damdi mmko siwaiyane. Na sidagu keda siyininogha da Yesu siyakasunuyi. Toudi sinaghareni, basuna koroto tupana yana wiieveyeyana siyisokoveni.

19 Wasina bi ravidiye, na kana kivikivina yawata Jerusalem sikuyoveni.

### *Kogheya kiina irabobo*

*Mat 21:20-22*

20 Raghani ibori didibara wote, kedagha sipepewa siyanono Jerusalem, na kogheyina kiina sikita. Touna i rabobo iyowogha inagho ramramne. 21 Pita inoghosi da awaki itubugha na Yesu iwonen bo, “Abawiiyeveyeyana, kukita, kogheya kiina kuvimagi na irabobo!”

22 Yesu iwonabodedi bo, “God kovigeruveni! 23 Iisuwonemi, da iiyabo mmko koyana inawoneni bo, ‘Geghomiiri bi yegiiye kitavenayowoyena mayem,’ bi nuwanuwana kamone gegha ininuwabata, bi inigeruwana da awaki iwona na inatubugha, na God inabera kiiravine. 24 Yana basuna mmko kiiravine awonewonemi: raghanina kwarupari bi sawara kiiravine kwiibaba, kigeruwana da nada kukabi, na awaki kiiravine kunibaba na kunakabi. 25-26 Bi raghanina kwageghomiiri da kwarupari, bi iiyawogha berona tam biidi sibera na kunanoghotatavedi, na noko tamamnaki abame kate yam tamumu inanoghotatavedi.”\*\*

### *Yesu yana maragata kiiravine Jius sivitarakiyana*

*Mat 21:23-27; Luk 20:1-8*

27 Yesu kana kivikivina yawata Jerusalem siverakanibu magha, bi raghanina God yana bare garina kamonagha iyapeepewa, na **prist** babadidi, God yana gwara kana wiieveyeyana damdi da kwanatu kana dogara sipiika Yesu biidi 28 bi sivitarakiyaneni bo, “Awaki maragasina kukabi na mmkodi bera kubera? Bi iiyabo mmko maragasina iverem?”

29 Iwonabodedi bo, “Wiitarakiyana tana anawonemi, bi tami wonabodeyana konaveregu, na anawonemi da awaki maragasine mmkodi bera abera. 30 Kowonegu, Jon mema yana maragata ipiika na iyabaabataito: God gwabinama bo wawaya?”

31 Na wiikawakereyana toudimani kamodiye sidaguni, “Awaki tana-woneni? Memeda tanawona bo, ‘God gwabinama,’ na inawona bo, ‘Awaki kiiravine Jon gekoyigeruvenina?’ 32 Bi meboda tanawona bo, ‘Wawaya gwabidima’ na kate bi koroto sinanuwatupa touda biiyadi.” (Na toudi koroto sinagharedi, kiiravine wawaya tupana sinoghosi da Jon, na **proveta** waghata). 33 Na yadi wonabodeyana Yesu biidi na, “Toumii gegha kayakovina.”

---

§ 11:15: Mane wiikavivereyana damdi kubura wiibata damdi yadi mane sikuwamiridi da gegha wawaya gubadi nama bi noko manena Jius sakayoveni. Bi wawaya God yana bareye noko manenama da yadi puyo sagimona (Exodas 30:13). 11:17: Isa 56:7 \*\* 11:25-26: Wawaya mududi akowa kirakiidi sinoghota da sisiya mududi na ves 26 kamone da sisiyina mma naboni: Bi memeda gegha kunanoghota tavedina, tamamnaki abame gegha inanoghota tavemna.

Na Yesu iwonedo bo, “Wasina gegha anawonemi, da awaki maragasine mmkodi bera abera.”

## 12

### *Kwabu bagibagi damdi kadi miiba*

*Mat 21:33-46; Luk 20:9-19*

<sup>1</sup> Wasina bi Yesu miibama iwonedo bo, “Tomogha tana kwabuve wain iwavi. Igari wiikenavivireni, dogu tana ibani wain kana ruruboto kiravine, da wiikighukighu kana bare iyoghani. Bi wawaya iyouna da yana kwabuve ivikoyayidi da siyigimogimoneni, bi iwagawaga inagho takubure.\* <sup>2</sup> Raghanina kabipura gabudarina ipiika, na kwabu wiibadana yana wiitamariyana tana ivipora inagho kwabu bagibagi damdi biiyadi, da kanareregha kabipura kamonama iyakabi. <sup>3</sup> Bagibagi damdi, wiitamariyana siburavi, da sigudani, bi ima kawanagha sivipora iveramagha. <sup>4</sup> Wasina wiibadana yana wiitamariyana tana ivipora; bi kwabu bagibagi damdi gayamina sirouvi bi siwona wiisinimayamayai. <sup>5</sup> Na yana wiitamariyana tana bada ivipora, na touna bada sikasunuyi; bi wiitamariyana mududi kedana mayimayiyina siviberaberowanedi, mududi sirouwa bi mududi sivikasunughana.† <sup>6</sup> Kwabu wiibadana wawaya tanagha iyamakamake da iyipora na tomoyina touna wosina natunuwana. Tughura waghate, na natuna ivipora inagho bagibagi damdi biiyadi bi iwona bo, ‘Anoghonoghosi da natugu sinakabikarawayeni.’ <sup>7</sup> Bi gegha, nokodi bagibagi damdi toudimani sivisisiya virirana bo, ‘Mmkona kwabu wiibadana natuna. Kopiika, tana kasunuyi, bi yana kwabu na tani rapeneni.’ <sup>8</sup> Na tomoyina natuna siburavi bi sikasunuyi da tubuyina sivitavena kanibuveni kwabu garina kubene.

<sup>9</sup> Awaki, bada kwabu wiibadana inabera? Inapiika da bagibagi damdi inikasunughana, bi woudi imadiye yana kwabu inatore. <sup>10</sup> Wiisuwona, God wonana kamone nada kokabiyavidi da iwona bo, ‘Akima meko abayoghayoghana sivisinighiighiyeni, na kata iviakima kitowana;‡

<sup>11</sup> Mmko berana Bada ibera, ayagha matadae yinuwakayowana.’”

<sup>12</sup> Jius babada siberatowoyi da siyaburavi, basuna sakovi da Yesu mmko iyisisiyeni na toudi kadi miiba. Bi gegha da, koroto sinagharedi na sikitawitaveni bi sinagho.

### *Teks wiimiisana kana wiitarakiyana*

*Mat 22:15-22; Luk 20:20-26*

<sup>13</sup> Muriye na Jius babadidi, **Perisis** da Herod turaturana mududi siviporadi sinagho Yesu biidi da wiitarakiyanama siyikayetayina. <sup>14</sup> Sipiika

---

**12:1:** Isa 5:1,2 \* **12:1:** Wain kwabuna na touna tanawa pinimina meme urawa tana sawai. Mmko uravina uwana, bariyawa gamodima sakwatuvedu grapes. Wawaya mmkodi greip kayedima situgudagada da sarubototavedi ruruboto gawarane, bariyawa gamodima sawona wine press. Bi miina kabikabiwiitaghome satore rughuveni, bi yiwamiwamira da ninina, kana waghawagha wain. Jius kiiravidiyena, noko wain na raghani nonowa kana rarima. Israel na God yana wain kwabuna. † **12:5:** Isrel damdi peroperoveta sivisinighiighiyedi ware kwabu bagibagi totomoyidi kadi bada yana wiitamariyana naboni sivisinighiighiyedi na naboni (Jerimaiya 7:25 da 26; Emos 3:7 bi Jakaraiya 1:6 kokita). ‡ **12:10:** Jius raghani tupana akima sabori da gimadi ghamadi bi bare sayoghana da yoghayoghana. Papasusu akimina na gimana kiitowanina nama papasusuve meme papa bata sibanana. Touna na bare kunukununa bi papa yakabitawana gogona da barena tupana yakakokako. Yesu touna papasusu akimina God yana bare wouna kiiravine, touna taparoro (Efesiyens 2:19-21 kokita).



bi siwona bo, “Abawiiyeveveyana, kakovi da wonawaghata kwiisisiyedi, bi wawaya awaki siyanoghonoghotana gekuyinuwapoyedina. Gegha kuyanoghonoghosi da kadi waghawagha ghamadi, bi tam wiisuwone God yana keda kwiiyeveveyana wawaya biiyadi. Kuwonemii, wasina da teks tani miisana Sisa<sup>§</sup> biidi bo gegha?”

<sup>15</sup> Bi iyakovi da siyaberaberatowoyi da siyiyabeni\*\* na iwonedni bo, “Awaki kiiravine tagu kwiikayekayegu? Dinarias tana kopiikeni anakita.”

<sup>16</sup> Na dinarias tana sikabi sivereni, bi ivitarakiyanedi bo, “Mmkona iiyabo gubana da kana waghawagha?”

Toudi siwona bo, “Sisa.”

<sup>17</sup> Na Yesu iwonedni bo, “Wasina, awaki Sisa rapene na Sisa kovereni, bi awaki God rapene na God kovereni.” Bi yana sisiya sivisokoveni.

*Nayi kana sisiya geghomiiri magha gabudarina murine*

*Mat 22:23-33; Luk 20:27-40*

<sup>18</sup> Sadusis<sup>††</sup> iiyawoghana sawona da wawaya gegha raboboma sinageghomiiri. Na mududi sipiika Yesu biidi bi siwona bo,

<sup>19</sup> “Abawiiyeveveyana, Mosis mma naboni gwara igirumi kiiravimiye: Memeda tomogha inarabobo da wavinena inakuyoveni bi natunatuna gegha, na tomogina waresina tana kwaburina inarawayi da sinituwa, bi nokodi ededidi na naboni waresina raborabobona natunatuna.

<sup>20</sup> Raghani tana tomotomogha rakarakadi yadi 7. Iyarokona wasike irawayi, bi gesiyituwa bi irabobo. <sup>21</sup> Na tiinaru murine kwaburina irawayi, gesiyituwa bi irabobo. Berana mayimayiyina tomogha kana wiiaroba biidi itubugha inayi bi irabobo. <sup>22</sup> Nokodi rakarakadi yadi 7 wasikena sirawayi, da gesiyituwa bi sirabobo. Tughurine, na wasikena irabobo. <sup>23</sup> Kata, raghanina raborabobodi tupadi geghomiiri magha gabudarine sinageghomiiri, na touna iiyabo wavinena? Basuna yadi 7 tupadi sirawayi.”

<sup>24</sup> Yesu iwonabodedi bo, “Tami yami noghota sisiwana! Yana basuna God wonana bo yana maragata gekoyakovina. <sup>25</sup> Raghanina wawaya raboboma sinageghomiiri, na toudi naboni aneyaneya abame bi gegha sinanayina.\*\*

<sup>26</sup> Bi kata, wawaya raboboma sageghomiiri magha kiiravine, na memeda nada kokabiyavi da awaki Mosis yana bukae igirumi, raghanina God irumaghatara touna biidi kiikiiruku iyakarakarasinna kamone. Name God, Mosis iwonen bo, ‘Tagu, Abraham yana God bi Aisik yana God bi Jeikap yana God.’ <sup>27</sup> Na noko kiiravine na tanakovi da God, na gegha wawaya raborabobodi yadi God, bi wawaya yawayawiidi yadi God. Na yami noghota tupadi siwasiwanidi.”

*Gwara ghamanakina*

*Mat 22:34-40; Luk 10:25-28*

<sup>§</sup> **12:14:** Sisa na touna Roume damdi yadi kiirawo. **\*\* 12:15:** Wiirubasina mma naboni: memeda Yesu iyawona bo, “Gegha Sisa biidi teks konimiisana,” na Roume babada Jiudiya siyakoyakoyayina na rubana siyapatumi. Bi memeda iyawona bo, “Sisa biidi teks kovimiisana,” na Jius damdi gegha sinakayovenina. **12:18:** Acts 23:8 <sup>††</sup> **12:18:** Sadusis toudi dam tana, mousmouriidi da babada ghamaghamadi Jius kamodiye. Toudi yadi wiigeruwana ivibogaye gegha Perisis naboni na raghani tupadi na sikawakereyana. Sadusis gegha siyigeruwana da wawaya raborabobodi muriye raboboma sinageghomiiri. Toudi gegha siyigeruwana da nama aneyaneya bo kanukanuma mududi. Toudi yadi wiigeruwana na Mosis yana buka yadi imiikovi igirumana (Genesis, Exodas, Livitikas, Nambas, Diutoronomi) bi gegha giruma kabikabikuwayenidi mududina.

<sup>††</sup> **12:25:** Aneyaneya toudi gegha siyaraborabobona, bi gegha siyanayinayina bo siyituwana. **12:26:** Exo 3:6

<sup>28</sup> God yana gwara kana wiyeveveyana tana ipiika, bi Yesu da Sadusis naboni siyikawakereyana, na iwaiyanedi. Iwaiyana da Yesu iwonabodena wiimasiyedi, na ivitarakiyaneni bo, “God yana gwara meko iragata kirakii?”

<sup>29</sup> Yesu iwona bo, “Gwara meko igekirakii na mmko: ‘Isrel dammi, kowaiyana! Bada yada God, touna kawagha Bada. <sup>30</sup> Bi God nuwanuwam tupana, kanumim tupana, yam noghota bi yam maragata tupadima kinuwayuyuneni.’ <sup>31</sup> Gwara kana wiibata ghamanakina, na mma naboni: ‘Turaturam kwinuwayuyunedi, mayimayiyina tammani kwiin-uwayuyunemna.’ Mmkodi gwaradi yadi bata na siragata kirakii, genaboni mududi.”

<sup>32</sup> Gwara kana wiyeveveyana tomoyina iwona bo, “Abawiiyeveveyana, kuvisisiya wiimasi, wiisuwona da God tanagha, bi gegha god tana nama ririnen. <sup>33</sup> God nuwanuwada tupanama, yada noghota tupanama bi yada maragata tupanama taninuwayuyuneni. Bi turaturada taninuwayuyunedi mayimayiyina naboni toudamani tiinuwayuyunedana. Mmkodi gwara yadi bata kabisisiredi na sigekirakii gegha naboni ribiribi tagibudi da God biidi tasuwarana bi kate suwara mududi.”

<sup>34</sup> Yesu iyakovi da tomogha noghota miisenama iwonabodeyana, na iwoneni bo, “Tam gegha iyarabaraba da God yana wiibadane kunarughu.” Na wawaya sinaghara da getana iyyabo wiitarakiyana mududi iyawonenina.

*Waghawagha Keriso wiitarakiyanina*  
*Mat 22:41–23:36; Luk 20:41-47*

<sup>35</sup> Raghanina Yesu, God yana bare garina kamone iyieveyana, na iwona bo, “Awaki kiiravine Gwara kana wiyeveveyana damdi sawona da Keriso na Deivid tubuna? <sup>36</sup> Kanuma Kabikabikuwayina Deivid ivinuwasiri, na iwona bo,

‘Bada God yagu Bada iwoneni,  
“Mabo ririguve kumakekira

bi kam aviya anakabidi da kaye rogumve anatore.” ’§§

<sup>37</sup> Deivid tounamani Keriso ikwatuveni da yana Bada. Na metagha konoghonoghosi, Keriso na touna Deivid tubuna bo?” Koroto ghamana Yesu yana sisiya nuwamiiseye siyawaiyaneni.

*Yesu, God yana gwara kana wiyeveveyana damdi irugiuvedi*

<sup>38</sup> Yesu iyieveyedi, na iwona bo, “Kokita yapori da gwara kana wiyeveveyana damdi gesiniyabemina. Tarasowo rukarukaruwanidi siniyagha bi sinapepewa, bi yadi wiina wawaya kabikarawaye sinikiiki-ivedi wiigimona gawaridiye. <sup>39</sup> Bi yadi wiina makamake gawaridi miisedi **kabepa baredi** kamodiye bi kate babada ghamaghamadi yadi gaware sinamake, poragha raghanidiye. <sup>40</sup> Bi sarupari wiiguriguri na wawaya sanaghosi da toudi kabikabikuwayidi, bi kwabukwabura yadi bare sakita kirorovedi na siyabedi da baredi sirapeneyana. Mmkodi wawayidi, na God aro ghamanakina inaveredi.”

*Kwabura yana vereyana*  
*Luk 21:1-4*

<sup>41</sup> Yesu suwara kabomidi gawarina riridiye imakekira God yana bare kamone, bi wawaya metagha mane siyatutoura na iyaruruwiiteted. Wawaya

moumouridi korotodi mane peyaridi siyatutoura. <sup>42</sup> Wasina bi kwabura moyamoyakina ipiika da kopa mane busobusodi bata, itourarughuwana suwara kabomina kamone. Bi mmkodi manedi yadi maragata damina igisikirakii. <sup>43</sup> Na Yesu kana kivikivina ikwatuvedu sipiika bi iwonedo bo, “Wiisuwona awonewonemi, mmko kwaburina moyamoyakina puyo ghamanakina itore, gegha naboni wawaya mududi. <sup>44</sup> Yana basuna, mmkodi wawaya moumouridi tupadi yadi moura ghamadi bi pinimidigha sivereyana, bi noko kwaburina bagune moyamoyakina, bi awaki kana makekawakawa na tupana itore.”

## 13

*Yesu iwona da God yana bare muriye Jius kadi aviya sinibero*  
*Mat 24:1-2; Luk 21:5-6*

<sup>1</sup> Wasina raghanine Yesu, Bare Kabikabikuwayina garina iyakuyokuy-oveni, na kana kivikivina tana iwona bo, “Abawiiyeveveyana, kukita mmkodi bare warawaratetedi, da mmkodi akima ghamanakidi.”

<sup>2</sup> Yesu iwona bo, “Nokodi bare ghamanakidi kwakitakita! Na raghani murine na Jius kadi aviya tupana siniberodi. Gegha akima tana kwiinana debane inamakena.”

*Wawaya sinakabikwarakwara, bi Yesu kana kivikivina tounaye sinamiiri*  
*kikita*

*Mat 24:3-14; Luk 21:7-19*

<sup>3</sup> Wasina God yana bare bi nawane Oliv koyana debane Yesu iya-makamake, na Pita, Jemes, Jon da Andru wiikowoye sivitarakiyaneni, <sup>4</sup> “Kuwonemii, meyani mmkodi beradi sinatubugha. Awaki matakirina iniyeveveyana da mmkodi bera pinimina bi sinatubugha?”

<sup>5</sup> Na iwonedo bo, “Kokita wiimasi da gegha iiyabo iniyabemina. <sup>6</sup> Tomotomogha korotodi waghawaghagave sinapiika sinawona bo, “Tagu na Keriso!” na wawaya korotodi siniyabedi. <sup>7</sup> Bi raghanina wiirouwa kwarituna bo aviya waradi rabarabae konawaiyana na gegha konanaghara. Mmkodi beradi sinatubugha naghove, bi noko geraghani damona. <sup>8</sup> Dam sinageghomiiri da siniaviya vivirana bi kiiwawo sinageghomiiri da sinirouwa vivirana. Nukenuke kubura bogaebogae sinatubugha da kate gomara. Mmkona dagudaguna kawagha, ware wasike roperopeyina wituwa sinivisina dagudaguna yakabikabina naboni.

<sup>9</sup> Tami wosina kokoyagha yaporimi. Sinakabimi bi sinitupawamiwamiremi da bada **kabepepa barekiye** sinavidividimi. Bi tami kagu kivikivina kiiravine na sinakabimi da sinatupemi bi kiikiwawo naghodiye konamiiri da wara miisena konawonedi. <sup>10</sup> Bi dagudaguna na wara miisena God yana wiibadana kiiravine tami da iyawogha sigeruwegu na konadimene damve damve biiyadi, muriye da damona inapiika.

<sup>11</sup> Bi raghanina kami aviya sinakabimi da sinitupawamiwamiremi, na gekoninuwapoya yaininagha da metagha konisisiya. Gegha tami yami noghotama konisisiyana bi Kanuma Kabikabikuwayina tamiye inisisiya na awaki inaveremina kovisisiya.

<sup>12</sup> Tomotomogha sinageghomiiri da warewaresidi sinavereyana bi kadi aviya sinikasunughana, bi tamadam mayimayiyina natunatudu biidi sin-abela. Ededa taghunudinaki siniaviyedi bi sinavereyana da kadi aviya sinikasunughana. <sup>13</sup> Tami kagu kivikivina kiiravine na wawaya tupana sinasinighiyemi. Bi iiyabo inamiiri kikita da damone na God iniyawiini.”

*Kabikwarakwara ghamana gabudarina*

*Mat 24:15-28; Luk 21:20-24*

<sup>14</sup> “Bi raghanina konakita da awaki **peroveta** Deniyel ivisisiyeni meko bera tupana yiberodi, na gawara kabikabikuwayine inamiiri, meme gewasina da iyamiirina (Kabiyawa wawayim: Kunuwagiureni mmko awaki basuna). Wasina nokodi Jiudiya kubura kamone samakamake na sinaverataveyana koyae. <sup>15</sup> Wawaya bare kubune na geinayowogha inarughu bare kamone yana sawara inayounana, <sup>16</sup> bi bada, iiyabo yana kwabuve yabagibagi, na geinaveramagha bareye da kana tarasowo inakabina. <sup>17</sup> Bi noko raghanine na kabikwarakwara ghamanakina wasiwasike biiyadi iyyawogha siropeya da pepeya sisusuna. <sup>18</sup> God biidi korupari da mmkodi beradi gegha boduve sinatubughana! <sup>19</sup> Yana basuna noko raghanine na kabikwarakwara ghamanakina nama. Bi raghanine God kubura iberana na kabikwarakwara ghamadi roro nokodi naboni gesiyatubughana, patana da kata bi raghani muriye kate gegha naboni sinatubugha maghana. <sup>20</sup> Na Bada, nokodi gabudaridi iruwitupo. Bi memeda gegha iyayaraghana, wawaya kate gesiyayawana. Bi iyyawogha ivineyidi na noghosidiye, touna mmkodi gabudaridi iyaragha.

<sup>21</sup> Noko raghanine, memeda wawaya tana inawonemi bo, ‘Keriso mmakananina, kokita!’ bo, ‘Vinikatanina!’ gekonigeruvenina. <sup>22</sup> Yana basuna Keriso wiiwiyaba da peroveta wiiwiyaba sinarumaghatara bi **berakayowiiwiyaka** da matakira sinabera, bi sinaberatowoyi da God yana wiivenevinegha wawayidi siniyabedi, da sinigeruvedi. <sup>23</sup> Na kokabunagha, bi kokoyagha mayemi! Bera tupadi kadi sisiya awonena katamanemi, muriye da raghanina inapiika.”

*God yana Wiisuwona Tomoyina yana piikamagha gabudarina*

*Mat 24:29-31; Luk 21:25-28*

<sup>24</sup> “Bi kabikwarakwara ghamanakidi gabudaridi sinakovi, muriye na gabudara raragha inakabitore bi matu bada gegha inikonakona. <sup>25</sup> Kewokewo abame sinaririgha, bi abama kana sawara mududi maragasi sininukenuke. <sup>26</sup> Bi noko raghanine wawaya sinakita da God yana **Wiisuwona Tomoyina** inarumaghatara, uuwa debadigha inapiipiika, maragata ghamana teya da ere kinivina. <sup>27</sup> Wasina bi aneyaneya iniporadi kubura tupane da God yana wiivenevinegha wawayidi sinituwitaghoma kubura damone da inanagho abama damone.”

*Kogheya kiina miibina*

*Mat 24:32-35; Luk 21:29-33*

<sup>28</sup> Wasina Yesu iwona bo, “Konoghosi awaki itubugha kogheya kiina biidi da akowa nokove konakabi. Raghanina ragharaghana sameyu da samatagha bi numonumo sarumaghatara, na kwakovi noko gogo raghanina yapiipiika. <sup>29</sup> Mayimayiina, raghanina konakita da mmkodi beradi sinatubutubugha, na konakovi da God yana **Wiisuwona Tomoyina** yana piikina inoratu, bi ikabunagha da inidagu. <sup>30</sup> Iisuwonemi, mmko kimsina wawayimi tupana gekonarabobo patana da mmkodi beradi sinatubugha naghove. <sup>31</sup> Abama da kubura sinamomogha, bi wonagu kate gegha inamomoghana.”

*Tana kabunagha Yesu yana piikamagha kiiravine*

*Mat 24:36-44*

<sup>32</sup> “Getana iiyabo iyakovi, da meyani noko gabudarina bo raghanina inapiika, gegha aneyaneya abame, bo Natu iyakovina; Tamada God kawagha iyakovi.

<sup>33</sup> Kokabunagha da kokoyagha mayemi, gekoyakovi da meyani noko raghanina inapiika! <sup>34</sup> Ware tomogha tana yana bare yakuyoveni yawagawa yanagho takubure. Na wiitamariyana imadiye yana sawara yatoura bi tatadigegha yadi bagibagi yaveredi. Bi iiyabo matamketa yakoyakoyayi na yawoneni da inikighukighu. <sup>35</sup> Wasina bi tami bada kokabunagha, basuna gekoyakovi da meyani bare badana inaveramagha. Memeda ravidiyi bo kenakenaruwamire, bo kokorereko sinaduuduna bo didibare. <sup>36</sup> Bi raghanine inapiika na gegha yana wiina da inabananimi konakenakenana. <sup>37</sup> Awaki awonewonemi, na bada wawaya tupadi anawonedi: Kokabunagha!”

## 14

*Jius siyisisiya wiikowogha da Yesu siyirabobo*  
*Mat 26:1-5; Luk 22:1-2; Jhn 11:45-53*

<sup>1</sup> Kata na gabudara bata kawagha siyamakamake da **Koughanu** bi **Parawa Gegha Yist Teya** porayidi. Na **prist** babadidi da gwara kana wiiyeveveyana damdi wiikowoye keda siyininogha da Yesu siyiyabeni bi siyakabitawani da siyakasunuyi. <sup>2</sup> Na siwona bo, “Gegha poragha raghanine tana berana, kate bi wawaya wiirouwa sinidaguvuni.”

*Wasike mayawagama Yesu gayamina iwayi*  
*Mat 26:6-13; Jhn 12:1-8*

<sup>3</sup> Bi raghanina Yesu Betenine na Saimon, tomogha iiyabo naghove korekore ikabina yana bareye. Bi siyakamkam, na wasike tana verikoko alabastama\* sibera bi mayawaga kamone na ikawari irughu. Da verikokona kanighona ikiyagiini bi Yesu gayamine mayawagina iwayi. Bi mayawagina miisanina ghamana bi nadima† sibera. <sup>4</sup> Wawaya mududi nama nuwanuwadi sipughu na sivisisiya kabivivirana bo, “Awaki ki-iravine mmko mayawagina ivikawawaneni? <sup>5</sup> Siyigimogimoneni da mane ghamana siyakabi bi manena moyaka siyaveredi,” na siki kirakiiyeni.

<sup>6</sup> Bi Yesu iwonedi bo, “Kokuyoveni, awaki kiiravine kwiisinimayamayayi? Touna bera waratetena ibera tagu biidi. <sup>7</sup> Tami nonowa moyaka teya konamakamake, bi yami kayowane koniwiitedi bi tagu gegha nonowa yawata tana makena. <sup>8</sup> Bi awaki rubana da iyabera na ibera; da mayawaga tubuyiguve iwayi da raghani katamane ikabununagha kagu dogudogu kiiravine. <sup>9</sup> Iisuwonemi, meghamegaha mmko kuburine, meme wawaya waragu miisena sinadimedimeni, na awaki mmko wasikena tagu biidi ibera na kate sinisisiyeni da raghani nonowa sinanoghonoghosi.”

*Jiudas iviwaghasina da Yesu, prist babadidi imadiye iyatoren*  
*Mat 26:14; Luk 22:3-6*

---

**14:1:** Exo 12:1-27 \* **14:3:** Alabasta touna akima waratete kirakiina bi pikapikana. Bi wawaya sakabi bi ipagama kiyabu da tarabiisaka tunama satarakepokepo. † **14:3:** Nadi touna kii tana kana waghawagha, bi noko kiina ramramnama mayawaga sabera. Bi kiina touna India yadi kubure yagogogo.

<sup>10</sup> Noko murine Jiudas Iskariyot, kivikivina 12 kamodiye bi tana, inagho **prist** babadidi biiyadi da Yesu kiiravine iyapuke. <sup>11</sup> Damdi mmko sisiyina siwaiyaneni na svinuwamiise bi svisuwoneni da mane siyavereni. Wasina bi Jiudas keda wiinogha idagu da metagha Yesu, imadiye iyatore.

*Yesu da kivikivina, Koughanu kamkena, na sikam*

*Mat 26:17-25; Luk 22:7-14,21-23; Jhn 13:21-30*

<sup>12</sup> **Parawa Gegha Yist Teya** porayina gabudarina dagudagune, bi gabudarine na nigenige sikasunughana da **Koughanu** kiiravine, na kivikivina Yesu sivitarakiyaneni bo, “Mebo yam wiina kananagho da Koughanu kamkenana kiiravimve kana kabununayi?”

<sup>13</sup> Wasina bi kana kivikivina bata iviporadi, iwonedni bo, “Konagho konarughu kwanatuve, bi tomogha rarima kibubuna yakawakawari na konakita. Na kokivini, <sup>14</sup> da meme inarughu, na barena wiibadana kowoneni bo, ‘Abawiiyeveveyana iwona da, “Tupayarayina meme, tagu da kagu kivikivina kiiravimiiye Koughanu kamkenana kana kam?” ’ <sup>15</sup> Wasina bi tupayaragha ghamana kiidamove iniyevevemi, tourawiikayowanina da kabukabununayina, na name bera tupana kokabikuya kiiravidaye.”

<sup>16</sup> Kivikivina sinagho sirughu kwanatuve, bi bera tupana metagha Yesu iwonedina sibanani, da Koughanu kamkena, na sikabikuyi.

<sup>17</sup> Bi ravidide na Yesu, kivikivina yadi 12 yawata siverakanibu. <sup>18</sup> Bi siyakamkam raghanine, iwonedni bo, “Iisuwonemi, da kamomima tana kagu puka inakabi iyabo yawata kakamkamna.”

<sup>19</sup> Kivikivina noko sisiyina siwaiyana na svinuwapoya bi sidagu tatadi-gegha sinitarakiiyaneni, “Wiisuwona tagu bo?”

<sup>20</sup> Yesu iwonabodedi bo, “Tami 12 kamodiye tana, iyabo kana parawa dabira kamone tagu teya kakutuwana. <sup>21</sup> **Peroveta** metagha sigirumana naboni da **Wiisuwona Tomoyina** inarabobo. Bi God noko tomoyina iyabo yana Wiisuwona Tomoyina kana puke inakabina kate aro ghamanakina inavereni! Na iyamiise kirakii da noko tomoyina gegha iyatubughana.”

*Yesu kana kivikivina teya raghani tughurina sikampatapata*

*(The Lord’s Supper)*

*Mat 26:26-30; Luk 22:15-20; 1 Kor 11:23-25*

<sup>22</sup> Bi siyakamkam raghanine, Yesu parawa tana ikabi, God biidi ivikiiki-  
iwa, bi ikiyagima da kana kivikivina iveredi, iwona bo, “Kokabi; mmko na tubuyigu.”

<sup>23</sup> Bi wain reduna ikabi, God biidi ivikiikiiwa, bi iveredi da tupadi tounama siniuna. <sup>24</sup> Bi iwona bo, “Mmko tagu ganiganigu, meko inororotaveyana wawaya korotodi kiiravidide. Ganiganigu touna inabera da God yana wiiwaghasina maragasina wouna inatarakirami yana wawaya biidi. <sup>25</sup> Iisuwonemi, gegha meyani mmko wainna ananiuna mayeni patana da God wawaya keda woune inibadedi na gabudarine wain wouna ananiuni.”

<sup>26</sup> Wasina bi ayii tana sitawori bi Jerusalem sikanibutaveni sinagho Oliv koyane.

*Yesu iwona da kate Pita inawona wiinagonagoveni*

*Mat 26:31-35; Luk 22:31-34; Jhn 13:36-38*

<sup>27</sup> Yesu iwonedni bo, Tupami konavera da konakuyovegu, basuna God wonana buka kamone iwona da:

‘God sip kadi bodaboda inakasunuyi,  
na sip tupadi sinimosaredi,’

<sup>28</sup> bi muriye raboboma anageghomiiri magha, na aninagho ananagho Galilima, bi tami murigha.

<sup>29</sup> Pita iwona bo, “Memeda turagu sinavera da sinakuyovem, bi tagu geanakuyovemna!”

<sup>30</sup> Yesu, Pita iwoneni bo, “Iisuwonem, kata nubabasuve muriye da kokorereko inaduu da bata, na naghove kunawona raghani aroba da tagu gegha kuyakoviguna.”

<sup>31</sup> Pita iwonabodeyana wiimaragata bo, “Tagu kate genaboni anisisiyana, bagune tam da tagu sinikasunughaneda, kate gemeyani anawona wi-inagonagovemna.” Bi kivikivina mududi bada sisiyina mayimayiyina sivisisiyeni.

*Getsemenine Yesu iyarurupari*  
*Mat 26:36-46; Luk 22:39-46*

<sup>32</sup> Wasina sipiika gawara kana waghawagha Getsemenima, na kana kivikivina iwonedni bo, “Mma komakae bi anarupari.” <sup>33</sup> Na Pita, Jemes da Jon irutayinidi yawata sinagho. Bi nuwawisi da nuwapoya ikabi kirakiyeni, <sup>34</sup> na iwonedni bo, “Nuwapoya nuwanuwaguve iragata kirakii da damina ware pinimina bi inirabobogu. Mma komakae bi kovikighukighu.”

<sup>35</sup> Inagho gisina bi ere nuwawisina ivitavenayowoyena mayeni tanave, bi irupari da nuwawisi da sinivisi naghone sapiipiika na memeda rubana bo gegha da siyanaghotaveyana. <sup>36</sup> Na ruparima iwona bo, “Abba,‡ Tam-aganaki! Tam bera tupadi rubana kunabera, na mmko kabikwarakwara reduna gwabiguve kabitaveni. Bi geawaki ayakayovenina, bi tam awaki kukayovenina.”

<sup>37</sup> Wasina bi Yesu iveramagha da kivikivina aroba ibananidi siyakenakena. Na Pita iwoneni bo, “Saimon, da kwakenakena? Raghani gisinagha kunabanenega bo gegha?” <sup>38</sup> Na iwonedni bo, “Kovikighukighu, bi korupari da gegha ruyagha kamone konabekuna. Kanuma yakayokayoveni da bera miisena bi tubugha inoganoga.”

<sup>39</sup> Inagho magha bi irupari, sisiyidi mayimayiyidi ivisisiya. <sup>40</sup> Bi iveramagha na ibananidi siyakenakena, kiiravine gerubana matadi siyakitatora. Na gegha siyakovi da awaki touna siyawoneni.

<sup>41</sup> Bi raghani wiirarbina iveramagha, na iwonedni bo, “Tami patana kokenakena da kwiwayiitaveyana? Wasina rubana! Gabudarina ipiika! Kokita, puke wawayina, **Wiisuwona Tomoyina** yitowawoneni tamumu damdi biiyadi. <sup>42</sup> Kogeghomiiri, tana nagho, kokita tomoyina mmakatanina iiyabo kagu puke ikabina.”

*Yesu sipatumi*  
*Mat 26:47-56; Luk 22:47-53; Jhn 18:3-12*

<sup>43</sup> Yesu patana iyiisisiya bi Judas, kivikivina 12 kamodiye bi tana, iverakanibu. Bi murinagha na koroto ghamana seri da kepata sivimak-abikabiyeni. Bi mmkodi wawaya na **prist** babadidi, gwara wiiveveyana damdi, da kwanatu kana dogara siviporadi. <sup>44</sup> Bi Judas nada ivikatyidi

‡ 14:36: Abba, noko Aramik yadi gamo, meko Yesu iyisisiyana. Bi Abba yana basuna tamada.

matakira kiiravine, iwonedi bo, “Tomogha anamaghanina,<sup>§</sup> wasina touna. Koburavi, kokabitawani bi korutayini konanagho.”

<sup>45</sup> Raghanina Jiudas iverakanibu, na yaininagha inagho Yesu biidi bi iwona bo, “Abawiiyeveveyana!” bi nawanawana imaghani. <sup>46</sup> Na sipatumi da sikabikikisi. <sup>47</sup> Bi wawaya tana nama iyamiimiiri na yana seri itaiyina kanibuvini bi prist kiikiwawona yana wiibagubagurana tainana ikasiyaraghataveni.

<sup>48</sup> Bi Yesu iwonedi, “Tagu ware kasukasunugha, bo? Na seri da kepatama kopiika da konapatumigu. <sup>49</sup> Raghani nonowana tagu tami yawata, God yana bareye ayiyeveveyana, bi gegha koyapatumiguna. Bi gegha, da buka **peroveta** sigirumina inatubugha.”

<sup>50</sup> Wasina bi kivikivina tupadi sikuyoveni bi siverawiitaveni. <sup>51</sup> Bi tomogha yaragina, gara yabuyabunama ivitarasowowota, da Yesu iyakivikivini, na siberatowoyi da siyaburavi, <sup>52</sup> bi kana gara imadebadiye ikuyoveni bi ighaninagha iverataveyana.

### *Wiigiugerogerora damdi Yesu sivikeekeeni*

*Mat 26:57-68; Luk 22:54-55,63-71; Jhn 18:13-14,19-24*

<sup>53</sup> Wasina Yesu sikabi sinagho prist kiikiwawona yana bareye, meme **prist** babadidi tupadi, kwanatu kana dogara da gwara wiieveyeyana damdi sivitaghomidina. <sup>54</sup> Bi Pita kana taraboga murigha ikivinidi da irughu prist kiikiwawona yana bare garina kamone. Da name keyama ririne imakeyowogha iyiraragha, koyakoyagha damdi yawata. <sup>55</sup> Bi prist babadidi da **Wiigiugerogerora damdi\*\*** tupana siberatowoyi da Yesu yana berona siyabanani bi siyaviyeni da rabobove siyatore, bi gegha tana siyabanani. <sup>56</sup> Wawaya korotodi sipiika da sisiya wiiyaba sivisisiya da Yesu siyaviyeni, bi yadi waragututu gegha mayimayiyidina.

<sup>57</sup> Tomotomogha mududi sighehomiiri da mmko wiiyabinama Yesu siviaviyeni: <sup>58</sup> “Kawaiyaneni iwona da, ‘Tagu, mmko God yana bare, meko wawaya imadima siyoghanina anatainarika, bi gabudara aroba murine na tana anayoghana mayeni gegha naboni wawaya imadima siyaberana.’” <sup>59</sup> Bi gegha, yadi waragututuna tupadi na sivibogae.

<sup>60</sup> Na prist kiikiwawona, Wiigiugerogerora naghodiye ighehomiiri da Yesu ivitarakiyaneni bo, “Mmkodi sisiyama siaviyemna, awaki biidi gekuyawonawona bodeyana?”

<sup>61</sup> Bi Yesu ivikawa potapota da gegha awaki tana iyawoneni. Na prist kiikiwawona ivitarakiyanena mayeni bo, “Tamna God yana **Wiivinevnegha Kiwawona**, iiyabo kakabekabepepi na Natuna?”

<sup>62</sup> Na Yesu iwona bo, “Wasina Tagu, bi tupami konakita da **Wiisuwona Tomoyina**, Maragata Kirakiina ririne inamakamake bi abama uuwadigha inapiipiika!”

§ **14:44:** Jius yadi kikiyena wiitirana miisedina, toudi maghanama sikiikiwa kab ivivirana nawanawadiye. **\*\*** **14:55:** Sanhedrin touna Jius babada damna meko igekiraki, Yesu yana raghaniye na Roume tamudu, toudi siyi waghasedi da taparoro beradi sanuwagiureyana

da yapiyapi situpa wamiwamiredi, bi gegha sini poradi rabobove. Prist kiikiwawona touna Wiigiugerogerora damdi gayamina bo wiibadana, bi tomotomogha yadi 71 mmko damna kamone: prist babadidi, kwanatu babadidi, gwara wiieveyeyana damdi. **14:62:** Dan 7:13



<sup>63</sup> Na prist kiikiwawona kana kwama itainagosiri†† bi iwona bo, “Gegha bada sisiya mududi taya kayokayowana maghana! <sup>64</sup> Tami tupami, yana sisiya kowaiyaneni, touna God ivigiboyi. Awaki konoghonoghosi?”

Bi noko korotona siwona bo, “Touna iberabero na inarabobo.”

<sup>65</sup> Bi mududi sidagu Yesu siyakanukanu, matana sigere bi sirouvi. Da siwoneni bo, “Memeda tam **peroveta**, na kuwonemii iyabo irouvim!” Wasina bi koyakoyagha damdi sikabi da sitapitapi.

*Pita, Yesu iwona wiinagonagoveni*

*Mat 26:69-75; Luk 22:56-62; Jhn 18:15-18*

<sup>66</sup> Wasina bi Pita patana petakone gari kamone, bi **prist** kiikiwawona tana yana wiitamariyana wasikena imiiririya. <sup>67</sup> Na raghanina ikita da Pita keyame iyiraragha, na rotomanina ikitarorona bi iwoneneni bo, “Tam teya, na Yesu Nasaret tomogha yawata.”

<sup>68</sup> Bi Pita iwona wiinagonagoveni bo, “Geayakovi bi geyaguakowa da awaki kwiisisiyeni,” bi ikanibutaveyana gari matamketane bi kate noko raghanine kokorereko iduu.‡‡

<sup>69</sup> Bi wiitamariyana wasikena, raghanina Pita nama ikita na idagu wawaya nama ririne siyamiimiiri na iwoneneni mayedi bo, “Mmko tomoyina, na Yesu kwiinana tana!” <sup>70</sup> Bi Pita iwona wiinagonagoveni.

Raghani gisina bi murine na nama iyawogha miimiiridi bada siwoneni bo, “Gekunakeena, wiisuwona tam Yesu yana wawaya tana, bi tamna Galili tomogha.”

<sup>71</sup> Na Pita iwona bo, “Iisuwona, gegha ayiyabana, bi meboda aniyaba na God aro inaveregu! Tagu noko tomoyina kwiisisiyenina gegha ayakovina.”

<sup>72</sup> Wasina bi kokorereko idou iyibata, na Pita inoghosi da metagha Yesu iwoneneni, “Muriye da kokorereko inadou inibata, na naghove raghani aroba kunawona da tagu gekuyakoviguna.” Na nuwanuwana idugari da iwasigorita idou.

## 15

*Yesu sipiakeni Pailat biidi*

*Mat 27:1-2,11-14; Luk 23:1-5; Jhn 18:28-38*

<sup>1</sup> Raghani sowasowae **prist** babadidi, kwanatu kana dogara, gwara kana wiiveveyana damdi, da **Wiigiugerogerora damna** tupadi yawata nada sivitaghomidi bi siwonaruyarayaragha ikovi, na Yesu imana sikutawatawana, bi sivinaghoveni sinaveni, da Pailat sivrurvereni. <sup>2</sup> Pailat, Yesu ivitarakiyaneni bo, “Tam Jius yadi kiwawo bo?”

Na Yesu iwona bo, “Wasina kwiisisiya namakatanina.”

<sup>3</sup> Prist babadidi Yesu wiiwawu sisiyidima siyikeekeeni. <sup>4</sup> Na Pailat ivitarakiyanena mayeni bo, “Kunawonabodeyana bo gegha? Yadi wiiwawu tupana da kuwaiyana!” <sup>5</sup> Bi Yesu geiyawonabodeyana magha, na Pailat ivisokoveni.

*Jius damdi yadi wiina Yesu inarabobo*

*Mat 27:15-26; Luk 23:13-25; Jhn 18:39–19:16*

†† **14:63:** Jius yadi kiki kamonena wawaya kana gara inatainagosiri na touna nuwanuwana yapughu kirakii bo nuwanuwana yasibakuku na mmko berana yabera. ‡‡ **14:68:** Buka katamanidi mududi mmko sisiyina gegha siya girumina bi noko raghanine kokorereko iduu.

<sup>6</sup> Raghanina **Koughanu** porayidi nunudigha na Pailat ibera nuwaneni da biwa gawarina kamonama wawaya tana yikanibuveni, iiyabo, dam Jius sakayoveni na kiiravine sibabana. <sup>7</sup> Bi noko raghanine tomogha kana waghawagha Barabas na biwa gawarina kamone, da wawaya iyawogha wiirouwa kamone kasunugha sibera na yawata. <sup>8</sup> Raghanina koroto siv-itaghomidi, na sidagu Pailat siyibabiini da nonowa iyaberaberana naboni, da yadi kayowana iyabera, <sup>9-10</sup> Bi Pailat iyakowa katamaneni da **prist** babadidi, na Yesu sivitowawoneni touna biidi basuna sinuwapughuveni. Na koroto ivitarakiyanedi bo, “Yami kayowana da Jius yadi kiiwawo anikanibuveni kiiravimiye bo?” <sup>11</sup> Na prist babadidi koroto nuwanuwadi sipiro bi siwonedida da Pailat siyibabiini bi Barabas iyanibuveni kiiravidiye, Yesu wasana. <sup>12</sup> Wasina bi Pailat koroto iwonena mayedi bo, “Bi awaki, anabera mmko tomoyina biidi, kokwatuveni da Jius yadi kiiwawo?”

<sup>13</sup> Bi sirabodeyana bo, “Kotuparatuni!”

<sup>14</sup> Na ivitarakiyanedi bo, “Awaki kiiravine? Bi awaki berana berona ibera?”

Bi koroto sirukwatu kamokamogha bo, “Kotuparatuni!”

<sup>15</sup> Na Pailat yana kayowana da koroto iyunuwapikadi, na Barabas biwa gawarinama ivikanibuveni kiiravidiye. Bi kawane na Yesu sikwapu kirakiyeni bi iwonataveni da siyatuparatu.

### *Iyo wawayidi Yesu sivinamayeni*

*Mat 27:27-31; Jhn 19:2-3*

<sup>16</sup> Wasina iyo wawayidi Yesu sikabi sinagho Pailat yana bare garina kamone bi iyo turaturadi tupadi sikwaturiyariyadi sipiika. <sup>17</sup> Bi kwama ididurina Yesu sivikoteni da kapi iyiyona sibera bi gayamine siviya. <sup>18</sup> Da ere wiinamayidi siyikayekayeni siyawonawona bo, “Kiiwa, kiiwa Jius yadi kiiwawo!” <sup>19</sup> Bi dighonama gayamina siyarurouvi da siyakanukanu, bi siyituwapore oghogheyana da ere wiinamayidi siyapeep-eten. <sup>20</sup> Raghanina sivinamayeni ikovi, na kwama ididurina sikabitaveni bi kana kwama waghata sivikotena mayeni. Bi sirutayini sikanibu da siyatuparatuni.

### *Yesu situparatuni*

*Mat 27:32-44; Luk 23:26-43; Jhn 19:17-27*

<sup>21</sup> Jerusalem sikanibutaveni bi kedae na tomogha kana waghawagha Saimon sibanani, wawa kuburinama ipiika iyarughurughu kwanatuve, na iyo wawayidi siruwiiyaiyaini da Yesu kana korosi iyakawari (Saimon na Sairin tomogha bi Aleksanda da Rufas tamadinaki). <sup>22</sup> Wasina bi iyo damdi Yesu sirutayini sinagho gawara sakwatuveni Golgota, waghawaghana yana basuna *deudeu gawarina*. <sup>23</sup> Name siberatowoyi ware wain da kii otona kana waghawagha myrrh yawata siwamiri na siyavereni, bi Yesu gegha iyaniunina.\* <sup>24</sup> Wasina situparatu, bi kana kwama sikabireregha toudimani kamodiye, bi wiirekwa tana sibera da mekodi kwama yadi kayowane siyayouna.

<sup>25</sup> Didibare, gabudara iyarurumuyamuya (9:00 o'clock) bi situparatu. <sup>26</sup> Bi wiiwawu sisiyina siyiaviyeni na kiisepiye sigirumi da gayamina wowone

\* **15:23:** wain, myrrh yawata na sinivisi kana muramura.

situkuratu naboni iwona, “Jius yadi kiiwawo.”<sup>27-28</sup> Bi yapiyapi damdi bata situparatudi, Yesu yawata, tana katiyane bi tana dugene.<sup>†</sup>

<sup>29</sup> Wawaya ririnagha siyanono piika na gayamidi siwiineyana bi Yesu siwonawigiiboyi bo, “Eka damina kabi! Tam kuwona da God yana bare kuyatainarika bi gabudara aroba kamone kuyayoghana mayeni!<sup>30</sup> Na kata korosima kuyowogha da kuniyawii mayem!”

<sup>31</sup> Bi berana mayimayiina, **prist** babadidi da gwara kana wiiveveyana damdi Yesu sivinamayeni, siyawonawona bo, “Wawaya mududi iviyawiidi bi kate gerubana tounamani iniyawii mayenina!<sup>32</sup> Mede tana kita, iwona da touna God yana Wiivinevinegha Tomoyina, Isrel kana kiiwawo kata korosima inayowogha, na tanigeruveni.” Bi nokodi bata, Yesu yawata situparatudi na bada siwona wiiberoveni.

### *Yesu irabobo*

*Mat 27:45-56; Luk 23:44-49; Jhn 19:28-30*

<sup>33</sup> Gabudara yubasune na wiididibara kubura tupana isowomumu, patana da ravidid gabudare. <sup>34</sup> Bi ravidid gabudare (3:00 o’klok) na Yesu irukwatu da ghamana, “*Eloi, Eloi, lama sabatani?*” yana basuna, “Yagu God, Yagu God, awaki biidi kukuyovegu?”

<sup>35</sup> Wawaya mududi nama siyamiimiiri bi siwaiyaneni na siwona bo, “Kowaiyana, touna Elaija yakwatukwatuveni.”<sup>36</sup> Wasina bi tomogha tana iverainagho gumba ikabi da wain tomatomane isirakutuvi, bi kii damone ivikavini. Bi ikoghasi igae Yesu biidi da iyaniuna bi iwona bo, “Kokoyai! Tana kita memeda Elaija yapiipiika korosima inatoyowoyeni!”<sup>‡</sup>

<sup>37</sup> Bi Yesu irakapara da yawiina itavenatughureni. <sup>38</sup> Wasina bi God yana bareye bebera meko tupayaragha Kabikabikuwayina itoreboda iyaroroga na itamogosira da bafa, wowone da iyowogha kabine.

<sup>39</sup> Iyo damdi kadi bada nama korosi naghone iyamiimiiri na ikita da metagha Yesu irabobo, na iwona bo, “Wiisuwona mmko tomoyina na God natuna!”

<sup>40</sup> Wasiwasike mududi nama, kadi taraboga siyaruruwitete. Bi kamodiye na Meri Magdalin, bi Meri tana, Jemes murimurina da Joses sinadinaki da Sayome.<sup>§</sup> <sup>41</sup> Raghanina touna Galiline, na mmkodi wasiwasikedi siyakivikivini da yana kayowana siyaberabera. Bi wasiwasike mududi i yawogha Yesu teya sipiika Jerusalem na bada yawata nama.

### *Jousep, Yesu tubuyina idogu*

*Mat 27:57-61; Luk 23:50-56; Jhn 19:38-42*

<sup>42-43</sup> Ravidipikae, Jousep Arimatiya tomogha, bi bada ghamana **Wiigiugerogerora damna** kamone, bi touna wosina bada God keda woune wawaya wiibadedi kiiravine iyakoyakoyayi na iverakanibu. Bi kabununagha gabudarine (noko na **wiiyawitaveyana gabudarina** naghone ravididye), na Jousep idebawowora inagho Pailat biidi da Yesu

<sup>15:27-28:</sup> Isa 53:12    <sup>† 15:27-28:</sup> Giruma mududi katamanidiye na mmko sisiyina siviikaitayeni: bi awaki siberana peroveta yana sisiya itarawikiim iwona da, “Sikita da naboni ware bera bero wawayina” (Aisaiya 53:12 kokita).    <sup>15:29:</sup> Mrk 14:58    <sup>‡ 15:36:</sup> Psam 69:21 yawonawona wiimaghatara da God yana Wiivinevinegha Kiiwawona wain tomatomana sinavereni.

<sup>§ 15:40:</sup> Matiu 27:56 kamone, igirumi da Jousep gegha Joses.

tubuyina kiiravine ivibaba.\*\* †† 44 Bi Pailat ikabinokeni da Yesu nada irabobo, na iyo badana ikwatuveni ipiika bi ivitarakiyaneni da nada waghata irabobo bo gegha! 45 Bi iyo badana yana sisiya iwaiyana ikovi na Jousep iwiwaghasineni da Yesu tubuyina iyakabi.

46 Na Jousep bebera poina yeyeghanina igimoni bi Yesu tubuyina itorey-owoyeni da igere bi karawaga akima kakokakone sibanina name itore. Bi akima ghamana itabiri ipiikeni karawaga kawabonayina itoreboda. 47 Meri Magdalin da Meri tana, Joses sinananaki na siyaruruwiitete bi sikita da meme Yesu tubuyina sitore.

## 16

*Yesu igeghomiiri magha*

*Mat 28:1-8; Luk 24:1-12; Jhn 20:1-10*

1 **Wiiyawiitaveyana gabudarina** ikovi bi murine, Meri Magdalin da Meri tana, Jemes sinananaki da Sayome, wane ghabughabu sigimona bi siyanagho da Yesu tubuyina siyutuboro.\* 2 Na Sande didibara wote gabudara iwasepi iyageege, na sinagho karawaga epamana bonayine. 3 Bi kedagha sidune siyanono na toudimani siyisisiya kabivirana, “Iiyabo akima karawaga epamana bonayina kawane kiiravidaye inatabirataveni?”

4 Bi raghanina siyakayogagawa na sikita da akimina nada sitabirataveni (akimina ghamanakina). 5 Na karawaga epamana bonayine sivitavena rughuvedi, bi siyakita da katiiyadiye na tomogha yaragina ere kwama poepoena iyamakamake na sikumararagha. 6 Bi iwonedni bo, “Gekon-akumararaghana, akovi da Yesu Nasaret tomogha kwiinoyeni, iiyabo situparatuna. Touna gegha mma - nada igeghomiiri! Kokita gawarina mmakatanina meme sitorena. 7 Bi konagho da kana kivikivina mududi da kate Pita yawata mmko warana kowonedi; touna ivinagho yanono Galilima, bi name konakita, metagha iwonemi na naboni.”

8 Na karawaga epamana bonayine sikanibutaveni, nuwapoya bi kiroro teya, na getana iiyabo siyawoneni da awaki, kiiravine toudi sinaghara kirakii.

*MAK 16:9-20*

*(Mak yana buka katamanidi naghove waghata na peyaridi. Bi yadi bata katamananakidi kamodiye na veses 9 da inagho 20 na gegha, bi memeda nokodi buka mududi kamodiye na yana sisiya itubotayinidi da veses 9 da inagho 20 igiruma.)*

*Yesu irumaghatara Meri Magdalin biidi*

*Mat 28:9-10; Jhn 20:11-18*

9 Sande raghani diidibare pom sowae, Yesu raboboma igeghomiiri magha murine, na ghuyoghuyone Meri Magdalin biidi irumaghatara, iiyabo roro kanuma beroberodi yadi 7 gwabinama ivikanibuedina. 10 Wasikena awaki itubugha kiiravine, na inagho da turaturana iwonedni, toudi siyadudu da siyasiyasiyapa. 11 Bi raghanina wasikena iwonedni da Yesu nada

\*\* 15:42-43: Jius wiiyawiitaveyana na Fraide ravidie yadagu da yanagho Satade ravidie yakovi.

†† 15:42-43: Jius yadi gwara iwona da wawaya inarabobona noko gabudarine sinadogu. Bi wiiyawiitaveyana ravidie iyadagu, na Jousep Yesu doguna kiiravine iviyaininagha. \* 16:1: Jius yadi kiki da sirage na wane ghabughabuma sinituborodi bi muriye da sinadogudi, na mmkodi wasiwasikedi yadi wiina da mmko kikina siyakivini. 16:7: Mrk 14:28

raboboma igeghomiiri bi matanama ikita, na toudi, yana sisiya siwaiyana bi gesiyigeruwanana.

*Yesu irumaghatara kivikivina yadi bata biiyadi*

*Luk 24:13-35*

<sup>12</sup> Noko murine, kivikivina bata raghanina Jerusalem sikanibutaveni siyanono wawa kuburidiye na Yesu kana kita ivibogae bi irumaghatara toudi biiyadi na sivinagonagoveni. <sup>13</sup> Bi muriye sakovi, na siveramagha da turaturadi siwoned, bi toudi yadi sisiya gesiyigeruvenina.

*Yesu, kana kivikivina 11 biiyadi irumaghatara*

*Mat 28:16-20; Luk 24:36-49; Jhn 20:19-23; Acts 1:6-8*

<sup>14</sup> Tughura waghate, na Yesu kivikivina yadi 11 biiyadi irumaghatara raghanina siyakamkamna. Bi ikidi kiiravine yadi noghota sigisi, basuna nuwanuwadi sikotakii da gayamidi siviakima da iyyawogha sikitana, yadi sisiya gesiyigeruvedi da iyawa magha. <sup>15</sup> Bi iwoned, bo, “Kokanibu konagho kubura tupane da wara miisena dam bi dam biiyadi konadimeni. <sup>16</sup> Iiyabo inigeruwana da inababataito na inayawa, bi iiyabo geinigeruwana na yana tamumu kiiravine aro inakabi. <sup>17</sup> Bi wiigeruwana damdi maragata sinakabi da **berakayowiiwiyaka** sinabera; toudi kanuma beroberodi kagu waghawaghae wawaya gwabidima sinikanibuwana, bi gamo wiibatama sinisisiya. <sup>18</sup> Bi imadima mota sinayouna, bo memeda tuwamoroba sinaniuna, na kate gesinarabobona. Bi imadi wawaya gubagubagidi debadiye sinatoura, na siniyawiiidi.”

*God, Yesu ikabi igae abame*

*Luk 24:50-53; Acts 1:9-11*

<sup>19</sup> Bada Yesu, kana kivikivina iwona wiiyoyowanedi ikovi murine, na God yana maragate na ikabi igae abame da ririne ivimakeni. <sup>20</sup> Wasina bi kivikivina sinagho kubura tupane wara miisena wawaya biiyadi siyadimedimeni, bi Bada yawata kamodiye sibagibagi na ikabirubata da yadi dima na wiisuwona, basuna yana maragate **berakayowiiwiyaka** sibera bi wawaya sikitana sivigeruwana.

## Apasol (Acts)

### *Wonawiiakowa*

Yesu kana kivikivina Luk touna buka tana kana waghawagha na *Yesu Warana Miisena* igitumi. Muriye yana buka ivikiitayini da *Acts* igitumi.

Bi mmko bukana kamone yiaakovi da metagha Kanuma Kabikabikuwayina, Yesu kana kivikivina ivinaghovedi da Keriso Warana Miisena kubura nununagha sidimeni, Jerusalem kwanatuna kamone, Jiudiya da Sameriya kuburidi kamodiye, bi muriye kubura tupane.

Dagudagune na Jius damdi kawagha Keriso siyigeruveni da sivikeresiyana. Bi muriye na Warana Miisena ikanibu da kubuna damdi biyadi. Da kata na kubura tupane wawaya Keriso sigeruveni.

Mmko bukana kamone Luk touda biyadi ividebeni da Jius damdi yadi bera bi yadi wonawiiyowwana buka katamanina kamone iviyevevedi da metagha God sinakovi. Bi awakigha Jius damdi kamodiye idaguni na Yesu Keriso iipiika da ivikovini bi wawaya kubura nununagha God yawata nuwanuwadi tanagha. Luk mmko bukana kamone igitumi da apasol Yesu Keriso Warana Miisena siyadimedimeni da keresiyana kubura nununagha itubugha bi keresiyana yadi koroto iyaragaragata.

Bi Luk igitumi da Yesu kana kivikivina mmko naboni sikanibu da Warana Miisena sikabirereyi.

Yesu raboboma igeghomiiri igae abame bi murine kana kivikivina yadi bagibagi sidaguni na wawaya Jerusalem kamone sivikeresiyana.

Kana kivikivina Jerusalem sikanibutaveni bi Jiudiya da Sameriya kuburidi kamodiye yadi bagibagi sibera.

Muriyena Jiudiya da Sameriya sikanibutavedi bi Mediteriyen Yegiina sipepewakovi da kubura bogaebogae sidima siyanono da Roumma sikanibu.

Noghota ghamanakina *Acts* bukana kamone na Kanuma Kabikabikuwayina yana maragata. Touna iyowogha da wiigeruwana damdi Jerusalem kamone itowatawanidi. Noko berana na Pentikos raghanine itubugha bi noko murine Kanuma Kabikabikuwayina gabudara nonowa, keresiyana da yadi babada yawata iyiinaghovedi bi maragata iyavereveredi da bera peyaridi mmko bukana kamone igitumi na itubugha. Keresiyana damdi rowaiyinagha sidima na mmko bukana kamone igitumi da takovi metagha ivisisiya. Bi tana kita da wiigeruwana damdi yadi yawa kamone na God wonana ivimaragata kirakii. Bi noko maragasina debane na keresiyana nuwanuwadi tanagha.

Luk yana noghota mmko naboni irereyi.

Chapter 1:1 da inagho 26 Yesu kana kivikivina sikabunagha da Keresiyana bagibagina siyadaguni.

Chapter 1:1 da inagho 14 Yesu yana sisiya tughurina bi yana wonawiiyowwana maragasidi kana kivikivina biyadi.

Chapter 1:15 da inagho 26 Jiudas wasana sivineyi.

Chapter 2:1 da inagho 8:3 Yesu kana kivikivina yadi bagibagi da yadi dima Jerusalem kamone.

Chapter 8:4 da inagho 12:25 Yesu kana kivikivina yadi bagibagi da yadi dima Jiudiya da Sameriya kuburidiye.

Chapter 13:1 da inagho 28:31 Pol yana yawa.

Chapter 13:1 da inagho 14:28 Pol yana bagibagi idaguni bi metagha ipepewa.

Chapter 15:1 da inagho 35 Apasol yadi dughu ghamana Jerusalem kamone.  
 Chapter 15:36 da inagho 18:22 Pol yana pepewa wiiibatana.  
 Chapter 18:23 da inagho 21:16 Pol yana pepewa wiiarobina.  
 Chapter 21:17 da inagho 28:31 Pol na biwa kamone, Jerusalem, Sisariya da Roum kamodiye.

<sup>1</sup> Wayakapo, Tiyopilas.

Roro buka tana agirumi na kamone Yesu yana wiiyeveveyana da yana bagibagi metagha iberu, dagudagune da tughurine na tupana atore.

<sup>2</sup> Muriye da abame iyagae na iyyawogha ivineyidi da yana **apasol** na Kanuma Kabikabikuwayina yana maragate iwonawiiyoyowanedi da awakigha siyabera. <sup>3</sup> Yesu irabobo murine na gabudara 40 kamone iyarurumaghata yana apasol biyyadi bi raghani peyaridi iyidebena mayeni da wonawaghata touna yawawawiina. Bi God yana wiikiwawona toudi biyyadi iyisisiyeni. <sup>4</sup> Raghani tana yawata siyakamkam bi sisiya bagibaginama iwonedo bo, “Jerusalem gekonakanibutaveni, kovikoyakoyagha raghani gisina. Nada awonemi da tamagunaki yana wiisuwona maragasina itore da kami puyo inawonataveni. <sup>5</sup> Jon, rarimama wawaya ibabataitodi bi gabudara viya murine na tami Kanuma Kabikabikuwayinama konababataito.”

*Yesu igae abame*  
*Mrk 16:19-20; Luk 24:50-53*

<sup>6</sup> Raghani na **apasol** siriyena mayedi Yesu biidi na sivitarakiyaneni bo, “Bada, rubana da tam mmko raghanine Roum kunagetawanidi bi Isrel damdi yadi wiikiwawona kuniveramayi, bo?”\*

<sup>7</sup> Bi Yesu iwonabodedi bo, “Tamagunaki touna kawagha yana wiiabadana da nokodi raghani da iri itoura bi getami yami bagibagi da akovina konakabi. <sup>8</sup> Bi raghanine Kanuma Kabikabikuwayina inatowatawanimi na maragata inaveremi. Da tagu kiiraviguve na wawaya konimaghama-ghataredi, Jerusalem kamone bi Jiudiya kubura tupane da Sameriya kubure bi kate kubura tupana.” <sup>9</sup> Raghanina mmkodi ivisisiya ikovi, na siyaruruwiitete bi God ikabi iyageege da matadiye bi uwa ivikowoyi.

<sup>10</sup> Raghanina iyageege abame bi patana siyaruruwiitete na yaininagha totomogha bata kadi kwama poepoedi riridiye sirumaghata. <sup>11</sup> Bi siwona bo, “Galili dammi, awaki kiiravine komiiri bi abame kogagaagawa? Mmko Yesu na, iyyabo gwabimima sikabitaveni igae abame, na kedana mayimayiyina muriye inaveramagha metagha kokita iyageege abamena.”

*Jiudas wasana Mataiyas sivinei*  
*Mat 27:3-10*

<sup>12</sup> Wasina bi **apasol** siveramagha Jerusalem kwanatune, Oliv Koyanama bi noko tarabogina yana rabaraba na gegha gurina da Jerusalem kwanatuna.† <sup>13</sup> Raghanina Jerusalem kwanatune siverakanibu na sigae bare kamove tupayaragha meme siyamakamakena. Kadi waghawagha mma naboni: Pita, Jon, Jemes da Andru, Piripo da Tomas, Batoromiu da Matiu, Jemes (touna Arupiyas natuna), da bada Saimon (touna Zelot

---

**1:5:** Mrk 1:8 \* **1:6:** Yesu kana kivikivina na kubura wiikiwawona sivisisiyeni. Sinoghosi da Yesu Roum damdi iyakwavinidi bi touna iyikiwawo da Isrel damdi iyibadedi. **1:8:** Mrk 16:15  
**1:9:** Mrk 16:19 † **1:12:** Sipepewa na gerabarabana 1,000 mita naboni. **1:13:** Mrk 3:16-19

wawaya)‡ bi kate Jiudas (touna Jemes natuna). <sup>14</sup> Bi toudi raghani nonowa nuwanuwadi tanagha bi rupari kiiravine na siyiitaghomidi, wasiwasike viya yawata da Yesu sinananaki Meri teya bi kate tiitinayoghoyogho.

<sup>15</sup> Nokodi raghanidiye wiigeruwana damdi siriyedi da kamodiye na wawaya yadi 120. Bi Pita igeghomiiri da ivisisiya iwona bo,

<sup>16</sup> “Warewaresigu, buka katamanina kamone metagha igirumina inatubugha da kamone Kanuma Kabikabikuwayina naghove waghata ivisisiya Deivid kawanama iwonakasiyaragha Jiudas kiiravine. Touna ivikedawaga da wawaya Yesu sipatumi. <sup>17</sup> Kiiravine Jiudas na touda kamodae bi yawata tabagibagi patapata.”

<sup>18</sup> (Bi Jiudas yana wiiyaba berona miisanina ikabi na manenama tanawa muduna igimoni. Noko tanavina kamone Jiudas ibeku da kamokamona ivikwata da kamowarawarana iruwayi. <sup>19</sup> Wawaya tupadi Jerusalemne makamakedi noko rabobona warana siwaiyaneni na Hibru gamodima tanavina sikwatuveni Akeldama, noko waghawaghana basuna, ganigani tanavina.)

<sup>20</sup> Bi Pita sisiya ivikiitayini iwona, “Psam kamone kiiwawo Deivid igiruma bo,

‘Yana bare inakwebu,  
da gewawaya sinamakena.’

Bi kate,  
‘Wawaya tana kana gawara inakabi.’

<sup>21</sup> Noko biidi tomogha tana tanavineyi da Jiudas kana gawara inakabi. Touna tomoyina na touni yawata raghani patepatena Bada Yesu yawata kayapeepewa, <sup>22</sup> dagudaguna na Jon wawaya iyabaabaitodi raghanine, patana da Yesu yana gae abame gabudarine - mmko tomoyina tana iniwiiteda da wawaya biyadi tani maghamaghatara da Yesu raboboma igeghomiiri.”

<sup>23</sup> Na tomotomogha bata sikabigubadi: Jousep sakwatuveni Basabas (kana waghawagha tana Jastas) bi kate Mataiyas. <sup>24</sup> Wasina bi tupadi siru- pari bo, “Bada, wawaya tupadi nuwanuwadi tam kwakovi. Kiyevemii da meko tomoyina kwawiiwiini, <sup>25</sup> da mmko bagibagine yana gawara inakabi da apasol bigana inabera meko Jiudas imiiri kuyoveni, basuna ikuyovemii inagho yana kubure.” <sup>26</sup> Na wiirekwa tana<sup>§</sup> sibera, da Mataiyas sivineyi, da touna iviapasol nokodi yadi 11 iviagaudi.

## 2

### *Kanuma Kabikabikuwayina iyowogha*

<sup>1</sup> Raganina **Pentikos** gabudarina ipiika na wiigeruwana damdi tupadi gawara tanagha sivitaghomidi.\* <sup>2</sup> Yaininagha gugura abame siwaiyaneni naboni ware yanunu maragasina. Bi gugurina iyowogha da bare kamona tupana inunuri meme siyamakamakena. <sup>3</sup> Bi siyakita da sawara tana, naboni ware keyama wiibububuna pepana iyowogha bi itamodididigha da tatadigegha debadiye sitowa. <sup>4</sup> Bi Kanuma Kabikabikuwayina tupadi ivibonuvidi da maragata iveredi na sidagu gamo bogaebogaema siyiisiya.

‡ **1:13:** Zelot: Zelot damdi siyawiiwiini da Isrel kamone Roum yadi babada siyakuwiitavedi.

**1:21:** Mrk 1:9, 16:19 § **1:26:** Jius metagha wiirekwa siyaberabera na touna waghawagha sagiruma bo akima debadiye satarakatugha bi redu kamone suwana. Bi reduna siruguguvine patana da akimina tana yikapoka yakanibu maghatare. Na wasina iyyabo kana waghawagha akimina debane na, wasina touna wawayina savineyi. \* **2:1:** Koughanu porayina ikovi murine bi gabudara 50 murine na Pentikos porayina.



<sup>5</sup> Noko raghanine na Jius damdi iiyawogha yadi bera da God nonowa siyakabikabikuwayeni na kubura bogaebogaema sipiika da Jerusalemne siyamakemake. <sup>6</sup> Bi raghanina noko gugurina siwaiyaneni na koroto ghamana siriyeni bi sikeyekeyedi basuna siwaiyana da wiigeruwana damdi tatadigegha na dam bi dam yadi gamoma toudi siyiisisiya. <sup>7</sup> Na noghota kawakawama sivosokovedi siwona bo, “Kokita, metagha bi naboni, nokodi wawaya tupadi na Galili damdi. <sup>8</sup> Metagha bi tatadigegha tawaiwaiyanedi da toudi yada gamoma sisisiya? <sup>9</sup> Touda kubura bogaebogaema tapiika, mududa na Patiya, Midiya, Elam, Mesapotemiya, Jiudiya, Kapadosiya, Pontas da Eisiya. <sup>10</sup> Praigiya, Pampiliya, Ijipt da Libiya kuburina muduna, noko na Sairin kubura ririne. Bi kate viya na touda Roum damda tavikiiwaga, <sup>11</sup> Jius waghata da kubuna damdi yadi wiigeruwana siwamira bi Jius yadi wiitumaghana sivigeruveni. Bi kate viya na Krite da Areibiya, bi mmkodi damdi tawaiwaiyanedi da God yana bera ghamanakidi iberana kiiravidiye, na toudamani yada gamoma sisisiyana.” <sup>12</sup> Na tupadi sinokeni bi sinoghota kawakawa na sivitarakiiyana kabivivirana bo, “Mmko touna awaki berana?”

<sup>13</sup> Bi viya noko korotona kamone wiigeruwana damdi sivinamayedi, siwona bo, “Nokodi wawayidi na siniuna neghanegha.”

### *Pita irumamata*

<sup>14</sup> Pita da **apasol** turaturana yadi 11 sigeghomiiri bi koroto biiyadi iwona bo, “Yagu wawaya, Jius turaturagu da iiyawogha Jerusalem kamone makamakemi. Kowaiyana wiimasi, bi mmko berana yana basuna animaghataru tami biiyadi! <sup>15</sup> Gekonanaghosi da mmkodi damdi siyaniuna neghaneghana. Gabudara yana muyamuya 9 o’klok kawagha, katare inagepaka bi tupada takovi da rarima maragasidi na gedidibare taya niniuna.† <sup>16</sup> Gegha, raghani katamanine **peroveta** Jewel iwona da mmko matakirina ghamana iyatubugha. <sup>17</sup> Igiruma da God iwona bo, ‘Raghani damona inapiika‡ na

Kanumigu anawonataveni inayowogha wawaya tupadi biiyadi. Natunatumi totomogha da wasiwasike sinawonakasiyaragha Anabera da yami yaraga bera gubagubadi sinakita, bi yami magumagura mimeu sinamimeu.

<sup>18</sup> Bi noko raghanidiye Kanumigu anawonataveni inayowogha yagu bagibagi totomoyidi da wasiwasikedi biiyadi da yagu bera kiiravine sinawonakasiyaragha.

<sup>19</sup> **Berakayowiyyaka** abame aniyeveveyana, bi matakira kubure aniyeveveyana.

Ganigani, keyama karakasina da buu ghamana kubure konakita.

<sup>20</sup> Bi gabudara inididibari bi matu kana kita inawamiri da inidura.

Mmkodi bera sinatubugha bi murine na Bada yana gabudara ghamanakina inanokanibu bi noghota kawakawana.

<sup>21</sup> Bi naboni iiyawogha Bada kana waghawaghae wiiwiita kiiravine sinakwatu na iniyawiidi.’ ”

<sup>22</sup> Bi Pita yana sisiya ivikiitayini bo, “Isrel dammi, yagu sisiya kowaiyaneni: Yesu, touna na Nasaret tomogha, bi God maragata ivereni na

† **2:15:** Mmkodi bera na 9 o’klok didibare situbugha. ‡ **2:17:** Raghani tughurina idaguni na raghanina Yesu ipiika kubure bi inakovi raghanine na touna inaveramagha magha kubure.

berakayowiiwiyaka, bera ghamanakidi da matakira noghota kawakawadi gwabimiye ibera, noko wiiveveveyana tami biiyadi da wiisuwona touna God gwabinama ipiika. <sup>23</sup> Bi God yana noghota kamone na tupa-pana nada waghata iwonawii kim da awakigha siyatubugha Yesu biidi. Na tami wawaya kawakeekeedi siviwiitemi bi korosiye kotuparatu da koviraboboni. <sup>24</sup> Bi gegha, God rabobo sinivisina ghamanama ikabiwi-igeghomiiri da iyawamagha, basuna rabobo gerubana iyakabitawani. <sup>25</sup> Na kiiwawo Deivid, mma naboni ivisisiya Yesu kiiravine,

‘Akita da Bada na nonowa gwabiguve,  
bi ririguve kiiravine na geananagharana.

<sup>26</sup> Noko kiiravine nuwanuwagu imiise kirakii  
bi kawaguma akabekabepepa.

Bagunakine tubuyigu inoganoga  
nuwanuwagu na duvine Bada iigeruveni,

<sup>27</sup> basuna tam gekunakuyovegu da karawaga kamone anakena,  
bo yam Wiitamariyana Kabikabikuwayina tubuyina  
gekunakabitore da inatamoririghana.

<sup>28</sup> Tam yawa makewaghawaghasina kedana kuviyevevegu.

Bi tam kwagwabigwabiyege kiiravine na nuwamiise inibonuvigu.’ ”

<sup>29</sup> Bi kate Pita iwonamagha bo, “Warewaresigu, wonawaghata awonewonemi. Kayekikida Deivid irabobo da sidogu, bi kana karawaga na patana da gwabidae yamakamake na tanakovi da getounamani iyisisiyena mayenina. <sup>30</sup> Bi touna na peroveta, na iyakovi da God tounamani waghawaghane wiisuwona maragasina ibera da Deivid nosinosina tana kana gawara inakabi da inikiwawo. <sup>31</sup> Kiiravine Deivid ikita da God raghani muriye awaki iyabera, noko kiiravine nada Keriso yana geghomiiri magha ivisisiyeni iwona bo,

‘God yana wiivinevinegha Wawayina geinakuyoveni karawaga kamone inakena,

bo tubuyina geinakabitore da inatamoririghana.’

<sup>32</sup> Bi God, Yesu raboboma ikabiwiigeghomiiri, na tounii tupamii kakitana kiimaghamaghata <sup>33</sup> bi itoregeeyeni da ririne ivimakeni da yawata siyibada. Bi tamananaki God wiisuwona maragasina itore na naboni ibera da Kanuma Kabikabikuwayina iyavereni. Bi kata Yesu noko Kanumina iwonataveni iyowogha tounii biiyadi da basuna kokitakita bi kowaiwaiyane-  
neni. <sup>34</sup> Kiiwawo Deivid na gegha iyagee abame ware Yesu naboni, na getouna iyisisiyena mayenina, raghanine iwona bo,

‘Bada God yagu Bada<sup>S</sup> iwoneni bo,

“Mabo ririguve kumakekira

<sup>35</sup> bi kam aviya anakabidi da kaye rogumve anatorei.” ’

<sup>36</sup> Noko kiiravine wawaya tupami Isrel kamone, akovina konakabi yapor! Da God, mmko Yesuna ibera da yami Bada bi yana **Wiivinevinegha Kiiwawona** iiyabo korosiye kotuparatuna.”

<sup>37</sup> Raghanine wawaya mmko sisiyina siwaiyaneni na nuwanuwadi iyo-gha, na Pita da apasol biiyadi siwona bo, “Warewaresimii, awaki tounii kanabera?”

<sup>38</sup> Bi Pita iwonedni bo, “Tami tupami, yami bera beroberodi kokabi-toura bi konatubuwamira, bi Yesu Keriso waghawaghane konababaito,

tamumu noghotataveyanina kiiravine da Kanuma Kabikabikuwayina puy-ona konakabi. <sup>39</sup> Mmko wiisuwonina na tami da natunatumi kiiravimiye bi kate kubuna damdi kiiravidiye iiyawogha tupadi na Bada yada God inakwatuedi touna biidina.”

<sup>40</sup> Bi Pita sisiya mududi yawata ivisisiyana bi sisiya maragasinama toudi iwonawiiyowanedi bo, “Mmko inasina kawakeekedima kokoyagha yaporimi, toudi sisiwana na kate biwa berona sinabanani.” <sup>41</sup> Wasina bi, iiyawogha Pita yana sisiya sivigeruveni na sibabataito, bi wawaya 3,000 noko raghanine wiigeruwana damdi siviagaudi.

*Wiigeruwana damdi yadi yawa*

<sup>42</sup> Wiigeruwana damdi nuwanuwadi tupana tanagha bi **apasol** yadi wiieveyeyana siyawaiwaiyana da siyakamkam patapata. Bi kate noko kamone siyarurupari da Bada yana kamkena siyakabikabi. <sup>43</sup> Apasol na God yana maragate na **berakayowiiwiyaka** da matakira ghamanakidi siyaberabera na wawaya tupadi siyakitakita na siyanoghonoghota kawakawa. <sup>44</sup> Wiigeruwana damdi tupadi raghani nonowa siyiitaghomidi bi yadi sawara siyirerega kabivivirana. <sup>45</sup> Bi yadi sawara bo yadi tanawa siyigimona, na manedi turaturadi viya gwabidiye gegha na siyarerereyedi. <sup>46</sup> Gabudara patepatena Bare Kabikabikuwayina garina kamone siyitaghomidi. Bi kate yadi bare kamodiye Bada yana kamkena siyakabikabi bi siyakamkam patapata, nuwamiiseye da nuwanuwadi yagharine, <sup>47</sup> bi noko kamone God siyakabekabepepi, bi tupadi yadi yawa misena kiiravine na Jerusalem damdi nuwanuwadi sikabi. Raghani nonowa wawaya woudi siyigeruwana bi yawa makewaghawaghasina siyakabikabi. Na Bada iyirughuvedi wiigeruwana damdi siyiagaudi da yadi koroto iyaragaragata.

**3**

*Pita tomogha digadigana iviyawiini*

<sup>1</sup> Raghani tana Pita da Jon ravidu gabudare 3 o'klok bi siyageege Bare Kabikabikuwayine, rupari kiiravine.\* <sup>2</sup> Na tomogha tana sibanani, itubuyeni da digadigana. Bi raghani nonowa wawaya siyakawakawari da Bare Kabikabikuwayine bi garina matamketana tane siyatoreto. Matamketana kana waghawagha na *Wiinuwakayowana*. Meme wawaya siyarughurghu na digadigana iyipepeyana toudi biiyadi. <sup>3</sup> Raghane ikita bi Pita da Jon nada rughu biidi na mane kiiravine ivibaba toudi biiyadi. <sup>4</sup> Yadi bata rotomanina sikitabogaboga, bi Pita iwona bo, “Tam kitamii.” <sup>5</sup> Na nuwasisire ikayogagawa, iyanoghonoghosi da awaki sawarina tana siyavereni. <sup>6</sup> Bi gegha Pita iwona bo, “Tagu getana mane gwabiguve, bi awaki gwabiguve na anaverem; Yesu Keriso, Nasaret tomogha waghawaghane awonewonem. Geghomiiri da kupepewa.” <sup>7</sup> Bi Pita imanama katiiyana ikabi da itaina wiigeghomiiri; bi yaiyainagha kayena da kayetupina sivimaragata. <sup>8</sup> Imake geghomiiri da imiiri bi pepewa idaguni, na Pita da Jon yawata sirughu Bare Kabikabikuwayina garina kamone, bi tomoyina iyapeepewa da iyikapokapoka bi God iyakabekabepepi. <sup>9</sup> Raghana wawaya tupadi tomoyina sikita da iyapeepewa bi God iyakabekabepepi, <sup>10</sup> na sakovi da touna noko tomoyina iiyabo digadigana

**2:44:** Acts 4:32-35     \* **3:1:** Prist, gabudara tanagha kamone sasuwara da raghani bata Bare Kabikabikuwayine (9 o'klok da 3 o'klok). Noko raghaine sasuwasuwara na wawaya sarupari bi pari raghanina tana na ravidu.

gabudara patepatena matamketa kana waghawagha *Wiinuwakayowana* riirine iyamakamake bi iyipepeyanana; wawaya sivisoko bi sinoghota kawakawa da awaki itubugha touna biidi.

*Pita Bare Kabikabikuwayina garina kamone ivisisiya*

<sup>11</sup> Tomoyina iyawa na Pita da Jon itaraghouidi da yawata sirughu gawara sawoneni *Solomon yana Tupatayina*,<sup>†</sup> bi wawaya tomoyina sikita na sivera sipiika toudi biiyadi bi sivisoko kirakii. <sup>12</sup> Bi raghanina Pita mmko ikita na iwonedo bo, “Isrel dammi, awaki biidi mmko ivinokami? Bi awaki kiiravine kokitakita bogamii, da ware mmko tomoyina toumiimani yama maragatama kayabera da iyapepewa. God matane na toumii gewawaya kiimatanimii bi mmko berana kabera. <sup>13</sup> God, touna Abraham, Aisik bi Jeikap yadi God bi kate kayekikida tupadi yadi God, touna yana Wiitamariyana Yesu ikabepi bi wiibadana iyavereni kiiravine na mmko berana iberu. Wasina tomoyina tami kokabi bi wawaya koviruveredi da siyakasunuyi, bi tami Pailat naghone kovisinighiighiyeni, bagune iwiini da iyawonatawani. <sup>14</sup> Tami wawaya Kabikabikuwayina bi kiimatanimii kosinighiighiyeni na yami wiina kobera, bi kovibaba da kasunugha wawayina biwa kamone iyikanibuvuni kiiravimiye, <sup>15</sup> bi Yawa Badana kokasunuyi. Bi God iberu da raboboma iggehomiiri, matamiima kakita da wonawaghta. <sup>16</sup> Bi Yesu waghawagthane wiitumaghana, na mmko tomoyina iyyabo kokitakita bi kwakovi na ivimaragata; bi Yesu waghawagthane wiitumaghana sipiika na mmko tomoyina iyawa, da matamima itubugha na kokita.

<sup>17</sup> Na warewaresigu, akovi da tami yami babada yawata gekoyakovi da awaki kobera Yesu biidi, basuna gekoyakovi da touna na Keriso. <sup>18</sup> Bi mmko berana na raghani katamanine awaki God peroperoveta biiyadi iwonakasiyaragha da iyatubugha na itubugha, iwona da yana **Wiivinevnegha Kiiwawona** iyakabikwarakwara. <sup>19</sup> Da kata na yami bera beroberodi kokabitoura bi konatubuwamira, bi komiiri karona God biidi, da yami tamumu inakoghatavedi. <sup>20</sup> Na Bada God kanume maragata inaveremi da koniyawiiitaveyana da kanumimi sinimaragata. Bi Yesu inawonatawani tami biiyadi, wawayina iyyabo nada ivineghatawani da yami Keriso. <sup>21</sup> Bi touna abame inamakamake patana da kana raghani waghata inapiika na God inawonatawani. Bi noko raghanine God bera peyaridi iniwuwamiredi, ware naghove waghata yana wiisuwona maragasina yana peroperoveta kabikabikuwayidi biiyadi itore da berana iyatubugha na naboni inatubugha. <sup>22</sup> Basuna Mosis iwona bo, ‘Bada yami God **peroveta** tana inavineyi tami kiiravimiye, naboni tagu. Wawayina kami dam kamone inavineyi, bi yana sisiya tupana kowaiyana yapura bi kokabiteketekekeni. <sup>23</sup> Iiyabo noko perovetina geinawaiyaneni na God yana dam kamonama inakwawani bi inakasunuyi.’ <sup>24</sup> Awaki sisiyidi peroperoveta siwonakasiyaragha na kata satubutubugha. Raghani katamanine peroveta Samwel da peroperoveta tupadi murine sisiyina tanagha sitore. <sup>25</sup> Bi God yana wiisuwona nokodi peroperoveta gwabidima na tami kiiravimiye, da kate wiiwaghasina maragasina makamakena God yana wiisuwona kayekikimi yawata sibera na touna initowawoneni tami biiyadi. Na God, Abraham iwoneni bo, ‘Tam nosinosimve na dam tupadi mmko kuburina debane animiiseyedi.’ <sup>26</sup> God yana noghote na yana Wiitamariyana, Yesu

<sup>†</sup> **3:11:** Solomon yana Tupatayina na gawara tana Bare Kabikabikuwayina garina kamone. Touna gawara gurina gari ririne bi kana koghora peyaridi. **3:13:** Exo 3:15 **3:14:** Mrk 15:6-14 **3:22:** Deu 18:15,18 **3:23:** Deu 18:19 **3:25:** Gen 22:18

naghove iwوناتaveni tami Jius dammi biiyadi da tupami tatadigegha inimiiseyemi da yami bera beroberodima inatayinawamirimi.”

## 4

### *Pita da Jon, Wiigiugerogerora babadidi naghodiye sivisisiya*

<sup>1</sup> Raghanina Pita da Jon wawaya biiyadi siyisisiya na **prist** babadidi da Bare Kabikabikuwayina kana wiikighukighu kadi bada da Sadusis\* damdi sipiika toudi biiyadi. <sup>2</sup> Mmkodi babada nuwanuwadi sipughu kiiraki basuna **apasol**, na wawaya siyiyevevedi da Yesu yana geghomiiri na yimatakira da wawaya raboboma sinageghomiiri. <sup>3</sup> Pita da Jon sipatumidi, bi iravidi kiiravine, na totomoyidi biwa gawarine sitoredi patana da raghani iyabori na siyitupawamiwamiredi. <sup>4</sup> Bi gegha da, wawaya viya yadi wiyeveveyana siwaiyaneni na sivigeruwana, da wiigeruwana damdi, totomogha yadi koroto iragata da 5,000.

<sup>5</sup> Raghani ibori na Jerusalem kamone babada ghamaghamadi sivitaghomidi dughu kiiravine. Kamodiye na Jius babadidi bi dogadogara da gwara wiyeveveyana damdi, <sup>6</sup> bi prist kiikiwawona Anas na nama bi yana rakaraka Kayapas, Jon da Aleksanda, da kate totomogha viya rakaraka kamonama yawata.† <sup>7</sup> Wasina bi Pita da Jon sirutayinidi sipiika naghodiye bi sivitarakiyanedi bo, “Mmko berana iiyabo yana maragate bo kana waghawaghae kobera?”

<sup>8</sup> Bi Pita, Kanuma Kabikabikuwayina ivibonuvi na iwonedo bo, “Jius babadimi da kwanatu kana dogadogara, <sup>9</sup> memeda kata kwitupawamiwamidemi bera miisena digadigana biidi kabera. Na awaki kiiravine kowiiwiini da konakovi metagha bi iyawa? <sup>10</sup> Wasina, kowaiyana, tami da wawaya tupami Isrel kamone koyakovi da Yesu Keriso Nasaret tomogha, iiyabo kotuparatu bi God raboboma ikabiwiigeghomiiri, na touna kana waghawagha maragasine na mmko tomoyina digadigana iyawa bi kata naghomiye yamiimiiri. <sup>11</sup> Giruma katamanina ivisisiya Yesu kiiravine, iwona bo,

‘Mmko akimina‡ meko tami abayoghayoghana kosinighiyeeni,  
na kata iviakima kiitowana.’

<sup>12</sup> Yawa na getana iiyabo gwabine tana banani da Yesu Kerisove. Basuna abama rogune na getana waghawagha iyamakamakena da touna yawa inavereda.”

<sup>13</sup> Bi raghanina babada **Wiigiugerogerora damna** kamone sikita bi Pita da Jon yadi noghota ivimaragata kirakii bi sakovi da toudi gegirugirumidi, bi wawayawota na sivoskovedi, bi noghota sikabi da mmkodi totomoyidi na Yesu yawata siyapeepewa. <sup>14</sup> Bi tomoyina iyawa na kamodiye iyamiimiiri bi matadima siyakitakita, na noko kiiravine getana awaki siyisisiyeni, <sup>15</sup> bi Pita, Jon da noko tomoyina naghove idigadiga na siwonedo da Wiigiugerogerora yadi dughu gawarina siyakanibutaveni raghani tupona bi muriye toudimani kawagha siyisisiya. <sup>16</sup> Bi siwona bo, “Awaki tana bera mmkodi totomoyidi biiyadi? Wawaya tupadi Jerusalem kamone na sakovi da toudi **berakayowiiwiyaka** ghamanakina sibera, noko kiiravine gerubana da tana keeyedina. <sup>17</sup> Bi tana gududi da

\* **4:1:** Sadusis Mak 12:18 kamone kokita. † **4:6:** Roum babada, Anas rawana tomogha kana waghawagha Kayapas sikabiguba da Anas kana gwara iyakabi naboni prist kiikiwawona mmko raghanine. Jius yadi kiki na prist kiikiwawona yana wiibadana yakabitawani patana da yarabobo.

‡ **4:11:** akima Mak 12:10 kamone kokita.

mmko berana warana gegha wawaya kamodiye inaragatana, tani gesiyedi da gemeyani Yesu waghawaghane sinisisiya magha wawaya biiyadi.”

<sup>18</sup> Wasina bi Pita da Jon sikwatuedi sirughu magha bi sisiya mara-gasinama siwonedu da gemeyani Yesu waghawaghane sinisisiya bo siniyeveveyana. <sup>19</sup> Bi yadi bata siwonabodedi bo, “Nuwanuwami koviteteni da meko na imiise God matane. Tami kana kabisisiremi bo God kana kabisisireni? <sup>20</sup> Awaki beradi kakita bi kawaiyaneni na gerubana da kani kawapotapota bi kanisisiyeni.” <sup>21</sup> Na babada Wiigiugerogerora damna kamone Pita da Jon siwonawinagharidi bi siwonatavedi sinagho. Getana keda siyabanani da biwa siyaveredina, basuna wawaya tupadi noko berana ghamana itubugha na kiiravine God siyakabekabepepi. <sup>22</sup> Bi noko tomoyina digadigana iyawa na kana bodu 40 ikuyoveni.

### *Wiigeruwana damdi yadi rupari*

<sup>23</sup> **Prist** babadidi da kwanatu kana dogara Pita da Jon siwonatavedi sinagho murine na yadi bata siveramagha wiigeruwana dam turaturadi biiyadi. Bi babadidi metagha siwonedu na tupana sivi-maghamaghatara.

<sup>24</sup> Wiigeruwana damdi siwaiyanedi na tupadi yadi noghota tanagha bi God biidi rupari sidaguni, “Bada Ghamam, tam abama da kubura da yegii kubera da bera tupana kamodiye. <sup>25</sup> Tam Kanuma Kabikabikuwayine kuvisisiya yam wiitamariyana, kayekikimii Deivid kawanama kuwona bo, ‘Awaki kiiravine dam bi dam nuwanuwadi sapughupughu, bi wawaya sitarapiri kawakawa God wiaviyenina kiiravine?’

<sup>26</sup> Kubura kana kiikiwawo da kadi wiinaghowana sinitaghomidi sinakabunagha, bi Bada siniaviyeni yana **Wiivinevinegha Kiwawona** yawata siniruwa.’

<sup>27</sup> Wonawaghata Herod, Pontis Pailat, da kubuve makamakedi da Isrel damdi yawata mmko kwanatuna kamone sivitaghomidi da Yesu, yam Wiitamariyana Kabikabikuwayina, siviaviyeni, touna na tam, yam Wiivinevinegha. <sup>28</sup> Toudi awaki sibera na tam yam maragata da yam wiina naghove waghata kunuwagiurenina iyatubugha. <sup>29</sup> Wasina katana, Bada, yadi wonawiinaghanagharu kuwaiyana da yam wiitamamatariyana maragata kuveremii da mayitepamii sinatora bi wonam kanadimene. <sup>30</sup> Bi imam kukoghasi da wawaya kuniyawiidi bi yam Wiitamariyana Kabikabikuwayina Yesu waghawaghane **berakayowiiyaka** da matakira ghamadi kun-bera.”

<sup>31</sup> Sirupari ikovi bi meko gawarine sivitaghomidi na barena ivinukenuke. Bi Kanuma Kabikabikuwayina ivibonuvidi, na noko raghanine sidagu da ere sinitoradi God wonana siyadimedimene.

### *Wiigeruwana damdi yadi sawara debae sitoura*

<sup>32</sup> Wiigeruwana damdi tupadi nuwanuwadi bi yadi noghota na tanagha. Bi getana iiyabo iyawona da yana sawara na touna rapenena, bi gegha, yadi sawara tupadi na debae siyatoutora. <sup>33</sup> Bi God yana wiiwiita ghamana toudi biiyadi iragata da ivimiiseyedi, na **apsol** siyimaghamaghatara da Bada Yesu raboboma igeghomiiri. <sup>34</sup> Bi kamodiye na getana iiyabo gomagomarina, basuna iiyawogha bare bo tanawa rapediye na siyiigimona bi manena <sup>35</sup> apsol siyavereveredi da turaturadi gomagomaridi siyarerereyedi.

<sup>36</sup> Bi tomogha tana, kana waghawagha Jousep, kana dam Livai bi yana kubura Saipras, bi touna apsol sikwatuvuni Banabas, (waghawaghana

basuna *Wonawiiyowwana wawayina* mma bada naboni ibera). <sup>37</sup> Da tanawa rapene na ivigimoneni bi manena ikabi ipiikeni da apasol iveredi.

## 5

### *Ananaiyas da Sapira*

<sup>1</sup> Wasina tomogha tana kana waghawagha Ananaiyas, da wavinena Sapira yawata, yadi tanawa bada pinimina sivigimoneni. <sup>2</sup> Bi wavinena yana wiiwaghasine na Ananaiyas manena muduna ikabigudu touna kiiravine bi muduna ipiikeni da **apasol** iveredi. <sup>3</sup> Bi Pita iwona bo, “Ananaiyas, awaki kiiravine kuviwaghasina da **Seitan** nuwanuwam ivibadeni bi Kanuma Kabikabikuwayina kuviyabeni bi yam tanawa manena muduna kukabigudu kiiravimve? <sup>4</sup> Tanavina tam rapemve bi muriye kuvigimoneni; bi kuvigimoneni ikovi murine na manena na tam yam mane, yam kayowane kuyabera. Awaki kiiravine mmko berana berona kubera? Gegha wawaya biiyadi kawagha kuyiyabana, bi God biidi kwi-yaba!” <sup>5</sup> Raghanina Ananaiyas mmko sisiyina iwaiyaneni na yaininagha ibeku iyowogha da irabobo. Wawaya tupadi awaki itubugha bi siwaiyaneni na naghara ikabikirakiyedi. <sup>6</sup> Wasina bi, yaraga simiiririya da tubuyina sigere bi sikawari sikanibu da sidogu.

<sup>7</sup> Geraghani gurina\* bi murine na wavinena irughu bi geiyakovi da awaki itubugha. <sup>8</sup> Na Pita wasikena ivitarakiyaneni bo, “Kuwonegu, tam da Ananaiyas tanawa kovigimoneni na miisanina tupana mma naboni bo?”

Bi wasikena iwona bo, “Eka, wasina miisanina namakanina.”

<sup>9</sup> Na iwonabodeni bo, “Metagha konoghosi bi Bada Kanumina Kabikabikuwayina koyaruyaghani? Kita, yaraga iiyawogha moghanem sidogu na siverakanibu matamkete samumiiri, bi tam bada sinakawarim sinakanibu.” <sup>10</sup> Na yaininagha wasikena Pita naghone ibeku iyowogha da irabobo. Raghanina yaraga sirughu da sikita irabobo na sikawari sikanibuveni da moghanena ririne sidoguni. <sup>11</sup> Bi wiigeruwana damdi tupadi da kate wawaya mududi mmko berana sisiyina siwaiyaneni na naghara ikabikirakiyedi.

### *Apasol gubagubagidi korotodi siviyauiidi*

<sup>12</sup> **Apasol berakayowiiwiya** da matakira peyaridi wawaya kamodiye siyaberabera. Bi raghani nonowa na wiigeruwana damdi Solomon yana tupatayina kamone syyiitaghomidi. <sup>13</sup> Bi ere nagharidi na getana iiyabo iyiikapuvedi, bagune wawaya na siyiyayedi da toudi sigekirakii. <sup>14</sup> Bi gegha, raghani nonowa na wawaya korotodi siyarughurughu kamodiye, tomotomogha bi wasiwasike sidagu da Bada siyigeruveni na yadi koroto siyiyagagu. <sup>15</sup> Bi apasol yadi bera ghamanakidi kiiravine, na wawaya turaturadi gubagubagidi siyakawakawaridi siyakanikanibu, keda riridiye bi rito da kepana debadiye siyikenedi, da Pita iyapepewa iyanono na memeda mekeyu kawanagha iyarogutawanidi. <sup>16</sup> Bi kate koroto ghamana meyagii gisigisidi Jerusalem ririne bada siyariyeriyeni, bi yadi wawaya gubagubagidi da iiyawogha kanuma beroberodi gwabidiye na siyapiipi-ikedi da tupadi siyawa.

### *Wawaya apasol sivitupaketowanedi*

<sup>17</sup> Noko murine **prist** kiikiiwawona babada turaturana iiyawogha, toudi na Sadusis damdi, sinuwakapi kirakii **apasol** biiyadi. <sup>18</sup> Noko kiiravine sipatumidi da biwa gawarine sitorerughuvedi. <sup>19</sup> Bi nubabasuve na

\* 5:7: 3 hours murine.

Bada yana aneya biwa gawarina matamketadi ikabitavedi bi ivinaghovedi sikanibu. <sup>20</sup> Bi iwonedo bo, “Konagho, Bare Kabikabikuwayina garina kamone komiiri bi wawaya biiyadi yawa makewaghawaghasina sisiyina tupana konadimeni.” <sup>21</sup> Raghani ibori na metagha aneya iwonedo na sibera. Da sirughu Bare Kabikabikuwayina garina kamone bi wiiyeveveyana sidaguni wawaya biiyadi.

Raghanina prist kiikiwawona babada turaturana yawata siverakanibu na **Wiigiugerogerora damna** sikasiwiitaghomi nokona Isrel kana babada ghamaghamadi tupadi sipiika dughu kiiravine bi Bare Kabikabikuwayina kana wiikighukighu damdi siwonatavedi biwa gawarine da apasol siyapi-ikedo. <sup>22</sup> Bi raghanine Bare Kabikabikuwayina kana wiikighukighu barene sinokanibu, na sikita da apasol gegha nama. Noko biidi siveramagha na sivimaghamaghatara, <sup>23</sup> siwona bo, “Matamketa guduguduna bi wiikighukighu damdi nama, siyabodaboda. Bi raghanina kakabitaveni na kamone wawaya gegha.” <sup>24</sup> Bi prist babadidi da Bare Kabikabikuwayina kana wiikighukighu yadi bada mmko sisiyina siwaiyaneni na yadi noghota siruragharagha, bi nuwanuwadi siyiteteni da awaki inatubugha.

<sup>25</sup> Bi wawaya tana ipiika bi iwonedo bo, “Kowaiyana, totomogha biwa gawarina kamone kotoredo na Bare Kabikabikuwayina garina kamone samiimiiri bi wawaya siyevevedi.” <sup>26</sup> Bare Kabikabikuwayina kana wiikighukighu damdi gegha tupeyanama Apasol siyarutayinidi siyapiikedo basuna sinaghara kirakii kate bi wawaya akimama siyarouvidi.†

<sup>27</sup> Wasina bi apasol sirutayinidi sipiika na Wiigiugerogerora naghodiye sivimiiridi da prist kiikiwawona iyitupawamiwamiredo. <sup>28</sup> Bi touna iwonedo bo, “Sisiya maragasidima kawonemi da gegha Yesu waghawaghane koyiyeveveyana. Bi gegha, kovikawakeekeke na yami wiiyeveveyana Jerusalem inunuri, bi kate kowiiwiini da Yesu yana rabobo kiiravine koyiwawumii.”

<sup>29</sup> Bi gegha Pita, apasol turaturana yawata siwonabodedo bo, “Toumii God kana kabisisireni bi gegha wawaya! <sup>30</sup> Kayekikidam yadi God iberu da raboboma Yesu igeghomiiri iyabo kiye kovirorogi da koviraboboni murine, <sup>31</sup> bi ikabepi da ririne ivimakeni bi wiibadana ivereni da touna Kiiwawo bi Wiiwiiyawa, bi mmkodi bera iberu na Isrel damda tana miiriwamira bi yada tamumu tana kabitoura da God noghotataveyana inaveredo. <sup>32</sup> Toumii mmkodi bera tupadi matamiima kakita na kiimaghamaghatara, bi kate Kanuma Kabikabikuwayina yawata yimaghamaghatara meko God ivereyana da wawaya iyawogha sakabikabisisireni na kadi puyo.”

<sup>33</sup> Raghanina Wiigiugerogerora damdi mmko sisiyina siwaiyaneni na nuwanuwadi sipughu kirakii bi yadi wiina da apasol siyikasunughana. <sup>34</sup> Bi Perisi tana, kana waghawagha Gamariel, touna na gwara kana wiiyeveveyana tomoyina, bi wawaya tupadi yadi kabikuwaya touna biidi, na Wiigiugerogerona damna kamona igeghomiiri iwonyaragha da apasol bare kamoma siyanibuvadi kubuve raghani gisina siyama. <sup>35</sup> Wasina bi Gamariel, Wiigiugerogerora damdi iwonedo bo, “Isrel turaturagu, kovinuwanothonoghotu yapora muriye da awaki konabera mmkodi totomoyidi biidi. <sup>36</sup> Rorowainagha tomogha tana kana waghawagha Tiyoda igeghomiiri bi iyawonawona da touna na bada ghamana tana, bi

† 5:26: Jius wawaya wiirabobona biidi na akimama sarurovi patana da yarabobo; Roum yadi sira kamona jius gegha siyiwaghasinidi da wawaya rabobove sinatore bi gegha, da koroto nuwapughupughudi taraghaniye wiiwaghasina gegha bi wawaya sakasunuyi.



tomotomogha yadi 400 sivigeruveni na sikivini; bi gegha da sikasunuyi na kana kivikivina sivivera bogabogae da awaki iyabera na imomogha. <sup>37</sup> Bi touna murine na Galili tomogha tana kana waghawagha Jjudas, bi sensis raghanine igeghomiiri bi yana wawaya ivinaghovedi da Roum babada biiyadi siyiaviya. Bi touna bada sikasinuyi na kana kivikivina siviverabogabogae. <sup>38</sup> Noko biidi, tagu iikatayimi, da mmkodi tomtomoyidi kokabitore di kokuyovedi sinanagho! Memeda toudimani yadi noghotama mmkodi bera saberabera na katara sinakovi. <sup>39</sup> Bi memeda mmkodi noghota God gwabinama sipiika, na gerubana da kate konageiwayidi; bi gududi konibageni na konabanana mayemi da tami wosina God koniaviyeni.”

<sup>40</sup> Gamariel yana sisiya kiiravine Wiigiugerogerora damdi yadi noghota iwamiri. Na apasol sikwatuvedi sirughu da siwakiwakiridi. Bi sisiya maragasinama siwonedu da gemeyani Yesu waghawaghane siyisisiya maghana, bi siwonatavedi sinagho. <sup>41</sup> Apasol Wiigiugerogerora damdi sikuyovedi ere nuwamiisedi, basuna God ivineyidi da Yesu kana waghawagha kiiravine siyakabikwarakwara. <sup>42</sup> Bi raghani nonowa Bare Kabikabikuwayina garina kamone da bare nunudigha na wara miisena siyiyeveveyana bi siyadimedimeni da Yesu na God yana **Wiivinevinegħa Kiiwawona**.

## 6

### *Wiiwiita tomtomoyidi yadi 7 sivinegħa*

<sup>1</sup> Mmkodi raghanidiye, raghanina wiigeruwana damdi patana yadi koroto iyaragaragata da Yesu siyigeruveni, na wiigeruwana damdi iiyawogħa na Jius bi Grik gamoma siyisisiya na Jius wadubo iiyawogħa Hibru gamoma siyisiyana toudi biiyadi siyagwinigwini, basuna nokodi wawaya iiyawogħa mane gabudara nununagħa, siyareeregħa kwabukwabura biiyadi na Grik kwabukwabura gesiyakitakita yaporidina. <sup>2</sup> Na wasina bi **Apasol** yadi 12 wiigeruwana damdi tupadi sikwatu wiitaghomidi bi siwonedu bo, “Gegħa iyamiise da God wonana dimana kana kabitore bi mane kana kabireregħana. <sup>3</sup> Noko biidi warewaresimii, tomtomogħa miisedi kabikabikarawayidi yadi 7 kamomima kovinegħa, iiyawogħa na Kanuma Kabikabikuwayina ivibonuvu di bi nuwanuwagiuridi. Da maragata kanaveredi bi mmko bagibagina sinibadeni <sup>4</sup> bi toumii wosina na pari bi kate God wonana kana kabikikisidi bi kanadimeni.”

<sup>5</sup> Wawaya tupadi Apasol yadi sisiya siviwagħasineni na Sitivin sivineyi, tomogħa iiyabo yana wiigeruwana God gwabine bi Kanuma Kabikabikuwayina ivibonuvina. Bi kate bada mmkodi tomtomogħa sivinegħa Piripo, Prokoras, Nikano, Timon, Pamenas bi Nikoras (touna Antiyok tomogħa). Nikoras touna gegħa Jiu bi gegħa da Jius yadi kabepepa ivigeruveni). <sup>6</sup> Wiigeruwana damdi mmkodi tomtomoyidi sipiikedi Apasol biiyadi, na sirupariyedi da imadi gayamidiye sitoura bi maragata siveredi da bagibagi siyabera.

<sup>7</sup> Wiigeruwana damdi patana God wonana siyiisisiyena wiikaruveni na wawaya korotodi Jerusalem kamone Yesu sivigeruveni bi kate **prist** korotodi Yesu wiigeruwanina kana wiivineveveyana sikabisisireni.

### *Sitivin sipatumi*

<sup>8</sup> Wasina bi God, Sitivin ivimiiseyena kirakiiyeni na wiiwiita da maragata ivereni na **berakayowiiwiyyaka** da matakira wawaya kamodiye iyabera. <sup>9</sup> Bi gegħa da Jius mududi siviaviyeni, toudi na kwanatu għamgħamadi Sairin da Aleksandriya tomtomogħa bi **Kabepepa Barena** kana

waghawagha, Gemuriye Wiibagubagurana kana babada, bi mududi na Silisiya da Eisiya damdi. Mmkodi tomotomogha sivimatipo da Sitivin teya siyigamowana, <sup>10</sup> bi gegha, gerubadi da awaki Sitivin iwonedni na siyawon-abodeni basuna yana nuwagiura igekirakii bo Kanuma Kabikabikuwayina mekoma iyisisiyana.

<sup>11</sup> Na tomotomogha mududi wiikowoye sivitamariyedi da siyiyaba siyawona bo, “Toumii kawaiyana da Sitivin, sisiya berodima Mosis da God ivigibogha berovedi.”

<sup>12</sup> Mmko kedane na toudi wawaya nuwanuwadi sipiro, dogadogara da gwara wiiveveyana damdi yawata, na tupadi Sitivin sikabitawani bi sitayitayini sinagho Wiigiugerogerora babada biiyadi, <sup>13</sup> wasina bi wawaya mududi sirutayinidi sirughu da wiyaba sisiyidi siyabera. Wawayidi siwona bo, “Mmko tomoyina nonowa sisiya berodi iyisisiyana Bare Kabikabikuwayina da Mosis yana gwara kiiravidiye; <sup>14</sup> kiiravine kawaiyana iwona da mmko Nasaret tomogha Yesu, Bare Kabikabikuwayina in-akourika bi kate yada kiki mekodi Mosis, nosinosidanakim iviyevevedi bi siviyeveda na inawamira.”

<sup>15</sup> Wawaya tupadi **Wiigiugerogerora damna** kamone Sitivin siki-tarukunukunveni bi sikita da mayiyina na ware aneya mayiyina naboni.

## 7

### *Sitivin yana sisiya Jius babada biiyadi*

<sup>1</sup> Wasina bi **priest** kiikiwawona Sitivin ivitarakiiyaneni bo, “Mmkodi wawu sisiyidi wiisuwona bo gegha?”

<sup>2</sup> Na Sitivin iwona bo, “Warewaresigu bi tamagunakim, yagu sisiya kowaiyana. Muriye da nosidanaki Abraham iyanagho Haranne iyamaka, bi patana Mesapotemiyanne iyamakamake, na God Kiidamo Kirakiina irumaghatara touna biidi, <sup>3</sup> bi iwoneni bo, ‘Yam kubura da yam rakaraka kuyovedi bi kunagho da gwara tana meko aniyevevemna nabo.’ <sup>4</sup> Na Abraham noko gawarina ikuyoveni, bi inagho Haran kwanatune imakewi-*ipikapika*. Bi tamananaki irabobo murine, na God ivipora mmko kuburine iyamaka meme kata tamakamakena.

<sup>5</sup> Noko raghanine God getana tanawa iyavereni da iyirapeneni, getana pinimarunana, bi ivisuwona da muriye na Abraham da nosinosa tanavina inaveredi da sinirapeneni, bagune noko raghanine na gegha ere natunatuna. <sup>6</sup> Muriye na God, Abraham mma naboni iwoneni, ‘Nosinosim na kubura wiibate sinibaretaya mekona gegha rapediya. Bodu 400 kamodiye na noko kuburina damdi sinakabidi da kiiravidiye sinabagibagi bi bada sinitupaketowane. <sup>7</sup> Bi raghani muriye nosinosim kadi biwa nokodi dam siyabagibagiyedina gwabidiye anakabi bi nosinosim kuburina sinikanibutaveni da sinapiika mmko gawarine sinakabepepigu.’ <sup>8</sup> Wasina bi God wiiwaghasina maragasina makamakena Abraham yawata sibera, kana matakira na **sinibori**. Na raghanine Abraham natuna Aisik itubugha, bi gabudara 8 sikovi murine na mayinaghona matabekana iboritaveni, muriye na Aisik natuna Jeikap bada mayinaghona matabekana iboritaveni bi Jeikap natunatuna yadi 12 bada mayinaghodi matabekadi iboritavedi. Mmkodi tomotomoyidi na nosinosidanakim.

<sup>9</sup> Jeikap natunatuna tiiduru Jousep sinuwakapiyeni na wiigimona damdi biiyadi sivigimoneni naboni wiibagubagurana da sinaveni Ijiptma. Bi gegha da God na Jousep gwabine <sup>10</sup> na raghanina wawaya nuwapoya siyavereveni na iyiiwiiteni, God nuwagiura ivereni bi ibera da Ijipt kana kiiwawo ikabikuwayeni, na kiiwawona, Jousep itore da Ijipt kana wiibadana bi kate yana bare tupana.

<sup>11</sup> Wasina bi kapoe Ijipt da Kenen kuburidiye itubugha, na wawaya siyakabikabikwarakwara kirakii, bi Jousep warewaresina, touda nosinosidanakim sigomara da kam gegha. <sup>12</sup> Bi raghanine Jeikap iwaiyana da Ijiptne kam iyamakamake, na nabo natunatuna iviporadi, touda nosinosidanakim da kam mududi siyagimona. Nokona yadi wagawaga dagudaguna sinagho Ijiptma. <sup>13</sup> Bi raghanina yadi wagawaga wiibatane siveramagha nabo kam siyagimona magha, na Jousep warewaresina biiyadi ivimaghamaghatara da touna iiyabo, na Ijipt kana kiiwawo, Jousep yana rakaraka akovidi ikabi. <sup>14</sup> Wasina bi Jousep wara idaru tamananaki Jeikap da yana rakaraka tupadi biiyadi iwonedni da sinapiika Ijiptma. Bi noko raghanine na wawaya tupadi yadi 75. <sup>15</sup> Na Jeikap iyowogha inagho Ijiptma, kubura meme muriye, touna da natunatuna nosinosidanakim sirabobo. <sup>16</sup> Na tubuyidi sikawara siveramagha Sikem kwanatune da karawaga akima kakokakone sibanina name sitoredi, meko Abraham ghuyoghuyone Hamo natunatuna gwabidima igimonina.

<sup>17</sup> Raghanina God yana wiisuwona Abraham biidi itore da awaki iyabera na gabudarina iyitutukabikabi, na yada wawaya Ijipt kamone sivotuwawipeyara da nada yadi koroto iragata kirakii. <sup>18</sup> Wasina bi kiiwawo wouna idagu Ijipt kuburina iyibadeni, touna Jousep geiyakovina. <sup>19</sup> Touna yada wawaya iyiyabedi bi nosinosidanakim iyikayotaketowanedi. Bi iberadi da natunatudi pepeyidi woudi siyiitavena kanibuwana da siyarabobo.

<sup>20</sup> Noko raghanine na Mosis itubugha, bi simirina God matane na ivikomerowana kirakii.\* Nawaravi aroba kamone taghununanaki wikowoye bare kamone sikoyayi. <sup>21</sup> Bi raghanina sitorekanibuvuni maghatare, na kiiwawo natuna wasike ikabi da iyabiya bi ikoyayi naboni touna wosina natuna. <sup>22</sup> Bi Ijipt damdi yadi akowa tupana Mosis siviyeveveni na yana sisiye da yana beraye na touna ivimaragata kirakii.

<sup>23</sup> Muriye, raghanina Mosis kana bodu 40, na noghota ikabi da touna wosina yana rakaraka, Isrel damdi iyarubodadi. <sup>24</sup> Na yana pepewa kamone ikita da Ijipt wawaya tana Isrel tomogha iyikayotaketowaneni na kana babara ikabi, da Ijipt wawaya ikasunuyi da biwa ivereni. <sup>25</sup> Mosis inoghosi da touna wosina yana wawaya akowa siyakabi da wiiyawiidi kiiravine na God ivipora da gesiyibagubagurana Ijipt damdi kiiravidiye, bi gegha da gesiyakovina. <sup>26</sup> Raghani ibori, na Mosis, Isrel tomotomogha bata ikitadi siyirouwa na iberatowoyi da yadi wiirouwa siyakabitore bi nuwaruriri siyakabi. Na iwona bo, 'Turaturagu, tami na rakarakami, bi awaki biidi kwiirouwa kabivivirana?'

<sup>27</sup> Bi gegha da tomogha meko kwiinana iyarurouvi na Mosis irubukitaveni bi iwona bo, 'Iiyabo itorem da kunibademii da kunitupawamiwamiremii?' <sup>28</sup> Bi yam wiina da kunakasunuyigu ware raviravi Ijipt

---

**7:9:** Gen 37:28, 39:2,21    **7:10:** Gen 41:39-41    **7:11:** Gen 42:1,2    **7:14:** Gen 45:9,10,17,18  
**7:15:** Gen 46:1-7, 49:33    **7:16:** Gen 23:3-16, 33:19    **7:17:** Exo 1:7,8    **7:19:** Exo 1:10,11,22  
**7:20:** Exo 2:2    \* **7:20:** Mmkona Grik yadi sisiya wiigayagaya meko yawonawona da Mosis ivikomerowana da awaki patana.    **7:21:** Exo 2:3-10    **7:23:** Exo 2:11-15

wawaya kukasunuyina naboni bo?’<sup>29</sup> Raghanina Mosis noko sisiyina iwaiyaneni na inaghara da Ijpt ikuyoveni bi iverataveyana inagho ivikuburawilibata wawaya Midiyan kubure imakae. Name iyamakamake da muriye na Midiyan wasike irawayi da natunatuna tomotomogha bata situbugha.

<sup>30</sup> Bi bodu 40 sikovi murine, na raghani tana mayabe Sainai Koyana ririne aneya irumaghatara touna biidi, kana kita ware keyama gweyurina naboni kiikiiruku basunama iyapiipiika. <sup>31</sup> Raghanina Mosis noko ikita na inokena kirakiyeni na inagho wiiitupo da kiikiirukuna iyakita. Wasina bi Bada God gamona iwaiyaneni iwona bo, <sup>32</sup> ‘Taguna nosinosiminakim yadi God, Abraham yana God, Aisik da Jeikap yadi God.’ Na Mosis noko sisiyina iwaiyana na idagu iyakirokiroro bi inaghara kirakii na geiyakayogagawa da iyakitana.

<sup>33</sup> Wasina bi Bada, Mosis iwoneni bo, ‘Kam kayeturababara kabitave-taveyena basuna tanawa meme kwamiimiiri na Kabikabikuwayina. <sup>34</sup> Tagu akita da metagha Ijpt damdi yagu wawaya sikayotaketowanedi. Bi yagu wawaya yadi kabikwarakwara kamone siyakabikabida na awaiyana na ayowogha da aniyawiidi. Na kata kuwaiyana, Tagu aniporam kunaveramagha Ijptma da kuniwiitedi.’ ”

<sup>35</sup> Wasina bi Sitivin ivisisiya wiikaru iwona bo, “Mmko tomoyina, Mosis na tomogha waghassina Isrel damdi sivisinighiighiyeni raghanina siwona bo, ‘Iiyabo itorem da kunibademii da kunitupawamiwamiremii?’ God, Mosis idaru da aneya meko irumaghatara touna biidi kiikiiruku iyakararasinana kamone na yana wiiwiitama iyibadedi bi Ijpt damdi yadi wiimadanama iyiyawiidi. <sup>36</sup> Bi **berakayowiiwiyyaka** da matakira name Ijptne ibera bi ivinaghovedi sikanibutaveyana bi kate Yegii Idurine da kate mayaba kamone bodu 40 siyamakamakena raghanine.

<sup>37</sup> Mmko Mosis na, mayimayiyina bada Isrel damdi iwonedni bo, ‘God, **peroveta** tana kiravimiye inavineyi tamimani kamomima, ware ivineyigu na naboni wonana anisisiyeni tami biiyadi.’ <sup>38</sup> Mosis na Isrel damdi yawata raghanina mayabe sivitaghomidina, touna nama nosinosidanakim yawata, bi kate aneya yawata iiyabo ivisisiya touna biidi Sainai Koyana debane. Bi name God wonana makewaghasinina ikabi da iyitowawoneni touda biiyadi.

<sup>39</sup> Bi gegha da nosinosidanakim gesiyakabisisirenina, toudi sivisinighiighiyeni bi siwiini da siyaveramagha Ijptma. <sup>40</sup> Raghanina Mosis, Sainai Koyana debane na toghanaru Eron siwoneni bo, ‘Mosis iiyabo Ijpt kuburama ikabikanibuvada, na gekayakovi da touna meme, na tam kiiravidae tarabiibiisaka kunaberadi da toudi god bi sininaghoveda.’ <sup>41</sup> Na noko raghanine tarabiibiisaka sibera da yadi god, kanakita ware kau natuna makina naboni bi sisuwari da awaki imadima siberana noghosine sikam kepokepo. <sup>42</sup> Na God imiirikubutedi bi ivitamariyedi da kewokewo, gabudara da matu abame siyapepetedi, metagha peroperoveta God wonana buka kamone sigirumina naboni, iwona bo, ‘Isrel dammi, bo gegha ribiribi koyunugha koyagibu da koyasuwariguna, raghanina bodu 40 mayabe koyamakamakena?’

<sup>43</sup> Tami yami god Molek† yana kiregoru kokawari, bi kate Ripen‡ gubana yami kewokewo godna,

---

**7:30:** Exo 3:1-10    **7:35:** Exo 2:14    **7:36:** Exo 14:21; Num 14:33    **7:37:** Deu 18:15,18    **7:38:** Exo 19:1–20:17    **7:40:** Exo 32:1    **7:41:** Exo 32:2-6    † **7:43:** Molek touna gabudara da abama godna Kenen damdi kiravidiye.    ‡ **7:43:** Ripen touna tuuwara kana waghawagha Saten godna Ijpt damdi kiiravidiye.

nokodi sawara mekodi kobera da koyapepetedi.  
Na wawaya aniporadi da yami kuburama sinakabitavemi  
bi sinanavemi kubura rarabae Babilon bi nabo.’ ”

<sup>44</sup> Sitivin ivisisiya wiikura bo, “Nosinosidanakim, raghanina mayabe siyamakamake na God yana gwabiyana kiregoruna sikawari, God, Mosis iwoneni da metagha iyabera, bi kitana ware God, Sainai Koyana debane guba Mosis iviyevenina naboni. <sup>45</sup> Muriye raghanina Josuwa nosinosidanakim ivinaghovedi bi God yana wiwiitae mmko kuburine i yawogha mma siyamakamake na sigeiwayidi, bi God yana gwabiyana Kiregoruna mabo sikawari sipiika, bi mma imakae patana da kiiwawo Deivid yana raghaniye.

<sup>46</sup> Na God yana wiina ghamana na Deivid, noko biidi God ivibabiini da i yawoghasineni bi bare God kiiravine iyayoghani da kamone iyamake meme Jeikap nosinosina Isrel damdi siyakabepepi. <sup>47</sup> Bi gegha Deivid natuna Solomon touna Kabepepa Barena iyoghani.

<sup>48</sup> Bi gegha, God Kiidamo Kirakiina, gewawaya imadima bare sayoghana na kamodiye iyamakamakena, ware naghove waghata peroveta igirumana naboni da Bada iwona bo,

<sup>49</sup> ‘Abama na yagu wiikiwawo gawarina meme anamake bi anibada,  
bi kubura na kayegu kana kepana.

Na awaki barena kiiraviguve konayoghani?  
Tami gerubana gawara miisena kiiraviguve  
konabera da aniyawitaveyana.

<sup>50</sup> Basuna Tagumani bera tupana

abama kamone da kubure debane abera.’ ”

<sup>51</sup> Wasina bi Sitivini ikidi iwona bo, “Tami nuwanuwami sikotakii! Bi God gegha koyakabikabi sisirenina bi tainami sipota da yana sisiya gekoyawaiwaiyana. Tami Kanuma Kabikabikuwayina kwiiaviyeni, ware nosinosiminakim siberana naboni. <sup>52</sup> Nosinosiminakim peroperoveta tupadi God iviporadi toudi biiyadi na sivikayotaketowanedi. Bi kate peroperoveta i yawogha naghove waghata siwonakasiyaragha da Keriso, Wiitamariyana kiimatanina iyapiika na sivikasunughana. Bi raghanina ipiika na kana puke kokabi bi kokasunuyi. <sup>53</sup> Tami wosina God yana gwara kokabi, meko aneya ivitowawoneni nosinosidanakim biiyadi bi gegha da gekoyakabi sisirenina!”

### *Sitivin akimama sikasunuyi*

<sup>54</sup> Raghanina Jius babada mmko sisiyina siwaiyaneni na nuwanuwadi sipughu kirakii bi nighodi sivitaragigiyyana Sitivin biidi. <sup>55</sup> Bi gegha da touna Kanuma Kabikabikuwayina ivibonuvi, na ikayogagawa abame da God yana kiniwa ikita, bi kate Yesu gawara kabikabikarawayine iyamiimiiri God katiyane. <sup>56</sup> Wasina bi iwonedo bo, “Kowaiyana, Tagu akita da abama itamotatara, bi **Wiisuwona Tomoyina** gawara kabikabikarawayine yamiimiiri God katiyane.”

<sup>57</sup> Bi gegha Jius babada sirukwatu gwaru bi tainadi sigudubodaboda bi sidabuririyi Sitivini biidi. <sup>58</sup> Da sitainakwarokwaro kwanatu sikanibutaveni bi sidaga akimama siyarurouvi; Tomotomogha i yawogha siviwawu na kadi kwama wowodiye sikabitavetaveyana da tomogha yaragina, kana waghawagha Sol kayekunukunune sitoura da iyakoyagha.

<sup>59</sup> Raghanina Sitivin akimama patana siyarurouvi, na mma naboni iru-  
pari, “Bada Yesu, kanumigu kabi.” <sup>60</sup> Wasina bi ivituwapore oghogheyana

bi gamo ghamanama irukwatu iwona bo, “Bada, mmko tamumunama gearo kunaveredina.” Bi mmko naboni ivisisiya murine, na nuwanuwana iwapa.

## 8

<sup>1-2</sup> Bi mmkodi bera situbugha na Sol matanama ikita na iviwaghasina da Sitivin sikasunuyi. Jius babada Sitivin sikasunuyi bi murine, na tomotomogha iiyawogha God siyakabekabepepi, na mududi siduu siyapa kirakii bi tubuyina karawaga epamana bonayine sitore.

### *Sol idagu wiigeruwana damdi iyikayotaketowanedi*

Noko gabudarina mayimayiyine na wawaya sidagu wiigeruwana damdi siyikayotaketowanedi mekodi Jerusalem kamone siyamakamakena, na tupadi sivivera bogabogae meyagii mududiye Jiudiya da Sameriya kuburidiye. Wasina **apasol** kawagha Jerusalemne simakae. <sup>3</sup> Bi Sol na iyimatipo da wiigeruwana damdi iyakasiwiiberodi. Na bare nunudigha iyirughukanibu da wiigeruwana damdi, tomotomogha da wasiwasike iyatayitayina kanibuwana bi biwa gawarina kamone iyatoretoredi.

### *Piripo Wara Miisena Sameriya damdi biiyadi idima*

<sup>4</sup> Wiigeruwana damdi iiyawogha Jerusalem sikuyoveni na sinagho kubura bi kubura, Yesu Warana Miisena siyadimedimeni wawaya bi-yadi. <sup>5</sup> Bi Piripo inagho kwanatu tana Sameriya kubura kamone da God yana **Wiivinevinegha Kiiwawona** kiiravine wawaya biiyadi iyadimadima. <sup>6</sup> Raghanina wawaya, Piripo iyadimadima na siwaiyaneni bi kate **berakayowiiwiyyaka** iyaberabera sikita, na yadi noghota tanagha bi yana sisiya siyawaiwaiyana wiimasi. <sup>7</sup> Basuna Piripo na kanuma beroberodi wawaya gwabidima iyarurukwavina na siyakabikabida bi siyakanikanibu. Bi kate bada wawaya sinidi raborabobodi da digadigadi iyiiyawiiidi. <sup>8</sup> Na wawaya noko kwanatuna kamone svinuwamiise kirakii.

### *Saimon kiikiirapuna*

<sup>9</sup> Wasina bi tomogha kana waghawaga Saimon noko kwanatuna kamone iyamakamake bi raghani iguri iyikiirapu, na Sameriya damdi awaki iyaberabera na siyisokoveni. Bi nonowa na iyatoretoregeegeeyeni da touna wawaya ghamana. <sup>10</sup> Wawaya tupadi, babada bi iyowogha inagho wawaya wota, yana sisiya siwaiyana wiimasiyeni bi siwona bo, “Mmko tomoyina na God yana sawariyonayona maragasina meko sakwatuveni da Maragata Ghamana!” <sup>11</sup> Raghani gurina yana wiikiirapu siyisokoveni na noko biidi siyawaiwaiyanena wiimasiyeni. <sup>12</sup> Bi raghanina Piripo, God yana wiibadana da Yesu Keriso kana waghawagha Waradi Miisedi toudi biiyadi iyadimadima, na yana sisiya sivigeruveni da ibabataitodi, tomotomogha da wasiwasike. <sup>13</sup> Saimon touna wosina bada ivigeruwana da ibabataito. Bi idagu Piripo iyakivikivini meghamegha iyanonona bi iyisokovena kirakiiyeni basuna ikita da Piripo, matakira da **berakayowiiwiyyaka** iyaberabera.

<sup>14</sup> Wasina raghanina **apasol** Jerusalem kamone siwaiyana da wawaya korotodi Sameriya kubura kamone God wonana sivigeruveni, na Pita da Jon sivioporadi toudi biiyadi, <sup>15</sup> bi raghanina apasol nama siverakanibu, na sirupari da God, Kanuma Kabikabikuwayina iyipora nokodi wiigeruwana damdi woudi biiyadi; <sup>16</sup> basuna Kanuma Kabikabikuwayina genada iyayowogha da wiigeruwana damdi woudi iyibonuvina, toudi Bada Yesu

waghawaghane kawagha sibabataito. <sup>17</sup> Wasina bi Pita da Jon imadi wiigeruwana damdi woudi gayamidiye sitoura na God, Kanuma Kabikabikuwayina ivipora toudi biiyadi.

<sup>18</sup> Wasina bi raghanina Saimon ikita bi apasol imadi wiigeruwana damdi woudi gayamidiye siyatutoura na Kanuma Kabikabikuwayina wawaya iyibonuvidi, na Pita da Jon manema ipuyodi <sup>19</sup> bi iwonedni bo, “Mmko maragasina tagu bada koveregu, da iyawogha gayamidiye imagu anatoura na Kanuma Kabikabikuwayina sinakabi.”

<sup>20</sup> Bi gegha da Pita, tomoyina iwoneni bo, “Rubana da God, tam da yam mane iniberomi basuna kunoghosi da rubana manema Kanuma Kabikabikuwayina kunagimoni, meko God yavereyanawota wawaya biiyadi!

<sup>21</sup> Bi getana kamreregha mmko bagibagina kamone, basuna nuwanuwam God matane na gerotomaninana! <sup>22</sup> Noko biidi yam noghota beronama kumiiri karona, bi Bada biidi kurupari da, rubana memeda yam noghota berodima inanoghotatavem! <sup>23</sup> Kiiravine akovi da tam kunuwakapi bi kate noghota berona yibadem.”

<sup>24</sup> Na Saimon iwona bo, “Kiiraviguve, Bada biidi korupari, da awaki kowonegu na getagu biidi inatubughana.”

<sup>25</sup> Bi raghanina Pita da Jon yadi wiitumaghana sivimaghamaghatare da kate Bada Yesu wonana, wiigeruwana damdi woudi biiyadi sidima ikovi murine, na siveramagha Jerusalemma. Bi raghanina siyaveraveramagha na Wara Miisena wawaya biiyadi siyadimadima, meyagii peyaridiye Sameriya kubura kamone.

*Piripo, Itiyopiya kana bada ghamana ibabataitoni*

<sup>26</sup> Gabudara tana Bada yana aneya, Piripo iwoneni bo, “Kugeghomiiri da wareregubugubura yana nawae kunagho Jerusalemma bi warere kedana kunakabi meko iyowogha inagho Gasa kwanatune.” (Kedana kata mmko raghanine na ibubu). <sup>27</sup> Na Piripo itouya iyanono, na kedae Itiyopiya tomogha ikita. Tomoyina na wawaya ghamana noko kuburine bi yana

bagibagi na, Itiyopiya yadi kiiwawo wasikena kana waghawagha Kandake\* yana moura iyakoyakoyayi. Tomoyina igae Jerusalemma da God ikabepepi ikovi <sup>28</sup> bi iyaveraveramagha na yana seriyot kamone iyamakamake bi **peroveta** Aisaiya yana buka kamonama iyakabikabiyawa. <sup>29</sup> Wasina bi Kanuma Kabikabikuwayina Piripo iwoneni bo, “Kunagho noko seriyot na ririnagha kunapepewa.”

<sup>30</sup> Na ivera inagho seriyot ririne bi iwaiyana da tomoyina peroveta Aisaiya yana buka iyakabikabiyavi, na Piripo ivitarakiiyana bo, “Da awaki kwakabikabiyavi na yana basuna kwakabikabi yapori bo gegha?”

<sup>31</sup> Wasina bi seriyot badana iwona bo, “Gegha, tagu gerubana warana anakowa yaporina, bi memeda wawaya tana tagu biidi inidebeni na wasina.” Na tomoyina Piripo iwoneni da iyagae iyageru bi yawata siyimakerereghana.

<sup>32</sup> Bi God wonana sisiyidi muduna mekodi noko tomoyina ghamana iyakabikabiyawa na mma naboni iwona,

“Touna sirutayini sinagho da siyakasunuyi naboni ware sip,  
da siyirabobo

bo ware nigenige raghanina ghunighunina saboribori,  
bi yiraborabobona naboni.

\* **8:27:** Kandake na Itiyopiya yadi kiiwawo wasikena kana waghawagha. **8:32:** Isa 53:7,8

Kedana mayimayiyina touna kawana geiyatatarina.

<sup>33</sup> Wawaya siwona wiisinimayamayayi bi gewonawaghata debane siyitupawamiwamireni. Bi kayekikina kiiravidiye, na wawaya kate gesinisisiyedina, basuna toudi yana yawa sikabitaveni.”

<sup>34</sup> Wasina bi tomoyina, Piripo ivitarakiyaneni bo, “Kuwonegu, peroveta iiyabo kiiravine yisisiya? Tounamani kiiravine bo wawaya bogae kiiravine yisisiya?” <sup>35</sup> Na Piripo, God wonanama wiiveveveyana idaguni, noko girumina kamonama bi Yesu Warana Miisena ividebeni touna biidi.

<sup>36</sup> Bi raghanina kedagha siyanono, na sipiika tenamve, na tomoyina iwona bo, “Kukita, rarima makatanina! Mma kuyababataitogu bo gegha?”†

<sup>38</sup> Na tomoyina seriyot badana iwoneni da iyitouramiiriyeni, bi touna da Piripo siyowogha sinagho rarime, bi Piripo tomoyina ibabataitoni.

<sup>39</sup> Wasina bi raghanina rarimama sigeetaveyana, na Bada Kanumina Kabik-abikuwayina yaininagha Piripo ikabitaveni. Na Itiyopiya tomogha Piripo geiyakitamayenina, bi patana nuwamiimiiseye iyanaghonagho basuna God iviyawiini.

<sup>40</sup> Wasina bi Piripo, Asotas kwanatune irumaghatara bi patana iyanaghonagho na idagu kwanatu nunudigha, Yesu Warana Miisena wawaya biiyadi iyadimadima patana da Sisiriya kwanatune iverakanibu.

## 9

### *Sol itubuwamira da Yesu kana kivikivina*

<sup>1</sup> Bi noko raghanine, na Sol patana ere nuwapughupughuna iyisisiya bo, “Tagu iyawogha sigeruwana da Yesu na Bada na anikasunughana!” Na inagho Jerusalemma **prist** kiikiiwawona biidi <sup>2</sup> bi ivibabiini da pepa iyagiruma siyanagho **kabepepa bare** babadidi biiyadi Damaskas kwanatuna kamone. Nokodi pepa kamodiye na prist kiikiiwawona maragata, Sol ivereni da wawaya nama iyawogha noko kuburine, Yesu yana keda sakivikivini bi inabanani da inapatumidi, tomotomogha da wasiwasike bi inanavedi Jerusalemma.

<sup>3</sup> Sol nokodi pepa iyouna bi itouya iyanono Damaskasma. Raghanina noko kuburina iyitutukabikabi, na yaininagha gweyura ghamana abamama ikabinamari na yeghanina Sol iviveravivireni. <sup>4</sup> Na ibeku iyowogha dobodobove bi gamo iwaiyaneni iyisisiya touna biidi iwona bo, “Sol, Sol, awaki biidi kwiikayotaketowanegu?”

<sup>5</sup> Na Sol iwona bo, “Tam iiyabo, Bada?”

Bi gamona iwonabodeyana bo, “Tagu na Yesu, iiyabo kwiikayotaketowanenina; <sup>6</sup> bi geghomiiri da kunagho kunarughu kwanatu ghamana Damaskasma bi wawaya tana name inawonem da awaki kunabera.”

<sup>7</sup> Tomotomogha iyawogha Sol yawata siyapeepewa na sinaghara da simiri waghata da gerubana siyisisiyana. Toudi gamo siwaiyaneni iyisisiya, bi getana wawaya siyakitana. <sup>8</sup> Sol dobodoboma imakeghomiiri; bi raghanina matana sitamatatara, na gerubana da awaki tana iyakita; na turaturana imana sikabi da sivinaghokedari sinagho sirughu Damaskasma.

† **8:36:** Giruma mududi kamodiye mmko sisiyina bada sigirumi: “Wasina bi Piripo iwona bo, ‘Memeda nuwanuwam tupanama Yesu Keriso kunigeruvenina, wasina da anababataitom.’ Itiyopiya tomogha iwona bo, ‘Igeruwana da Yesu Keriso na God natuna!’ ” Bi akowa damdi korotodi sanoghonogho si noko sisiyina gegha Luk iyagirumina.



<sup>9</sup> Matana sipota kiiravine na gabudara aroba geiyakitawiivera, da getana iyakam bo iyaniuna.

<sup>10</sup> Bi nama Damaskas kamone na tomogha tana wiiwiigeruwanina kana waghawagha Ananaiyas. Na Bada mimeu kamone ikwatuveni bo, “Ananaiyas.”

Na iwona bodeyana bo, “Tagu mma, Bada.”

<sup>11</sup> Bi Bada iwona bo, “Kugeghomiiri kunagho Jiudas yana bareye, bi barena na keda sakwatuveni Keda Rotomanina ririne. Bi raghanina name kunaverakanibu na Tasmus tomogha kana waghawagha Sol kiiravine kitarakiyana bi katotawota na tagu biidi yarurupari. <sup>12</sup> Touna imimeu bi ikita da tomogha kana waghawagha Ananaiyas ipiika da imana debane itoura da rubana inakitamagha.”

<sup>13</sup> Bi gegha Ananaiyas iwona bo, “Bada, wawaya korotodi noko tomoyina kiiravine siwonegu, bi kate metagha kam kivikivina iyikayotaketowanedi Jerusalem kamone; <sup>14</sup> bi kate prist babadidi maragata sivereni da mabo iyapiika da iyyawogha tam sakabekabepepim na iyapatumidi.”

<sup>15</sup> Bi gegha, Bada, Ananaiyas iwonen bo, “Kunagho! Tagu avineyi da kagu waghawagha inakabi inanagho dam wiibata da kiikiwawo biiyadi bi kate Isrel damdi inawonedi. Basuna Sol na yagu wiivinevinegha tomoyina da inabagibagiyegu; <sup>16</sup> Tagu wosina na kabikwarakwara ghamadi tupadi inayuna na anieyeveni basuna touna kiiravigne na wawaya inawonedi.”

<sup>17</sup> Na Ananaiyas inagho da irughu bare kamove. Bi imana Sol gayamine itoura bi iwonen bo, “Wareta Sol, raghanina mabo kuyapiipiika na kedae Bada Yesu kukita, na touna iviporagu tam biidi da tam kunakita magha bi Kanuma Kabikabikuwayina inibonuvim.” <sup>18</sup> Yaininagha sawara ware ighana yadadi Sol matanama siririgha na rubana ikitawimasi magha. Na igeghomiiri da ibabataito, <sup>19</sup> bi ikam ikovi na yana maragata iveramagha.

### *Sol Damaskas kamone idima*

Bi Sol gabudara viya wiigeruwana damdi yawata Damaskas kamone simakae. <sup>20</sup> Bi yaininagha idagu **kabepepa barekiye** iyadimadima Yesu kiiravine, iyawonawona bo, “Yesu na God Natuna.” <sup>21</sup> Bi wawaya iyyawogha yana dima siwaiyaneni na sivisokoveni, na sivisisiya kabivivirana bo, “Bo gegha mmko tomoyina iiyabo Jerusalem kamone Yesu kana kivikivina iyikayotaketowanedi? Bi kanoghosi da noko berana mayimayiyina kiiravine mabo ipiika, da kivikivina inapatumidi bi inakabidi inaveramagha **prist** babadidi biiyadi Jerusalem kamone da biwa sinaveredi.” <sup>22</sup> Bi gegha da Sol yana dima ibera da ivimaragata kirakii, bi wonawaghata ividebeni toudi biiyadi da Yesu na God yana **Wiivinevinegha Kiiwawona**, na Jius iyyawogha Damaskas kamone makamakedi gerubadi da yawata siyakawakereyana.

<sup>23</sup> Gabudara viya sikovi murine, Jius babada nama sivigiugerogerora da Sol siyakasunuyi, <sup>24</sup> na gabudara da nubabasu nokodi Jius, kwanatu matamketa nunudigha siyaruruwiitete,\* da raghanina Sol siyakita na siyakasunuyi, bi Sol yadi wiigiugerogerora noghosina nada iwaiyaneni. <sup>25</sup> Na noko biidi nubabasuve, turaturana† mududi iriga ghamana kamone suveni bi kwanatu taraboginagha sivionayi iyowogha kubuve.

\* **9:24:** Kwanatuna ghamana Damaskas na kana matamketa peyaridi bi kana papa na igekirakii bi akima tupatupadima sibera. Noko raghanine kwanatu peyaridi sipapa wiikenaviviredi da wawaya kamodiye kadi aviya gwabidima siyabaharedi. † **9:25:** Mmko yisisiyeni na wawaya iyyawogha Sol iviwiitidi simiiri karona da Yesu kana kivikivina.

### *Sol Jerusalem kamone*

<sup>26</sup> Bi raghanina Jerusalem iverakanibu, na ikayoveni da kivikivina iyirukapovedi; bi gesiyigeruwana da wiisuwona touna Yesu kana kivikivina, na sinaghareni. <sup>27</sup> Bi gegha, Banabas yana wiiwiitama, na ikabi inagho **aposal** biiyadi, bi iwonedu da metagha Bada kedae irumaghatara Sol biidi da kate ivisisiya touna biidi. Bi kate metagha Sol Damaskas kamone geiyanaghara bi Bada kiiravine idima. <sup>28</sup> Wasina bi yawata simake patapata bi Jerusalem sipepewa wiikenavivireni, naghara gwabine gegha bi Yesu waghawaghane iyadimadima. <sup>29</sup> Touna iyisisiya bi kate bada Jius damdi iyawogha Grik gamoma siyisisiya na yawata siyiikawakereyana, na noko biidi keda sivinogha da siyakasunuyi. <sup>30</sup> Raghanina wiigeruwana damdi mududi mmko siwaiyaneni, na Sol sirutayini siyowogha Sisiriya<sup>‡</sup> da wagagha sivipora inagho Tasmus, yana kwanatu waghate.

<sup>31</sup> Wasina bi wiigeruwana damdi Jiudiya, Galili da Sameriya kubura kamodiye nuwaruririye simakae; bi Kanuma Kabikabikuwayina ikasepewi da yadi wiitumaghana ivimaragata. Na yadi koroto iragata kamokamogha bi Bada sikabikarawayena kirakiyeni.

### *Pita inagho Lida da Jopa meyagiidiye*

<sup>32</sup> Raghanina Pita iyapeepewa kubura bi kubura, na inagho Yesu kana kivikivina biiyadi da iarubodadi Lida meyagiine makamakedi. <sup>33</sup> Name tomogha kana waghawagha Aineyas ibanani, bi tomoyina kayena sirabobo da gerubana yana kepanama iyamakegeghomiiri da bodu 8 sikovi. <sup>34</sup> Pita iwona bo, “Aineyas, Yesu Keriso iviyawim; Geghomiiri bi yam kepana kunoku.” Yaininagha igheghomiiri. <sup>35</sup> Wawaya korotodi Lida meyagiina kamone da Seron ruwiiplikapikane, Aineyas iyawa sikita na Bada sivitumaghaneni.

<sup>36</sup> Name Jopa meyagiina kamone na kivikivina wasike tana kana waghawagha Tabita, (waghawaghana Grik gamodima na Dokas). Raghani nonowa bera miisedi iyaberabera wawaya biiyadi bi kate moyamoyakidi iyiiwitedi. <sup>37</sup> Bi wasikena igubaga da irabobo, na tubuyina sikabununayi bi bare tupayarayine kiidamove kamone sitore. <sup>38</sup> Bi Lida meyagiina na Jopa meyagiina ririne, geiyarabarabana noko biidi, raghanina kivikivina siwaiyana da Pita name, na tomotomogha bata siviporadi da siyawoneni bo, “Rubana da kuyapiika yaininagha toumi biiyadi.”

<sup>39</sup> Na Pita, igheghomiiri da tomotomoyidi yawata sinagho. Bi raghanina siverakanibu, na sirutayini sigae tupayaragha kiidamove. Kwabukwabura korotodi nama Pita sigwagwari, siyaduudu bi kwama da gara mududi mekodi Dokas yawayawiine siyamakamake raghanine kiiravidiye ibera na siyiyeveveni. <sup>40</sup> Bi Pita tupadi ivibabiidi da tupayaragha siyakanibutaveni, wasina bi ivituwapora oghogheyana da irupari; bi irupari ikovi na imiiri-wamira wasikena raborabobona biidi bi iwona bo, “Tabita, geghomiiri.” Na wasikena matana sitamotatara, da Pita ikitani na ikenageghomiiri. <sup>41</sup> Pita imana ikoghasi da wasikena imana ikabi bi itaina wiigheghomiiri. Wasina bi wiigeruwana damdi da kwabukwabura ikwatuvedi sirughu bi Dokas yawayawiina bi iviruveredi. <sup>42</sup> Awaki itubugha na warana Jopa meyagiina inunuri, na wawaya korotodi Bada sivigeruveni. <sup>43</sup> Wasina bi Pita, Jopa meyagiine gabudara peyaridi tomogha kana waghawagha Saimon yawata

<sup>‡</sup> 9:30: Sisiriya kwanatuna kedagha naghona na yana rabaraba 100 kilomitas yanono kwanatu ghamana Jerusalem.

simakae, bi tomoyina yana bagibagi na ribiribi raborabobodi bekadima gara iyaberabera. §

## 10

### *Pita da Koneriyes*

<sup>1</sup> Sisiriya meyagiina kamone na tomogha tana kana waghawagha Koneriyes, bi touna Roum aviya badana, bi kate iyo tomotomogha yadi 100, damna sakwatuveni da *Itali wiirouwa damna* kadi bada ghamana. <sup>2</sup> Touna patupatutuna, bi yana rakaraka yawata God siyakabekabepepi.\* Yana nuwavereyana iragata kirakii wawaya moyamoyakidi biiyadi bi raghani nonowa God biidi iyarurupari. <sup>3</sup> Raghani tana ravidu gabudare 3 o'klok naboni,† na Koneriyes noghotama ikitarutaveyana da God yana aneya iipiika touna biidi bi iwona bo, “Koneriyes.”

<sup>4</sup> Na Koneriyes inaghara na ikitabogaboga bi iwona bo, “Bada, yam wiina awaki?”

Bi aneya iwona bo, “God, yam pari yinuwamiiseyeni bi kate yam vereyana wawaya moyamoyakidi biiyadi. Toudi ware suwara gabugabunidi ghabudi miisedi naboni. <sup>5</sup> Noko biidi tomotomogha kuviporadi sinanagho Jopa meyiigine da tomogha kana waghawagha Saimon bi bada sakwatuveni Pita sinarutayini sinapiika. <sup>6</sup> Touna ivikiiwaga da Saimon teya samakamake, tomoyina yana bagibagi na ribiribi raborabobodi bekadima gara yaberabera, bi yana bare na kikire gegii ririne.”

<sup>7</sup> Raghanina aneyina ivisisiya ikovi bi ikuyoveni murine, Koneriyes yana bare kana wiiwiitamariyana yadi bata bi kate iyo tomoyina wiiwiitamariyina, touna teya God yakabekabepepi na ikwatuvedi sipiika, <sup>8</sup> bi awaki tupana iwonedu ikovi murine, na iviporadi sinagho Jopama. ‡

### *Pita noghotama ikitarutaveyana*

<sup>9</sup> Raghani ibori, gabudara yubasune naboni na mmkodi tomotomogha Jopa meyiigina siyitutukabikabi, bi noko raghanine Pita igae bare kubuve da iyarupari. <sup>10</sup> Bi vitonana irabobo da yana wiina awaki iyakam; Wawaya patana kam siyakabikabikuya, na touna nuwanuwana iwapewapeni na noghotama ikitarutaveyana: <sup>11</sup> Da taraboga abame ikita da sawara tana iyayoyo kanakita naboni bebera ghamana bi pusirina yadi ruwamaruve na ware wawaya siyakabiwiiteka bi iyayoyo kubure. <sup>12</sup> Bi beberina kamone na ribiribi bogaebogae kayedi ruwaruwamiighate, bi kate ghamoghamo sasasadi da kiidamo manudi geananamanidi. <sup>13</sup> Wasina bi gamo iwoneni bo, “Pita; geghomiiri, kunugha bi kunakam.”

§ **9:43:** Jius yadi noghota kamone na mmko tomoyina na touna dadabuna basuna touna ribiribi raborabobodi bekadu ikabitowotowogha (Livitikas 11:39-40). Raghanina Pita mmko tomoyina yawata smakaye na yiyeveveyana da touna ikabununagha da Jius yadi sira siyakabi wamira na iyiwaghasinedi da Kubumakamake teya siyirukapwana siyabagibagi. \* **10:2:** Koneriyes yana rakaraka yawata na toudi gegha Jius, bi gegha da God siya kabekabepepi naboni Jius siya beraberana. Raghani mududi sakwatuvedi da God sakumararayeni. Toudi nonowa Jius yadi gwara sakivikivina, bi gegha da sisinighii da gesiyi siniborina (Aposol 11:3). Toudi sanagho kabepapa barediye, bi gegha noko damna kamonena. † **10:3:** Mmko nonowa na pari kana raghani, meko Jius damdi sarupari (Aposol 3:1 kokita wonavereyana tana kiiravine). Koneriyes memeda bada iyarurupari. ‡ **10:8:** Jopa yana rabaraba na 53 kilomita da Sisariyama wareregubugubura yana nawaye.

<sup>14</sup> Bi gegha Pita iwona bo, “Gegha, Bada; tagu gerubana noko anabera, Jius yama gwara nunune na gemeyani sawara gemiisedi bo dadabudi ayakamtowogha.”<sup>§</sup>

<sup>15</sup> Bi gamo, Pita iwonena mayeni bo, “Awaki sawaridi God yawonedi da toudi miisedi, na gekunawonedida dadabudi.”

<sup>16</sup> Mmko noghotama kitarutaveyanana itubugha da raghani aroba, wasina bi beberina yaininagha iveramagha igae abame.

<sup>17</sup> Raghanina Pita patana noghotama kitarutaveyanina basuna iyanuwawagiureni, na tomotomogha aroba iiyawogha Koneriyes iviporadi, na Saimon yana bare sibanani, bi matamketa naghone sivituramiiriyedi, <sup>18</sup> bi sivitarakiyyana siwona bo, “Mma kiiwaga tana kana waghawagha Saimon Pita yamakamake bo gegha?”

<sup>19</sup> Bi Pita na patana noghotama kitarutaveyanina iyanuwawagiurena kirakiyyeni, bi Kanuma Kabikabikuwayina iwoneni bo, “Kuwaiyana, tomotomogha aroba sininoyem. <sup>20</sup> Na geghomiiri, kuyowogha da yawata konanagho kiiravine tagu aviporadi. Bi gekuninoghotata bata basuna toudi gegha Jius.”

<sup>21</sup> Bi Pita iyowogha bi tomotomoyidi iwonedida bo, “Tomogha iiyabo kwiininoyeni na wasina tagu mmakatanina; awaki kiiravine kopiika?”

<sup>22</sup> Tomotomoyidi siwonabodeni bo, “Kama bada Koneriyes, touna Roum yadi iyo badana gwabinama kapiika. Touna tomogha kabikabikarawayina, bi God yakabekabepepi, bi Jius damdi tupadi sakabikabikarawayeni. Bi God yana aneya tana ivikatayi na iviyonem kuyapiika yana bareye, da yam sisiya iyawaiyana.” <sup>23</sup> Pita iviwaghasina bi tomotomoyidi iviyonedi sirughu da noko pomne nama siyakena.

### *Pita, Koneriyes yana bareye*

Raghami ibori na ikabununagha bi yawata siyanono, na Jopa meyaginata wiigeruwana damdi mududi bada yawata sinagho. <sup>24</sup> Wowonama gabadarine na Sisiriya meyagiine siverakanibu. Bi Koneriyes, yana rakaraka da turaturana iviyonedi sipiika da yana bareye Pita siyakoyakoyayi. <sup>25</sup> Raghanina Pita bareye iyitavenarughuveni, na Koneriyes ipepetai iyowogha Pita kayekunukunune bi ikabepepi. <sup>26</sup> Bi gegha da Pita, Koneriyes itayina wiigeghomiiri bi iwona bo, “Geghomiiri; tagu wawaya wota\*\* tam naboni.”

<sup>27</sup> Bi toudi siyisisiya patapata, da sirughu bare kamove na Pita ikita da wawaya korotodi sivitaghomidi. <sup>28</sup> Na iwonedida bo, “Tami tupami kwakovi da tami Jius yama gwara geiyiwaghasinemii da tami gegha Jiu dammi teya tanirukapuwana bo kanikiiwagemi;†† bi gegha da God iviyevevegu da

**§ 10:14:** Memeda Jiu tana ribiribi dadabuna inakabitowoyi bo inakani, na touna God matane na kanume na dadabuna (Livitikas 11). Noko yana basuna toudi gerubana da turadi yawata God sina kabepepi patana da suwara sina gibu da toudi simiise magha. \*\*

**10:26:** God sisiya bagibaginama iwona da touna kawagha tana kabepepi (Exodas 20:3-5, Diutoronomi 5:7-9, 6:13, 10:20; Luk 4:5-8; Revaleison 19:10, 22:8-9 kokitadi). ††

**10:28:** Noghota ghamana tana meko Jius damdi sasinighiyyeni da gegha kubuna damdi teya siyi rukapuwana na Kubumakamake kam peyaridi sakamkam mekodi Jius sawona da dadabudi, kamdi naboni, ribiribi dadabudi iyuvidi, iyuwa meko tarabiisaka biidi sisuwara na bo iyuwa ganigani kamodiye na. Memeda Jiu tana wawaya naboni inirukapuvina, bo memeda yawata sina kamna, touna dadabuna. Noko naboni na touna, wawaya mududi geinirukapuvendi bo yawata God sina kabepepi patana da suwara inagabuni da touna imiise magha (Livitikas 11). God kata noko marana Jius da kubuna damdi basudiye igigira taveni.

geananoghosi da wawaya wapawapa tupadi na dadabudi bo gemiisedina. <sup>29</sup> Na raghanina kuvibabiigu da ayapiika, na apiika bi geayinipuwana. Na kowonegu, awaki biidi kiiraviguve kovibaba na apiika.”

<sup>30</sup> Koneriyes iwonabodeni bo, “Rorowagha<sup>††</sup> ravidi gabudare, gabudara mma naboni, na yagu bareye ayarurupari; raghani tana, tomogha kana gara kabinamanamarina naghoguve ivituramiiriyeni <sup>31</sup> bi iwona bo, ‘Koneriyes, God yam pari iwaiyana da yam vereyana wawaya moy-amoyakidi biiyadi na ivinuwamiiseyeni. <sup>32</sup> Na tomotomogha kuviporadi sinanagho Jopa meyagiine da Saimon bi bada sakwatuveni Pita sinarutayini. Touna ivikiiwaga Saimon teya samakamake, tomoyina yana bag-ibagi na ribiribi raborabodi bekadima gara yaberabera bi yana bare na kikire yegii ririne.’ <sup>33</sup> Na yaininagha, yam sisiya awonataveni bi imiise kirakii da kupiika. Noko biidi toumii mma God matane kavitaghomimii, da Bada metagha sisiya iverem na tupadi kunawonemii kanawaiyana.”

### *Pita yana sisiya*

<sup>34</sup> Na Pita sisiya idagu iyawonawona bo, “Kata akowa yapori da wiisu-wona God, wawaya yakayowiiyayedi da tupadi mayimayiyidi, <sup>35</sup> bi bagune dam bogaebogae bi gegha da iiyawogha God sakabikabikarawayeni bi awaki beradi rotomanidi saberabera na yiwaghasinedi. <sup>36</sup> Tami Wara Miisena God wipora Isrel damdi biiyadi na kwakovi, da wawaya na God gwabine nuwaruriri sinabanani raghanina Yesu Keriso sinitumaghanenina, bi touna na wawaya tupadi kadi bada, <sup>37</sup> kwakovi da **babataito** warana Jon idimeni ikovi bi murine, na Yesu awaki beradi ghamadi Jiudiya kubura tupane iberi da dagudaguna na Galiline: <sup>38</sup> tami Nasaret tomogha Yesu kwakovi da kate metagha God, Kanuma Kabikabikuwayina da maragata ivereni; na inagho meygii peyaridiye bera miisena iyaberabera bi iiyawogha **Seitan** yana maragata kamone na iyiyawiidi, basuna God na gwabine. <sup>39</sup> Toumii bera tupadi Jiudiya kubure da Jerusalem kwanatune iberadi bi matamiima kakita na kiimaghamaghatara, wasina bi korosiye situparatu da sivirabobo. <sup>40</sup> Bi gegha da gabudara wiirrobine, na God raboboma ikabiwiigeghomiiri bi iberi da toumii biiyadi irumaghatara na kakita, <sup>41</sup> gegha wawaya tupadi siyakitana wasina wiimaghamaghatara dammii kawagha, iiyawogha na God rorowainagha ivinegga katamana, nokona rabobo murine igeghomiirina, touna da toumii yawata kakam da kaniuna. <sup>42</sup> Yesu sisiya bagibaginama iwonemii da Wara Miisena wawaya biiyadi kanadimene, bi kanimaghamaghatara da God, Yesu ivineyi da raghani damone na touna wawaya tupadi yawayawiidi da raborabodi kadi wiitupawamiwamira. <sup>43</sup> God yana peroperoveta tupadi kiiravine bada siviisisiya. Bi sigiruma siwona da wawaya, Yesu situmaghaneni na waghawaghane tamumu noghotataveyanina sinakabi.”

### *Kanuma Kabikabikuwayina, kubuna damdi ivibonuvidi*

<sup>44</sup> Raghanina Pita patana iyiiisisiya, bi wawaya tupadi iiyawogha wara siyawaiwaiyaneni na Kanuma Kabikabikuwayina iyowogha da ivibonuvidi. <sup>45</sup> Bi Jius wiigeruwana damdi iiyawogha Jopa meyagiinama Pita

<sup>††</sup> **10:30:** Jius yadi gabudara noghosina tana kabina, rorowagha na gabudara meko wawaya iiyabo noko gabudarine yisisiyana nama kabiyavina sadaguni yavera magha da rorowagha gabudarina sabanani. Bi bariyawa gamodima (English) na meboda roro na raviravi kabiyavina sadaguni yavera magha da roro gabudarina sabanani.

yawata sipiika na sivisoko kirakii da God yana puyo, Kanuma Kabik-abikuwayina kubuna damdi iveredi. <sup>46</sup> Mmko sakovi basuna siwaiyanedi da gamo bogaebogaema siyisisiya bi God siyakabekabepepi.

Wasina bi Pita iwona bo, <sup>47</sup> “Toudi Kanuma Kabikabikuwayina sikabi ware touda naboni. Noko biidi getana iyabo inigesiyeemii da rarimama kana babataitodina.” <sup>48</sup> Na sisiya bagibaginama wiigeruwana damdi iwonedo da Koneriyes, yana rakaraka da kate turaturana yawata, Yesu waghawaghane siyababataitodi. Bi muriye na Koneriyes turaturana teya Pita sivibabiini da gabudara viya yawata siyamake.

## 11

### *Pita yana bera ivisisiya rutughutughureni*

<sup>1</sup> Bi **apasol** da wiigeruwana damdi mududi Jiudiya kubura kamone samakamakena sisiya siwaiyana da kubuna damdi, God wonana siwaiy-  
neni da bada sivigeruwana. <sup>2</sup> Na raghanina Pita igae Jerusalemna na Jius  
wiigeruwana damdi mududi sikini <sup>3</sup> siwona bo, “Tam kunagho kubuna  
damdi yadi bareye da kate yawata kokam!”

<sup>4</sup> Wasina bi Pita bera awaki itubugha na tupana ivisisiya  
rutughutughureni toudi biiyadi. <sup>5</sup> Iwona bo, “Raghanine Jopa meyagiine  
ayamakamake na gabudara tana ayarurupari da nuwanuwagu  
iwapewapeni na amimeu, da sawara tana akita abamama iyayoyo  
kanakita naboni bebera ghamana bi pusirina yadi ruwamaruwa na ware  
wawaya sikabiwiiteka bi iyowogha tagu biidi meme ayamakamakena.  
<sup>6</sup> Bi raghanina arugenara kamone na ribiribi kayedi ruwamaruwa  
ananamanidi da geananamanidi, ghamoghamo sasasadi da kiidamo  
manudi geananamanidi akitadi. <sup>7</sup> Wasina bi gamo awaiyaneni  
iyawonewonegu bo, ‘Pita, geghomiiri, kunugha bi kunakam.’

<sup>8</sup> Bi awonabodeni bo, ‘Bada, tagu gerubana noko anabera! Bi gemeyani  
sawara gemiisedi bo dadabudi ayakmtowoghana.’

<sup>9</sup> Na gamo abamama iwona magha bo, ‘Awaki sawaridi God yawonedi da  
miisedi na gekunawonedi da dadabudi.’ <sup>10</sup> Mmko mimeuna itubugha da  
raghani aroba bi muriye na sawarina iveramagha igae abame.

<sup>11</sup> Noko raghanina mayimayiyine totomogha aroba Sisariyama sivipo-  
radi tagu biidi, da bare meme ayamakamakena name siverakanibu.

<sup>12</sup> Na Kanuma Kabikabikuwayina iwonegu da geayinoghotu bata bi to-  
tomoyidi yawata kayanagho. Bi mmkodi wiigeruwana damdi yadi  
<sup>6</sup> sivimataturanegu da yawata kanagho Sisariyama da Koneriyes yana  
bareye karughu. <sup>13</sup> Wasina bi Koneriyes iwoneemii da yana bareye aneya  
irumaghatara na ikita bi iwonenoni bo, ‘Tomotomogha kuviporadi sinanagho  
Jopa meyagiine da Saimon bi bada sakwatuveni Pita sinarutayini. <sup>14</sup> Touna  
iniwaraveremi da metegha God, tam da yam rakaraka yawata iniyawii-  
ina.’

<sup>15</sup> Wasina bi raghanina adagu wiisisiya biidi, na Kanuma Kabik-  
abikuwayina iyowogha da ivibonuvodi ware ghuyoghuyone touda biiyadi  
iyowoghana naboni.\* <sup>16</sup> Na anuwagiura da Bada Yesu yana sisiya anogho-  
si iwona bo, ‘Jon **Babataito** rarimama wawaya ibabataitodi, bi God na  
Kanuma Kabikabikuwayinama inababataitomi.’ <sup>17</sup> Noko biidi iyeghani da  
God, kubuna damdi puyona mayimayiyina iveredi, touda iveredana naboni

\* **11:15:** Pita na awaki Pentikos raghanine itubughana yisisiyeni (Apasol 2:4 kokita). **11:16:**  
Acts 1:5

raghanina Bada Yesu Kerisove tanitumaghanana. Na noko kiiravine, tagu iiyabo da God gebodenina ananoghosi?”

<sup>18</sup> Raghanina Jius wiigeruwana damdi mmko siwaiyaneni, na Pita siyakikini na sikabitore bi God sikabepepi siyawonawona bo, “Naboni da God wiiwaghasina kubuna damdi iweredi da yadi berona sinamiiri kubutedi bi yawa makewaghawaghasina sinakabi.”

### *Wiigeruwana damdi Antiyok kwanatune*

<sup>19</sup> Wawaya Sitivin sikasunuyi ikovi bi raghani viya murine na bada iiyawogha Yesu siyitumaghaneni na siyikayotaketowanedi da sivivera bogaebogae sinagho kubura mududiye. Viya sinagho Ponisiya kubure, viya Saipras nuwane bi viya sinagho Antiyok kwanatune bi sidagu Jius damdi biiyadi kawagha Yesu Warana siyadimedimeni. <sup>20</sup> Bi wiigeruwana damdi mududi, tomotomogha Saipras nuwana da Sairin kwanatuna damdi sinagho Antiyokma bi sidagu kubuna damdi biiyadi siyadimadima, bi Bada Yesu Warana Miisena bada kiiravine siyawonewonedi. <sup>21</sup> Bi Bada yana maragata gwabidiye kiiravine, na wawaya korotodi Warana sivigeruveni da Bada biidi simiiri karona.

<sup>22</sup> Wasina bi wiigeruwana damdi Jerusalem kamone siwaiyana da awaki iyatubutubugha na Banabas sidaru inagho Antiyokma. <sup>23-24</sup> Banabas na tomogha miisena, na Kanuma Kabikabikuwayina ivibonuvi bi yana wiitumaghana God biidi ivimaragata kirakii. Na raghanina nama iwerakanibu bi ikita da metagha God miisena iyaberabera wawaya biiyadi, na ivinuwamiise kirakii bi tupadi ikasepepidi da nuwanuwadi tupanama siyawonaye Bada Yesu sinigeruveni. Bi wawaya korotodi Banabas yana sisuya siwaiyaneni na Bada sivitumaghaneni.

<sup>25</sup> Wasina bi Banabas, Antiyok ikuyoveni bi inagho Tasmus da Sol iyinoyeni; <sup>26</sup> bi raghanina ibanani, na irutayini siveramagha Antiyokma. Bi bodu tanagha Banabas da Sol wiigeruwana damdi yawata siyitaghomidi da wawaya korotodi siyiyevevedi. Bi noko raghanine Antiyokne, wawaya sidagu da wiigeruwana damdi siviwaghawaghaedi da Keresiyana.

<sup>27</sup> Nokodi raghanidiye God yana peroperoveta mududi Jerusalem siyowogha sinagho Antiyokma. <sup>28</sup> Bi tana kana waghawagha Agabas, igeghomiri bi Kanuma Kabikabikuwayina yana maragate iwonakasiyaragha da kapoe ghamakirakiina napiika kubura bogaebogae bi Roum yadi wiibadana rogune inakamowanidi; mmko kapoena Roum damdi yadi kiiwawo Klodiyas yana wiibada raghanine na itubugha. <sup>29</sup> Na wiigeruwana damdi Antiyok kamone sinuwagiura da tatadigegha awaki gwabidiye, gisina bo ghamana na rubae siyavereyana kirakii bi siyipora iyanagho wiigeruwana turaturadi biiyadi Jiuidiya kamone da siyiwiitedi; <sup>30</sup> bi noko sibera ikovi, na yadi puyo Banabas da Sol imadiye sitore da siyakawari siyanagho bi wiigeruwana damdi kadi babada Jerusalem kamone siyaveredi.

## 12

### *Herod Agripa, wiigeruwana damdi ivikayotaketowanedi*

<sup>1</sup> Wasina bi kiiwawo Herod Agripa noko raghanine idagu wiigeruwana damdi mududi iyikayotaketowanedi. <sup>2</sup> Bi touna gamone na Jon toghanaru Jemes serima kanighona sikasiyarayi da sivrabobo; <sup>3</sup> bi raghanina Herod ikita bi Jius babada Jemes yana rabobo svinuwamiiseyeni, na iwona da Pita bada siyakabi da biwa gawarine siyatore. Mmko berana

**Koughanu** porayina raghanine sibera. <sup>4</sup> Bi Pita sipatumi murine na biwa gawarine sitorerughuveni, bi Herod gamone na wiyogha damdi riba ruwamaruwa siberadi, nokodi riba ruwamaruwa kamodiye na iyo totomogha ruwaruwamiighate da Pita siyakoyayi, Herod ikayoveni da Koughanu porayina murine koroto matadiye bi debae Pita iyitupawamiwamireni. <sup>5</sup> Bi Pita biwa gawarina kamone na siyabodaboda, bi gegha da wiigeruwana damdi God biidi sirupari wiimaragata da Pita iyiwitieni.

*Pita biwa gawarinama ikanibutaveyana*

<sup>6</sup> Wasina bi Poragha ikovi murine raghani iyabori bi Herod, Pita iyitupawamiwamireni bi noko nubabasune, na Pita kighukighu damdi bata basudiye iyakenakena, bi sein yadi batama saghira tawatawani bi kighukighu mududi na biwa gawarina matamketana siyakoyakoyayi;

<sup>7</sup> Bi yaininagha, God yana aneya tana irumaghatara na yeghana irukarata biwa barena kamone; bi aneyina, Pita katiyana ikasitowotowoyi na ikasiwiimataki bi iwoneni bo, “Geghomiiri yaininagha.” Wasina bi Pita imane nokodi sein sitamotaveyana siririgha. <sup>8</sup> Na aneyina iwona bo, “Kukounagha bi kam kayeturababara kiyagha.” Na Pita iberi, bi aneyina bada iwona bo, “Kam tarasowo sinimve kiruvivireni bi kivinigu.”

<sup>9</sup> Na Pita ikounagha ikovi bi aneya ikivini da biwa gawarina sikanibutaveni; bi geiyakovi da aneya awaki iyaberabera na wiisuwona, touna inoghosi da iyamimeu. <sup>10</sup> Wasina bi wiikighukighu damdi ribana dagudaguna siveratupiiredi da bada riba wiibatana damdi siveratupiiredi, bi sipika matamketa aiyanna sibera bi kedana na ikanibu inagho kwanatuve. Bi kiiravidiye na matamaketa nuwane itamotatara da sikanibutaveyana. Bi kedagha sipepewa siyowogha gegurina, bi aneyina yaininagha Pita ikuyoveni.

<sup>11</sup> Raghanina Pita noghota ikabi da awaki itubugha touna biidi na iwona bo, “Kata akovi da wiisuwona God yana aneya ivipora da Herod yana maragatama iyiyawigu da kate dam Jius awaki sikayoveni da iyatubughana.”

<sup>12</sup> Wasina Pita akowa ikabi da God iviyawiini, na itouya inagho Jon Mak sinananaki Meri yana bareye, meme wawaya korotodi sivitaghomidi siyarurupari. <sup>13</sup> Bi raghanina maghatara matamketane irupisipisika na wiitamariyana wasike kana waghawagha Roda iwaiyaneni na ipiika iyakabi taveni. <sup>14</sup> Raghanine Pita gamona iwaiyana rukunukunuveni na ivinuwamiise kirakii da matamketa geiyakabitaveni bi ivera iveramagha irughu bareye bi irukwatu bo, “Pita matamkete yamiimiiri!”

<sup>15</sup> Bi gesiyitumaghaneni na siwoneni bo, “Gayamim ineghanegha boni!” Bi gegha da iwonatupetupeyana da Pita maghatare, na siwona bo, “Memeda noko Pita yana aneya.”

<sup>16</sup> Bi gegha da Pita patana iyarurupisipisika, bi raghanina matamketa siyakabitaveni na Pita nama sikita, na sikabinokena kirakiiyeni. <sup>17</sup> Bi Pita imanama ivimatakira da siyaborabobo, bi iwonedni da metagha Bada biwa gawarinama ikabikanibuveni, bi kate iwona bo, “Jemes da wiigeruwana damdi tupadi awaki itubugha na kowonedni.” Wasina bi Pita, Jerusalemne ikuyovedi bi inagho kubura tane.

<sup>18</sup> Raghani ibori na biwa gawarine kabokabo ghamana itubugha iyo totomogha kamodiye basuna gesiyakovi da Pita mebo inagho. <sup>19</sup> Raghanina Herod iwaiyana da Pita mebo inagho na yana iyo totomogha iwonedni da siyonyeni bi getana siyabanani. Na wiikighukighu damdi iiyawogha Pita siyakoyakoyayina ivitupawamiwamireni, bi gamone



na iwona da sivikasunughana. Wasina mmko berana murine na Herod, Jiudiya kubura ikuyoveni bi inagho Sisariya kwanatune imakae raghani gisina.

### *Herod yana rabobo*

<sup>20</sup> Wasina bi Herod na Taya da Saidon damdi teya siyikawapata, na sivituwiikapukapudi bi sinagho da Herod siyakita. Ghuyoghuyone na Brastas, touna kiiwawo yana bagibagi wawayina ghamana tana na yana wiiwiita sikayoveni, bi yana wiiwiite na Herod sivibabiini nuwaruriri kiiravine, basuna kadi kam kedana na touna kiiwawo yana kuburama iyapiipiika. <sup>21</sup> Gabudara sivineyina raghanine Herod, kana kwama miisedi ivikote, bi yana wiikiwawo gawarine imakeyowogha bi wawaya biiyadi sisiya iberu. <sup>22</sup> Bi raghanina wawaya yana sisiya siwaiyaneni, na sirukwatu bo, “Mmkona god gamona, bi gegha wawaya!”

<sup>23</sup> Yaininagha God yana aneya tana ivikubuwonayaragha na igubaga kirakii, basuna touna gegha God iyakabikarawayeni kiiravine na miikopu sinina situpabubu na irabobo.

<sup>24</sup> Bagunakine mmkodi beradi, bi gegha da God wonana patana ituwawi- iwoneni, na wawaya korotodi sivigeruwana. <sup>25</sup> Wasina raghanina Banabas da Sol yadi bagibagi Jerusalemne sivikovini, na Jon Mak sirutayini da yawata siveramagha Antiyok kwanatune.

## 13

### *Banabas da Sol siviporadi*

<sup>1</sup> Nama Antiyok kwanatune keresiyana mududi na peroperoveta da abawiiyeveveyana: Toudi na Banabas, Simiyon (kana waghawagha tana *tomogha dumadumana*), Lusiyas (touna Sairin tomogha), Manayen (touna Herod Antipas yawata siragata patapata), bi kate Sol. <sup>2</sup> Gabudara tana raghanina mmkodi babada tupadi God siyakabekabepepi da siyiya, na Kanuma Kabikabikuwayina iwonedo bo, “Banabas da Sol kotore iredi tagu kiiraviguve basuna avineyidi da yagu bagibagi sinabera.” <sup>3</sup> Na wiiya da rupari ikovi murine, na imadi Sol da Banabas gayamidiye sitoura bi God sivibabiini da maragata iyaveredi bi yana bagibagi siyabera, wasina bi siviporadi sinagho.

### *Banabas da Sol Saipras nuwane sidima*

<sup>4</sup> Wasina bi Kanuma Kabikabikuwayina, Banabas da Sol iviporadi Antiyok sikanibutaveni sinagho Selusiya kwanatune bi nama wagae sigeru da sinagho Saipras nuwane. <sup>5</sup> Raghanina Salamis kwanatune siverakanibu, na Jius yadi **kabepepa barediye** God wonana sidimeni. Noko raghanine na Jon Mak yawata da toudi kadi wiiwiita.

<sup>6</sup> Toudi nuwana tupana siverabouni patana da sipiika Papos kwanatune, bi name Jius tomogha kana waghawagha Erimas (kana waghawagha tana na Ba-Yesu) sibanani, touna imimapuna bi **peroveta** wiiwiiyabina. <sup>7</sup> Bi Sodiya Polas, na Roum tomogha bi ivituraneni. Sodiya Polas na tomogha nuwanuwagiurina bi noko nuwana iyibadeni. Bi yana wiina da God wonana iyawaiyaneni kiiravine na Banabas da Sol yadi sisiya idaru da siyapiika siyakita. <sup>8</sup> Bi gegha da Elimas, imimapuna (Grik gamodima kana waghawagha yana basuna na namakatanina), sisiyama iviaviyedi bi ivimatipo da nuwa wiibadana iyatayina wamiri da gegha Yesu iyigeruvenina. <sup>9</sup> Bi gegha da Sol (kana waghawagha tana Pol), Kanuma Kabikabikuwayina maragata ivereni, na Elimas ikita bogaboga, <sup>10</sup> bi

iwoneni bo, “Tamna **Seitan** yana wiitamariyana, tam nonowa kwiiyaba bi bera beroberodi kwaberabera, tam bera miisedi kwiisinighiighiiyana, bi Bada yana Keda miisena kiiravine wiiyaba gemeyan kuyakabikabitore! <sup>11</sup> Na kuwaiyana, Bada yana maragate na aro kunakabi da raghani tupona matam sinadidibara da gerubana gabudara yeghanina kunakitana.”

Yaininagha sowa da wiididibara Erimas matana sikabimumu da gerubana awaki tana iyakita, na iyakasikasigwamgwam da wawaya tana iyabanani bi imana iyakabi da iyinaghoveni. <sup>12</sup> Raghanina Sodiya Polas ikita da awaki itubugha Erimas biidi, na ivigeruwana, basuna Bada yana Keda kana wiiyevveyana kiiravine na ivisoko kirakii.

### *Pol, Antiyok kwanatune Pisidiya kubure idima*

<sup>13</sup> Wasina bi Pol turaturana yawata Papos kwanatuna sikuyoveni bi wagaе sigeru da sinagho Pega kwanatune, Pampiriya kubura kamone. Bi noko kuburine Jon Mak ikuyovedi bi iveramagha Jerusalemma. <sup>14</sup> Bi Pol da Banabas, Pega sikuyoveni da sinagho Antiyokma Pisidiya kubura kamone. Bi **wiiyawiiitaveyana gabudarine** na sirughu **kabepepa barene** da simakewiipikapika. <sup>15</sup> Bi raghanina Mosis yana gwara da peroperoveta yadi giruma sikabiyawa ikovi murine, na kabepepa barena babadidi sisiya sidaru Pol da Banabas biiyadi siwona bo, “Warewaresimii, memeda wona wiiyakoyawana sisiyidi gwabimiye wawaya kiiravidiyе, na kopiika da konisisiya.”

<sup>16</sup> Na Pol igeghomiiri imanama ivimatakira da wawaya siyiraborabobo siyawaiyaneni bi iwona bo, “Isrel dammi da tami gegha Jiu dammi wiiwi-itumaghanimi iiyawogha God kokabekabepepina, kowaiyanegu. <sup>17</sup> Touda Isrel damda, yada God naghove waghata kayekikida ivineyidi bi iberadi da ividam kiitowana Ijipt kubure siyamakamake raghanine, ware kubura wiiyata damdi naboni. Bi God yana maragata ghamanama Ijipt kuburama ikabikanibuedi. <sup>18</sup> Da bodu 40 mayabe sipepewa bi noko kamone na sivikawakeekeeyeni bi gegha da ikoyagha yaporidi. <sup>19</sup> Wasina bi raghanine God, dam yadi 7 Kenen kubure igeiwayidi, na yadi kubura yana wawaya Isrel damdi iveredi da sivirapeneni. <sup>20</sup> Raghanina kayekikida ghuyoghuyone sipiika Ijipt kubure, bi bodu 450 kamodiye mmkodi bera situbugha, bi sikovi murine na Kenen kubure make sidaguni. Bi noko murine God wiitupawamiwamira damdi iveredi bi sivibada patana da **peroveta** Samwel yana raghaniye. <sup>21</sup> Wasina bi Isrel damdi kiiwawo kiiravine sivibaba; na God dam Benjiman kamonama Kis natuna Sol ivineyi da bodu 40 kiiravidiyе iyikiiwawo. <sup>22</sup> Bi God, Sol wiikiiwawoma ikabitaveni murine, na Deivid ikabiwiimiiri da iyibada, bi Deivid kiiravine mma naboni iwonaruyaragha, ‘Abanani da Jese natuna Deivid na nuwanuwagu ikabikirakiiyeni da awaki tupadi akayokayoveni da iyabera na inabera.’

<sup>23</sup> Bi mmko tomoyina nosinosina gwabidima na God, Isrel kana wiiwi-iyawa Yesu iipiени, ivisuwona na naboni. <sup>24</sup> Muriye da Yesu yana bagibagi iyadaguni, na Jon **Babataito**, Isrel damdi tupadi biiyadi idima iwona da yadi tamumuma siyatubuwamira da God iyanoghotatavedi da siyababataito. <sup>25</sup> Raghanina Jon yana bagibagi wiikovinina biidi na ivitarakiiyana bo, ‘Konoghonoghosi tagu God yana wiivinevinegaha? Gegha, getagu. Bi kowaiyana, wawaya muriguve yapiipiika, na yana maragata iragata

kirakii bi tagu gekiimatanigu da anawasikuwaya bi kana kayeturababara anakabitavetaveyana.’

<sup>26</sup> Warewaresigu, Abraham nosinosina, da tami gegha Jiu dammi wi-wiitumaghanimi iyawogha God kokabekabepepina, kowaiyana! God metagha wawaya iniyawiidi kiiravine na wara idaru touda biiyadi. <sup>27</sup> Bi wawaya Jerusalem kamone yadi babada yawata gesiyakovi da Yesu na God yana **Wiivinevinegha Kiiwawona**. Wiyawitaveyana gabudaridi nunudigha na Keriso kiiravine peroperoveta sigirumana wawaya **kabepepa barene** sakabikabiyawa na sawaiwaiyana, bi gegha da geakovina siyakabi na sivitupawamiwamireni da iyarabobo bi mmko siberana peroperoveta yadi sisiya sibera da iyarumaghatara. <sup>28</sup> Nokodi wawaya kadi babada yawata getana Yesu yana berona tana siyabanani da iyarabobo, bi gegha da Pailat sivibabiini da siyakasunuyi.

<sup>29</sup> Raghanina Jius damdi peroperoveta naghove waghata awaki kiiravine sivisisiya na tupana sibera ikovi murine, na tubuyina korosima sitorey-owoyeni bi karawaga epamana bonayine sitore. <sup>30</sup> Bi gegha da God, Yesu raboboma ikabiwiigeghomiiri; <sup>31</sup> bi gabudara peyaridi kamodiye na iya-wogha yawata Galilima sipepewa sigae Jerusalem na iyarurumaghatara toudi biiyadi na siyakitakifa. Na kata toudi kana wiimaghamaghatara wawayidi Isrel damdi biiyadi.

<sup>32</sup> Bi katana toumii mmko warana miisena kawonewonemi. God naghove waghata awaki ivisuwona da iyabera kayekikida biiyadi <sup>33</sup> God kayikikida ivisuwonedo iwona bo, “Tomogha iyyabo iniyawiimi na inapiika.” Kata touda, toudi nosinosidi takita da noko wiisuwonina irumaghatara. God, tomoyina kiiravine ivisisiyenina, touna Yesu. God, Yesu raboboma ikabi-wiigeghomiiri. Touna na God natuna. Noko berana na ware Deivid, Psam wiibatana kamone igirumina naboni meme God, Keriso iwonen bo, ‘Tamna tagu Natugu,

bi kata Tamamnaki na Tagu.’

<sup>34</sup> God, Yesu raboboma ikabiwiigeghomiiri da gemeyani inarabobo maghana. Bi mmko berana na ware God giruma kabikabikuwayidiye ivisisiya nosinosidanakim biiyadi iwona bo, ‘Tagu iisuwona da animiiseyemi ware metagha avisuwona da Deivid ayimiiseyeni na naboni.’

<sup>35</sup> Bi bada giruma mududiye Deivid iwona bo, ‘Yam wiitamariyana kabikabikuwayina tubuyina gekunakabitore da karawage inatamoririghana.’

<sup>36</sup> Mmkona gegha Deivid kana sisiya, kiiravine raghanina Deivid yawayawine iyamakamake na God awaki ikayoveni da iyabera na iberadi. Wasina bi irabobo na nosinanakim yawata sidogudi bi gegha da tubuyina itamoririgha. <sup>37</sup> Gegha, touna Yesu iyisisiyeni, God raboboma ikabiwiigeghomiiri da tubuyina geiyatamoririghana.

<sup>38-39</sup> Na warewaresigu, kowaiyana wiimasi. Toumii kakayokayoveni da mmko warana kawonewonemi na konakowa yapori. God na rubana yami tamumu inanoghotatavedi basuna Yesu awaki iberana kiiravine. Bi mededa Yesu konigeruveni na God matane na tami wasina, bi Mosis yana gwara wiimatipo da kivinina, na gerubana inaberami da God matane na tami wasina. <sup>40</sup> Noko kiiravine kokita yaporimi da peroperoveta awaki sigirumana gegha tami biiyadi sinatubughana. Kiiravine siwona bo, <sup>41</sup> ‘Kowaiyana, tami iyawogha kwiisinighiighiyyeguna!

Konakabinoka bi konarabobo.

Basuna yami gabudare na aro ghamanakina anapiikeni  
tami gewiigeruwana dammi biiyadi.

Bagune memeda arona kiiravine wawaya tana inawonemi  
bi gegha da tami kate gekonigeruwanana.” ”

<sup>42</sup> Wasina bi raghanina Pol da Banabas kabepepa barena siyakuyokuyoveni, na wawaya siyiibabiidi da muriye wiiyawitaveyana gabudarina tane na bada sinaveramagha da God warana sinisisiyena mayeni toudi biiyadi. <sup>43</sup> Bi wawaya kabepepa barena sikuyoveni murine, na Jius da kubuna damdi (toudi Jius yadi wiitumaghana siyakivikivini) korotodi Pol da Banabas sikivinidi. Toudi yawata siviisiya patapata bi siwonawiyoyowanedi da God yana nuwamonika ghamana warana sinigeruvena wiikarukaruveni.

<sup>44</sup> Wasina bi wiiyawitaveyana gabudarina tane, bi tanawona da memeda kwanatu damdi tupana kabepepa barene sivitaghomidi da Bada warana siyawaiyaneni. <sup>45</sup> Bi raghanina Jius babada noko korotona sikita, na Pol da Banabas biiyadi sinuwakapi, na sidagu Pol siyakikini bi yana sisiya tupadi siyageruwiiredi.

<sup>46</sup> Bi Pol da Banabas gegha siyanagharedi bi siwona bo, “God iwonemii da dagudagune na warana tami biiyadi kanadimeni, bi gegha da tami kwiisnighiighiyeni. Mmko yiyeveveyana da gekoyanoghonoghosi da noko wasina da tami yawa makewaghawaghasina konakabina, na kana kuyovemi bi God warana kubuna damdi biiyadi kanadimeni. <sup>47</sup> Bi Bada God sisiya bagibaginama iwonemii bo,

“Tagu avineyimi da naboni kubuna damdi yadi yeghana  
da kubura tupane wawaya tupadi konawonedi

da metagha yadi berona kiiravine aro siyakabi bi aniyawiidina.” ”

<sup>48</sup> Raghanina kubuna damdi Pol yana sisiya siwaiyaneni, na sivinuwamiise kirakii bi Bada sikabepepi warana kiiravine; bi iyawogha nada ivineyidi da yawa makewaghawaghasina sinakabi, na sivigeruwana.

<sup>49</sup> Wasina bi Bada wonana noko kuburina tupana ikabimumu. <sup>50</sup> Na Jius babada sighehomiiri da kubuna wasiwasike moumouridi iyawogha God sakabekabepepi, da kate kwanatu kana wiinaghowana tomotomoyidi nuwanuwadi sipiro. Da nokodi damdi wawaya mududi sitarepepidi na Pol da Banabas siviaviyedi bi yadi kuburama sivikanibuedi. <sup>51</sup> Wasina bi Pol da Banabas kaye popokudi sikasiwiiririgha (nokona wiyeveveyana da God nuwanuwana ipughu nokodi damdi biiyadi), bi sitouya sinagho Ikoniyamma. <sup>52</sup> Bi wiigeruwana damdi Antiyok kwanatune sivinuwamiise kirakii bi Kanuma Kabikikuwayina iyakoyakoyayidi.

## 14

### *Pol da Banabas Ikoniyam kamone*

<sup>1</sup> Wasina bi ware Antiyokne, berana mayimayiina Ikoniyam kwanatuna kamone Pol da Banabas sinagho, Jius yadi **kabepepa barene** bi sidima kayowiiwiyyaka na koroto kiitowana, Jius da kubuna damdi sivigeruwana.

<sup>2</sup> Bi Jius mududi sisinighii da gesiyigeruwana na sighehomiiri da kubuna damdi nuwanuwadi sipiro da sitayina wamiridi bi Pol da Banabas siviaviyedi. <sup>3</sup> Bi gegha da Pol da Banabas nama raghani gurina simakae, da geere sinimayayidi bi Bada yana nuwamonika kiiravine siyadimadima. Na Bada, wawaya iviyevevedi da yadi dima na wiisuwona kiiravine da

maragata iveredi bi mmko kedane na **berakayowiiwiyaka** da matakira sibera.

<sup>4</sup> Bi Ikoniyam kwanatuna kamone wawaya sivibogaebogae da dam bata: mududi na Jius gewiiwiigeruwanidi muridiye bi viya na **apapol** muridiye. <sup>5</sup> Wasina bi kubuna damdi da Jius damdi mududi da yadi babada teya sivigiugerogerora bi Pol da Banabas siyagogona kuridi siyikayotake-towanedi bi akimama siyikasunughanedi.\* <sup>6</sup> Bi gegha da akovina sikabi na siverawiikowogha sinagho Listra da Debi kwanatudiye, Laikoniya kubura kamone bi kate kubura riridiye. <sup>7</sup> Bi name Bada Yesu warana miisena bada siyadimadimani.

### *Listra da Debi kwanatudi*

<sup>8</sup> Nama Listra kwanatuna kamone na tomogha tana nama itubugha da digadigana bi gemeyani iyapepewa towoghana. <sup>9</sup> Gabudara tana imake bi Pol iyisisiya na iyawaiwaiyana. Na Pol, tomoyina ikitabogaboga bi iyakovi da ivigeruwana da iyayawa, <sup>10</sup> na Pol irukwatu iwoneni bo, “Geghomiiri, kumiiri rotomana!” Yaininagha tomoyina iyawa na imakegeghomiiri da pepewa idaguni. <sup>11</sup> Raghanina wawaya sikita da Pol awaki iberana, na sidagu yadi gamo waghata - Laikoniya gamoma sirukwatu† bo, “God yadi bata sivi wawaya wota bi kiidamoma siyowogha kurida!” <sup>12</sup> Na Banabas waghawagha sivereni Zeus,‡ bi Pol na Hemes, basuna touna wiisisiya woraworana. <sup>13</sup> Na god Zeus kana kabepepa barena na kwanatu matamketana bi kubuve, na kana **prist**, kau makidi da saru gerogeroridi ikawara iipiika da matamketa basune, bi touna da yana wawaya sikayoveni da **apapol** Pol da Banabas biiyadi siyasuwarana.

<sup>14</sup> Bi raghanina apapol siwaiyana da awaki iyatubutubugha na kadi gara sitayina gosigosira§ bi sivera sikanibu koroto kamodiye siwona bo, <sup>15</sup> “Turaturamii, awaki biidi mmko koberabera? Toumii na wawaya wota, tami naboni. Bi kapiika da wara miisena kanawonemi, da mmkodi god wiiwiyaba gekonapepetedina bi konadagu God Makewaghawaghasina konapepeteni. Mmko God na abama, kubura da yegii iberana, bi kate awaki kamodiye. <sup>16</sup> Naghove wawaya iviwaghasinedi da yadi god rapediye siyakabekabepepa. <sup>17</sup> Bi gegha da yiyeveveyana da touna yamakamake bi yana miisena ivimaghataru touda biiyadi mmkodi matakirama: Abamama amra ivereda bi moura kadi raghani nunodiye: kam yaverevereda bi yabera da tinuwamiise.” <sup>18</sup> Bagune mmkodi sisiyama Banabas da Pol sibera towogha kirakiyeni da Listra damdi siyigesiyedi da gesiyasuwaridina.

### *Pol akimama sirouvi*

<sup>19</sup> Wasina bi Jius damdi mududi Antiyok da Ikoniyam kwanatudima sipiika, bi koroto nuwanuwadi sipiro. Na sitarawiikapudi da akimama Pol sirouvi bi sinoghosi da irabobo na sitayina kwarokwaro sikanibu kwanatu

\* **14:5:** Jius yadi gwara yawonawona da iiyabo God geinakabi karawayenina, wawayina akimama sina kasunuyi (Liviitikas 24:16 kokita). † **14:11:** Kubura tupane wawaya Grik gamoma siyisisiya na Pol da Banabas na touna gamonama bada siyisisiya. ‡ **14:12:** Zeus na touna Grik yadi god kiikiwawona. Bi wawaya siyi tumaghana da touna iyitarababaranedi. Hemes na Zeus natuna bi bada wiiwiisisiya tomoyina Zeus da god mududi kiiravidiye. Wawaya sivi tumaghana da Hemes inaberadi da sini sisiya wiimasi da sina pepewa yapora. Bi siyi tumaghana da touna sawara miisena wawaya biiyadi satubutubugha na kana bada da kate wiituwu kiiravine. § **14:14:** Raghanina wawaya God sawona wiigiboyi, na Jius kadi gara satayina gosigosira na siyeveveyana da toudi sanaghara. **14:15:** Exo 20:11

kubune. <sup>20</sup> Bi gegha da raghanina wiigeruwana damdi mududi sigwagwara wiikenavivireni, na igeghomiiri da iveramagha irughu kwanatuve.

Raghani ibori na touna da Banabas sitouya sinagho Debi kwanatune.

<sup>21</sup> Pol da Banabas, Debi kwanatune God warana miisena sidimeni na wawayi korotodi Bada sivigeruveni. Murine na siveramagha Listra kwanatune, da sinagho Ikoniya kwanatune, da kate bada sinagho Antiyokma, Pisidiya kubure. <sup>22</sup> Bi kwanatu nunudigha wiigeruwana damdi siwonawiiitoradi bi siwonawiiyoyowanedi da yadi wiiitumaghana inimaragata, siwonedi bo, “Wiigeruwana damda nuwapoya bogaebogaema tana kabikwarakwara bi muriye na God yana wiikiwawo kamone tanarughu.” <sup>23</sup> Wasina bi Pol da Banabas wiigeruwana damna nunudigha kadi babada sivinegha, bi wiiya teya sirupari Bada biidi da babadidi imane sitoredi, kiiravine yadi noghota da wiiitumaghana na touna gwabine siyatoreto.

<sup>24</sup> Bi Pisidiya kubura siverarughuwoneni murine, na Pampiliya kubure siverakanibu, <sup>25</sup> da Pega kwanatune wara miisena sidima ikovi, bi murine na siyowogha sinagho kikire, Ataliya kwanatune. <sup>26</sup> Da name wagae sigeru bi sinagho Antiyokma, Siriya kubura kamone, meme yadi wagawaga sidagunina. Bi rorowainagha noko kwanatune wiigeruwana damdi rupariye sivibaba da God, Pol da Banabas iyakoyayidi bagibagi meko kata sinakivinina kiiravine na imane sitoredi.

<sup>27</sup> Raghanina Pol da Banabas Antiyokma siverakanibu, na wiigeruwana damdi sikasiwiiitaghomiidi bi siwonedi da God awaki beradi toudiye ibera da kate metagha keda ikabitaveni kubuna damdi kiiravidiye da siyigeruwana. <sup>28</sup> Wasina bi Pol da Banabas nama raghani gurina wiigeruwana damdi yawata simakae.

## 15

### *Dughu Jerusalem kwanatune*

<sup>1</sup> Wasina bi tomotomogha mududi Jiudiya kuburama sipiika siyowogha Antiyokma bi sidagu wiigeruwana damdi siyiyevevedi siyawonawona bo, “Mosis yana gwara nunune na tami konisinibori na wasina, bi mmko matakirina gegha konakabina kate gekonayawana!” <sup>2</sup> Mmko sisiyina kiiravine na Pol da Banabas, Jiudiya damdi yawata sivikawakeereyana. Noko kiiravine wiigeruwana damdi Antiyok kwanatune Pol, Banabas da wiigeruwana damdi mududi sivineyidi da siyagae siyanagho Jerusalemma bi mmko piropirona kiiravine **apasol** da dogadogara siyakitadi. <sup>3</sup> Wasina bi wiigeruwana damna wawayidi Pol, Banabas da wiigeruwana damdi vinevineyidi siviporadi Jerusalemma, bi yadi pepewa kamone na wiigeruwana damdi Ponisiya da Sameriya kubura kamodiye, siwonedi da metagha kubuna damdi simiiri karonu God biidi: Bi mmko sisiyina kiiravine na wiigeruwana damdi nama sivinuwamiise kirakii.

<sup>4</sup> Bi raghanina Jerusalemma siverakanibu, na wiigeruwana damna wawayidi tupana, apasol bi kate dogadogara sigeghomiiri da turadi sivikiikiivedi, na Pol da Banabas wonavereyana sitore da God metagha yadi bagibagi kamone ibera. <sup>5</sup> Bi wiigeruwana damdi mududi, toudi na **Perisis** sigeghomiiri da siwona bo, “Kubuna damdi sinisinibori bi tanawonedi da Mosis yana gwara sinakabisireidi.”\*

\* **15:5:** Mmko raghanine, Jius siyi tumaghana da Yesu na God yana Wiivinevinegha Kiiwawona, bi Jius gegha Yesu siyi tumaghaneni na patana yawata siya kabekabepepa patapata. Jius wiiwiiitumaghanidi na patana Perisis da Sadusis yadi koroto kamone.

6 Na apasol da dogadogara sivitaghomidi da mmko berana siyidughu-  
 veni.† 7 Berana sivisisiyena kirakiiyeni bi murine na Pita igeghomiiiri  
 bi iwona bo, “Warewaresigu, kwakovi da God rorowainagha‡ touda  
 kamodama ivineyigu da kubuna damdi biiyadi Wara Miisena anadima bi  
 sinawaiyana da Yesu sinigeruveni. 8 God wawaya tupadi nuwanuwadi  
 iyakowa bi iviyeveyana da kubuna damdi iviwaghasinedi bi Kanuma  
 Kabikabikuwayina iveredi, ware touda biidi ibera na naboni. 9 Bi yabera  
 da touda bi kate kubuna damdi na mayimayiyida, na yadi bera beroberodi  
 inoghotatavedi, basuna Yesu sivigeruveni kiiravine. 10 Na awaki kiiravine,  
 koberaberatowoyi da God konarubuni? Touda bi kate nosinosidanakim  
 getayimaragata kirakii da mmkodi gwara§ tayakabisisirena yaporidi. Bi  
 kata tami mmko vitana kubuna damdi katiiyadiye kotoretore. 11 Gegha da,  
 touda tavigeruwana da Yesu Keriso yana nuwamonika kawae na tayawa.  
 Na mayimayiyina bada kubuna damdi kiiravidiye.”

12 Wasina bi wawaya tupadi sivraborabobo bi Banabas da Pol siyisisiya  
 na siyawaiwaiyanedi da God metagha **berakayowiiwiyaka** da matakira  
 toudiye ibera kubuna damdi wiiwiitumaghanidi biiyadi.

13 Raghanina sivisisiya ikovi na Jemes igeghomiiiri bi iwona bo, “Ware-  
 waresigu, kowaiyanegu, 14 Pita nada iwonedda da metagha God dagudagune  
 iviyeveyana da kubuna damdi nuwanuwadi ikabi, bi kamodiye viya  
 iyona da touna yana wawaya. 15 Bi peroperoveta yadi sisiya na mmko  
 sisiyina teya sivikapudi, da sigirumina iwona bo,

16-17 ‘Bada iwona bo, “Muriye anaveramagha  
 da Deivid yana wiikiiwawo ibeku na anakabiwiimaragasi.  
 Gharaghuna anakabunayi da anayoghana mayeni,  
 bi anabera da inimaragata magha.  
 Noko biidi wawaya tupadi tagu, Bada sininoyegu sinapiika,  
 da kate kubuna damdi wiiwiitumaghanidi iiyawogha avinegha  
 da rapeguve na tupadi yawata.”

18 Mmkona Bada naghove waghata ikabiwiimaghatari na yawonewo-  
 neni.’ ”

19-21 Wasina bi Jemes yana sisiya ivikiitayineni iwona bo, “Mmko raghani  
 gurina kubura nunudiye wawaya na Mosis yana gwara sakabikabiyawa  
 bi **wiiyawiiitaveyana gabudaridiye** na **kabepepa bareidiye** nonowa  
 sadimedimedi. Touna kiiravine tagu yagu noghota na kubuna damdi  
 wiiwiitumaghanidi iiyawogha God biidi samiimiiri karona, na getana bera  
 da inapiropiro toudi biiyadi. Bi meboda pepa tayagirumi tayipora toudi  
 biiyadi bi tayawonedi da iyuwa mekodi tarabiibiisaka biidi sasuwara  
 na gesinakamna, bo ribiribi kanighona turaturaviroyina iyuvina meko,  
 ganganina geiyororotaveyana bi gesinakani bo ganigani gesinaniunina da  
 kate gewiimumurana beradi bogaebogae sinabera da sinitamumuna.”

*Babada pepa sigirumi*

22 Wasina bi noko murine **apasol**, dogadogara da wiigeruwana damna tu-  
 padi noghota sitore da wawaya viya nama kamodima siyavinegha bi siyipo-  
 radi Pol da Banabas yawata siyanagho Antiyok kwanatune, Siriya kubure

† 15:6: Mmko dughuna na AD 49 - 50 kamodiye itubugha. 15:7: Acts 10:1-43 ‡ 15:7: Mmko AD  
 40 bi nokona bodu 10 naghone (Apasol 10:1; 11:18). 15:8: Acts 10:44, 2:4 § 15:10: Mosis yana  
 gwara kamone na gwara yadi 613. Bi Jius gwara mududi toudima sibera bi siya kabikabi karawayedi  
 da Mosis yana gwara naboni. Toudi taraghaniye na nokodi gwara siyi sisiyedi naboni vita ghamadi  
 (Galeisiyen 5:1). Yesu yana vita na bogae (Matu 11:28-29). 15:19-21: Lev 18:6-23, 17:10-16

da awaki sividughuveni na wiigeruwana damdi siyawonawiiikatayidi. Na tomotomogha bata sivineyidi, Jiudas (sakwatuveni Basabas) da Sailas bi toudi na wiigeruwana damdi yadi kabikarawagha gwabidiye. <sup>23</sup> Bi pepana sigirumi da sivipora na mma naboni iwona,

Toumii apasol da dogadogara na warewaresimi bi Jerusalemma kagiruma. Tami gegha Jiu dammi wiiwiitumaghanimi Antiyok kwanatuna kamone, Siriya kubura da Silisiya kubura kamodiye, kiiwa kiiwa.

<sup>24</sup> Toumii kawayi ana da wawaya kamomiima iiyawogha gekayiporadi bi sinagho tami biiyadi na yadi wiiyeveveyanama nuwapoya siveremi.

<sup>25</sup> Na kavidughu bi tupamii kaviwaghasina da tomotomogha kavinegga bi kaviporadi sinagho tami biiyadi turaturada nuwayuyunidi Banabas da Pol yawata da mmko warana siyawonemi. <sup>26</sup> Toudi yada Bada Yesu kana waghawaghae yadi yawa siveremayedi da sinabagibagiyeni. <sup>27</sup> Na toumii Jiudas da Sailas kaviporadi tami biiyadi bi konimayiyi kitakita bi kawadima awaki kagirumina sinawonemi.

<sup>28</sup> Bi imiise kirakii Kanuma Kabikabikuwayina da toumii yama noghotana gegha sira peyaridima kani vita kawarimina, bi mmkodi sira ghamanakidi kawagha sinawonemi da konakabisisireyana: <sup>29</sup> gegha wawaya iyuwa tarabiibiisaka biidi sinasuwaru bi konakanina, gegha ganigani konaniunina, gegha ribiribi kanighona wawaya sinaturaviroyi bi ganiganina geiyorotaveyana bi konakanina da kate wiimumurana beradi bogaebogaema tamumu konaberana.\*\*

Bi memeda mmkodi sira konakabisisirena wiimasiyedi na awaki konaberana na tami wasina kawakawa.

Kiiwa kiiwa.

<sup>30</sup> Na tomotomoyidi siviporadi da Jerusalem sikuyoveni bi sinagho Antiyok kwanatune; bi name wiigeruwana damdi tupadi sikwatuwiitaghomidi bi pepana siveredi. <sup>31</sup> Bi raghanina pepana sikabiyavi, na wawaya tupadi sivi nuwamiise kirakii noko wonawiiyoyowanina warana kiiravine.

<sup>32</sup> Wasina bi Jiudas da Sailas, toudi wosina na peroperoveta kiiravine na wiigeruwana damdi biiyadi sisiya miisedima siwonawiiyoyowanedi da yadi wiitumaghana siyimaragasidi. <sup>33-34</sup> Jiudas da Sailas, Antiyok kwanatune simakae raghani gisina bi murine, na wiigeruwana damdi sigeghomiiri nuwamiimiiseye da nuwaruririye siviporadi da siveramagha Jerusalemma iiyawogha siviporadina toudi biiyadi.†† <sup>35</sup> Bi Pol da Banabas na Antiyokne simakae, bi toudi da wawaya mududi yawata Bada wonana siyiyeveyana da siyadimadima.

### *Pol da Banabas sivibogabogae*

<sup>36</sup> Bi gabudara viya sikovi murine na Pol, Banabas iwoneni bo, “Kayo tanaveramagha kwanatu tupadiye da wiigeruwana damdi tana rubodadi, meme Bada wonana tadimana, bi tana kita da yadi wiitumaghana metegha.” <sup>37</sup> Na Banabas iviwaghasina bi ikayoveni da Jon (sakwatuveni Mak) siyarutayini, <sup>38</sup> bi Pol inoghosi da geiyamiise da siyarutayini, basuna roro yadi wagawaga patapata kamone na Jon Mak, Pampiliya kubure iveramagha da geyawata siyamae patapata bi yadi bagibagi tughurina siyabera na kiiravine ivigesa. <sup>39</sup> Bi noko sisiyina kiiravine na sivikawakeereyana kirakii, da sivibogabogae; Banabas na Jon Mak

\*\*

**15:29:** Wiimumurana tamumodi na bogayebogaye bi peyaridi. Toudi na wiirakaraka nayina, utuwiiyogho, veruwana, tomotomogha kawakawa bo wasiwasike kawakawa sini mumuranana da kate wawaya da ribiribi sini mumuranana (Livitikas 18 kamone gwara kokita). †† **15:33-34:** Verse 34, buka katamanidi mududi kamodiye mmkodi verse na gegha. **15:38:** Acts 13:13



irutayini bi wagae sigeru da sinagho Saipras nuwane, <sup>40</sup> bi Pol na Sailas ivineyi bi muriye da sitouya na wiigeruwana damdi sivitaghomidi bi Bada sivibabiini da iyakoyayidi. <sup>41</sup> Wasina bi Siriya da Silisiya kwanatudi tupadi sipepewakovi da wiigeruwana damdi siyarurugenaredi bi sisiya miisedi siyadimadima da yadi wiitumaghana siyimaragasidi.

## 16

### *Timoti, Pol da Sailas ivirukapuedi*

<sup>1</sup> Pol da Sailas sinagho Debi kwanatune da bada sinagho magha Listra kwanatune. Bi name na tomogha tana wiiwiigeruwanina iyamakamake kana waghawagha Timoti, touna sinananaki na Jius wasike wiiwiigeruwanina bi tamananaki na Grik tomogha. <sup>2</sup> Wiigeruwana damdi Listra da Ikoniyam kwanatudi kamodiye na siyawonawona da Timoti na wawaya kiimatanina. <sup>3</sup> Bi Pol yana kayowana da yawata siyawagawaga patapata kiiravine na Timoti sinina ibori basuna Jius tupadi nokodi kuburidiye samakamake na sakovi da tamananaki na Grik tomogha noko biidi Timoti ivisinibori.\* <sup>4</sup> Wasina bi Pol, na Sailas da Timoti yawata kwanatu nunudigha siyanono, na sira mekodi, Jerusalemne **apasol** da dogadogara gwabidima sikabi na wiigeruwana damdi siyawonewonedi bi sidimanaveni da kubuna damdi wiiwiitumaghanidi siyakabisisiredi. <sup>5</sup> Na wiigeruwana damdi yadi wiitumaghana ivimaragata kirakii na gabudara patepatena wawaya korotodi siyiigeruwana da yadi koroto iragata kamokamogha.

### *Pol noghotama ikita da Masedoniya tomogha ikita*

<sup>6</sup> Wasina bi Kanuma Kabikabikuwayina geiyiwaghasina da Pol turaturana yawata Eisiya kubure God wonana siyadimeni, na Praigiya da Galeisiya kubura kamodigha siveravivira. <sup>7</sup> Raghanina sipiika Maisiya kubura kana wiibarabarate, na siberatowoyi da Bitiniya kubure siyarughu bi gegha da Yesu Kanumina geiyiwaghasinedi da nabo siyanaghona. <sup>8</sup> Na noko biidi Maisiya kubura siverarughuwoneni da siyowogha sinagho kikire Troas kwanatune. <sup>9</sup> Wasina bi noko nubabasune Pol noghotama ikita, bi noghotama ikita kamone na ikita da Masedoniya tomogha iyamiimiiri bi iyipepeyana wiimaragata Pol biidi iyawonawona bo, “Kutowawona mabo Masedoniya kubure da kuniwiitemiii!” <sup>10</sup> Wasina bi Pol mimeu ikita ikovi murine, na toumii kakabununagha yaininagha da kayatouya Masedoniyama basuna kakovi da God ikayovemii da warana miisena name wawaya biiyadi kayadima.

### *Lidiya, Yesu ivitumaghaneni*

<sup>11</sup> Wasina bi Troas kwanatuna kakuyoveni na wagae kageru bi katowawona Samotreis nuwane. Bi raghani ibori na katowawona Neyapolis kwanatune. <sup>12</sup> Bi name na kayegha karughu Pilipai kwanatune. Noko kuburina na Roum yadi wiibadana kamone bi Masedoniya kubura kwanatuna ghamana tana bi nama gabudara viya kamakae. <sup>13</sup> Bi **wiiyawiiitaveyana gabudarine** na kwanatu kakanibutaveni kanagho rarime, bi kanoghosi da rupari gawarina tana namameme kayabanani. Wasiwasike mududi nama sivitaghomidi rupari kiiravine, na kamakeyowogha bi wiisisiya kadaguni

\* **16:3:** Timoti sinananaki na Jius wasike noko biidi na touna bada Jius. Bi tamananaki na Grik, memeda noko kiiravine na pepeyine gesinina siyabori ware Jius tomotomogha gisigisidi naboni. Pol inuwagiura da memeda Timoti sinina geiyaborina, Jius mududi kate Timoti gesiyakabikarawayeni bo yana sisiya siyawaiyana.

toudi biiyadi. <sup>14</sup> Wasike tana nama kamodiye iyawaiwaiyanemii na kana waghawagha Lidiya, touna yana kwanatu na Tayatira bi gara dugadugaridi iyigimogimona. Bi God iyakabekabepepi na ibera da nuwanuwana ita-motata da iyakowa na Pol yana sisiya Yesu kiiravine na ivigeruwana. <sup>15</sup> Wasina bi Pol da Sailas, Lidiya da wawaya iyyawogha nama yana bareye siyamakamakena sibabataitodi, bi murine na iviyonemii iwona bo, “Memeda kwiiwaghasina da tagu wiisuwona Bada iigeruveni, na kopiika yagu bareye konamake.” Bi ivibaba tupetupemii patana da kaviwaghasina.

*Pol da Sailas biwa gawarina kamone*

<sup>16</sup> Gabudara tana raghanina kayayoyo rupari gawarine, na wiibagubagurana wasikena ibananimii. Bi kanuma berona iyii badeni na awaki raghani muriye sinatubughana iyiidebedi. Touna yana bada kiiravine na wonaruyaraghamana mane ghamana iyakabikabi. <sup>17</sup> Bi Pol da toumii iyakivikivina wiitetemii bi iyakwatukwatu bo, “Mmkodi tomotomogha na God Kiidamo Kirakiina Makamakena yana wiitamamariyana, toudi sawonewonemi da metagha God iniyawiimi.” <sup>18</sup> Bi wasikena patana naboni iyisisiya make da gabudara viya sikovi, na Pol nuwanuwana ivisi, na imiiriwamira bi kanuma berona iwoneneni bo, “Yesu Keriso kana waghawaghae awonewonem da wasike kanibutaveni!” Na yaininagha kanuma berona wasikena ikanibutaveni.

<sup>19</sup> Bi raghanina kana babada sikabibanani da kanuma berona wasike ikanibutaveni, bi yadi wiimane kedana iwapa, na Pol da Sailas siburavidi bi sitayinakwarokwarodi sinago wiigimogimona gawarine, da kwanatu babadidi naghodiye siyamiiri; <sup>20</sup> bi raghanina sirutayinidi sinagho babadidi biiyadi na siwona bo, “Mmkodi tomotomogha na Jius bi piropiro situbutubugha yada wawaya kamodiye mma yada kwanatuve. <sup>21</sup> Toudi yada wawaya kiki beradi siyevevedi mekodi yada gwara geiyiwaghasinedi, bi touda Roum turatubugha na gerubana mmkodi kiki taniwaghasinedi bo tanabera towoghana.”

<sup>22</sup> Bi koroto bada sivirukapuwana sigeghomii Pol da Sailas sigogona kuridi; na kwanatu babadidi iyo tomotomogha siwonedeni bo, “Pol da Sailas kadi gara kokabitavetaveyana bi vidima korouvidi.” <sup>23</sup> Bi sirou kirakiyedi ikovi murine na biwa gawarine sitorerughuedi, bi badana siwoneni da inakubodebodedi bi inakoyagha yaporidi. <sup>24</sup> Mmko sisiyina kiiravine na biwa gawarine tupayarayina tana basukiine itoredi, bi kayedi kii tupodi bi vitadi ere bonayidiye ivitupatededi bi ipoyakavinidi.

<sup>25</sup> Bi pom kambasune Pol da Sailas siyarurupari bi ayi siyatawotawora da God siyakabekabepepi, bi turaturadi biwa kabikabi damdi viya na siyawaiwayanedi, <sup>26</sup> bi yaininagha nukenuke ghamanakina itubugha da biwa gawarina barena ere kayena inukeni; raghani tana biwa gawarina matamketadi sitamotatara bi biwa kabikabi damdi kadi sein sitamotave-taveyana. <sup>27</sup> Bi raghanina biwa badana ikenamataka bi ikita da matamketa tupadi sitamotatara, na inoghosi da biwa kabikabi damdi tupadi si-veraveruwana, na yana seri itainayamuri da pinimina bi tounamani iyagwarunugha mayeni.† <sup>28</sup> Bi Pol irukwatu da ghamana iwoneneni bo, “Gekunirabobo mayemna, toumii tupamii mma.”

† 16:27: Iyo damdi iyawogha biwa gawarina sakoyakoyayi bi biwa kabikabi damdi sinavera na kadi wawu. Raghanina biwa kabikabi wawayina inavera na kwanatu babadidi, biwa badana sinakasunuyi naboni kana aro. Waragututu kamone na mmko tomoyina ikayoveni da iyakasunugha mayeni bi gegha yana kayowana sinivisiye bi siyakasunuyina.

<sup>29</sup> Na biwa badana bagibagi turaturana biiyadi kibe kiiravine irukwatu da siyakawari siyapiika, bi ivera irughu biwa gawarina kamone tupayarae bi ere kirokirona Pol da Sailas naghodiye ipepeta iyowogha. <sup>30</sup> Wasina bi irutayinidi sikanibu bi iwonedo bo, “Babada, awaki anabera da yawa makewaghawahasina anakabi da God yagu tamumu kiiravine gegha aro inavereguna?”

<sup>31</sup> Na Pol da Sailas siwononi bo, “Bada Yesu kitumaghaneni na tam kunayawa, da yam rakaraka yawata.” <sup>32</sup> Wasina bi Bada wonana sidimeni touna da yana rakaraka tupadi biiyadi. <sup>33</sup> Bagune patana pom kambasune bi biwa badana, irutayinidi sinagho da kadi gubaga iyamagha, bi yaininagha Pol da Sailas, biwa badana da yana rakaraka yawata sibabaitodi. <sup>34</sup> Wasina bi noko murine na irutayinidi sirughu yana bareye da kam iveredi sikam. Bi touna da yana rakaraka yawata tupadi sivinuwamiise kirakii basuna katana God sivitumaghaneni.

<sup>35</sup> Bi raghani ibori na kwanatu babadidi, iyo damdi siviporadi sinagho biwa badana siyawononi bo, “Nokodi tomotomogha kuyovedi sinagho.”

<sup>36</sup> Na biwa badana Pol iwononi bo, “Babada sisiya sidaru da tam da Sailas kana kabitavemi. Wasina katana kokanibu, nuwaruririye konagho.”

<sup>37</sup> Bi gegha Pol, iyo tomotomogha iwonedo bo, “Toumii na Roum tubu-tubugha bi getana awaki kaya berabero. Bi awaki kiiravine gesiyitu-pawamiwamiremii bi debae wawaya tupadi naghodiye sirou kirakiiyemii bi biwa gawarine sitorerughuvemii. Bi kata yadi kayowana da wiikowoye sinawonatawemii? Gegha, gerubana, kwanatu babadidi toudimani sinapiika da sinikanibuvemii.”

<sup>38</sup> Wasina bi iyo tomotomogha siveramagha sinagho babadidi biiyadi da Pol yana sisiya siwonaveredi bi raghanina siwaiyana da toudi na Roum tubutubugha na sinaghara kirakii; <sup>39</sup> na sinagho biwa gawarine Pol da Sailas biiyadi da awaki berana berona sibera na kiiravine siwonawipikepikedi. Wasina bi sikabikanibuvedi bi sivibabiidi da yadi kwanatu siyakuyoveni. <sup>40</sup> Raghanina Pol da Sailas biwa gawarina sikanibutaveni, na sinagho Lidiya yana bareye; da name wiigeruwana damdi yawata sivitaghomidi bi siwonawiiyoyowanedi da yadi wiiutumaghana inimaragata. Wasina bi murine na kwanatuna sikuyoveni sinagho.

## 17

### *Pol da Sailas Tesalonika kwanatune*

<sup>1</sup> Pol da Sailas, Ampipolis da Apoloniya kwanatudigha sipepewa rughu-wona sipiika da Tesalonika kwanatune siverakanibu. Bi nama na **kabepepa barena** tana noko kwanatune Jius damdi kiiravidiye. <sup>2</sup> Pol nonowa iyaberaberana naboni, na inagho kabepepa barene irughu, bi God wonanama iyiveveyana bi toudi siyawonawonabodeyana. Bi mmko berana na **wiiyawitaveyana gabudaridi** nunudiye taparoro aroba kamone ibera. <sup>3</sup> Bi God wonana yana basuna waghata iyiidebeni wawaya biiyadi bi nokove na iviveveyana da meboda God yana **Wiivinevnegha Kiiwawona** inakabikwarakwara da inarabobo bi rabobo murine inageghomiiri. Pol iwonedo bo, “Mmko wawayina iisisiyeni tami biiyadi, na Yesu touna na Keriso, God yana wiivinevnegha kiiwawona!” <sup>4</sup> Wasina bi Jius damdi mududi da kate Grik damdi korotodi iyawogha God siyakabekabepepi, da kate bada wasiwasike kadi waghawagha ghamaghamadi korotodi, Pol yana sisiyawa sivigeruveni da Yesu sivitumaghaneni na Pol da Sailas sivirukapuvedi.

<sup>5</sup> Bi gegha da Jius mududi sinuwakapi basuna wawaya korotodi Pol yana sisiya sivigeruveni kiiravine, na wiigimogimona gawaridiye wawaya berodi wiikedapepevidi sikasiwiitaghomi da sivirukapuwana bi wiikayotirana sidaguni. Sivera sinagho tomogha kana waghawagha Jeison yana bare sigauwowori da sirughu kamone Pol da Sailas siyiinoyedi, memeda siyakabidi siyakanibu koroto naghodiye. <sup>6</sup> Bi raghanina gesiyabanani, na Jeison da wiigeruwana mududi siburavidi bi sirutayinidi sinagho kwanatu babadidi biiyadi da sirukwatu siwona bo, “Nokodi tomotomogha iyawogha kubura tupane piropiro sibera na kata sipiika yada kwanatuve, <sup>7</sup> na Jeison itayinariyadi yana bareye! Toudi, Roum kana kiiwawo Sisa yana gwara sikasigiyyeni sawonawona da kiiwawo tana yamakamake, kana waghawagha na Yesu.”\*

<sup>8</sup> Raghanina kwanatu damdi da yadi babada mmko sisiyina siwaiyaneni na nuwanuwadi sipughu kirakii. <sup>9</sup> Wasina bi kwanatu babadidi sibera da mane sikabiguba na rubane Jeison da wiigeruwana turaturana viya yawata siyimiisana ware wonawaghata da gemuriye piropiro naboni inatubugha maghana bi sisiya bagibaginama siwonedu bi siwivaghasinedi da sikabitoredi sinagho.

### *Pol da Sailas Bereya kwanatune*

<sup>10</sup> Wasina bi noko nubabasune wiigeruwana damdi, Pol da Sailas siviporadi sinagho kwanatu kana waghawagha Bereyama. Raghanina siverakanibu na sinagho **kabepepa barene**. <sup>11</sup> Bi Bereya damdi yadi bera da nuwanuwadi na miisedi genaboni Tesalonika damdi. Toudi nuwanuwadi sisisira kirakii basuna yadi kaywana ghamana da Yesu warana miisena siyawaiyaneni. Bi gabudara patepatena God wonana bukae girugirumina siyakabikabiyavi bi akowa siyakabikabi da memeda Pol yana sisiya na wonawaghata bo gegha. <sup>12</sup> Na noko kiiravine Jius korotodi Bereya kamone Yesu sivitumaghaneni, bi kate Grik wasiwasike kadi waghawagha ghamaghamadi korotodi da kate bada Grik tomotomogha korotodi yawata.

<sup>13</sup> Bi raghanina Jius damdi Tesalonika kwanatune akowa sikabi da Pol, God wonana Bereya kwanatune iyadimadima, na bada nabo sinagho da wawaya nuwanuwadi siyapiro bi siyabera da wawaya nuwanuwadi siyapughu Pol biidi. <sup>14</sup> Na wiigeruwana damdi yaininagha Pol siviporataveni ikanibu kikire, bi Sailas da Timoti na nama Bereya kwanatune simakae. <sup>15</sup> Bi tomotomogha iyawogha Pol sivikayeturaneni na sikabi sinagho Etens kwanatune. Wasina nama bi Pol yana sisiya sikabi siveramagha Bereya kwanatune, Sailas da Timoti siyawonedu yaininagha siyanagho Pol biidi, Etens kwanatune da siyikapuvena mayeni.

### *Pol, Etens kwanatuna kamone*

<sup>16</sup> Wasina bi Pol patana Etens kwanatuna kamone Sailas da Timoti iyakoyakoyayidi, na tarabiibiisaka peyaridi noko kuburine ikita na iv-inuwapoya kirakii. <sup>17</sup> Na noko kiiravine idagu **kabepepa barene** Jius damdi da Grik damdi iyawogha God sakabekabepepi na yawata Yesu kiiravine siyidimeyana. Bi kate gabudara patepatena iyanono wiigimogimona gawarine da iyawogha nama na yawata siyiisisiya. <sup>18</sup> Bi kamodiye viya na abawiiyeveveyana damdi iyawogha yadi wiina da wiisuwona sisiyina bi kate yawa yana basuna kiiravidiye sinisisiyana, sakwatuvedu

\* **17:7:** Roum yadi kiiwawo dagudaguna tana kana waghawagha Sisa. Irabobo murine, na Roum damdi tupadi yadi kiiwawo tupadi siya kwatukwatuvedu “Sisa”.

Ipikuriyan da Stoiki damdi.† Toudi Pol yawata bada sivigamowana, Pol na Yesu Keriso warana miisena kiiravine iyadimadima da wawaya raboboma sinageghomiiri. Na nokodi damdi mududi sivitarakiyyana bo, “Mmko kawa neghaneghana awaki yisisiyeni? Yana sisiya gedamidina.”

Na mududi siwona bo, “Augunai kubura wiibata yadi god kiiravidiye yisisiya.”

<sup>19</sup> Wasina bi Pol sikabi sinagho yadi wiidughu gawarine kana waghawagha Eriyopagas bi name siwoneni bo, “Toumii kakayokayoveni da kanakovi, mmko awaki wiyeveveyanina wouna tam kwiisisiyeni? <sup>20</sup> Tam sawara mududi mekodi kuvisisiyedi na touni naghove gekayawaiyanedi, na yama kayowana da yadi basuna kunidebedi da kanakowa yaporidi.”

<sup>21</sup> (Mmko sisivisiyenina basuna Etens damdi da kubura wiibata damdi nama makamakedi na getana awaki sinabera da noghota woudi sisiyidi sinawaiyana bi sinidimeyanena pomeidi).

<sup>22</sup> Wasina bi Pol dughu kamone igeghomiiri da kwanatu babadidi naghodiye imiiri bi iwona bo, “Akitakita da tami Etens dammi na nonowa yami god kopepetedi. <sup>23</sup> Noko awonenina basuna yami kwanatu ayiitubata wiikenavirena raghanine, na yami kabepepa sawaridi akita bi bada suwara gabugabuna gawarina tana abanani bi debane na mma naboni girugirumina, MMKO GAWARINE GOD MEKO GEKAYAKOVINA KIIRAVINE KASUWARI. Tami noko God na gekoyakovi bi kopepeteni - na tagu noko God na kiiravine anawonemi. <sup>24</sup> God, kubura ibera da kate sawara tupadi kamonena. Touna abama da kubura kana wiibadana, na gegha bare meko wawaya imadima siyoghanina kamone inamekena. <sup>25</sup> Bi gewawaya yadi wiiwiita iyakayokayovenina, basuna touna wosina yabera da wawaya sayawa bi sawara tupadi sakayokayowana na yaveredi. <sup>26</sup> Ghuyoghuyone na tomogha tana ibera bi noko tomoyina gwabinama na dam tupadi situbugha da kubura tupane samakamake. Bi gabudara kiiravidiye itoura bi kate bada kubura kadi barata itoura da meme sinamake da meyani sinarabobo. <sup>27</sup> God mmko ibera da wawaya siyinoyeni bi kabigwamma meboda siyabanani, bi gegha da touda tatadigegha gwabidayena touna gerabarabana. <sup>28</sup> Ware naboni wawaya tana iwona bo,

‘Touna ibera da tamakamake bi tiidagudagu

da bera awaki taberabera na tana bera.’

Bi bada yami girugiruma wawayidi sigiruma bo,

‘Touda na touna natunatuna.’

<sup>29</sup> Wonawaghata touda na God natunatuna, noko kiiravine getananoghosi da touna naboni tarabiibiisaka Gould bo silva bo akimama siberana. Wawaya akakovididi yadi nuwagiurama na mmkodi sawara imadima sabera.

<sup>30</sup> Naghove waghata na wawaya, God gesiyakovina bi gegha da touna kiiravine na aro geiyaveredina, bi kata na wawaya kubura tupadiye samakamake na yawonewonedi da yadi noghota bo berabero sinamiiri

† **17:18:** Ipikuriyan damdi na tomogha kana waghawagha Ipikuras yana wiyeveveyana sakivikivina. Iviyeveveyana da yawa basuna na nuwamiise. Na mmkodi damdi yadi kayowana da sawara mekodi tubuyidi da yadi noghota, nuwamiise yaveredi, bi sawara mekodi sinivisi bo yaberadi da sanaghara na geyadi kayowana. Sawona da god, gewawaya iyunuwapoyedina. Bi Stoiki damdi na tomogha kana waghawagha Zenos yana wiyeveveyana sakivikivini. Iviyeveveyana da wawaya, God sina kabi karawayeni, bi yadi kayowana sina kabitoura, bi yadi bera toudimani sina kabepi da sina nuwagiura wiimasi bi gewawaya yadi wiiwiita sina kayowana. Sina wona da nuwamiise yabera da sawara satubugha metagha siya tubughana. **17:24:** 1 Ki 8:27; Acts 7:48

kubutedi, <sup>31</sup> basuna touna gabudara itore da awaki raghanine wawaya tupadi initupawamiwamirena yaporidi. Bi tomogha tana ivineyi da tounaye mmko berana inabera. God noko tomoyina raboboma ikabiwiighehomiiri, da noko inimatakira wawaya biiyadi da tomoyina na vinevineyina tana bi touna initupawamiwamira.”

<sup>32</sup> Raghanina wawaya, Pol yana sisiya siwaiyaneni bi iwona da wawaya raboboma inageghomiiri, na mududi sivinamayeni bi mududi siwoneni bo, “Toumii yama kayowana da raghani tane na bada mmko berana kunisisiyena mayeni da kanawaiyana.” <sup>33</sup> Wasina bi Pol dughu kamonama ikanibu da inagho. <sup>34</sup> Bi wawaya mududi Pol sivrurakapuveni da Yesu sivitumaghaneni, bi kamodiye na tomogha kana waghawagha Diyonisias touna kwanatu wiibadana tana da wasike kana waghawagha Damaris bi kate wawaya mududi yawata.

## 18

### *Pol, Korint kwanatuna kamone*

<sup>1</sup> Mmko berana murine na Pol, Etens kwanatuna ikuyoveni bi inagho Korint kwanatune. <sup>2</sup> Da name Jius tomogha tana ibanani kana waghawagha Akwiila, touna yana kubura wadubo na Pontas bi wavinena Prisila yawata katotawota Itali kuburama sipiika, basuna Roum kana kiiwawo Klodiyas, Jius damdi tupadi iwonedni da Roum siyakanibutaveni.\* Pol inagho da iyakitadi <sup>3</sup> basuna toudi kiregoru kadi berabera wawayidi ware touna naboni, na nama yawata simakae da sibagibagi patapata. <sup>4</sup> Bi **wiiyawiiitaveyana gabudaridi** nunudigha na Jius da Grik damdi yawata **kabepepa barene** siyidimeyana, bi iyimatipo da iyatayina wamiridi da God yana sisiya Yesu kiiravine siyitumaghana.

<sup>5</sup> Raghanina Sailas da Timoti, Masedoniya kubura sikanibutaveni bi siyowogha sipiika Korint kwanatune, na Pol kiregoru beradi ikabitoura bi raghani nonowa God warana miisena iyadimadima Jius damdi biiyadi, iyawonawona da Yesu na God yana **Wiivinevinegha Kiiwawona**. <sup>6</sup> Bi gegha, raghanina Jius damdi Pol sivisinighiighiyeni bi sivisisiya beroveni, na kana gara popokuna naghodiye ikasiwiiririyi<sup>†</sup> bi iwonedni bo, “Meboda God aro inaveremi, na tamimani kowiawu mayemi. Getagu koniwawuguna! Kata bi nabo inagho na tagu ananagho kubuna damdi biiyadi da God warana anadimeni.”

<sup>7</sup> Wasina bi Pol kabepepa barena ikuyoveni bi inagho tomogha kana waghawagha Taitus Jastas yana bareye. Noko tomoyina na kubuna wawaya, bi gegha da God iyakabekabepepi bi yana bare na kabepepa barena ririne. <sup>8</sup> Bi kabepepa barena kana bada, Krispas da yana rakaraka yawata tupadi Bada Yesu sivitumaghaneni: bi bada mayimayiyina Korint damdi korotodi Pol yana sisiya siwaiyaneni, na sivigeruwana da siba-bataito.

<sup>9</sup> Nubabasu tana Bada mimeu kamone ivisisiya Pol biidi iwona bo, “Gekunanagharana! Kudima waghawaghata wawaya biiyadi kiiraviguve, gekunikawapotapotana! <sup>10</sup> Kiiravine tagu gwabimve, na getana iiyabo inarouvim da iniberomna, basuna wawaya korotodi mmko kwanatuna

\* **18:2:** Roum kwanatuna na Itali kubura kana kwanatu ghamana Roum yadi wiibadana kamone. AD 49 kamone na name wiikayotirana ghamana Roum kamone itubugha na kiiwawo Klodiyas, Jius damdi tupadi iwonedni da noko kwanatuna siyakuyoveni. <sup>†</sup> **18:6:** Mmko berana yiyeveveyana da God geiyinuwamiise nokodi Jius damdi biiyadi (Mak 6:11 kokita).

kamone na yagu wawaya.” <sup>11</sup> Wasina bi Pol nama Korint kwanatune imakae da bodu tana bi nawaravi 6 kamone, God wonana wawaya iyivevevedi.

<sup>12</sup> Bi Roum bada ghamana tana, Galiyo sitore da Akaiya kubura iyibadeni raghanine, na Jius mududi sigeghomiiri Pol siviaviyeni da sikabitawatawani bi sikabi sinaveni mmko badana ghamana biidi da iyitupawamiwamireni. <sup>13</sup> Toudi siviaviyeni siwona bo, “Mmko tomoyina, yaberaberatowoyi da wawaya nuwanuwadi inawamira da keda bogaema God sinakabepepi meko gwara geiyiwaghasinenina!”

<sup>14</sup> Wasina bi Pol idagu wiisisiya biiyadi na Galiyo, Jius damdi iwonedo bo, “Tami Jius dammi kowaiyana, augunai da mmko tomoyina bera gisigisidi bo ghamaghamadi iyaberabero da Roum yadi gwara iyikasigiyyeni, na tagu, yagu bagibagi da yami sisiya ayawaiyana. <sup>15</sup> Bi gegha da mmkona, sisiya da waghawagha bi kate tami Jius yami gwara kiiravidiye kwiikawakereyana, noko biidi na tamimani konakabi wirotomani. Bi mmkodi bera getagu anitupawamiwamiredina.” <sup>16</sup> Wasina bi irukwavinidi da wiitupawamiwamira gawarina sikanibutaveni. <sup>17</sup> Bi kabepepa barena badana Sostines sikabitawatawani da nama wiitupawamiwamira gawarina naghone sirouvi. Bi Galiyo mmko yadi berana geiyinuwapoyenina.

### *Pol iveramagha Antiyok kwanatune*

<sup>18</sup> Pol, Korint kwanatune wiigeruwana damdi yawata simakae da raghani gurina, wasina bi ikuyovedi inagho Kenkriya kwanatune, Prisila da Akwiilla yawata. Bi name Pol, wawaya tana iwoneni na gayamina isabutaveni bi nokona ivimatakira da yana wiisuwona God biidi ivikovini. § Bi Pol, Prisila da Akwiilla wagae sigeru bi siyanagho Siriya kubure. <sup>19-21</sup> Bi siyanono na dagudagune na Epesis kwanatune sirughu soghata, bi raghanine sitarakapoka na tanaduma inagho irughu **kabepepa barene** da Jius damdi yawata siyidimeyana. Bi raghanina sivibabiini da yawata siyamakewiiguri, na isinighii. Bi gegha da iyatutouya na iwonedo bo, “Memeda God iniwaghasinegu na kate bada anaveramagha kurimi.” Wasina bi nama Prisila da Akwiilla, Epesis kwanatune ikuyovedi bi wagae igeru da itouya inagho. <sup>22</sup> Raghanina Sisariya kwanatune iverakanibu, na igae inagho Jerusalem da wiigeruwana damdi ivikiikiivedi, bi iveramagha bada iyowogha inagho Antiyokma. <sup>23</sup> Bi wiigeruwana damdi yawata simakae raghani gisina, bi ikuyovedi da inagho kubura bi kubura tupadiye ipepewa kovi, Praigiya kubura ririnagha da Galeisiya kubure wiigeruwana damdi biiyadi iyisisiya da nuwanuwadi iyimarasasidi.

### *Apolos, Epesis kwanatune God warana idimeni*

<sup>24</sup> Noko raghanine Jius tomogha tana kana waghawagha Apolos, bi yana kwanatu na Aleksandriya, Ijipt kubura kamone iverakanibu Epesis kwanatune. Touna wiisisiya yapoyaporina bi akakovina na God wonana iyakowa kirakiiyeni. <sup>25</sup> Touna nada waghata wawaya gwabidiye Yesu yana Keda akovina ikabi, bi nuwanuwana maragasina bi iyadimadima. Bi Yesu kiiravine iyisisiya na rotomanina kawakawa, bi gegha da touna **babaito**

‡ **18:13:** Mmkodi Jius siwona da Pol gegha Jius yadi wiitumaghana waghata iyiveveveyana mekodi Roum yadi gwara yiwaghasinedina, bi siwona da kabepepa kedana wouna iyiveveveyana meko Roum yadi gwara geiyiwaghasinenina. Na yadi kaywana da Roum kana bada ghamana Pol aro iyavereni (Aposol 16:20-21, 17:7 kokita). § **18:18:** Akowa damdi siwona da Pol, iberu da Yesu kiiravine Korint kwanatune iyadima wiikaru metagha God iwoneni na naboni. Pol gayamina isabutaveni Jius yadi gwara nunune (Nambas 6:1-21) iyimatakira da yana wiisuwona ivikovini God biidi.

warana kawagha iyakovi meko Jon Babataito wawaya iviyevedina. <sup>26</sup> Na naghara gwabine gegha bi idagu **kabepepa barene** iyisisiya. Raghanina Prisila da Akwiila mmko siwaiyaneni na sirutayini sinagho yadi bareye bi God yana Keda mekodi geiyakowana sivisisiyena rutughutughureni touna biidi.

<sup>27</sup> Wasina bi noko raghanine Apolos yana wiina da iyanagho Akaiya kubure da name iyadima, na wiigeruwana damdi Epesis kamone siwonawiiyoyowaneni bi pepa tana sigirumi wiigeruwana damdi biiyadi Akaiya kubure, da Apolos yapiipiika na siyaverabodeni da siykiikiiveni. Raghanina iverakanibu na i yawogha nada God yana nuwayuyune Yesu sivitumaghaneni kiiravine, na toudi wawayidi iviwiitena kirakiyedi. <sup>28</sup> Yana wiiwiita kedana tana na deba dughudiye wiikawakereyana sibera da Jius damdi igeiwayidi. Bi God wonanama ivisisiya da iviyevededi da Yesu na Keriso, God yana **Wiivinevnegha Kiiwawona**.

## 19

### *Pol, Epesis kwanatuna kamone*

<sup>1</sup> Noko raghanine Apolos na Korint kwanatune bi Akaiya kubura kamone iyamakamake, bi Pol garagara kedana ikabi ipepewa patana da kikire, Epesis kwanatune iverakanibu bi name wiigeruwana damdi mududi ibanidani. <sup>2</sup> Na ivitarakiyanedi bo, “Raghanina Yesu kovitumaghaneni na Kanuma Kabikabikuwayina kokabi bo gegha?”

Na siwonabodeni bo, “Gegha, getana kayawaiyana da nama Kanuma Kabikabikuwayina tana meme.”

<sup>3</sup> Na Pol ivitarakiyana magha bo, “Memeda noko naboni, na meko babataitona kokabi?”

Na siwona bo, “Jon, wawaya iviyevedina touna babataitona.”

<sup>4</sup> Pol iwonedni bo, “Jon, wawaya ibabataitodi na iyimatakira da yadi bera berodima simiirikubuta. Bi iwonedni da iyyabo murinagha yapiipiika na siyitumaghaneni. Touna na Yesu.” <sup>5</sup> Raghanina Pol yana sisiya siwaiyaneni, na Bada Yesu waghawaghane ibabataitodi. <sup>6</sup> Wasina bi Pol imana gayamidiye itoura, na Kanuma Kabikabikuwayina ivibonuvudi, da gamo wiibatama sidagu siyisisiya bi siyawonawonakasiyaragha. <sup>7</sup> Bi nama na tomotomogha tupadi yadi 12.

<sup>8</sup> Bi nawaravi aroba kamodiye, na Pol raghani nonowa iyanono **kabepepa barene** iyarughurughu bi ere mayitorana iyisisiya wawaya biiyadi. Bi toudi yawata God yana Wiibadana siyadimedimeni. <sup>9</sup> Bi gegha da mududi nuwanuwadi sikotakii da gesiyitumaghana, na debae wawaya biiyadi Yesu yana Keda siyawonawona wiiberoveni. Na touna kiiravine Pol ikuyovedi bi wiigeruwana damdi irutayinidi da yawata sinagho bare tane, touna na Tairanas yana wiyeveveyana barena, bi raghani nonowa na noko barene God yana wiibadana kiiravine siyiidimeyaneni. <sup>10</sup> Pol noko naboni iyaberabera da bodu bata sikovi, na wawaya tupadi, Jius bi kate kubuna damdi Eisiya kubure makamakedi Bada wonana siwaiyaneni.

### *Skeva natunatuna*

<sup>11</sup> Bi God yana maragate na Pol **berakayowiiwiyyaka** ghamaghamadi iyaberabera, <sup>12</sup> na raghanina agesi bo eipron mekodi Pol sinina sika-sitowoyi bi sakawara sanagho wawaya gubagubagidi debadiye satoura na kadi gubaga sayawa bi kanuma beroberodi sakanibutaveyana.



<sup>13</sup> Bi Jius mududi iyawogha siyapeepewa kubura bi kubura, kanuma beroberodi wawaya gwabidima siyarurukwavina siyakanikanibu, na bada siberatowayi da Bada Yesu waghawaghane mmko siyabera. Na damdi sigeghomiiri da kanuma beroberodi siwonedo bo, “Yesu waghawaghane, iiyabo kiiravine Pol iyadimadima na, awonaghakiyem da mmko wawayina gwabinama kanibutaveyana.” <sup>14</sup> Bi Jius yadi **prist** kiikiiwawona tana kana waghawagha Skeva natunatuna yadi 7 na bada mmko berana siyaberabera.

<sup>15</sup> Bi gegha da raghani tana siberatowoyi, na kanuma berona iwonedo bo, “Yesu na akovi da kate Pol na bada akovi, bi tami - tami iyawogha?”

<sup>16</sup> Wasina bi tomogha kanuma berona gwabine na igogona kuridi da igeiwayidi. Bi irouvidi da ivirouberowanedi na ighanidigha barema sivera sikanibutaveyana ere ganiganidi.

<sup>17</sup> Bi raghanina Jius da kubuna damdi wiwiitumaghanidi, Epesis kwanatuna kamone makamakedi mmko sisiyina siwaiyaneni, na sinaghara kirakii da Bada Yesu kana waghawaghana parapa sikabikuwayena kirakiyeni.

<sup>18</sup> Wasina bi wiigeruwana damdi korotodi sinagho da wiigeruwana turaturadi naghodiye yadi berona siyimaghamaghatara. <sup>19</sup> Bi wawaya imimapudi korotodi yadi buka mekodi sawonedo da metagha sinikiirapu bo sinayapune na wawaya korotodi naghodiye sivitaghoma bi sigibu. Bi memeda mmkodi buka siyigimona, na miisanina augunai da iyaragata kirakii silva pinipinimidi 50,000 rubana.\* <sup>20</sup> Mmkodi bera maragasidiye na yaininagha Bada warana miisena kubura tupana ikabimumu, na wawaya korotodi sivitumaghana.

<sup>21</sup> Nokodi bera situbugha murine, na Pol inuwagiura bi noghota ikabi da Masedoniya da Akaiya kuburidigha iyapepewa rughuwonedo da wiigeruwana damdi iyarugenaredi da iyanagho Jerusalemma. Na wiigeruwana damdi iwonedo bo, “Dagudagune na ananagho Jerusalemma, bi muriye na ananagho Roumma.” <sup>22</sup> Na kana wiwiiteyana yadi bata, Timoti da Irastas iviporadi sinagho Masedoniyama, bi touna wosina na nama Eisiya kubure imakae raghani gisina.

*Wiuruwa ghamana Epesis kwanatuna kamone*

<sup>23</sup> Bi noko raghanine Yesu yana Keda kiiravine nuwapoya ghamana Epesis kwanatuna kamone itubugha. <sup>24</sup> Bi nuwapoyina kayena na tomogha tana gwabinama itubugha, kana waghawagha Demetriyas, touna yana bagibagi na silvama sawara bogaebogae iyaberabera. Bi Grik damdi na ere yadi god wasikena kana waghawagha Atemis na Demetriyas, Atemis yana kabepepa barena gubadi gisigisidi iyaberabera na wawaya siyagimogimona. Bi yana bagibagi wawayidi tupadi mmkodi siyaberabera da mane ghamana siyakabikabi. <sup>25</sup> Na noko biidi yana bagibagi damdi tupadi da kate turaturadi iyawogha teya bagibagina mayimayiina siyaberabera na ikwatuwiitaghomidi bi iwonedo bo, “Yagu wawaya, tami kwakovi da touda mmko bagibaginama na mane ghamana tayakabikabi. <sup>26</sup> Bi katana tamimani kokitakita bi kowaiwaiyana da metagha mmko tomoyina, Pol yaberabera mma Epesis kwanatune bi kate bada Eisiya kuburina tupane. Touna wawaya korotodi yadi noghota yataitainawamira da Atemis kabepepina samiimiiri kubuteni. Bi yawonawona da, ‘God wawaya imadima saberana toudi gegha god waghata.’ <sup>27</sup> Na tana kita yapori da touda tarabiibiisaka berabera wawayida, gekada waghawagha

\* **19:19:** Diutoronomi 18:10-14 kamone God yana wawaya yawonewonedo da toudi geiyi-waghasinedi da imapu beradi sinaberadina.

inabero bo yada mane kedana inaguduna. Bi kate tanakita yapori da gegha yada god wasikena Artemis yana kabepepa barena sinabera da gebasunana, kiiravine wawaya tupadi Eisiya da kate kubura tupana kamone na Artemis sakabekabepepi na tanakita yapori da yana wiibada gesinatore yowoyenina.”

<sup>28</sup> Bi raghanina noko korotona Demetriyas yana sisiya siwaiyaneni, na nuwanuwadi sipughu kirakii da rukwatu sidaguni siyawonawona bo, “Touda Epesis damda yada god wasikena Artemis kana waghawagha iragata kirakii!” <sup>29</sup> Wasina bi wawaya tupadi kwanatu kamone siwaiyanedi siyarurukwatu na toudi bada geere basuna bi sidagu siyarurukwatu wapawapa. Bi Gaiyas da Aristakas, toudi na Masedoniya damdi bi Pol yawata siyapeepewa patapata na sikabitawatawanidi da sitayina wiiveraverudi yawata sirughu sinagho kwanatu wiidughu gawarine.† <sup>30</sup> Na Pol ikayoveni da iyarughu, bi gegha da wiigeruwana damdi gesiyiwaghasineni da naboni iyabera. <sup>31</sup> Bi kate bada Eisiya kubura babadidi yawata, toudi na Pol turaturana, yana sisiya sidaru siwonena kirakiiyeni da gegha wiidughu gawarine iyarughuna.

<sup>32</sup> Bi nama wiidughu gawarine, na koroto yadi noghota iruragharagha da siyarurukwatu wapawapa. Wawaya mududi sisiya tana siyawonewoneni, bi mududi na bada sisiya bogae siyawonewoneni, koroto muduna na sinegheneghedi da awaki kiiravine sivitaghomidi. <sup>33</sup> Wasina bi Jius damdi, tomogha tana, kana waghawagha Aleksanda sirubukiini ikanibu koroto naghodiye, bi wawaya mududi koroto kamodiye sirukwatu siwoneni da iyisisiya. Wasina bi Aleksanda imanama wawaya itapitawanidi da siyiraborabobo, bi koroto iyawonedi da Jius geyadibagibagi mmko piropirona kamone iyamakamakena. <sup>34</sup> Bi gegha raghanina koroto akowa sikabi da touna Jius tomogha, na sikarayewoveni siyarurukwatu da raghani iguri‡ sisiyina tanagha siyawonewoneni bo, “Touda, Epesis damda yada god wasikena Artemis kana waghawagha na iragata kirakii!”

<sup>35</sup> Wasina bi kwanatu badana tana ikawarawiipikadi bi iwonedi bo, “Epesis dammi, wawaya tupadi kubura debane sakovi da Artemis kana waghawagha iragata kirakii na touda Epesis damda na kana kabepepa barena da yana akima kabikabikuwayina abamama ibeku iyowogha na kadi koyakoyagha! <sup>36</sup> Wawaya tupadi sakovi da wonawaghata, na touna kiiravine koyiraborabobo da gebera wapawapa koyaberana. <sup>37</sup> Tami mmkodi tomotomogha kopiikedi mabo, bi getana awaki kabepepa barene siyayapi bo yada god wasikena siyawona wiiberovenina. <sup>38</sup> Memeda Demetriyas da yana bagibagi damdi iyabo wiitawuna sinakayoveni, na sinanagho wiitupawamiwamira barene, bi babada nama da toudi siniwitedi. <sup>39</sup> Bi memeda yami gwiini sawara mududi kiiravidiye, na kwanatu babadidi yadi dughu kamone konarughu, da kiiravidiye konisisiya da konirotomanidi. <sup>40</sup> Tagu kata awaki itubugha kiiravine na anaghanaghara, na tanakita yapori bi gegha na Roum babada siniwawuda sinawona da touda mmko kayoghakighakina taya berabera. Kiiravine mmko wiirouvina na geere basunana, bi memeda naboni sinanoghosi na touda gerubana wiirouvina yana basuna miisena tanaveredina.” <sup>41</sup> Wasina bi kwanatu

† 19:29: Kwanatu wiidughu gawarina na bare ghamana bi gegha ere bare kubunana. Bi sibera da kana kita naboni yarewa sepina. Wawaya korotodi naboni 26,000 rubana da mmko gawarine sinamakeyowogha. Wawaya sanagho mmko gawarine wiirekwa bo waragatutu gubadi wawaya sirekweyana na sarurugayo. ‡ 19:34: Mmko gabudarina na bariyawa gamodima sawona da 2 hours.

badana mma naboni ivisisiya ikovi murine, na wawaya iviporadi dughu gawarina sikanibutaveni bi sikuyoveni sinagho.

## 20

### *Pol inagho Masedoniya da Akaiyama*

<sup>1</sup> Raghanina noko bera ghakighakina Epesis kwanatune ikovi, na Pol wiigeruwana damdi ikwatu witaighomidi bi iwonawiiyoyowanedi murine, na ivikukuvedi bi itouya Masedoniyama. <sup>2</sup> Masedoniya kuburidigha ipepewa rughuwona da wara miisedima wawaya iwonawiiyoyowanedi, patana da Gris kubure iverakanibu, <sup>3</sup> da name nawaravi aroba imakae. Bi raghanina iyakabukabununagha da wagagha iyanagho Siriya kubure na sisiya iwayana da Jius damdi siyigiugerogerora da siyakasunuyi. Noko bi-idi yana noghota iwamiri da Masedoniya kuburidigha bada iyaveramagha. <sup>4</sup> Tomotomogha viya Pol yawata sinagho, toudi na Pairus natuna Sopate, yana kubura na Bereya; Tesalonika tomotomogha yadi bata Aristakas da Sekundas, bi Debi tomogha Gaiyas; bi Timoti; da kate Eisiya tomotomogha yadi bata Taisikas da Toropimas.\* <sup>5</sup> Bi mmkodi tomotomogha wagagha sivinagho sinagho da Troas kwanatune siyakoyakoyayimii. <sup>6</sup> Wasina bi **Koughanu** porayina ikovi murine, na wagae kageru da Pilipai kwanatuna kakuyoveni, bi gabudara 5 murine na Troas kwanatune kaverakanibu da turaturamii yawata kavibanana, bi name taparoro tanagha toudi yawata kamakae.

### *Pol, Troas kwanatune Eutikas raboboma ikabiwiiveramayi*

<sup>7</sup> Sande ravidie na wiigeruwana damdi yawata kavitaighomimii da Bada yana kamkena kayakiyagima da kaya kam patapata, bi Pol wawaya biyadi iyisisiya na idima wiikaru da pomkambasune, kiiravine raghani iyabori na iyatouya. <sup>8</sup> Bare gekirakiina kawiina yadi aroba bi tupayarayina tana kamone meme kayiidughu, na oil kibedi peyaridi nama siyakarakarata. <sup>9</sup> Tomogha tana yaragina kana waghawagha Eutikas kitawiiwerana debane iyamakamake, bi raghanina Pol iyisisiya wiiguriguri na iyarurudune da nuwanuwana iwapa na kitawiiwerama ibeku iyowogha dobodobove. Raghanina siyowogha da tubuyina siyarukabepi na touna nada irabobo. <sup>10</sup> Pol bada iyowogha, da tomoyina debane ikenawiiiguriguri da iyaghouni. Bi iwona bo, "Gekoni nuwapoyana, touna patana yawayawiina!" <sup>11</sup> Wasina bi Pol iveramagha igae bare gekirakiina tupayarayine, bi bred ikiyagima bi ireregha da wiigeruwana damdi yawata sikam patapata, bi murine toudi biyadi iyadimadima patana da raghani ibori na noko kuburina ikuyoveni. <sup>12</sup> Wiigeruwana damdi tomoyina yawayawiina sikabi sinagho bareye na tupadi svinuwamiise.

### *Pol wagagha inagho Miletas kwanatune*

<sup>13</sup> Wasina bi Pol iwonemii na wagae kageru da kavinagho Asosma, basuna touna kayegha iyanono noko kuburine da name iyageru. <sup>14</sup> Raghanina Asosne ibananimii, na wagae igeru bi kanagho Mitileni kwanatune. <sup>15</sup> Raghani ibori na nama katouya kanagho Kiyos nuwane. Bi kanagho Semos nuwane, da yaminana na Miletas kwanatune kaverakanibu. <sup>16</sup> Pol geyanawiina da gabudara viya Eisiya kubure makewiiguri na yana noghota

\* **20:4:** Mmkodi tomotomogha yadi bata Taisikas da Toropimas na toudi Eisiya damdi bi gegha Timoti yawata.

iwamiri da gegha Epesis kwanatune iyarughu, kiiravine touna iyiyaini-nagha da memeda Jerusalemma iyaverakanibu bi muriye da **Pentikos** porayina gabudarina.

*Pol Epesis dogadogara ivikukuvedi*

<sup>17</sup> Raghanina Miletas kwanatune na Pol sisiya iwonataveni wiigeruwana damdi kadi dogadogara Epesis kwanatune siyapiika da yawata siyisisiya. <sup>18</sup> Raghanina siverakanibu na iwonedo bo, “Tami yagu makamake kwakovi da metagha raghanina kamomiye ayamakamakena, name ghuyoghuy-one Eisiya kubure averakanibu na gabudarine da kata. <sup>19</sup> Kwakovi da metagha Jius damdi mududi sivigiugerogerora da siyiberogu da nuwapoya siyaveregu, bi gegha da atoreyowoyenamayegu da Bada abagibagiyeni, bi raghani mududiye na nokodi bagibagidima adou.

<sup>20</sup> Bi tami kwakovi da raghanina God yana sisiya ayadimadima tami biiyadi, na geayanaghara bo ayimuritayina wiiwiitemi kiiravine. Tagu debae sisiya miisedi ayadimadima tami biiyadi bi kate yami baregha ayiyeveveyana. <sup>21</sup> Bi wiisuwona sisiyina tanagha Jius da Grik damdi awonedi da yadi tamumu siyamiiri kubutedi bi siyamiiri karonu God biidi da Yesu Keriso siyitumaghaneni.

<sup>22</sup> Bi katana mmko sisiyina kowaiyaneni; Kanuma Kabikabikuwayina ivitamariyegu na anono Jerusalemma. Bi geayakakovi da awaki name inatubugha tagu biidi, <sup>23</sup> bi gegha, tagu kwanatu nunudigha ayanono na nada Kanuma Kabikabikuwayina iyiiikatayigu da kabikwarakwara anabanani bi biwa gawarina kamone sinatoregu. <sup>24</sup> Bi yagu yawa na geayin-uwapoyeni, touna gebera ghamana yagu noghota kamone na. Wiisuwona bera ghamana na bagibagi meko Bada Yesu iveregu ayabera na awiwiini da anadiwiikovini. Nokona wara miisena wawaya anawonedi, da God yana nuwamonika waratetena kiiravine.

<sup>25</sup> Tagu gwabimigha ayapeepewa na God yana wiibadana kiiravine ayadimadima, bi katana akovi da kata bi nabo inagho na mayiyigu gekonakita mayenina. <sup>26</sup> Na tagu mmko gabudarine akarakarumaghatara tami biiyadi: memeda tami tana inasiwana, na getagu kaguwawu. <sup>27</sup> Basuna God yana wiina kiiravine ayadimadima na getana awaki ayanuwatawanina. <sup>28</sup> Na koboda mayemi da kate God yana wawaya, toudi na Kanuma Kabikabikuwayina tami imadebamiye itoredi da konakoyayidi. Kokoy-agma yaporidi ware bodaboda wawayina sip yakoyakoyayidi na naboni. Toudi na God yana kwatuwana wawayidi tounamani ganiganinama igimonidi. <sup>29</sup> Akovi da ananagho bi muriye na wiyaba wiyeveveyana wawayidi sinapiika kamomiye sinarughu da wawaya yadi wiitumaghana siniberodi, ware garagara daghasi yapiika sip yawodi kamodiye yarughu da yunughana naboni. <sup>30</sup> Bi kate bada tamimani kamomima, na wawaya mududi sisiya gewiisuwonidi siniyeveveyana da wiigeruwana damdi nuwanuwadi sinatainawamira, da yadi wiyeveveyana beroberodi sinakivina. <sup>31</sup> Noko biidi, kokita yapora! Konoghosi da tagu bodu aroba kamone, na gabudare da nubasuve na ere matadogagu, bi tami tupami ayawanawona wiyyoyowanemi basuna avinuwapoyena kirakiyemi.

<sup>32</sup> Bi katana God imane atoretoremi, bi yana wiiwiita waratetena sisiyina tami biiyadi, na kovitumaghanena waghawaghasi. Memeda noko sisiyina konakivini na yami yawa inagogo wiimaragata, bi God wiimiiseyana inaveremi mekodi ivisuwona da yana wawaya waghata iyaveredina. <sup>33</sup> Bi tagu, ayiimatipo da gemeyani wawaya yadi mane bo kadigara waratetedi ayakita kirorovedina. <sup>34</sup> Tami wosina kwakovi da tagumani imaguma abagibagi da mane akabi, kam da sawara mududi kiiraviguve ayagimona

bi kate bagibagi turaturagu teya kiiravidiye. <sup>35</sup> Noko naboni abera, na tagu nonowa ayiyevevemi da metagha tana bagibagi wiimaragata bi mane tana kabi da wawaya moyamoyakidi taniwiitedi. Bada Yesu yana sisiya konoghosi iwona bo, ‘Awaki yabera da tiinuwamiise, na touna sawara taveyana wawaya mududi biiyadi, bi genaboni sawara gwabidima tayounana.’ ”

<sup>36</sup> Raghanina Pol ivisisiya ikovi, na touna da Epesis dogadogara yawata sivituwapore oghogheyana bi God biidi sirupari. <sup>37-38</sup> Bi yana sisiya kamone na iwonedu bo, “Tami gemuriye mayiyigu konakita mayeni,” na noko sisiyina kiiravine sivinuwapoya kirakii. Da tupadi siduu kirakii, bi Pol siyatarataraghuni da siyamaghamaghani. Wasina bi noko murine na sivitugwaagwari da sinagho wagae.

## 21

### *Pol yana wagawaga Jerusalemma*

<sup>1</sup> Epesis wiigeruwana damdi kadi dogadogara kavikukuvedi ikovi murine, na wagae kageru bi rotomanina kanagho Kos nuwane da nubabasuve na name kakena. Bi raghani ibori na kanagho Rodes nuwane bi name na kanagho Patara kwanatune da wagama katarakapoka. <sup>2</sup> Name na waga tana bada kabanani, iyatowatowawona Ponisiya kubure na kageru da katouya kanagho. <sup>3</sup> Bi kayaverafa da Saipras nuwana kakita banani, na wareregubugubura yana nawae kataveyana da kaveratupiireni, bi kakuka kanagho da Siriya kubura kamone, Taya kwanatune koghata da kana sawara iyiyowoyeni. <sup>4</sup> Nama katarakapoka da wiigeruwana damdi mududi kabanani, na yawata kamakae da taparoro tana ikovi. Bi mmkodi wiigeruwana damdi, Kanuma Kabikabikuwayina yana maragate na siwonakasiyaragha da Pol geinanagho Jerusalemma. <sup>5</sup> Bi gegha, raghanina yana gabudara ikabi, na kayatouyamagha da kayanagho. Na wiigeruwana damdi tupadi, natuwavinedi da natunatudi teya kwanatu sikuyoveni bi yawata kayowogha kikire, wasina bi tupamii kavituwapore oghogheyana da karupari. <sup>6</sup> Wasina bi rupari ikovi na kavikuku kabivivirana, murine na wagae kageru bi toudi siveramagha yadi bareye.

<sup>7</sup> Wasina bi Taya kwanatuna kakanibutaveni kanagho Tolemays kwanatune koghata. Wiigeruwana damdi nama kavikiikiivedi bi gabudara tanagha yawata kamakae. <sup>8</sup> Raghani iborimagha na noko kuburina kakuyoveni bi kanagho Sisariyama, da name na abadimadima wawayina kana waghawagha Piripo yana bareye kamakae. Bi tomoyina na rorowainagha **apapol**, tomotomogha yadi 7 sivinegha na kamodiye tana da Jerusalem kamone kam kadireeregha. <sup>9</sup> Touna natunatuna mamaragidi yadi 4, getana siyanayina bi kadipuyo na wonakasiyaragha.

<sup>10</sup> Gabudara viya sikovimurine, na **peroveta** tana kana waghawagha Agabas, touna bada kanapuyo wonakasiyaragha bi Jiudiya kuburama iyowogha Sisariyama. <sup>11</sup> Bi ipika toumii biidi da Pol kanakikiru irupamataveni bi tounamani kayena da imana iyaghira bi iwona bo, “Kanuma Kabikabikuwayina mma naboni iwona, ‘Iiyabo mmko kikiruna yirapeneni, na Jius babada Jerusalem kamone kate mma naboni sinaghira tawatawani, bi kubuna damdi imadiye sinatore.’ ”

<sup>12</sup> Raghanina noko sisiyina kawaiyaneni na toumii da wiigeruwana damdi mududi nama Pol kawonena kirakiyeni da geiyanagho Jerusalemmana. <sup>13</sup> Bi gegha Pol iwona bo, “Awaki kiiravine kodudu? Tami

nuwanuwagu kwiiberu! Tagu akabunagha da gegha Jerusalemne aghiratawatawanigu kawagha kiiravine, gegha! Akabunagha da Bada Yesu kana waghawagha kiiravine bada anarabobo.”

<sup>14</sup> Tournii gerubana da nuwanuwana kayatainawamiri, na kakabitoura bi kawona bo, “Karurupari da metagha Bada yawiiwiini na naboni inatubugha.”

<sup>15</sup> Mmkodi bera murine, na kakabunagha da katouya kana nagho Jerusalemna. <sup>16</sup> Kivikivina mududi Sisariya kwanatune sivimataturane-mii, da sikabimii kanagho Nason yana bareye da name kayamakae. Touna Saipras tomogha, bi ghuyoghuyone wawaya Wara Miisena siyiisiiyi ni na raghanine Yesu kivinina idaguni.

*Pol ivikiiwaga Jemes biidi*

<sup>17</sup> Raghanina Jerusalemne kavera kanibu, na wiigeruwana damdi nuwamiiseye siverabodemii da sivikiikiivemii. <sup>18</sup> Raghani ibori na Pol yawata kanagho da Jemes kayakita, bi wiigeruwana damdi kadi dogadogara bada name. <sup>19</sup> Na Pol ivikiikiivedi bi bera tupana mekodi tounae God iberu kubuna damdi kamodiye na iwonaveredi.

<sup>20</sup> Raghanina yana sisiya siwaiyana ikovi, na tupadi God sikabepepi bi siwona bo, “Waresimii, kuwaiyana; kwakovi da Jius damdi kamodiye na koroto ghamana nada Yesu sivitumaghaneni, bi God yana gwara sakivikivina yapori. <sup>21</sup> Bi siwaiyana da Jius damdi iiyawogha kubuna damdi yadi kubure samakamake na kuyiyevevedi da Mosis yana gwara siyasinighiiyeni. Na kuwonedida da natunatudi gegha siyisinibori bo Jius yadi kiki siyakivinana. <sup>22</sup> Toudi akowa sinakabi da nada mabo kupiika, na awaki tana bera bi iniyeveveyana da mmkodi sisiya siyawaiwaiyana na gewiisuwona? <sup>23</sup> Na awaki kanawonem na kubera; Tomotomogha yadi 4 mma gwabimiiye bi toudi wiiwaghasina maragasina God biidi sibera. <sup>24</sup> Na toudi yawata konagho Bare Kabikabikuwayine da yami berona konakogha taveyana da God matane na tami miisemi. Bi yadi suwara kimiisana kiiravidiye, bi toudi gayamidi sinasabu tavetaveyana nokona inimatakira da awaki sivisuwona siyaberabera na sivikovini. Raghanina wawaya noko berana kunabera sinakita, na sinakovi da tam kam sisiya na gewiisuwona bi sinakovi da tam Mosis yana gwara kwakivikivini. <sup>25</sup> Bi kubuna damdi wiiwitumaghanidi kiiravidiye, iiyawogha Bada Yesu situmaghaneni na nada pepa kagirumi mma naboni kawonedi, ‘Wawaya iyuwa sasuwara tarabibiisaka biidi na gesinakamna, ganigani gegha sinaniuni, ribiribi meko kanighona sakiyaviroyi bi ganiganina geiyorrotaveyana na iyuvina gegha sinakanana, gegha wiimumuranama tamumu sinaberana.’”\*

<sup>26</sup> Raghani ibori na Pol nokodi tomotomogha ruwamaruwa ikabidi da yawata yadi berona sikoghataveyana da God matane na toudi miisedi. Wasina bi irughu Bare Kabikabikuwayina garina kamone sisiya itore da gabudara viya yadi berona sinakoghataveyana na inakovi. Noko na gabudara 7 sinakovi murine bi suwara sinabera da toudi tatadigegha kiiravidiye bi iniyeveveyana da yadi wiisuwona siyaberabera na sivikovini.

---

**21:25:** Acts 15:29 \* **21:25:** Mmkodi na wiimumurana tamumudi: Wawaya tana moghanena bo wavinena teya wiimumurana. Wawaya tana teya wiimumuranama sawara da mane kiiravinena. Rakaraka kamone naboni tomogha natuna wasikena teya bo wasike natuna tomoyina teya wiimumurana. Tomogha, tomogha turana bo wasike, wasike turana teya wiimumurana. Wawaya, ribiribi teya wiimumurana. Wawaya gekuyarawayina bi yawata konimumurana. Wawaya tana tupeyanama wiimumuranana.

*Pol Bare Kabikabikuwayina garina kamone sipatumi*

27-29 Wasina bi gabudara 7 damona ivitukabikabi, na Jius damdi viya yadi kubura na Eisiya, Bare Kabikabikuwayina garina kamone Pol sikita. Bi ghuyoghuyone na sikita da Epesis tomogha kana waghawagha Toropimas teya kwanatu kamone siyapeepewa, na sinoghosi da ikabiirughu Bare Kabikabikuwayina kamone. Na sigeghomiiri da koroto nuwanuwadi sipiro wiitavetavedi na Pol sikabitawatawani, bi siyarurukwatu bo, “Isrel dammi, koviwiitemii! Tomoyina mmakatanina, touna yana pepewa kamone na wawaya korotodi iyieyevena berodi da touda Jius damda iyaviyeda, bi wawaya iyawonewonedi da Mosis yana gwara gesiyakabisisirenina, da yada Bare Kabikabikuwayina iyisisiya beroveni. Bi kate bada kubuna damdi ikabidi sirughu gawara Kabikabikuwayine da God matane na ibera da idadabu!”†

30 Wawaya kwanatuve tupana siwaiyana da bera ghakighaki Bare Kabikabikuwayine, na nabo sivera sinagho da Pol sikabitawatawani bi sitayina kwarokwaro sikanibu maghatare bi yaininagha matamketana sigudu. 31 Noko korotona Pol kasunuyina biidi siyimatipo, na sisiya inagho da Roum wiyogha badana ghamana iwaiyana da Jerusalem damdi Bare Kabikabikuwayina kubune siyirouwa. 32 Na yana wiyogha tomotomogha da kadi babada irutayina, bi sivera sinagho noko gawarine. Raghanina noko korotona sikita bi iyo damdi da kate kadi bada ghamana yawata siyapiipiika na Pol gudana sikabitore.

33 Wiyogha badana ghamana ipiika Pol biidi da ikabitawani, bi yana wiyogha tomotomogha iwonedi da sein yadi batama siyaghira tawatawani. Wasina bi koroto ivitarakiyanedi bo, “Mmko awaki tomoyina? Bi awaki ibera?” 34 Wawaya mududi koroto kamone sisiya tana sakarataveni, bi mududi na bada sisiya bogae sakarataveni. Toudi sirukwatu kirakii da wiyogha badana ghamana gerubana da awaki itubugha na basuna iyabanani, na yana iyo tomotomogha iwonedi da Pol siyakabi siyarughu barikiye. 35 Raghanina Pol ipiika wiitupotupo bariki kedawagine, na koroto siyimatipo da siyakabitawani na iyo damdi sirukabepi bi sikawari. 36 Koroto ghamana sikivinidi bi siyarurukwatu bo, “Kokasunuyi, kokasunuyi!”

*Pol ivisisya koroto biidi*

37 Raghanina Pol pinimina bi siyakabi siyarughu bariki kamone, na Grik gamoma wiyogha badana iwoneni bo, “Rubana sisiya tana ayawonem?”

Wiyogha badana ikabinokeni na iwona bo, “Da Grik gamo kwakovi? 38 Tagu anoghosi da tam noko Ijipt tomoyina rorowainagha, ivimatipo da yama babada iyaviyedi, na kedapepewa beroberoi yadi 4,000 ikabidi sikanibu sinagho mayabe. Tam noko tomoyina bo?”

39 Pol iwonabodeyana bo, “Gegha, tagu na Jiu tomogha bi kwanatu ghamana Tasusne atubugha Silisiya kubure. Iibabiim, rubana da ayisisiya wawaya biiyadi.”

40 Wiyogha badana iviwaghasina, na Pol kedawage imiiri bi imanama wawaya itapitawanidi da siyiraborabobo. Raghanina sivraborabobo, na Hibru gamoma ivisisiya toudi biiyadi.

---

21:27-29: Acts 20:4 † 21:27-29: Jius damdi sinoghosi da kubuna damdi na dadabudi. Na Jius yadi gwara nunune na kubuna damdi sinarughu kubuna damdi yadi gari kamone bi Jius kawagha sinarughu sinagho gari kamobasune nokona Isrel yadi gari da wasiwasike yadi gari. Meboda iiyabo noko gwarana inikasigiyeeni na sinakasunuyi.

## 22

1 Iwona bo, “Warewaresigu da tamadam, kowaiyanegu! Bi kagu babara naghomiye anabera da getana awaki ayabera berona.”<sup>2</sup> Raghanina koroto siwaiyana bi yadi gamo waghatama iyisisiya toudi biiyadi, na rukwatu sikabitore bi siviraborabobo. Wasina bi Pol iwonedo bo,<sup>3</sup> “Tagu na Jiu tomogha, Tasus kwanatune atubugha, Silisiya kubura kamone. Bi mma Jerusalem kwanatune aragata da agiruma Gamariel yana wiibadane. Nosi-dam yadi gwara da kiki kamodima iviyevevena yaporigu. Tagu akayovena kirakiiyeni da God ayakabisisirena yapori, ware tupami kata kokayokayovenina naboni.<sup>4</sup> Na wawaya iyawogha Yawa Kedana siyakivikivini, na avikayotaketowanedi da mududi sirabobo. Bi kawaguve na wawaya sigeghomiiri da wiigeruwana damdi, totomogha da wasiwasike siyapatupatumidi, bi biwa gawarina kamone siyatoretoredi.<sup>5</sup> **Prist** kiikiiwawona da **Wiigiugerogerora damdi** na yagu bera sakovi bi sinawonemi da yagu sisiya na wiisuwona. Na wiiwaghasina pepana bada sigirumi warewaresidi biiyadi bi siveregu ayakawari ayanagho Damaskas kwanatune, na anagho nabo da wawaya iyawogha Yawa Kedana siyakivikivini na ayapatumidi ayapiikedi mabo Jerusalemma da aro siyakabi.”

### *Pol yana tubuwamira ivisisiyeni*

6 “Gabudara yubasune raghanina kedagha ayanono, nada Damaskas ayituvakibabi na yaininagha yeghana ghamana abamama igweyura wikenaviviregu.<sup>7</sup> Da abeku ayowogha dobodobove bi gamo tana awaiyana iyawonewonegu bo, ‘Sol, Sol! Awaki biidi kwiikayotaketowanegu.’

8 Awonabodeyana bo, ‘Tam iiyabo, Bada?’

Bi iwonegu bo, ‘Tagu na Yesu, Nasaret tomogha iiyabo kwiikayotaketowaneguna.’

9 Wawaya iyawogha siyimataturanegu na bada yeghanina sikita bi gamo iyisisiya tagu biidi na gesiyawaiyanenina.

10 Na avitarakiiyana bo, ‘Bada awaki anabera?’

Bi iwonegu bo, ‘Geghomiiri bi kunagho kunarughu Damaskas kwanatune, bi name wawaya sinawonem da awaki beradi akayokayoveni na kunabera.’<sup>11</sup> Yeghanina iragata kirakii da matagu ikaraboda na sawara gerubana ayakita, na turaturagu imagu sikabi bi sivinaghokedarigu karughu Damaskas kwanatune.

12 Tomogha kana waghawagha Ananaiyas name iyamakamake, bi God iyakabikabikuwayeni da yana gwara iyakabikabisisirena yaporidi. Bi Jius damdi tupadi noko kuburine na siyakabikabikarawayeni.<sup>13</sup> Touna ipiika da imiiri gwabiyegu bi iwona bo, ‘Wareta Sol, kitamagha!’ Na noko raghanine matagu ikasigigiri da Ananaiyas akitani!<sup>14</sup> Wasina bi iwonegu bo, ‘Nosinodanaki yadi God ivineyim, bi ikayovem da yana noghota kunakovi, na yana Wiisuwona tamariyanina kukita, bi ivisisiya tam biidi da gamona kuwayaneni.<sup>15</sup> Tam na yana sawariyonayona, bi awaki kukita da kuwaiyana na kunimaghmaghatara wawaya tupadi biiyadi.<sup>16</sup> Na gekunabodana, geghomiiri, da kunababataito. Raghanina kunarupari Bada biidi na yam tamumu inanoghotatavedi.’ ”

### *Pol inagho kubuna damdi biiyadi inadima*

17 “Wasina bi averamagha Jerusalem kwanatune bi Bare Kabikabikuwayina garina kamone ayarurupari raghanine, na nuwanuwagu iwapewapeni



na mimeu akita. <sup>18</sup> Da Bada iyisisiya tagu biidi iwona bo, ‘Kabireso, Jerusalem kukuyovena yaiyaineni, basuna wawaya mma kate gegha yam sisiya tagu kiiraviguve sinawaiyanenina!’

<sup>19</sup> Bi awonabodeyana bo, ‘Bada, sakovi da **kabepepa baredi** tupadi kamodiye nokodi iyawogha siyigeruvem na ayarouvidi, bi biwa kamone ayatoretedi. <sup>20</sup> Bi raghanina yam sawariyonayona Sitivin sikasunuyi na noko berana awiwaghasineni, na tagu nama ayamiimiiri bi iyawogha siyakasukasunuyina kadi kwama wowodiye ayakoyakoyagha.’

<sup>21</sup> Bi gegha, Bada iwonegu bo, ‘Kunagho, Tagu iiporatavem rabarabae kubuna damdi biiyadi.’ ”

*Pol iwona da touna Roum tomogha*

<sup>22</sup> Koroto tupana Pol iyisisiya na patana siyawaiwaiyaneni bi iwona da ware God iviporataveni inagho kubuna damdi biiyadi. Bi gegha, raghanina mmko sisiyina siwaiyaneni na nuwanuwadi sipughu kirakii da sidagu sinarukwatu bo, “Noko tomoyina kokasunuyi, touna gerubana da kubure inamakena!”

<sup>23</sup> Raghanina siyarurukwatu, da kadi tarasowoma siyarurutapitapi bi popoku siyirupitaveni iyageege kiidamove,\* <sup>24</sup> na Roum wiiyogha badana yana iyo tomotomogha iwonedo da Pol siyarutayini siyanagho yadi bare garina kamone. Bi iwonedo da siyawakiwakiri bi siyitupawamiwamireni da awaki kiiravine Jius nuwanuwadi sipughu touna biidi da siyarurukwatu. <sup>25</sup> Bi sikutawatawani da siyawakiwakiri na raghanine Pol, wiirouwa badana nama iyamiimiiri na iwoneneni bo, “Roum gwara kogegeeiwayi da tami, tagu Roum wawaya bi konawakira wapawapagu. Tami dagudagune koyitupawamiwamiregu bi memeda koyabanani da berona abera, na noko murine na koyawakiwakirigu!”

<sup>26</sup> Raghanina wiirouwa badana, Pol yana sisiya iwaiyaneni na inagho yana bada ghamana iwoneneni bo, “Awaki kunabera? Mmko tomoyina na Roum wawaya.”

<sup>27</sup> Na wiiyogha badana ghamana inagho Pol biidi da ivitarakiyaneni bo, “Kuwonegu, wiisuwona da tam Roum tomogha?”

Na Pol iwona bo, “Eee, tabo naboni.”

<sup>28</sup> Wasina bi wiiyogha badana ghamana Pol iwoneneni bo, “Tagu mane ghamana avimiisana da kata tagu Roum wawaya!”

Bi Pol iwona bo, “Tagu atubugha da Roum tubutubugha.”

<sup>29</sup> Yaininagha nokodi iyo damdi iyawogha pinimina bi Pol siyitupawamiwamireni na sinagara sivimuritayina. Bi wiiyogha badana ghamana bada raghanina ikabibanani da Pol na Roum tomogha bi gamone na saghiratawatawani kiiravine na inaghara kirakii.

*Wiigiugerogerora damdi naghodiye*

<sup>30</sup> Raghani ibori na wiiyogha badana ghamana yana kayowana iyakowa yapori da awaki basuna Jius damdi Pol siyiawawu, noko biidi na biwa gawarinama ivikanibuvuni bi sisiya iwonataveni **prist** babadidi da **Wiigiugerogerora damdi** biiyadi da siyitaghomidi. Wasina bi wiiyogha badana ghamana, Pol irutayini iipiika da naghodiye ikabiwiimiiri.

<sup>22:20:</sup> Acts 7:58 \* <sup>22:23:</sup> Jius damdi popoku siyirupii tavedi siyageege kiidamove, na kiiravine toudi nuwanuwadi sipughu kirakii Pol biidi, basuna iwona da touna God ivipora inagho kubuna damdi biiyadi.

## 23

1 Pol, wiigiugerogerora babadidi ikita bogabogadi bi iwonedni bo, “Warewaresigu, nonowa yagu yawa na rotomanina God matane noko biidi nuwanuwagu na yeghanina patana da kata.”<sup>2</sup> Ananaiyas touna **prist** kiikiwawona raghanina mmko sisiyina iwaiyaneni na yayinagha nuwanuwana ipughu, da wawaya iyawogha nama Pol ririne siyamiimiiri na iwonedni da kawana siyarouvi.<sup>3</sup> Wasina bi Pol, Ananaiyas iwonedni bo, “Tam, God inarouvim, tam wiimiiribatatabam! Wawaya biiyadi na kam kita na miisena bi gegha, nuwanuwam kamone na idadabu kirakii. Tam nama kwamake bi yam kayowana da Mosis yana gwara kamonama kuyitupawamiwamiregu, bi gegha da tammani noko gwarana kwiikasigiiyeni bi wawaya kuwonedni da siyarouvi!”

4 Bi iyawogha nama Pol ririne siyamiimiiri na siwona bo, “Awaki biidi God yana prist kiikiwawona kwiiwaghawagha beroveni?”

5 Pol iwonabodedi bo, “Warewaresigu, tagu geayakovi da touna prist kiikiwawona. God wonana giruma katamanine yawonawona bo, ‘Gegha yada Bada kuniwaghawagha berovenina.’”

6 Pol iyakovi da **Wiigiugerogerora damna** kamone na mududi Sadusis bi mududi na **Perisis**. Na irukwatu iwonedni bo, “Warewaresigu, tagu na Perisi bi tamagunaki na bada Perisi. Tagu iigeruwana da God, wawaya raboboma inakabiwiigeghomiiiridi da sinayawa magha, noko biidi na tami kwiitupawamiwamiregu!”<sup>7</sup> Bi raghanina Pol naboni ivisisiya, na Perisis da Sadusis wiikawakereyana sidaguni da noko yadi wiitaghomina dughuna siyarayi da wawaya borudi bata situbugha.<sup>8</sup> Bi wiikawakereyanina yana basuna mma naboni da Sadusis gesiyitumaghana da God raborabodi inakabiwiigeghomiiiri mayedi, bi gesiyitumaghana da nama aneyaneya bo kanukanuma; bi gegha, Perisis na mmkodi bera tupadi siyitumaghanedi.

9 Wasina bi wiikawakereyanina iragata, da Perisis mududi toudi na gwara wiieveyana damdi sigeghomiiiri da siwonaghakighaki bo, “Mmko tomoyina getana awaki iyabera berona! Meboda kanuma bo aneya tana ivisisiya touna biidi!”<sup>10</sup> Raghanina wiikawakereyanina iragata kamokamogha, na wiyyogha badana ghamana inaghara, kiiravine rubana da Pol siyatana miimiini, na yana iyo tomotomogha iwonedni da siyayowogha tupeyanama, wiigiugerogerora yadi dughu kamonama Pol siyatana kanibveni bi siyanaveni yadi Barikiye.

11 Noko nubabasune Bada ividebena mayeni Pol biidi da iwonedni bo, “Gegha kunanagharana! Tam, kiiraviguve mma Jerusalemne wawaya biiyadi kuyimaghmaghatara na kedana mayimayiyina Roum kwanatuna ghamane bada kiiraviguve wawaya kunawonedni.”

### *Jius iri sitore da Pol siyakasunuyi*

12 Raghani ibori gabudara igae bi Jiu damdi mududi sivitaghomidi bi sivigiugerogerora da Pol siyiaviyeni, na wiisuwona maragasina sibera God biidi da gesiyakam bo siyaniuna patana da Pol siyadikasunuyi bi muriye na wasina.<sup>13</sup> Tomotomogha 40 bo naboni siviwaghasana da mmko berana siyabera.<sup>14</sup> Na sinagho **prist** babadidi da Jius dogadogara biiyadi bi siwonedni bo, “Toumii wiisuwona maragasina kabera God biidi da getana awaki kanakani patana da Pol kanadikasunuyi bi muriye.<sup>15</sup> Yama noghota mma naboni, tami da **Wiigiugerogerora damdi** tupami wiyyogha badana ghamana konibabiini da memeda Pol inakabi inayowogha tami

biiyadi ware wiitupawamiwamira mayenina biidi da yana sisiya akovina koyakabiyapori. Toumii kedae kanikoyakoyagha da inapiipiika na kanakasunuyi.”

<sup>16</sup> Bi gegha, Pol nughunaru natuna tomogha mmko noghosina sisiyina iwaiyaneni, na inagho iyo damdi yadi barikiye da Pol ivikatayi.

<sup>17</sup> Wasina bi Pol wiirouwa badana tana ikwatuveni ipiika bi iwoneni bo, “Mmko tomogha gisigisina kabi kunagho yam wiiyogha badana ghamana biidi, da meboda sisiya ghamaghamadi inawoneni.” <sup>18</sup> Na wiirouwa badana, tomoyina ikabi inagho wiiyogha badana ghamana biidi da iwona bo, “Biwa kabikabi tomoyina kana waghawagha Pol ikwatuvegu bi ivibabigu da mmko tomogha gisigisina ayakabi ayapiika tam biidi basuna touna sisiya tana inawonem.”

<sup>19</sup> Wiiyogha badana ghamana, tomoyina imana ikabi da ikabireni bi ivitarakiyaneni bo, “Awaki sisiyina kunawonegu?”

<sup>20</sup> Na tomogha gisigisina iwona bo, “Jius damdi siwiwaghasina bi sinibabiiim da maram Pol kunakabi kunayowogha Wiigiugerogerora damdi naghodiye, bi siniyaba da ware sisiya waghata gwabinama kabiyaporina biidi. <sup>21</sup> Bi gegha kunawaiyanedina, basuna tomotomogha yadi 40 kanaboda sinakeneni bi sinikoyakoyagha da sinkasunuyi. Toudi wiisuwona maragasina sibera bi siwiwaghasina da gesinakam bo sinaniuna patana da Pol sinakasunuyi na wasina. Katota na toudi sikabanagha, bi tam sabodabodam da yadi wiilbaba kuniwaghasineni bo gegha.”

<sup>22</sup> Na wiiyogha badana ghamana, tomogha gisigisina iwoneni bo, “Kitaboga da mmko sisiyina getana iiyabo kunimaghamaghatareni da tam kuwonegu.”

### *Pol sidaru inagho Gavena Pirikis biidi*

<sup>23</sup> Wasina bi wiiyogha badana ghamana, yana wiirouwa babadidi yadi bata ikwatuvedi sipiika bi iwonedni bo, “Seri tomotomoyidi yadi 200 bi hosi kadiwiiyogha tomotomoyidi yadi 70 da kate bada iyo tomotomoyidi yadi 200 kokabidi. Bi kokabunagha da 9 o’klok kata pome konanagho Sisariya kwanatune. <sup>24</sup> Bi kate bada hosi mududi kokabunagha da Pol inageru bi konakoyaghyapori da konakabi konanagho gavena Pirikis biidi.”

<sup>25</sup> Bi wiiyogha badana ghamana pepa mma naboni igirumi:

<sup>26</sup> “Tagu, Klodiyas Lisiyas agirugiruma tam wawaya ghamam, gavena Pirikis biidi. Kiiwa kiiwa.

<sup>27</sup> Mmko tomoyina, na Pol bi Jius damdi sikabitawatawani da pinimina bi siyakasunuyi, bi wawaya tana iwonegu da touna Roum tubutubugha na yagu iyo tomotomogha teya kanagho da kaviyawini. <sup>28</sup> Yagu kayowana basuna ayakovi da awaki iberabero na siyiwawu, noko biidi aru-tayini anagho yadi **Wiigiugerogerora damdi** biiyadi. <sup>29</sup> Bi akabibanani da yadi wiiwawu sisiyidi touna biidi na getana awaki da toudi wosina yadi gwara kiiravine, bi getana yana berona da ayirabobo bo biwa gawarina kamone ayatore. <sup>30</sup> Bi gegha, raghanina wawaya siwonegu da Jius damdi siyiiritutura da Pol siyakasunuyi, na yayainagha adaruni tam biidi. Bi bada wawaya iiyawogha siyiwawu na awonedi da yadi wiiwawu siyiyayiyeni na sisiyidi tam naghomve sinabera.”

<sup>31</sup> Na iyo damdi metagha wiiyogha badana ghamana iwonedni, na naboni sibera. Noko nubabasune Pol sikabi bi sitouya siyaveravera da Entipetris kwanatune siverakanibu. <sup>32</sup> Raghani ibori na seri tomotomogha da iyo tomotomogha siveramagha yadi bareye Jerusalemma, bi iyo tomotomogha

hosi debadiye gerugerudi toudi kawagha Pol sikabi sinagho Sisariya kwanatune. <sup>33</sup> Raghanina Sisariya kwanatune siverakanibu, na pepana bada ghamana kiikiwawona sivereni, bi kate imane Pol sitore. <sup>34</sup> Wasina bi bada ghamana pepana ikabiyavi ikovi murine na Pol ivitarakiyaneni da touna mema wawaya. Pol iwona bo, “Tagu yagu kubura Silisiya.”

Raghanina Pirikis, Pol yana sisiya iwaiyana ikovi, <sup>35</sup> na iwona bo, “Iiyawogha siwawum na sinapiika mabo bi muriye na anitupawamiwamirem.” Wasina bi yana iyo tomotomogha mududi iwonedo da Pol siyakabi bi kiwawo Herod yana bare wiinuwakayowanine biwa gawarine siyatore bi siyakighu yapori.

## 24

### *Pol, Gavena Pirikis naghone inamiiri*

<sup>1</sup> Gabudara 5, sikovi murine, na Ananaiyas touna **prist** kiikiwawona da Jius dogadogara mududi Jerusalem siyowogha sinagho Sisariyama. Tomogha kana waghawagha Tetulas sirutayini. Touna Roum yadi gwara iyakowa kirakiyeni. Toudi sinagho da kiwawo naghone simiiri bi yadi wiiwawu sisiyidima Pol siyaviyeni. <sup>2</sup> Raghanina Pol sikwatuvuni irughu, na Tetulas igeghomiiri da wiiwawu sisiyidima Pol siyaviyeni na toudima Pirikis iwoneni bo, “Wawaya ghamam! Tam parapa bada waratetem da noghota miisedi gwabimve na touni raghani gurina nuwaruririye kamakae da kate sawara miisedi peyaridi mmko kuburine situbugha.\*

<sup>3</sup> Mmkodi bera kiiravine, na kubura tupane raghani nonowa kiyyayem. <sup>4</sup> Bi geayakoyakoyeni da anisinighiimna bi tagu yaguwiina da yama sisiya tupokawanagha kunawaiyaneni. <sup>5</sup> Touni kabanani da mmko tomoyina Pol touna kerere wiitubutubugha wawayina, bi kubura tupane touna beraghakighaki Jius damdi kamodiye yitubutubugha. Bi bada wawaya boruna sakwatuvuni Nasarin kadi bada ghamana.† <sup>6</sup> Bi kate ivimatipo da Bare Kabikabikuwayina iyituuwida, na kapatumi.‡ <sup>8</sup> Raghanina tammani mmko tomoyina kunitupawamiwamireni, na kunakabibanani da awaki wiiwawu sisiyidima kiaviyeni na wiisuwona.”

<sup>9</sup> Wasina bi Jius tupadi Tetulas murina sikousi da Pol siyaviyeni siwona bo, “Mmkodi sisiya tupadi na wiisuwona.”

### *Pol kana babara ikabi Pirikis naghone*

<sup>10</sup> Wasina bi gavena Pirikis itupakoghata Pol biidi da iyisisiya, na Pol iwona bodeyana bo, “Bada ghamam Pirikis, akovi da bodu ipeyari tam na wiitupawamiwamira wawayim mmko kuburine, na noko kiiravine iinuwamiise kirakii da naghomve anamiiri da mmkodi wiaviyegu sisiyidima

---

\* **24:2:** Pirikisi yana wiikiwawo raghanine na genuwaruriri gabudarina. Tetulas, Pirikis nuwanuwa iyakanikani na memeda iyawoneni da Pol bera berona ibera. Pirikis nuwapoya ghamadi wawaya iyavereveredi, na bodu bata Pol ivitupawamiwamireni ikovi, na Roum yadi kiwawo Nero itupataveni. Nama wiiruwa ghamana itubugha na Jius damdi, Roum damdi yawata siviaviya, da Roum sigeghomiiri Jerusalem sivibero tuwanonoyi. † **24:5:** Nasarin boruna na wawaya Yesu sakivikivini na kiiravine, basuna touna Nasaret wawaya. Raghanina mma naboni iyisisiya na yakwatukwatuvedo da Nasarin boruna. Tetulas keresiyana damdi yatoretreyowoyedi. Jius damdi Jerusalem da Jiudiya kubura tupane wawaya Galili kubura kamona sakitakitayowoyedi, nokona Nasaret kwanatuna kamone (Jon 1:46 kokita). Touna kate bada yawonawona da keda Pol yakabekabepepa na touna Roum yadi gwara yiaviyeni. ‡ **24:6:** Ves 7 na giruma katamanidi mududiye kawagha kamodiye, bi Grik giruma katamanidiye mmko ves na geiyamakamakena.

kagu babara anakabi. <sup>11</sup> Tammani wawaya kitarakiyanedi da sinawonem bi tagu raviraviwota agae Jerusalemma kabepepa kiiravine, katana gabudara 12 sikovi. <sup>12</sup> Wiiwawu damdi getana siyabananigu da wawaya yawata Bare Kabikabikuwayine kayikawakereyana, bo siyabananigu da wawaya ayinuwapughupughuni, meboda **kabepepa barediye** bo gawara tana meme kwanatu kamone da nuwanuwadi siyapughu da siyirouwana. <sup>13</sup> Bi gerubana awaki sawaridi kiiravine kata siaviyegu na inimatakira da yadi wiiwawu sisiyidi na wiisuwona. <sup>14</sup> Bi gegha da, wiisuwona tubumiinakim yadi God akabekabepepi bi tagu, na Bada yana Keda kana kivikivina. Jius damdi anoghosi da mmko Kedana na wiiyaba, bi gegha da tagu sawara tupana gwara kamone Mosis da kate God yana peroperoveta sigiruma na iitumaghanedi ware Jius babada situmaghana na naboni. <sup>15</sup> Tagu God iitumaghaneni ware toudi naboni da raghani tana kate rotomana wawayidi da tamumu wawayidi raboboma inakabiwiigeghomiiridi. <sup>16</sup> Noko kiiravine, God matane bi wawaya matadiye na iimatipo da keda kayowiiwiiyake anamake da yagu yawa rotomanina bi nuwanuwagu yeghanine.

<sup>17</sup> Jerusalem nadawaghata bodu viya akuyoveni bi raviraviwota av-eramagha, da yagu wawaya moyamoyakidi yadi puyo ayaveredi bi kate Bare Kabikabikuwayine God biidi ayasuwara. <sup>§</sup> <sup>18</sup> Tagu mmko naboni Bare Kabikabikuwayine ayaberabera na sibananigu. Tagu yagu berona akoghataveyana bi akabunaghamayegu da ayakabepepa, bi nama na getana da koroto tagu yawata da siyakabowiikurukuru. <sup>19</sup> Bi gegha, Jius damdi mududi Eisiya kuburama sipiika na nama. Toudi siyinagho mabo Siriyama siyapiika da awaki berona sikita ayaberabera na kata naghomve siyiawugu. <sup>20</sup> Bo kadi babada mma siyawonem da yagu berona awaki sibanani, da **Wiigiugerogerora damdi** naghodiye ayamiimiiri bi siyitupawamiwamiregu raghanine. <sup>21</sup> Memeda mmko sisiyina tanagha kiravine na siyawugu, raghanina Wiigiugerogerora damdi naghodiye ayamiimiiri na arukwatu awona bo, ‘Tagu iitumaghana da God, wawaya tupadi raboboma inakabiwiigeghomiiridi! Yana basuna touna kiravine na kata mma naghomve amiimiiri da kwiitupawamiwamiregu.’

<sup>22</sup> Bi kiiwawo Pirikis rorowainagha Bada yana keda sisiyina iyakowa katamaneni kiiravine, na dughuna igudu bi iwonedni bo, ‘Raghanina wiiyogha badana ghamana Lisiyas inapiika mabo, na Pol yana sisiya anawaiyaneni da bera berona ibera bo gegha.’ <sup>23</sup> Bi kiiwawo Pirikis, wiirowa badana tana iwoneni da Pol iyakoyagha yapori bi inakuyoveni da inapepewayawara bi kate turaturana sinarugenareni da yana wiina sinabera.

*Pol, Pirikis da Drusila naghodiye imiiri*

<sup>24</sup> Gabudara viya sikovi murine, na Pirikis wavinena Drusila, touna Jius wasike yawata siveramagha dughu gawarine. Bi wara sidaru na Pol ipiika toudi biiyadi, da Yesu Keriso wiitumaghanenina kiiravine ivisisiya na Pirikis iwaiyana. <sup>\*\*</sup> <sup>25</sup> Bi yana sisiya kamone iwonedni da

---

**24:17:** Acts 21:17-28    **§ 24:17:** Bodu 5 sikovi bi Pol, Jerusalem rubodana biidi na iveramagha raghani tupokawanagha da wiigeruwana damdi nama iyawonedi yana pepewa kamone Wara miisena iyadimadima na kiiravine (Apasol 18:22).    **24:21:** Acts 23:6    **\*\***    **24:24:** Meboda basuna Durusira na Jiu wasike na Pirikis iyakovi da mmko boruna siyakwatukwatuveni Keresiyana. Touna Siriya kiiwawo tana naghove irawayi, bi iviyakiri murine na touna kana bodu 16 bi Pirikis irawayi. Durusira na Herod Agripa natuna murimurina bi memeda kana bodu 20 bi mmko waragututuna itubugha. Mmko na yana nayi wiibatana bi Pirikis na yana nayi wiiarobina.

God yawiiwiini yada yawa rotomanina kawakawa, bi kate metagha tana kabiwiipotepoteda bi berona getana bera da kate bada raghani damone metagha God, wawaya inutupawamiwamiredi, na Pirikis inaghara kirakii na iwona bo, “Kabitore kunagho bi kate taraboga anabanani raghanine na anakwatuvuna mayem.”†† 26 Bi noko murine Pirikis raghani nonowa Pol yana sisiya iyadarudaru na iyapiipiika yawata siyiisisiya, basuna Pol na biwa gawarina kamone iyamakamake bi Pirikis yana wiina da Pol wiikowoe iyimiisaneni na iyakabitaveni.

27 Bodu bata sikovi murine na, Posiyas Pestas ivikiiwawo da Pirikis kana gawara ikabi. Pirikisi yana wiina da Jius babada iyunuwamiimiiseyedi kiiravine, na muridiye imiiri da Pol biwa gawarine ikabitorekuyoveni.‡‡

## 25

### *Pol ivibaba da Sisa naghone inamiiri*

1 Kiiwawo Pestas iverakanibu Sisariya kwanatune bi name imake da gabudara 3 sikovi, bi muriye na igae inagho Jerusalem Kwanatune. 2 Bi noko kuburine na **prist** kiikiiwawodi da Jius dogadogara, Pestas yawata sivitaghomidi bi Pol wiiwawu sisiyidima siviaviyeni. Bi kate sivibabiini, 3 da iyiwiiitedi Pol iyawonataveni iyagae iyanagho Jerusalemma, basuna toudi wiikowoye siyigiugerogerora da kedae siyakasunuyi. 4 Bi gegha, Pestas iwona bo, “Pol touna Sisariya kwanatune biwa gawarina kamone awonatawani yamakamake. Bi tagu geraghani gurina bi anaveramagha nabo. 5 Na noko kiiravine yami babada viya yawata kana yowogha Sisariyama da noko kuburine, memeda Pol awaki sawarina ibera bero, na name konitupawamiwamireni.”

6 Pestas, Jerusalem kwanatune imakae da gabudara 8 bo 10 sikovi murine, na iveramagha iyowogha Sisariyama. Bi raghani ibori, na wiitupawamiwamira gawarine imakeyowogha bi gamone na iyo tomotomogha Pol siyakabi siyapiika da naghodiye iyamiiri. 7 Raghanina Pol iverakanibu, na Jius babada iyawogha Jerusalemma siyowogha na simiiri gwagwari bi sidagu da wawu bogaebogaema siyiaviyeni, bi getana iyabo rubana iyisisiya da yana wiiwawu sisiyidi na wiisuwona da Pol berona ibera.

8 Wasina bi Pol igeghomiiri da kanababara ikabi iwona bo, “Tagu getana awaki berona ayabera da Jius gwara ayiaviyeni bo Bare Kabikabikuwayina da kate Roum yadi Sisa biidi!”

9 Bi gegha da Pestas, Jius babada muridiye imiiri, na Pol ivitarakiiyaneni bo, “Da kwiiwaghasina bo gegha da tanagae Jerusalemma, bi name mmkodi wawudi kiiravidiye anitupawamiwamirem?”

10 Bi Pol iwona bo, “Gegha! Tagu na kiiwawo yana wiitupawamiwamira gawarine amiimiiri, na mmko gawarine kawagha koyitupawamiwamiregu. Tami kwakovi da getana awaki berona ayabera Jius damdi biiyadi. 11 Bi memeda bera berona ghamana ayabera na kagu aro na koyakasunuyigu, na tagu ayiwaghasina da koyakasunuyigu. Bi mmkodi tomotomogha

†† 24:25: Mmkona sisiya Rubana da yam wiina kuna woneni da gegha na touna wimumurana kayowanidima kuna koyagha mayem. Pirikis mmko berane na ivinuwapoya. Pol memeda mmko berana kiiravine Pirikis iwonawiiikatayi da God metagha tamumu kiiravine aro inavereni na ivisisiyeni. Nokona awaki iberana Pirikis inaghara. ‡‡ 24:27: Roum yadi gwara yawonawona da bodu bata kamone memeda wawaya gesinitupawamiwamireni na biwa gawarinama sinikanibuvani. Bi noko raghanine Pirikis, Pol wiikanibuvunina biidi, na Jius damdi nuwanuwadi sipughu kirakii kiiravine bera peyaridi ibera. Na ikayoveni da bera tana iyabera Jius kiiravidiye da yadi nuwapughu touna biidi iyiduvi.

awaki sisiyidima siaviyegu na gewonawaghata, noko kiiravine getana iiyabo yana maragata iyamakamake da Jius babada imadiye inatoreguna. Tagu akayokayoveni da Sisa naghone anamiiri da touna initupawamiwamiregu!”\*

<sup>12</sup> Wasina bi Pestas yana wawaya akakovidi ikwatuvedi da yawata sivi-sisiya ikovi, na Pestas iwonabodeni bo, “Tam yam kayowana da kunanagho Sisa biidi, na wasina kunanagho touna biidi.”

*Pestas, Kiiwawo Agripa yawata sivi-sisiya*

<sup>13</sup> Gabudara viya sikovi na kiiwawo Agripa nughunaru Benis yawata siverakanibu Sisariya kwanatune da kiiwawo wouna Pestas siyikiikiiveni.†

<sup>14</sup> Bi simakae da gabudara nama viya, na Pestas, Pol siyiwawu da siy-aviyeni na sisiyidi kiiwawo Agripa biidi ivimaghataridi iwona bo, “Pirikis mmko kuburina iyibadeni na tomogha tana biwa gawarina kamone itore na patana yamakamake. <sup>15</sup> Raghanina anagho Jerusalemma, na **prist** babadidi da Jius dogadogara wawu sisiyidima siviaviyeni na siwonegu da ayakasunuyi.

<sup>16</sup> Bi awonedi da touni Roun dammi yama gwara yamakamake da wawaya gegha aro kana verewapawapana. Da dagudagune na kiiwawo naghone inamiiri, wiiwawu damdi yawata bi tounamani kanababara inakabi da inawonabodedi. <sup>17</sup> Raghanina Jius babadidi yawata kayowogha mabo na geayikoyakoyaghana. Raghani ibori, na wiitupawamiwamira gawarin amakeyowogha bi yagu iyo tomotomogha awonedi da tomoyina siyarutayini siyapiika da naghogve siyakabiwiimiirini. <sup>18</sup> Raghanina wiiwawu damdi sigehomiiri da yadi wiiwawu sisiyidi siyabera da siyaviyeni, na anoghosi bo ware sinawonegu da tomoyina berabero kirakiina ibera.

<sup>19</sup> Bi gegha, yadi wiikawakereyana na Jius damdi yadi wiitumaghana kiiravine da kate tomogha raborabobona kana waghawagha Yesu kiiravine. Pol yawonawona da touna wawayina na wawayiina. <sup>20</sup> Tagu geayakovi da metagha sisiya waghata ayabanani, na avitarakiyaneni memeda iyiwaghasina bo gegha da kayagae Jerusalemma bi name nokodi wiiwawu sisiyidi kiiravine na ayitupawamiwamireni. <sup>21</sup> Bi gegha Pol isinighii, yana kayowana da Sisa naghone iyamiiri da touna iyitupawamiwamireni. Na noko biidi iyo tomotomogha awonedi da Pol biwa gawarina kamone sitorerughuvena mayeni. Bi raghanina taraboga pinimina ayabanani na ayipora iyanagho Sisa biidi.”

<sup>22</sup> Wasina bi Agripa, Pestas iwoneni bo, “Yagu wiina da Mmko tomoyina yana sisiya tagumani anawaiyana.”

Na Pestas iwona bo, “Wasina, maram yana sisiya kunawaiyana.”

*Kiiwawo Agripa, Pol yana sisiya iwaiyana*

*Acts 9:3-8, 22:6-11*

<sup>23</sup> Wasina bi raghani ibori, na kiiwawo Agripa da Benis kiikiiwawo kadi kwama siviya bi yawata na iyo tomotomogha da kwanatu kana babada ghamaghamadi ere gisugusumanidi, sideri sipiika sirughu dughu barena kamone. Bi Pestas gamone na yana iyo tomotomogha iwonedi na

\* **25:11:** Roun damdi tupadi na rubana Sisa biidi sinibaba da tounawosina wawaya wawu sisiyidima turadi siaviyedi na inawaiyana bi touna initupawamiwamireni da berona sibera bo gegha. Memeda Roun wawaya naboni inibaba, na getana iiyabo inigesa bo inaguduna. † **25:13:** Mmko Agripa na touna kiiwawo Herod dagudaguna natuna tomogha tughurina. Touna nosinanaki wasikena na Jius wasike. Touna Jiudiya kubura tupana iyibadeni. Bi maragata gwabine da prist kiikiiwawona inavineyi.

Pol sirutayini sirughu. <sup>24</sup> Na Pestas iwona bo, “Kiiwawo Agripa da tami iyawogha babada ghamaghamami kata mma toumii yawata, na mmko tomoyina kokita, mma naghodae yamiimiiri, na touna Jius damdi tupadi Jerusalem kamone da mma Sisariya kwanatuna kamone ere rurukwatudi sivibabiigu siwona da ayakasunuyi. <sup>25</sup> Bi akabibanani da getana awaki berona iyabera da ayakasunuyi, bi gegha tounamani yana wiina da Sisa naghone inamiiri, na noko kiiravine anipora inanagho Sisa yana kwanatu ghamane Roumma. <sup>26</sup> Bi tagu patana Pol kiiravine geayakakovi da metagha anagiruma inanagho kiiwawo biidi, na noko kiiravine akabi apiika tupami naghomiye bi tam kiiwawo Agripa yawata, tupada tanitupawamiwamireni bi muriye na sisiya waghata anakabi da anagiruma Sisa biidi. <sup>27</sup> Geiyamiise da biwa kabikabi wawayina aniporawapawapa inanagho, da dagudagune na yana berona anadibanani bi muriye na kanasisiya teya aniporani inanagho Sisa biidi.”

## 26

### *Pol tounamani kanababara ikabi*

<sup>1</sup> Wasina bi kiiwawo Agripa, Pol iwoneni bo, “Iiwaghasina da tammani kiiravimve kunisisiya da kambabara kunakabi.”

Noko raghanine Pol imana irukabepi bi wiisisiya idaguni da tounamani kanababara mma naboni ikabi: <sup>2-3</sup> “Kiiwawo Agripa, toumii Jius dammi yamakiki tupadi tam kwakowa bi kate wiitarakiiyana mekodi kiikabowanedi na kiiravidiye, iinuwamiise da kata, kunawaiwaiyana bi Jius kadi babada siwona da awaki abera na tupadi kiiravidiye anawonabodeyana. Yana basuna noko kiiravine iipepeyana tam biidi da yagu sisiya kunawaiyana wiimasi.

<sup>4</sup> Jius damdi yagu yawa sakovi ikovi, raghanina dodoguve patana da kata. Sakovi da metagha yagu kubura waghate amakae bi kate bada muriye Jerusalem kwanatuna kamone. <sup>5</sup> Toudi raghani gurina sakowa kata-manegu, bi sinawonem da tagu Jius damdi yadi boru ghakighakina tana sakwatuvuni **Perisis** kamone bi yadi bagibagi siradi tupadi ayakivikivina yaporidi. <sup>6</sup> Na kata sakayokayovem da kunitupawamiwamiregu, basuna tagu iitumaghana da God awaki nosidam ivisuwonedo na inabera. <sup>7</sup> Kama dam yadi 12 kamone na bada situmaghana da God awaki kiiravimiye ivisuwonemii na inabera, toudi gabudara da nubabasu na kabikarawaye sakabekabepepi. Kiiwawo kabikabikarawayina, yana basuna noko kiiravine na mmkodi Jius babada tagu siwawuwapawapagu. <sup>8</sup> Na tami awaki biidi konoghonoghosi da gerubarubana God, wawaya raborabodi inakabiwiigeghomiiridina?

<sup>9</sup> Tagu rorowainagha anoghosi da bera tupana ayabera da noko Nasaret tomogha Yesu ayiaviyeni bi kana waghawagha ayibero. <sup>10</sup> Dagudagune na Jerusalem kwanatune abera, **prist** babadidi name maragata siveregu na God yana wawaya korotodi biwa gawarine atorerughuedi. Bi bada kiiravidiye aviwaghasina da siyikasunughana. <sup>11</sup> Raghani ipeyari wawaya ayawonewonedo na **kabepepa baredi** nunudiye wiigeruwana damdi siyakwapupadi bi kate avimatipo ayaberadi da yadi wiitumaghana siyakabitoura. Bi kate yagu nuwapughu iragata toudi biiyadi, na ayanono kwanatu wiibatagha ayininoyedi da ayitupaketowanedi.”

### *Pol yana tubuwamira ivisisiyeni*



12 “Raghani tana **prist** babadidi Jerusalem kwanatuna kamone maragata siveregu bi sidarugu ayanagho Damaskas kwanatune. 13 Kiiwawo Agripa! Noko raghanine kedagha ayanono da gabudara yubasune bi abama ikabinamari na yeghanina iyowogha da turaturagu yawata igweyu-ravivirimii. Yeghanina ivimaragata kirakii, gegha ware gabudara naboni. 14 Tupamii karirigha kayowogha dobodobove, bi wawaya tana gamona awaiyaneni Hibru gamoma iyisisiya tagu biidi bo, ‘Sol, Sol, awaki kiiravine kwiitupaketowanegu? Ipiropiro kirakii da tam kwiiviyegu da gamogu gekuyawaiwaiyaneni, na tammani kwaburaburawa mayem.’

15 Bi avitarakiiyana bo, “Tam iiyabo, Bada?”

Na Bada iwonegu bo, “Tagu na Yesu, iiyabo kagu kivikivina kwiitupaketowanedina. 16 Bi gegha, geghomiiri! Tagu avidebena mayegu tam biidi, bi avineyim da yagu wiiitamariana. Awaki kiiravine iyevevem na wawaya kunawonedi, bi kate muriye raghanina anidebena mayegu tam biidi da awaki aniyevevem na kiiravine wawaya kunawonedi. 17-18 Tagu iiporam yam wawaya waghata biidi da kate bada kubuna damdi biiyadi. Kunagho matadi kunakimotatara da sinakowa, da bera berodima sinamiiriwamira bi sinapiika yeghane, **Seitan** yana maragatama sinakanibutaveyana bi sinapiika God biidi. Wasina bi yadi tamumu ananoghotataveyana bi aniwaghasinedi da toudi yagu wawaya kabikabikuwayidi, basuna toudi situmaghanegu kiiravine. Bi iyawogha siniimatipo da kasunuyim biidi na gwabidima anitarababaranem.’ ”

### *Pol yana bagibagi ivisisiyeni*

19 “Na kiiwawo Agripa, mmko matakirina abamama iyowogha akita na akabisisireni, geayasinighiina. 20 Wasina bi Damaskas kwanatune dima adaguni Jius damdi biiyadi bi muriye na Jerusalem kwanatune da Jiudiya kubura tupana kamone Jius damdi biiyadi bada adimakovi. Noko murine, na akanibu gegha Jius damdi biiyadi bada adima. Yagu dima kamone na awonedi da yadi bera beroberodi sinakabitoura bi yadi yawa sinakabiwamira God biidi. Da bera miisedi sinabera na toudi sinimatakira da wiisuwona yadi beraberodi sikabitoura.

21 Bi mmko warana ayadimadima kiiravine na Jius damdi mududi sikabitawatanigu, raghanina tagu Bare Kabikabikuwayina kamone bi siviimatipo da siyakasunuyigu. 22 Bi noko raghanine na God iyiiwiitegu, bi bada kata patana da yiwiiitegu. Na mma amiiimiiri da tupami, wawaya ghamaghamami da iyowogha inagho wawaya gisigisimi, awaki peroperoveta da Mosis siwona da iyatubughana toudi kawagha anawonemi. 23 Toudi siwona da wawaya sinabera da Keriso inakabikwarakwara. Bi ininagho inarabobo bi bada inageghomiiri magha da wara miisena inadimeni da noko yeghana naboni yana wawaya waghata biiyadi da kate kubuna damdi biiyadi.”

24 Pol noko raghanine mmkodi beradi iyisisiyedi da tounamani kanababara iyakabikabi, na Pestas irukwatu bo, “Pol tam kuneghanegha! Yam akowa ghamana iberam na kuneghanegha!”

25 Bi gegha Pol iwona bo, “Bada ghamam, Pestas, tagu gegha ayaneghaneghana! Gegha, awaki awonewonemi na wiisuwona bi wonawaghata! 26 Mmkodi bera iisisiyedi na gegha gawara kowoyidiye siyatubughana, na anoghonoghosi da Yesu yana kabikwarakwara, rabobo da geghomiirimagha na kiiwawo Agripa bera tupadi nada akovidi iyouna, noko biidi tagu kawadebae kiiravidiye anisisiya touna biidi.” 27 Wasina bi

Pol ivitarakiiyana bo, “Kiiwawo Agripa, peroperoveta awaki sigirumana kwiitumaghanedi bo gegha? Akovi da kwiitumaghaneni.”

<sup>28</sup> Na kiiwawo Agripa igeruwiirana iwona bo, “Da kwanoghonoghosi kwiisisiya, na katotawota nuwanuwagu kunatainawamiri da anikeresiyana bo?”

<sup>29</sup> Bi Pol iwona bo, “Memeda inakabi da raghani tupona bo raghani gurina, noko getana awakina. Bi God biidi arurupari da tam bi kate iyyawogha mma tupami kata kowaiwaiyanegu, na kate Yesu konitumaghaneni naboni tagu, bi geyaguwiina konabera da biwa kabikabi wawayidi konapatadi ware tagu naboni.”

<sup>30</sup> Wasina bi kiiwawo Agripa da Gavena Pestas bi kate Benis da kate wawaya mududi tupadi sigeghomiiri, <sup>31</sup> bare sikanibutaveni maghatare. Bi toudimani kamodiye sivisisiya kabivivirana siwona bo, “Noko tomoyina getana yana berona awaki da biwa gawarina kamone siyatore bo siyaka-sunuyi.”

<sup>32</sup> Bi Agripa, Pestas iwoneneni bo, “Noko tomoyina biwa gawarina kamonama tayikanibuvani iyanagho. Bi nada iwona da yanawiina Sisa naghone inamiiri da touna initupawamiwamireni. Noko biidi gerubarubana da tanikanibuvanina.”

## 27

### *Pol yana wagawaga Roum kwanatune inadaguni*

<sup>1</sup> Raghanina touya gabudarina ikabi na Pestas inoghota da kaya touya Itali kubure, na biwa gawarina kana koyakoyagha badana, Pol da biwa kabikabi damdi mududi ivitowawonedi Roum iyo badana ghamana kana waghawagha Jiuliyas biidi. Jiuliyas na Sisa tounamani yana iyo wawayidi kadi bada ghamana. <sup>2</sup> Bi Masedoniya tomogha kana waghawagha Aristakas, yana kwanatu Tesalonika na toumii yawata. Bi Adramitiam damdi yadi wgae kageru. Noko wagana iyanono kwanatu tupadi kikire Eisiya kubura kamone.

<sup>3</sup> Raghani ibori na Saidon kwanatune\* kaverakanibu. Bi Jiuliyas na Pol biidi iviwayamiise na ikayowiiyayeni da itarakapoka iyowogha inagho turaturana iyakitadi, da yana kayowana awaki na siyavereni. <sup>4</sup> Muriye, na nama katouya kayanagho bi yanunu waga iyatapitapi bodebodeni kiiravine, na Saipras nuwana kaviruroguroguveni kanagho. <sup>5</sup> Wasina bi Silisiya da Pampiliya kuburidi kikiridigha, bi yegii maghataragha kavera da Lisiya kubure Maira kwanatune koghata. <sup>6</sup> Bi nama Aleksandriya damdi yadi waga tana iyanono Itali kubure na iyo tomotomogha kadibada ibanani, na noko wagane ivigerumii. <sup>7</sup> Bi gabudara viya nuwatepamiye kavera bi raghani iyawamiwamiri na ipiropiro kirakii da Nidus kwanatune kayaverakanibu yaininagha. Yanunu iragata da gerubana kayano kamogha na Krit nuwana kaviruroguroguveni kanagho da nuwa kana waghawagha Keip Salmon kaveratupiireni. <sup>8</sup> Wasina bi miimiikidigha Krit nuwana kikirinagha kavera da kapiika kubura sakwatuveni Gud Habas, nokona Lasea kwanatuna riirine.

\* <sup>27:3</sup>: Saidon kwanatuna na Sisiriya kwanatuna bi kikiramutumutuba yana nawae bi yana rabaraba na 120 kilomitas.

<sup>9</sup> Yama wagawaga ikabimii da raghani iguri da nada Wiii Gabudarina<sup>†</sup> ghamana ikovi bi touna raghanina yimatakira da yabarata bi yanunu kana gabudara iverakanibu nokona yegii yana wiireporepo gabudarina ikabi, na Pol, wawaya tupadi iwonawiiyoyowanedi <sup>10</sup> iwona bo, “Turaturagu, tagu anoghonoghosi da yada wagawaga mma da nabo inanagho na inabero kirakii: Waga kana sawara kouwana na taniwapewapeyana da wagana bada taniwapeni bi kate mududa tanarabobo.” <sup>11</sup> Bi gegha, iyo tomotomogha kadi bada, Pol yana sisiya geiyawaiyaneni da noko kuburine kayadimakae. Gegha! Touna waga badadidi yawata sivisisiya da siviwaghasina. <sup>12</sup> Basuna noko kuburina na gegawara miisena da yanunu raghanidiye kowogha, na koroto muduna waga debane geyadikayowana da makewiiguri bi kayatouya magha kayimatipo da Krit nuwana kayakabi bi ririnagha kayagae kayanagho da Piniks<sup>‡</sup> kwanatuna kawasusune kayoghata bi yanunu kana gabudara tupana na name kayamakae. Piniks kwanatuna na kawasusu miisena Krit nuwana rogune na touna raghani nonowa nighorowa miisena yakenakena.

*Bogibogi ghamana yegiiye*

<sup>13</sup> Wasina bi noko raghanine wareregubugubura yananawama yanunu idagu iyiyamsibesibe, na waga damdi noko sikita, na sinoghosi da metagha siyanoghonoghota na rubana siyabera da Piniks kwanatuna kayakabi. Na waga kana anika sitayinageeyeni bi Krit nuwana kikirina ririwosinagha kagae, <sup>14</sup> bi gegha, kavera da gerabarabana bi bogibogi ghamana kana waghawagha *Nortistar* katiiyamiima iuvenatatabi koyama iyowogha. <sup>15</sup> Yanunu ibero kirakii da waga iyarurouvi na gerubana waga naghona yanunu matane kayatore, na kavibaguneni bi waga kakasiviviri da yanunu iuvenakwavinimii. <sup>16</sup> Da nuwa gisina kana waghawagha Kauda nighorovinagha kanagho da kaveratupiireni, bi noko kamone kavibaga kirakii da waga kana wiitarawonawona wagana gisina<sup>§</sup> katinageeyeni bi kaghiratawani da bagi. <sup>17</sup> Waga damdi noko sibera ikovi na urawa siyouna da waga ghamana borinagha sivriviviredi bi saghiratawatawani da bagi. Noko murine, na sinaghara kirakii da yanunu waga, Siritis rurerene iyitavenageeyeni, kiiravine na waga kukana da uravidi sikabitavetaveyana da noko kedane waga yanavera sividouvi bi yanunu iyatapitapikwavini na iyaveravera. <sup>18</sup> Raghani ibori na reporepo iyaruru kirakiiyemi kiiravine, na sidagu sawara, waga kamone siyitavena yowoyowoghana yegiiye. <sup>19</sup> Bi gabudara wiiarobine na bada waga kukana, uravidi bi kiidi da kate awaki sawaridi debane siyamakamake na siyitavena yowoyowoghana. <sup>20</sup> Raghani ibero kirakii na gabudara da kewokewo gekayakitatowogha bi kaverawapawapa da gabudara viya sikovi. Yanunu iragata kirakii da noghota tupadi sikovi da toumii kanarabobo.

<sup>21</sup> Noko raghani gurina murine nama waga debane wawaya gesiyakam-towoghana kiiravine, na Pol igeghomiiri da naghodiye imiiri bi iwonededi bo,

<sup>†</sup> 27:9: Jius damdi kabikuwaya porayidi sabera da raghani kadi wonawonawiiakowa. Wiiiya na bada Jius sakabi da naboni yadi raghani ghamana tana bariyawa gamodima sakwatuvuni Day of Atonement bo Grik gamodima sawona bo Yom Kippur. Mmko gabudarine siiya bi prist kiikiwawona suwara yagibu da wawaya yadi tamumu yimiisana (Livitikas 16:23,26-32, Nambas 29:7-11 kokita). Mmko porayina na bada taraghaniye na September damone bo October dagudagune sabera. September basune wiikukakuana ibero kirakii bi November basune da inagho February na gerubarubana da wagawaga. <sup>‡</sup> 27:12: Piniks kwanatuna na yana rabaraba 64 kilomitas da Gud Habas kwanatune. <sup>§</sup> 27:16: Raghani peyaridi mmko wagana gisina na satayini bi raghani mududiye na satainageeyeni waga ghamana debane da saghiratawatawani; tounama wawaya sigerudi sayowogha kikire.

“Kokita, tagu awonemi da Krit getayakuyovenina bi gegha da, yagu sisiya kowaiyanatawani. Noko kiiravine kata yami waga ivihero da yami sawara kovitavena yowoyowoghana. <sup>22</sup> Bi kata awonewonemi da gekonanaghara. Waga kawagha inamonu bi getana iyyabo inarobobona. <sup>23</sup> God na yagu Bada bi taguna yana bagibagi wawayina bi nubabasue yana aneya tana ipiika tagu biidi. <sup>24</sup> Bi aneyina iwonegu bo, ‘Pol, gekunanagharana, tam Sisa naghone kunamiiri da inilupawamiwamirem. Noko kiiravine God yam rupari iwayaneni na tam da wawaya tupadi iyawogha waga debane na iniyawiimi.’ <sup>25</sup> Yagu wawaya, noko kiiravine yami noghota ivimaragata. Tagu, God iitumaghaneni da awaki iwonegu na inatubugha. <sup>26</sup> Bi gegha da yanunu na inatapitapida da nuwa tana kikirine inakasibareda.”

<sup>27</sup> Taparoro bata sikovi nubasune patana Mediteriyen Yegiine reporepo da yanunu iyatapitapi kwavinimii, da pomkambasune na waga damdi damidi sikabi da nada tepae kayageege. <sup>28</sup> Na touna kiiravine yegii yanawiiwautapu siruba da iyowogha awaki patana.\*\* Bi sikabibanani da yanayowogha 40 mitas naboni. Bi simakae raghani gisina bada siruba mayeni bi sikabibanani da yanayowogha 30 mitas naboni. <sup>29</sup> Waga damdi sinaghara kirakii bi sinoghosi da reporepona waga siyitavenageeyeni akima debadiye. Noko kiiravine anika yadi 4 waga murinama sivitavena yowoyowoghana da siyatainatawani. Bi sirupari da yadiwiina raghani iyabori yayainagha. <sup>30</sup> Wasina bi waga damdi sivimatipo da waga siyaverakuyoveni kiiravine, na wiitarawonawona wagana siruwiiyoyoyi iyowogha yegiiye, bi siviya da ware anika viya waga naghonama wiitavena yowoyowoghana biidi. <sup>31</sup> Bi Pol, wiiyogha badana da iyo totomoyidi iwonedo bo, “Memeda waga damdi sinaverawitaveda, na tami tupami konarabobo.” <sup>32</sup> Noko biidi na iyo totomoyidi wiitarawonawona wagana uravidi mekodi sitayina tawatawani na sivikasiyaraghana da ikaruvenataveni.

<sup>33</sup> Raghani iyarurutorewosi na Pol, wawaya tupana iwonena kirakiyedi da siyakam. Iwonedo bo, “Tami nuwanuwami irugawogawowori bi kovinuwapoya na getana awaki koyakam da taparoro bata sikovi. <sup>34</sup> Tagu yaguwiina koyakam da koyimaragata. Kate getanarabobona. Kate getanakabi kwarakwara towoghana.” <sup>35</sup> Pol tupadi naghodiye ivisisiya ikovi na bred ikabi da God biidi ivikiikiwa bi pinimina ikiyagima da kam idaguni. <sup>36</sup> Na wawaya tupadi waga debane mmko sikita, na yadinoghota ivimaragata da tupadi bada yawata sikam. <sup>37</sup> Nama waga kamone na tupamii yama 276. <sup>38</sup> Bi tupadi sikamdona murine, na waga bagibagi damdi wit waga kamonama sivikanibuveni bi yegiiye siviowoyeni da waga iyatekateka.

### *Waga ivitavenageyeni, igawowori*

<sup>39</sup> Raghani ibori na waga damdi kubura sikita, na gesiyakitarutavenina. Bi gegha da kawasusu tana sikita ere kikirina, na sinoghota da siyimatipo bi memeda waga siyakawaraviviri siyaveruveni nabo da kikire iyitavenageeyeni. <sup>40</sup> Noko biidi waga bagibagi damdi anika uravidi sivikasiyaraghana bi bada waga kana yabiyabi woena sirupami da siyawoe. Bi kuka gisina waga naghone sitayinageeyeni da yanunu iyatapitapi iyawogha kikire. <sup>41</sup> Bi gegha, kavera gegurina bi rurereye kavitavenageeyemii.

\*\* **27:28:** Mmkona kirama tana urawama saghiri bi sitavena yowoyeni boga nuwanuwane da yegii yana wautapu saruba bi akovina sinakabi da iyowogha awaki patana.

Da waga naghona ikarapasi yaiyainagha da geiyidaguna, bi reporepo ghamanakidi waga murina siyarurouvi na siyagawogawowori.

<sup>42</sup> Bi iyo tomotomoyidi sivigiugerogerora da biwa kabikabi wawayidi tupadi siyikasunughana, basuna siyayeka siyayowogha kikire na kate bi siyakayovera. <sup>43</sup> Bi wiiyogha badana geyanawiina da Pol siyakasunuyi, noko biidi na kadibabara ikabi na iyo tomotomoyidi iwonedo da gesiyikasunughana, bi gamone na iyyawogha yeka sakovi na siyikapoka yegiye da siyarere kikire. <sup>44</sup> Bi wawaya muduna wagae na yadi keda siyinogha waga kiidi sepisepidiye siyakabikikita bi siyayeka kikire. Wasina bi noko kedane na wawaya tupamii kayeka kikire kakabigae da kayawa.

## 28

### *Pol, Malta nuwane*

<sup>1</sup> Wasina raghanina kikire kakabigae, na kakabibabani da nuwana na kana waghawagha Malta. <sup>2</sup> Bi wadubo damdi nama nuwae yadi nuwayuyuna iragata kirakii toumii biiyadi. Na amra idagu iyayoyo da duwa iragata na keyama sikiiri bi tupamii sivikiikiivemii. <sup>3</sup> Wasina bi Pol kii gisigisidi ginabina ikabi da keyama debane iyatoura da siyakarata, bi kiidi kamodiye na mota berona nama bi raghanina keyama muyana damina ikabi na ikanibu da Pol imana irutarayi na iyarooroga. <sup>4</sup> Bi wadubo damdi nama nuwae sikita da mota berona Pol imane iyarooroga, na toudimani siwonena mayedi bo, “Meboda mmko tomoyina na kasukasunugha wawayina, bi waga imonu na yegiye geiyaniudona, bi gegha, katana god kana waghawagha Jastis\* geyanakayowana da inamakena, inakasunuyi.” <sup>5</sup> Bi gegha, Pol mota ivirupitaveni da keyama karakarasina debane, bi getana gubaga iyabananina. <sup>6</sup> Wadubo damdi nama sinoghosi da Pol imana iyaruruwa bo yaiyainagha iyabeku da iyarabobo. Bi sivikoyakoyagha kirakii, siyakitakita da awaki iyatubugha Pol biidi. Bi getana awaki iyatubugha, na yadi noghota siwamira bi siwona bo, “Pol na god tana.”

<sup>7</sup> Kikire meme kakabigae bi gerabarabae na nuwa kana kiiwawo Pabibilias yana kwabu ghamana da yana bare siyamakamake. Bi ipiika da nuwamiiseye irutayinimii da yana bareye bi ikoyagha yaporimii patana da gabudara aroba sikovi. <sup>8</sup> Toumii gwabine kayamakamake, na akowa kakabi da tamananaki igubaga, sinina imuyamuya bi kamovera ikabi. Wasina bi Pol irughu tomoyina yana tupayarae da irupariyeni bi imana debane itoura na iyawa. <sup>9</sup> Raghanina mmko berana itubugha na noko nuwana kamone wawaya gubagubagidi tupadi korotove sipiika Pol biidi da iviyawiidi.

### *Pol, Malta nuwanama inanagho Roum kwanatune*

<sup>10-11</sup> Toumii, Malta damdi yawata kayamakamake da nawaravi aroba sikovi. Bi sikoyagha yaporimi da siviwiitena kirakiiyemii. Bi raghanina kayageru na wawaya sikabigunavemii da bada kama keda tamiina teya tupana siveremii bi waga tane kageru. Touna na Aleksandriya damdi yadi waga bi naghona na tarabiibiisaka bata wawayarua Kastor da Polux, toudi na yadi god na gubadi sitarakatukatugha. Wagana noko nuwane imiiri da duwa bi yanunu kana gabudara ikovi na kageru katouya. <sup>12</sup> Kakuka bi kageru kavera da Sairakas kwanatune koghata bi nama kamakae da gabudara aroba sikovi. <sup>13</sup> Bi noko kuburinama kakuka kavera da Regiyam kwanatune, bi raghani ibori na yawara wareregubugubura

\* **28:4:** Wawaya sanoghosi da mmko god na wasikena wawaya aro yavereveredi, raghanina bera beroberodi saberana, na sanoghosi da mmko god na mota ivipora na Pol ikani.

yana nawama iyaveravera kiiravine, na katouya kaveraraghani da Puteori kwanatune koghata. <sup>14</sup> Bi name wiigeruwana damdi viya kabanani na siviyonemii nama yawata kayamakae da taparoro tanagha iyakovi. Wasina bi Roumma kaverakanibu. <sup>15</sup> Bi wiigeruwana damdi waramii siwaiyaneni na viya sigae wiigimogimona gawarina kana waghawagha Apiyas bi viya sigae kubura kana waghawagha Kiiwaga Baredi Aroba. Da nokodi kuburidiye siyiikoyakoyagha da toumii siyaverabodemii. Bi raghanina Pol ikitadi, na ivikiikiivedi da yananoghoti ivimaragata bi God ikabepepi.

*Roum kwanatuna kamone*

<sup>16</sup> Raghanina Roum kwanatune kaverakanibu, na Roum babada siviwaghasina da Pol tanaduma inamakae. Na bare tana sivereni bi iyo tomoyina tanagha sitore da Pol iyaboda.

<sup>17</sup> Gabudara 3 sikovi murine, na Pol, iviyonayona da Jius wadubo kadi babada siyariyeni. Bi sipiika sivitaghomidi na Pol iwonedo bo, “Warewaresigu, tagu getana awaki berona ayabera yada wawaya biyyadi da kate nosidam yadi kiki siradi ayikasigiiyana. Bi gegha da Jerusalem kamone sipatumigu bi Roum damdi imadiye sitoregu. <sup>18</sup> Roum babada sivitupawamiwamiregu bi sikabibanani da getana awaki berona ayabera da siyakasunuyigu, na sikayoveni da siyakabitavegu. <sup>19</sup> Bi gegha, Jius damdi geyadiwiina da tagu siyakabitavegu, noko kiiravine Roum babada awonedi da tagu Sisa naghone ayamiiri da touna iyitupawamiwamiregu. Bi geyagu wawaya waghata wiiwawudi biidina. <sup>20</sup> Mmkodi bera kiiravidiye na akwatuvemi kopiika ayakitami da yawata taysisiya. Bi ayawonawiiakovimi da Isrel damda tupada tanitumaghana da God yana Wiivinevinegha Wawayina touda biyyadi inanokanibu da iniyawiiida. Bi tagu iitumaghana da wawayina nada inokanibu. Noko kiiravine na imagu seinma saghiratawatawani.”

<sup>21</sup> Bi siwonabodeni bo, “Toumii getana Jiudiya kuburama tam kiiravimve pepa kayakabi bo warewaresida mabo siyapiipiikana, waram siyimaghama ghataremii bo getana siyiwaghawagha berovemna. <sup>22</sup> Toumii kakovi da wawaya kubura bogaebogae kamodiye korotodi na tami yami wiikeresiya satoretoreyowoyeni, na noko kiiravine yamawiina da yam wiiitumaghana kuyawonemii da kayawaiyana.”

<sup>23</sup> Na yadi gabudara tana sitore da Pol siyawaiyaneni. Noko gabudarine wawaya korotodi sipiika Pol yana bareye. Bi raghani diidibare Pol ividagu, da God yana wiikiwawona kiiravine iviyeveyana pomeni da inubabasu, bi Mosis yana gwara da peroperoveta yadi giruma debadiye ivitukikita iyisisiya toudi biyyadi. Yana wiina da nuwanuwadi iyatainawamira da Yesu siyitumaghaneni. <sup>24</sup> Wawaya, Pol yana sisiya siwaiyaneni na viya nuwanuwadi siwamira da sivitumaghana bi viya na gegha. <sup>25</sup> Touna kiiravine na toudimani kamodiye sivigamowana kabivivirana. Bi muriye da siyanagho na Pol yana sisiya tughurina itore toudi biyyadi, iwonedo bo, “Kanuma Kabikabikuwayina ivisisiya waghata nosinosiminakim biyyadi, **peroveta** Aisaiya yana giruma kamonama iwona bo,

<sup>26</sup> “Kunagho mmkodi wawaya biyyadi da kuwonedo bo,

“Tami, God yana sisiya konawaiyana da konawaiyana, bi geakovidi konayunana.

Tami konakita da God awaki beradi yaberabera na konakita, bi yadi basuna akovidi gekonayunana.”

27 Basuna mmkodi damdi nuwanuwadi sikotakii,  
 toudi gesiyakakowana.  
 Ere tainadi, na awaki sawaiyaneni  
 bi akovina gesiyakabikabina,  
 ere matadi bi sigerebodaboda  
 basuna geyadiwiina sinakitana.

Kate bi, matadi sinakitarunagha da sinakita,  
 bi tainadi sinatamobubu da sinawaiyana iisisiyana,  
 nuwanuwadi sinayeghana bi akowa sinakabi,  
 da yadi bera berodima sinamiiri kubuta

bi sinamiiri karonu tagu biidi da anakayowiiyawiiidi teya.’ ”

28-29 Bi Pol yana sisiya tughurina itore bo, “Tami, Jius dammi won-  
 awaghata sisiyina gegha koyawaiwaiyanenina, noko biidi na awonawon-  
 awiikoviimi da God, Yawa makewaghawaghasina sisiyina iwonataveni  
 kubuna damdi biiyadi. Da nokodi wawaya na sinawaiyana.”†

30 Wasina bi bodu bata kamone Pol, Roun kwanatune tanaduma yana  
 maragate imakae. Bi wawaya iiyawogha siyapiipiika kighuna biidi, na  
 tupadi iyikiikiivedi. 31 Pol sinitorae bi nuwanuwana tupanama God yana  
 wiikiiwawo kiiravine iyadimadima bi Bada Yesu Keriso kiiravine wara  
 miisena iyiiyeeveyana. Bi getana iiyabo iyimatipo da iyigesiyeni.

---

† 28:28-29: Verse 29, buka katamanidi mududi kamodiye mmkodi verse na gegha.

## Sisiya basudi

### Apasol (apostle)

Toudi Yesu ivineyidi bi iviporadi sikanibu bi kana waghawaghae sin-abagubagi. Toudi yadi bagibagi ghamana na Yesu warana sinadimeni wawaya biiyadi. Rabobo murine igeghomiiri magha bi iveramagha Tamananaki biidi, bi **apasol** toudi keresiyana tupana siyibadedi.

### Babataito (baptise/baptist)

Raghanina wawaya Yesu yigeruveni na rarime sakiyakutuvi na yana berona God yanoghotataveni bi yana yawa wouna yadaguni. Tomogha wawaya yabababataitodi.

### Berakayowiiwiyaka (miracles)

Yesu berakayowiiwiyaka ibera da wawaya matapotapotadi iviyawiidi da gubagubagidi, neghaneghadi bi kate mududi sirabobo bi iviyawiidi da siyawa magha.

### Koughanu

Nokona Jius damdi yadi noghota yaveramagha da metagha God, kayekikidi ivinaghovedi sikanibu taveyana, meme Ijipt damdi siyi-ibagubaguredi na raghanine. Noko raghanine Jius yadi bare nunudigha na sip natuna sakasunuyi bi yadi bare matamketana koghorina ganiganinama sakwamiri. Waghawagha “Koughanu” yana basuna na: God yana kasunugha aneyina nokodi baredi ikoughanudi, mekodi ganiganima yadi matamketa koghoridi sikwamiridina. Bi bare mekodi ganigani koghore gegha na, aneya Ijipt damdi natunatudi iyyarokodi da ribiribi natunatudi dagudagune situbugha na ivikasunughana (Exodas 12 kokabiyavi). Nokona koughanu noghota magha, bodu nununagha Jerusalemne saberabera. Bare nununagha sip natuna sinapiikeni God yana bareye bi sinakasunuyi da sinasuwara. Prist, sip nanaridi sagibu bi ganiganidi suwara gibugibu debane saruwagha. Bi bare nunudigha kadi sip wiiwiikasunughanidi sakawara sanagho yadi bareye, bi ere tupadi sagibu bi Koughanu Noghota magha ravidine sakam.

### Kabepepa bare (synagogue)

Na bare tana meme Jews sanagho kamone sakabepepa, bo sakabiwii-borudi sarupari, bo sanagho God sisiyina sagirumeni bi kate sanagho kamone sidughu.

### Keyama karakarasina (Hell)

Keyama karakarasina (Hell) na gawara tana meme God aro Seitan inavereni, Seitan yana aneyaneya da wawaya mududi iyyawoghana gegha God rapenena (Mat 25:41, Revelation 20:10-15). Greek yadi gamoma “Hell” na Hinnom anayina yawonewoneni, nokona anagha kasigawowora Jerusalem ririne meko iviyogho wiiwitaveyana, meme keyama raghani nonowa yakarakarata. Muriye na sisiyina ivikuwamira da ivimiiba sisiya meko yawonawona da touna aro makewaghawahasina gawarina.



### **Kwama ribiribi ghunighunidima (sackcloth)**

Jius na kadi kwama mududi waratetedi, bi raghani mududi na ribiribi ware gout da kamel ghunighunidima kwama sabera. Mmkodi kwamadi damidi sinidae na gegha siyamiisena. Jius yadi kiki tana na meboda rakaraka tana inarabobo, na kwama mmkodi naboni sikote da nuwapoya matakirina. Bi toudi yapukarema tubuyidi satouna bo yapukareye samakekira. Mayimayiyina, meboda yadi tamumu kiiravine sinuwapoya, na raghani mududi na toudi bada noko naboni sinabera.

### **Parawa Gegha Yist Teya**

Na touna noghota magha bogae. Raghanina Jius yadi wiina da Ijpt siyakuyoveni bi geraghani gurina da parawa yist teya siyawamira da siyagibu, na toudi parawa kawadigha sikam. Toudi “Koughanu Noghota magha” da “Parawa Gegha Yist Teya Noghota magha” bodu nununagha Jerusalemne saberabera. Tana inakovi, bi muriye na bada tana. Noko kiiravine na toudi sibera da noghota magha tanagha. Toudi sip Koughanu gabudarina ravidine sakam. Bi “Parawa Gegha Yist Teya” noghota magha yanagho da gabudara 7 bi yakovi. Noko raghanine na Jius parawa gegha yist teya sakam, mayimayiyina kayekikidi siberana naboni, Ijpt sikuyoveni na raghanine.

### **Pentikos**

Pentikos na Jius yadi poragha bi bada sakwatuveni da Taparoro Porayina (Exodus 34:22), mmko yimatakira da kiiuwa kana waghawagha bali kabipurana tughurina (Levitikas 23:15 da inagho 21). Mmko wiyawiiitaveyanina na tanawona da Yesu yana geghomiiri magha ikovi da inagho gabudara 50 sinakovi bi murine. Jius damdi na Roum yadi wiibadana tupana kamone Jerusalem kwanatune sitaghomidi da mmko wiyawiiitaveyanina kabikuwayina ghamana sakitawiiikimni. Raghanina Kanuma Kabikabikuwayina iyowogha apasol biiyadi, na toudi sidagu da “gamo wiibatama” siyisisiya, na mmkodi dam wiibata wawayidi apasol sakowa yapoyaporidi. (Acts 2:5 da inagho 13)

### **Perisis (Pharisees)**

Perisis na toudi Jius damdi Mosis yana gwara sakivina yapori bi kate gwara mududi peyaridi meme kayekikidi siyakivikivina bo sitore wonewonenina. Toudi sibera da siyibogae kadi boga bi mmko gwarana gegha siyakivikivina yaporina. Toudi na siragata kirakii wawaya ghamadi na Jews damdi mududi siyakabikabikuwayedi.

### **peroveta (prophet)**

Peroveta na awaki God yana wiinana wawaya biiyadi na sisisiyana; naghove waghata mmkodi wawayidi God kiiravine sivisisiya. Wawayina na sawara inisisiyana bi muriye sinatubugha.

### **Prist (priest)**

Toudi Jerusalem kwanatuna kamone, God yana bare kamone siyabagibagi. Yadi bagibagi ghamana na God biidi sasuwara wawaya kiiravidiye. Mmko suwarina na ribiribi sikasunughana bi God yana bare kamone sagabuna. Dam Livai gwabinama sipiika bi toudi nosidinaki na Aron.

## **Seitan**

Touna takovi da berona kana bada ghamana bo sakwatuveni da devil. Wawayina na wiiyaba kana bada.

## **Sinibori (circumcision)**

Mmko berana na tomogha kusi matana, bekana saboritaveni da God yana wiiwaghasina maragasina matakirina yana wawaya biiyadi. God, Abraham iwoneni da nosinosina mmko berana iniyevevedi da sinabera yadi pepeya totomoyidi biiyadi, raghanina sinatubugha bi kadi gabudara 8 sinakovina. Bi yadi bagubagurana kubura wiiwatama sigimona na biiyadi sibera bi kate bada wawaya iiyawogha gegha Jius bi yadi wiina da Yawe yana dam kamone siyarughu da toudi Jius wawaya. (Genesis 17:10 da inagho 14 kokita.)

## **Wiiugerogerora damdi (Sanhedrin)**

Mmko na Jius babada damna meko igekirakiina. Prist kiikiwawona touna wiiugerogerora gayamina bo wiibadana. Wiiugerogerora kamone na wawaya damdi aroba: 1. Prist babadidi 2. Kwanatu babadidi 3. Gwara wiiyeveveyana damdi, nokona totomoyidi tupadi yadi 71 mmko damna kamone. Toudi taparoro beradi bo yawa nuwapoyidi sakabiwirotomani, ware mmko kitakitana naboni, meboda wawaya tana bera yiyeveveyana, na toudi sinanuwagiureni da memeda wiiyeveveyana miisena bo berona. Bi raghani mududi na Roum tamudu maragata yaveredi da iiyawogha bera beroberodi gisidi sabera na sinitupawamiwamiredi naboni ware yapiyapi da kerere berabera wawayidi.

## **Wiiuwona Tomogha (Son of man)**

Naghove waghata, peroveta Deniyel mmko waghawaghana, na iiyabo God iyipora da yana wawaya yadi tamumuma iiyawiiidi na ivi-waghawaghayeni. Yana basuna na mayimayiina naboni Keriso (KERISO kokita). Yesu mmko waghawaghana ikabi da tounamani ivisisiyena mayeni. Raghanina Yesu tounamani yakwatuvena mayeni da Wiiuwona Tomoyina, na yawonawona da wawayina God ivipora, na wasina touna, bi iiyabo God gwabinama maragata ikabi. Touna wawaya wota, bi kate bada God.

## **Wiivinevnegha Kiiwawo/Keriso**

Mmko sisiyina “Keriso” na touna Greek gamodi. Hebrew gamodima noko sisiyina kiiravine na sawona da “Mesaiya.” Bi “Keriso” (bo “Mesaiya”) yana basuna na touna gayamina debane oil siwayi. Noko wawayina iiyabo gayamina debane oil siwayi, na touna wawayina na vinevineyina. Naghove waghata memeda God wawaya tana yavineyi da Jews yadi kiiwawo, na toudi noko wawayina gayamina debane oil siwayi, da yimatakira. Buka katamanine God ivisuwona da wawaya tana muriye inipora da yana wawaya iniyawiiidi bi God yana wiibadana inapiikeni. Na Jews noko wawayina kana waghawagha sikwatuveni “Keriso” basuna touna na God yana wiivinevnegha wawayina.

## **Wiiyawiitaveyana gabudarina (Sabbath)**

Wiiyawiitaveyana gabudarina, na touda gegha tana bagibagina. Name sisiya Buka Katamanine na Satade (Fraide ravidye yadaguni da Satade ravidye yakovi); giruma gabudarina kana wii 7 na Jews kiiravidye. Mmkona Jews yadi gabudaraduma, sinabera da God ininuwamiise.